Buk Baibel long Kakabai

Portions of the Holy Bible in the Kakabai language of Papua New Guinea

Buk Baibel long Kakabai

Portions of the Holy Bible in the Kakabai language of Papua New Guinea

Buk Baibel long tokples Kakabai long Niugini

copyright © 2010-2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kakabai

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-06-05

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020
8614ef9e-7279-5fda-a20a-4c1b45b2f51a

Contents

Pakanemo 1
Potiyovo kamaǧa 22
Livai damna edi noya 39
Nambas 42
Waiǧake wailabuna 49
Diyosuwa 53
Taulaididimana 55
Samuwel ena buka dolidolina 56
Samuwel ena buka wailabuna 65
Ḡaliǧalibona edi buka dolidolina 68
Ḡalibona edi buka wailabuna 78
2 Kolonikol 84
Esla 85
Neyamaiya 86
Diyoba 87
Sale 92
Miyakauwa Giudi 101
Tauwailovelove ena giu 105
Aisaiya 110
Delimaiya 121
Ḡabalauiyava 125
Idikel 127
Daniyela 130
Oseya 131
Eimos 132
Diyona 133
Maika 136
Sakalaiya 137
Mak 138
Giugiukamaǧedi edi Kauwa 165

Pakanemo

Niga bukana noponemo dobu bainewa i tubuga bi Islael lavedi bainewa a tubuga sagana edi giu. Bi kauwa labu nananakidi i giuwedi:

Laidalolo 1 te i nawa 11 ba bainewa Maimaituwa dobu i wai tubu bi lava dolidolidi i patidi. Gome Adam, Iv, Kein, Eibol bi Nowa. Bi kota kabaita, dobumo bi vanuwa kaikaidakina Babelmo.

Laidalolo 12 te i nawa 50 ba bainewa Islael damna pakana i tubuga bi i sagana ena giu. Gome Eiblagam, natuna Aisik, itana Deikap bi Deikap natunatuna 12. Tedi taunana dam 12 iteitedi.

Buka *Pakanemo* taugilumina mote aiyai i sibe. Bi lava nuwanuwauyeuyedi a nogoti te Mousis i gilumi. Tana i gilumina ba Islael lavedi sa sibe te bainewa Maimaituwa i vinedi te ena lava. Tana niga bukana i gilumina ba 1500 B.C. te i yovo i nawa 1230 B.C. modomododimo.

Maimaituwa bai matabudi i waitubudi

1 Pakanemo Maimaituwa mala bi dobu i waitubudi. 2 Wala dolinemo dobu gega mote i laumagata mai niganana ta kitakitana bi boimatuwa taunaga. Bi Maimaituwa Aluwina topa dabanemo i waidagudagu.

3 Bi Maimaituwa i giuna gado, “Yana ku tubuga.” Bi yana i tubuga. 4 Maimaituwa i kita te i visu bi gome yana bi dudubala i dailidi. 5 Yana i wai isana *lagan* bi boimatuwa i wai isana *dudubala*. I dudubala bi lagan i sako, niga lagan pakana i waitubu.

6 Bi Maimaituwa i giuna gado, “Sawasawa ku tubuga bi gauba noke galewemo bi nove dobumo kwa wabagavukidi.” 7 Kamaina bi Maimaituwa sawasawa i voiye te gauba dabana bi dibuna edi wabagavuka. Bi mainana i tubuga. 8 Maimaituwa wabagavuka i wai isana, *galewa*. I dudubala bi lagan i sako, niga lagan wailabuna.

9 Kamaina bi Maimaituwa i giuna gado, “Gauba galewa dibunemo ko nato gabu gemota bi dobu gasagasalina ya laumagata.” Bi mainana i tubuga. 10 Bi Maimaituwa doga gasagasalina i wai isana *dobu* bi gauba i wai waigemotina i wai isana *nisa* bi Maimaituwa i kita te i visu. 11 Bi kota Maimaituwa i giuna gado, “Dogamo gawagawa, pesi poudimo bi banidimo dugedugedi bi kai votevotemi tabudi bi tabudi ko tubuga.” Bi mainana i tubuga. 12 Kamaina bi dogamo gawagawa, pesi banidimo bi poudimo dugedugedi bi kai votevotedi kitedi tabudi bi tabudi a duga. Bi Maimaituwa i kita te i visu.

13 I dudubala bi lagan i sako. Niga lagan wai faionina.

14 Bi Maimaituwa i giuna gado, “Yanayana galewemo ko tubuga te lagan bi dudubala ko dailidi. Bi sa noya te sauga, lagan bi kwalabu ani luvedi. 15 Bi yanayana galewemo ko yana bi dobu ko laiyana.” Bi mainana i tubuga. 16 Maimaituwa yana nananakidi labu i voiyedi. Suwala lagan yai badaye bi nawalai dudubala yai badaye bi kota kipola vaitedi i voiyedi. 17 Maimaituwa galewemo yana i wai dubudi, te dobu sa lai yana. 18 Tedi lagan bi dudubala sa dailidi bi sai badayedi. Bi Maimaituwa i kita te i visu.

19 I dudubala bi lagan i sako. Niga lagan wai 4-na.

20 Bi Maimaituwa i giuna gado, “Mwali yawayawasanidi nisa koi wanavu bi mwanuwa sawasawa koi wanavu.” 21 Tana iyana nananakidi bi keikeilikidi bi mwali matabudi nisamo miyemiyedi kitedi tabudi bi tabudi bi mwanuwa poupou dabalalidi kitedi tabudi bi tabudi i voiyedi. Maimaituwa i kita te i visu. 22 Tana mwali matabudi nisamo miyemiyedi i kavisuvisudi bi i giuwedina gado, “Koi natuna dabalala te nisa koi wanavu bi mwanuwa dobumo ko pou dabalala bi dobu koi wanavu.”

23 I dudubala bi lagan i sako bi niga lagan wai 5-na.

24 Bi Maimaituwa i giuna gado, “Gamogamo yawayawasanimi tabumi bi tabumi, gunuwala gamogamomi, malamalagamimi bi gamogamo daledalemi dobumo ko tubuga.” Bi mai i tubuga. 25 Mba mainana gunuwala gamogamodi, malamalagamidi bi gamogamo daledaledi tabudi bi tabudi i voiyedi. Maimaituwa i kita te i visu.

26 Bi kota Maimaituwa i giuna gado, “Niganana lava ta voiyedi kitedi mai tada. Te tedi iyana, mwanuwa, gamogamo bi gamogamo daledaledi kitedi tabudi bi tabudi dobumo sai badaedi.”

27 ✡Lava i voiyedi kitedi mai tana.
Tedi oloto bi waivini a voiyedi.

28 Maimaituwa i kavisuvisudi bi i giuwedina gado, “Koi natunatuna bi dobu koi wanavu
bi koi badaye. Iyana, mwanuwa bi mwali matabudi yawayawasanidi dobumo koi
badaedi.”
29 Bi Maimaituwa i giuna gado, “Tagu kai votevotedi pesi bi kani e voiyedi aubaimi.
30 Mwali miyemiyedi matabudi, mwanuwa bi gunuwala ḡamoḡamodi tedi kediya ba
kailugulugu bi kai votedi.” Bi mainana a tubuḡa.
31 Maimaituwa mwali matabudi i voiyedi bi i kitedi te a visu kauwa.
I dudubala te laḡani i sako. Niga laḡani wai 6-na.

2

1 Niga mainana Maimaituwa galewa, dobu bi mwali matabudi i voiyedi. 2 ✡Tana
kaikana ena noya i wai kovi bi laḡan wai 7-nemo ḡome tana i waiyawasi. 3 Bi Maimaituwa
laḡan wai 7-na, i kavisuvisu te laḡan laukaina bi i voiye te waiyawa bi ani vivila, banina
tana mwali matabudi i wai kovidi bi mba laḡannemo i waiyawasi.

BADA lava i voiyedi

7 Bi BADA Maimaituwa doḡa i vai bi oloto i voiye. Maimaituwa yawasina yawayawasan-
ina i suve nawe oloto isuna bwadanemo bi oloto i moito i miya.
8 Bi BADA Maimaituwa beubeu yawaninemo daibi i wadiwadina dobu Idenmo, ḡome
oloto i voivoiyena i sako. 9 BADA Maimaituwa doḡamo kai visuvisudi tabudi bi tabudi
i voiyedi te a duga bi banidi kitedi wainuwavaivaidi ani kani. Bi daibi modonemo kai
labu: Yawasana kaina bi kota visu bi gebo sibena kaina.

15 BADA Maimaituwa oloto i vai bi daibimo i sako te ya labe bi ya noyae. 16 Bi BADA
Maimaituwa oloto i giuwena gado, “Kai votevotedi ḡesaudi kwa kanidi. 17 Visu bi gebo
sibena kaina daibi modonemo, mote kuma kani bi kuna kanina ba kwa peki.”

Maimaituwa waivini i voiye

18 Bi BADA Maimaituwa i giuna gado, “Oloto mote i visu te taunaḡa ya miya. Tagu ena
tausagu, yà voiye te ya sagu.” 19 Bi BADA Maimaituwa, ḡamoḡamo dobumo bi mwanuwa
sawasawamo matabudi i voivoiyedina i natomedi oloto lisinemo te oloto yai isedi. Tana
ḡamoḡamo bainewa i wai isana ba taunana isana.
20 Bi oloto mwali yawayawasanidi i wai isedi, mwanuwa sawasawamo bi ḡamoḡamo
dobumo. Bi Adam mote bamo ena tausagu kauwa. 21 Kamaina bi BADA Maimaituwa,
oloto i voiye te i kena i wai nuwayavuḡa. Bi BADA oloto giligilina gemota i kaikamaḡe bi
tubuḡina i gudu munaḡe. 22 Bi BADA Maimaituwa, oloto giligilinemo waivini i voiye bi i
natome oloto lisinemo. 23 Bi oloto i giuna gado,
“Eee! Niga waivinina siliena ba tagu siliegu,
bi tubuḡina ba tagu tubuḡigu.
Tana yài isana *waivini* banina tana olotomo a voiye.
Tana oloto giligilinemo Maimaituwa i voiye.”
24 ✡Taunana aubaina oloto tamana bi tinana ya gosedi bi mwanena vaitena sa miya
ḡemota, te tedi tubuḡa ḡemota ya tubuḡa. 25 Ḡome oloto mwanena vaitena ma kofekofedi
bi mote ai tunimayaḡa.

3

Bainewa gebogebo i tubuḡa

1 BADA Maimaituwa gunuwala ḡamoḡamodi i voiyedi bi mododimo mwata ba ḡamoḡamo
wai kaikaiyovuna. Mwata waivini i waitalayena gado, “Giukauwa te Maimaituwa i
giuwemi te kai matabudi daibi modonemo mote koma kanidi?”
2 Bi waivini mwata ena giu i waimunena gado, “Kai ḡesaudi ba ka kanidi. 3 Bi kai daibi
modonemo, Maimaituwa i giu te mote kama kani bi kama taukoni, male ka peki.”
4 Bi mwata waivini i giuwena gado, “Ei geḡa, mote koma peki. 5 Maimaituwa i sibe, te
sauginemo bi ko kanina ba temi maibena Maimaituwa, visu bi gebo ko sibedi.”
6 Sauginemo waivini kai votana i kita te kani visuvisuna bi matanemo i wainuwa vaivai,
kota i ḡoe te bai matabuna maso i sibe, taunana aubaina tana kai votana i vai te i kani.
Bi kota mwanena diyanemo i vite te i kani.

✡ **1:27:** Met 19:4; Mak 10:6 ✡ **2:2:** Pot 20:11 ✡ **2:24:** Met 19:5; Mak 10:7,8

7 Kai votana a kanikani tedi matedi i yana bi a sibe munaḡedi te kofekofedi. Taunana
aubaina tedi kailugulugu a siyaudi bi tubuḡidi ai govegovedi.
8 Aubigamo oloto ma mwanena BADA Maimaituwa talelena a vaiye daibi noponaḡa i
nawanawa. Kamaina bi kai nopodimo a kandavona. 9 BADA Maimaituwa oloto i yogena
gado, “Adam, tam bamo?”
10 Bi oloto Maimaituwa ena giu i waimunena gado, “Tam daibimo talelem e vaiye bi e
naila. Banina tagu kofakofagu aubaina te e kandavona.”
11 Bi Maimaituwa oloto i giuwena gado, “Aiyai i giuwem te tam kofakofam? Tam kai e
waiḡakena votana kuna kani?”
12 Bi oloto i giuna gado, “Waivini kuna viteviteguna tana kai votana i vitegu te e kani.”
13 Kamaina bi BADA Maimaituwa waivini i waitalayena gado, “Bai aubaina niga mainana
kuna voiye?”
Bi waivini i giuna gado, “Mwata i kaiyovuḡegu te e kani.”
14 Bi BADA Maimaituwa mwata i giuwena gado,
“Tam niga mainana kuna voiye aubaina.
Ḡamoḡamo matabudi mododimo tam e pasilim.
Te bwagammo kwa yoyo nawa,
bi ḡobusa kwa kani laḡan matabuna.
15 Tagu yà voiyemi te tam mwata
bi waivini modomimo wai kamedimedi ya kena laḡan matabuna.
Bi kota mwata natunatum bi waivini natunatuna sai ka medimedi.
Laḡan muliḡa waivini natuna olotona kaka tam kunum ya vaḡosaḡosa.
Bi tam mwata oloto kaḡeiwakiduna kwa kalati.”
16 Bi Maimaituwa waivini i giuwena gado,
“Tam em wainatuna sauginemo em yavi tagu yà kadidigi
bi yavi vaitena kwa lau bewa.
Tam kwa ḡoeḡoe te mwanem em waibada dibunemo ya miya.
Bi geḡa te oloto ena waibada dibunemo tam kwa miya.”
17 Bi Adam i giuwena gado, “Tagu ei ḡakem te kai votana mote maso ku kani bi geḡa te
mwanem kalinana kuna vaiye bi kai votana kuna kani.
Taunana aubaina doḡa male ya gomala
bi tam kwa noya gulata.
Bi laḡan matabuna poyapoyam ya tosi
kaka kani kwa banavi.
18 Doḡamo ḡawaḡawa waigedegedelidi sa duga
bi kani sa lauwalowalo, tam male kamya kanigidava.
19 Tam kwa noya gulata bi poyapoyam ya tosi
kaka doḡamo male mwali matabuna kwa banavi.
Tam doḡamo e patim bi kwa noyanoyaena eete
kwa munaḡana doḡamo.”
20 Adam mwanena i wai isana *Iv* banina tana lava matabudi dobumo tinedi. 21 Bi BADA
Maimaituwa ḡamoḡamo kwapidimo gala i voiye, te Adam ma mwanena i wai kotedi.

Maimaituwa Adam bi Iv i kwavaidi

22 BADA Maimaituwa i giuna gado, “Niga lavedi tedi mai tada, tedi visu bi gebo a sibe.
Taunana aubaina mote tamai aninedi te yawasana kaina votana sima kani. Bamoda
mainana sa voiyena ba sa miya nonoḡana.” 23 Kamaina bi BADA Maimaituwa Adam
ma mwanena daibimo i kwavivaidi bi Adam i giuwe te doḡa ya noyae, banina tana
doḡanemo i voiye. 24 Maimaituwa oloto i kwavai mulinemo, tana Iden daibinemo beubeu
yawaninemo aneya kelubim i sako. Bi kepata vavavanina kwadikwadiyena i sako te
yawasana kaina ya labe.

4

Kein bi Eibol

1 Adam ma mwanena tubuḡa ai ḡemoti, te Iv i bwaga bi i wai natuna te gomana olotona
i bewa. Bi i giuna gado, “BADA ena sagumo gomana e bewa.” Bi i wai isana *Kein*.* 2 Bi
kota Iv i wai natuna munaḡa, te gomana olotona i bewa bi i wai isana *Eibol*.
Laḡannemo a nanakana ba Eibol tauwaiḡamoḡamo bi Kein ba taubayau. 3 Laḡan ḡemota,
Kein ena daibi kanidi i tavaitedi ena sewasewa BADA lisinemo. 4 Bi muliḡa Eibol ḡamoḡamo
natuna tautuweḡina i vunu bi ena soisoi visuvisuna i tavaite BADA lisinemo. Bi BADA

* **4:1:** Kein vaiyena Ḡibulu kalinedimo banina ba gomana e bewa.

Eibol bi ena sewasewa i wai nuwavisuedi. 5 Bi BADA Kein ena sewasewa mote i wai nuwavisuedi, taunana aubaina Kein matana i ai kenakena bi nuwana i medi.
6 Kamaina bi BADA Kein i giuwena gado, “Bai aubaina kwa medimedi? Bai aubaina matam i nuwavitale? 7 Bamoda visuvisu ku voiye, maso ba kunai nuwavisu. Banina tam gebo kuna voiye aubaina gebogebo diyammo ya yaveyavem. Tana ya ḡoeḡoena yai badaem bi tam kwa ḡailisi.”
8 ✡Kein tasina Eibol i giuwena gado, “Ta nawa wapumo tai nawanawa.” Ḡome wapumo Kein i miya moito te tasina i laipeki.
9 Niga kauwina i tubuḡa mulinemo BADA Kein i wai talayena gado, “Tasim Eibol bamo?”
Kein BADA i giuwena gado, “Mote yà sibe, tagu bena tana taulabena?”
10 Kamaina bi BADA i giuwena gado, “Bai aubaina kauwa wai nuwanainailina kuna voiye? Tinanatum kwasinina doḡamo ya ḡabaḡaba, lisigumo laubiwa aubaina. 11 Niganana taumḡa kuna pasili munaḡem te mote kuma bayau. Tasim kwasinina doḡa i vitale laḡannemo kuna wai peki. 12 Laḡannemo kwa bayauna ba kani mote ima laubani bi kwa velau yabayababa mote bamo em ani miya kauwa.”

25 Adam bi Iv kota tubuḡa ai ḡemoti munaḡe bi Iv i laubewa te gomana olotona i bewa. Bi Iv i giuna gado, “Kein Eibol i wai peki bi BADA gomana epaiyanina i vitegu.” Taunana aubaina i wai isana *Seta*.†
26 Kamaina bi Seta i didiga bi i naḡi te mwanena i wai natuna te natuna olotona i bewa bi i wai isana *Inos*. Mba laḡannemo lava BADA lauduneyena ai tubu.

6

Lava edi gebogebo
5 ✡BADA i kita te lava edi gebogebo dobumo i didiga bi laḡan matabuna edi noḡota ba gebogebo a noḡonoḡotidi. 6 Tana i wai uvalana gado, “Niga lavedi bai aubaina e voiyedi.” Bi tana noponemo i wainuwaboya. 7 Kota i giuna gado, “Tagu mwali matabudi dobumo e voivoiyedina yà kagebogebodi. Bi ei uvala te bai aubaina e voiyedi.” 8 Bi BADA Nowa taunaḡa lisinemo i wai nuwavisu.

Niga ba Nowa ena titikuna
9-10 Nowa natunatuna oloolotodi faiona, isedi ba Sem, Ḡem bi Diyeifeti. Nowa tana lava didimanina laḡan matabuna, tana Maimaituwa vaitena a miyamiya nonoḡa.
11 Maimaituwa i kita te dobu matabuna pilipili i nawa yaḡosi. 12 Maimaituwa dobu i kita, te lava matabudi edi yawasana ba pilipilidimo a miyamiya.
13 Kamaina bi Maimaituwa Nowa i giuwena gado, “Lava edi pilipili i didiga gulata taunana aubaina, tedi bi mwali matabudi dobumo yà kagebogebodi.
14 “Tagu yà giugiuwem, te tam kai ḡaiḡainemo gula kwa voiye. Noponemo nakanaka kwa voiyedi bi nopona bi taulina ba patimo kwa pati.” 15 Kwa voiyena ba lopalopana, tabatabana bi kaikaidakina,* 16 gula dabana kwa voiye, yato bi bilibili mododimo koiyavusa sa kena. Kota noponemo salamoda kwa voiyedi, dibunemo, modomo bi dabanemo. Bi mataeta gilligilinemo kwa sako.
17 Maimaituwa i giuna gado, “Tagu kabaita yà giukamaḡe dobumo, te mwali miyemiyedi matabudi yà kagebogebodi, mwali matabudi dobumo sa launeḡaneḡa. 18 Tagu egu waianina lisimmo yà voiye, tam, mwanem, natunatumi bi mwanemwanedi vaitedi gulamo ko valageta. 19-20 Bi tam ḡamoḡamo miyemiyedi labulabuḡa gulamo kwai geludi, tabudi bi tabudi, oloolotodi bi waiwaivinidi. Maibena mwanuwa sawasawaḡa lovolovodi bi ḡamoḡamo doḡaḡa nawenawedi bi daledaledi, vaitedi kwai geludi te mote sima peki. 21 Kota kani tabudi bi tabudi kwai geludi te temi bi ḡamoḡamo kemiya.”
22 Maimaituwa bai matabuna i giugiuwena Nowa i voiyedi.

7

Kabaita i waitubu
1 BADA Nowa i giuwena gado, “Tam bi em vanuwa lavedi vaitedi gulamo ko valageta, tagu e kita te taumḡa dobumo lava didimanim. 2 Bi ḡamoḡamo visuvisudi oloolotodi bi waiwaivinidi iyevidi 7, bi kota ḡamoḡamo milemiledi oloolotodi bi waiwaivinidi kitedi tabudi bi tabudi kwai geludi. 3 Kota mwanuwa labulabuḡa, wapedi 7, kitedi tabudi bi tabudi kwai geludi. Niga kwa voiye te mwanuwa bi ḡamoḡamo yawayawasanidi,

✡ **4:8:** Met 23:35 † **4:25:** Seta vaiyena Ḡibulu kalinedimo banina ba vite. ✡ **6:5:** Met 24:37 * **6:15:** Ena lofa ba 140 metres, ena taba 23 metres bi kaidakina 14 metres.

te muliga tedi sai natunatuna bi dobu sai wanavu. 4 Lagan 7 mulinemo, tagu nabu yà giukamage dobumo, te lagan 40 bi dududbala 40 bi mwali miyemiyedi matabudi e voivoiyedina kabaitemo yài avalidi."
5 Nowa bai matabuna BADA i giugiuwena i voiye.

17 Nabu i yovoyovona eete lagan 40 a kovi bi utuutuva i sagа gulata te gula i poule lageti.

23 BADA mwali miyemiyedi matabudi dobumo, lava, gamogamo bi mwanuwa i wai avali kamagedi. Nowa bi ena vanuwa lavedi taudiga gulamo a yawasana.

8

Kwalabu gemota mulinemo kabaita i lausolu bi doga i gasala.

Kabaita damona
15 Maimaituwa Nowa i giuwena gado, 16 "Gula ko potiyovo kamage, tam, mwanem, natunatumi bi mwanemwanedi. 17 Gamogamo dogamo miyemiyedi, daledaledi bi mwanuwa sawasawamo lovolovodi matabudi kwa kapotiyovodi, te tedi sai natuna dabalala bi dobu matabuna sai wanavu."
18 Kamaina bi Nowa ena vanuwa lavedi vaitedi, gula a potiyovo kamage. 19 Gamogamo dogamo miyemiyedi, daledaledi bi mwanuwa edi dubuga gula a potiyovo kamage.
20 Nowa olta i voiye bi ena vite BADA lisinemo gamogamo bi mwanuwa visuvisudi gemogemotaga i legau bi olta dabanemo sewasewa i gabugosedi. 21 Kamaina bi BADA sewasewa panena i wai nuwavisuye bi taunaga i giu munagena gado, "Bai lagannemo mote dobu, gamogamo bi lava miyemiyedi yàma kovogi munage, avena te bainewa, ma keikeilikidimo gebo a voiye bi mote yàma kovogidi, mai niganana e voiyena.
22 "Dobu bainewa ya kena watana,
wadi bi vililubu,
bodubodu bi kailavusa,
suwala bi nabu,
lagan bi dududbala, mote sima kovi."

9

Maimaituwa i giuwapa Nowa lisinemo
1 ✡Maimaituwa Nowa bi natunatuna i kavisuvisudi bi i giuwedina gado, "Koi natuna dabalala bi dobu koi wanavu. 2 Gamogamo dogamo miyemiedi, daledaledi, mwanuwa bi iyana matabudi temi sa nailemi bi temi koi badaedi. 3 Dolinemo kanigidava e vitemi. Bi niganana mwali miyemiyedi vaitedi ko kanidi. 4 ✡Mwali gemota, musala ma kwasinina, mote koma kani, ei gakemina banina kwasinemo yawasana ya kenakena.
5 "Aiyai bi lava yai pekina ba kovoga ya vai, kota gamogamo lava yai pekina ba gamogamona sai peki.
6 ✡Maimaituwa lava i voiyedina ba kitedi mainana tana
bi aiyai lava i lai pekina ba lava gesaudi kota tana sa laipeki.
Banina Maimaituwa lava i voiyena
kitana mainana tana.
7 ✡Bi temi koi natunatuna dobumo te natunatumi sai natuna dabalala bi dobu matabuna sai wanavu."
8 Bi Maimaituwa Nowa bi natunatuna i giuwedina gado, 9 "Ei, koi beyavaiya, tagu egu waianina tam bi emi tubulelesa lisimimo yà voivoiye 10 bi mwali yawayawasanidi matabudi, mwanuwa bi gamogamo vaitedi, gulamo kona potipoti yovona ba muliga sai natunatuna watana. 11 Tagu egu waianina yà voivoiyena lisimmo, te dobu bi mwali matabudi miyemiyedi dobumo mote yàmai avali munagedi."
12 Maimaituwa Nowa i giuwena gado, "Niga waianina matailina yà voivoiyena ya kena nonoga mododemo, tagu bi tam bi gamogamo yawayawasanidi vaitedi. 13 Tagu giyoumo waliwaliyoyo yà sakona. Mba ya wai mataila te waianina lava bi bai matabudi dobumo lisidimo. 14 Lagannemo bi giyou yada i sumana ba waliwaliyoyo ya laumagata. 15 Mba tagu egu waianina e voivoiyena lisimmo, yà nogoti te mote bai lagannemo gamogamo yawayawasanidi matabudi yàmai avali munagedi."

11

Vanuwa kaikaidakina Babelmo

✡ **9:1:** Pak 1:28 ✡ **9:4:** Liv 17:10-14 ✡ **9:6:** Pot 20:13; Pak 1:26 ✡ **9:7:** Pak 1:28

1 Dolinemo lava matabudi dobumo kalina ḡemota a giugiuwe. 2 Kamaina bi lava ḡesaudi
suwala ena anilovotava yawaninaḡa a nawa, te Sinamo* a tava bi ḡome wapu visuvisuna
a banavi bi a miyatulu.
3 Ḡome edi lava vaitedi ai ogatala bi doḡa a gwadai bi biliki† a patidi. 4 Kamaina bi a
giuna gado, “Niganana malagai dididiga taitubu bi vanuwa wai dabakenakenana ta ḡala
te dabana ya saḡa yada ya taukoni, isada vatona aubaina te mote tamai dabalalida.”
5 Kamaina bi BADA i yovo malagai bi vanuwa wai dabakenakenana a ḡalḡalana au
kitanemo, 6 bi i giuna gado, “Niga lavedi matabudi kalina ḡemota sa giugiuwe, niga
taunana kauwa yabayababa pakana ai tubu. Ḡotona te edi ḡowana sa voiyedi. 7 Ta yovo
ta nawa bi kalinedi ta vitale asiasi te mote edi lava edi giu sima sibedi.”
8 Niga mainana BADA i wai dabalalidi bi dobu a nawa yaḡosi bi malagai dididiga a
ḡalaḡalana a kaisako. 9 Taunana aubaina malagaina ai isana Babel,‡ banina ḡome BADA
kalinedi i vitale asiasi bi i wai dabalalidi te dobu matabuna a nawa yaḡosi.

12

Walakina bamo nove Nowa natuna Sem ena tubulelesa i saḡasaḡana ḡome Ablam i tubuḡa.

BADA Ablam i vine

1 ✡Kamaina bi BADA Ablam i vine bi i giuwena gado, “Em dobu, em lava, tamam ena
dam lavedi kwa gosedi bi kwa nawa tagu dobu yài lovemnemo. 2 Tagu em tubulelesa
wapewapedi yà vitem bi em dam ya didiga bi yà kavisuvisum te isam ya didiga, bi sa
vivilem. Bi tam kota visuvisu kwa voiye dam wapewapedi lisidimo. 3 Mabai kavisuvisu
lisimmo sa voivoiyena ba tagu kavisuvisudi. Bi mabai sa pasipasilimna ba yà pasilidi.
Tam em dammo kaka dobu matabuna yà kavisuvisu.”
4-5 Mba laḡannemo Ablam ena kwalabu 75 bi BADA i giuwe te Alan i gose bi i modina i
nawa Keinan. Ablam, mwanena Salai, madiyana Loti, ediya taubagibagi, edi pulapula bi
edi ḡamoḡamo matabudi vaitedi a nawa. 6 Keinan plovinsnemo a tava. Bi Ablam ena dam
matabudi a nato, te a nawana Sikem malagainemo a tava bi ḡome Keinan lavedi yaḡolo
a miyamiya te Mole ena kaipolu dididiga i moimoitona diyanemo a ḡalavu. 7 ✡Kamaina
bi BADA Ablam lisinemo i laumaḡata bi i giuwena gado, “Niga dobunana em tubulelesa
yà vitedi.” Ḡome BADA i laumaḡata, taunana aubaina te Ablam olta i voiye BADA ani
lauduneyena.

13

*Keinan noponemo, Ablam bi ena lava palaiḡa a miyamiya nawa, malagai bi malagai. Mote
vanuwa a ḡaledi bi palai a voiyedi te nopodimo a miyamiya. Bamo bi dobu ḡesaunemo nawa
a ḡoena ba edi palai a nokudi bi kamelo dabedimo ai geludi bi kamelo a avaavala.*
*Tedi mote a bayabayau bi a wai ḡamoḡamo ota. Bi edi ḡamoḡamodi ḡesaudi a vunudi bi a
kanikanidi bi ḡesaudi lava lisidimo kani a kunekunedi. Ablam bi ena lava witi lava ḡesaudi
lisidimo a kunekunedi. Mba witidimo falawa a voiyedi bi buledi a gabugabudi.*

Ablam Bi Loti a dailidi

5 Loti yaḡolo Ablam vaitena a nawanawa ḡemota, Ablam bi Loti edi ḡamoḡamo
wapewapedi, sipu, bulumakau bi edi taubagibagi vaitedi ḡalavumo a miyamiya. 6 Gabu i
ḡaubo bi ḡamoḡamo edi ani yaba mote ḡemoḡemotina te maso a miya ḡemota.

8 Kamaina bi Ablam Loti i giuwena gado, “Goma, tada ba lava ḡemota mote i visu te
tada bi eda taubagibagi matabuda tai kagiu. 9 I visu te tai nawa tabutabu bi dobu kwa
kita te em ḡowanemo kwa vai bamoda tam ḡeniyadaḡa kwa nawana ba tagu kataiyadaḡa
yà nawa bi kota bamoda tam kataiyadaḡa kwa nawana ba tagu ḡeniyadaḡa yà nawa.”
10 Loti i wai kita nawa bi wapu visuvisuna i kita Diyoudan gaubina diyanemo bi matana
i nawa te Diyowa malagaina palatina. Bi kota gauba wapewapedi i kitedi bi kota doḡa
visuvisuna maibena BADA ena daibi Idenmo* e maibena Idip doḡana Sodom diyanemo.
Mba laḡannemo BADA yaḡolo mote malagai Sodom bi Gomola i kovoḡidi, muliḡa kaka i
kovoḡidi. 11 Kamaina bi, Diyoudan wapuna tabutabuna i wailogo bi i laugonaḡona te
suwala ani lovotava yawaninaḡa i nawa, niga mainana kauwinemo Ablam ma madiyana
Loti ai yamonedi. 12 Ablam Keinan doḡanemo i miyatulu bi Loti tana Sodom malagaina

---

* **11:2:** Sina ba Babiloniya isana ḡesauna. † **11:3:** Doḡa bi pati a gwadai te biliki a voiyedi lofelofedi bi tabetabedi bi suwalemo a wai lalanidi, te a ḡaiḡai bi vanuwa bilibilidi ani patidi ‡ **11:9:** Isa Babel Ḡibulu kalinedimo ba Wainuwanaina. ✡ **12:1:** Giu 7:2,3 ✡ **12:7:** Giu 7:5 * **13:10:** Iden bayauna, Pakanemo 2:8

diyanemo ena palai i sako sa̱ge bi i miyatulu, Diyoudan wapunemo. 13 Sodom oloolotodi
edi kauwa a pilipili gulata bi kota kauwa gebogebodi a voivoiyedi BADA matanemo.
14 Loti i modina, mulinemo BADA Ablam i giuwena gado, “Kwa moito vitavitalem dobu
kwa kita nawedi. 15 ✡Niga dobuna kwa kitakitana tam bi em tubulelesa yà vitemi, mba
temi emiya ya kena nonoga. 16 Tagu em tubulelesa wapawapa yà vitem bi aiyai mote
ge̱moge̱motina ima iyevidi. Mai bena gimoli mote aiyai ge̱moge̱motina te ima iyevi kovi.
17 Niganana kwa nawa bi doga̱na kwa vakita nawe bi tagu matabuna yà vitem.”
18 Kamaina bi Ablam i nawa Ge̱iblon malagainemo bi ge̱ome Mamle ena kaipolu dididiga,
diyanemo i laua̱lavu bi ge̱ome olta i voiye BADA ani lauduneyena.

14

La̱gannemo Loti Sodom malagainemo i miyamiya bi ga̱libona 4 edi tauwaiga̱viya vaitedi a tava. Bi Sodom malagaina bi malagai ge̱saudi diyanemo vaitedi a suludi. Bi tedi Sodom ena tauwaiga̱viya a lauyovoge̱di.

Loti a pani nawe bi kota Ablam i natome munage̱

11-12 Ga̱libona wapedi 4 edi tauwaiga̱viya vaitedi a tava Sodom bi Gomola malagaidimo
bi lava edi pulapula, kediya bi kota Ablam madiyana Loti vaitena a pani bi a nawedi. 13 Bi
ge̱ome oloto ge̱motа i soyavai te i velau Ablam lisinemo bi bai matabuna i tubutubuga̱na
i tainuwatau. Ablam tana Ge̱ibulu lavana bi Mamle ena kaipolu diyanemo i miyamiya.
Bi Mamle tana Amoli lavana. Mamle tasitasina Eskol bi Ane, Ablam vaitena waianina a
voiye, te sai kaisagu bi edi ga̱viya sai ga̱viyedi. 14 La̱gannemo Ablam i vaiye te madiyana
Loti a pani. Tana ena tauwaiga̱viya wapedi 318 i wai ge̱motidi ena ga̱lavumo bi ga̱libona
wapedi 4 a kwavi watedi te Den malagainemo a tavaitedi. 15 Ge̱ome ena tauwaiga̱viya i
dailidi edi dubuga̱ bi dudubalemo edi ga̱viya a yovoge̱di bi a kwavidi a nawedi te Ge̱obamo
a tavaitedi. Ge̱oba ba Damaskas kavalinemo, 16 bi pulapula danedanenedina a tanodi bi
kota Ablam madiyana Loti bi ena pulapula matabudi, vesavesala bi lava ge̱saudi vaitedi
a munage̱di.

Melkisedek BADA i wai bage̱a te Ablam ya kavisuvisu

18 Melkisedek ba Salem edi ga̱libona bi tana kota BADA sage̱asage̱a guletina ena pilisi,*
tana buledi bi waen i tano natomedi Ablam i vite. 19 Bi tana Ablam i kavisuvisu bi i giuna
gado,
“Giukauwa te BADA sage̱asage̱a guletina,
mala bi dobu tauvoiyedi, kauwa visuvisudi i voiyedi lisimmo.
20 Giukauwa BADA sage̱asage̱a guletina
i sagum te em ga̱viya ga̱libona 4 kuna lauyovoge̱di,
taunana aubaina te ta kasage̱sage̱e.”
Bi waige̱asige̱asi mulinemo Ablam pulapula i tanodi bi dubu 10 i sivudi bi dubu ge̱motа
Melkisedek i vite.

15

BADA ena waianina Ablam lisinemo

1 BADA Ablam laubonimo i giuwena gado, “Ablam mote kuma naila, tagu em babalemo
yà moito galamem bi tagu puyo dididiga yà vitem.”
2-3 Ablam Bada ena giu i waimunena gado, “Bada, egu bada, tagu mote yài natuna bi
bainewa em puyo ya sagugu. Tam mote gomana ku vitegu bi la̱gannemo tagu yà pekina
ba egu taubagibagi isana Eliyesa Damaskas lavana, egu waiguyau matabuna ya vai.”
4 Bi BADA i giu munage̱na gado, “Ge̱ge̱a, mba lavana mote em waiguyau ima vai, tam
natuotim kaka em waiguyau ya vai.” 5 BADA Ablam i giuwena gado, “Kwa potiyovo
doga̱mo bi kwa kita sa̱ge̱a galewemo bi kipola kwa iyevi lubudi, mba mainana em
tubulelesa wapedi, mote aiyai ge̱moge̱motina ima iyevi kovi.”
6 Ablam BADA ena giu i waisumage̱, taunana aubaina BADA i wai nuwavisu bi i giuwe
te tana lava didimanina.

12 La̱gannemo suwala i bulubulu, Ablam i kena i wainuwayavuga̱, waidudubala bi naila
i waikwesi. 13 ✡BADA i giuwena gado, “Niga kwa sibe kauwe, tam em tubulelesa wali
dobumo sa miyana mai tautavatava. Bi mba dobuna lavedi em tubulelesa sa egelidi
te sai taupaula yabayababa kwalabu wapedi 400. 14 ✡Mba dobuna lavedi ba tagu yà
kovoge̱idi. Mulinemo em tubulelesa niga dobunemo waiguyau vaitena sa tava munage̱a.

✡ **13:15:** Giu 7:5 * **14:18:** Niga pilisina mote mai niganana pilisidi. Wala pilisidi ba lava edi puyo taugabudi.
✡ **15:13:** Pot 1:1-14; Giu 7:6 ✡ **15:14:** Pot 12:40,41; Giu 7:7

15-16 Bi niganana kaka mote sima tava. Banina Amoli lavedi yaḡolo niga Keinan doḡanemo
sa miyamiya. Bi laḡan muliḡa edi tubulelesemo edi gebogebo ya didiga gulata kaka yà
kovoḡidi bi yà kwavi vaidi. Kamaina bi tam em tubulelesa kaka sa tava munaḡa niga
dobunemo sa miya. Bi tam Ablam kwa miya te kwa magula kauwa bi nuwaubamo kwa
peki te sa dobom."

16

Salai bi Eiga

1-3 Ablam ma mwanena Salai Keinanmo a miyana kwalabu wapana 10 bi mwanena
Salai mote ai natuna. Bi Salai ena taubagibagi waivinina isana Eiga tana Idip waivinina.
Kamaina bi Salai Ablam i giuwena gado, "BADA mote i waianinegu te yai natuna, kwa
nawa Eiga vaitena ko kena, tana male gomana aubaigu ya bewa bi tagu yai natunaye."

Ablam Salai ena giu i waianine kamaina bi Ablam Eiga vaitena a kena Salai ena giu
aubaina.

15 Kamaina bi Eiga i bwaga, i wai natuna te gomana olotona bi Ablam i wai isana *Ismael*.

17

BADA ena waianina matailina

1 Ablam ena kwalabu 99 bi BADA i laumaḡata lisinemo bi i giuwena gado, "Tagu
Maimaituwa wailewapani guletigu.* Egu etaḡa kwa nawa mote bai ḡesau kuma voiye
waigebo, 2 taunana aubaina tagu egu waianina ḡaiḡailisina yà sakosako tam lisimmo bi
em tubulelesa sa wapa gulata."

3 Ablam tuwapekana i wai tupagwalie bi i laudulu doḡamo. Kamaina bi Maimaituwa
i giuwena gado, 4 "Tagu egu waianina lisimmo te tam muliḡa ba dam wapewapedi itedi.
5 Niganana isam yà vitavitale Ablam te Eiblaḡam.† Banina tam em tubulelesemo kaka
dobu bi dobu ḡalibona sa tubuḡa. 6 Tagu yà kavisuvisum te dobu bi dobu nopodimo em
tubulelesa sa wapa gulata bi tedi lisidiḡa kaka ḡalibona sa moito saḡa.

7 "Tagu egu waianina bagibagina yà voivoiyena tam bi em tubulelesa lisimimo, te
em tubulelesa kaka ya tuwa watana. Tagu em Maimaitua bi kota em tubulelesa edi
Maimaituwa. 8 Keinan doḡana matabuna emi animiya nawa ba tam bi em tubulelesa
yà vitevitemi. Bi tagu edi Maimaituwa bi emi doḡa yà vitevite gwasemi."

9 Maimaituwa Eiblaḡam i giuwena gado, "Tam bi em tubulelesa egu waianina ko
kaididi. 10 Bi waianina matailina tam bi oloolotо matabudi em tubulelesemo tunimimo
kwapibwali ko voiye. 11 Temi kwapibwali ko voivoiyena ba waianina matailina tagu
bi temi mododemo. 12 Bi libilibi oloolotodi sa tubuḡa laḡan 8 mulidimo, egu mataila
tunidimo ko voiye. Ko voiye natunatumi bi kota emi taupaula natunatudi bi oloolotо
matabudi em dammo. 13 Bamoda em dammo libilibi oloolotodi sa tubuḡa bi laḡan 8
mulidimo ba kwapibwali lisidimo ko voiye. Bi mainana laḡannemo emi taupaula kona
gimelidina ba kwapibwali lisidimo ko voiye, te egu waianina matailina lisimimo ya kena
nonoḡa. 14 Bi aiyai olotona mote waianina matailina tuninemo ba tana egu waianina i
waidoukotona ba tana mote egu dam lavedi nopodimo."

BADA Salai i giuwapa te Aisik ya bewa

15 Maimaituwa Eiblaḡam i giuwena gado, "Mwanem Salai mote kumai isa munaḡe Salai
bi yà waiisa vitalena *Sela*.‡ 16 Tagu yà kavisuvisu bi tana natum ya bewa bi kota yà
kavisuvisu te ena tubulelesemo dobu babadidi bi ḡaliḡalibona sa tubuḡa."

17 Eiblaḡam tuwapekana i waitupagwaliḡe matana doḡamo bi noponemo nuwana i
waigwaigwai bi taunaḡa i giu munaḡena gado, "Ǧemoḡemotina oloto ena kwalabu 100
bi yai natuna? Bi kota Sela ena kwalabu 90 bi yai natuna?" 18 Eiblaḡam BADA i giuwena
gado, "Bi Ismael bainewa, maso ḡemoḡemotina kuna kavisuvisu?"

19 Maimaituwa i giuwena gado, "Geḡa mwanem yai natuna te gomana olotona ya bewa
bi kwa isana *Aisik*.§ Bi tagu egu waianina yà voiyena tana bi ena tubulelesa lisidimo ya
kena nonoḡa. 20 Em waibaḡa Ismael aubaina kaikana e vaiye bi tana kota yà kavisuvisu
te yai natunanatuna bi ena tubulelesa sa wapa gulata. Tana ḡaliḡalibona matabudi 12

---

* **17:1:** Maimaituwa ḡaiḡailisi guletigu Ǧibulu, El Shaddai. † **17:5:** Eiblaḡam vaiyena Ǧibulu kalinedimo banina ba dobu wapewapedi tamedi. ‡ **17:15:** Salai bi Sela isedi labu banidi ba ḡalibona natuna waivinina. Maimaituwa isa valivaliuna Sela i vite, te tana ba ḡaliḡalibona bi lava wapewapedi tinedi. § **17:19:** Aisik banina ba Ǧibulu kalinedimo ba i gwai.

dobumo tamedi bi ena dam ya didiga. 21 Tagu egu waianina Aisik lisinemo yà voiye, te
Sela yai bewana bokina kwalabunemo niga mainana nawalaina noponemo."

18

Oloto faiona Eiblāgam lisinemo a tava

1 BADA Eiblāgam lisinemo i laumāgata Mamle ena kai nananakidi pakedimo. Niga
taunana ena titikuna.

Suwala modomo Eiblāgam ena palai mataetinemo i miyamiya. 2 Bi i wai kita sāga te
oloooloto faiona a moimoito, i kitekitedi te i velaubeyedi bi tuwapekana i wai tupagwaliīge
bi i laudulu doōamo.

3 Bi i giuna gado, "Aee egu babada bamoda kona kita te tagu kamaina ba koma
vawaitauligu. 4 Gauba yà vai natome bi kāgemi ko koōedi bi kai pakanemo koi wagulu.
5 Kani ōotona yà vai natome, ko kani bagibagi kaka bi nawa koi tubu munāge. Emi
taupaula kona noōotigu te kona tava egu vanuwemo, kamaina te kani yà voiye te ko kani."

Tedi a giuwena gado, "Kamaina bai kuna giugiuwena ku voiye."

6 Eiblāgam i velau makai ena palaimo bi mwanena i egelina gado, "Kwa nawa te falawa
kauwa kwa vai bi buledi tabetabedi kwa gabudi." 7 Bi Eiblāgam i velau i nawa bulumakau
dubunemo bi bulumakau natuna pwatapwatana i vunuvai bi ena taupaula i vite bi i
kanonoōi.

8 Eiblāgam kani bulumakau susubwadina vaitena vitavitalena,* musala bi susubwad-
ina anitego, i natomedi matedimo i wai dubudi, te a kanikani bi tana diyedimo kai
pakanemo i moito i labelabedi. 9 Tedi ai talayena gado, "Mwanem Sela bamo?"

Bi Eiblāgam i giuwedina gado, "Tana palai noponemo."

10 Edi tau ōemota Eiblāgam i giuwena gado, "Yà giugiu kauwem te niga mai lāgannemo
yà munāga, bokina kwalabunemo bi mwanem Sela gomana olotona ya bewa."

Sela tana mulinemo, palai mataetinemo i moito i wai beyavaiye. 11 Sela bi Eiblāgam
tedi ba a magula kauwa bi Sela ena nawanawalai i kovi. 12 Sela nuwana i waigwaigwai
bi i giuna gado, "Tagu egu bada vaitena kei magula kauwa bi ke ōoōosi. Bi ōemoōemotina
kai natuna, ee?"

13 BADA Eiblāgam i wai talayena gado, "Bai aubaina Sela i gwai bi i giuna gado, 'Tagu
ei magula bi ōemoōemotina yai natuna?' 14 Mwali bai i pilipili gulata lisigumo te yà
voiye? Kage mainana e giugiuna, tagu yà nato munāga, niga mainana lāgannemo bokina
kwalabunemo bi mwanem Sela gomana olotona ya bewa."

15 Sela i naila bi i valelena gado, "Tagu mote e gwai."

Tana i giuna gado, "Geōa, tam kuna gwai."

Eiblāgam ena waibāga

16 Kamaina bi olooloto faiona a miya moito bi Sodom yawaninaāga ai kita yovo bi
Eiblāgam vaitena a nawa. 17 Bi BADA taunāga i giu munāgena gado, "Bai yà voiyena mote
i visu te Eiblāgam yai malimaliuwe. Bi kamaina te yà tainuwatau. 18 Tana ena tubulelesa
ya didiga bi dam ōaiōailisina bi tana dabanemo dobu matabudi yà kavisuvisudi. 19 E vine
te tana natunatuna bi ena tubulelesa ya giuwedi te egu waiōake bi didimana sa kaiwatedi
bi kota lava sa komaniyedi. Ōome kaka Eiblāgam lisinemo e giugiuwapana yà voiye."

20 Kamaina bi BADA i moito vitale bi Eiblāgam i giuwena gado, "Tagu e vaiye te waiwavu
dididiga Sodom bi Gomola lisidimo. 21 Tagu yà yovo yà nawa bi yà kitedi, niga waiwavuna
giu kauwa ee kaiyovu."

22 Ōome oloto labu a gosedi bi Sodom yawaninaāga a nawa bi BADA Eiblāgam matanemo
i moimoito. 23 Eiblāgam i nawa BADA diyaotinemo bi i giuwena gado, "Giu kauwa te lava
visuvisudi bi gebogebodi vaitedi kwa kovoōidi? 24 Bamoda lava 50 didimanidi malagai
dididiginemo, tam male kwa kovoōi bi mote kuma nuwa munāgedi? 25 Mba mote i
visu. Mote kuma voiye. Tam mote lava visuvisudi bi gebogebodi vaitedi kumai pekidi,
kauwina ōemotina kwa voiye, lava didimanidi bi balebaledi lisidimo. Geōa. Tam bena
taulaididimana dobu matabunemo, ee? Tam bena kwa etale kauwemai."

26 BADA i giuna gado, "Bamoda lava visuvisudi wapedi 50 Sodom malagainemo yà
banavidina, malagaina matabuna mote yàma kovoōi."

27 Eiblāgam i giuwena gado, "O bada, tagu maibena yoōiyoōi mote yà visu gulata bi geōa,
te kaikana giu lisimmo ei tubu taunana aubaina te, yai tala munāga. 28 Bamoda lava 45
visuvisudi malagaina dididiginemo, tam male matabuna kwa kovoōi?"

Kamaina bi BADA i giuna gado, "Bamoda ōome 45 visuvisudi e banavidina ba mote yàma
kovoōidi."

---

* **18:8:** Mba taunana bata (butter).

29 Eiblaḡam i waitala munaḡana gado, “Bamoda ḡome 40 visuvisudi kuna banavidina
ba bainewa?”
Bi BADA i giuna gado, “Ḡome bi 40 e banavidina ba mote yàma voiye.”
30 Eiblaḡam i giuna gado, “Aee, egu bada, kuma mediyegu, avedi bi yà tala munaḡa
bamoda 30 ota kuna banavidina ba bainewa?”
Bi BADA i giuna gado, “30 ota e banavidina ba mote yàma voiye.”
31 Eiblaḡam i giuna gado, “Aee bada, egu laudabatola kwa noḡotikamaḡe bamoda 20 ota
kuna banavidina ba bainewa?”
BADA i giuna gado, “Bamoda 20 ota e banavidina, mote yàma kovoḡidi.”
32 Eiblaḡam i giuna gado, “Aee egu bada, kuma mediyegu, avedi te maḡemota yà giu
munaḡa bamoda 10 ota kuna banavidina ba bainewa?”
BADA i giuna gado, “Bamoda 10 ota e banavidina ba tagu mote yàma kovoḡidi.”
33 Kamaina bi BADA Eiblaḡam i gose bi Eiblaḡam i munaḡa ena palaimo.

19

BADA Sodom bi Gomola i waikalaḡosedi.

1 Aubigamo aneya labu Sodom malagainemo a tava. Bi Loti tana malagai ganakukuna
mataetinemo* i miyamiya. Loti i kitekitedi te i miya moito, i velau ḡavuḡavutedi bi
tuwapekana i wai tupagwaliḡe bi i laudulu kununa doḡamo. 2 Bi tana i giuwedina gado,
“Egu babada ko nato egu vanuwemo ko kena. Bi aubaimi yà noya te kaḡemi ko koḡedi bi
bokina olaolalemo kaka ko nawa.”
Bi tedi a giuna gado, “Geḡa, tama aniwaḡemota gabunemo ka kena.”
3 Bi Loti i giu ḡaiḡailisi, te i wai doli nawedi ena vanuwemo. Bi buledi mote muu'a
vaitena i voiye te a kani.
4 Tedi a kani kovi, te yaḡolo mote a kena bi Sodom oloolotodi, ewali bi magula
matabudi a tava bi vanuwa a moito wai kwaivivili. 5 Loti lisinemo a binau saḡana gado,
“Olooloto labu kage lisimmo a tavatavana bamo sa miyamiya? Tama ka ḡoeḡoena, kwa
ka potiyovodi bi vaitedi kaipasa.”
6 Kamaina bi Loti i potiyovo bi vanuwa mataetinemo i moito bi i lau gudu. 7 Bi i
giuna gado, “Egu lava, mote niga kauwina gebogebona koma voiye. 8 Koi beyavaiya,
tagu natunatugu guguinidi labu yaḡolo mote oloto vaitedi a lumagwau, kamaina te yà
giuwedi sa potiyovo bi emi ḡowana lisidimo ko voiye. Niga oloolotodi tagu e tavaitedi egu
vanuwemo, taunana aubaina mote bai lisidimo koma voiye.”
9 Kamaina bi tedi ena giu ai munena gado, “Ku moito liya! Tam tautavatava niga ḡome
kuna tava bi bena kwai badabada. Niganana ka voiyem te kwai nuwatoi gulatana, kaka
mba lavedi labu!” Kamaina bi Loti a dudu waipaili bi manunubidi a saḡa te maso gudu a
doupapa.
10 Ḡome olooloto a kabiyovo Loti nimanemo a kabi bi a solusaḡe vanuwa noponemo bi
mataeta ai dougudu. 11 Kamaina bi tedi lava matabudi doḡamo, a voiyedi te matedi ai
dudubala bi mataeta a tavutavuḡe.
12-13 Kamaina bi olooloto labu Loti a giuwena gado, “Tama ḡotona te niga dobuna ka
kovoḡi. BADA waiwavu dididiga i vaiye niga malagaidimo bi i giu kamaḡemai te kai
kalaḡosedi. Bamo natunatum, botibotiyam bi em lava ḡesaudi niga ḡome? Matabudi kwai
dolidi bi niga malagaina ko gose kamaḡe.”
14 Kamaina bi Loti i potiyovo bi botibotiyana i giuwedina gado, “BADA ḡotona te niga
malagaina ya kagebogebo, koi papalana bi niga malagaina ta gose.” Bi botibotiyana ai
noḡota bena kage i wainamaḡa.
15 Dobu ma wai dudubalina, aneya Loti a lauegeli, a giuna gado, “Mote i visu te ko
peki laḡannemo BADA malagai ya kovokovoḡi. Kwai papalana te mwanem, natunatum
waiwaivinidi kwai dolidi te ko velau ko nawa.”
16 Bi geḡa, te Loti i wai kaikaibudagi aubaina te BADA nuwana i taibagibagi bi aneya
Loti bi ena vanuwa lavedi nimedimo a kabi bi ai dolidi malagai a potiyovo kamaḡe.
17 Kamaina bi aneya ḡemota i giuna gado, “Ko velau te ko yawasana! Ko velavelau mote
koma tinamuli bi koma velau moito wapumo, male ko peki bi ko nawa otana oyamo.”

23 Suwala i lovolovo tava bi Loti ena vanuwa lavedi vaitedi Diyowamo† a tava.
24 ✡Kamaina bi BADA malamo ḡakima vavavanina bovabovana i voiye te i laubulilina mai

---

* **19:1:** Mba laḡandimo malagai ganakukudi ḡakimemo a pati wai kwavivili bi mataetidi ḡemota ye labu a sivudi. Olooloto mataetidimo a ḡemotidi bi a waiogatala bi kota gimagimala a tavaitedi bi a gimagimala. † **19:23:** Diyowa vaiyena Ḡibulu kalinedimo banina ba ḡaubona. ✡ **19:24:** Met 10:15, 11:23,24

nabu, Sodom bi Gomola malagaidi dabedimo. 25 Kamaina bi mulidimo BADA dobunemo,
lava bi mwali matabuna i waikalagosedi. 26 Loti mwanena mulinaga i sagasaga bi gado
ya tinamuli, te i lai tabu mai soliti bi i moito gwasa.

21

Aisik ena tubuga

1 Niganana BADA Sela i sagu bi Eiblagam lisinemo bai i giugiuwapaena mainana i tubuga
te gomana olotona i bewa. 2 Lagan kauwa i tava, te Maimaituwa bai i giugiuwena i tubuga
bi tana i bwaga bi i wai bewa te Eiblagam natuna olotona i tubuga, ena magula lagannemo.
3 Sela i wai bewa bi mwanena gomana i wai isana Aisik. 4 ✡Aisik i tubuga lagan wai 8-nemo
tamana kwapibwali mataila i voiye natuna lisinemo, Maimaituwa i giugiuwena mainana.
5 Eiblagam ena kwalabu 100 bi niga kauwina i tubuga.

Eiblagam Eiga manatuna i giukamagedi

8 Kamaina bi gomana i didiga bi ena seda lagannemo tamana Eiblagam soi dididiga i
voiye. 9 Lagan gemota Idip waivinina Eiga natuna Ismael, Aisik vaitena a wai beyakulu.
Tedi a wai beyakulu lagannemo Ismael tana Aisik i sulasula wainega. 10 Gome Sela mai i
kitekitedi, tana Eiblagam i giuwena gado, "Niga taupaulana natuna vaitena kwa kwavidi
sa nawa. Niga waivinina natuna mote gemogemotina te yagolo Aisik vaitena gagasim
matabudi simai budeliyedi bi simai guyauyedi."

11 Niga giuna Eiblagam i vaiye bi i wai nuwaboya banina tana natuna Ismael.
12 Bi Maimaituwa Eiblagam i giuwena gado, "Mote niga taupaulina ma natuna kumai
nuwaboyedi. Bi Sela ba i giu kauwa banina Aisik lisinaga kaka yagolo em dam ya didiga.
13 Bi kota em taupaula Eiga natuna mainana yagolo dam ya kadidigi."

14 Lagan i sako olaolalemo Eiblagam kani bi gauba kwagina wanawanavuna Eiga i
wai avali bi i giukamage. Gome Eiga i gosedi bi kalakalalelemo i nawa yabayababa
Biyasibamo.

22

Maimaituwa Eiblagam i giuwe te Aisik ya lausewasewae

1 Kauwa matabudi mulidimo Maimaituwa Eiblagam i laulubuna gado, "Eiblagam!"
Bi Eiblagam ena giu i waimunena gado, "Tagu niga!"

2 Gome Maimaituwa i giuna gado, "Tam natuotim nuwam tauvaikauwena kwai doli bi
kwa nawa dobu Moliyamo. Mba gome tagu oya yài lovem dabanemo natum Aisik em
sewasewa kwa gabugosa lisigumo."

3 Kamaina bi olaolala otamo Eiblagam puyo anigabugosa aubaina i lau kai bi ena
donkimo i wai geludi, bi ena taupaula labu bi natuna Aisik i wai dolidi. Bi nawa
aitubu bi a nawa oya Maimaituwa i giugiuwenemo. 4 Lagan waifaionemo Eiblagam gabu
Maimaituwa i giugiuwena manekemo i kita nawe. 5 Gome tana taupaula i giuwedina
gado, "Temi niga gome ko miyamiya donki vaitena. Bi tagu gomana vaitena ka nawa noi
gome bi Maimaituwa ka lauduneye kaka ka nato munaga lisimimo."

6 Kamaina bi Eiblagam kai bwainina natuna Aisik i wai avali, gabugosa puyona aubaina.
Bi tana kwatikwati i vai bi etaga a nawanawa bi kai ani taimatakalatina mwalidi i
legalegaudi. 7 Bi Aisik i giuna gado, "Tamagu!"

Bi Eiblagam ena giu i waimunena gado, "Koko bai?"

Aisik i waitalayena gado, "Tada kai bwainina bi kai matana ani waikalakabina te
legaudi bi sipu ani gabugosa bamo?"

8 Eiblagam ena giu i waimunena gado, "Maimaituwa kaka gemota ya kamagati."
Kamaina bi a nawa.

9 Lagannemo Maimaituwa gabu i giugiuwenemo a tavatava ba Eiblagam gome olta i
voiye bi dabanemo kai i waidubu. Kamaina bi natuna Aisik gulavemo i magini bi kai
dabedimo i wai kena. 10 Kamaina bi tana kwatikwati i lageti natuna waipekina aubaina.
11 Bi BADA ena aneya malamo i binau yovona lisinemo gado, "Eiblagam! Eiblagam!"

Bi Eiblagam i giuna gado, "Tagu niga."

12 Bi tana i giuna gado, "Gomana mote tuninemo bai kuma voiye. Tagu niganana e sibe
te tam Maimaituwa kwa nainaile bi kwa vovoteyeteye banina tam natum gemota bi mote
ku nuwevi."

13 Bi Eiblagam i wai tautinamuli bi sipu olotona donana kai tomboluna ai galo bi i
moimoito i kita. Kamaina bi natuna i kaikamage bi epaiyanina i nawa sipu i vunu bi

✡ **21:4:** Pak 17:12; Giu 7:8

sewasewa i gabuḡosa. 14 Taunana aubaina Eiblaḡam mba dobuna i wai isana, *Bada i kanonoḡi.* Bi niganana laḡannemo lava sa giugiuna, “Bada ena oyamo i kanonoḡi.”

15 Bada ena aneya malamo Eiblaḡam lisinemo giu i wai labuna gado, 16 Bada niga mainana i giuna gado, “Tam kuna voteyeteyegu bi natuotim ḡemota bi mote ku nuwevi, taunana aubaina tagu e giuvavasaḡem. 17 Te tam yà kavisuvisum bi bilem sa wapana mai kipola galewemo ee gimoli nisa diyanemo. Tam bilem yaḡolo edi ḡaviya sa vawaiubedi. 18 ✡Tam em tubulelesemo lava matabudi dobumo visuvisu sa vai. Banina tam egu giuvavasaḡa kuna voteyeteye.”

19 Kamaina bi a munaḡa ena taupaula lisidimo bi matabudi a nawa Biyasiba, Eiblaḡam ena ani miyamo.

Sela ena kwalabu ba 127 bi i peki. Eiblaḡam mwanena i wai nuwaboyae bi mote gabu te mwanena ya dobo. Kamaina bi dobuna lavedi lisidimo doḡa i gimeli bi mwanena i dobo. Bi kwalabu faiona mulidimo Eiblaḡam natuna Aisik Alan waivinina i naḡi, isana ba Lebeka bi tana ba Eiblaḡam tasina Nao natuna. Aisik ena kwalabu 40 bi i naḡi mulinemo Eiblaḡam i peki bi natunatuna labu taubeuna a vai bi mwanena diyanemo a dobo. Eiblaḡam ena kwalabu ba 175 bi i peki.

25

Deikap bi Iso a tubuḡa

19 Niga ba Eiblaḡam natuna Aisik ena titikuna, tana taunana tamana Eiblaḡam.

20 Aisik ena kwalabu 40 bi Lebeka i naḡi. Bi Lebeka tamana ba Betuwel, tana Padan Alan olotona. Bi Lebeka nuvuna ba Leiban. 21 Lebeka i aipoi, taunana aubaina mwanena Aisik i laupali Bada lisinemo. Kamaina bi Bada tana ena pali i vaiye bi mwanena Lebeka i bwaga. 22 Bi tana bwaganemo laḡalaḡa a miyamiya. Bi ena tau vaitena tinedi bwaganemo a waiḡinana. Taunana aubaina Lebeka Bada i wai talayena gado, “Niga bai kauwina lisigumo ya tubutubuḡa?” 23 Bi Bada i giuna gado,

“Tam bwagammo
ba dam labu sa miyamiya.
Bi labuidi yaḡolo sai tamsasalana.
Bi dam ḡemota
yai lewapana gulata.
Tautuwaḡa tasina
aubaina yai taupaula.”

24 Kamaina bi Lebeka ena laḡani i tava te i wai natuna bi natunatuna laḡalaḡa oloolotodi i bewedi. 25 Gomana gei tubuḡina ba tunina sabasabana bi wai kolokolona maibena balaigesi. Taunana aubaina tana ai isana *Iso*.* 26 Muliḡa gomana tautasi i tubuḡa bi nimana i pwalaḡe te tuwaḡana kaḡeiwakiduna i kaididi te bagibagina. Taunana aubaina tana ai isana Deikap. Aisik ena kwalabu 60 i vai bi Lebeka i wai natuna.

27 Mba libilibidi a nananaka bi Iso tana tau tupatupali bi mote palaimo i miyamiya gausi. Bi Deikap tana lava vovoyaḡotina bi laḡan matabuna palaimo i miyamiyaboni. 28 Bi Aisik tana Iso nuwana i vai kauwe banina Iso laḡan matabuna musala i vunudi bi tamana i kanikani. Bi Lebeka natuna Deikap taunaḡa i ḡoeḡoe kauwe.

Iso tasina lisinemo budeli i kune kamaḡe

29 Laḡan ḡemota Deikap gulewemo gwadai i ḡiu bi i miyamiya. Kamaina bi Iso i bababala nawana i tava. Bi tana kani i peki kauwa. 30 Kamaina bi tana Deikap i giuwena gado, “Tagu kanipeki i laukauwegu, gwadai sabasabana kuna ḡiuḡiuna, waiḡapa kwa tala natome bi yà kani!” Taunana aubaina tedi Iso isana ḡesauna a sakona *Edom*.†

31 Bi Deikap ena giu i waimunena gado, “Mba kamaina bi dolinemo em budelimo niga kanina kwa gimeli, kaka yà vitem.”

32 Bi Iso i giuna gado, “Ei kwa kitagu! Tagu ḡotona te kani pekina yà peki. Niga budelina bai visuvisuna ya vitegu?”

33 Bi Deikap i giuwena gado, “Dolinemo kwa gei giuvavasaḡegu te em budeli kwa vitegu, kaka kani yà vitem.” Ḡome Iso, Deikap lisinemo i giuvavasaḡa bi ena budeli kani aubaina i kune kamaḡe.

34 Ḡome Deikap buledi bi gwadai i tala bi Iso i vite. Tana i kani, i tego bi i miya moito te i nawa. Iso niga kauwinemo ena budeli i daboke.

✡ **22:18:** Giu 3:25 * **25:25:** Isa Iso banina ba tunikolokolo. † **25:30:** Isa Edom banina ba sabasabana.

26

1 Kamaina bi gomala ḡesau i tubuḡa maibena wala Eiblaḡam ena saugemo i tubu-
tubuḡana. Taunana aubaina Aisik i nawa Gelamo Filitiya ḡalibonana Abimelek ena ani
miyamo. 2 Kamaina bi Maimaituwa Aisik lisinemo i laumaḡata bi i giuna gado, “Mote
kuma nawa Idipmo bi niga dobuna e giugiuwena ḡome kwa miya. 3 ✡Bi tagu ba tam
vaitem, te yà kavisuvisum. Tagu niga dobuna isuna te isuna tam bi bilebilem vaitedi kaka
yà vitemi. Tagu bai e giugiuwapana tamam Eiblaḡam lisinemo ba yaḡolo yà noḡonoḡoti.
4 Tagu kaka em tubulelesa wapewapedi yà vitem maibena kipola galewemo. Bi niga
dobuna isuna te isuna matabuna tedi yà vitedi. Bi tedi dabedimo kaka dobu matabudi
yà kavisuvisudi. 5 Tam yà kavisuvisum banina Eiblaḡam egu waiḡake bi egu giuvavasaḡa
matabudi i voteyateyaedi.” 6 Kamaina bi Aisik Gela dobunemo i miya.

28

*Aisik i nawa Biyasibamo i miya. Bi i wai magula kauwa bi matana i gebogebo bi natuna
Deikap i kaiyovuḡe. Banina mote i ḡoeḡoe te tamana budeli Iso ya vite. Bi laḡannemo
tuwaḡana Iso giuna i vaiye ba tana i medi gulata Deikap lisinemo bi i ḡoeḡoena ya vunu.*

Aisik Deikap i giukamaḡe Leiban lisinemo.

1 Aisik, Deikap i yoge, i kavisuvisu bi i giuwena gado, “Keinan waivinina mote kuma
naḡi. 2 Kwa nawa Padan Alanmo bi ḡome itam Betuwel ena vanuwemo, ḡome ḡavum
Leiban natuna guguinina ḡemota kwa naḡi. 3 Maimaituwa wailewapani guletina ya
kavisuvisum bi kwai natunatuna te em tubulelesa sa wapa bi tam lava wapewapedi
tamedi. 4 ✡Maimaituwa bainewa Eiblaḡam i kakavisuvisuna mainana, tam bi em
tubulelesa yà kavisuvisumi. Bi tam tautavatava niga doḡanemo kwa miyamiyana,
Maimaituwa Eiblaḡam i vitevitena kaka kwa vai.”

Deikap ena lauboni

10 Deikap Biyasiba i gose bi Alan yawaninaḡa i nawa. 11 Tana i nawanawana eete aubiga
ota bi dobu ḡesaunemo i tava. Kamaina bi ḡome ena ḡalavu i voiye. Bi ḡakima ḡemota i vai
i sako bi i guliyovo te i wai kunuwanaye bi i kena. 12 Tana i kenakena te i laubonina ba
wawana malamo i kita bi isuna doḡamo i gwaliḡe. Bi aneya i kitedi wawana modonaḡa a
saḡasaḡa bi a yovoyovo.

13 ✡Bi wawana kavalinemo Bada i moimoito. Kamaina bi i giuna gado, “Tagu Bada,
tamam Eiblaḡam bi Aisik edi Maimaituwa. Niga doḡana dabanemo kwa kenakena,
kaka tam bi em tubulelesa yà vitemi. 14 ✡Bi tam em tubulelesa kaka sa wapana
mai ḡobusa doḡamo, bi edi doḡa kaka yà kadidigi bi tedi lalasi, aibeu, aibadabada
bi yalousa yawandiḡa sa miya nawa bi dobu sai wanavu. Tam bilebilem lisidiḡa
kaka lava wapewapedi kavisuvisu sa vai. 15 Tagu mote yàma gosem bi baiḡa kwa
nawanawana ba tagu vaitem bi yà labem te yà natome munaḡem Keinanmo bi bai
lisimmo e giugiuwapaena yà voiye.”

16 Deikap laḡannemo i kenakena moito ba i giuna gado, “Bada gode niga ḡome ya
miyamiya bi tagu mote e sibe.” 17 Tana i naila bi i giuna gado, “Niga gabu wainuwa
nainailina, giukauwa te niga Maimaituwa ena vanuwa bi mala mataetina.”

18 Olaolala kaikana Deikap i kena moito bi ḡakima i wai kunuwanayena i vai bi mataila i
waigwaliḡe bi masi i vai te dabanemo i ḡini, te mba gabuna i waila waiyawa, Maimaituwa
taunaḡa aubaina. 19 Deikap mba gabuna i wai isana *Betel*,* wala a wai isana *Lus*.

20 Kamaina bi Deikap Maimaituwa lisinemo i giuwapana gado, “Bamoda tam tagu
vaitegu bi egu babalemo kwa labe kauwegu bi kani kwa vitegu yà kani bi gala kwa
vitegu yà kote, 21 bi kota tam kwa labegu bi yawayawasanigu tamagu lisinemo yà tava
munaḡana, ba tam tagu egu Maimaituwa. 22 Bi niga ḡakimina mataila ei moitona ba tam
Maimaituwa em vanuwa.† ‡ Bi tam bai matabudi kwa viteviteguna yà laidubudi te dubu
10 bi dubu ḡemota tam yà vitem.”

35

*Kamaina bi Deikap i nawa Padan Alanmo bi Leiban lisinemo i miya. Leiban natunatuna
labu, Lia bi Leitsel i naḡidi. Mwanemwanena labu aubaina Leiban kwalabu 14 nopodimo
tana i waisaga. Bi Leiban natuna Lia ena taupaula waivinina Dilpa i vite te mwanena.
Leitsel tana ba ena taupaula Bila i vite te mwanena. Kamaina bi Maimaituwa Deikap i
giuwena gado, “Botiyam ena malagai kwa gose bi kwa munaḡa tamam ena malagaimo.”*

✡ **26:3:** Pak 22:16-18 ✡ **28:4:** Pak 17:4-8 ✡ **28:13:** Pak 13:14,15 ✡ **28:14:** Pak 12:3, 22:18 * **28:19:** Isa Betel banina ba Maimaituwa ena vanuwa. † **28:22:** Buka ḡesaudi a giu te anilaudune gabuna. ‡ **28:22:** Niga ḡakimina lava sa kita bi sa noḡoti te Maimaituwa Deikap lisinemo i laumaḡata.

Tana ena munāga lāgannemo, ba i naila kauwa bamoda Iso ena lava vaitedi, tana bi ena vanuwa lavedi simai ḡaviyedi. Bi lāgannemo a banabanavidi ba mote ai ḡaviyedi.

Maimaituwa Deikap i kavisuvisu

9 Deikap Padan-Alan i gose kamaḡe bi i nawa Betelmo i tava munāga bi Maimaituwa
tana lisinemo i laumāgata bi i kavisuvisu. 10 ✡Bi Maimaituwa Deikap i giuwena gado,
“Isam ba Deikap, niganana isam e vitale, sai isamna Islael mote Deikap.” Gome
Maimaituwa Deikap i wai isana Islael.
11 ✡Bi Maimaituwa i giuwena gado,
“Tagu Maimaituwa wailewapana guletigu.
Yà giugiuwem te kwai natunatuna bi ko wapa.
Bi tam em tubulelesa sa wapa bi dam didiga
bi kota ḡalibona kaka em tubulelesemo sa tubuḡa.
12 Bi doḡa Eiblaḡam bi Aisik e vitevitedina,
taunana tam yà vitem.
Bi kota em tubulelesa vaitedi
niga doḡana yà vitedi.”
13 Kamaina bi Maimaituwa tana i gose kamaḡe bi i nawa.
14 ✡Bi Deikap bamo gabunemo Maimaituwa vaitena a waigiugiuna ḡome tana matila
ḡakima i wai moito, kaka bi Maimaituwa ena puyo waen bi oela i ḡakimina dabanemo i
ḡini. 15 Maimaituwa bamo modomodonemo i giugiuyovo Deikap lisinemo mba gabuna i
waiisana, “Betel.”

Leitsel i wai wainatuna te i kabiwapa

16 Tedi Betel a gose bi a nawa te ḡotona maso Ifleitimo a tava bi etamo Leitsel gomana
mayana i vai. Tana ḡome i waiaivitala gulata bi wainatuna lisinemo i pilipili. 17 Tana
yavi i laukauwe bi tauwaisupina diyanemo i giuwena gado, “Mote kuma naila bi gomana
olotona ḡesauna kwa bewa.” 18 Leitsel nuwana peki bi gomana olotona i bewa bi i wai
isana *Benoni.* Bi yawasina i tauvunu bi i peki bi tamana i wai isana, *Bendiman.*
19 Kamaina bi Leitsel Ifleit etana diyanemo a dobo, niganana dobuna sa wai isana
Betliḡem. 20 Leitsel a dobo bi dabanemo Deikap mataila ḡakimina i wai moito bi niganana
mainana ya moimoito.

Deikap natunatuna

(22b) Deikap natunatuna ba matabudi 12:
23 Deikap natunatuna Liya bwaganemo a tubuḡana
ba Lubin tana tautuweḡina,
Simiyon, Livai, Diuda, Isaka bi Sebulon.
24 Bi Leitsel bwaganemo
ba Diyousep bi Bendiman.
25 Bi Leitsel ena taupaula Bila natunatuna
ba Den bi Neptali.
26 Bi Liya ena taupaula Silpa natunatuna ba labu,
Ged bi Ase.
Niga matabudi ba Deikap kaḡenemo a tubuḡa Padan-Alanmo bi Bendiman taunaḡa
dobunemo i tubuḡa.

Aisik i peki

27 ✡Deikap i nawa tamana Aisik lisinemo i tava Mamlemo, dobu Kiliat-Alaba mba
taunana *Ḡiblon.* Mba ḡome dolinemo Eiblaḡam ma natuna Aisik tautavatava a miyamiya.
28 Bi Aisik i miyana ena kwalabu 180, 29 bi tana i magula kauwa bi i peki te ena
magumagula pekipekidi vaitedi ai ḡemotidi. Bi natunatuna Iso bi Deikap a dobo.

37

Diyousep bi tuwatuwaḡana

1 Deikap tamana wala Keinanmo i miyamiya bi tana kota ḡome i miya.
2 Niga ba Deikap ena dam edi titikuna.
Diyousep tana ewali valivaliuna ena kwalabu 17 bi tana tuwatuwaḡana vaitedi sipu
a labelabedi. Mba libilibidi tedi Deikap mwanemwanena Bila bi Silpa natunatudi. Bi
Diyousep tuwatuwaḡana gebogebo baibaiḡa a voivoiyedina, tamana i giuwe.
3 Deikap, Diyousep i wai nuwavai kauwe mote mai natunatuna ḡesaudi. Banina Deikap
i wai magula bi Diyousep i tubuḡa. Taunana aubaina Islael Diyousep puyo i vite: Kwama

✡ **35:10:** Pak 32:28 ✡ **35:11:** Pak 17:4-8 ✡ **35:14:** Pak 28:18,19 ✡ **35:27:** Pak 13:18

kulina waimatakanikanina. 4 Bi natunatuna tautautuwaḡa a kita te tamedi ba Diyousep taunaḡa i ḡoeḡoe kauwe. Ḡome tedi tasidi a wai ḡinane bi lisinemo a giugiu ḡasiḡasi.
5 Dudubala ḡemota Diyousep tana lauboni i kita. Bi laḡannemo mba laubonina tuwatuwaḡana i giugiuwedi ba, tedi tana a daboke otiye. 6 Tana i giuna gado, “Koi beyavaiya tagu lauboni niga mainana e kita. 7 Tada matabuda dabimo witi te bwainidi bi te panidi. Bi tagu egu bwaina i moito bi temi matabumi emi bwaina ba tagu egu bwaina a moito waikwaivivili bi a lauduneye.”
8 Bi tuwatuwaḡana tana ai talayena gado, “Tam kwa ḡoeḡoena waibada kwa vai bi kwai badayemai, ee?” Ḡome tedi tana a daboke otiye banina tana ena giu bi ena lauboni aubaidi.

Diyousep tuwatuwaḡana a kuneye Idip lavedi lisidimo

12 Laḡan ḡemota Diyousep tuwatuwaḡana tedi a nawa Sekemmo tamedi ena ḡamoḡamo au labedimo. 13 Bi Deikap natuna Diyousep i giuwena gado, “Tagu yà ḡoeḡoena tam, kwa nawa Sekemmo tuwatuwaḡam ḡamoḡamo sa labelabedina lisidimo.”
Bi Diyousep tamana i giuwena gado, “Kamaina yà nawa.”
14 Kamaina bi Deikap i giuwena gado, “Kwa nawa bi tuwatuwaḡam bi ḡamoḡamo kwa kitedi, tedi kamaina ee geḡa? Bi kwa nato te kwa giuwegu.” Kamaina bi tana Ḡiblon wapunemo bi i nawa Sekem.
Bi laḡannemo Diyousep Sekemmo i tavatava 15 ba tana i wai nuwanaina. Bi oloto ḡemota i wai talayena gado, “Tam bai kwa tavutavuḡe?”
16 Bi Diyousep ena giu i waimunena gado, “Tagu tuwatuwaḡagu ya tavutavuḡedi. Kamaina ee geḡa te maso kuna giuwegu bamo ḡome tedi ḡamoḡamo sa labelabedi?”
17 Kamaina bi oloto ena giu i waimunena gado, “Tedi kage niga ḡome bi kaikana a nawa. Tagu e vaiyedi a giuna gado, ‘Tama ka nawanawa Dotan.” Kamaina bi Diyousep tuwatuwaḡana i kaiwatedi te Dotan diyanemo i banavidi.
18 Bi muliḡa kaka Diyousep tedi lisidimo ya tava bi tedi a wai kita te manekemo a kita. Kamaina bi tana kana pota a yesi bi a ḡoeḡoena maso a vunu.
19 Taudiḡa ai ogatalana gado, “Niga taunana taulaulauboni i tava. 20 Tai peki bi gauba domna ḡemota noponemo ta pwalaḡe yovoḡe. Kamaina bi ta nawa tamada ta tainuwatau te Diyousep ba gunuwala ḡamoḡamodi a vunu. Kamaina bi ta kita te ena laubonidi banidi sa tubuḡa e geḡa.”
21 Laḡannemo Lubin edi giu i vaivaiye ba tana Diyousep waiyawasanina noḡotina noponemo i saḡa bi i giuwedina gado, “Egu lava, mote ena yawasana tama bwali. 22 Bi gauba domna kavakavana noponemo ta pwalaḡe yovoḡe. Bi mote bai gebogebona lisinemo tama voiye. Bi niga ḡome mote kwasinina ima tosi.” Lubin mainana i giuna banina tana noponemo oga i talatalaḡi te muliḡa maso Diyousep i wai yawasani bi i giukamaḡe tamana lisinemo.
23 Kamaina bi laḡannemo Diyousep tuwatuwaḡana lisidimo i tavatava, tedi a laulaupotina tana ena kwama kulikulina waimatakanikanina i kotekotena a lisi kamaḡe. 24 Kamaina bi tedi gauba domna kavakavana noponemo a pwalaḡe yovoḡe.
25 Diyousep dom noponemo mai i miyamiya bi tedi a miya a kanikani bi a wai kita te Ismael lavedi a kitedi a yovoyovo. Tedi Giledmo a modina bi a nawanawa Idipmo. Bi edi kamelo dabedimo kani anitai panepanedi bi bunama tabudi bi tabudi ai geludi bi a yovoyovo.
26 Kamaina bi Diuda tuwatuwaḡana i giuwedina gado, “Bamoda tasida tai peki bi ena peki tai malimaliuwena, ba yaḡolo damonemo bai ta banavi? 27 Mba tasiotida, bai ta voiyena ba ta nawa Ismael lavedi lisidimo ta gimalaye bi mote bai tama voiye lisinemo. Banina tana kwasinida isuna.” Kamaina bi tasitasina bi tuwatuwaḡana tana ena ogatala ai aninena. 28 ✡Bi laḡannemo tauwaikunekune a tavatava, Diyousep tuwatuwaḡana tana dommo a solu saḡe bi mane siluva 20 luvana mai a gimalaye, Ismael lavedi lisidimo. Bi tedi ai doli nawe Idipmo.
29 Bi laḡannemo Lubin dommo i tava bi i kita te Diyousep mote ḡome, tana i wai nuwaboya kauwa bi ena gala i lisidi. 30 Kamaina bi Lubin i munaḡa tasitasina lisidimo bi i giuwedina gado, “Tasida niga ḡome geḡa, niganana tagu bai ya voiye?”
31 Kamaina bi tedi gouti a vunu bi kwasininemo Diyousep ena kwama ai kwasini. 32 Tedi mba kwamana a vai nawe tamedi lisinemo. Bi a giuwena gado, “Niga kwamana tama ke vai bi kwa kita, aiyai ena kwama?”
33 Deikap gala i kitakita, ba i wai nuwaboya kauwa bi i giuna gado, “Aiyoi, mba natugu ena kwama. Bodu ḡamoḡamodi ḡasiḡasidi natugu a vunu bi a lisi waidabalali.” 34 Kamaina

✡ **37:28:** Giu 7:9

bi Deikap ma nuwaboyana ena gala i lisidi bi gala yadiyadidi i kotedi bi lag̃an wapewapedi nopodimo i g̃aba gulata.
35 Bi g̃ome tana natunatuna oloolotodi bi waiwaivinidi a tava tamedi lisinemo bi giumo a kaka nuwauba. Bi tana yag̃olo i daboka kauwa bi i giuna gado, “Tagu natugu nuwaboyana kamaina te yà g̃aba peki.”* Kamaina bi Islael natuna Diyousep aubaina i g̃aba gulata.

39

Diyousep bi Potipa mwanena

1 Bi Idip lavana isana Potipa tana Ismael lavedi lisidimo Diyousep i gimeli bi i nawe ena vanuwemo. Potipa tana tauyava edi bada bi Idip g̃alibonana ena waibada gabulinemo i noyanoya.
2 ✡Bi Diyousep ena yawasanamo BADA tana vaitena bi mwali matabudi i voivoiyedina ba didimanidi a tubutubug̃a. Bi Idip lavana Potipa ena vanuwemo i miyamiya. 3 G̃ome Potipa Diyousep i kita te BADA tana vaitena bi bai matabudi i voivoiyedina ba didimanidi a tubutubug̃a. 4 Taunana aubaina Potipa i wai anine te i sako ena taupaula bi ena vanuwa noponemo mwali matabudi yai badayedi. 5 Diyousep dabanemo, Potipa ena vanuwa lavedi, vanuwa g̃oneg̃onedi matabudi bi edi daibimo mwali matabudi BADA i kavisuvisudi.
6 Kamaina bi Potipa mwali matabudi Diyousep nimanemo i sivudi te ya kitawatedi bi Potipa tana ya miya bi ya kani ota.
Bi Diyousep ba ewali laukaina bi g̃aig̃ailisina. 7 Bi mote lofana te Potipa mwanena Diyousep i kita olotoe bi i wai bag̃a te maso vaitena a kena.
8 Bi Diyousep i daboka bi waivini i giuwena gado, “Tagu egu bada mote bai g̃esau ima wainuwaboyae bi mwali matabudi i wai taniwagaedina tagu nimagumo i sivudi te yai badaedi. 9 Bi mote aiyai niga vanuwina noponemo isag̃a gulata te mai tagu. Bi egu bada i waisumag̃egu bi mwali matabuna i wai aninedi te tagu yai badaedi bi tam g̃emotim mote i wai aninem banina tam ba mwanena. Bi bai aubaina tagu maso gebo e voiye bi Maimaituwa ei nuwaboya.” 10 Potipa mwanena lag̃an matabuna Diyousep i laulau yaviyaviye te maso vaitena a kena. Diyousep tana i dabodaboka bi mote diyanag̃a i nawanawa.
11 Kamaina bi lag̃an g̃emota Diyousep i nawa vanuwemo noya aubaina bi g̃ome mote taupaula g̃esauna vanuwa noponemo i miyamiya. 12 G̃ome Potipa mwanena Diyousep ena gala dabanemo i kotekotena kaididi bi i giuwena gado, “Kwa nato ta kena!” Bi Diyousep i daboka bi i naila vanuwa i lau potiyovo kamag̃e. Bi Potipa mwanena Diyousep ena gala i solu kamag̃e bi i kaididi.
13 Lag̃annemo waivini i kita te ena gala nimanemo i kena gwasa, 14 ba i galala ena taupaula lisidimo. Bi i giuna gado, “Niga G̃ibulu olotona ko kita, tagu mwanegu i tavaite bi yawasana wai dabaubaubana i voiye. Tana egu ani kenamo i sag̃a bi i g̃oeg̃oena maso i lau waiviniyegu bi tagu e miya binabinau. 15 Lag̃annemo tagu i vaiyegu te sagu aubaina e binabinau ba ena gala diyagumo i gose kamag̃e bi i velau i potiyovo.”
16 G̃ome waivin Diyousep ena kwama i kaikaididina eete mwanena i tava munag̃a.
17 Kamaina bi waivin bai i tubutubug̃ana mwanena i tainuwatauna gado, “Niga taupaulina G̃ibulu olotona kuna tavatavaitena, tana egu ani kenamo i sag̃a bi kauwa wai dabaubaubana lisigumo i voiye. 18 Bi tagu sagu aubaina e binabinau ba ena gala diyagumo i gose kamag̃e bi i velau i potiyovo.”
19 Sauginemo Diyousep ena bada tava ba mwanena i giuwena gado, “Kwai beyavaiya, em taupaula niga mainana lisigumo i kauwa.” Potipa nuwana i medi kauwa Diyousep lisinemo.
20 Kamaina bi Potipa Diyousep i pani bi biliwelokomo i sako nawe, g̃alibona ena panipani lavedi a miyamiyanemo. 21 ✡Bi BADA tana Diyousep vaitena bi i laukivivisuvisuwe bi i labe kauwe. Taunana aubaina Diyousep kauwa visuvisudi biliweloko tauyavena lisinemo i voivoiyedi. 22 Aubaina biliweloko tauyavena waibada i vite te biliwelokomo lava ya labedi bi noya matabudi yai badayedi. 23 Bi biliweloko tauyavena mote Diyousep i giu watawata banina BADA tana vaitena bi mwali matabudi i voivoiye kauwedi.

40

G̃alibona ena taupaula labu edi Lauboni

* **37:35:** Buka g̃esaudimo i giuna gado Yà peki bi dommo yà yovo natugu lisinemo. ✡ **39:2:** Giu 7:9 ✡ **39:21:** Giu 7:9

1 Kamaina bi niga kauwidi mulidimo, Idip ḡalibonana ena waen tautegolubuna* bi ena
buledi taugabuna tedi ḡalibona nuwana a ka gebo. 2 Taunana aubaina ḡalibona nuwana i
medi ena taupaula labu lisidimo 3 bi tedi i panidi bi tauyava edi bada nimanemo i sivudi bi
tauyava i legaudi te Diyousep bamo biliwelokonemo i miyamiyana ḡome i sivu nawedi.
4 Bi biliweloko tauyavena edi bada Diyousep noya i vite te mba lavedi ya labedi. Tedi
biliwelokomo a miya gulata.
5 Bi dudubala ḡemota, ḡalibona ena waen tautegolubuna bi ena buledi taugabuna a
lauboni ḡemota. Bi edi lauboni banidi ba tabudi bi tabudi.
6 Laḡan i sako olaolalemo Diyousep i tava lisidimo bi i kitedi te tedi manuwaboyedi a
miyamiya. 7 Kamaina bi Diyousep i waitalayedina gado, “Bai aubaina niganana matemi
a kuluva?”
8 Bi tedi ena giu ai munena gado, “Tama ke lauboni bi aiyai ema lauboni banidi yaka
maḡatidi?”
Bi Diyousep i giuna gado, “Maimaituwa lisinemo ba ḡemoḡemotina te mba laubonidi
banidi ya giuwaimaḡatidi. Emi lauboni ko giuwegu.”
9 Kamaina bi waen tautegolubuna ena lauboni i gei giuwe Diyousep lisinemo, “Tagu
egu laubonimo ba waen kaina e kita. 10 Bi kaina lagalagana ba faiona, laḡannemo a
nimanimagala ba, a buso bi a latapaledi. Bi kota waenidi ai laka te matabudi a ḡou kovi.
11 Bi tagu ḡalibona ena ledu nimagumo bi guleipi banidi e legaudi bi ena ledumo e buyodi
bi nimanemo e sako.”
12 Kamaina bi Diyousep tana i giuwena gado, “Em laubonina banina ba niga mainana:
Kai lagalagana faiona kuna kitedina ba laḡan faiona. 13 Laḡan faiona nopodimo,
tam kaka ḡalibona biliwelokomo ya kaikamaḡem bi em noyamo ya sako munaḡem bi
ena ledu nimanemo kwa sako munaḡe, maibena dolinemo kuna voivoiyena mainana.
14 Laḡannemo bai matabuna lisimmo sa visuna, kwa noḡotigu bi kwa lau kivivisuvisuḡegu.
Bi ḡalibona lisinemo isagu kwa vato bi kwa giuwe te tagu biliwelokomo ya kaikamaḡegu.
15 Banina Ḡibulu lavedi edi dobumo tagu e miyamiya bi lava tagu egalemo a pani tavaitegu
niga ḡome. Bi tagu mote bai gebona yà voiye bi biliwelokomo a sakogu.”
16 Laḡannemo taulaugabu i vaiye te Diyousep waen tautegolubuna ena lauboni banina i
kamaḡati bi i vaiye te i visu kauwa ba tana Diyousep i giuwena gado, “Tagu kota e lauboni,
te dabagumo ba buledi poedi faiona e ava'avala. 17 Bi po'a dabanemo noponemo kani
gabugabudi, tabudi bi tabudi a kenakena ḡalibona aubaina. Bi mwanuwa a tava bi po'ana
noponemo kani a kanikanidi.”
18 Bi Diyousep i giuwena gado, “Po'a faiona kuna kitedina banina ba laḡan faiona.
19 Laḡan faiona nopodimo ḡalibona kaka tam ya kaikamaḡem bi gadom ya koiḡavuki bi
tubuḡim kai laganemo yai dawe bi mwanuwa sa kani.”
20 Kamaina bi laḡan waifaioninemo, ḡalibona ena tubuḡa laḡanna i tava bi tana soi
i voiye ena tauwaibabada aubaidi. Mba laḡannemo waen tautegolubuna bi buledi
taugabuna biliwelokomo i kaikamaḡedi bi i nawedi ena tauwaibabada matedimo. 21 Bi
ḡome ḡalibona waena tautegolubuna ena noya wadubonemo i sako munaḡe. Bi ena noya
i waitubu munaḡe. 22 Bi buledi taugabuna tana i wai peki, maibena Diyousep lauboni i
giugiuwena.
23 Bi mba laḡannemo waen tautegolubuna Diyousep ena waibaḡa nuwana i yavuḡa bi
mote i noḡoti lubu.

41

Ḡalibona ena lauboni

1 Kamaina bi kwalabu labu mulidimo, ḡalibona i lauboni te tana gauba Naelo diyanemo
i moimoito. 2 Bi i wai kita te kau 7 pwatepwatedi gauba noponemo a lovotava te ḡawaḡawa
kanidi ai tubu. 3 Kota mulidimo kau 7 ligeligedi Naelo gaubina noponemo a lovotava bi
edi lava diyedimo a moito. 4 Kamaina bi kau ligeligedi a tapipila te kau pwatepwatedi a
kani kovidi. Ḡome te i kena nuwasa.
5 Ḡalibona matana i yaune bi i kena munaḡa te lauboni ḡesau i kita. Peḡapeḡa kaina
ḡemota bi modonemo banina 7 visuvisudi i kitedi. 6 Mulinemo kota peḡapeḡa kaina
ḡemota bi banina 7 i sivudi. Niga peḡepeḡedi kaidi yavala i suve waiwelaidi. 7 Peḡapeḡa
welawelaidi a tapipila te peḡapeḡa visuvisudi 7 a gudedi. Kamaina bi ḡalibona i kenamoito
bi i giuna gado, “Pai, niga gode e laulauboni.”

* **40:1:** Nigilisimo i giuna gado, cup bearer tana ena noya ba ḡalibona ena waen tautego lubuna, muliḡa kaka ḡalibona ya vite te ya tego.

8 Olaolalemo ḡalibona nuwana i lovo lauboni i kitakitana aubaina. Taunana aubaina
Idip noponemo taubwalabwalau kaikalakalatidi bi sibe lavedi i giuwedi a tava. Ḡome
tana ena lauboni i giuwedi bi mote aiyai ena lauboni banidi i giuwaimaḡatidi.
9 Kamaina bi waen tautegolubuna ḡalibona i giuwena gado, “Aee, bada bai nuwagu i
kaukauleyana e noḡoti, niganana matammo yà giu kamaḡe. 10 Tam wala buledi taugabu
kauwena bi tagu, lisimaimo kuna medi bi kuna sivunawemai biliwelokomo tauyava edi
bada ena vanuwemo. 11 Bi dudubala ḡemota labuimai ke lauboni bi ema lauboni ba
banidi tabudi bi tabudi. 12 Bi ḡome Ḡibulu olotona vaitemai. Tana tauyava edi bada ena
taupaula. Tama ema lauboni ke giuwedi bi lauboni banidi i giuwaimaḡatidi. 13 Bi bai i
giugiuwena mainana a tubuḡa. Tagu egu noyamo kuna sako munaḡegu bi buledi taugabu
kauwena gadona kuna bwali.”
14 Kamaina bi Diyousep ena giu i giukamaḡe te ma ḡemota biliwelokomo ai doli tavaite.
Tana i wai ḡali bi ena gala visuvisuna i kote bi i tava ḡalibona lisinemo.
15 Ḡome ḡalibona i giuwena gado, “Tagu e lauboni bi egu lauboni banina mote aiyai i
giuwaimaḡati. Bi gium e vaiye te tam ḡemoḡemotina lauboni banidi kwa giuwaimaḡatidi.”
16 Diyousep i giuna gado, “Mm bada, tagu mote ḡemoḡemotigu bi Maimaituwa ba
ḡemoḡemotina bai kwa ḡoeḡoena ba ya giuwem.”

25 Ḡome ḡalibona ena lauboni Diyousep i giuwe. Kamaina bi Diyousep ḡalibona
i giuwena gado, “Ḡalibona, mba laubonidi labu kuna kitedina ba banidi ḡemota.
Maimaituwa bai muliḡa ya voiyena taunana lisimmo i waimaḡati. 26 Kau pwatepwatedi
7 kuna kitedina ba kwalabu 7 bi peḡapeḡa banidi visuvisudi 7 kuna kitedina ba kwalabu
7. Niga laubonidi labu banidi ba maula kuna kita. 27 Bi kau ligeligedi muliḡa gaubemo
a lovolovotavana bi peḡapeḡa yavala i suvesuve wai welaidina ba muliḡa gomala
kwalabu 7 nopodimo. 28 Niganana bai ḡalibona yà giuwemna ba muliḡa bai ya tubuḡana
Maimaituwa taunana i wai lovem. 29 Bi kwalabu 7 nopodimo ba Idip dobuna matabuna
ya maula. 30 Bi mulinemo kota kwalabu 7 nopodimo gomala dididiga ya tubuḡa. Mba
saugidimo maula noḡotidi sa laukava banina gomala Idip dobuna ya ka lolalola. 31 Bi
maula noḡotidi sa kovi banina gomala i didiga gulata. 32 Ḡalibona lauboni ma labu kuna
kitana banina Maimaituwa bai i waimaḡatina ba kamaina ya tubuḡa.
33 “Niganana ḡalibona nuwauyauya bi kauwa taukitabanavidi lavana kwa vine te Idip
dobuna yai badaye. 34 Bi tam kota waibabada ḡesaudi kwa vinedi te tedi kwalabu 7
nopodimo kani sai damdi te dubu 5 bi dubu wai 5-na ba kalaḡi sa sako bi sa labe kauwe.
35 Tedi maso ḡailisi kuna vitedi te maula laḡandimo kani sai dam gulate bi sa labe kauwedi
te gomala ya natonatona aubaina. 36 Nigamai kaka kani kaikai gulate ya kena te gomala
ya natonatona ani waisanana.”
37 Diyousep ena giu ḡalibona ena taupaula vaitedi a vaiye te i visu. 38 Taunana
aubaina ḡalibona i giuwedina gado, “Bamo bena aiyai ta banavi mai niga olotona. Tana
Maimaituwa Aluwina noponemo.”
39 Kamaina bi ḡalibona Diyousep i giuwena gado, “Maimaituwa bai matabuna tam
lisimmo i kamaḡatidi bi bamo mote aiyai nuwauyauyana bi kauwa taukitabanavidi
mai tam. 40 ✡Taunana aubaina niganana Idip dobuna bi egu lava matabudi tam kwai
badayedi. Bi em waibada ba tagu gabuligumo.”
41 Kamaina bi ḡalibona Diyousep i giuwena gado, “Tagu niganana tam waibadamo
yà sakosakom te Idip dobuna matabuna kwa labe.” 42 Ḡome ḡalibona waibada
matailina kalima nimagalanemo i kaikamaḡe te Diyousep nimagalanemo i sako. Bi gala
waimatakanikanina i wai kote bi dona i wai gadoi.

45 Ḡalibona Diyousep i wai isana, *Safanet-Peniya.** Ḡome ḡalibona Fotifela natuna
waivinina isana Asanet i vai te Diyousep i wainaḡi. Fotifela ba dobu isana *On*† pilisina.
Kamaina bi Diyousep i modina bi Idip dobuna matabuna i nawa yaḡosi.
46 Diyousep ena kwalabu 30 bi ḡalibona aubaina noya i waitubu. Tana ḡalibona i gose
bi i nawa Idip dobuna matabuna i vakita nawe. 47 Kwalabu 7 nopodimo mba dobunemo
maula i dabalala. 48 Mba kwalabudimo malagai matabudi nopodimo Diyousep kani i
laitupa bi kani vanuwidimo i susuḡudi. 49 Tana kani i susuḡuna i didiga gulata te maibena
nisa diyanemo gimoli bi mote ḡemoḡemotina te maso i iyevi nawe. Taunana aubaina iyava
i kaisako.

53 Kwalabu 7 nopodimo Idipmo maula i nuwayebusi. 54 ✡Bi kota kwalabu 7 nopodimo

---

✡ **41:40:** Giu 7:10 * **41:45:** Mba isana Idip kalinedimo banina ba Maimaituwa miyamiyana ya giugiu. † **41:45:** On ba malagai bi isana ḡesauna ba Heliopolis. Mba malagainemo lava suwala sa lalauduneye. ✡ **41:54:** Giu 7:11

gomala i wai tubu, Diyousep i giugiuwena mainana. Bi dobu matabuna gomala i nawa yaḡosi. Bi Idip taunaḡa ba maula i kenakena. 55 Laḡannemo Idip lavedi kani a pekipeki ba a nawa ḡalibona lisinemo kani a waibaḡaye. Bi tana i giuwedina gado, “Ko nawa Diyousep lisinemo bi bai ya giugiuwemina mainana ko voiye.”

56 Gomala dobu matabuna i nawa yaḡosi bi i ka gebogebo. Taunana aubaina Diyousep kani vanuwina i kaikamaḡe bi wai kunekune i wai tubu Idip lavedi lisidimo. 57 Bi dobu ḡesaudi lavedi a tava Diyousep lisinemo bi kani a kunekunedi. Banina dobu matabuna gomala i ka gebogebo.

42

Deikap natunatuna i giukamaḡedi Idipmo

1 Deikap bi ena vanuwa lavedi Keinanmo a miyamiya bi Deikap i vaiye te kani Idipmo ba natunatuna i giuwedina gado, “Bai aubaina ko wai miyamiya? 2 ✡Tagu e vaiye te Idipmo kani ya kenakena. Ko yovo ko nawa bi kani ko gimli te ta kani bagibagi bi mote tama peki.”

3 Kamaina bi Diyousep tuwatuwaḡana 10 a yovo a nawa Idipmo kani gimelina aubaina. 4 Bi Deikap natuna Bendiman, Diyousep tasiotina mote i giukamaḡe. Banina tana i naila, mote i ḡoeḡoe te lisinemo bai ya tubuḡa. 5 Deikap* natunatuna bi lava ḡesaudi vaitedi a nawa bi kani a gimelidi banina Keinan dobuna kota gomala i ka gebogebo.

6 Mba laḡannemo Diyousep tana Idip dobuna i wai badae bi kani i kunekunedi lava matabudi lisidimo. Laḡannemo Diyousep tuwatuwaḡana a tava lisinemo bi edi vivila ba iwedi a taukotodi. 7 Diyousep tuwatuwaḡana i kitekitedi ba i kita ḡonedi. Bi tana i voiye te bena mote i sibedi. Kamaina bi i giu medimeyedina gado, “Temi bamo maiḡa kona tava.”

Bi tedi a giuna gado, “Tama Keinanḡa ke yovo, kani ka gimeli.”

8 Diyousep tuwatuwaḡana i sibedi bi tana mote a kita ḡone. 9 ✡Kamaina bi ḡome ena lauboni i noḡotidi. Bi i giuwedina gado, “Temi tauwaikita kona tava ko waikita te bainewa koi ḡaviyemai.”

10 Bi tedi a giuna gado, “Mm bada geḡa! Tama em taupaula ke tava kani ka gimeli.”

21 Kamaina bi taudiḡa a giuna munaḡedina gado, “Niga ba eda kauwa waigebo tasida lisinemo niganana kovoḡina ta vaivai. Mba sauginemo ena nopoyavimo sagu i waibaḡaye bi mote ta sagu. Taunana aubaina niganana kovoḡina ta vaivai.”

22 ✡Ḡome Lubin i giuna gado, “E giuwemi te gomana maso mote ko laukivigebogeboye bi kalinagu mote ko vaiye. Niganana kamaina te ena peki kovoḡina ta vai.” 23 Tana giu matabuna tolopeta lisinemo i waidama. Bi mote a sibe te bai a giugiuwena Diyousep kaikana i vaiyedi.

Diyousep tuwatuwaḡana lisinemo kani a gimeli bi a munaḡa Keinanmo tamedi lisinemo. Bi kota muliḡa a munaḡa kani ḡesaudi a gimeli munaḡe.

45

Diyousep tuwatuwaḡana lisidimo i kamaḡati munaḡe

4 Diyousep tuwatuwaḡana i giuwedina gado, “Ko moito nato diyagumo.” Tedi a moito nato diyanemo bi i giuwedina gado, “Tagu ba tinanatumi, Diyousepu, wala Idip lisidimo kona kunegu. 5 Kamaina mote komai uvala bi komai giuvunuvunuḡa banina kona kunegu. Mba Maimaituwa tagu i gei giukamaḡegu niga dobunemo lava matabudi waiyawasanidi aubaina. 6 Bi niga dobuna kaikana kwalabu labu nopodimo gomala i ka gebogebo. Bi kota kwalabu 5 yaḡolo gomala ya kena wata. Mba laḡandimo mote bayau bi mote lauyaba. 7 Mba taunana aubaina Maimaituwa i gei giukamaḡegu te temi sagumi aubaina te mote kanipeki imai peki kovimi. 8 Ko kita, mba mote temi ko giukamaḡegu. Tagu Maimaituwa i giukamaḡegu te niganana ḡalibona taulaididimanina bi waibada i vitegu te Idip dobuna matabuna ya labelabe. 9 ✡Ko munaḡa makai bi tamagu ko giuwena gado, ‘Natum Diyousep niga mainana i giu: Tagu natum Diyousep, Maimaituwa i voiyegu te Idip dobuna yà waibadae. Kwa yovo makai lisigumo, mote kumai goela. 10 Tam natunatum bi itaitam vaitedi emi sipu, emi gouti bi emi ḡonaḡona matabudi ko yovo te Gosen dobunemo diyagumo ko miya. 11 Ḡome yà labemi bi bai matabuna aubaimi yà voiyedi, banina kwalabu 5 nopodimo gomala mainana ya kena wata. Tam bi em vanuwa lavedi male mote kanipeki komai nuwatoiye.”

✡ **42:2:** Giu 7:12 * **42:5:** Deikap isana ḡesauna ba Islael. ✡ **42:9:** Pak 37:5-10 ✡ **42:22:** Pak 37:21,22 ✡ **45:9:** Giu 7:14

25 Kamaina bi a munaḡa Keinanmo tamedi Deikap lisinemo. 26 Ḡome tedi tamedi
a giuwena gado, “Diyousep mote i peki, yaḡolo ya miyamiya. Tana niganana Idip
dobuna matabuna ya waibadae.” Laḡannemo mai a giugiu ba Deikap i tagugu bi mote
i waisumaḡedi.
27 Bi Diyousep bai i giugiuwena matabuna tana a giuwe. Bi i kita te Diyousep wegon*
i giukamaḡe te tana ya gelu bi ya nawana Idip kaka ḡome nuwana i visu bi nuwana i
nuwa lageta te ya modina. 28 Deikap i giuna gado, “Tagu niganana ei sumaḡa te natugu
Diyousep yaḡolo ya miyamiya. Kamaina te yà nawa yà kita kaka muliḡa yà peki.”

46

Deikap natunatuna bi itaitana vaitedi a nawana Idip

1 Kamaina bi Deikap ma ḡonaḡonana i modina i nawa Biyasiba. Bi ḡome sewasewa
i gabu tamana Aisik ena Maimaituwa lisinemo. 2 Bi Maimaituwa, Deikap laubonimo i
giuwena gado, “Deikap, Deikap.”
Bi Deikap ena giu i wai munena gado, “Tagu niga.”
3 Kamaina bi Maimaituwa i giuna gado, “Tagu tamam ena Maimaituwa. Mote kuma
naila, kwa nawa Idip bi ḡome tagu yà voiyem te em tubulelesa ya didiga. 4 Tagu vaitem
ta nawa Idip bi kota tagu kaka em tubulelesa ya munaḡe tavaitedi niga Dobunemo. Bi
sauginemo kwa pekina ba natum Diyousep kaka ya sako kauwem.”
5 Kamaina bi Deikap Biyasiba i gose, natunatuna, mwanemwanedi bi natunatudi
vaitedi ai doli nawedi. Bi ḡalibona wegon* i giugiukamaḡenemo a gelu bi a nawa Idip.
6-7 ✡Tedi Keinanmo edi ḡamoḡamo, edi ḡonaḡona bi kota Deikap natunatuna, itaitana
matabudi i nawedi.

Deikap ena vanuwa lavedi vaitedi Idipmo a tava

28 Laḡannemo Gosen diyanemo a tavatava ba Deikap Diuda i gei giukamaḡe Diyousep
lisinemo bi i giuwe te Gosen etanemo ya labedi. 29 Diyousep seliot i vononoḡe bi
dabanemo i gelu bi i nawa Gosenmo tamana i banavi. Laḡannemo tamana vaitena ai
taubanava, Diyousep tamana i labavai te i ḡabe gulate. 30 Kamaina bi Deikap Diyousep
i giuwena gado, “Niganana e kitam te yaḡolo kwa miyamiya aubaina nuwagu i kena. Ta
miyamiya nuwatauḡa kaka yà peki.”

48

Deikap Ifleim bi Manasa i kavisuvisudi

1 A taumiya bi Diyousep a giuwe te tamana i sida. Kamaina bi natunatuna Manase bi
Ifleim i wai dolidi a nawa tamana lisinemo.
2 Laḡannemo Deikap a giuwena gado, “Natum Diyousep i tava.” Ba Deikap i laugaiḡailisi
te i kenamoito bi gabumo i miya.
3 ✡Deikap Diyousep i giuwena gado, “Keinanmo dobu Lus noponemo, Maimaituwa
wailewapanina i laumaḡata bi i kavisuvisugu 4 bi i giuweguna gado, ‘tagu yà voiyem
te kwai natuna dabalala bi em tubulelesa ya wapa. Bi tedi Keinan doḡana sa vai bi sai
taniwaga nonoḡe.’
5 “Diyousep, niga natunatumdi labu Idipmo a tubuḡa muliḡa kaka e tava. Niga libilibidi
Ifleim bi Manase kuna bewedina niganana yàwai natunaedina maibena natunatugu
Lubin bi Simiyon. 6 Bi libilibi muliḡa kwa bewedina ba tam natunatum. Tedi kaka
tuwatuwagedi Manasa bi Ifleim isedimo edi doḡa sa legaudi.”

13 Ḡome Diyousep natunatuna i natomedi Deikap matanemo bi Ifleim ḡeniyana yawa-
ninemo i wai moito bi Manase kataiyana yawaninemo i wai moito. 14 Bi geḡa te Deikap
nimana i lai baledi te kataiyana Ifleim dabanemo bi ḡeniyana Manase dabanemo i sako.
15 Kamaina bi Deikap natuna Diyousep i kavisuvisu bi i giuna gado,
“Itagu Eiblaḡam bi tamagu Aisik,
Maimaituwa a laulauduneyena,
niga libilibidi ya kavisuvisudi.
Tana taunana egu yawasana matabunemo
i labegu te niga palatinemo maibena tauwaiḡamoḡamo sipu ya labelabedina.
16 Bi ena aneya gebogebo matabudimo i labelabe kauwegu.
Yà laulaupali te niga libilibidi dabedimo,
tagu bi tamagu Aisik bi itagu Eiblaḡam isamai sa vato nawe.

* **45:27:** Wegon ba seliot, kamelo sa solusolu. * **46:5:** Wegon ba seliot, kamelo sa solusolu. ✡ **46:6-7:** Giu 7:15
✡ **48:3:** Pak 28:13,14

Bi yà laulaupali te tedi sai natuna dabalala
bi dobumo edi dam ya didiga."
17 Lagannemo Diyousep tamana i kita te kataiyana Ifleim dabanemo i sakosako ba
Diyousep mote i wai nuwavisu. Tana i ḡoeḡoena maso kataiyana Manase dabanemo
i sako. 18 Taunana aubaina Diyousep i giuna gado, "Tamagu mote mainana, naniga
taunana tautuwaḡa dabanemo kataiyam kwa sako."
19 Bi tamana mote i waianine bi i giuwena gado, "Natugu e sibe bai yà voivoiye.
Gomana tautasi ena waibada ya didiga gulatana kaka tautuwaḡa. Ifleim yai natuna bi
ena tubulelesa ya didiga. Bi gomana tautuwaḡa kota mainana yai lava dididiga bi ena
dam ya didiga." 20 Kamaina bi ḡome i kavisuvisudi bi i giuna gado,
"Sauginemo Islael lavedi isemimo lava sa ka kavisuvisudi,
ba tedi sa giuna gado, 'Ka laulaupali te Maimaituwa ya kavisuvisumi
maibena Ifleim bi Manasa i ka kavisuvisudina."
Niga mainana tana Ifleim isana i gei sako bi muliḡa kaka Manase.
21 Kamaina bi Deikap natuna Diyousep i kavisuvisu bi i giuwena gado, "Niganana tagu
mayagu e vai ḡotona te yà peki. Bi Maimaituwa kaka ya labemi bi ya munaḡemi, iteitemi
edi dobu Keinanmo."

49

Kamaina bi Deikap natunatuna ḡesaudi i giuwedi a tava lisinemo.

Deikap Diuda i kavisuvisu
8 Bi i giuwedina gado, "Diuda tam kaka tinatinanatum sa kasaḡesaḡem. Tam kaka
yaḡolo em ḡaviya kwa vai waiubedi bi sa kita saḡesaḡem. Bi tinatinanatum ḡesaudi kaka
kaḡe pakammo sa laudune. 9 Diuda, tam ba yaḡolo kwa ḡailisi gulata bi kwai nuwa
nainaila maibena laiyon, ena anikenamo ya kenakena ba aiyai mote imai sinasina. 10 Bi
ḡalibona ena diḡona waibada matailina mote kaka Diuda ima gose. Bi em tubulelesa
yaḡolo sai bada nonoḡa. Bi dobu ḡesaudi lavedi sa nato bi Vinevinena* kaḡe pakanemo
sa laudune."

33 ✡Lagannemo Deikap natunatuna i giuwailovelovedi bi i guliyovo ena gabumo bi peki.
*Deikap Idipmo i miya kwalabu 17 a kovi. Bi tana dobumo i miyana kwalabu wapana 147
a kovi.*

50

Diyousep tuwatuwaḡana i giu wai tunibagidi
15 Diyousep tuwatuwaḡana a sibe te tamedi i peki, taunana aubaina taudiḡa ai giugiuna
gado, "Augunai Diyousep lisidemo ya medi wala eda kauwa wai gebo lisinemo male
biwana ya vai." 16 Tedi Diyousep ena giu a giukamaḡena gado, wala tamada ma miyana
bi niga mainana giu, 17 "Tuwatuwaḡam gebogebo lisimmo a voiye bi geḡa te e ḡoeḡoena
edi kauwa waigebo kwa noḡotikamaḡe. Niganana tama tamam ena Maimaituwa ena
taupaula ka waibaḡam te ema gebogebo kwa noḡotikamaḡe." Lagannemo Diyousep
niga giuna i vaivaiye ba nuwana i toitoi bi i ḡaba banina tana kaikana edi gebogebo i
noḡotikamaḡe. 18 Kamaina bi tuwatuwaḡana a tava bi iwedi a taukotodi edi vivila lisinemo
bi a giuna gado, "Tama emya kai taupaula yababa."
19 Bi Diyousep i giuwedina gado, "Koma nainaila tagu mote Maimaituwa te yà kovoḡimi.
20 Temi kona ḡoeḡoena maso konai pekigu bi Maimaituwa i voiye vitale te visuvisu i
tubuḡa, te lava wapawapa niganana sa miyamiyana mote gomala i wai pekidi bi a
yawasana. 21 Taunana aubaina mote koma naila, tagu male temi bi natunatumi vaitedi
bai matabuna aubaimi yà voiye." Bi Diyousep tuwatuwaḡana i giu waitunibagidi bi
nuwedi i kena banina a noḡoti te tasidi kaikana edi gebogebo i noḡotikamaḡe.

* **49:10:** Vinevinena ya natonatona ba Yesu. ✡ **49:33:** Giu 7:15

Potiyovo kamaḡa

Niga isana *Exodus* banina ba potiyovo kamaḡa bi kauwa laukaidi Islael lavedi edi miyamiya nove bainewa wala a wai taupaula yababa bi Idip a potiyovo kamaḡe. Niga bukanemo ba giu laubanidi 4:

Ḡibulu lavedi wai taupaula yababa bi Maimaituwa i wai yawasanidi,
Ḡibulu lavedi a nawa Sainai oyanemo,
Maimaituwa waianina Sainaimo i voiye ena lava lisidimo bi waiḡake i vitedi
Islael lavedi laudune gabuna a voiye.

Deikap ena tubulelesa Idip noponemo i wapa dabalala

1 Deikap natunatuna bi edi vanuwa lavedi vaitedi a nawa Idip. 2 Bi isedi ba Lubin,
Simiyon, Livai bi Diuda 3 Isaka, Sebulon bi Bendiman 4 Den, Neptali, Ged bi Ase. 5 Deikap
ena tubulelesa wapana matabuna 70. Bi Diyousep tana kaikana i doli te Idipmo.
6 A miya gulata kwalabu visa mulidimo Diyousep, tuwatuwaḡana vaitedi mba kimtina
a peki kovi. 7 ✡Bi geḡa te Islael damna ai natuna dabalala bi Idip dobuna ai wanavu bi a
ḡailisi gulata.

Idip ḡalibonana Islael lavedi i egelidi noya dididiga a voiye

8 ✡Kamaina bi ḡalibona valivaliuna waibada i vai bi Diyousep mote i sibe. 9 Tana ena
lava i giuwedina gado, “Ei koi kita kauwa, Islael lavedi a wapa kauwa bi a ḡailisi gulata.
10 ✡Bi waiḡasiḡasi laḡannemo mai te kadaḡaviya sa sagudi bi sai ḡaviyeda bi eda dobu sa
gose. Augunai bai kauwina ta voiye te mote simai natunatuna.”
11 Taunana aubaina babada ai dubudi te Islael lavedi noyamo sa egelidi. Bi a egeli
gudegudedi te malagai labu isedi Pitom bi Lemesis a ḡaledi, ḡalibona ena pulapula ani wai
dubudi. 12 Tedi Islael lavedi noyamo a voiyedi te a wainuwatoi gulata. Bi kota Islael lavedi
yaḡolo te a wai natuna dabalala. Idip lavedi niganana Islael lavedi a nailedi. 13-14 Idip
lavedi Islael noyamo a voiyedi te ai nuwatoitoi. A egelidi te doḡa a gwadai bi biliki a
patipatidi bi kota noya ḡesaudi a voivoiyedi bi edi daibimo a noyanoya gulata bi mote a
lau launuwatoiyedi.

22 ✡Idip ḡalibonana giu bagibagina Idip lisidimo i sako bi i giuwena gado, “Ḡibulu lavedi
nopodimo libilibi oloolotodi sa tubutubuḡana ba Naelo gaubinemo sai kaluwedi. Bi
waiwaivinidi taudiḡa sa miya.”

2

Mousis i tubuḡa

1 Kamaina bi oloto bi waivini tedi Livai damna bi taudiḡa ai ka naḡinaḡi. 2 ✡Waivinina i
bwaga bi i laubewa te gomana olotona i bewa. Laḡannemo i kita te gomana kitana i visu
gulata, tana kandavonemo i labe te nawalai faiona a kovi. 3 Laḡannemo tana mayana
i vai te mote ḡemoḡemotina te gomana kandavonemo ima labe, aubaina te tana dou
gulegulewemo a vatuvatulina i vai bi patimo nopona i pati kaukauwe te mote gauba ima
sola saḡa. Kamaina bi gomana i vai te dou noponemo i suveki bi ḡawaḡawa nopodimo
Naelo gaubinemo i waipoule. 4 Bi gomana nuvuna gauba diyanemo lau manemanekemo
i moito bi i wai kita wata te gomana lisinemo bai ya tubuḡa.
5 Kamaina bi ḡalibona natuna waivinina i nawa Naelo gaubinemo asiwa aubaina. Bi
ena taupaula labu gauba diyanaḡa a moimoito nawa. Kamaina bi i wai kita nawa te dou
ḡawaḡawa nopodimo i kita bi ena taupaula ḡemota i giuwe te ya vai natome. 6 Ḡalibona
natuna waivinina dou kuvuna i kailageti bi i kita te gomana. Bi gomana i ḡabaḡaba te i
launuwatoiye bi i giuna gado, “Niga ba Ḡibulu gomenina.”
7 Kamaina bi gomana nuvuna ḡalibona natuna i waitalayena gado, “Ḡemoḡemotina
maso e nawa Ḡibulu waivinina ei doli tavaite bi gomana i waisusu aubaim ee?”
8 Bi tana giu i wai munena gado, “Emaso, ku nawa!” Kamaina bi gomana nuvuna i nawa
te tinaotina i wai doli tavaite. 9 Kamaina bi ḡalibona natuna waivini i giuwena gado, “Niga
gomenina aubaigu kwai susu bi yài mai'im.” Kamaina te waivini gomana i vai bi i wai
susu. 10 ✡Laḡannemo gomana i seda mulinemo ba waivini gomana i nawe ḡalibona natuna
i vite te i wainatunae. Bi ḡalibona natuna i giuna gado, “Niga gomenina gaubemo e solu
lageti, aubaina isana Mousis.”

✡ **1:7:** Giu 7:17 ✡ **1:8:** Giu 7:18 ✡ **1:10:** Giu 7:19 ✡ **1:22:** Giu 7:19 ✡ **2:2:** Giu 7:20 ✡ **2:10:** Giu 7:21

Mousis i naila i nawa Midian dobunemo

11 ✡Lagannemo Mousis i dididiga tana i nawa ena lava mani Gibulu i va kitekitedi. Gome i kita te Idip lavedi ena lava a egelidi bi noya vitevitedi a voivoiyedi. Gome tana Idip lavana i kita te Gibulu olotona gemota i katikativunu. 12 Mousis i wai laulau kita te mote aiyai bamo, kamaina bi tana Idip lavana i lai peki, bubu i wai sula sala te i guluvi.

13 Bokinamai Mousis i munaga ena lava lisidimo bi i kita te Gibulu oloolotodi a wai gasigasi. Kamaina bi waigasigasi tauwaitubuna i waitalayena gado, “Bai aubaina falom Gibulu kwa katikativunu?”

14 Gome olotona i giuna gado, “Tam aiyai gailisi i vitem bi kwa waibadaemai? Tam kuna goegoena tagu kwai pekigu, mai mago Idip lavana kuna waipekina, ee?” Gome Mousis i naila bi i wai nogotana gado, “Bai e voivoiyena gode lava matabudi kaikana a sibe.” 15 ✡ Galibona lagannemo Mousis giuna i vaiye ba i goegoe te Mousis maso i waipeki bi gega te Mousis i velau galibona i gose kamage bi i nawa Midian.

3

Mousis pilisi Detolo vaitena a miyamiya te natuna waivinina Sepula i nagi.

Maimaituwa Mousis lisinemo i giu

1 Lagan gemota Mousis botiyana Detolo ena gamogamo i labelabedi, Detolo ba Midian edi pilisi. Mousis gamogamo i wai dolidi a nawanawa kalakalalelega eete oya isana Olebimo* a tava, Maimaituwa ena oyamo. 2 ✡Gome BADA ena aneya i laumagata maibena kai vavanina kai tombolunemo. Mousis i kita te kai tomboluna i vavavana bi gega te mote kai tomboluna i kalakalati. 3 Mousis noponemo i wainogotana gado, “Ya nawa te niga kauwina mote ani tubuga bi i tubuga, ya kita. Bai aubaina mote kai tomboluna ima kalakalati?”

4 BADA i kita te Mousis i vavanawanawa taunana aubaina Maimaituwa kai vavanina noponemo i giuna gado, “Mousis, Mousis.”

Kamaina bi Mousis i giuna gado, “Oe, tagu niga.” 5 Bi gome Maimaituwa i giuwena gado, “Kuma vava natonato, em kagesuma kwa kaikamage banina niga dogа waiyawa dabanemo kwa moimoito. 6 Tagu taunana em magumagula Eiblagam, Aisik bi Deikap edi Maimaituwa.” Lagannemo Mousis niga mai giuna i vaivaiye ba i naila bi matana i wai govegove te mote Maimaituwa ima kita.

7 Gome BADA i giuna gado, “Tagu e kita te Idip lavedi egu lava Islael sa laulau kivigebogeboyedi. Tedi edi lau aiyoi e vaiye bi edi wai nuwatoi kaikana e sibe, te bainewa maso taupaula edi babada edi gailisimo maso ei yawasanidi. 8 Taunana aubaina tagu e yovo te Idip edi waibadamo yài yawasanidi bi yà nawedi dobu dididiginemo. Bi dobuna ba visuvisuna bi maumaulina yà vitedi. Mba dobuna taunana Keinan, niganana Giti, Amoli, Pelisait, Givait bi Debus lavedi sa miyamiyana. 9 Bi niganana Islael edi gaba e vaiye bi Idip lavedi edi laukivigebogebo kaikana e kita. 10 Taunana aubaina niganana yà giugiu kamagem, kwa nawa galibona lisinemo bi egu lava Islael lavedi Idip dobunemo kwa kapotiyovodi.”

11 Bi gega te Mousis Maimaituwa i giuwena gado, “Bai! Tagu mote bai yà sibe, te maso yà nawa galibona lisinemo bi Islael lavedi Idipmo yà kapotiyovodi.”

12 Bi kota Maimaituwa i giuwena gado, “Tagu vaitem ta nawa. Bi lagannemo Islael lavedi Idipmo kwa kapotiyovodina, ba temi niga oyanemo ko lauduneyegu. Gome kaka kwa sibe kauwe te tagu taunana e giukamagem.”

13 Bi Mousis Maimaituwa i giuwena gado, “Lagannemo yà nawa Islael lavedi lisidimo bi yà giuwedina gado, ‘Emi magumagula edi Maimaituwa i giukamagegu lisimimo.’ Bi simai talayegu gado, ‘Tana bainewa isana?’ Te tagu bainewa yà giuwedi?”

14 Bi Maimaituwa Mousis i giuwena gado, “Niga mainana kwa giuwedi, TAGU MAI MIYAMIYAGU.”† 15 Bi kota Maimaituwa Mousis i giuwena gado, “Islael lavedi kwa giuwedi te tagu BADA edi magumagula Eiblagam, Aisik bi Deikap edi Maimaituwa, yà giugiukamagem lisidimo. Niga taunana tagu isagu ya kena nonoga bi tubulelesa matabuna sa nogotiwata bi sa giuwata.”

Mba taunana mulinemo Mousis i munaga nawa Midian, gome kaka i nawana Idip.

Idip galibonana Mousis i giuwena gado, “Tagu mote gemogemotina te bai kwa giugiuwena yà voiye. Tedi kamaina te mai sa noyanoya.”

Taunana aubaina Maimaituwa Idip lisidimo kauwa gebogebodi wapawapa i voiyedi.

✡ **2:11:** Giu 7:23-28 ✡ **2:15:** Giu 7:29 * **3:1:** Isana gesau ba Sainai. ✡ **3:2:** Giu 7:30-34 † **3:14:** Gibulu kalinedimo TAGU MAI MIYAMIYAGU tana taunana i giukamagegu, vaiyena maibena Yahweh.

11

Maimaituwa i giu te Idip natunatudi oloolotodi, tautautuwaga yai pekidi

1 BADA, Mousis i giuwena gado, “Tagu kovoga damodamona yà giukamagena galibona
bi Idip lisidimo. Mba taunana mulinemo ba galibona ya laukaikamage tautauyemi bi ya
kwavimi te ko nawa. 2 Lava kwa giuwedi waiwaivini bi oloolotо te Idip lavedi diyedimo a
miyamiyana sai bagedi te waisiya silva bi goldimo voivoiyedi sa vitedi.” 3 BADA mani Idip
i voiyedi te Islael lavedi a vivile kauwedi. Bi galibona ena waibabada bi lava matabudi
Mousis a kita te tana lava dididiga bi a kasagesage.
4 Kamaina bi Mousis galibona i giuwena gado, “BADA niga mainana i giu, ‘Tagu mateya
dududala modonemo Idip dobuna yà nawa yagosi 5 bi libilibi oloolotodi tautautuwaga
Idip noponemo yai pekidi. Noke galibona natuna ena gabu tauvaina te nove ya yovo
taupaula witi taututugudana natuna bi kota kau natunatudi geigei tubugidi lisidimo. 6 Bi
Idip dobuna matabuna gaba kwatululu ya nawa yagosi. Niga gaba kwatululuna mote
mai wala bamo i tubuga bi kota muliga mote mai ima tubuga. 7 Bi Islael lavedi mote bai
gebogebona lisidimo ima tubuga, dagasi mote kaka Islael lavedi bi edi gamogamo lisidimo
ima gwau.’ Gome kaka ko sibe te Islael lavedi bi Idip lavedi BADA ya daidailidi. 8 Tam em
waibabada matabudi sa nato kage pakagumo, sa laudune bi sa giuna gado, ‘Aee, niganana
kaka em lava vaitedi ko nawa makai.’ Niga taunana mulinemo kaka yà nawa.” Kamaina
bi Mousis ma medimedina galibona i gose kamage.
9 Bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Galibona mote kalinam ima vaiye, mba mai
kauwinemo kaka tagu mataila gesaudi yà voiyedi Idip lisidimo.” 10 Mousis bi Elon niga
matailidi matabudi galibona matanemo a voiyedi. Bi gega te BADA, galibona nopona i voiye
te i gaiga bi Islael lavedi mote i nuwakamagedi te ena dobu sa gose.

12

Vawaitauli soina pakana

1 Lagannemo Islael lavedi Idipmo yagolo a miyamiya ba BADA, Mousis bi Elon i
giuwedina gado, 2 “Niga nawalaina ba nawalai dolidolina temi aubaimi ya waitubu niga
kwalabunemo. 3 Islael lavedi matabudi ko giuwedi te lagan wai 10-na niga nawalainemo
olooloto gemotaga vanuwa gemotaga nopodimo sipu ee gouti sa kamagatidi te mai sa
moito tedi aubaidi. 4 Bamoda vanuwa lavedi mote a wapa te mba muselina sa kani
kovi ba edi lava diyedimo taumiya sa iyevidi te, luvedimo mainana soisoi sa sivudi te
sa kani. 5 Bi musala ko waimagatina ba sipu ee gouti bi ena kwalabu gemota bi mote
sidasidana. 6 Bi ko labe kauwedi, sa moito te lagan wai 14-na niga nawalaina noponemo.
Mba aubiganemo Islael lavedi matabudi musala sai pekidi. 7 Bamo vanuwidiga musala
sa kanikanina, tedi kwasina sa tai bi gudu dabediga bi mataeta diyedi sa yasagidi. 8 Mba
dududalina gemotinemo tedi musala sa ovodi. Kamaina bi buledi mote muu'a vaitena bi
tasima golagolana vaitedi sa kanidi.

11 Bi muliga kaka sa kanina, tedi sai gala, dagilolo bwalidimo sa panidi, kagesuma sa
kotedi bi digona sa legaudi bi sa kani makamakai. Mba ba vawaitauli soina tagu BADA
ani vivilegu.
12 “Mba dududalina gemotinemo tagu Idip nopona yà nawa yagosi bi olooloto tau-
tautuwaga bi gamogamo geigei tubugidi yài pekidi bi Idip edi maimaituwa sa lau
lauduneyedina matabudi yà kovogidi. Tagu BADA bai e giuwena ba yà voiye. 13 Bi temi
emi vanuwa mataetidimo kwasina ba mataila. Lagannemo kwasina e kitana ba vanuwina
yà vawaitauli. Bi lagannemo Idip yà kovokovogidi ba mote bai gebogebona lisimimo ima
tubuga.
14 “Temi bi emi tubulelesa niga soina laganinа ba kwalabu matabuna ko voiye wata.
Lagannemo ko soisoina ba tagu BADA yà moimoito galamemina taunana ko nogoti wata.”

Buledi mote muu'a vaitena soina

15 BADA i giuna gado, “Lagan wapana 7 nopodimo buledi muu'a vaitena koma kani.
Mba soina lagannа ko waitubuna muu'a matabudi emi vanuwemo koi nagasedi. Aiyai
bi i kanina ba tana mote egu lava Islael nopodimo ima miya. 16 Mba wiki pakanemo bi
damonemo ba koi gemotimi bi ko lauduneyegu, noya gesaudi mote koma voiyedi bi kaniga
ba ko kanonogidi.
17 “Lagan muliga buledi mote muu'amuu'ana soina ba ko voiye. Mba tagu Idipmo e ka
kapotiyovomi. Taunana nogotiwatana.”

Vawaitauli soina ai tubu

21 Kamaina bi Mousis Islael babadidi i yogedi a tava ai ḡemotidi bi i giuwedina gado, “Ko
nawa makai emi vanuwaḡa bi sipu ee gouti koi pekidi bi vawaitauli soina ko voiye. 22 Bi
kwasina aboma noponemo ko ḡini bi belana lagana ko gasi te kwasina aboma noponemo
ko taivai bi gudu dabediḡa bi mataeta diyedi ko yasaḡidi. Dudubalemo mote aiyai ima
potiyovo eete olaolala. 23 Laḡannemo Bada Idip noponaḡa ya nawa bi libilibi oloolotodi
tautautuwaḡa yawai pekidi bi emi vanuwemo ya tava bi kwasina mataetaḡa ya kitedina
ba vanuwidi ya vaitaulidi. Tana mote taulaukagebogebo aneyina imai anine te emi
vanuwemo libilibi oloolotodi, tautautuwaḡa mote ima ka gebogebodi.
24-25 “Laḡannemo temi bi emi tubulelesa Bada doḡa i giugiuwapaena ḡome kona tavana
ba niga giuvavasaḡina ko noḡotiwata bi soina kwalabu matabuna ko voiye wata. 26 Bi
bamoda natunatumi sai talayemina gado, ‘Niga soina banina bai?’ 27 Ba ko giuwedina
gado, ‘Niga ba vawaitauli sewasewana Bada lisinemo. Banina laḡannemo tana Idipmo
libilibi oloolotodi tautautuwaḡa i waipekidi ba Islael eda vanuwa i vawaitaulidi bi i nawa
ota.’ ” Ḡome lava tuwapekedi ai tupagwaliyedi bi a laudune. 28 Mousis bi Elon Islael lavedi
a giuwedi te Bada bai i giugiuwedina mainana a voiye.

Libilibi oloolotodi tautautuwaḡa a peki

29 Dudubala modonemo Bada libilibi oloolotodi tautautuwaḡa matabudi Idip no-
ponemo i waipekidi. Noke ḡalibona natuna tautuwaḡa ena gabu tauvaina lisinemo i
waitubu te i yovo biliwelokomo taumiya bi kota ḡamoḡamo natunatudi geigei tubuḡidi
vaitedi a peki. 30 Taunana aubaina ḡalibona, ena waibabada bi Idip lavedi matabudi
dudubala modonemo a kena moito bi a vaiye te ḡaba bi lauaiyoi Idip dobuna i nawa
yaḡosi. Bi vanuwa onena libilibi tautautuwaḡa ula pekidiḡa.
31 Bi ḡalibona mba dudubalinemo Mousis bi Elon i yogedi a tava bi i giuwedina gado,
“Emi lava Islael vaitedi ko gosemai bi ko modina ko nawa bi Bada ko lauduneye kona
giugiuna mainana. 32 Emi sipu, emi gouti bi emi ḡamoḡamo ḡesaudi vaitedi koi dolidi bi
ko modina. Bi kota emi Maimaituwa lisinemo ko laupali te ya kavisuvisugu.”
33 Ḡome Idip lavedi Islael a egelidina gado, “Niga dobuna ko gose bi ko nawa makai,
mote koma miya, mai te ka peki kovi.”

37 Islael lavedi Lamesismo a modina a nawana Sakot. Bi olooloto wapana 600 tausan bi
waivini bi libilibi mote a iyevidi. 38 Kota lava wapewapedi ḡesaudi mote Islael lavedi
bi sipu, gouti bi ḡamoḡamo wapewapedi vaitedi a nawa. 39 Laḡannemo Idip lavedi a
kwavikwavivaidi ba mote edi gavogavo te kani maso a vononoḡa, taunana aubaina edi
falawa gwadagwadaidi mote mu'a vaitena vitavitalena a avala ota bi a modina. Mba
falawidi taudidi a viliwaitabetabedi bi buledi a gabudi.
40 ✡Islael lavedi Idipmo a miyana kwalabu 430 a kovi.

Vawaitauli soina giuvavasaḡina

43 Kamaina bi Bada, Elon bi Mousis i giuwedina gado, “Vawaitauli soina ena giu-
vavasaḡa ba niga mainana, ‘Tautavatava mote niga soina sima kani. 44 Aiyai bi ena
taupaula i gimelina ba kwapibwali lisinemo ya voiye kaka muliḡa soina ya kani. 45 Bi
nanavai lavedi bi taunoya manemo ko wai maiidina ba mote sima kani. 46 Bi muselina
mote sima ka potiyovo didiyaumo. Kamaina te vanuwa noponemo sa kani bi siliḡe mote
sima doukotodi. 47 Islael lavedi matabudi kamaina te vawaitauli soina sa voiye.”

13

Libilibi tautautuwaḡa ba Bada lisinemo sa laupuyoyedi

1 Bada, Mousis i giuwena gado, 2 “Libilibi oloolotodi tautautuwaḡa ba ko vine kamaḡedi
tagu aubaigu. Libilibi oloolotodi tautautuwaḡa Islael noponemo bi ḡamoḡamo geigei
tubuḡidi oloolotodi ba Bada aubaina.”

Mousis Islael lavedi i giuwedina gado,

11 “Bada kaka ya kapotiyovomi niga dobunemo bi Keinan lavedi edi dobu ya vitemi,
wala emi magumagula bi temi lisimimo i giugiuwapana mainana. Laḡannemo ya vitem-
ina, 12 ba natunatumi oloolotodi tautautuwaḡa bi ḡamoḡamo geigei tubuḡidi oloolotodi
Bada ko vite, mba tana aubaina. 13 Sipu natuna ko vai bi donki natuna olotona ko kune
munaḡe. Bamoda mote koma kune ba donki iwana ko puneki. Bi natunatumi oloolotodi
tautautuwaḡa matabudi ko kunekune munaḡedi.
14 “Laḡan muliḡa natunatumi sai talayemina gado ‘Bai aubaina niga mainana ta
voivoiye?’ Ba temi niga mainana ko giuwedi, ‘Tama Idip dobunemo ke wai taupaula
yababa bi Bada ena ḡailisi dididiginemo i kaikamaḡemai. 15 Bi geḡa te ḡalibona nopona i

✡ **12:40:** Pak 15:13

gaigai gulata bi mote i waianinemai te ka nawa. Taunana aubaina BADA libilibi oloolotodi tautautuwaga bi gamogamo oloolotodi Idip noponemo i wai pekidi. Taunana aubaina gamogamo olotona geigei tubugina kalaulau sewasewayena ba libilibi tautautuwaga ka kunekune munagedi.' 16 Niga vaivaina ta voivoiyena ba mataila, te bainewa BADA ena gailisimo Idip noponemo i kapotiyovoda. Mba maibena mataila nimemimo bi solatapemimo."

20 Islael lavedi Sakot a gose bi dobu isana Etam kalakalalelena isunemo a galavu. 21 Bi BADA suwalemo Islael lavedi i laulau etadoliyedina maibena giyou pwatapwatana. Bi dudubalemo ba maibena kai vavanina pwatapwatana i lailaiyanedi. Taunana aubaina tedi suwala bi dudubala a nawanawa.

14

Galibona Islael lavedi i kwavi watedi

5 Lagannemo Idip galibonana giu i vaiye te Islael lavedi a modina, tana ena waibabada vaitedi nuwedi a vitaledi bi a giuna gado, "Niga bai te voiye bi Islael lavedi a modina a nawa bi eda taupaula yababa tei nawa kamagedi." 6 Taunana aubaina ena seliot bi ena tauwaigaviya i ka nonogidi. 7 Tana seliot laukaidi 600 bi seliot matabudi Idip noponemo i wai gemogemotidi te eta taudoliyena i wai oneonedi. 8 Bi BADA, galibona nuwana i ka bagibagi te Islael lavedi mote i lau avenakiyedi. Taunana aubaina Islael lavedi mayasisidi a nawanawana i kwavi watedi. 9 Tana ena tauwaigaviya, seliot tauvelayedi bi osimo tauwaigaviya Islael lavedi a kwaviwatedi. Islael lavedi tedi Fi-Aliotmo nisa sabasabana diyanemo galavumo a miyamiya bi a tava gudedi. Fi Aliot ba niga nevanemo bi Bal Sefon dobuna ba noi nevanemo.

10 Lagannemo galibona ena tauwaigaviya Islael lavedi a tavatava gudedi ba Islael lavedi gado sai kita ba Idip lavedi kaikana a tava gudedi. Gome Islael nuwedi i yapuyapu bi a binau saga BADA lisinemo te maso i sagudi.

11 Bi Mousis a giuwena gado, "Ei Mousis bai kuna voiye? Mai bena Idipmo tauyewa gega bi kunai dolimai te niganana kalakalalelemo ka peki. 12 Mba taunana Idipmo ke giuwem, te maso kuna gosemai te maso ke miya gwasa bi Idip aubaidi kei taupaula yababa. I visu te maso Idipmo ke miyamiya kaka ke peki bi niganana kalakalalelemo kuna tavaitemai bi ka pekina mote i visu."

13 Bi Mousis lava i giuwedina gado, "Koma naila! Nuwemi ya lautou bi koi nuwabagibagi te BADA bai ya voiyena ko kita. Noi lavedi mani Idip ko kitekitedina ba muliga mote koma kita munagedi. 14 Temi koi nuwabagibagi ota, BADA kaka aubaimi yai gaviya."

Islael nisa noponaga a nawa te a yawasana

15 Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, "Bai aubaina lisigumo ko binabinau? Islael lavedi kwa giuwedi te ko nawa ota. 16 Em digona kwalageti bi nisa dabanaga kwai yoyo nawe. Te nisa ya nuwadaila bi doga gasagasalinaga Islael lavedi vaitedi ko nawa. 17 Tagu kaka Idip edi tauwaigaviya nuwedi yà lagetidi te Islael lavedi sa kwavi watedi. Bi galibona ena tauwaigaviya edi seliot bi tauvelauyedi matabudi yà boboalidi. Gome kaka namaligu sa kita bi sa kasagesagegu. 18 Galibona ena tauwaigaviya, edi seliot tauvelauyedi bi Idip lavedi matabudi tagu namaligu tedi lisidimo yà voiye te sa kita bi sa sibe te tagu BADA."

19 Kamaina bi Maimaituwa ena aneya Islael lavedi i etaetadoliyedina, i nato mulidimo i moito. Bi kota giyou pwatapwatana matedimo i nato mulidimo i moito. 20 Bi Idip edi tauwaigaviya bi Islael lavedi mododimo i moito. Dudubalemo Idip lavedi edi yawanimo i voiye te i wai boimatuwa bi Islael lavedi edi yawanimo i voiye te yanayana i kena. Niga mainana i voiye te Idip edi tauwaigaviya Islael lavedi mote sima banavidi.

21 Kamaina bi Mousis nimana i tugu nisa dabanaga. Mba dudubalinemo BADA beubeu yawaninemo yavala i voiye te i lausuve malasako, te nisa i suve daili, nevana bi nevana bi doga gasagasalina i laumagata. 22 Bi Islael lavedi kataiyedimo bi geniyedimo nisa i ganagudu mai bilibili. Bi tedi nisa modonaga doga gasagasalinaga a nawa. 23 Bi mulidimo Idip edi tauwaigaviya edi seliot tauvelauyedi Islael a kwaviwatedi. 24 Lagan sakosakomo giyou bi kai vavanina pwatepwatedi nopodimo BADA i wai kita yovo bi i voiye te Idip edi tauwaigaviya i kanuwanainidi. 25 Tana edi seliot i voiyedi te kagedi a nuwakamakamaga bi nawa a kabi kasage. Gome Idip lavedi a giuna gado, "Egu lava niga lavedi ta gose kamagedi. BADA mulidimo i moito bi ya waigaviyeda."

26 Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, "Nimam kwa tugu nisa dabanaga bi nisa ya nato yai gemoti munage. Bi Idip edi tauwaigaviya edi seliot bi tauvelauyedi yai kwesitawedi." 27 Olaolalemo Mousis nimana i tugu bi nisa i nato i waigemoti munage. Bi Idip edi tauwaigaviya bi seliot tauvelauyedi bena maso a naila a munaga bi gega te BADA

nisamo i waitonedi. 28 Kamaina bi nisa i nato i waigemoti munage bi Idip edi tauwaigaviya bi seliot tauvelauyedi matabudi Islael mulidiga a velavelauna i waikwesi tawedi. Bi mote aiyai i yawasana.

31 Gome Islael lavedi BADA ena gailisi Idip lavedi lisidimo i voivoiyena a kitakita ba matabudi BADA a naile bi ai sumage. Bi kota ena taupaula Mousis ai sumage bi a vivile.

15

Mousis ena Sale

1 Gome Mousis bi Islael lavedi BADA lisinemo a salena gado,

"Tagu yà sale BADA lisinemo
banina tana sagasaga guletina.
Taunana aubaina osi bi seliot tauvelauyedi
nisamo i waitonedi.
2 BADA tana egu gailisi,
tagu tana yà saleye.
Tana egu Maimaituwa tana taunana
i wai yawasanigu.
Bi kota tamatamagu edi Maimaituwa
kamaina te tagu yà kasagesage ena gailisi aubaina.
3 BADA tana tauwaigaviya,
bi tana taunana isana BADA.
4 Galibona ena tauwaigaviya bi edi seliot nisamo i waitonedi,
bi kota ena waibabada laukaidi nisa sabasabanemo i waitonedi.
5 Te nisa dubadubana i suma tawedi,
bi a buluna mai gakima ya daudaululuna nisa dibunemo.

6 Oo BADA, tam kataiyam i gailisi gulata,
Oo BADA, kataiyam tauwaigaviyem i lau yovogedi.
7 Tam giukauwa te kuna gailisi gulata,
taunana aubaina te tauwaigaviyem kuna lauyovogedi.
Em medi i waikalagosedi maibena
kai legi pokinemo ya kalakalakabina mainana.
8 Tam kuna lausuve te nisa i nuwadaili,
bi i laimoitona maibena bilibili.
Bi nisa dibuna i laitabu.
9 Bi gaviya i laubagabagana gado, 'Yà kwaviwatedi
bi yà kaidididi, te edi pulapula bi bai e goegoena yà kwayavaidi.
Egu kepata manimanina yà solu vai te yài pekidi.'
10 Bi gega te tam yawasimmo kuna lausuve te nisa i sumatawidi,
bi a buluna maibena gakima nisa bagibaginemo.
11 'Oo BADA bamo mote diyammo maimaituwa gesau mai tam?
Gega, gega ota!
Oo BADA tam giukauwa
te namalim waiyawa i gailisi gulata
bi anisove kauwidi kwa voivoiyedi.
12 Tam kataiyam kuna tugu
te em gaviya doga i gudedi.
13 Bi em goe kenakena nonoginemo em lava kunai yawasanidi
bi kunai etadoliyedi.
Bi kota em gailisimo kuna labe nawedi
ee te em animiya waiyawemo kuna tavaitedi.
14 Bi dobu gesaudi a vaiye bi a naila gulata,
bi kota Filistiya lavedi nuwedi i kuluva.
15 Bi Edom waibabadidi a naila gulagulata,
Bi Mowab lavedi edi babada nananakidi
naila i ka gusugusudi.
Bi Keinan lavedi a naila mwatimwatiti.
16 Matabudi naila i wai wanavudi,
banina tam em gailisimo kuna voiyedi
te a moitona mai koikoitau,

bi em lava a velauteiyagim.
Oo BADA, em lava panipanimo
kuna wai yawasanidina taudidi a velauteiyagim.
17 Bi kuna sagedi em oyamo kunai dubudi
te gome sa miya.
Oo BADA, em ani miya kunai logo wainono,
em oya waiyawemo kwa tavaitemai
te gome ka miya nonoga.
18 Oo BADA tam em waibadana
em lava lisidimo ya kena nonoga."
19 Bi Islael lavedi nisa modonaga doga gasagasalinaga a damana. Bi Idip galibonana ena osi, seliot bi osi tauvelauedi nisamo a bulu biBADA nisa i natome munage te i wai kwesi tawidi.

Miliyam ena Sale
20 Bi taugiuwatana Miliyam, Elon nuvuna, ena kelekelele i vai bi waivini gesaudi a kaiwata te kelekelele a kwadiyedi bi a bigabiga. 21 Gome Miliyam i salena gado,

"Oo, BADA ta kasagesage banina tana ena gaviya i lauyovogedi,
tana osi tauvelauedi nisamo i kabuludi."

Gauba waigolana i visuvisu
22 Kamaina bi Mousis Islael lavedi i wai dolidi nisa sabasabana a gose bi a nawa kalakalalele, dobu isana Sula. Gome lagan faiona a babala kalakalalelega bi gauba mote bamo a banavi. 23 Bi tedi dobu isana *Mala** gome a tava bi gauba waigolana a banavi bi mote luvana te maso a tego 24 Bi lava a wawalu Mousis lisinemo bi a giuna gado, "Bai ka tego?"
25 Taunana aubaina Mousis BADA lisinemo i laupali bi BADA kai selipapina i wailove. Kamaina bi Mousis i vai bi gaubemo i pwalage nawe, te gauba tegona i visu.
Mba gome BADA waigake i vitedi bi i wailaulubudi te sa kaiwata e gega. 26 Bi i giuwedina gado, "Bamoda BADA Maimaituwa kalinana ko vaiye kauwena, ena gowana ko voiyena bi kota waigake ko kaiwatedina ba tagu mote sida yàma vitemi maibena Idip lavedi e vitevitedina. Tagu BADA, tauwaiyawasanimi."
27 Bi tedi a tava dobu isana Elim, gome tovosa wapedi 12 doga noponemo a laulaupusuwali saga bi gogoka kaidi wapedi 70 pakedimo gauba diyanemo a laugalavu.

16

Kalakalalelemo BADA Islael lavedi kani i vitedi
1 Islael lavedi matabudi Elim dobuna a gose bi a modina a nawa Sina kalakalalelenemo a tava. Sen ba Elim bi Sainai mododimo. Sauginemo Islael lavedi Idip a potiyovo kamage bi Sina dobunemo a tavana ba nawalai wailabuna, lagan wai 15-nemo.* 2 Lava matabudi kalakalalelemo bi gome a wawaluna Mousis bi Elon lisidimo.
3 Bi Islael lavedi a giuwedina gado, "I visu te tama maso Idipmo, BADA nimanemo ke peki! Gome ba musala gulewidi ke miya waikwaivivilidi bi ke kanikanina ema gowana luvanemo bi tam kalakalalenemo kunai doli tavaitemai bi kani ka pekipeki."
4 Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, "Tagu kani malaga yà gini yovogena temi aubaimi. Lagan onena ba lava kani sa laitupana lagan gemota luvana. Niga mainana yà voiye te yài laulubudi bi yà kita, te egu waigake male sa kaidididi ee gega." 5 Tedi lagan wai 6-nemo maso kani a vononoge lagan labu luvedi.

11 Bi BADA, Mousis i giuwena gado, 12 "Tagu Islael lavedi edi wawalu e vaiye. Kwa giuwedi te tedi aubigamo, musala sa kani bi olaolalemo ba buledi sa kanidi edi gowana luvanemo. Bi gome kaka sa sibe te tagu BADA edi Maimaituwa."
13 Mba aubiganemo galewemo mwanuwa fatafatagugu wapewapedi a lovo yovo bi galavu diyana ai wanavu bi olaolalemo ba silovu galavu i waikaivivili. 14 Lagannemo silovudi a gasagasala ba mwali kitedi maibena kunakunawa galavu diyana ai wanavu. 15 Bi lagannemo Islael lavedi a kitakita ba mote a sibe te bai mwalina bi taudiga ai talavivilana gado, "Niga bai mwalina?"†

* **15:23:** Gibulu kalinedimo Mala banina ba waigola. * **16:1:** Islael lavedi nawailai dolidolina lagan wai 15-nemo Idip a potiyovo kamage. Bi Sen Kalakalalelenemo a tavana ba nawalai wai labuna lagan wai 15-nemo, mba ba nawalai gemota. † **16:15:** Isa mana banina ba niga bai mwalina.

Bi Mousis i giuwedina gado, “Niga kanina ba BADA i vitemi te ko kani. 16 Bi niga ba
BADA ena giu vavasaga temi lisimimo, ‘Temi gemogemotaga emi luvamo kani ko laitupa,
te kaputila labu ba lava gemota aubaina.”‡
17 Taunana aubaina Islael lavedi Maimaituwa bai i giugiuwena mainana a voiye, te
gesaudi ba a laitupa gulata bi gesaudi mote a laitupa gulata. 18 Tedi mabai bi a lailaitupa
gulatana ba a luvedi te mote nevana i kena gwasa bi mabai mote a laitupa gulata ba mote
a maluwabi. Bi matabudi edi luva gemogemotina.
19 Kamaina bi Mousis i giuwedina gado, “Aiyai mote imai tope bokina aubaina.” 20 Bi
gega te gesaudi mote Mousis kalinana a vaiye bi kani nevana ai tope, olaolala gesaunemo
kani a bova bi a lau mwatamwata. Taunana aubaina Mousis lisidimo i medi gulata.
21 Bi olaolala onena, lava matabuna i lailaitupana ena luvamo bi suwala i saga i
poupoudidina ba mana a laulaulesalesa. 22 Bi lagan wai 6-nemo ba gemogemotaga kani
a laitupa te kaputila 4 luvana ba lava gemota aubaina. Kamaina bi Islael wai babadidi
a nawa Mousis lisinemo bi ai talayena gado, “Lagan onena ba kaputila labu luvedi ke
lailaitupa bi bai aubaina niganana kaputila 4 ka laitupa?” 23 ✡Bi Mousis i giuwedina gado,
“BADA niga mainana i giu vavasaga: Bokina ba waiyawasi lagannа, lagan laukaina tana
aubaina. Taunana aubaina ko laubuka ee ko laukweli bi bai ko kanikani sakona ba koi
tope te bokina aubaina.”
24 Bi Mousis bai i giugiuwena mainana a voiye te olaolala gesauna ba kani mote a sisi
ee a bova. 25 Bi Mousis i giuna gado, “Temi niganana kemiya ko kanidi, banina niganana
waiyawasi lagannа, BADA ena lagan laukaina. Bi niganana mote kani galavu diyanemo
koma banavi. 26 Lagan 6 nopodimo kani ko laitupa bi wai 7-na ba waiyawasi lagannа,
mote kaka bai koma banavi.”
27 Bi lagan wai 7-nemo lava gesaudi a nawa te maso kani a laitupa bi gega te kani mote
a banavi. 28 Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Lava kwa giuwedi ‘Temi wala te
niganana bai aubaina mote egu waigake bi egu wailovelove koma kaikaiwatedi? 29 Ko
nogoti kauwe te BADA waiyawasi laganina i vitemi. Taunana aubaina lagan wai 6-nemo
ba lagan labu luvedimo, kani i vite wainonomi. Bi waiyawasi lagannemo lava matabudi
maso vanuwemo a miya bi mote maso a nawa kani a lailaitupa.” 30 Taunana aubaina
waiyawasi lagannemo lava mote kani a laitupa.
31 Islael lavedi kanina ai isana *mana* bi potipotina maibena keliko bi dinina maibena
iwavi.§

35 ✡Bi Islael lavedi kwalabu 40, nopodimo mana a kani nawe eete ani bayau dobuna
visuvisunemo a tava. Tedi mana a kanikanina eete Keinan dogana ena palatemo a tava.

17

Gauba lakudabadabamo i laupusuwali

1 ✡Islael lavedi matabudi dobu isana Sen kalakalalelena a gose bi dobu te dobu a
nawayedi, BADA ena giuvavasaga luvanemo. Tedi dobu isana lefidimmo a galavu, mba
gome mote gauba te Islael lavedi maso a tego. 2 Taunana aubaina tedi Mousis vaitena ai
kagiu bi a giuwena gado, “Gauba ku vitemai, ka tego!”
Bi Mousis i giuwedina gado, “Temi bai aubaina ko giugiuvitavitala bi kota BADA ko wai
laulubu?”
3 Bi gome lava gadomagu a vokwalekwaleye bi Mousis a giu vitavitalena gado, “Tam
bai aubaina ma natunatumai bi ema gamogamo vaitedi kuna kapotiyovomai Idipmo bi
niganana gadomagu yai pekimai?”
4 Kamaina bi Mousis BADA lisinemo i binau sagana gado, “BADA, niga lavedi bainewa yà
voiyedi? Tedi sebuna te sa laugakimigu.”
5 Bi BADA, Mousis ena giu i wai munena gado, “Islael waibabadidi gesaudi kwa legaudi
bi kwai dolidi te ko nawa. Bi tam digonemo Naelo gaubina kuna kwapukwapuna mba
digonina kwa vai bi ko nawa. 6 Bi Olebimo* kaka tagu matemimo yà moito. Bi tam
lakudabadaba kwa gwali te gauba ya laupusuwali bi lava sa tego.” Bi BADA bai i
giugiuwena Mousis mainana i voiye te Islael waibabadidi a kita.
7 Kamaina bi Mousis mba dobuna i wai isana *Giuvitavitala bi Laulubu*,† banina Islael
lavedi gome a giuvitavitala bi BADA laulubumo a sako bi a giuna gado, “BADA niga gome
vaiteda ee gega?”

---

‡ **16:16:** Gibulu kalinedimo container 2 litre luvana. ✡ **16:23:** Pot 20:8-11 § **16:31:** Gibulu kalinedimo kai coriander pouna a koi luvae. ✡ **16:35:** Dys 5:12 ✡ **17:1:** Nam 20:2-13 * **17:6:** Olebi mba taunana oya Sainai.
† **17:7:** Massah ba Giuvitavitala bi Meribah.

Islael lavedi Amelekai lavedi vaitedi ai gasigasi

8 Bi Islael lavedi lefidimmo a miyamiya bi Amelek lavedi a tava te a suluvaidi. 9 Kamaina
bi Mousis Diyosuwa i giuwena gado, “Olooloto kwa vinedi bi ko nawa Amelek lavedi
vaitedi koi gasigasi. Bi bokina ba tagu Maimaituwa digona i giugiuwena yà vai bi
dabatuwamo yà moito.”
10 Bi Mousis bai i giugiuwena mainana Diyosuwa i voiye te Amelek lavedi vaitedi ai
gasigasi. Kamaina te Mousis, Elon bi Uwa a nawa dabatuwamo. 11 Bi Mousis nimanemo
digona i kailagetina bainewa lofana ba Islael lavedi a gaigailisi bi lagannemo nimana
i sivusivu yovogedi ba Amelek lavedi a gaigailisi. 12 Bi lagannemo Mousis nimana i
galigalina ba tedi gakima a vai, a sako bi Mousis dabanemo i miya. Gome Elon bi Uwa
nimana a kai lagetidi, ena tau kataiyanemo bi ena tau geniyanemo bi mainana a kaididi
eete suwala i bulu. 13 Taunana aubaina Diyosuwa bi tausaguna vaitedi Amelek lavedi,
edi tauwaigaviya kepatemo ai peki kovidi.

18

Detolo Mousis i vakita

1 Mousis botiyana Detolo tana Midian pilisina. Bi i vaiye te Maimaituwa mwali
matabuna Mousis bi Islael lavedi aubaidi i voiyedi, lagannemo Idipmo i kapotiyovodi.

5 Detolo bi natuna waivinina Mousis mwanena natunatuna oloolotodi labu vaitedi a nawa
kalakalalelemo Mousis lisinemo, Maimaituwa ena oya pakanemo gome Islael lavedi a lau
galavu bi a miyamiya. 6 Detolo yagolo etamo bi Mousis ena giu i giukamagena gado, “Tagu
botiyam Detolo, mwanem bi natunatumi labu vaitedi ka natonatona lisimmo.” 7 Mba
gome Mousis i potiyovo te botiyana Detolo matanemo i laudune bi i waisuluve. Kamaina
bi gome ai tala vivilana gado, “Tam yawayawasanim, ee?” Kamaina bi palai noponemo a
sola nawa.
8 Bi BADA Islael lavedi waiyawasanidi aubaina bi baibaiga i voivoiyedina galibona bi
Idip lavedi lisidimo, bi kota etamo pilipili a banabanavidi bi BADA i waiyawasanidina
taudidi botiyana i tainuwatau 9 Lagannemo Detolo niga giudi i vaiyedi ba nuwana i visu
te Islael lavedi ba Idip edi waibada dibunemo a miyamiyana BADA i kapotiyovodi.
10 Bi i giuna gado, “BADA ta kasagesage banina Idip bi galibona edi waibada gabulinemo
Islael lavedi tana i kapotiyovodi. 11 Niganana kaka e sibe kauwe te BADA i gailisi gulata,
mote mai maimaituwa gesaudi. Banina Idip lavedi a nuwa sagasaga bi Islael a laulau
kivigebogeboyedi bi tana i kapotiyovodi.”

Mousis taulauetala i vinedi

13 Bokina mainana Mousis etala gabunemo i miya sagа, i lau etala bi lava edi pilipili i
kaka didimanidi. Lava gome Mousis a moito wai kwaivivili olaolala te i nawa i aubiga.
14 Lagannemo botiyana Detolo i kita te Mousis bai matabuna lava aubaidi i voivoiye ba
i giuwena gado, “Bai aubaina te mba kauwina tam taumga lava aubaidi kwa voivoiye?
Taumga kuna miya bi lava a moito kwaivivilem bi kuna waitalapiliyedina eete suwala i
bulu?”
15 Bi Mousis botiyana i giuwena gado, “Niga mainana yà voivoiyena banina lava
sa nato lisigumo te Maimaituwa ena gowana etana sa sibe kauwe. 16 Lagannemo
lava aimiyataulina ba sa natomedi lisigumo bi Maimaituwa ena waigake luvanemo yà
kadidimanidi.”
17 Gome Detolo i giuwena gado, “Mba mainana kwa voivoiyena mote i visu, mba ya
poka kauwem. 18 Niga noyana ba i vita kauwa te taumga kwa voivoiye male tam bi
lava ya pokemi. 19 Mousis kwai beyavaiyegu bi bai yà giuwemna ba Maimaituwa ya
sagum te mainana kwa voiye. I visu te tam lava aubaidi Maimaituwa matanemo kwa
moito bi lagannemo lava edi pilipili sa natomedina lisimmo ba pilipilidi tana kwa vite.
20 Maimaituwa ena waigake bi ena eta lava kwai lovelovedi te ena gowana luvanemo sa
miya bi ena noya sa voiye. 21 Bi kwai laulau kita te olooloto Maimaituwa tauvivilena,
nuwanuwauyeuyedi bi lava edi waikitamo ba tedi lava visuvisudi bi mote lava sima
nato sima laukagesolugedi. Mba lavedidi kwa vinedi te lava wapedi 1,000, 100, 50 bi
10 sai badayedi. 22 Bi tedi lava tauetaledi sa tubuga bi lava waimiyataulidi edi pilipili sa
kadidimanidi. Pilipili keikeilikidi tedi sa kadidimanidi bi nananakidi sa natomedi tam
lisimmo. Niga mainana kaka tam sa sagum te em noya ya tekateka. 23 Bamoda niga
mainana kwa voiyena ba Maimaituwa ya sagum te noya mote ima pokam. Temi lava edi
pilipilimo ko sagudi te ma nuwavisudi sa nawa edi ani miyamo.”
24 Mousis botiyana kalinana i vaiye bi bai matabuna i giugiuwena mainana i voiye.
25 Tana Islael lavedi nopodimo lava nuwauyeuyedi i vinedi te lava edi babada. Tedi lava

wapedi 1,000, 100, 50 bi 10 taukitawatedi. 26 Tedi lagan matabuna lava edi pilipili a kaka didimanidi. Bi pilipili nananakidi ba a nawenawedi Mousis lisinemo bi keikeilikidi ba tedi a kaka didimanidi.
27 Detolo botiyana Mousis i wai ebo bi i munaga ena dobumo.

19

BADA Sainaimo Islael lavedi lisidimo i kamagati munage

2 Islael lavedi Lefidim a gose bi a modina a nawa kalakalalelemo, Sainai oyana pakanemo a galavu.
3 Gome kaka Mousis i saga i nawa oyamo Maimaituwa lisinemo. Mba oyanemo BADA, Mousis i giuwe te Deikap ena tubulelesa Islael lavedi ya tai nuwataudina gado, 4 "Tagu bai Idip lisidimo e voiyena temi kona sibe. Maibena boniya bainewa natunatuna mabenemo ya ava'avalana, kota tagu mainana nimagumo eete niga gome e tavaitemi. 5 ✡Bamoda, giugu ko voteyateyae bi niganana egu waianina ko kaiwata kauwena ba temi egu lava otimi ko tubuga. Dobu matabuna ba tagu mabigumo bi temi ba tagu egu lava otimi. 6 Tagu egu waibada noponemo ba temi matabumi pilisi noyana ko voiye. Bi temi niga dobuna noponemo ba egu lava waiyawa otimi ko tubuga. Niga giudi taudidi Islael lavedi kwa giuvitedi."
7 Kamaina bi Mousis i munaga yovo bi Islael lavedi edi babada i giuwedi te ai gemotidi bi BADA bai i giugiuwena matabuna i giuvitedi. 8 Kamaina bi lava matabudi ai anina bi a giuna gado, "Kamaina, BADA bai i giugiuwena ka voiye." Gome Mousis, lava edi waianina i vai bi i saga i nawa te BADA i giuvite.
9 Gome BADA, Mousis i giuwena gado, "Tagu kaka giyou pwatapwatanaga yà nato lisimmo, te lava sa vaiyegu vaitem ta waigiugiu. Niga mai kauwinemo kaka tam bai kwa giugiuwena lagan matabuna sai sumage wata."
Kamaina bi Mousis lava edi waianina BADA i giuvite. 10 Gome BADA, Mousis i giuwena gado, "Kwa yovo kwa nawa bi lava kwa giuwedi te niganana taudiga sa vokaukauwedi bi kota kwa giuwedi te bokina ba edi gala sa kogedi kaka tagu BADA sa lauduneyegu. 11 Lava kamaina te sa vononoga bi sa miyamiya. Bi lagan wai faioninemo ba Sainai oyanemo tagu BADA yà yovo te sa kitagu. 12 Tam palata kwa solu waikwaivivili oya pakanaga bi lava kwa giuwedina gado, 'Ko kita kauwa te palata koma potitawi bi oya paka otinemo koma tava bi koma sagai. Aiyai i nawa bi oyana i taukonina, mba kamaina te sa lai peki. 13 Niga mai lavana ee gamogamona palata i potitawi bi oyana i taukonina ba lavana ee gamogamona koma taukoni. Mba lavana ee gamogamona ko lau pawasi ee gakimemo ko lai peki.' Lagannemo bi bwagigi sa suvesuve wai lofalofa bi daguguna dididiga ko vaiyena ba lava oya pakanemo sa nato."
14 Gome Mousis i munaga yovo lava lisidimo bi i giuwedi te taudiga sa vokaukauwedi bi edi gala sa kogedi, BADA lauduneyena aubaina. 15 Bi kota Mousis lava i giuwedina gado, "Lagan waifaionina aubaina ko vononoga. Bi lagan labu nopodimo mote tubuga komai gemoti."
16 Kamaina bi lagan waifaionina olaolalemo palele i talatalaga ba namanamali i kivi bi kai sikeina baduwalina i yovona oya dabanemo. Bi bwagigi daguguna dididiga i gabagaba wailofalofana a vaiye. Bi lava matabudi naila i ka gusugusudi. 17 Kamaina bi Mousis lava i lau etadoliyedi te palai a potiyovo kamage bi a nawa oya pakanemo a moito bi gome Maimaituwa vaitena ai taubanava. 18 Bi Sainai oyana matabuna sikei i sumatawi banina BADA kaiga i yovo. Bi sikei i saga i nawana mai vagala sai tuni bi baduwalina. Bi oyana matabuna i gusu gulata. 19 Bi bwagigi daguguna i saga te i saga yabayababa. Bi lagannemo Mousis Maimaituwa lisinemo i giugiu ba Maimaituwa ena giu i wai munena maibena palele daguguna. 20 Gome BADA i yovo Sainai oyana dabanemo bi Mousis i giuwe te ya saga ya nawa lisinemo. Kamaina bi Mousis i saga i nawa.

20

Waigake wapana 10

1 Maimaituwa niga giudi matabudi Islael lavedi i giuvitedina gado,

2 "Tagu taunana BADA emi Maimaituwa, temi Idipmo konai taupaula yababa bi e kapotiyovomi.
3 Temi nimemimo mote maimaituwa gesaudi koma voiyedi bi koma lauduneyedi. Tagu tauguga ko lauduneyegu.

✡ **19:5:** Wai 7:6

4 Temi nimemimo mote koikoitau koma voiye kitana mai bai galewemo e dobumo e nisa
dibunemo. 5 ✡Bi koikoitaudi mote koma lauduneyedi. Tagu emi Maimaituwa tagu
BADA unuunuligu. Tagu tauguga ko lauduneyegu. Magula mabai a dabodabokeguna
ba tagu kaka natunatudi, iteitedi, nosinosidi bi wagewagedi yà kovogidi. 6 Bi kota tedi
mabai tagu sa goegoegu bi egu waigake sa kaikaiwata ba tagu egu goe kenakenana
tedi lisidimo ya kena nonoga, kimta ani iyaiyava kasaga nopodimo.
7 Tagu BADA emi Maimaituwa mote isagu komai beyabeyakulуge, aiyai mainana ya
voiyena ba yà kovogi.
8 ✡Waiyawasi lagannа waiwaiyawina ko nogoti bi ko vivile kauwe. 9 Lagan 6 nopodimo
temi emi noya matabudi ko voiyedi, 10 bi lagan wai 7-na e vine te tagu BADA
emi Maimaituwa lisigumo koi yawasi bi mote aiyai ima noya. Temi, natunatumi,
emi taupaula oloolotodi bi waiwaivinidi, emi gamogamo bi tautavatava matabudi
lisimimo sa miyamiyana ba mote sima noya. 11 ✡Banina tagu BADA lagan 6 nopodimo
galewa, dobu bi nisa nopodimo mwali matabudi e voiyedi. Bi lagan wai 7-nemo ei
yawasi bi niga lagannа e kavisuvisu bi e voiye te lagan waiwaiyawina.
12 ✡Tamam bi tinam kwa viviledina ba tagu BADA em Maimaituwa niga dobuna yà
vitevitemna noponemo em miya ya lofa.
13 ✡Mote lava kumai peki.
14 ✡Mote mwanem kuma vawaidoga.
15 ✡Mote kuma danene.
16 ✡Mote em tau kaiyovumo kumai wavu yababe.
17 Mote em tau ena vanuwa, ee mwanena, ee ena taupaula olotona ee waivinina, ee ena
bulumakau, ee ena donki bi ena pulapula gesaudi kuma kita konekonedi.”

21

Laukivigebogebo ena waigake

12 “Aiyai bi ena tau i katikativunu bi i pekina ba lavana kota sa laipeki. 13 ✡Bamoda aiyai
ena tau i katikativunu bi mote waipekina aubaina bi i pekina ba tagu taulaipekina ena
ani kandavona gabuna yà vine te gome ya nawa bi ya yawasana. 14 Bi lagannemo aiyai
ena tau vaitena a waigasigasi bi i waipeki otige bi i naila i nawa egu oltamo yawasana
aubaina ba lavana ko nawe tabunemo bi ko lai peki.
15 “Bamoda aiyai tamana e tinana i kwapuna ba tana kota sa laipeki.
16 “Bamoda aiyai lava i danenevai bi ya kuneye mane aubaina e yagolo lisinemo ya
miyamiya bi a banavina ba kamaina te taudanenena sa lai peki.
17 ✡“Bamoda aiyai tamana ee tinana i pasilina ba lavana sa lai peki.”

22

Miya kauwa ena giugiu

16 “Bamoda oloto i goe te guguini totopa vaitena sa kenana ba kamaina te matavoi
guguini ena magula ya vitedi kaka ya nagi. 17 Bamoda waivini tamana bi olotona i
dabokena ba kamaina te oloto manemo totopa ena magula yai mai'idi.
18 ✡“Bamoda aiyai waivinina ya yabuyabune ba kamaina te sa laipeki.
19 ✡“Bamoda aiyai olotona gamogamo i wai mwanemwanenayena ba kamaina te sa
laipeki.
20 “Bamoda aiyai maimaituwa gesauna lisinemo gamogamo i lausewasewaye bi mote
tagu BADA lisigumo ba lavana sa lai peki.
21 “Tautavatava emi dobumo a tava bi sa miyamiyana mote koma laukivigebogeboyedi.
Banina ko nogoti te temi wala mainana Idipmo tautavatava kona miyamiya.
22 “Iwape bi kedakeda edi mwali matabuna mote koma vagagalidi. 23 Bamoda temi
mainana ko voivoiye bi sa gaba sagana tagu BADA lisigumo ba kalinedi yà vaiye 24 bi egu
medi yà laukamage te kepatemo yài pekimi. Bi mwanewanemi sa iwape bi natunatumi
saila kedakeda.
25 “Bamoda egu lava wainuwatoitoidi bi mane kuna vitedina ba manena bainewa ena
didiga kota mainana sai sipo. Bi mote kuma giuwedi te manena sima lai pwata bi sima
vitem, maibena lava gesaudi sa voivoiyena. Tedi lava lisidimo sa nawa bi mane sa vai bi
muliga sa giuwedi te mane sa lai pwata, kaka sa vitevite munagedi. 26 Bamoda em tau

---

✡ **20:5:** Pot 34:6,7; Wai 7:9,10 ✡ **20:8:** Pot 16:23-30 ✡ **20:11:** Pak 2:1-3 ✡ **20:12:** Met 15:4, 19:19; Mak 7:10, 10:19 ✡ **20:13:** Pak 9:6; Met 5:21, 19:18; Mak 10:19 ✡ **20:14:** Met 5:27, 19:18; Mak 10:19 ✡ **20:15:** Met 19:18; Mak 10:19 ✡ **20:16:** Pot 23:1; Met 19:18; Mak 10:19 ✡ **21:13:** Nam 35:10-34 ✡ **21:17:** Met 15:4; Mak 7:10 ✡ **22:18:** Wai 18:10,11 ✡ **22:19:** Liv 18:23

mane i waibaḡam te kuna vite bi mataila ba ena kwesi kuna vai ba tam kwa vite munaḡe, muliḡa kaka suwala ya bulu. 27 Banina mba galana ḡemotina ena kwesi. Bamoda galana mote kuma vite munaḡe ba bai yai kwesi bi ya kena. Bamoda mainana kwa voivoiye bi sagu aubaina ya ḡaba saḡana ba tagu ena ḡaba yà vaiye. Tagu ba laulaunuwatoigu.”

23

Tam waiḡakemo kwa moitodidi

1 ✡“Tam mote waiwavu kaikaiyovudi lava lisidimo kuma vaiyedi bi kuma giu nawedi. Bi laḡannemo etalemo kuna moitona ba kamaina te giukauwemo kwa giu bi mote gebo taukauwena, mulinemo kuma moito. 2 Laḡannemo lava wapewapedi gebogebo sa voivoiye ba mote nuwam sima solu bi mulidimo kuma nawa. Didimana etana kuma ka neḡaneḡa.”

24

Waianina bagibagina

3 Mousis i yovo munaḡa lava lisidimo bi Bada ena waiḡake bi ena wailovelove matabuna lava i giuvitedi. Bi tedi matabudi ai anina ḡemota bi a giuna gado, “Kamaina, tama Bada bai matabuna i giugiuwena ka voiye.”

4 Ḡome Mousis, Bada ena giu bi ena waiḡake bukamo i gilumidi. Bokina mainana olaolalemo i kenamoito bi oya pakanemo olta i voiye. Bi kota ḡakima nananakidi 12 i waimoitodi bi ḡakimidi ba Islael dam 12 yawai matailedi.

5 Kamaina bi Mousis Islael ewaewalidi i giukamaḡedi te ḡamoḡamo a vunudi bi Bada lisinemo sewasewa a gabuḡosedi. Bi kota bulumakau a lausewasewayedi Bada lisinemo wainuwaḡemota aubaina. 6 Ḡome Mousis ḡamoḡamodi kwasinidi nevana abomemo i ḡini yovoḡe bi olta dabanaḡa i lai sepusepu nawe.

7 Tana kota waianina bukana i vai bi i iyevi lava matabudi lisidimo. Tedi matabudi Bada giuna a vaiye bi a giuna gado, “Kamaina, tama Bada bai matabuna i giugiuwena ka voiye.”

8 ✡Mousis kwasina abomina i vai bi lava i laisepusepudi bi i giuna gado, “Niga kwasinina ba waianina matailina yà laibagi Bada i voivoiyena.”

12 Bada, Mousis i giuwena gado, “Kwa saḡa oyamo lisigumo kwa miyamiya kaka, ḡakima labu tabetabedimo egu waiḡake bi egu wailovelove e gilugilumina yà vitem. Bi kwa yovo kwa nawa bi lava kwai lovelovedi te sa kaiwatedi.”

13-14 Kamaina bi Mousis tausaguna Diyosuwa vaitena a vononoḡa, oya saḡaina aubaina. Tana waibabada i giuwedina gado, “Niga ḡome ko labelabemai eete ka yovo munaḡa lisimimo. Elon bi Uwa ba niga vaitemi bamoda aiyai ena pilipili ba ya nawa lisidimo te sa kadidimani.” Ḡome Mousis bi Diyosuwa Maimaituwa ena oya saḡaina ai tubu.

15 Mousis i saḡa i nawa Maimaituwa ena oya dabanemo bi giyou pwatapwatana oyana i sumatawi. 16 Bi Bada namalina i yovo Sainai oyana dabanemo bi giyou i kenana eete laḡan 6 a kovi. Bi laḡan wai 7-nemo giyou noponaḡa Bada, Mousis i giuwe te ya nato lisinemo. 17 Bi Islael lavedi Bada namalina oya dabanemo a kita saḡe maibena kai vavanina, ḡemoḡemotina dobu ya kala ḡosa. 18 Mousis oya i saḡai te giyou noponemo i sola nawa. Bi oyanemo i miyana laḡan 40 bi dudubala 40.

25

Maimaituwa ena palai waiyawa ḡalana wailovelovena

Maimaituwa Mousis i giuwe te lava ya giuwedi te edi puyo mwali tabudi bi tabudi sa natomedi Maimaituwa ena palai waiyawa voiyena aubaina.

8 Bada, Mousis i giuwena gado, “Islael lavedi kwa giuwedi te waitaubanava palaina waiyawa sa ḡala te tagu tedi vaitedi ka miya. 9 Niga palaina nopona ba ena ḡonaḡona vaitedi sa voiyedi, tagu yà wailovemna mainana.”

Waianina bogesina

10 Tedi akesiya kainemo bogesi sa voiyena ba lofana 110 sentamita, ena taba ba 66 bi kaidakina ba 66 sentamita. 11 Bi bogesina nopona bi taulina matabuna gold gabugabu vuneḡinemo sa pati yaḡosi. 12 Bi lin 4 ko voiyedi kewa ani laitatana. Lin labu niga nevanemo bi labu noko nevanemo. 13 Tam anikewana kai akesiyamo kwa voiyedi. Bi kewedi mododi goldimo kwa pati yaḡosidi. 14 Bi tam kewa lin nopodimo kwa laitatedi anilauavala. 15 Niga kewedi ba lin nopodimo sa kena mote koma soluvaidi.

✡ **23:1:** Pot 20:16 ✡ **24:8:** Met 26:28; Mak 14:24

16 Lagannemo bogesina kwai kovina ba waianina gakimidi tabetabedi labu dabedimo waigake gilugilumidi bogesina noponemo kwa sivu yovogedi.
17 "Bogesi kuvuna goldimo kwa pati yagosi. Mba kuvunana ba gebogebo ani nogotikamagena gabuna. Lofana ba 110 sentamita bi tabana ba 66 sentamita. 18 Bi gold ko bibi waitabetabedi te kelubim aluwidi labu ko voiyedi. 19 Bi kuvu dabanemo aluwidi kwa pati waigemotidi, gesau isunemo bi gesau isunemo. 20 Kelubim aluwidi labu kwai moitodi te matedi gabu gemota. Bi mabedi kuvuna sai kwesitawi bi sa kitakita yovoge. 21 Kamaina bi gakima tabetabedi dabedimo waigake gilugilumidi bogesina noponemo kwa sivu yovogedi bi kuvuna kwa vai te kwa kuvu. 22 Bi waianina bogesina kuvu dabanemo, gebogebo ani nogotikamagena gabunemo kelubim labu gavogavodimo, tagu tam vaitem tai taubanava. Bi egu waigake matabudi yà vitem Islael lavedi aubaidi."

Maimaituwa kota Mousis i giuwe te bainewa bena olta goldimo voivoiyena piupiu ani gabuna. Bi kwadam kaina lagana 7 ya voiyedi. Tana kota Mousis i giuwe bainewa palai waiyawa ya voiye. Bi noponemo nakanaka labu, guduboyo yai dawe te yai govegove. Bi kota i giuwe te blonsimo olta ya voiye gamogamo ani lausewasewayedi bi aboma dididiga ani launimakoga.

28

Pilisi edi gala

1 BADA, Mousis i giuwena gado, "Mousis niganana tinanatum Elon bi natunatuna oloolotodi, Nadab, Abiu, Eliyesa bi Itama kwa natomedi. Tedi Islael lavedi nopodimo tagu e vinedi te tedi wai pilisi noyana aubaigu sa voiye. 2 Temi gala kipokipolidi bi waiwaiyawidi Elon aubaina ko voiyedi te lagannemo ya kotedina ba lava sa kita bi sa vivile. 3 Bi lava laulau vevewanidi tagu nuwauyauya e vitevitedina taudidi, kwai gemotidi bi kwa giuwedi te pilisi galedi sa voiyedi Elon aubaina. Bi tana pilisi noyanemo kwa vine kamage te aubaigu yai pilisi."

31

Maimaituwa ena palai tauvoiyena

1 Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, 2 "Kwai beyavaiya, tagu Uli natuna Besalel e vine. Tana ba Uwa itana tedi Diuda ena dam. 3 Tagu Aluwigumo tana ei wanavu bi lauvevewana nuwauyauya e vite te tana mwali matabudi ya voiyedi. 4 Tana goldimo, silvemo bi blonsimo 5 ya lau vevewanayedi bi mwali tabudi bi tabudi kaimo bi gakimemo aluwidi sa tubuga.

6 "Bi tausaguna Oliyab Abisamak natuna, Den damnemo tagu e vine. Bi kota lava gesaudi vaitedi lauvevewana ena nuwauyauya e vitedi te tagu bai tam e giugiuwemna kwa giuwedi te niga kauwidi sa voiyedi:

7 Egu palai waiyawa nopona gonagonana,
waianina bogesina
bi kuvuna gebogebo ani nogotikamagena gabuna vaitedi sa voiyedi.
8 Bi kota bena bi ena gonagona,
kwadam kaina goldimo voivoiyena bi ena gonagona vaitedi.
Bi olta piupiu ani gabuna bi ena gonagona vaitedi sa voiyedi.
9 Bi sewasewa ani gabugosedi ena olta blonsimo voivoiyena ena gonagona vaitedi,
bi ani launimakoga abomina kaina vaitena,
10 bi pilisi sagasaga guletina Elon natunatuna vaitedi edi gala kipokipolidi bi wai-waiyawidi sa voiyedi te sa kotedi bi pilisi noyana sa voiye.
11 Bi masi panepanena pilisi ani vine kamagedi aubaidi
bi kota piupiu panepanena gabu waiyawa aubaina sa voiyedi.
"Taulauvevewana lavedi ba niga mwalidi matabudi bainewa e giugiuwemna mainana sa voiyedi."

32

Islael lavedi kau natuna aluwina a voiye bi a lauduneye

1 ☼Sauginemo lava a kita te Mousis oyamo i miyamiya gulata ba tedi Elon lisinemo ai gemotidi bi a giuwena gado, "Niga olotona Idipmo i kapotiyovoda bi mote ta sibe te tana bai lisinemo i tubuga. Taunana aubaina tada maso maimaituwa te voiye bi i lau etadoliyeda."

☼ **32:1:** Giu 7:40

2 Kamaina bi Elon i giuwedina gado, “Mwanemwanemi, natunatumi oloolotodi bi
waiwaivinidi beyedimo beya komakoma goldimo voivoiyedi ko kaikamakamagedi bi ko
natomedi lisigumo.”
3 Kamaina bi lava matabudi beyedimo beya komakoma a kaikamakamagedi bi Elon a
vite. 4 ✡Kamaina bi tana gold i legaudi te i gabu waiwelowelodi te kau natuna aluwina
i voiye. Lagannemo lava matabudi koikoitauna a kitakita ba a binauna gado, “Oo, mani
Islael, niga maimaituwana taunana Idipmo i kapotiyovoda!”
5 Lagannemo Elon lava edi yasisi i kitakita ba koikoitau matanemo olta i voiye bi lava i
giuwedina gado, “Bokina ba BADA* ena soi ta voiye.”
6 Bokina olaolalemo lava edi sewasewa gamogamo ani gabugosa bi musala wain-
uwagemota aubaidi a natomedi. Kamaina bi a miya a kani, a tego bi a tegobu'uwa te
a kauwa yabayababa.
7 Kamaina bi noke oya dabanemo BADA, Mousis i giuwena gado, “Kwa munaga makai,
lava Idipmo kuna ka kapotiyovodina ba kauwa gebogebo otidi sa voivoiyedi. 8 Tagu eta
kauwa e wailovedina a pale bi tabudiga sa nawanawa. Tedi taudiga edi koikoitau kau
aluwina goldimo a voiye bi sa laulauduneye bi lisinemo sa laulausewasewa. Tedi a giu te
mba maimaituwana taunana Idipmo i kapotiyovodi.”
9 BADA, Mousis i giuwena gado, “Niga lavedi e kita kauwedi te nopodi gaigaidi. 10 Mousis
kwa kita kamagegu bi egu medi ya yovo lisidimo bi yà gosa kovidi. Bi tagu kaka yà voiyem
te em tubulelesa sa wapa bi em dam dididiga ya tubuga.”
11 Bi gega te Mousis, BADA, ena Maimaituwa i waibaga vavasagena gado, “Aee, BADA,
niga tam em lava otidi, em gailisimo Idipmo kuna kapotiyovodi. Taunana aubaina mote
kuma medi bi kuma gosa kovidi. 12 Bamoda kwa gosa kovidina ba Idip lavedi giudi sa
vaiye bi sa giuna gado, ‘Egula, niga lavedi edi Maimaituwa nogota gebogebona noponemo
i saga, te i kapotiyovodi bi i nawedi kalakalalelemo bi i waipeki kovidi.’ Taunana aubaina
medi kwa kaisako bi nuwam kwa vitale bi mote kuma gosa kovidi. 13 ✡Tam isammo sauga
bagibagina Eiblagam, Aisik bi Deikap lisidimo kuna voivoiyena taudidi kwa nogotidi. Tedi
lisidimo niga mainana kuna giu, ‘Tagu kaka emi tubulelesa wapawapa otidi, yà vitemina
maibena kipola galewemo. Bi kota kuna giu te niga dogana matabuna temi yà vitemi te
emi tubulelesa sai taniwage.” 14 Kamaina bi BADA ena nogota i vitale bi Islael lavedi mote
i waipekidi.
15 Gome Mousis gakima tabetabedi labu i avala bi i yovo munaga oya pakanemo. Bi
mba gakimidi kalodimo bi taulidimo Maimaituwa ena waigake i gilumidi. 16 Niga gakimidi
tabetabedi labu ba Maimaituwa nima otinemo i voiyedi bi i gilumidi.

Elon Islael lavedi i wai wavudi

19 Lagannemo Mousis oyamo i munaga yovo galavumo nuwana tava ba koikoitau kau
natuna goldimo a voivoiyena a bigabigaye i kitedi. Gome i medi gulata bi gakima
tabetabedi labu i ava'avalana, i pwalagedi bi ai dou kivikividi. 20 Tana koikoitauna i vai bi
kaimo i gabu, i dougudaguda te i waila kovu bi gaubemo i gini yovoge, i gwadai bi Islael
lavedi i lau egelidi te a tego.
21 Gome tana Elon i giuwena gado, “Niga lavedi bai kauwinemo nuwam a liuwe bi kunai
aninedi te niga gebona dididiga a voiye?”
22 Bi Elon ena giu i waimunena gado, “Aee egu bada, lisigumo kuma medi. Niga lavedi
edi yawasana ba tam kuna sibe, tedi gebo voiyena lisidimo ba i tekateka. 23 Tedi niga
mainana a giuwegu, ‘Niga olotona Idipmo i kapotiyovoda bi mote ta sibe te tana bai
lisinemo i tubuga. Taunana aubaina tam maso maimaituwa aubaida kuna voiye te i lau
etadoliyeda.’ 24 Taunana aubaina tagu e giuwedina gado, ‘Mabai beyakomakoma goldimo
voivoiyedi lisimimo ko kaikamagedi.’ Bi a vitegu te tagu kaimo e gabudi bi koikoitau kau
natuna i laumagata.”
25 Mousis, i kita te Elon mote luvana lava ima labedi. Bi a voiye munagedi te edi gaviya
edi waikitamo ba ani waigwaigwai. 26 Kamaina bi Mousis galavu lovolovotavinemo i
moito bi i binauna gado, “Mabai bi BADA ena yawanimo ba lisigumo ko nato!” Kamaina
bi Livai damna noponemo olooloto a nato lisinemo ai gemotidi.
27 Kamaina bi Mousis oloolotodi i giuwedina gado, “BADA Islael edi Maimaituwa niga
mainana i giu, ‘Matabumi emi kepata ko soluvaidi bi galavu isuna te isuna ko nawa
yagosi bi emi dam, valevaletimi bi emi lava koi pekidi.” 28 Livai damna oloolotodi
Mousis kalinana a voteyeteye bi mba laganna gemotinemo lava wapana 3,000 ai pekidi.

✡ **32:4:** 1 Gali 12:28; Giu 7:41 * **32:5:** Niga gome ba waidibogemo BADA isana i vato yababe. Tedi edi koikoitau a voivoiyena lisinemo a soi. ✡ **32:13:** Pak 22:16,17, 17:8

29 Mulinemo Mousis mba oloolotodi i giuwedina gado, “Temi BADA kona voteyateyae
bi kauwa didimanina kona voiye te natunatu otimi bi emi lava konai pekidi. Taunana
aubaina BADA i kavisuvisumi bi i vine kamagemi te pilisi noyana ko voiye.”
30 Lagan i sako Mousis lava i giuwedina gado, “Temi ba kauwa gebogebo otina kona
voiye. Tagu yà munaga oyamo BADA lisinemo bi yài bagа lubu te male emi gebogebo ya
nogotikamagedi.”
31 Kamaina bi Mousis i saga i nawa BADA lisinemo bi i waibagana gado, “Aiyo! Niga
lavedi ba kauwa gebogebo otina a voiye. Tedi taudiga edi maimaituwa goldimo a voiye
bi a laulauduneye. 32 Taunana aubaina niganana yà waibagam te edi gebogebo maso
kuna nogotikamage. Bi bamoda gega ba kamaina te em buka noponemo em vinevine
isedi kuna gilugilumidina bi tagu isagu kwa yasagi kamage.”
33 Bi BADA, Mousis ena giu i waimunena gado, “Gega, aiyai gebogebo lisigumo i
voivoiyena tana taunana isana egu bukamo yà kaikamage. 34 Mousis kwa nawa bi egu
lava kwa lau etadoliyedi te dobu e giugiuwemnemo gome kwa tavaitedi. Bi tagu egu aneya
tam yai etadoliyem. Bi lagannemo egu kovoga laganna ya tavana, kaka mba lavedi edi
gebogebo dabanemo yà kovogidi.”
35 Kamaina te ena kovoga saugina i tava bi sida gebogebo otidi i vitedi. Banina tedi Elon
a giuwe te kau natuna goldimo i voiye bi a laulauduneye.

34

Mousis gakima tabetabedi labu valivaliudi i voiyedi

1 BADA, Mousis i giuwena gado, “Tam gakima tabetabedi labu kwa bwalidi maibena
dolinemo kuna wai doukivikidina bi mododimo giudi gemotidi yà gilumidi. 2 Lagan
ya sako olaolalemo kwa vononoga bi kwa saga, Sainai oyana dabanemo bi gome tai
taubanava.”

4 Kamaina bi Mousis gakima tabetabedi labu i bwali gavukidi kitedi maibena dolidolidi.
Bi olaolalemo i avala bi i saga i nawa oya Sainai dabanemo BADA i giugiuwena mainana.
5 Gome Maimaituwa giyouga i yovo Mousis lisinemo bi isana i giu waimagati te tana BADA
MIYAMIYA NONOGINA. 6 ✡BADA, Mousis matanaga i nato i nawa bi i giuwena gado,

“Tagu BADA.
Tagu BADA taunana Maimaituwa lau launuwatoigu
bi lau laukivivisuvisugu.
Tagu mote medimedi makaigu.
Tagu egu goe kenakena nonoginа lava lisidimo i didiga gulata.
Bai e giugiuwapaena ba yà voiye.
7 Tagu egu goe kenakena nonoginа
tubulelesa matabudi lisidimo yà kamagati bi edi kauwa waigebo
bi edi laukasagaigai yà nogotikamagedi.
Bi kota mabai a dabodabokeguna,
ba natunatudi, iteitedi, nosinosidi bi wagewagedi yà kovogidi.”
8 Noi taunana te Mousis tuwapekana dogamo i waitupagwaligе, iwana i taunoku bi ma
vivilina Maimaituwa i lauduneye 9 bi i giuna gado, “Aee, BADA bamo te lisigumo kunai
nuwavisuna ba vaitemai ta nawa, avena te niga lavedi a laukasagaigai bi kamaina te tam
ema gebogebo kwa nogotikamagedi bi kwai tauwemai te tama tam em lava.”
10 Gome BADA, Mousis i giuwena gado, “Kwai beyavaiya, tagu waianina Islael lavedi
lisidimo yà voivoiye. Tagu kaka anisove kauwidi yà voiyedi te mataotimimo ko kitedi.
Niga kauwidi mote bamo mai dobu gesaudimo a tubuga te lava a kitedi. Banina niga
kauwidi aubaimi yà voivoiyedi te lava gesaudi sa vaiye bi sa naila.”

28 Mousis oya dabanemo BADA vaitena a miyana lagan 40 bi dudubala 40, tana mote bai i
kani bi i tego. Bi BADA ena waianina laivaliuna aubaina, waigake 10 gakima tabetabedimo
i gilumidi.*

Mousis solana i namanamala

29 Mousis oya Sainai dabanemo bi i munamunaga yovo ba waianina gilugilumidi
gakimidi labu i avala. Tana Maimaituwa vaitena a waigiugiu aubaina solana i namana-
mali bi tana mote i sibe munage. 30 Bi nove Elon bi Islael lavedi Mousis solana a kita i
namanamali ba lisinemo nawa a naila.

✡ **34:6:** Pot 20:5,6; Wai 7:9,10 * **34:28:** Gibulu kalinanemo mote i laumagata kauwa te BADA i gilumi e Mousis.

31 Kamaina bi Mousis, Elon bi Islael babadidi i yogedi a nato lisinemo bi i giuwedi.
32 Bi kota Islael lavedi matabudi a tava lisinemo bi BADA ena wailovelove Sainai oyana
dabanemo i gilugilumina i giuvitedi.
33 Lagannemo Mousis lava lisidimo giu i waiwaikovi ba gala puselina i vai te solana i
suma. 34 Bi lagannemo palai waiyawemo i sola nawa BADA vaitena wai giugiu aubaina ba
galana i kaikaikamage. Bi kota i potiyovo te BADA ena wailovelove lava i giugiu vitedi.
35 Bi lava tana solana namalina a kitakita ba gala i vai bi solana i sumasuma. Bi lagannemo
i munaga BADA vaitena waigiugiu aubaina ba solana ani sumana i kaikaikamage.

Bi Mosis puyo bi palai waiyawa ani kelina pulepuledi aubaidi te Islael lavedi i waibagedi. Kamaina bi pilipilisi edi gala waiwaiyawidi bi kota bai matabudi lava a tavitedi. Te luvana mba pulepuledimo mwali matabudi sa voiye kovidi. Bi Diuda damnemo Besalel bi Oliyab bi ediya taulauvevewana waiwaivini bi olooloto bainewa Maimaituwa, Mousis i wailovena mainana palai pulepuledi a voiyedi.

40

Mousis lausewasewa aubaina lava i giuwedi bainewa Maimaituwa i wailoveyena mainana.

Palai waiyawa nopona a voiye kaukauwe

1 BADA, Mousis i giuwena gado, 2 "Nawalai dolidolina noponemo lagan waitubunemo,
tagu egu palai waiyawa kwa soluwaivana. 3 Mulinemo waianina bogesina mba palaina
noponemo kwa sako, bogesina noponemo ba waigake 10 gilugilumidi. Kamaina bi ani
waigovena guduboyo kwai dawe. 4 Niga nevanemo bena kwa avali sage te kwai moito.
Bi ena gonagona a voivoiyedina dabanemo kwa sivudi. Bi kota kwadam kaina kwa avali
sage te kwai moito. Bi dabedigа kwadam kwa sivunawedi.
5 "Bi olta piupiu anigabuna goldimo voivoiyena kwa avali sage te waianina bogesina
matanemo kwai moito. Kaka palai waiyawa mataetinemo guduboyo kwai dawe gudu.
6 Bi egu palai waiyawa didiyauna mataetinemo olta sewasewa ani gabugosedi kwai moito.
7 Bi gavogavodimo aboma nima anikogana kwai moito bi gauba kwai wanavu. 8 Niga
mwalidi bi palai waiyawa kwa tonu kwaivivilidi. Kaka bi gala kwai dawedawedi. Bi
tonu mataetinemo guduboyo kwai dawe gudu.
9 "Tam masi waiwaiyawina kwa vai bi palai waiyawa kwa kailolo bi nopona ena
gonagona matabuna kwa kailolodi. Niga kauwinemo mwali matabudi BADA kwa vite
te saila waiyawa. 10 Bi kota sewasewa ani gabugosana olta ena gonagona vaitedi kwa
kailolodi. 11 Bi ani launimakoga abomina bi kaina vaitena kwa kailolodi te saila waiyawa.
12 "Bi Elon natunatuna vaitedi kwa natomedi palai waiyawa mataetinemo te gaubemo
kwa kogedi. 13 Gome gala waiyawa kwa legau bi Elon kwai kote bi masi waiwaiyawina
kwa vai te dabanemo kwa gini te pilisi noyana ya voiye aubaigu. 14 Bi natunatuna
oloolotodi vaitedi kwa natomedi bi pilisi galedi kwai kotedi. 15 Bainewa tamedi masi
waiwaiyawinemo kuna ginigininа mainana kota natunatuna dabedimo kwa ginidi, te tedi
bi edi tubulelesa sai pilisi bi aubaigu sai taupaula." 16 BADA ena giu vavasaga luvanemo,
mainana Mousis mwali matabudi i voiye kovidi.
17 Kwalabu wailabuna nawalai dolidolinemo tedi palai waiyawa a solu waivana.
18 Mousis dugu ani wai moitodi i vononogedi bi i waimoitodi. Kamaina bi panibala bi foi i
sivu sagedi. 19 Kaka bi palai a solu waivana bi gesauna gamogamo kwapinemo voivoiyena
dabanemo ai lau tawi.
20 Kamaina bi Mousis gakima tabetabedi labu i legaudi bi waianina bogesinemo i sivu
yovogedi. Mulinemo kewa i legau bi waianina bogesina lindi nopodiga i laitatedi. Kaka bi
gebo ani nogotikamagena kuvuna i vai bi bogesina i kuvu. 21 Gome tana waianina bogesina
i avali sage palai waiyawa noponemo bi gabu waiwaiyawinemo i waimiyeni. Kaka bi
guduboyo i waidawe te i gudu gavuki, BADA kalinana luvanemo.
22 Kota mainana bena i avali sage palai waiyawa noponemo bi guduboyo muli-
taulinemo, aibadabada yawaninemo i waimoito. 23 Kamaina bi buledi Maimaituwa
vitevitena i legau bi benana dabanemo i sivudi, BADA kalinana luvanemo.
24 Kamaina bi kwadam kaina i avali sage palai waiyawa noponemo bi nove yalousa
yawaninemo i wai moito. 25 Tana BADA matanemo niga kwadamdi i waitunidi. Tana
kalinana luvanemo.
26 Bi kota tana olta goldimo voivoiyena piupiu ani gabuna guduboyo matanemo i wai
moito. 27 Bi dabanemo piupiu i gabu te panena i saga i nawa, BADA kalinana luvanemo.
28 Kamaina bi palai waiyawa mataetinemo guduboyo i wai dawe.

29 Bi niga palaina waiyawa mataetinemo Mousis olta i wai moito sewasewa ani gabu
ḡosedi. Bi dabanemo tana sewasewa musala bi witi i gabuḡosedi. Bainewa BADA i
giugiuwena mainana.
30 Bi kota tana ani launima koḡa abomina i avali saḡe te palai waiyawa mataetina bi olta
poudimo i waimoito. Bi gauba i ḡini yovoḡe anilau nimakoḡa aubaina. 31-32 Laḡannemo
Mousis, Elon bi natunatuna vaitedi palai waiyawa noponemo sa sola nawana ba nimedi
bi kaḡedi sa geikoḡa. Bi laḡannemo olta dabanemo sewasewa gabuna aubaina ba nimedi
bi kaḡedi sa gei koḡedi. BADA ena giuvavasaḡa luvanemo.
33 Palai waiyawa bi olta Mousis i tonu kwaivivili. Kaka bi tonunemo gala i waidawe
kwaivivili te i waitaubanava. Mulinemo tana tonu mataetina guduboyo i waidawe. Niga
mainana Mousis noya matabuna i waikovi.

BADA namalina palai waiyawa i suma tawi

34 ✡Kamaina bi giyou palai waiyawa i suma tawi. Bi BADA namalina palai waiyawa
nopona i waiwanavu. 35 Taunana aubaina Mousis mote i sola nawa. Banina giyou
kaikana i yovo palai waiyawa dabanemo. Bi BADA namalina palai nopona i waiwanavu.
36 Bi laḡannemo giyou i nuwa lageta bi i nawanawa ba Islael lavedi a vavawata. 37 Bi
laḡannemo bi giyou palai waiyawa dabanemo mainana i kenakena ba tedi a miyamiya.
38 Islael lavedi edi babala noponemo ba suwalemo BADA ena giyou a kitakita palai
waiyawa dabanemo. Bi dudubalemo ba giyou noponemo kai yanana a kitakita.

✡ **40:34:** 1 Ḡali 8:10,11; Ais 6:4

Livai damna edi noya

Lainuwanega

Ingilisimmo bukana isana Leviticus banina ba Niga damna ba pilisi edi noyamo a sagusagudi. Tedi BADA ena palai waiyawa a labelabe.

Gebo ani waimai'ina sewasewana

1 Palai waiyawemo BADA, Mousis i giuwena gado, 2 "Niga ba lausewasewa ena
wailovelove Islael lavedi kwa giuwedi: Laḡannemo aiyai lau sewasewamo i saḡa BADA
lisinemo ba ena kau, e ena sipu, e ena gouti dubunemo ḡemota ya natome.
3 "Bamoda aiyai ena sewasewa kau olotona bi sidasida geḡana taunana ya natome,
gabuḡosa puyona, palai waiyawa mataetinemo ḡome kaka BADA ya kita te yai anine.
4 Tana nimana ḡamoḡamo gabuḡosa puyona kununemo ya sako te BADA yai anine. Mba
mainana kwa voiyena kaka BADA em gebogebo ya kaikamaḡe bi epaiyanim ḡamoḡamo
ya peki. 5 Ḡome taulausewasewa BADA matanemo muselina yai peki. Kaka bi pilisi Elon
natunatuna niga muselina kwasinina sa vai nawe bi palai waiyawa mataetinemo olta
moimoitona liuna 4 sa lai sepusepudi. 6 Mulinemo niga lavana ḡamoḡamo gabuḡosa
puyona kwapina ya kopa bi ya nigo. 7 Kamaina bi pilipilisi Elon natunatuna olta
dabanemo kai sa muka. 8-9 Bi mba muselina tinaḡena kwa tili bi musala kaḡedi kwa
koḡedi. Bi soisoi matabudi ba pilisi kwa vitedi te tedi kai matanemo sa sivudi te sa
kalaḡosa. Bi panena visuvisuna BADA yai nuwavisuwe."

Bi vaitena BADA, Mousis i giuwe te sewasewa sipu, gouti, mwanuwa gabubu bi bunebune kauwina ḡemotinemo mainana sa lau sewasewa.

3

Kaniḡemota sewasewana

1 BADA, Mousis i giuwena gado, "Bamoda aiyai wainuwaḡemota kanina kwa voivoiyena
ba ḡamoḡamo mote sidasidana olotona ee waivina kwa lau sewasewaye BADA lisinemo.
2 Bi palai waiyawa mataetinemo tam nimam ḡamoḡamo kununemo kwa sako bi kwai
peki. Bi pilipilisi Elon natunatuna ḡamoḡamo kwasinina sa vai bi olta liuna 4 dabediḡa
sa lai sepusepudi. 3-4 Bi musala yapana, ganiganina bi liliva labu vaitedi bi momonidi
matabudi pilisi sa legaudi bi BADA lisinemo wainuwaḡemota kanina sa lausewasewaye.
5 Ḡome Elon natunatuna sa legaudi bi olta dabanemo kai kalakalatinemo sai kalaḡosedi
bi musala panena BADA yai nuwavisuwe."

Bi soisoi ḡesaudi ba ḡamoḡamo taniwagina ena lava vaitedi sa kani ḡemota. Bi kauwina ḡemotina mainana kau, sipu bi gouti wainuwaḡemota aubaina sa voiye BADA ena giuvavasaḡa luvanemo.

13

Waikibitoi ena giugiu

1 BADA, Mousis bi Elon i giuwedi te lava niga mainana sai lovelovedi, 2 "Bamoda aiyai
tunina kelo dididiga, ee bontugu, ee ḡaloḡalo bi i noḡotina gado, 'Niga kelona ya dididiga
bi tunigu ya kaka gebogebo.' Kamaina te ena lava sa nawe pilisi Elon ee natunatuna
lisidimo. 3 Bi pilisi tana bonina ya kita vitavitale. Bi laḡannemo bonina i kita te i
nuwagudaguda ee i laipotipoti bi kapalina matabuna boni patilina i patitawana mba
lavana ba kelo dididiga i vai. Ḡome pilisi lavana ya kamaḡati lava matedimo, te tana
BADA matanemo i mila.

45 "Bamoda aiyai bi tunina kelona ya dididiga ba tana gala yadiyadidi ya kotedi bi
dabana mote ima sineti. Bi kota gayana ya suma bi ya giugiuna gado, 'Milamilagu,
milamilagu, lava koma nato lisigumo.' 46 Niga kelona tana tuninemo ya kenakenana ba
yaḡolo milamilana. Mba lavana mote lava diyedimo ima miya, tana ḡalavu ya gose bi
tabunemo ya miya."

17

Ḡamoḡamo kwasinidi edi giugiu

10 ✡BADA, Mousis i giuwena gado, "Laḡannemo lava ḡamoḡamo i vununa ba kwasinina ya
gei waitosi kamaḡe, kaka muselina ya kani. Bamoda Islael lavana ee tautavatava vaitena

✡ **17:10:** Pak 9:4

ko miyamiya bi musala ma kwasinina i kanina ba tagu mba lavana yà miyatautauliye. Bi tana egu lava lisidimo yà kaikamaḡe. 11 Banina lava bi ḡamoḡamo edi yawasana ba kwasinemo ya kenakena. Tagu kwasina e vitemi te olta dabanemo ko ḡini bi emi gebogebo yà yasaḡi kamaḡe. Mba taunana kwasina ena noyanoya.”

18

Badala yabayababa ena giugiu

1 Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, 2 “Tagu BADA emi Maimaituwa Islael lavedi mainana kwa giuwedi, 3 ‘Idip lavedi wala vaitedi kona miyamiyana mote edi yawasana koma miyayedi. Bi Keinan dobuna yà vitemi, kota edi miyamiyamo mote koma miya. 4 Tagu taunana emi BADA bi emi Maimaituwa, kalinagu ko vaiye bi ko kaiwata. 5 Tagu taunana BADA bamoda niga giudi ko kaiwata kauwedina ba yawasana sa vitemi.

6 “ ‘Tagu bai yà giugiuwena ba kalinagu ko vaiye kauwe. Te emi vanuwa lavedi maibena tinetinemi, natunatumi, lawelawemi bi nadenadewemi mote koma badalayedi bi vaitedi tubuḡa komai ḡemoti.

19 “ ‘Laḡannemo waivini nawanawalai i vaina ba mote vaitena tubuḡa komai ḡemoti.

20 “ ‘Emtau mwanena mote kuma lauwaiviniye. Bamoda mainana kuna voiyena ba tagu BADA matagumo kuna ka milamilam.

21 “ ‘Bi maimaituwa Molek* ena olta dabanemo natunatumi koma lau sewasewayedi. Tagu taunana BADA emi Maimaituwa bamoda mainana ko voiyena ba isagu kowai beyabeyakuluḡe.

22 “ ‘Olooloto taumiḡa mote komai mwanemwanena. Niga gebona matagumo ba i wai matawalawala.

23 ✡“ ‘Bi kota waivini e oloto mote ḡamoḡamo vaitedi komai mwanemwanena. Bamoda mainana kuna voiyena ba kauwa gebogebo otina matagumo kuna voiye.

24 “ ‘Niga yawasanidi gebogebodimo mote kuma ka milamilam. Keinan dobuna lavedi mba yawasanidimo taudiḡa a ka milemiledi. Taunana aubaina yà kwavivaidi bi dobuna temi yà vitemi, te koi taniwagae.’ ”

19

BADA kalinana luvanemo pilipili ko kadidimanidi

1 Bi kota BADA, Mousis i giuwena gado, 2 ✡“Islael lavedi matabudi kwai ḡemotidi bi niga giudi kwa giuwedi, ‘Tagu BADA emi Maimaituwa ba waiyawa, kota temi emi yawasana maso waiyawa.’

17 ✡“Lava aiyai bi gebo lisimmo i voiyena ba ena gebona kuma noḡoti wata. Kwa nawa ota lavana lisinemo bi gebona ko kadidimani. Mote nopommo kuma kaididi male ya kagebogebom.

18 ✡“Emtau lisimmo bai i voiyena, mote kuma laubiwa e medina nopommo kuma kaididi bi kuma gadoḡaiye. Tam bainewa kwa ḡoeḡoemna, mainana emtau kwa ḡoe. Tagu BADA bai e giugiuwemina ko kaiwata kauwedi.”

20

Lava boita lisidimo sagu sa tavutavuna edi giugiu

6 BADA, Mousis i giuwena gado, “Lava aiyai bi bai i ḡoena ba ya nato lisigumo te tagu yài love. Bi mote ima nawa mabai boita e alualuwa ḡesaudi vaitedi sa wai giugiuna lisidimo bi ena ḡowana ima giuwedi. Aiyai mai i kauwana ba yà kita kamaḡe bi egu lava lisidimo yà kaikamaḡe.”

24

Gebo mai'ina ba gebogebo

19 BADA, Mousis lisinemo i giuna gado, “Islael lavedi kwa giuwedi te aiyai enatau bi i kativununa ba i katikativununa luvanemo tana sa kativunu. 20 ✡Bamoda aiyai ena tau siliena i doukotona ba kota mainana tana siliena sa doukoto. Aiyai bi enatau matana i ḡivoina ba kota tana mainana matana sa ḡivoi. Bi aiyai enatau mwakana i doulosina ba tana kota mainana mwakana sa doulosi. Lava aiyai enatau i wai kelona ba kota mainana lisinemo sa voiye.

---

* **18:21:** Molek ba dam Amon edi maimaituwa. ✡ **18:23:** Pot 22:19 ✡ **19:2:** 1 Pita 1:16 ✡ **19:17:** Met 18:15 ✡ **19:18:** Met 5:43, 19:19, 22:39; Mak 12:31 ✡ **24:20:** Met 5:38

21 “Lava aiyai bi enatau ena ḡamoḡamo i lai pekina ba kamaina te yai mai'i. Aiyai bi
lava i laipekina ba kamaina te sa lai peki. 22 Tagu BADA emi Maimaituwa niga waiḡakedi
yà vitevitemina kamaina te matabumi ko kaiwatedi. Bi tautavatava mabai temi Islael
lisimimo sa miyamiyana tedi niga waiḡakedi vaitedi sa kaiwatedi.”

Nambas

Lainuwanega

Niga bukana inglisimo isana ba *Numbers*. Laidalolo dolidolidi wapedi 4 ba ḡavigaviyidi iyevidi bi dam ḡemoḡemotaḡa iyevidi. Niga bukana ya giugiuweda te kwalabu 38 nopodimo baibaiḡa a voivoiyedina Sainai oyanemo bi a nawa te Keinan palatinemo a tava.

6

Elon niga giudimo lava i kavisuvisudi

22 BADA, Mousis i giuwena gado, 23 “Elon bi natunatuna kwa giuwedi te niga giudimo
Islael lavedi sa kavisuvisudi:

24 ‘BADA ya kavisuvisumi
bi ya labewatemi.
25 BADA lisimimo ya yasisi
bi ya sagumi.
26 BADA ya giuvaimi
bi nuwauba ya vitemi.’

27 “Sauginemo Elon bi natunatuna Islael lavedi sa kakavisuvisudi ba tagu BADA yà kakavisuvisudi.”

13

Tautigana 12 dobu Keinan a tigane

1 BADA, Mousis i giuwena gado, 2 “Dam 12 Islael nopodimo babada ḡemoḡemotaḡa kwa vinedi bi kwa giukamaḡedi te Keinan dobuna sa tigane. Niga taunana doḡana temi Islael kaka yà vitemi.”

3 Taunana aubaina Palan kalakalalelenemo ḡalavumo BADA bai i giugiuwena mainana Mousis dam 12 nopodimo babada ḡemoḡemotaḡa i vinedi bi i giukamaḡedi.

17 Laḡannemo Mousis i giukamaḡedi te Keinan dobuna tiganena aubaina ba niga mainana i giuwedi, “Ko nawa Negevmo aibadabada yawaninemo oya keikeilikidimo 18 bi ḡome dobuna ko tigane te ko kita te lava wapawapa ee visa ota sa miyamiya. Tedi ḡaiḡailisidi ee gwaḡegwaḡedi? 19 Bi edi doḡa ko kita te visuvisuna ee gebogebona. Bi kota edi taun ko kita, a ganakuku ee geḡa? 20 Bi doḡa ko kita, maumaulina ee gomegomelina? Kai ḡome sa moimoito ee geḡa? Bamoda sa moimoito ba votedi vaitedi ko legau natomedi te ka kitedi.” (Mba guleipi ena vota laḡanina.) 21 Kamaina bi Din kalakalalelenemo aibadabada yawaninaḡa a saḡa a nawa bi dobu a tiganena eete beubeu yawaninemo Leḡobmo a tava, Lebo-Amat diyanemo.

Keinan tautiganena a tava munaḡa

25 Laḡan 40 mulidimo Keinan dobuna a tigane kovi bi a tava munaḡa, 26 Kades Palan kalakalalelemo, Mousis, Elon bi Islael lavedi lisidimo. Tedi bai matabuna a kitakitana lava a giuvitedi. Bi kai votedi mba dobunemo a legalegaudina ai lovedi. 27 Kamaina bi tautigana tedi a giuwedina gado, “Temi kona giukamaḡemai te dobuna ke tigane bi ke kita te dobu maumaulina bi doḡa visuvisuna. Kai votedi niga ko kitedi. 28 Geḡa te lava ḡome miyemiyedi ba lava ḡaiḡailisidi bi edi taun ba nananakidi bi a ganakuku kauwedi. Bi kota Anak ena tubulelesa ke kitedi, lava kaikaidakidi. 29 Bi Amelek lavedi ba Negev dobunemo sa miyamiya. Bi Ḡiti, Debus bi Amoli lavedi ba oya dabediḡa sa miyamiya nawa. Bi Keinan lavedi ba gelemo bi Diyoudan gaubina diyana a miya wata.”

30 Laḡannemo lava Mousis a moito kwavivili bi tautigana kalinedi a vaivaiye ba a naila bi ai talapili. Kamaina bi Keleb i giuwedi te a miya moimoisili bi i giuwedina gado, “Tada ḡemoḡemotida mba lavedi ta lauyovoḡedi bi doḡana ta vai.”

31 Bi kota olooloto mabai Keleb vaitena a nawanawana ena giu a lauyovoḡe bi a giuna gado, “Geḡa, mba dobuna lavedi a ḡailisi kauwa mote mai tada. Tada mote ḡemoḡemotida ta nawa bi vaitedi tai ḡasiḡasi.” 32 Tautigana taudiḡa mba dobuna ena giu kaikaiyovuna ai tubu bi Islael matabudi a giu nawedi. Bi kota a giuna gado, “Tama ke nawa bi bai ke kitana ba lava aiyai ḡome ya tavana ba tana pekipekina. Banina lava ḡome ke kitedina

ba ḡaiḡailisidi bi kaikaidakidi. 33 Lava nananaka bi waikakaubiledi. Tedi taudidi Nefili* lavedi, Anak ena tubulelesa. Tedi ke kitedi bi tama ke kitamaina maibena kapau."

14

Islael lavedi Mousis bi Elon a giuvitavitaledi

1 Ḡome Islael lavedi matabudi ai nuwaboya bi a ḡaba malasako. 2 Bi tedi Mousis bi Elon a giuvitavitaledina gado, "I visu te maso Idipmo ke peki. 3 Bai aubaina BADA niga dobunemo i tavaitemai bi niganana ḡaviya sai pekimai bi mwanemwanemai bi natunatumai sa pani nawedi bi sai taupaula yababa aubaidi. I visu te ka munaḡa Idip." 4 Ḡome edi lava vaitedi ai ogatala bi a giuna gado, "Tada taudaḡa eda taulauetadoli ta vine bi yai dolida te ta munaḡa Idipmo."

5 Ḡome Islael lavedi matabudi matedimo Mousis bi Elon kaḡedi ai tupagwaliḡedi bi a laudulu doḡamo. 6 Bi Nan natuna Diyosuwa bi Defune Natuna Keleb labuidi nuwedi i gebo bi edi gala a lisidi. 7 Bi a giuna Islael lavedi matabudi lisidimo gado "Ei, tama doḡana matabuna ke vakita kovi, te doḡa visuvisu guletina. 8 Bamo te BADA lisidemo i wainuwavisuna ba ya naweda dobunemo bi doḡana ya viteda. Niga doḡana ba maumaulina bi ḡamoḡamo wapewapedi. 9 BADA lisinemo mote koma giuvitavitala bi mote koma naila. Tada ḡemoḡemotida mba dobuna lavedi ta lauyovoḡedi. BADA tada lisidemo ya miyamiya bi tedi ba yasidi geḡa."

10 Ḡome lava matabudi a giu te Diyosuwa bi Keleb maso a laugakimidi. Bi geḡa te BADA namalina palai waiyawa mataetinemo i laumaḡata lava matabudi matedimo.

Maimaituwa i giu te ena lava ya kovoḡidi

Maimaituwa, Mousis i giuwe te lava yai etadoliyedi te nisa sabasabana etanaḡa sa munaḡa kalakalalelemo.

26 Kamaina bi BADA, Mousis bi Elon i giuwedina gado, 27 "Laḡan i alawapa niga lavedi lisigumo sa giugiuvitavitala. Tedi edi giuvitavitala kaikana e vaiye. 28 Tagu egu giu te niga lavedi kwa giuwedi: Tagu BADA e giu te temi giu kona vatodi bi e vaivaiyedina kota yà kulavitaledi te mainana lisimimo sa tubuḡa. 29 Temi taugiuvitavitala matabumi niga kalakalalelemo ko peki kovi. Temi mabai a iyevimi bi emi kwalabu 20 bi noke i saḡa i nawanawana ba niga ḡome ko peki kovi. 30 Tagu dobuna e giuwapa te maso e vitemina ba mote ḡome koma tava. Bi Nan natuna Diyosuwa bi Defune Natuna Keleb taudiḡa mba dobunemo sa sola saḡa.

31 "Temi kona giu te emi ḡaviya natunatumi sa pani nawedi. Bi geḡa te tagu mba dobunemo yà tavaitedi. Temi dobuna kona dabodabokena natunatumi sa miya. 32 Bi temi matabumi ba niga kalakalalelemo ko peki kovi. 33 ✡Temi tagu kona laukasaḡaiḡaiyegu aubaina kalakalalelemo natunatumi kaka sipu taulabedi sa tubuḡa kwalabu 40 nopodimo, eete matabumi ko peki kovi. 34 Temi laḡan 40 nopodimo dobu kona tigane, mainana kota kwalabu 40 nopodimo yà kovoḡimi. Kwalabu ḡemota ba laḡan ḡemota. Temi kona voiyegu te mai kemi ḡaviya, taunana aubaina yavi kaka mayana ko vai. 35 Tagu BADA giukauwemo yà giugiuwemi te niga kauwidi yà voiyedi. Lava laulaukasaḡaiḡaidi yà kovoḡidi te kalakalalelemo sa peki kovi."

20

Gauba lakudabadabamo

1 Kwalabu pakanemo nawalai dolidolinemo Islael lavedi matabudi Din kalakalalelenemo a tava, Kadesmo palai a solu bi a miya. Ḡome Miliyam i peki bi a dobo.

Islael lavedi mousis a giuvitavitale munaḡe

2 ✡Bi mba dobunemo gauba geḡa taunana aubaina Islael lavedi a tava ai ḡemotidi bi Mousis bi Elon a giuvitavitaledi, 3 Tedi Mousis a giuvitavitalena gado, "Tama maso nove Bada mayavaina palaina mataetinemo laḡannmo ema lava a pekipeki maso matabumai ḡome ke peki kovi! 4 Bai aubaina BADA ena lava kunai doli tavaitemai niga kalakalalelemo? Te tama bi ema ḡamoḡamo vaitedi ka peki. 5 Bai aubaina Idipmo kuna kapotiyovomai, te niga dobuna tatakalinemo kuna tavaitemai? Niga ḡome mote bai sima moimoito, mote witi, mote damaya, mote guleipi, mote pomeguleneti bi mote bai ḡesaudi. Bi mote bamo gauba te maso ka tego yawasana."

6 Mousis bi Elon a moito lava a gosedi bi a nawa tabudimo palai waiyawa mataetinemo a moito. Bi a laudulu doḡamo bi BADA namalina waimatakanikanina lisidimo i laumaḡata. 7 BADA, Mousis i giuwena gado, 8 "Kwa nawa em diḡona kwa vai natome bi em tau

* **13:33:** Pakanemo 6:4 Lava ḡesaudi ai sumaḡa te Nefili pakana nigaḡome. ✡ **14:33:** Giu 7:36 ✡ **20:2:** Pot 17:1-7

Elon vaitena Islael lavedi matabudi koi ḡemotidi. Kamaina bi matedimo lakudabadaba kwa giuwe te modenemo gauba ya laupusuwali bi lava edi ḡamoḡamo vaitedi sa tego.”
9 ✡Kamaina bi Mousis i nawa diḡona i vai bi BADA i giugiuwena mainana i voiye.

Mousis diḡonemo lakudabadaba i kwapu

10 Mousis bi Elon Islael lavedi matabudi lakudabadaba diyanemo a natomedi ai ḡemotidi bi i giuwedina gado, “Temi taugiuvitavitala koi beyavaiya. Tama gauba ka vitemi.”
11 Kamaina bi Mousis diḡona i lageti bi lakudabadaba malabu i kwapu bi gauba dididiga i laupusuwali, te lava bi edi ḡamoḡamo vaitedi a tego.
12 Bi geḡa te BADA, Mousis bi Elon i giuwedina gado, “Banina temi mote lisigumo koi sumaḡadidi te tagu waiyawa maso egu ḡailisi Islael lavedi konai lovedi. Taunana aubaina temi mote kaka lava komai dolinawedi dobu e giugiuwenemo.”

Elon oya dabanemo i peki

23 Islael lavedi dobu kades a gose bi a nawa dobu Edom, i natonatona palatinemo oya Ḡo diyanemo tava. Ḡome BADA, Mousis bi Elon i giuwedina gado, 24 “Tagu Islael e saugedi te dobu maso e vitedi, ḡome kaka Elon mote ima tava. Tana kaka niga ḡome ya peki. Banina temi labu Melibamo bai e giugiuwemina mote mainana ko voiye. 25 Elon bi natuna Eliyesa kwai dolidi bi kwa saḡedi oya Go dabanemo, 26 bi ḡome Elon ena waipilisi galedi kwa kaikamaḡedi bi Eliyesa kwai kote. Bi Elon kaka oyanemo ya peki.”
27 Bi Mousis BADA bai i giugiuwena mainana i voiye, Islael lavedi a kitekitedi bi a saḡa a nawa oya Ḡo dabanemo. 28 Ḡome Mousis Elon ena gala i kaikamaḡedi bi Eliyesa i waikote bi Elon i peki. Bi Mousis bi Eliyesa a munaḡa yovo lava lisidimo.
29 Lava ḡome a vaiye te Elon i peki, kamaina bi lava ai nuwa poyaye bi laḡan 30 nopodimo a ḡaba gulata.

21

Mwata blonsimo voivoiyena

4 Islael lavedi oya Ḡo a gose bi eta nisa sabasabana yawaninaḡa i nawanawana a kaiwata te maso dobu Edom mulinaḡa a kwaivivila. Bi geḡa te etamo lava a nawa tunidaboka. 5 Kamaina bi lava Mousis bi Maimaituwa lisidimo a giuvitavitalana gado, “Bai aubaina Idipmo kuna kapotiyomai bi kuna natomemai niga kalakalalelemo te ka peki? Niga ḡome mote kani te ka kani bi gauba te ka tego. Niga kanina mana tama ke kanituni daboke.”
6 Taunana aubaina BADA mwata wailaukubutidi i giukamaḡedi Islael lavedi lisidimo bi lava wapewapedi ai pekidi. 7 Kamaina bi lava a nato Mousis lisinemo bi a giuna gado, “Tama gebogebo ke voiye, te Maimaituwa bi tam lisimimo ke giuvitavitala. BADA lisinemo kwa laupali te mwata ya kaikamaḡedi.” Ḡome Mousis lava aubaidi i laupali.
8 BADA, Mousis i giuwena gado, “Mwata kwa voiye te kai modonemo kwai dawe, Laḡannemo lava aiyai mwata wailaukubutina i kalatina ba mwatana kai modonemo ya kita saḡe te ya yawasana.” 9 ✡Kamaina bi Mousis bolonsimo mwata i voiye te kai modonemo i wai dawe. Sauḡinemo aiyai bi mwata i kalatina ba mwata aluwina ya kita saḡe bi ya yawasana.

Islael lavedi oya Ḡo pakanemo bi a nawa Mowabi lavedi edi dobumo

10 Islael lavedi a nawa Obotmo a tava bi ḡome edi palai a solu. 11 Kota Obot a gose bi a nawa Iye Abalimmo a laugalavu, Iye-Abalim ba aibeu yawaninemo, Mowabi lavedi edi dobu isuotinemo. 12 Ḡome te a modina munaḡa Deled wapunemo a laugalavu. 13 Diledmo te a nawa Anon gaubina diyaotinemo kalakalelemo a laugalavu, Amoli lavedi edi dobu diyanemo.

Islael lavedi Siloam ḡalibonana ena lava vaitedi ai pekidi

21 Islael lavedi tauwainoyanoya a giukamaḡedi a nawa Amoli ḡalibonana Siyon ai baḡana gado, 22 “Ḡalibona Siyon maso kunai aninemai te em dobu noponaḡa, etabadaḡa maso ke nawa. Bi em daibimo mote kamai kabinawa bi em gauba mote kama tegodi. Em etabadaḡa ka nawa ota te em dobu ka gose kamaḡe.”
23 Bi geḡa te ḡalibona Siyon Islael lavedi mote i waianinedi te ena dobu noponaḡa sa nawa. Tana ena tauwaiḡaviya i waigemotidi bi a nawa Deiyas kalakalalelemo, Islael lavedi a suluvaidi. 24 Bi geḡa te Islael lavedi a miya moito te ai pekidi bi edi dobu Anon gaubina bi i nawa te Dabok palatina a vai. Dabok noponemo ba Amon lavedi a miyamiya

✡ **20:9:** Nam 17:10 ✡ **21:9:** 2 Ḡali 18:4

bi edi dobu ba a yaveyave kauwe. 25 Niga mainana Islael lavedi Amoli edi taun matabudi
bi kota taun Ḡesbon noponemo vaitedi, a kwayavaidi bi tedi ḡome a miya.

Islael lavedi ḡalibona Ogi a lauyovoḡe

31 Islael lavedi matabutabudi Amoli edi dobu matabuna a vai bi a miyagalame. 32 Bi
Mousis olooloto i giukamaḡedi a nawa a laumulimuli te bainewa Diesa taunina maso
a suluvai. Kamaina bi Islael lavedi Diesa taunina bi diyanemo taun ḡesaudi vaitedi a
suluvaidi bi ḡome Amoli lavedi a miyamiyana vaitedi a kwavivaidi. 33 Bi kota a moito
vitaledi te Basan etana a kaiwata. Bi etamo Basan ḡalibonana Ogi ena tauwaiḡaviya vaitedi
a miya moito te Islael lavedi Edleimo maso a suludi.

34 Bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Kuma naile kaikana nimammo e sako, ena
tauwaiḡaviya bi ena dobu matabuna. Bainewa Ḡesbonmo Amoli ḡalibonana Siyon kuna
voivoiyena, mainana kota niganana Ogi ena lava vaitedi lisidimo kwa voiye.” 35 Islael
lavedi a tapitapila te Ogi natunatuna bi ena tauwaiḡaviya ai peki kovidi bi mote aiyai i
yawasana. Bi Dobuna Ogi i waibadayena Islael lavedi a vai.

22

Mowabi ḡalibonana Beilam ena talawainuwatau i giukamaḡe

1 Islael lavedi a nawa Mowabi wapunemo bi Diyoudan gaubina nevanemo, Deliko
diyanemo a laugalavu.

2 Laḡannemo Mowabi ḡalibonana Balak Dipo natuna, i vaiye te bainewa Islael lavedi a
tapipila te Amoli lavedi ai peki kovidi. Bi kota i vaiye te Islael lavedi a wapa dabalala,
3 ba ena lava vaitedi a naila gulata banina Islael lavedi ba a wapa gulata. 4 Ḡome Mowabi
lavedi Midian waibabadidi a giuwedina gado, “Niga lavedi kumdi male matabuda sai peki
kovidana, maibena bulumakau ḡawaḡawa sa kanikani kovidina.”

5 Mba laḡanemo Dipo natuna Balak tana Mowab ḡalibonana, tauwainoyanoya i wai
ḡemotidi bi i giuwedi te sa nawa Beo natuna Beilam lisinemo. Tana Amowa dobunemo
gauba Ifleitis diyedimo Petomo i miyamiya. Tauwainoyanoya niga giuna a vai nawe
Beilam lisinemo gado, “E ḡoeḡoena kwa sibe te Islael lavedi Idipmo a potipotiyovona, niga
dobuna ai wanavu bi diyagumo sa miyamiya. Sawai matanainaila te niga doḡana maso
sa vai. 6 Tedi a wapa gulata mote luvana te ka lauyovoḡedi, taunana aubaina kwa nato bi
aubaigu kwa pasilidina, kaka tama ḡemoḡemotina te niga dobunemo ka kwavivaidi. Tagu
e sibe te tam laḡannemo lava kwa kavisuvisudina ba tedi visuvisu sa banavi bi laḡannemo
kwa pasilidina ba tedi gebogebo sa banavi.”

7 Kamaina bi Mowabi bi Midian babadidi pasila kana mane a legaudi bi a nawa Beilam
lisinemo bi Balak kalinana a giuwe.

8 Bi Beilam tedi i giuwedina gado, “Temi niga ḡome ta kena bi BADA bai ya giuwegu,
kaka bokina yà tainuwataumi.” Ḡome te Mowabi babadidi, Beilam vaitena a kena. 9 Bi
Maimaituwa Beilam lisinemo i laumaḡata bi i giuwena gado, “Lava mabai lisimmo sa
miyamiya?”

10 Bi ena giu i waimunena gado, “Dipo natuna Balak mowabi edi ḡalibona kalinana i
giuvitedi bi giukamaḡedi lisigumo.

11 “Bi i giu te lava Idipmo a potipotiyovona tedi dobu ai wanavu kamaḡe. Taunana
aubaina tana ya ḡoeḡoegu te Islael lavedi yà pasilidi, mba mainana te tana Islael lavedi
ya kwavi vaidi.”

12 Bi geḡa te Maimaituwa Beilam i giuwena gado, “Niga babadidi mote vaitedi koma
nawa bi mote Islael kuma pasilidi, banina mba lavedi ba tagu e kavisuvisudi.”

13 Laḡan i sako olaolalemo Beilam i nawa Balak ena tauwainoyanoya lisidimo bi i
giuwedina gado, “Ko munaḡa emi dobumo, banina BADA mote i wai aninegu te vaitemi
ta nawa.”

14 Kamaina bi a munaḡa Balak lisinemo bi a giuwena gado, “Beilam nato vaitemai i
daboka.”

*Ḡome Balak ena waibabada laukaidi i giukamaḡe a munaḡa Beilam lisinemo. Bi i giu
te mai'a didiga ya vite bamoda ya nato bi Islael lavedi ya pasilidina. Niga laḡannemo ba
Maimaituwa Beilam i giuwe te waibabada vaitedi sa nawa lisinemo bi bai Maimaituwa ya
giugiuwena taunana ya voiye.*

21 Beilam olaolalemo ena donki i kanonoḡi bi Mowabi babadidi vaitedi a nawa Balak
lisinemo. 22 Bi geḡa te Maimaituwa nuwana i medi, Beilam i nawanawana aubaina.
Beilam ena donki dabanemo i gelu a nawanawa ena taupaula labu vaitedi ba etamo BADA
ena aneya i moito gududi.

23 Sauginemo donki BADA ena aneya i kita etamo kepata vitena i moimoito ba eta diyanemo ba i moito gebi. Bi Beilam donki dibunemo i talaḡa bi i voiye te i tava munaḡa etamo.
24 Ḡome BADA ena aneya i moito nawa waen dabidi labu ganakukudi, mododimo eta ḡulilina i moito gudu. 25 Bi donki BADA ena aneya mainana i kitakita ba i moito nawa ganakuku modonemo bi Beilam kaḡena i ḡaviḡaki, ba Beilam donki i kwapu munaḡe.
26 Kamaina bi BADA ena aneya i moito nawa ganakuku mododimo ḡulili otinemo mote ḡemoḡemotina ya moito vitavitale. 27 Sauginemo donki BADA ena aneya i kitakita ba ma Beilamna i guliyovo. Bi Beilam nuwana i laimedimedi bi kwapumo donki i kwapu.
28 Kamaina bi BADA donki muduna i kaikamaḡe bi Beilam i giuwena gado, “Bai lisimmo e voiye waigebo te ma faiona kuna kwapugu?”
29 Bi Beilam donki ena giu i waimunena gado, “Tam kuna voiye te tagu bena em bu'uwa bi mainana kepata nimagumo maso noi taunana ei pekim.”
30 Bi donki Beilam i giuwena gado, “Tagu ba tam em donki otina, laḡan matabuna kwa gelugeluyegu, mainana wala lisimmo e voiye, ee?” Bi Beilam i giuna gado, “Geḡa.”
31 Ḡome BADA Beilam matana i kayana bi BADA ena aneya i kita kepata i vai bi i moimoito. Kamaina bi Beilam i laudulu i guliyovo mtana doḡamo.
32 Bi BADA ena aneya Beilam i waitalayena gado, “Bai aubaina em donki ma faiona kuna kwapu? Tagu e nato te em eta e moito gudu banina niga nawana mote yai anine. 33 Bi em donki i kitagu te ma faiona i moito gebi. Bi moito gebi geḡa, maso ei pekim bi donki maso i yawasana.”
34 Ḡome Beilam giu i waimunena gado, “Mote yà kitam, tam gode egu eta kuna moito gudu. Bamoda niga nawana gebo e voiye bi mote ku waianinegu ba avena te yà munaḡa.”
35 Bi aneya Beilam i giuwena gado, “Kwa nawa niga babadidi vaitedi bi bai yà giugiuwena, taunana kwa giuwe.” Kamaina bi Beilam, Balak ena waibabada vaitedi a nawa.

23

Balak bi Beilam ma faiona Maimaituwa lisinemo a lau sewasewa, te maso Beilam Islael lavedi i pasilidi. Balak i waibaḡa bi Beilam mote ḡemoḡemotina te maso i pasilidi. Tana kamaina Maimaituwa bai ya voiyena Islael lavedi lisidimo taunana i giugiuwe. Beilam mala 4 Maimaituwa ena giu Islael lavedi i giuwatedi. Niga taunana ena talawainuwatau wailaubuna.

18 Kamaina bi Beilam ḡalibona i talawainuwatauna gado:
“Balak, Dipo natuna kalinagu kwai beyavaiye.
Bai yà giuwemna kwa vaiye kauwe.
19 Maimaituwa mote lava ota te ya kaiyovu.
Tana mote nuwana ima vitale mai lava sa voivoiyena.
Tana bai matabuna ya giugiuwena
kamaina te ya voiye.
Laḡannemo bi i giuwapa te bai ya tubuḡa
ba kamaina te mainana ya tubuḡa.
20 Maimaituwa i giuwegu
te Islael lavedi yà kavisuvisudi.
Tana kaikana i ka visuvisudi,
te tagu bainewa yà vitale.
21 BADA edi Maimaituwa ba tedi vaitedi,
tedi ma nuwavisudi BADA sa kakasaḡesaḡe tana edi ḡalibona.
Deikap ena tubulelesa Islael lavedi, mote pilipili ima vitedi.
22 Maimaituwa Idipmo i kapotiyovodi,
tana ena ḡailisi maibena kau olotona gwegwena.
23 Lava mote luvedi te Islael lavedi sima pasalidi
tedi mote luvana te sima pasilidi.
Lava matabudi kaka Deikap ena tubulelesa
sa giu watedina gado, ‘Wawa,
Maimaituwa bai i voiye Islael lisidimo kona kita.’
24 Deikap ena dam Islael
ba a ḡailisi gulata mai laiyon.
Tana mote imai yawasi
te kana musala yai pekidi.
Te ya kanidi bi kwasinidi ya tegodi,
kaka ya guliyovo te yai yawasi.”

24

Mala wai 4-na Beilam Maimaituwa kalinana i giuwatana gado,

17 “Maimaituwa i wailovegu te lava ḡesau ya natonatona kaka ya tava.
Tagu e kita, mote noitaunana ima tava.
Deikap ena tubulelesemo Islael lisidiḡa kaka ya natona mai kubona.
Tana Mowabi bi Seti lavedi kunudi ya dougolugoludi.
18 Tana ena gaviya Edom lavedi ya lauyovoḡedi
bi edi doḡa ya vai.
Bi Islael lavedi sa ḡailisi.
19 Deikap ena tubulelesemo
kaka waibada ḡemota ya moito saḡa.
Bi mabai Mowabi taunidi nopodimo
yaḡolo sa miyamiyana ya ḡosa kovidi.”

25

Mowabi bi Islael lavedi Bal a lauduneye

1 Sauginemo Islael lavedi Sitimmo a miyamiya ba Islael oloolotodi Mowabi wai-
waivinidi vaitedi tubuḡa a waiḡemoti yabayababe. 2 Niga waiwaivinidi Islael oloolotodi
a giugiuvaidi te maimaituwa Bal lisinemo a laulausewasewa bi a laulauduneye. 3 Niga
mainana Islael lavedi Mowabi vaitedi ai ḡemotidi bi Bal-Peo a laulauduneye. Taunana
aubaina BADA nuwana i medi gulata lisidimo bi i waikalaḡosedi.
4 Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Waibabada kwa natomedi kwai ḡemotidi
bi suwalemo matagumo koi pekidi. Ḡome kaka nuwagu ya kena bi medi yà lautau.”
5 Kamaina bi Mousis Islael waibabadidi i giuwedina gado, “Temi ḡemoḡemotaḡa emi
dam nopodiḡa, mabai Bal-Peo taulauduneyena vaitedi ai ḡemotidi bi a laulauduneyena
koi peki kovidi.”
6 Mousis bi Islael lavedi ai nuwaboya bi palai Waiyawa mataetinemo a miyamiya te
matedimo, Islael olotona Midian waivinina i waidoli saḡe ena palaimo. 7 Ḡome Piniyas
Eliyesa natuna, pilis Elon itana, mainana i kitakita ba i miya moito bolu i gose. Bi ena
alaḡiya i vai, 8 bi manunubina Islael olotona ena palaimo i sola saḡa, te alaḡiya i lubu bi
oloto mawaivinina i tupawaikapudi te a peki. Niga mai kauwinemo kaka Islael lavedi
sida i kwetikwetilina i kaisako. 9 Bi geḡa te kaikana lava wapedi 24, tausand a peki.
10 Ḡome BADA, Mousis i giuwena gado, 11 “Piniyas Eliyesa natuna, pilis Elon itana bai
i voiyena ba egu medi i lauwata bi tana i ḡoeḡoena ba Islael lavedi maimaituwa ḡesaudi
mote sima lauduneyedi. Bi yà ḡoeḡoe te maso e kovoḡidina ba, geḡa te egu medi i waiuba.
12 Taunana aubaina kwa giuwe te egu waianina ba, nuwavisu bi nuwauba lisinemo laḡan
matabuna. 13 Tana i ḡoeḡoena tagu isagu waiyawa lava sa vivile kauwe bi Islael edi gebo
dabanemo edi wai beyapota i waidouḡavuki. Taunana aubaina tagu waianina bagibagina
yà sakosako te ena tubulelesa vaitedi lisidimo, tedi kamaina te aubaigu sai pilisi nonoḡa.”

27

Mousis epaiyanina Diyosuwa i vine

18 ✡Bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Kwa nawa Nan natuna Diyosuwa kwa natome,
tana taunana Aluwa i waiwanavu bi nimam dabanemo kwa sako bi kwa vine kamaḡe te
lava yai dolidi. 19 Tana kwa natome bi lava matabudimatedimo, pilisi Eliyesa matanemo
kwai moito. Bi lava matedimo kwa giuwaimaḡati te tana, tam epaiyanim. 20 Bi tana
waibada ḡailisina nimanemo kwa sako, te Islael lavedi mataabudi tana sa voteyeteye.
21 Laḡannemo tagu egu ḡowana bai Islael lavedi lisidimo, Diyosuwa ya nawa pilisi Eliyesa
lisinemo bi giukauwa ya vai. Bi Eliyesa ya gei koitili lisigumo, kaka Diyosuwa ya giu vite.
Bi tana Islael lavedi ya giuwedi te sa nawa sawai ḡaviya bi sa natonato munaḡa. Niga
koitilina isana ba ulim.”
22 Mousis BADA bai i giugiuwena luvanemo mainana i voiye. Tana Diyosuwa i natome
pilisi Eliyesa bi Islael lavedi matedimo i waimoito. 23 Kamaina bi Eliyesa nimana
Diyosuwa dabanemo i sivudi bi i giuwaimaḡati te tana lava yai etadoliyedi BADA i
giugiuna luvanemo.

33

Noi Keinan bi niga nevanemo Mowabi

✡ **27:18:** Pot 24:13

50 Islael lavedi yaḡolo Mowabi wapunemo a miyamiya, Deliko niga nevanemo gauba
Diyoudan diyanemo. Tedi ḡome a miyamiya bi BADA, Mousis i giuwena gado, 51 "Islael
lavedi kwa giu wailovelovedi, 'Laḡannemo Diyoudan ko damaniye noi nevanemo
Keinanmo ko tavana, 52 mba lava ḡome sa miyamiyana ko kwavivaidi. Tedi edi koikoitau
bi edi anilaudune gabudi ko kagebogebodi. 53 Bi edi dobu ko vai bi ko miya banina mba
dobuna taunana e vitemi. 54 Bi doḡa ko bwali nawedi te dam dididiga ba doḡa didiga ko
vite bi dam ḡaubona ba doḡa ḡaubona ko vite. Bi tagu BADA lisigumo ko koitili kaka yai
lovemi te luvanemo dam ko vitenawedi.
55 " 'Bamoda lava niganana mba doḡanemo sa miyamiyana bi mote koma kwavidi ba
lavedi muliḡa male sai matawalawala bi sai gedala. 56 Niga lavedi mote koma kwavivaidi
ba bai e noḡonoḡotina lisidimo mote koma voiye ba tagu lisimimo yà voiye.' "

35

Anikandavona malagaidi

9 BADA, Mousis i giuwena gado, 10 "Sauginemo Diyoudan ko damaniye bi Keinanmo ko
tavana, 11 ba taun ḡesaudi ko vinedi te anikandavona. Bamoda lava enatau i kwapukwapu
bi wainuwasilimo te i waipekina ba ya velau ya nawa mba ḡome ya kandavona.
12 Bamoda oloto i waipeki bi ena dam laubiwa sima ḡoe ba mote ḡemoḡemotina simai
peki. Banina tana kaikana i nawa mba tauninemo i kandavona. Ḡome ya miyamiya eete
taulauetala kaka sa laididimani."

Waiɡake wailabuna

Lainuwanega

Niga bukanemo Islael lavedi ɡotona te Keinanmo sa sola saɡa bi dobuna sa vai te sai taniwage. Mousis mote ɡemoɡemotina te vaitena sa nawa. Taunana aubaina i giuwailovelovedi kaka muliɡa sa nawa. I giuwainoɡotidi te bainewa Maimaituwa Idipmo i ka potiyovodi bi kalakalalelemo i labe watedi. I giu munaɡedi te bainewa tedi maso Maimaituwa a voteyateyae Keinan dobunemo. Gulik kalininemo niga bukana isana banina ba, *Waiɡake Wailabuna*. Bai aubaina Mousis laɡan wailabuna Maimaituwa ena waiɡake lava ya giugiuwedi. Bi niga mote waiɡake valivaliuna ee tabuna.

4

Mousis Islael i giuwedi te Maimaituwa ena waiɡake sa kaiwata kauwe

1 Ɡome Mousis Islael lavedi i giuwedina gado, “Tagu waiɡake yà wailovelovemina ko kaiwata kauwedi, ko miya kauwa kaka dobu valivaliunemo ko saɡa. Niga taunana dobuna emi magumagula edi BADA, edi Maimaituwa ya vitevitemi, te ko vai bi koi taniwage. 2 Niga wailovelovedi yà vitevitemina ba BADA emi Maimaituwa ena waiɡake, taunana aubaina waiɡake ɡesauna tabu otina komai tubu bi bai gilugilumina koma kaikamaɡe bi kamain te ko kaiwata otiye.

6 “Temi ko kaiwata kauwedina ba dobu ɡesaudi lavedi sa kitemi bi sa sibe otiye te temi nuwauyauya lavemi. Bi tedi sa vaivaiyemi bi laɡannemo a kitemina ba sa giuna gado, ‘Giukauwa te Islael ba lava laukaidi bi noɡota kauwa lavedi.’ 7 Bi i visu te BADA eda Maimaituwa diyademo bi laɡanemo lisinemo tai baɡana ba ya saguda. Mote mai dobu ɡesaudi nananakidi bi keikeilikidi tedi edi maimaituwa ba manekidi i lofa. 8 Niganana waiɡake yà wailovelovemina ba didimanidi bi visuvisudi. Bi dobu ɡesaudi nananakidi bi keikeilikidi nopodimo mote kaka waiɡake didimanidi kuma banavidi.

32-34 “Laɡannemo BADA emi Maimaituwa temi Idipmo ena ɡailisimo i kapotiyovomi, te temi aubaimi mataila bi anisove kauwidi i voiyedi, Idip lisidimo. Tana mulimimo i moito bi wainuwatoi dididiga i vitedi. Kota oya Sainai dabanemo kai vavavaninemo i giu yovo lisimimo. Bi temi i voiyemi te ena lava otimi kona tubuɡa bi mote ko peki. Niganana emi noɡota ya munaɡa nove wala Maimaituwa dobumo lava i voivoiyena laɡanina ko noɡoti. Bamo mai dobu isuna te isuna kauwidi a tubuɡa, ee geɡa? Geɡa mote bamo! Bamo mai maimaituwa ɡesaudi mainana anisove kauwedi a voiyedi, ee geɡa? Geɡa mote bamo.

39 “Taunana aubaina niganana temi kamaina te koi sumaga bi ko sibe kauwe te BADA taunana Maimaituwa malamo bi dobumo. Bi bamo mote Maimaituwa ɡesau ima miyamiya. 40 Taunana aubaina ena waiɡake matabudi niganana yàwai lovemina kamaina te ko kaiwatedi. Mba mainana kaka temi bi emi tubulelesa yawasana visuvisuna ko miyaye bi emi yawasana ya lofa niga dobunemo. Niga dobuna taunana BADA emi Maimaituwa ya vitevitemina koi taniwaga nonoɡe.”

6

BADA emi Maimaituwa nuwemi ya vai

4 ✡Mousis Islael lavedi i giuwedina gado, “Mani Islael ko vaiye, BADA eda Maimaituwa tana taunaɡa BADA. 5 ✡BADA emi Maimaituwa ko ɡoena nuwapoumi tabutabunemo, tubuɡimi tabutabunemo, emi noɡota tabutabunemo bi emi ɡailisi tabutabunemo.* 6 ✡Niga waiɡakedi niganana yà vitevitemina nuwemimo ko sivudi bi ko noɡotiwatedi. 7 Bi waiɡakedi natunatumi koi lovelovedi bi ko giuwata nawedi emi ani miyamo, emi ani nawamo, emi ani kenamo bi emi ani kenamoitomo.”

7

BADA ena lava otidi

1 ✡Kamaina bi Mousis Islael lavedi i giuwedina gado, “BADA emi Maimaituwa ya nawenawemina mba dobunemo te ko vai bi koi taniwage. Bi temi aubaimi tana dobu matabudi 7 ya kagebogebodi, maibena mani Ɡiti, mani Gigasi, mani Amoli, mani Keinan, mani Pelisait, mani Ɡivait bi mani Debus. Niga dobudi a nanaka bi a ɡailisi gulata mote mai temi. 2 Bi sauginemo BADA emi Maimaituwa niga dobudi nimemimo ya sivudi, te

✡ **6:4:** Mak 12:29 ✡ **6:5:** Met 22:37; Mak 12:30 * **6:5:** Mak 12:29-30 Yesu niga lovana i giuwata te niga waiɡakena i saɡa gulata. ✡ **6:6:** Wai 11:18-20 ✡ **7:1:** Giu 13:19

ko lauyovoɣedi bi koi peki kovidi. Mote koma launuwatoiyedi bi vaitedi waianina koma voiye. 3 Bi kota komai naɣinaɣiyedi bi mote natunatumi komai aninedi te natunatudi sima naɣidi. 4 Banina natunatumi male BADA sa ɣose bi sa nawedi maimaituwa ɣesaudi sa lauduneyedi. Bamoda mainana ko voiyena ba BADA lisimimo ya medi bi maɣemota ya kagebogebo kovimi.

5 “Niga mainana edi ko voiyedi olta ko suwa waiyamonidi, edi laudune ɣakimidi ko dou kivikividi. Bi koikoitau Asela kaimo a voiyedi bi a lau lauduneyedina ko koi ɣavuɣavukidi bi matabudi kaimo koi kalaɣosedi. 6 ✡Niga ko voiyena banina ba BADA Maimaituwa temi i vinemi te lava waiyawa tana matanemo. Lava a wapa dobu matabunemo sa miyamiya bi geɣa te temi Islael lavemi i vinemi te ena lava otimi kona tubuɣa.

7 “Temi Islael lava kaikaigwaɣemi mote mai dobu ɣesaudi. Bi BADA ena nuwavainemo i vinemi. Temi mote ko wapa gulata mai dobu ɣesaudi, geɣa. 8 Bi BADA i wainuwavaina gulatemi aubaina bai emi magumagula i giugiuwapaena i voiye wata. Temi Idip ɣalibonana ena waibada dibunemo konai taupaulayababa. Bi tana ena ɣailisi dididiginemo i kapotiyovomi. 9 ✡Taunana aubaina ko sibe kauwe te BADA emi Maimaituwa tana taunana Maimaituwa otina. Tana bai i giugiuwena ba mote imai geɣa bi kamaina te ya voiye. Tana ena giuwapa nove kimtina ani iyaiyavakasaɣa lisidimo i voivoiyena mainana kota niga kimtina lisinemo ya voiye wata. Mabai sawai nuwavaine bi kalinana sa kaikaiwata kauwena. Ba tana tedi ya wainuwavaine gulatedi bi visuvisu lisidimo ya voiyena waianina i voivoiyena luvanemo. 10 Tana mote imai goela tedi mabai sa dabodabokena ba kamaina te ya kovoɣidi. 11 Taunana aubaina niga waiɣakedi niganana yà wailovelovemina, matabudi ko kaiwata kauwedi.”

8

BADA emi Maimaituwa nuwemi mote ima kauleya

2 Mousis Islael lavedi i giuwedina gado, “BADA emi Maimaituwa mote nuwemi ima kauleya. Tana bainewa kalakalalelemo kwalabu 40 nopodimo i labe watemi, taunana ko noɣoti wata. Tana pilipili i giukamaɣe lisimimo te yai lau lubumi te nopomi ya sibe bamoda ena giuvavasaɣa ko kaiwata ee geɣa. 3 ✡Bi i voiyemi te kani kona pekina ba ɣaubo munaɣana aubaina, kaka mana i vitemi te kona kani. Niga kanina temi bi emi magumagula wala mote bamo ko kani lubu. Tana niga kauwina i voiye bi i wailovemi te lava mote kani taunaɣa yasinemo ta miya bi BADA giuna yasinemo ta miya.

12 “Bamoda kuna kani nonoɣa bi kota vanuwa visuvisuna kuna ɣala bi noponemo kwa miya, 13 bi laɣannemo em bulumakau, em sipu, em silva, em gold bi mwali ɣesaudi vaitedi sa wapadabalalana, 14 ba kwa kita kauwa te mote kuma nuwa saɣasaɣa. Bi BADA em Maimaituwa nuwam ima kauleya banina tana Idipmo kunai taupaulayababa bi i wai yawasanim. 15 Mote nuwemi ima kauleya banina tana kalakalalelemo mwata wailaukubutidi bi mwali ɣasiɣasidi nopodiɣa i lauetadoliyemi. Bi ɣome dobu waigaubi geɣanemo, tana lakudabadaba modonemo temi aubaimi gauba i voiye te i laupusuwali. 16 Tana kalakalalelemo mana i vitemi te kona kani, kanina wala bamo mote emi magula a kani lubu. Tana pilipili i giukamaɣedi te temi i wailaulubumi, te damonemo temi maso visuvisu kona banavi. 17 Taunana aubaina mote komai noɣota te emi sibe bi ɣailisimo konai ɣonaɣona. 18 Bi ko noɣoti te BADA emi Maimaituwa ena ɣailisimo konai ɣonaɣona. Niga waianina i voiyena banina tana emi magumagula lisidimo i giugiuwapana kamaina te ya voiye.”

11

Maimaituwa bai i giugiuwena ko noɣoti wata

18 ✡“BADA giuna nuwemimo ko sivudi bi ko noɣoti watewatedi. Mba giudi ko gilumidi bi koi kalimayedi bi solatapemimo ko panidi te sa taitainoɣotimi. 19 Bi giudi natunatumi koi lovelovedi bi ko giuwata nawedi emi ani miyamo, emi ani nawamo, emi ani kenamo bi emi ani kenamoitomo.”

26 Niganana kavisuvisu bi pasila modomo yà sakosako. 27 Mabai BADA emi Maimaituwa ena waiɣake niganana yà vitevitemina ko kaiwata kauwena ba BADA ya kavisuvisumi. 28 Bi mabai ena waiɣake niganana yà vitevitemina sa lau kasaɣaiɣaiye bi sa nawa maimaituwa ɣesaudi mote a sibe kauwedi, sa kaiwatedina ba BADA ya pasilidi.

✡ **7:6:** Pot 19:5 ✡ **7:9:** Pot 20:5,6, 34:6,7 ✡ **8:3:** Met 4:4 ✡ **11:18:** Wai 6:6-9

32 Taunana aubaina ko kita kauwa te waɡake niganana ya vitevitemina ko kaiwata kauwedi.

17

Bainewa ɡalibona vinena

14 ✡Bi Mousis i giuna gado, “Laɡannemo temi Keinanmo ko tavana, ba BADA emi Maimaituwa dobu i viteviteminemo ko miyatulu bi ko giuna gado, ‘Tama ka ɡoeɡoena ɡalibona yai badayemai, maibena dobu ɡesaudi diyamaimo.’ 15 Temi ko kita te wali dobu lavana, mote koma vine bi aubaimi imai ɡalibona. Maimaituwa Islael nopomimo lava ya vinevinena ba temi ko voiye te yai badayemi. 16 Bi ɡalibonana ena ani waiɡaviya osidi mote maso a wapa gulata bi kota lava mote maso i giukamaɡedi a nawa Idipmo osi a gimelidi. Banina BADA i giuna gado, ‘Tana ena lava mote sima munaɡa Idip.’ 17 ✡Bi ɡalibonana ko vinena ba mwanena ɡemota mote wapawapa bi kota silva bi gold mote maso i waimaulayedi banina male sa voiye te BADA ena ɡowana mote ima voiye kauwe.

18 “Bi laɡannemo tana yai ɡalibonana ba Maimaituwa ena waiɡake bi ena wailovelove pilisi lisidimo ya kenakena taunana ya gilumi waidama tana aubaina. 19 Tana niga bukana diyanemo ya kena bi laɡan matabuna ya iyevi valoloye, te bai matabuna ya sibe bi BADA em Maimaituwa ya vivile bi ya kaiwata kauwe. 20 Niga mainana kaka taunaɡa mote ima noɡoti munaɡe te i tausaɡa kaka ena lava Islael bi kota mote waiɡake ima laumulitauliye bi eta ima pale. Tana mainana ya voiyena, kaka ena tubulelesa vaitedi Islael noponemo sai bada gulata.”

18

BADA kaiwatana

9 BADA, Mousis i giuwena gado, “Laɡannemo BADA emi Maimaituwa dobu i viteviteminemo ko tavana ba dobuna lavedi edi vaivai gebogebodi komai titiponaɡedi. 10 ✡Bi temi bai laɡannemo mote niga kauwidi koma voiyedi:

Natunatumi kaimo koma lausewasewayedi.
Mote koitilimo eta koma tavuɡe.
Emi ɡowana bai sibena ba alulaluwa lisidimo koma lausewasewa.
Mote koma pasila.

11 Bi mote taumiyabilibili koma giu waimatayanedi.
Mote koma logau.

12 “Maimaituwa niga kauwidi lava sa voivoiyedina i dabokedi. Lava Keinanmo sa miyamiyana tedi niga kauwidi sa voivoiyedi. Taunana aubaina BADA kaka ya sagumi te ko kwavi vaidi bi dobuna temi ko vai. 13 ✡Bi temi laɡan matabuna yawasana didimanidimo ko miya BADA emi Maimaituwa matanemo. 14 Bi laɡannemo Keinanmo ko saɡana ba taupasila bi taulogau lavedi lisidimo doɡa ko kulavai. Bi BADA emi Maimaituwa i waiɡakemi te mba lavedi edi yawasana koma kaiwatedi.”

Maimaituwa kaka taugiuwatana ya giukamaɡe mai Mousis

15 ✡“Bi BADA emi Maimaituwa kaka nopomimo taugiuwatana ɡemota ya vinena maibena tagu bi ya giukamaɡe lisimimo bi tana ko vivile kauwe. 16 Mai dolinemo oya Oleb pakanemo konai ɡemotimi bi kona giuna gado, ‘BADA ema Maimaituwa kalinana vaiyena bi kai vavanina kitana ke daboka bamoda mainana kwa voiyena ba ka peki.’

17 “Bi BADA i giuweguna gado, ‘Bai ai baɡaena ba i visu. 18 Taunana aubaina tagu kaka taugiuwatana ɡemota nopodimo, yà vinena mai tam bi yà ka maɡati. Bi bai giuna e ɡoena ba tana yà giuvite kaka tana bai e giugiuwena lava ya giuwedi. 19 ✡Tana aubaigu yai taugiu bi aiyai kalinana i vaiye kamaɡena kaka mayagu ya vai.* 20 Bi taugiuwatana mote giu yà vite bi nuwanemo i waitubudi bi ya giugiu ba koi peki.’

21 “Bi temi male koi talana gado, ‘Bi tama bainewa ka sibe te niga talawainuwatauna ba BADA lisinaɡa ee nuwanemo i waitubu?’ 22 Niga mainana kaka ko sibe: Bamoda taugiuwatana BADA isanemo bai i giugiuwena banina mote ima tubuɡa ba giuna mote BADA i vite. Mba tana nuwanemo giu i waitubudi mote koma naile.”

31

Diyosuwa Mousis ena gabu i vai

✡ **17:14:** 1 Sam 8:5 ✡ **17:17:** 1 Ɡali 11:1-8 ✡ **18:10:** Pot 22:18 ✡ **18:13:** Met 5:48 ✡ **18:15:** Giu 3:22, 7:37 ✡ **18:19:** Giu 3:23 * **18:19:** Giugiukamaɡedi 3:22-23 Stivin niga taugiuwatana i giuwata.

7 Ḡome Mousis Diyosuwa i giuwe te i tava Islael lavedi matedimo bi i giuwena gado,
“Kwa ḡailisi bi kwa laudabatola. Banina tam taunana niga lavedi kwa lauetadoliyedi.
Bi kwa nawedi BADA emi magumagula wala lisidimo dobu i giugiuwapaena ḡome kwa
tavaitedi. Bi doḡana ko bwali soiye bi koi taniwage. 8 ✡Bi BADA temi vaitemi bi tana
taunana yai etadoliyemi bi mote ima gosemi. Taunana aubaina mote kuma naila bi kuma
nuwakulukuluva.”

34

Mousis i peki

1 Laḡan ḡesaunemo Mousis Mowabi wapuna i gose bi i nawa oya Nebo i saḡai te i lautawa
Pisigamo. Bi Deliko taunina i kita nawe noi nevanemo. Bi BADA dobu matabuna i wailove
nawe, Giled taun te i nawa Den edi dobu palatina. 2 Bi Neptali edi dobu, Ifleim edi dobu bi i
saḡa i nawa Manase edi dobu bi Diuda edi dobu te i nawa nove Mediteliya nisana palatina.
3 Bi kota Negev kalakalalelena bi Diyoudan wapuna i nawa te Deliko palatina matabudi
BADA, Mousis i wailove (Deliko isana ḡesau ba gogoka kaina dobuna). Mousis matana
i pwalaḡe te Diowa taunina i kita nawa. 4 ✡Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado,
“Niga dobunana taunana Eiblaḡam, Aisik bi Deikap lisidimo e giuwapa te edi tubulelesa
yà vitedi. Mba taunana niganana ei lovem te kuna kita bi mote ḡome kuma tava.”
5-9 Muliḡa Mousis nimana Nan natuna Diyosuwa dabanemo i sako bi i vine kamaḡe. Bi
Maimaituwa nuwauyauya dididiga Diyousuwa i vite. Bi Islael lavedi tana a voteyeteye bi
BADA bai Mousis i giugiuwena luvanemo a voivoiyedi. Kamaina bi BADA ena giu luvanemo
ena taupaula Mousis Mowabi dobunemo i peki.

✡ **31:8:** Dys 1:5 ✡ **34:4:** Pak 12:7, 26:3, 28:13

Diyosuwa

Lainuwanega

Niga bukana ba bainewa Islael lavedi Keinan dobunemo a sola saga bi lava gome Keinan lavedi a miyamiyana a lauyovogedi. Bi kota bainewa edi doga a bwalidi bi a soiyedi Islael damna 12 nopodimo. Bi bukana isana ba Diyosuwa, banina dolinemo bainewa Diyosuwa Islael lavedi edi tauwaietadoliyedi i tubuga, Mousis i peki mulinemo.

Bada, Diyosuwa i giuwe te Keinan dobuna sa vai

1 Bada ena taupaula Mousis i peki mulinemo Bada, Diyosuwa, Nan natuna i giuwena gado,
2 "Egu taupaula Mousis i peki, tam em sauga te lava kwa etadoliyedi. Taunana aubaina
kwa vononoga bi Islael lavedi kwai eta doliyedi te Diyoudan gaubina ko damaniye. Mba
dogana taunana yà vitevitemi. 3 Maibena Mousis e giugiuwena mainana, tam bi egu lava
niga dogana ko nawanawayenemo matabuna e vitemi. 4 Bi emi palata ba nove Negev
kalakalalelemo te i nawa Lebonon oyedimo lalasi yawaninemo. Bi i nawa te Ifleitis
gaubina palatina. Bi niga nevanemo Giti lavedi edi dobu bi i nawa te Mediteliya nisanemo
suwala ena anibulu yawaninemo i tava i popowaigemoti. 5 ✡Bi Diyosuwa em waibadamo
mote kaka aiyai gemogemotina ima lauyovogem. Tagu tam vaitem maibena Mousis mote
yà gosem bi yàma kita kamagem."

6 ✡Kwa gailisi bi kwa laudabatola, mba lavedi iteitedi lisidimo e giuwapa te dogana
matabuna sa vai bi sa miyae. 7 Kwa gailisi, kwa laudabatola bi kwa kita kauwa te egu
taupaula Mousis waigake matabuna e vitevitemina kwa kaiwata kauwedi. Bamo te bamo
kwa nawanawana ba eta kuma pale, waigake taunaga kwa nogoti wata, kaka em ani
nawamo em yawasana ya visu. 8 Bi kwa kita te lagan matabuna waigake matabudi kwa
iyevidi bi dudubala te suwala kwai nuwanogonogotayedi bi kwa kaiwatedi. Bamoda niga
mainana kwa voiye nonogena ba bai matabuna kwa voivoiyedina lisimmo sa visu.

5

Vawaitauli soina dolidolina Keinanmo

10 ✡Lagannemo Islael lavedi Gilgalmo a miyamiya Deliko wapuna diyanemo tedi
vawaitauli soina a voiye. Mba soina ba kwalabu pakanemo nawalai dolidolinemo, lagan
wai 14-nemo a voiye. 11 Lagan i sako tedi mba dobuna kanina a kani waitubu. Tedi
buledi mote mu'amu'ana bi witi salasalalina a kanidi. 12 ✡Sauginemo Keinan dobuna
kanina a kanikani ba mana, mote i laumagata munaga. Bi mba lagannemo te noke i saga
i nawanawana Islael lavedi Keinan dobuna kanina a kani wata.

24

Diyousuwa bi Islael lavedi Keinan dobuna isuna bi isuna lava a miyamiyana matabudi ai gaviyedi. Tedi Maimaituwa I sagudi te edi gaviya a lauyovogedi bi gesaudi mote ai pekidi. Diyosuwa doga i bwalisoiye bi Islaelmo dam 12 i vite nawedi. Tedi ai nawa gemogemota bi Keinan lavedi malagai a voivoiyedina maga a miya nawa. Kwalabu wapawapa a kovi mulidimo, Diyousuwa Islael lavedi i wai gemotidi.

Islael lavedi a giuwapa te Bada sa voteyeteye

1 Kamaina bi Diyosuwa Islael damdi matabudi i giuwedi a tava ai gemotidi Sekim
malagainemo. Bi tana ena waibabada, taulaididimana babadidi bi waibabada gesaudi
matabudi i natomedi Maimaituwa matanemo a moito.

2 Tana lava matabudi i giuwedina gado, "Niga mainana Bada Islael Maimaituwana i
giu, 'Wala nove emi magumagula Tela bi natunatuna Eiblagam bi Nao, Efleitis gaubina
nevanemo a miyamiyana sauginemo tedi maimaituwa gesaudi a laulauduneyedi. 3 ✡Bi
emi magula Eiblagam e kapotiyovo bi ei doli te mba dobuna Keinan matabuna i nawa
yagosi bi natuna Aisik lisinemo kaka ena tubulelesa a wapa.

13 " 'Diyosuwa mba dobuna taunana e vitemi. Temi mote ko bayau bi nonogidi ko legau
bi ko kani ota. Bi vanuwa mote ko kelidi bi nonogidimo ko miya ota. Bi kanigidava guleipi
bi olip matabudi nonogidi ko kani ota.' "

Aiyai kalinana ko vaiye

✡ **1:5:** Wai 31:6,8 ✡ **1:6:** Wai 31:6,7,23 ✡ **5:10:** Pot 12:1-13 ✡ **5:12:** Pot 16:35 ✡ **24:3:** Pak 12:1-9, 21:1-3

14 Diyosuwa lava i giuwedina gado, “Taunana aubaina BADA ko vivile bi nuwemi
tabutabunemo ko voteyeteye. Bi emi magumagula wala nove Efleitis gaubina diyanemo
bi Idipmo koikoitau a lau lauduneyedina koi nāgasedi. Bi BADA taunāga koi sumāge bi
aubaina ko paula. 15 Bamoda mote koma gōoegōe te ko voteyateyae ba niganana nuwemi
koi tetedi te aiyai ko voteyateyae? Mba dobudi edi maimaituwa emi magumagula Idipmo
a lau laudunedina e Amoli lavedi edi maimaituwa, tedi taudidi niganana edi dobumo ko
miyamiya? Bi tagu bi egu vanuwa lavedi vaitedi ba BADA aubaina kaitaupaula.”
16 Bi lava giu ai munena gado, “Tama mote kaka BADA kama gose bi maimaituwa gēsaudi
aubaidi kaitaupaula. 17 Bi BADA ema Maimaituwa tana tamatamamai bi tama Idipmo
kewai taupaulayababa bi i kapotiyovomai bi ani sove kasāga kauwidi i voivoiyedina
ke kitedi. Bi i labe kauwemai dobu matabudi nopodiga ke nawanawana. 18 BADA
taunāga tama ema Maimaituwa, tana Amoli lavedi niga dobunemo a miyamiyana i kwavi
waipotiyovodi. Taunana aubaina tama vaitemai BADA aubaina kaitaupaula.”

Taulaididimana

Buka Taulaididimana ba Diyosuwa ena peki laḡannemo bi i nawa te Samuwel ena tubuḡa sauginemo. Bi noponemo kauwa bai a tubutubuḡana taudidi a gilumidi.

2

Islael lavedi BADA a miyatautauliye

7 Diyosuwa ena waibada sauginemo, Islael lavedi Maimaituwa aubaina ai taupaula,
bi ena peki mulinemo edi babada kamaina te ai taupaulawata, banina tedi matedimo
Bada anisove kauwidi i voiyedi Islael lavedi lisidimo. 8 Nan natuna Diyosuwa, BADA ena
taupaula, ena kwalabu 110 bi i peki. 9 Bi Ifleim damna edi dobumo malagai isana Timnat-
ḡelesmo a dobo. Timnat-ḡeles ba oya Gaas diyanemo aibadabada yawaninemo.
10 Kamaina bi mba tubulelesidi a peki kovi mulinemo, tubulelesa valivaliudi dobunemo
a duga saḡa. Niga tubulelesidi BADA anisove kauwidi Islael lavedi lisidimo i voivoiyedina
mote a sibedi. 11 Tedi BADA matanemo gebogebo a voivoiyedi bi Bal koikoitaudi a
laulauduneyedi. 12 Tedi BADA edi magumagula edi Maimaituwa a lau lauduneyena a
miyatautauliye, tana taunana wala Idipmo i ka potiyovodi. Bi kota tedi lava diyedimo
taumiya edi maimaituwa a kaiwatedi bi a laulauduneyedi. Taunana aubaina BADA
lisidimo i medi. 13 Niga lavedi BADA lauduneyena a kaisako bi Bal bi Astolet koikoitaudi
a laulauduneyedi. 14 BADA Islael lavedi i kitekitedi ba lisidimo i medi gulata bi i kita
kamaḡedi te edi ḡaviya nimedimo i sivudi te sa kalololedi bi edi ḡonaḡona sa kwaya vaidi.
Tana i voiyedi te mote ḡemoḡemotina bai simai tubu. 15 Laḡannemo bi waiḡaviya aubaina
a potiyovona ba BADA Islael kedi ḡaviya mulidimo i moito bi Islael i laulauyovoḡedi, wala
ena giu i sakosakona luvanemo. Ḡome Islael lavedi ai nuwaboya gulata.
16 Kamaina bi BADA taulaididimana i vinedi te tedi kaka kedi ḡaviya nimedimo sai
yawasanidi. 17 Bi kota Islael lavedi taulaididimana kalinedi mote a vaiye, bi kamaina
te koikoitau a lau lauduneyedi. Tedi edi magumagula BADA kalinana a kaikaiwatana
etana a pale, bi noi taunana te a miya vitaledi te koikoitau ḡesaudi a laulauduneyedi.
18 Laḡannemo bi BADA taulaididimana lavana i vinena, ba tana ena waibada sauginemo
Islael ya sagudi te kedi ḡaviya nimedimo yai yawasanidi. Banina edi lau aiyoi bi edi
wainuwatoi i kitedi te i launuwatoiyedi. 19 Laḡannemo taulaididimana lavana i pekina, ba
kota lavedi a munaḡa kauwa waimatawalawala otidi a voivoiyedi, mote mainana wala
edi magumagula. Tedi maimaituwa ḡesaudi a laulauduneyedi bi a kaikaiwatedi. Bi a
laukasaḡaiḡai bi edi yawasana gebogebodi mote a gosedi.

Islael lavedi edi yawasana gebogebodimo edi giuwapa BADA lisinemo a voivoiyedina a wai doukotokotodi. Tana i medi bi Islael lavedi i wailaulubudi te sagudi i kai sako bi Islael kedi ḡaviya i kita kamaḡedi bi ḡaviya a tava te lauyovoḡedi. Kedi ḡaviya edi yawasana gebogebodimo Islael lavedi ai laulubudi te edi Maimaituwa sa kaiwata e geḡa maibena edi magumagula a kaikaiwatana.

Samuwel ena buka dolidolina

Lainuwanega

Buka matabudi 4 bi Samuwel ena buka dolidolina ba Islael bi Diuda edi waibadana titikunina ya geigei giuwe. Niga bukana dolidolina ya giugiuweda te Samuwel tana lava laukaina. Tana ba Islael lavedi edi tauwaitalapili kovikovina, tana taunana ḡalibona dolidolidi labu Sol bi Deivida buyobuyo dabedimo i ḡinidi. Taunana aubaina niga bukana tana isanemo ai isa. Niga bukanemo Islael lavedi edi titikuna i giuwata saḡe te Sol ena pekimo.

Elikana bi ena vanuwa lavedi

1 Ifleim lavedi edi malagai Lama noponemo oloto ḡemota isana Elikana i miyamiya. Tana ba Dupa ena tubulelesa Ifleim damnemo bi Lamataim-Dopim tauninemo i miyamiya. Bi Elikana ba Delom natuna. Bi Delom ba Eliḡu natuna bi Eliḡu ba Toḡu natuna. Matabudi ba Elikana itaitana. 2 Elikana mwanemwanena labu, Ana bi Penina. Penina tana libilibi i bewedi bi Ana ba i aipoi.

3 Kwalabu ḡemoḡemotaḡa nopodimo Elikana ena dobu Lama i gose bi i nawanawa Sailomo, Maimaituwa ḡaiḡailisina lauduneyena aubaina. Tana ḡamoḡamo i natomedi Maimaitua lisinemo bi sewasewa i gabugabudi. Ḡome Sailomo Bada ena Pilisi labu a miyamiya bi Bada aubaina a waitaupaula. Tedi isedi ba Ḡopini bi Piniyas, tedi ba Eli natuntuna. 4 Sauginemo Elikana sewasewa i gabugabudi mulidimo ba tana soisoi ḡesaudi ba mwanena Penina ma natunatuna i vitevitedi. 5 Bi soisoi atuwaina ba mwanena Ana i vitevite banina tana nuwana i vai kauwe. Bi Bada i voiye te tana i aipoi. 6 Bi kota Penina sauga matabuna Ana i wai gwaigwaiye bi i voiye te i wai dabauba kauwa banina Bada tana i voiye te i aipoi. 7 Niga kauwina kwalabu matabuna mainana i tubutubuḡa. Laḡannemo tedi Sailomo Bada ena vanuwemo a saḡa a nawanawa ba Penina enatau i voiye te i waidabauba. Bi kota i voiye te i ḡaba bi mote i kanikani.

8 Kamaina bi Elikana mwanena i wai waitalayena gado, “Ana bai aubaina kwa ḡabaḡaba bai kauwina kwa wai nuwaboyae bi mote kuma kanikani, tam wai natuna kuma wai nuwaboyae? Tagu maibena libilibi 10, kwa kitagu bi ta miya.”

9-10 Laḡan ḡemota tedi Bada ena vanuwemo a kani kovi mulinemo, Ana ma nuwaboyana bi ma ḡabana i miya moito bi Bada lisinenmo laupali i wai tubu. Mba ḡome Pilisi Eli tana mataeta diyanemo ena ani miyamo i miyamiya. 11 Kamaina bi Ana palimo i giuwapana gado, “Aee, Bada ḡaiḡailisi guletim, tagu em taupaula, egu nuwaboya kwa kita bi kuma kita kamaḡegu. Bamoda tam gomana olotona kwa viteguna ba gomenina kaka yà vite munaḡem, ena yawasana matabuna ba tam lisimmo bi dabana mote sima bwali.”*

12 Ana i laulaupali bi Eli tana Ana muduna i wai dagudaguna i kitakita waitete. 13 Tana nuwatauḡa gadinoponemo i laulaupali bi kalinana mote i kadidigi. Bi Eli i wai noḡota bena kage Ana i tego bu'uwa. 14 Taunana aubaina Eli i ḡasiyena gado, “Ei bai aubaina kuna tego bu'uwa bi niga ḡome kuna saḡa, niganana ani tego bu'uwa gaubidi kwai naḡasa bi em noḡota ya didimana munaḡa.”

15 Bi kota Ana, Eli i giuwena gado, “Mm pilisi, tagu mote yà tego bu'uwa, tagu mote biya e gauba bagibagidi e tegodi, tagu e nato Bada lisinemo e laulaupali. 16 Mote kuma noḡoti te tagu waivini kabakabaleyagu. Tagu bena e laulaupali bi kuna kitagu. Banina tagu ba ma nuwaboyagu e miyamiya mote ma nuwavisugu.”

17 Laḡannemo Eli mai i vaivaiye ba i giuwena gado, “Oo, kamaina Islael Maimaituwana ya sagum te ma nuwaubam kwa nawa. Bi lisinemo bai kunai baḡaena maso kalinam i vaiye bi i wai nuwaubam.”

18 Kamaina bi ena giu i wai munena gado, “Aee ebom kauwa bi em noḡotemo kwa noḡotigu.” Ḡome te i munaḡa i kani bi mote i wainuwaboya munaḡa.

19 Olaolala ḡesaunemo Elikana bi ena vanuwa lavedi vaitedi a kena moito makai bi Maimaituwa a lauduneye bi a munaḡa edi malagai Lama. Elikana mwanena Ana vaitena a kena bi Bada ena pali i vaiye. 20 Kamaina bi ḡome Ana i bwaga bi natuna olotona i bewa bi i wai isana *Samuwel*,† banina Bada i waibaḡa te i vite.

Samuwel a vite kamaḡe Bada lisinemo

21 Elikana ena vanuwa lavedi vaitedi a nawa Sailo Malagainemo Maimaituwa lisinemo lausewasewa aubaina. Tana i giugiuwapana luvanemo mainana kwalabu matabuna a

* **1:11:** Islael lavedi edi vaivaimo, lava i saugana ba sauga matailina dabana mote sima bwali. † **1:20:** Isa Samuwel banina ba Maimaituwa i waibaḡa.

voivoiye. 22 Bi Ana mwanena i giuwena gado, “Vaitegu mote ta nawa gomana ya seda
kaka. Tagu yà nawe Maimaituwa ena vanuwemo te ena yawasana tabutabuna ḡome ya
miya.”
23 Elikana, Ana ena giu i waimunena gado, “Kamaina bai kuna noḡoti te i visuna ba
mainana kwa voiye bi kwa miya te gomana ya seda. Maimaituwa em giuwapa ya voiye
te banina ya tubuḡa.” Malagaimo i miya bi natuna i labe eete i waiseda.
24 Tana i seda mulinemo tinana i waidoli nawe Sailomo, Maimaituwa ena vanuwemo.
Nawanemo kau natuna ena kwalabu faiona, falawa baikina‡ bi waen dugina i legaudi.
25 Edi lausewasewa mulinemo gomana a natome Eli lisinemo. 26 Bi tinana i giuna gado,
“Ebom BADA ena taupaula, tagu taunana wala diyammo e moito bi BADA lisinemo e
laulaupali. 27 Tagu wai natuna aubaina ei baḡa bi bai e waibaḡaena i vitegu. 28 Taunana
aubaina niganana BADA yà vitevitem. Bi ena yawasana matabuna ba tam BADA lisimmo.”
Bi ḡome BADA a lauduneye.

2

Ana ena kasaḡesaḡe palina

1 Ana i laupali bi i giuna gado,
“Tagu, BADA lisinemo yà wai nuwavisu.
Tana ḡailisi i vitegu.
Bi i waiyawasanigu aubaina yà wai nuwavisu.
Taunana aubaina egu ḡaviya e gwaiyedi.

2 Mote aiyai Waiyawa, mai tam BADA.
Bamo mote aiyai mai tam.
Mote aiyai ema muli tauavalina mai tam, ema Maimaituwa.

3 Tagu e giu te nuwasaḡasaḡa giudi kwa kaisivudi.
Em nuwasaḡasaḡa giudi sa kovi.
Banina BADA, Maimaituwa mwali matabudi i sibedi
bi tana kaka em kauwa matabuna yai talapiliyedi.

4 BADA, tam tauwaiḡaviya ena alaḡiya kunai doukotokotodi.
Bi tam lava kaikaigwaḡedi ḡailisi kuna vitedi.
5 Tedi mabai a noḡotidi te waikani guletidi ba niganana sa bayau gulata.
Bi tedi mabai a noḡotidi te kanikanipekidi ba niganana mote kani sima peki.
Bi waivini aiaipoina ba libilibi 7 sa bewedi,
bi tana libilibi wapawapa i bewebewedina ba niganana taunaḡa ya miya.

6 BADA, tam peki bi yawasana tauvitena.
Tam lava dommo kwa sivusivu yovoḡe bi kwa solusolu waimoito munaḡe.
7 BADA, tam lava ḡesaudi kwa wai gomelidi
bi ḡesaudi kwa wai maulidi.
Bi ḡesaudi kwa voiyedi te sa yovoyovo gulata
bi ḡesaudi kwa voiyedi te sa saḡasaḡa gulata.
8 Tam wai yamoyamonidi gobusemo, miyemiyedi kwa kaikailagetidi.
Tam lava malumaluwabidi venimo miyemiyedi kwa kailagetidi.
Te ḡalibona vaitedi ḡemoḡemotidi,
tedi edi ani miya ba gabu pounemo sa miya.
Dobu matabuna ba tam mabimmo.
Bi mwali matabudi edi gabu kauwemo kuna sivudi.
9 Tam em lava wai patutudi ba kwa moimoito galamedi.
Bi gebo tauvoiyedi ba pekimo sa launeḡaneḡa.
Lava taudiḡa edi ḡailisimo mote bai simai tubu.
10 Tam em ḡaviya ba kwa kovoḡidi.
Tam em medi galewaḡa ya yovona mai palele.
Tam dobu matabuna kwai talapiliye,
bi em ḡalibona ḡailisi kwa vite,
bi em buyobuyona kwa voiye
te ya ḡailisi gulata.”

‡ **1:24:** Mba falawina baikina ba 10 kg luvana.

11 Kamaina bi Elikana ena vanuwa lavedi vaitedi gomana a gose bi a munaga Lama.
Gome Samuwel Sailomo i miya bi Maimaituwa aubaina i noyanoya, pilisi Eli ena waibada
gabulinemo.
Samuwel i dididiga bi Maimaituwa ena noyamo i waiwaisagu, Maimaituwa ena palai
noponemo. Maimaituwa bi lava edi waikitamo ba Samuwel, lava visuvisu kaukauwina. Bi
Eli natunatuna labu ba Pilisi bi gebogebo a voivoiye, taunana aubaina BADA taugiuwatana
i giukamage, Eli lisinemo te Eli ya giuwe te sauga gesaunemo BADA kaka libilibidi yai peki
labuiyedi. Banina tana natunatuna gebo a voivoiyedi bi mote i kaka didimanidi. Eli ena
tubulelesa mulimulidi ba valivaliudimo a peki kovi.

3

BADA Samuwel i yoge

1 Lagannemo Samuwel i wai ewali ba BADA aubaina i noyanoya Eli gabulinemo. Mba
saugidimo BADA, lagan visa ota nopodimo lava lisidimo i giugiu yovo bi i wai laubonidi.
2 Eli matana ai gagugagu bi nuwedi paya bi dudubala gemota ena ani kenamo i
kenakena. 3 Bi palai waiyawemo Maimaituwa ena kwadam i yanayana. Bi Samuwel ba
waianina bogesina ena ani kena diyanemo i kenakena. 4 Kamaina bi BADA, Samuwel i
binauwena gado, "Samuwel!" Gome Samuwel ena giu i wai munena gado, "Tagu niga."
5 Kamaina bi i kena moito bi i velau i nawa Eli lisinemo bi i waitalayena gado, "Tam
kuna binauwegu ee?"
Bi Eli i giuwena gado, "Gega, tagu mote yà binauwem, ku munaga kwa kena bi Samuwel
i munaga i kena."
6 Bi BADA i binau munagana gado, "Samuwel!" Bi gome tana i kena moito te i munaga Eli
lisinemo bi i waitalayena gado, "Tam kuna binauwegu aubaina e nato." Bi tana i giuwena
gado, "Tagu mote yà binauwem, ku munaga kwa kena."
7 Wala mote bamo mainana BADA, Samuwel lisinemo i giu yovo. Taunana aubaina mote
kalinana i vaiye gone.
8 Kamaina bi BADA binau i wai faioni ba Samuwel i kena moito te i nawa Eli lisinemo bi
i waitalayena gado, "Tam kuna binauwegu aubaina te e nato." Bi gome kaka Eli nogota i
vai te BADA, niga gomenina ya binabinauwe.
9 Kamaina bi Eli gomenina i giuwena gado, "Ku munaga kwa kena bi ya binau
munagana ba niga mainana kwa giuwe, 'BADA ku gagali em taupaula ya wai beyavaiya."
Kamaina bi gomana i munaga ena ani kenamo bi i kena.
10 Bi gome te BADA i nato gomana diyanemo i moito, bi i binauna gado, "Samuwel,
Samuwel mai dolinemo i giugiuna." Bi Samuwel magemota BADA ena giu i waimunena
gado, "Ku giu, tagu em taupaula yà waibeyavaiya."
11 BADA i giuwena gado, "Tagu kaka kauwa wai nuwalovolovodi Islael lisidimo yà
voiyedi. Lagannemo yà voiye bi giuna sa vaiyena ba sa tagugu. 12 Tagu Eli bi ena vanuwa
lavedi yà kovogidi, bai dolinemo e giugiuwena mainana yà vioye. 13 Tagu kaikana e
giu te Eli ena vanuwa lavedi yài talapiliyedi. Banina tana natunatuna kauwa gebogebo
otidi a voivoiyedi bi mote i lailai didimanidi. 14 Taunana aubaina e giuwapa te Eli ena
vanuwa lavedi, edi lau sewasewa bi edi laupuyo gebo aubaina ba edi gebo mote yàma
nogotikamagedi."
15 Kamaina bi Samuwel i kena te lagan i sako bi Maimaituwa ena vanuwa mataetidi i
kaikamagedi. Bi tana, BADA bai i giugiuvitena ba Eli giuwena i naile. 16 Kamaina bi Eli
gomana i yoge bi i giuwena gado, "Natugu Samuwel."
Bi Samuwel i giuna gado, "Tamagu bai, tagu niga."
17 Bi Eli i waitalayena gado, "BADA bainewa i giuwem? Mote kuma nuwevi.
Bamoda mwali matabuna i giugiuwemna mote kuma giuwegu ba Maimaituwa ya kovogi
kauwem." 18 Taunana aubaina Samuwel giu matabuna BADA i giugiuwena Eli i giuvite,
mote bai gesauna i sako waidavo. Kamaina bi Eli i giuna gado, "Tana taunana BADA, tana
lisinemo bai i visuna ba ya voiye."
19 Samuwel i dididiga ba BADA tana vaitena bi mwali matabudi i giugiuwedina ba
banidi a tubutubuga. 20 Taunana aubaina Islael lavedi, Den malagainemo bi i nawa te
Biyasiba malagaina palatina ba a sibe te Samuwel ba Maimaituwa taugiuwatana. 21 Sailo
dobunemo lagan wapawapa BADA i laumagata Samuwel lisinemo bi i giugiuwe.

8

Islael lavedi galibona aubaina ai baga

1 Sauginemo Samuwel i wai magula ba natunatuna labu i vinedi te Islael edi taulauetala.
2 Tautuwaga isana Diyouwelo bi tautasi isana ba Abisa bi tedi Biyasiba dobunemo a

noyanoya. 3 Samuwel ena yawasana mote natunatuna a vai. Tedi giukauwa etana a pale
bi mane vaina a ḡoe aubaina, te gebo taukauwedi mulidimo a moimoito.
4 Taunana aubaina Islael babadidi matabudi ai ḡemotidi Samuwel lisinemo Lama
malagainemo. 5 ✡Bi tana a giuwena gado, “Tam kunai magula bi natunatum mote kivimḡa
sima nawanawa. Taunana aubaina ḡalibona ḡesauna kwa vine te ya lau etadoliyemaina,
maibena dobu ḡesaudi.”
6 Bi edi waibaḡa Samuwel mote i wai nuwavisuye, taunana aubaina i laupali Bada
lisinemo. 7 Bi Bada i giuwena gado, “Bai sa waibaḡayena ba matabuna kwa voiye. Tedi
mote tam sima laulau kasaḡaiḡaiyem bi tagu. Tedi mote a ḡoegu te tagu edi ḡalibona.
8 Laḡannemo Idipmo e kapotiyovodi ba tedi laḡan matabuna a laulau kasaḡaiḡaiyegu bi
maimaituwa ḡesaudi a kaikaiwatedi. Taunana aubaina te niganana tam lisimmo mainana
sa voivoiye. 9 Edi waibaḡa aubaina kamaina te edi ḡowana kwa voiye bi kwa tainuwataudi
te laḡannemo ḡalibona yai badayemina ba lisimimo yai badateyala.”
10 Kamaina bi Samuwel, Maimaituwa ena giu lava i giuvitedi, mabai ḡalibona a
waibaḡaena. 11 Niga mainana i giuwedina gado, “Ḡalibona yai badayemina ba niga
mainana ya voiyemi: Tana natunatumi oloolotodi ya legaudi te ena tauwaiḡaviya. Bi
ḡesaudi ya voiyedi te seliot tauvelauyedi, ḡesaudi osimo tauwaiḡaviya bi ḡesaudi seliot
matedimo tauvelaudoli. 12 Tana ḡesaudi ya voiyedi te tauwaiḡaviya 1,000 sai badayedi
bi ḡesaudi 50 sai badayedi. Bi kota ḡesaudi yà voiyedi te ena daibimo sa noya bi ena
kani tauaulina. Bi ḡesaudi mada bi seliot taulauvevewanayedi. 13 Tana kota natunatumi
waiwaivinidi ya voiyedi te enaya taulaubuka bi falawa taugabudi bi ḡesaudi bunama
panepanedi tauvoiyedi. 14 Tana emi daibimo kani visuvisudi, waen bi olip daibidi ya
vaḡaḡalidi bi ena tauwaibabada ya vitedi. 15 Laḡannemo peḡapeḡa bi waen votedi ko auli
tavaitedina ba dubu 10 ko voiyedi, te tana dubu ḡemota ya vai bi ena tauwaibabada bi ena
taupaula lisidimo ya soiye. 16 Tana emi oloolotо bi emi waiwaivini ya legaudi te aubaina
sai taupaula bi kota emi bulumakau bi emi donki ya legaudi te ena noya sa voiye. 17 Bi
laḡannemo emi sipu bi emi gouti dubudi 10 ko voiyedina ba tana dubu ḡemota ya vai bi ya
voiyemi te aubaina ko noya. 18 Mba laḡannemo kaka ḡalibonana, niga kauwidi matabudi
yà voiyedi. Bi Bada lisinemo sagu koi baḡaena ba mote ima sagumi.”
19 Ḡome lava Samuwel ena giuvavasaḡa vaiyena a daboka bi a giuna gado, “Geḡa! Tama
ka ḡoeḡoena ḡalibona yai badaemai. 20 Te ya lau etadoliyemai bi aubaimai ya waiḡaviya
maibena dobu ḡesaudi.”
21 Kamaina bi Samuwel lava edi giu matabudi Maimaituwa i giuvite. 22 Bi Maimaituwa
i giuwena gado, “Kamaina edi ḡowana aubaina ḡalibona ku vitedi.”

9

Ḡalibona Sol

1 Bendiman ena dammo ba oloto waiguyauna, isana Kis. Bi Kis tamana Abiel, itana
ba Diyelo bi nosina ba Bekolat. Tedi edi magula ba Apila, tana Bendiman damnemo.
Bendiman ena dammo oloto laukaina, isana Kis. 2 Bi natuna Sol ewalina i visu kauwa,
mote mai Islael oloolotodi ḡesaudi mai kitedi. Tana ba oloto lofalofana bi ena lava i
nadonado tawedi.
3 Sauga ḡemota Kis ena donki a gwegwe. Taunana aubaina natuna Sol i giuwena gado,
“Tam, taupaula kwai doli bi ko nawa donki ko tavuḡedi.”
Sol bi ena taupaula a nawa donki a tavuḡedina ba i lofa gulata bi bamo mote a banavidi.
Taunana aubaina a nawa taugiuwatana, Samuwel lisinemo bi ai talaye te bamo ḡome maso
a nawa bi donki a tavuḡedi.
15 Bokina mainana Sol, Samuwel lisinemo ya tavana bi Bada Samuwel i giuwena gado,
16 “Bokina niga mai suwelinemo tagu kaka Bendiman damnemo oloto yà giukamaḡe
lisimmo. Te dabanemo buyobuyo kwa ḡini banina tagu e vine te egu lava Islael, yai
badayedi. Tana kaka Filistiya lavedi nimedimo, yai yawasanidi. Tagu egu lava edi pilipili
e kitedi bi e vaiyedi te sagu sa waibaḡaye.”

10

1 Kamaina bi Samuwel olip masina dugina i vai bi Sol dabanemo i ḡini, i wai suluve
bi i giuwena gado, “Bada i vinem te ena lava Islael kwai badayedi. 2 Sol kwa nawana
ba olooloto labu Leitsel ani dobona diyanemo kwa banavidi Diyeldamo Bendiman
ena malagai palatinemo. Tedi kaka niga mainana sa giuwem, ‘Mba donkidi kuna

✡ **8:5:** Wai 17:14

tavutavuḡedina ba a banavidi, taunana aubaina tamam mote ima noḡonoḡotidi. Tana i wai nuwaboyaem bi, ya giugiuna gado, “Bainewa natugu yà banavi?”

5 Samuwel i giuwena gado, “Muliḡa kaka kwa nawana Maimaituwa ena oyamo bi ḡome ba Filistiya edi tauwaiḡaviya a laugalavu. Bi laḡannemo malagainemo nuwam tava ba taugiuwatana dubuna ani laudune gabunemo bi sa yovoyovona kwa banavidi. Tedi ba gita tabudi bi tabudi a legaudi, maibena laiya, tambalin, flut bi ḡap sa waibeyakuluḡedi bi binaumo BADA giuna sa giugiuwe. 6 Mba laḡannemo BADA Aluwina yai wanavum te Maimaituwa giuna kwa giuwe. Bi Maimaituwa ya laivalium te lava tabu otim kwa tubuḡa. 7 Laḡannemo niga matailidi mulidimo ba Maimaituwa ya sagum te ena lauetadolimo ena noya kwa voiye.

8 “Bi kwa gei nawa Gilgal malagainemo bi tagu ḡome yà banavim te ḡamoḡamo yài pekidi bi yà gabudi lausewasewa aubaina Maimaituwa lisinemo. Bi ḡamoḡamo ḡesaudi ba kaniḡemota aubaina yà vitem. Laḡan 7 nopodimo tam ḡome kwai laba te tagu yà tava, kaka yà giuwem te bai kwa voiye.”

Samuwel Sol i wainoyanoyae te Islael lavedi edi ḡalibona

9 Ḡome Sol i tauvitale bi Samuwel i gosegose ba Maimaituwa Aluwina i wai wanavu bi i laivaliu te lava tabuotina i tubuḡa. Mba laḡannemo Samuwel bai i giugiuwena banina i tubuḡa. 10 Laḡannemo Sol bi ena taupaula Maimaituwa ena oyamo a tavatava ba kauwa niga mainana i tubuḡa: Tedi taugiuwatana dubuna a kitedi a natonato lisidimo, te Maimaituwa Aluwina Sol i waiwanavu bi tana kota Maimaituwa giuna i gagaliye. 11 Laḡannemo Sol tausibena a kita te BADA giuna i gagagaliye ba tedi a tagugu bi a giuna gado, “Emala, niga Kis natuna niganana taugiuwatana i tubuḡa, ee?”

12 Bi ḡome lava ḡesauna i moimoitona i giuna gado, “Niga giuna, *Tamana mote taugiuwatana* ko kaisako, mba kaiyovu. Ḡemoḡemotina lava yababa yaila taugiuwatana.” 13 Laḡannemo Sol BADA giunemo gagali i wai waikovi ba i saḡa i nawa anilaudune gabunemo.

14 Bi Sol madiyana,* Sol ena taupaula vaitena i banavidi bi i wai talayedina gado, “Bamo kona miyamiya?”

Sol i giuwena gado, “Tama donki ke tavutavuḡedi. Bi kei tavutavu kasaḡa taunana aubaina ke nawa Samuwel lisinemo bi kei talaeye te donkidi bamo ḡome.”

15 Bi Sol madiyana i wai talayena gado, “Samuwel bai i giuwem?”

16 Tana madiyana ena giu i waimunena gado, “Tana i giuwegu te lava ḡesauna kaikana donkidi i banavidi.” Samuwel, Sol i giuwaimaḡati te tana Islael lavedi edi ḡalibona. Bi Sol mba giuna mote madiyana i tainuwatau.

17 Niga kauwina mulinemo Samuwel Islael lavedi matabudi i giuwedi te a nawa Misfa malagainemo, BADA giuna vaiyena aubaina. 18 Ḡome a tava bi Samuwel i giuwena gado, “BADA, Islael edi Maimaituwa niga mainana i giuwemi. Temi Islael lavemi Idip edi waibadamo kona wainuwatoi bi dobu ḡesaudi lavedi a kaka pilipilimi. Bi e kapotiyovomi te niga dobunemo e tavaitemi. 19 Tagu taunana Maimaituwa, emi pilipilimo bi emi wainuwatoimo ei yawasanimi. Temi kona dabokegu bi kona giuna gado, ‘Tama ḡalibona ka ḡoeḡoe te yai badayemai!’ Taunana aubaina matabumi emi kalinaḡa bi emi damḡa koi ḡemotimi tagu emi BADA lisigumo.”

20 Kamaina bi Samuwel tana Islael lavedi dam ḡemoḡemotaḡa i giuwedi a nato bi damdi nopodimo Bendiman damna i vine. 21 Bi kota Samuwel Bendiman damna i giuwedi a nato bi Matili ena vanuwa lavedi nopodimo BADA, Kis natuna Sol i vine. Bi ḡome lava ai tavutavu bi tana mote a banavi. 22 Kamaina bi BADA ai talayena gado, “BADA, Sol bamo?” Bi BADA edi giu i wai munena gado, “Tana kani ani waidubudimo ya kankandavona.”

23 Kamaina bi a velau a nawa, Sol a tavuḡe. A banavi bi ai doli natome lava matedimo bi tana i lofa gulata te lava matabudi ba dabayalona palatina. 24 Kamaina bi Samuwel lava matabudi i giuwedina gado, “Niga taunana olotona BADA i vine te emi ḡalibona. Islael lavada nopodemo mote mai bamo olooloto ḡesaudi mainana!” Bi lava matabudi a binauna gado, “Ḡalibonana kwalabu wapawapa mainana ya miya.”

11

Islael lavedi Sol ena waibada ai taladidi

14 Muliḡa Samuwel Islael lavedi i giuwedina gado, “Ko nato ta nawa Gilgalmo bi eda ḡalibona ta laivaliu munaḡe. 15 Taunana aubaina matabudi a nawa Gilgalmo bi BADA a lauduneye bi Sol a laivaliu munaḡe te edi ḡalibona. Bi ḡome ḡamoḡamo ḡesaudi kaniḡemota

* **10:14:** Niga olotona ba Kis tasina, Sol madiyana.

aubaina Bada lisinemo a lausewasewayedi bi matabudi a kani ḡemota. Ḡome Sol bi Islael lavedi ai nuwa ḡemota."

13

Sol Maimaituwa i laukasaḡaiḡaiye

Laḡannemo Sol ena kwalabu 30 bi a vine te ḡalibona. Sol Islael ediya tauwaiḡaviya i lau etadoliyedi bi Amon lavedi vaitedi ai ḡaviya bi a lau yovoḡedi. Mulinemo kota Pilistain lavedi vaitedi ai ḡaviya bi lavedi edi tauwaiḡaviya ba a wapa gulata. Taunana aubaina Islael lavedi a naila. Bi Sol, Samuwel i labelabe te maso i nato bi Maimaituwa lisinemo i lausewasewa, kaka maso a nawa ai ḡaviya. Bi Samuwel mote i nato makai, aubaina te Sol taunaḡa i lausewasewa Maimaituwa lisinemo. Taunana aubaina Maimaituwa i medi.

13 Samuwel, Sol i giuwena gado, "Tam mote ku nuwauyauya. Bi mote BADA em
Maimaituwa ena waiḡake ku kaiwata bi ku voteyeteye maso ba i waianinem te em
tubulelesa vaitedi kona lauetadoli nonoḡa. 14 ✡Bi niganana te noi i saḡa i nawana mote
kuma lauetadoli, banina BADA lava ya tavutavuḡena ena noḡota mai tana ena noḡota.
Banina tam mote Maimaituwa ku kaiwata kauwe. Taunana aubaina epaiyanim kaikana
lavana i vine te tana ena lava ya lauetadoliyedi."

15

Maimaituwa Sol i daboke te mote imai bada munaḡa

1 ✡Muliḡa Samuwel, Sol i giuwena gado, "Tagu, BADA i giukamaḡegu te buyobuyo
dabammo e ḡini te tam ḡalibona Islael lavedi kwai badaedi. Taunana aubaina niganana
BADA kalinana kwa vaiye. 2 ✡BADA ḡaiḡailisi guletina i giuna gado, 'Laḡannemo Islael
lavedi Idipmo bi a natonato ba Amelek lavedi a suluvaidi, taunana aubaina niganana
lavedi yà kovoḡidi. 3 Kwa nawa bi Amelek lavedi kwai ḡaviyedi bi edi ḡonaḡona matabudi
kwa kagebogebodi. Mote bai ḡesauna kuma gose, olooloto, waiwaivini, libilibi bi libilibi
meyemeyedi matabudi kwai peki kovidi. Bi kota kau, sipu, kamelo bi donki vaitedi kwai
pekidi."

4 Kamaina bi Sol giu i giukamaḡe ena tauwaiḡaviya lisidimo te Telaim malagainemo sai
ḡemotidi. Tauwaiḡaviya Diuda damnemo a natona, wapedi ba 10 tausan. Bi tauwaiḡaviya
Islael damdi nopodiḡa a natona ba 200 tausan.

7 Ḡome tedi Avila malagainemo waiḡaviya ai tubu bi a ḡosa nawedi te Sula malagainemo
a tavaitedi. Bi malagai Sula ba Idip diyanemo aibeu yawannemo. Sol ena tauwaiḡaviya i
lauetadoliyedi bi Amelek lavedi a suluvaidi bi a lauyovoḡedi. 8 Tedi Amelek edi ḡalibona
Agag a pani bi ena lava matabudi ai peki kovidi. 9 Sol ena tauwaiḡaviya vaitedi Agag a pani
bi mote ai peki. Sipu, kau bi kota kau lauewalidi bi mwali ḡesaudi visuvisudi vaitedi mote
a kagebogebodi. Ḡamoḡamo bi ḡonaḡona ḡesaudi mote edi ḡowana taudidi a kagebogebodi.

10 Bi BADA, Samuwel i giuwena gado, 11 "Niganana Sol lisinemo ei uvala bai aubaina e
voiye te ḡalibona bi niganana i dabokegu bi egu giuvavasaḡa mote i kaiwata." Ḡome BADA
kalinana Samuwel i vaivaiye ba Sol nuwana i poyae bi i laupali malasako BADA lisinemo.

12 Olaolala kaikana Samuwel i modina Sol i tavuḡe. Bi lava ḡesauna tana i giuwena
gado, "Sol ba i nawa Kamel tauninemo. Bi ḡome mataila ḡakimina i wai moitona ba isana
vatona aubaina bi ḡome te i munaḡa Gilgalmo."

13 Laḡannemo Samuwel, Sol i banabanavi ba Sol i giuwena gado, "BADA ya kavisuvisum.
BADA ena giuvavasaḡa matabuna e voiye kovi."

14 Samuwel ena giu i wai munena gado, "Kuna giu te giuvavasaḡa kuna kaiwata kauwe,
bi bainewa te sipu bi kau kalinedi yà vaivaiyedi?"

15 Bi Sol i giuwena gado, "Egu tauwaiḡaviya mba ḡamoḡamodi Amalek lavedi lisidimo
a legaudi. Tedi sipu bi kau laukaidi a sivuliyedi, te BADA em Maimaituwa lisinemo ani
lausewasewa. Bi ḡesaudi ba kei peki kovidi."

16 Kamaina bi Samuwel, Sol i giuwena gado, "Ku miya moimoisili, kage dudubalinemo
BADA i giuwegu bi bai i giugiuweguna yà tainuwataum."

Bi Sol i wai talayena gado, "Bainewa i giuwem?"

17 Bi Samuwel i giuwena gado, "Sol tam mote lava yababa, tam niganana Islael
lavedi edi bada. BADA i vinem bi buyobuyo dabammo i ḡini te edi ḡalibona. 18 Tam
i giuvavasaḡem bi i giukamaḡem te Amelek, lavedi edi kauwa gebogebodi maso kunai
douḡoseḡosedi. Tana i giuwem te maso kunai ḡaviyedina eete kunai peki kovidi. 19 Bai
aubaina mote BADA ku voteyeteye? Tana i giuwem te ḡaviya noponemo mote maso edi bai

✡ **13:14:** Giu 13:22 ✡ **15:1:** 1 Sam 10:1 ✡ **15:2:** Pot 17:8-14

ḡesauna ku vai. Bi geḡa te tam noḡotimmo niga mwalidi kuna legaudi bi BADA matanemo gebo kuna voiye."
20 Sol, Samuwel ena giu i waimunena gado, "Tagu BADA bena e voteyeteye. Tana i giu
vavasaḡegu te e nawa bi Amelek lavedi e ḡosa kovidi bi edi ḡalibona Agag e natome. 21 Bi
egu tauwaiḡaviya tedi sipu bi kau visuvisudi a legaudi bi mote ai pekidi. Bi Gilgalmo a
natomedi BADA emi Maimaituwa lisinemo lausewasewa aubaina."
22 Ḡome Samuwel i giuwena gado, "Sol bamo taunana BADA ya wainuwavisuwe?
Ḡamoḡamo sa gabudi bi BADA lisinemo sa laulau sewasewana, ee BADA lisinemo
waikalinakabi?" Kuna sibe ee geḡa, te waikalinakabi i saḡa gulata kaka ḡamoḡamo sa
laulau sewasewayedina. Giukauwa te BADA waikalinakabiyena ba i tausaḡana kaka
lausewasewa. Tana kalinana vaiye watawatana ba i visu gulatana kaka soisoi sipu*
laukaidi sa laulau sewasewayedina.
23 "Bamoda lava BADA sa laulau kasaḡaiḡaiyena ba luvana maibena yabune ee bwalau.
Lava nuwanuwa saḡesaḡedi BADA matanemo ba mai koikoitau taulauduneyedi. Kuna kita
Sol, tam BADA ena giuvavasaḡa kuna daboke, taunana aubaina i dabokem te mote kumai
ḡalibona munaḡa."
27 ✡Laḡannemo Samuwel i tauvitale te maso i modina ba Sol i miya moito te Samuwel
ena gala isunemo i kabi te i solulisi. 28 Bi Samuwel i giuwena gado, "Tam egu gala kuna
lisina mainana kota BADA em waibada i lisi kamaḡe bi lava ḡesauna i vite. Niga lavana
ba i visuna kaka tam. 29 Islael edi Maimaituwa miyamiya nonoḡina bai i giugiuwena ba
mote imai geḡa bi kamaina te ya tubuḡa. Tana mote lava ota te ena noḡota ya vitale."
34 Ḡome te Samuwel i nawa ena malagai Lama bi Sol i munaḡa ena ani miya Gibeyamo.
35 Samuwel bainewa i miyana lofana, Sol mote bamo i kita munaḡe bi laḡannemo i
noḡonoḡoti ba i wai nuwaboyae. BADA i wai uvala te Sol i voiye te Islael edi ḡalibona.

16

BADA Deivida i vine te ḡalibona

1 BADA Samuwel i giuwena gado, "Sol kwaala wainuwaboyae, tagu kaikana Islael
edi ḡalibonana e kita kamaḡe. Samuwel olip masina kwagina kwa vai bi kwa nawa
Betliḡemmo oloto isana Diyesi lisinemo. Tagu natunatunemo ḡalibona e vine te Sol
epaiyanina."
2 Samuwel i waitalana gado, "Bainewa yà nawa? Sol giugu ima vaiye bi imai pekigu?"
BADA i giuwena gado, "Kau gubuna waivinina kwa vai bi kwa giuna gado, 'E nato BADA
lisinemo lausewasewa aubaina."
3 Mba lausewasewanemo Diyesi kwa giuvai bi ya giuwem te bai kwa voiye. Laḡannemo
natuna e vinevinena yai lovemna ba taunana dabanemo buyobuyo kwa ḡini te mataila,
tagu egu vinevine.
4 Samuwel i nawa Betliḡemmo bi BADA i giugiuwena mainana i voiye. Ḡome malagai
babadidi i banabanavidi ba a naila bi a giuwena gado, "Tam manuwaubam kuna tava,
ee?"
5 Bi tana edi giu i waimunena gado, "Bena manuwaubagu e tava BADA lisinemo
lausewasewa aubaina. Ko vononoḡa munaḡemi bi ko nato vaitegu ta lausewasewa."
Bi kota Diyesi ma natunatuna i giuwedi te a vononoḡedi kaka lausewasewa aubaina i
giuvaidi.
6 Laḡannemo a tavatava ba Samuwel, Diyesi natuna tautuwaḡa Eliyab i kita bi
i wainoḡotana gado, "Giukauwa te BADA matanemo, niga olotona ba ena ḡalibona
vinevinena."
7 Bi BADA Samuwel i giuwena gado, "Tagu mote tana ei anine, tubuḡina ena visu ee
ena lofa kuma kitakita. Lava edi wai kitamo mote mai tagu yàma wai kita. Lava ba lava
tubuḡina sa kitakita bi tagu ba lava nopona yà kitakita."

10 Kamaina bi Diyesi natunatuna 7 i giuwedi a nawa Samuwel lisinemo. Bi Samuwel,
Diyesi i giuwena gado, "BADA mote bamo niga ewaewalidi nopodimo ḡesauna i vine." 11 Bi
i waitalayena gado, "Niga natunatumdi kamaina?"
Bi Diyesi ena giu i waimunena gado, "Natugu damodamona ba sipu ya kitakita watedi."
Bi Samuwel, Diyesi i giuwena gado, "Natum ḡesauna kwa giukamaḡe te yai doli natome,
kaka ta miyatulu. Bi laḡannemo gomana i tavana, kaka ta miya bi ta kani."
12 Kamaina bi Diyesi natunatuna ḡesaudi i giukamaḡedi te Deivida ai doli tavaite. Tana
ewali kitana visuvisuna bi wai matakamokamotina.

---

* **15:22:** Mba laḡandimo sipu lauewalidi laukaidi a laulausewasewayedi. ✡ **15:27:** 1 Ḡali 11:30,31

Ḡome BADA, Samuwel i giuwena gado, “Ee, tana taunana, kwa nawa bi buyobuyo dabanemo kwa ḡini.”
13 Tana tuwatuwaḡana a kitakita bi Samuwel masi kwagina i vai bi Deivida dabanemo buyobuyo i ḡini. Mba sauginemo te noi i saḡa i nawana ba Maimaituwa Aluwina Deivida nopona i waiwanavu. Kamaina bi Samuwel i munaḡa ena malagai Lamamo.
14 Mba kauwina i tubutubuḡa ba BADA Aluwina Sol i potiyovo kamaḡe. Bi BADA aluwa gebogebona i wai anine te i sola saḡa gabu i vai bi i voiye te ena yawasana i lolalola.

18

Deivida Sol enaya tauwaiḡaviya i tubuḡa.

Sol Deivida i unule
5 Sol, Deivida i giukamaḡe tauwaiḡaviya tabudi bi tabudi lisidimo bi tana i waiḡaviya kauwa. Taunana aubaina i sakosaḡena tauwaiḡaviya edi bada. Niga kauwinemo lava matabudi bi Sol ena tauwaiḡaviya babadidi ai nuwavisu gulata. 6 Deivida Filistiya edi ḡaviya badana Golaiet i wai peki. Laḡannemo tauwaiḡaviya a munamunaḡa malagaimo ba Islael waivinidi malagai nopodiḡa a tava ḡalibona Sol aubiga voyainemo. Tedi gita kitedi tabudi bi tabudi tambalin vaitedi ai beyakuluḡedi bi mayasisidi a weya bi a bigabiga.
7 Mba waivinidi mayasisidi a weyaweyana gado,
“Sol tana ḡaviya 1,000 i waipekidi,
Bi Deivida tana 10,000 i waipekidi.”
8 Sol mba giudimo mote i wainuwavisu, taunana aubaina i medi gulata. Bi i wainoḡotana gado, “Tedi Deivida isana sa kaikailageti bi sa giugiu te ḡaviya 10,000 i waipekidi bi tagu ḡaviya 1,000 ota ei pekidi. Muliḡa male tana sa sako saḡe te edi ḡalibona.”
9 Ḡome bi noi i nawana ba Sol, Deivida unulena i waitubu.
Niga kauwidi mulidimo Sol, Deivida i mediye bi i ḡoeḡoe te maso i wai peki. Sol natuna Diyonatan, Deivida i giuwe te tamana ya ḡoeḡoe te yai peki, taunana aubaina Deivida i velau i nawa dobu ḡesaudimo te Sol ya kandavone.

21

Aḡimelek Deivida i sagu
1 ✡Deivida i nawa malagai isana Nob, Pilisi Aḡimelek kitana aubaina. Laḡannemo Aḡimelek i laupotiyovo Deivida augiuvainemo ba i naila bi i giuna gado, “Ei bai aubaina niga ḡome taumḡa kuna nato?”
2 Bi Deivida Pilisi Aḡimelek i giuwena gado, “Tagu ḡalibona i giukamaḡegu e nato te kauwa ḡesauna yà voiye. Bi i giuweguna gado, ‘Bai e giuwem bi kwa nawanawana ba mote aiyai kuma giuwe.’ Bi egu tauwaiḡaviya e giuwedi te modomodo ḡesaunemo tagu sa labelabegu bi ḡome kaka kaitaubanava. 3 Aḡimelek lisimmo niganana bai ya kenakena ee geḡa, te kwa vitegu? Buledi 5 ee bai ḡesauna te kwa vitegu yà kani.”
4 ✡Bi Aḡimelek i giuwena gado, “Tama mote buledi ota lisimaimo bi buledi waiyawa taunana ya kenakena. Bamo te em tauwaiḡaviya bi mote waivini vaitedi a kena ba ḡemoḡemotina kwa vai bi em tauwaiḡaviya vaitedi ko kani.”
5 Bi Deivida Pilisi ena giu i waimunena gado, “Giukauwa, tama mote waivini vaitedi ka kena. Laḡannemo tama ḡaviya aubaina ke potiyovona ba egu tauwaiḡaviya sa gei kavisuvisu munaḡedi kaka waiḡaviya aubaina ka potiyovo. Bi kota ka vivile munaḡemai kaka, ḡalibona ya giukamaḡemai te noya ka voiye.” 6 Pilisi lisinemo mote bamo kani, taunana aubaina Aḡimelek buledi waiyawa i vai te Deivida i vite bi buledi valivaliuna wadubona i wai epaiyani. Niga taudidi palai Waiyawa noponemo kenekenedi.

31

Sol ena peki
1 Mba laḡannemo Filistiya lavedi Gilbowa Oyanemo Islael lavedi ai ḡaviyedi. Islael edi tauwaiḡaviya oloolotodi ba Filistiya lavedi a naile kamaḡedi bi Filistiya a miya moito te Islael lavedi wapewapedi ai pekidi. 2 Bi kota Sol ma natunatuna a kwaviwatedi te Diyonatan, Abinadab bi Melkisuwa ai pekidi. 3 Bi Sol kana ḡaviya a moito gudu bi a lau pawasi te kelo dididiga i vai.
4 Kamaina bi Sol ena tauwaiḡaviya bi kota ena mada tauavalina i giuwena gado, “Em kepata kwa soluvai bi kwai pekigu! Mote yà ḡoe te Filistiya lavedi Maimaituwa mote tausibena, sai namaḡegu bi sai pekigu.” Bi ena pawasi tauavalina Sol waipekina i naile.

✡ **21:1:** Met 12:3,4; Mak 2:25,26 ✡ **21:4:** Mak 2:25-26

Ḡome Sol ena kepata i soluvai bi taunaḡa bwaganemo i gwali bi i kuluva te i waisuna
munaḡe. 5 Laḡannemo Sol ena pawasi tauavalina i kita te i peki ba mainana taunaḡa i
waipeki munaḡe.

Samuwel ena buka wailabuna

Lainuwanega

Niga bukana ba Deivida ena waibada ya giugiuwe. Laidalolo 1 te 4 ba bainewa Diuda lavedi taudiga i wai badayedina lalasi yawannemo. Bi kota laidalolo 5 te 24 ba bainewa Diuda bi Islael lavedi beubeu yawannemo miyemiyedi vaitedi i wai badayedi, taunana ya giugiuwe. Niga bukanemo kota tana kana gaviya Islael noponemo bi kota dobu gesaudi i wai gaviyedina kota ya giugiuwe. Bi ya wailoveda te bainewa Deivida, Maimaituwa i wai nuwavaine bi i wai sumage. Bi kota ena gebogebo bi ena kaigwaga gesaudi kota ya wailoveda. Bi ta kita te Maimaituwa bainewa Deivida i kovogi bi kota bainewa i lau kuvasa bi Maimaituwa ena gebogebo i nogotikamage. Bi Deivida kota pilipili wapewapedi i banavidi lagannemo Islael lavedi i wai badayedi bi Maimaituwa i moito galame ena giuwapa Deivida bi ena dam lelesina lisidimo i noya wataye (2 Sam 7:11-16 ko kita).

5

Deivida Islael edi galibona

1 Waibabada Islael noponemo Deivida vaitena Giblon malagainemo ai gemotidi bi a giuwena gado, "Tama tam em dam isuna. 2 Wala nove Sol aubaimai i wai galibonana sauginemo, tam taunana Islael edi tauwaigaviya kuna lau etadoliyedi bi kuna waigaviya. Bi Bada i giuwemna gado, 'Tam taunana egu lava Islael kwa labedina mai sipu taulabedi ya labelabedina mainana. Kota tam mainana Islael lavedi kwai badaedi."

3 Gome Islael babadidi a tava Giblon malagainemo galibona Deivida lisinemo. Bi tana waianina i voiyena lava bi Bada matedimo. Gome babada olip masinemo Deivida dabanemo buyobuyo a gini bi ai mataile te tana Islael edi galibona.

4 ✡Deivida ena kwalabu ba 30 bi i wai galibona bi kwalabu 40 nopodimo Islael i waibadaedi.

7

Bada ena waianina Deivida lisinemo

1 Bada Deivida i moito galame te kana gaviya matabudi i lauyovogedi. Mulinemo galibona vanuwinemo manuwaubana i miya i waiyawasi. 2 Deivida i miya moito bi taugiuwatana Neitan i giuwena gado, "Tagu ba vanuwa visuvisunemo kai isana seda, a galagalanemo yà miyamiya. Bi bainewa te Maimaituwa ena waianina bogesina ba palai noponemo ya kenakena?"

3 Neitan galibona ena giu i wai munena gado, "Bada tam lisimmo, taunana aubaina kwa nawa bi bai kuna nogonogotina kwa voiye."

4 Mba dudubalinemo Bada Neitan i giuwena gado,

5 "Kwa nawa bi egu taupaula Deivida kwa giuwena gado, 'Bada niga mainana i giu: Tam mote taunana egu vanuwa kuma gala bi noponemo yàma miya."

8 Bada, Neitan i giuwena gado, "Egu taupaula Deivida niga mainana kwa giuwe, Bada sagasaga guletina i giu: Tam wala ba waigega otim bi sipu edi aniyaba gabunemo, sipu kuna labelabedi bi tagu e vinem bi e sako sagem te egu lava Islael kwai badaedi. 9 Tam em ani nawamo ba tagu vaitem bi em gaviya matabudi matammo e lauyovogedi. Bi niganana isam yà voiye te ya didiga, maibena waibabada isanawenawedi dobumo. 10-11 Tagu kaka egu lava Islael edi doga otina yà vitedi bi dobu wai nuwaubanemo yà sivudi bi sa miya. Gebogebo lavedi a laulaukivi gebogeboyemina ba mote sima voiye munage. Bi gome mote bai kaka ima ka pilipilimi. Bi em gaviya mote yàmai aninedi bi sima kapilipili munagemi.

"Tagu Bada bai e giugiuwemna ba yà voiye te tam em tubulelesemo galibona sa tubuga. 12 ✡Tagu kaka em tubulelesemo natuotim gemota yà vine, te gabum ya vai. Bi em lagan i kovina ba em magula edi ani kenamo sa sakom. Tagu kaka ena waibada yà voiye te ya gailisi. 13 Bi tana taunana kaka vanuwa ya gala isagu anilauduneyena aubaina bi tagu yà voiye te ena waibada ya kena nonoga. 14 Tagu tana yài natune bi tana tagu yai tamanegu. Lagannemo bai i voiye waigebona ba tagu yà kovogina maibena gomana tamana ya kovokovogina. 15 Bi tagu egu goe tana lisinemo mote kaka yàma kaikamage, maibena galibona Sol lisinemo e kaikaikamagena bi epaiyanina ba tam e sakom. 16 Em dam lelesina ya tuwawata bi em tubulelesa sai galibona bi sa lauetadoli nonoga."

17 Kamaina bi Neitan wailove i kita biBada bai matabuna i wai wailovena Deivida i giuvite.

✡ **5:4:** 1 Gali 2:11 ✡ **7:12:** Giu 2:30

11

Deivida Ulaiya i vawaidoga

1 Kwamla lagandimo kaka galibona sa nawa sa wai gaviya. Diyowab bi ena tauwaigaviya
babadidi bi Islael edi tauwaigaviya matabudi Deivida i giukamagedi a nawa Amon. Bi
tana Yelusalemmo i miya gwasa, gome Amon lavedi ai gaviyedi bi a gosa kovidi bi Laba
Malagaina a moito galame.
2-4 Lagan gesau aubiganemo, Deivida galibona vanuwina noke dabanemo ena ani
kenamo i kena moito bi i moimoito nawa, te waivini mulemulel i kita yovoge i asiasiwa.
Waivinina nawanawalai i vai bi edi vaivai luvanemo i asiwa bi i kaka visuvisu munage.
Taunana aubaina te Deivida oloto gesauna i giukamage te waivinina i lau mulimuliye.
Bi olotona i tava munaga bi Deivida i giuwena gado, "Tana Besiba mwanena Ulaiya
Giti olotona bi tamana Eliyem." Kamaina bi Deivida oloto i giuwe te i nawa waivinina
i waidoli natome lisinemo bi vaitena a kena. Mulinemo te waivini i munaga ena
vanuwemo. 5 Bi waivini mayana vai te bwaga, kamaina bi Deivida ena giu i giukamagena
gado, "Tagu ba e bwaga."
6 Taunana aubaina Deivida giu i giukamage Diyowab lisinemo bi i giuwena gado,
"Ulaiya Giti lavana kwa giukamage lisigumo." Kamaina bi Diyowab, Ulaiya i giukamage
Deivida lisinemo. 7 Kamaina bi Ulaiya i nato Deivida lisinemo. Bi Deivida i waitalayena
gado, "Diyowab ena tauwaigaviya vaitedi bainewa? Bi bainewa sa waigaviya?" 8 Kamaina
bi Deivida, Ulaiya i giuwena gado, "Kwa nawa em vanuwemo bi kagem kwa kogedi*
bi kwai yawasi." Sauginemo Ulaiya, Deivida ena vanuwa i gosegose kamage ba gome
galibona ena puyo i giukamage Ulaiya ena vanuwemo. 9 Bi Ulaiya mote i nawa ena
vanuwemo bi tana galibona ena vanuwa mataetinemo Deivida ena tauyava matabudi
vaitedi a kena.
10 Kamaina bi lava gesaudi galibona a giuwena gado, "Ulaiya mote i nawa ena
vanuwemo." Deivida, Ulaiya i giuwena gado, "Ei, tam kuna nawanawana kuna tava
munaga bi bai aubaina mote kuna nawa em vanuwemo?"
11 Gome Ulaiya, Deivida i giuwena gado, "Mote i visu te waianina bogesina, Islael bi
Diuda edi tauwaigaviya vaitedi palaimo sa miyamiya. Bi kota egu tauwaigaviya badana
noko wapumo a laugalavu bi sa miyamiya. Bi tagu yà nawa egu vanuwemo yà kani, yà
tego bi mwanegu vaitena ka kena, mba ani kitana mote i visu."
12 Kamaina bi Deivida, Ulaiya i giuwena gado, "Tam niga gome kwa miya bi lagan
wailabuinemo kaka yà giukamagem kwa munaga." Ulaiya Yelusalemmo i miya te lagan
wai labunemo kaka i nawa. 13 Gome te Deivida, Ulaiya i giuvai bi vaitena a kani, a tego
bi Deivida, Ulaiya i waitego bu'uwi. Bi i munaga ena gabumo taupaula vaitedi a kena bi
mote i nawa ena vanuwemo.
14 Olaolalemo Deivida, Diyowab ena pepa i gilumi te Ulaiya i vai nawe Diyowab i vite.
15 Mba pepana noponemo Deivida i gilumana gado, "Diyowab, niga lavana Ulaiya kwa
nawe gaviya diyaotidimo bi laumatamo ko gose kamage bi temi koi mulisuwasuwa. Mba
mai kauwinemo kaka tana sai peki."
16 Kedi gaviya a ganapaniyedi Laba malagainemo, gome Diyowab i kita te bamo
modomodonemo kedi gaviya pokapoka sa wai gaviya, ba Ulaiya gome i sako. 17 Bi
malagainemo gaviya a lau potiyovo te Diyowab ena tauwaigaviya vaitedi ai gaviya bi
Deivida ena tauwaigaviya gesaudi ai pekidi bi kota Giti olotona Ulaiya vaitena ai peki.
26 Kamaina bi Besiba i vaiye te mwanena Ulaiya i peki ba tana i wai nuwaboyae. 27 Mba
wainuwaboyana mulinemo Deivida lava gesauna i giukamage te i wai doli natome ena
vanuwemo. Gome waivinina i nagi bi i wai natuna te gomana olotona i bewa. Deivida
kauwina i voiyena ba BADA mote i wai nuwavisu.

12

Neitan Deivida i kaipasine

1 ✡BADA, Neitan i giukamage Deivida lisinemo bi i giuwena gado, "Mai maso malagaimo
lava labu a miyamiya, gesauna waiguyauna bi gesauna wai yamoyamonina." 2 Bi lava
waiguyauna ba i wai sipu bi i wai kau gulata. 3 Bi lava wai yamoyamonina ba ena
sipu waivinina gaubona, laugemotina i kune vai. Tana ena vanuwa lavedi vaitedi a
gamo kauwe te i dididiga. Bi ena kanimo i wai kani bi ena tegomo i wai tego bi kota i
bewabewana maibena natuna waivinina.

---

* **11:8:** Diu edi vaivaimo lava i nawanawa bi i tavana ba kagena sa gei kogа kaka ya sola nawa vanuwemo. ✡ **12:1:**
Sale 51

4 Lag̃an g̃emota taomana i tava lava waiguyau ena malagaimo. Bi lava waiguyauna i
wai lavabili te ena g̃amog̃amo g̃esauna mote i vunu bi i vononog̃e ena taomana aubaina.
Bi geg̃a te tana i miya moito te lava wai yamoyamonina ena sipu laug̃emotina i vunuvai
te ena taomana aubaina i vononog̃i.
5 G̃ome te Deivida nuwana i laisikesikeina, lava waiguyauna lisinemo bi i giuna gado,
"BADA matanemo yà giugiu te niga lavana mai i kauwana ba i visu te maso i peki." 6 Tana
lava wai yamoyamonina mote i launuwatoiye, i visu te sipu lau ewalidi wapedi 4 ya
legaudi bi lava wai yamoyamonina ena sipu yai epaiyani.
7 Neitan, Deivida i giuwena gado, "Lavana ba tam bi niga mainana. BADA Islael edi
Maimaituwa i giuwegu, 'Tagu e vinem te Islael edi g̃alibona. Bi kota Sol ena g̃ailisimo
tagu ei yawasanim. 8 Bi Sol ena waibada e vitem bi kota mwanemwanena e vitem. Bi
tagu kota e sakom te Islael bi Diuda kwai badayedi. Bamoda niga mwalidi lisimmo sima
g̃aubo gulata ba tagu g̃emog̃emotina yai lautawi. 9 Bi tam bai aubaina egu giuvavasag̃a
kuna laukasag̃aig̃aiye bi niga kauwina gebogebona kuna voiye? Ulaiya G̃iti lavana tam
kunai peki bi mwanena kuna nag̃ivai te mwanem. Tam Amon lavedi edi kepatemo Ulaiya
kunai peki.* 10 Tam mote ku voteyateyaegu bi Ulaiya mwanena kuna nag̃ivai te mwanem.
Taunana aubaina niganana em dam lelesina ba lag̃an matabuna mote nuwavisumo sima
miya.'
11 "Maimaituwa niga mainana i giu, 'Tagu g̃otona te em dam lelesinemo pilipili yà
natomedi. Tagu kaka matammo mwanemwanem yà legaudi bi oloto g̃esauna yà vite te
vaitena sa kena bi lava matabudi matedimo sa kita. 12 Tam kandavonemo kuna voiye te
bena aiyai mote ima sibe. Bi tagu ba suwalemo yà voiye te Islael lavedi matabudi sa kita."
13 G̃ome Deivida, Neitan i giuwena gado, "Tagu gebogebo BADA matanemo e voiye."
Bi Neitan Deivida ena giu i waimunena gado, "Kamaina, Maimaituwa em gebogebo i
nog̃otikamag̃e bi mote kuma peki.
14 "Bi tam vawaidog̃a kuna voiyena ba mote em vivila BADA lisinemo, taunana aubaina
natum ya peki."
15 G̃ome te Neitan i nawa ena vanuwemo. Bi Deivida natuna Ulaiya mwanena i
bewabewana BADA i voiye te i sida gulata. 16 Bi mba sidanemo Deivida gomana aubaina
i laupali Maimaituwa lisinemo. Tana i udi bi i sola nawa ena gabumo bi mote ena ani
kenamo i kena bi dudubala matabuna senalemo i kenakena. 17 Deivida ena vanuwemo
babada magumagulidi a miya moito te tana senalemo i wai patikune bi i kenakenana, a
kanuwabigabiga, te maso i kena moito bi vaitena a kani bi geg̃a te tana i daboka.
18 Lag̃an wai 7-na mulinemo gomana i peki bi Deivida ena taupaula tana tainuwatauna
a naile bi a giuna gado, "Gomana yawayawasaninemo tada Deivida te giugiuwena mote
kalinada i vaivaiye, niganana gomana i peki bi bainewa ta tainuwatau, taunag̃a imai peki
munag̃e?"
19 Deivida ena taupaula i kitedi ai g̃emotidi bi a wai giugiu bi mote i vaiyedi bi i nog̃oti
te gomana male i peki. Taunana aubaina Deivida ena taupaula i waitalayedina gado,
"Gomana kaikana i peki?"
Bi tedi a giuwena gado, "Mm, i peki."
20 Deivida senalemo† i waipatikunena, i kena moito, i asiwa bi masi panepanedimo
tunina i kailolodi bi i waigala kauwa. Bi i nawa BADA ena palai waiyawemo i lauduneye.
Laudune mulinemo i munag̃a ena vanuwemo bi ena taupaula i giuwedi te kani a natome
te i kani.
21 Deivida ena taupaula a giuwena gado, "Niga bai kauwina kuna voiye, lag̃annemo
gomana yawayawasanina, i kenakena ba kuna udi bi kuna g̃abag̃aba. Bi niganana
gomana i peki, kaka tam kuna kenamoito bi kwa kanikani."
22 Bi Deivida i giuwedina gado, "Lag̃annemo gomana yawayawasaninemo tagu ei nog̃ota
te bena BADA ya launuwatoiyegu bi gomana yai yawasani. Taunana aubaina tagu e udi
bi e g̃abag̃aba. 23 Bi niganana gomana i peki bi bai aubaina yà udi. Mote g̃emog̃emotina
gomana yàmai yawasani munag̃e, mba eta i doliye."
24 Bi Besiba ma nuwaboyana i miyamiya bi mwanena Deivida i munag̃a tava te i
kanuwabigabiga. Bi mwanena vaitena a kena te vesala i bwaga bi i wai natuna te gomana
olotona i bewa. Bi Deivida gomenina i wai isana, Solomon. Bi BADA, Solomon i kita bi i
g̃oe kauwe. 25 Taunana aubaina BADA taugiuwatana Neitan i giukamag̃e te Deivida ya
giuwe te gomenina yai isana, Sedidaiya.‡

---

* **12:9:** Mote Deivida otina Ulaiya i waipeki bi eta i voiye te Amon lavedi kepatemo ai peki, mba kamaina te Deivida i waipeki. † **12:20:** Diu lavedi edi vanuwa mote senalemo voivoiyedi bi tedi edi vanuwa ba dog̃amo kelikelidi.

‡ **12:25:** Isa Sedidaiya banina ba BADA ena g̃oe Solomon lisinemo.

Ḡaliḡalibona edi buka dolidolina

Lainuwanega

Niga bukana gilugilumina ba giu laukaidi faiona. Laidalolo 1 bi 2 ba bainewa ḡalibona Deivida i peki bi natuna Solomon ena gabu i vaivaina i giuwata. Wailabuna laidalolo 3-11 ba bainewa Solomon ena waibada Islael noponemo i dididigana i giuwata. Bi kota bainewa Yelusalemmo Maimaituwa ena vanuwa i ḡalaḡalana i giuwata. Bi giu waifaionina ba bainewa Islael lavedi a dailidi te dam labu a tubuḡa, Islael aibadabada yawannemo bi Diuda yalousa yawannemo. Niga damdi labu edi ḡalibona ḡemoḡemotaḡa a moito saḡa. Bi niga bukana ba niga ḡalibonedi i giuwatedi. Bi i wailoveda te bamo ḡalibonana BADA Maimaituwa i kaiwata mai Deivida i voivoiyena bi bamo ḡalibonana BADA Maimaituwa i lau kasaḡaiḡaiye bi maimaituwa ḡesaudi i kaiwatedi.

Lauvina

Ḡalibona Deivida i peki bi natuna Solomon gabuna i vai laidalolo 2:10-12
Solomon Maimaituwa i waibaḡa te nuwauyauya ya vite 3:3-5,7-14,16-28
Solomon ena waibada i dididigana 4:20-21,25
Solomon Maimaituwa ena vanuwa i ḡala bi aubaina i laupali 5:1-6, 6:1,7
Seba ḡalibonana waivinina ḡalibona Solomon i vakita 10:1-9
Solomon Maimaituwa i gose kamaḡe 11:1-5,7-13,26-33,35,40
Solomon i peki bi natuna ena gabu i vai 11:42-43
Lava a dailidi te dam labu Islael bi Diuda 12:1-20,25-31
Ḡalibona Aḡab Maimaituwa i ḡose bi maimaituwa ḡesaudi i lauduneyedi 16:30-33
Taugiuwatana Elaidiya iwape natuna i waiyawasani 17:1,8-16,17-24
BADA Maimaituwa, oya kamel dabanemo Bal ena taugiuwatana i lauyovoḡedi 18:1-2,17-46, 19:1-21

2

Deivida i peki

10-11 ✡Laḡannemo ḡalibona Deivida mamiyanemo tana Islael lavedi i waibadaedi. Bi dolinemo ba kwalabu 7 Ḡiblon tauninemo i gei miya bi muliḡa kaka kwalabu wapana 33 Yelusalemmo i miya. Bi tana kwalabu 40 Islael lavedi i waietadoliyedi. Bi i peki te tamatamana diyedimo a dobo Yelusalemmo. 12 Mulinemo Solomon i saḡa tamana Deivida ena gabu i vai bi Maimaituwa i voiye te ena waibada i ḡailisi gulata.

3

Solomon nuwauyauya aubaina i waibaḡa

3 Solomon BADA i wainuvaine gulate bi tamana Deivida ena waiḡake matabudi i kaiwatedi. Bi mwali ḡemota ba tana ḡamoḡamo i laulausewasewayedi bi piupiu i gabugabudi maimaituwa kaikaiyovudi ani lauduneyedi gabudimo. 4 Bi ḡalibona i nawa Gibionmo sewasewa gabuna aubaina bi mba dobuna ba anilaudune gabuna dididiga. Taunana aubaina ḡalibona i nawa bi gabuḡosa puyona sewasewa wapana 1,000 i lausewasewayedi mba gabunemo. 5 Ḡome laubonimo Bada i laumaḡata Solomon lisinemo bi i giuwena gado, “Bai kuna ḡoena ba lisigumo kwai baḡa bi yà vitem.”

7 “Aee, egu BADA bi egu Maimaituwa, kuna voiyegu te tamagu Deivida ena gabu e vai. Bi geḡa te tagu ba gomana yababa mote bai e sibe te bainewa niga lavedi yài badaedi. 8 Bi tagu em taupaula em lava Islael nopodimo kuna vinegu. Bi niga lavedi ba a wapa gulata mote ani iyevina. 9 Taunana aubaina tagu em taupaula nuwauyauya kwa vitegu te em lava yài etadoliyedi bi kota edi pilipilimo giukauwa bi kaiyovu yà vaiye ḡonedi. Bi aiyai kaka bena luvana te niga lavedi wapawapa guletidi ya lau etadoliyedi?”

10 Bi Solomon nuwauyauya i waibaḡaye aubaina teBADA i wainuwavisu. 11 Bi i giuwena gado, “Tam mote miya wailofa, waimane gulata ee em ḡaviya waipekidi aubaina ku waibaḡagu. Tam ba waibada kauwa nuwauyauyana aubaina kunai baḡagu, te bainewa egu lava kwai etadoli kauwedi. 12 Taunana aubaina noḡota kauwa bi nuwauyauya ba yà vitem, mote aiyai wala mai i vai ee muliḡa mote aiyai ima vai. 13 Avena te waiguyau mote ku waibaḡaye bi kamaina te yà vitem. Laḡannemo ma miyammo waiḡalibona kuna vai bi isam i didiga, mote mai ḡalibona ḡesaudi vaitedi ḡemoḡemotimi. 14 Bi bamoda kalinagu bi

✡ **2:10-11:** 2 Sam 5:4,5

egu waiḡake kwa kaiwata kauwedina maibena tamam Deivida i voivoiyena ba tagu yà voiyem te em miya ya lofa."

Solomon nuwauyauya i waimaḡati

16 Muliḡa kabaleya waivinidi labu a tava ḡalibona Solomon lisinemo bi ai baḡa te edi pilipili maso i ka didimani. 17 Bi ḡemota i giuna gado, "Egu bada, niga waivinina bi tagu vanuwa ḡemota noponemo ka miyamiya. Tana bi tagu libilibi ke bewedi. 18 Tagu e laubewa te laḡan faiona a kovi kaka egutau gomana i bewa. Ḡome mote aiyai ḡesau bi tama taumaiḡa.

19 "Bi dudubalemo niga waivinina natuna i kenavunu. 20 Taunana aubaina e kenakena kauleya ba i kena moito bi natuna pekipekina i bewa te bwagagumo i waikena bi tagu natugu yawayawasanina i bewa te tana bwaganemo i waikena. 21 Bi olaolalemo dobu i yana kamakaḡe bi e kena moito te maso gomana ei susu bi e kita te gomana i peki bi e kitakita kaukauwe ba tagu mote natugu."

22 Bi waivini ḡesau i giuna gado, "Geḡa! Gomana yawayawasanina ba tagu natugu bi gomana pekipekina ba tam natum." Bi waivini dolidolina i giubagibagina gado, "Geḡa! Gomana yawayawasanina ba tagu natugu bi gomana pekipekina ba tam natum."

Bi ḡome ḡalibona matanemo ai kagiu.

23 Kamaina bi ḡalibona i giuwedina gado, "Walitau kwa giugiu te tam natum yawayawasanina bi emtau natuna pekipekina bi kota ḡesaum kwa giugiu te tam natum yawayawasanina bi emtau natuna pekipekina."

24 Ḡome te ḡalibona i giuna gado, "Kepata ko vai natome." Kamaina bi kepata a natome.

25 Bi i giuwedina gado, "Gomana yawayawasanina ko koisena labu te nevana enatau ko vite bi nevana enatau ko vite."

26 Bi gomana tina otina natuna nuwana i poya kauwe bi ḡalibona i giuwena gado, "Aee, ḡalibona, avena, gomana yawayawasanina waivinina ko vite."

Bi waivinina ḡesauna i giuna gado, "Geḡa, ko koisena labu te kainuwakava!"

27 Kamaina bi Solomon i giuna gado, "Gomana komai peki bi waivini dolidolina ko vite banina tana natuna."

28 Maimaituwa Islael lavedi edi ḡalibona nuwauyauya i vite bi lava edi pilipili i kaka didimanidi, taunana aubaina ḡalibona a vivile kauwe.

4

Solomon Islael lavedi i waibadaedi

20 Diuda bi Islael lavedi a wapa gulata maibena bubu nisa diyanemo. Tedi a kani, a tego bi ai nuwavisu. 21 Bi ḡalibona Solomon dobu matabuna i waibadaena ba gauba dididigina Efleit te i nawa Filistiya lavedi edi dobumo bi Idip edi palatemo. Bi niga lavedi ḡalibona Solomon ena waibada sauginemo ba a voteyeteye bi edi puyo a giugiukamaḡedi lisinemo.

25 Bi sauginemo ḡalibona Solomon ma miyana ba Diuda bi Islael lavedi nuwaubamo a miyamiya bi mote pilipili nananakidi a banabanavidi. Noke aibadabada yawaninemo, Den damna edi dobumo te i yovo i nawa nove yalousa yawaninemo, Biyasiba malagaina palatina matabuna ba a miyamiya kauwa bi dam ḡemoḡemotaḡa edi vanuwa bi edi bayau ba kamaina.

5

Solomon Maimaituwa ena vanuwa ḡalana aubaina i vononoḡa

1 Sauginemo Taiya edi ḡalibona Ḡilam i vaiye te Solomon tamana Deivida ena gabu i vai ba tauwainoyanoya i giukamaḡedi Solomon waiyebonena aubaina banina tamana Deivida wala ma miyana ba Taiya edi ḡalibona vaitena a waitau kauwa.

2 Kamaina bi Solomon giu i giukamaḡe ḡalibona Ḡilam lisinemo bi i giuwena gado,

3 "Tam kuna sibe te bainewa tamagu Deivida dobu wapewapedi vaitedi a waiḡaviya. Taunana aubaina mote ḡemoḡemotina te maso Maimaituwa anilaudunena vanuwina i ḡala. 4 Bi tagu niganana BADA egu Maimaituwa nuwauba i vitegu te visuvisunemo yà miyamiya bi mote bamo egu ḡaviya. 5 ✡Taunana aubaina niganana yà wainoḡota te Maimaituwa anilaudunena vanuwina yà ḡala. Bainewa Maimaituwa tamagu Deivida i giugiuwena mainana, tana i giuwena gado, 'Tagu kaka natum ḡemota yà voiye te em gabu ya vai bi tana taunana kaka anilaudune vanuwina ya ḡala isagu anivivilena aubaina.'

6 Taunana aubaina em taubagibagi kwa giukamaḡedi Lebononmo te kai seda sa oidi tagu aubaigu. Bi egu taubagibagi vaitedi sa noya ḡemota bi em taubagibagi bainewa

✡ **5:5:** 2 Sam 7:12,13

kwa ḡoeḡoena luvanemo yai maiidi. Kuna sibe te tama mote kai oidi ka sibedi mai temi Sidon lavemi kona sibesibena."

Kamaina bi ḡalibona Solomon Ḡilam edi ḡalibona lisinemo kai i gimelidi bi Islael oloolotodi 30,000 i legaudi te a sagu bi kai bi anilauḡala ḡoneḡonedi a liye tavaite. Maimaituwa ena vanuwa ḡalana aubaina.

Bi Solomon kota olooloto 150,000 i legaudi te sa noya, tedi ḡakima nananakidi a bwalibwalidi Maimaituwa ena vanuwa ḡala aubaina.

6

Solomon Maimaituwa ena vanuwa i ḡala

1 Solomon Islael lavedi i waietadoliyedi te kwalabu faiona a kovi bi kwalabu wai 4-na nawalaina wailabuna sa wai isana *Ziv*, ḡome BADA ena vanuwa ḡalana i waitubu. Bi Solomon ena magumagula Islael lavedi Idip dobuna a potiyovo kamaḡena ba kwalabu 480 a kovi mulidimo kaka niga noyana i waitubu.

7 Bi anilauḡala bwanali a bwali wainonodi tabudimo bi a natomedi, te mote ḡadivi bi ḡama dagugudi sima vaiyedi anilauḡala gabunemo.

11-12 Bi ḡalibona Solomon Maimaituwa ena vanuwa i ḡalaḡala aubaina te BADA i giuwena gado, "Bamoda egu giuvavasaḡa matabudi kwa vaiyedi bi egu waiḡake kwa kaiwata kauwedina ba tamam Deivida lisinemo e giugiuwapana, tam lisimmo yà voiye. 13 Tagu, egu lava Islael vaitedi ka miya bi mote yàma ḡosedi."
14 Kamaina bi ḡalibona Solomon Maimaituwa ena vanuwa i ḡala kovi.

8

Waianina bogesina a natome Maimaituwa ena vanuwemo

1 Kamaina bi ḡalibona Solomon Islael wai babadidi bi dam babadidi i giuwedi a tava Yelusalemmo, te Maimaituwa ena waianina bogesina Saiyonmo, Deivida ena malagaimo bi a saḡena Maimaituwa ena vanuwemo.

3 Sauginemo Islael babadidi matabudi a tava ba pilipilisi bi Livai damna BADA ena waianina bogesina a avali nawe. 4 Tedi palai waiyawa bi ena ḡonaḡona matabudi a avala nawa Maimaituwa ena vanuwemo. 5 Ḡalibona Solomon bi Islael babadidi matabudi laumatamo a dolidoli bi waianina bogesina muliḡa a avaavali saḡe bi tedi sipu bi kau wapewapedi a lausewasewayedi.
6 Kamaina bi pilipilisi BADA ena waianina bogesina a avali nawe, gabu Waiwaiyawinemo bi kelubim mabedi gabulidimo a sako.

10 ✡Bi sauginemo pilipilisi gabu Waiwaiyawina a gosegose ba giyou pwatapwatana BADA ena vanuwa i waiwavu. 11 Taunana aubaina pilipilisi mote luvana te edi noya maso a voiye banina BADA mayavaina Maimaituwa ena vanuwa i waiwanavu.

Solomon i laupali

22 Kamaina bi Solomon olta sewasewa ani gabuna matanemo i moito bi Islael lavedi matabudi tana mulinemo a moito. Tana nimana i kailagetidi bi i laupalina gado, 23 "Oo BADA, Islael edi Maimaituwa bamo mote maimaituwa ḡesau galewemo ee dobumo mai tam. Bi tam em waianina kwa kaikaididi bi em nuwavaina tedi mabai nuwedi tabutabunemo sa vovoteyeteyemna lisidimo kwa kamaḡati."

27 "Maimaituwa tam kuna saḡa gulata mote luvam te niga dobunemo bi malamo kwa miya. Bi kota niga anilaudune vanuwina e ḡalana ba i ḡaubo gulata. 28 BADA egu Maimaituwa, tagu em taupaula egu pali kwa vaiye. Bi bai yà waibaḡayemna niganana kwa vitegu. 29 Bi niga Maimaituwa em vanuwa dudubala bi suwala kwa kitawata. Tam kuna giu te niga gabuna isam ani laudunena, taunana aubaina sauginemo em taupaula em vanuwa yài yaba wata bi yà laupalina ba egu pali kwa vaiye. 30 Sauginemo bi tagu em taupaula bi em lava Islael vaitedi niga ḡome em vanuwa kai yaba wata bi ka laupalina ba tam em animiya malamo ema pali kwa vaiye bi ema gebogebo kwa noḡotikamaḡedi."

41-43 Sauginemo tautavatava Islael noponemo sa miyamiyana sa tava isam aubaina bi em vanuwina sai yaba wata bi sa laupalina ba kamaina te noke em animiya malamo

✡ **8:10:** Pot 40:34,35

bi edi pali kwa vaiye. Banina mba lavedi em ḡailisi bi gium a vaiye bi niga ḡome a tava. Mba mainana kaka tam sa sibem te em vanuwa e ḡalana ba isam ani kasaḡesaḡena.

10

Siba ḡalibonana waivinina Solomon i vakita

1 ✡Sauginemo Siba ḡalibonana waivinina i vaiye te ḡalibona Solomon isana i dididiga bi enaipatutu BADA lisinemo ba i nawa lisinemo bi waitala wapewapedimo i wailaulubu. 2 Tana ena waibabada bi waiguyau ḡoneḡonedi, masi panepanedi, gold wapewapedi bi ḡakima kipokipolidi kamelo wapawapa dabedimo ai geludi bi a tavaitedi Solomon lisinemo. Bi ena waitala wapewapedi i noḡonoḡotidina taudidi Solomon i waitalaye. 3 Bi Solomon waivini ena waitala matabudi i giu waidididimani kovidi bi waitala ḡesau mote bamo lisinemo i pilipili. 4 Sauginemo Siba ḡalibonana waivinina Solomon ena nuwauyauya bi ena animiya i ḡalaḡalana i kita te i visu kauwa. 5 Bi kota kani benamo i kitedi, ena tauwaibabada edi animiya, ena taupaula edi gala waimatakanikanidi a kotedi, ena waen tautego lubudi bi gabuḡosa sewasewana Maimaituwa ena vanuwemo i gabugabudina i kitedi bi i sove gulata.

6 Taunana aubaina ḡalibona Solomon i giuwena gado, “Egu dobumo e miyamiya bi em nuwauyauya bi bai matabuna kuna voivoiyedina ba lava a giuwegu bi e vaivaiyena ba niganana e kita te giukauwa. 7 Mba laḡandimo a giugiuweguna mote yài sumaḡedi bi niganana tagu e tava bi mata otigumo em waiguyau e kita te i dididiga gulatana, kaka lava a giugiuweguna. 8 Bi em taupaula bi em tauwaibada ba sa wainuwavisu gulata, tedi laḡan matabuna sa miya bi em nuwauyauya sa vaivaiye. 9 Kasaḡesaḡe BADA em Maimaituwa lisinemo, tana i wainuwavisu bi waibadamo i sako saḡem te Islael lavedi edi ḡalibona. Tana ena nuwavaina Islael lavedi lisidimo ya kena nonoḡa, taunana aubaina i voiyem te kunai ḡalibona te didimanemo kwa labe kauwedi.”

11

Solomon BADA i miya tautauliye

1 ✡Ḡalibona Solomon, Idip ḡalibonana natuna i naḡi a miyamiya bi kota wali dobu waiwaivinidi i kita waiviniyedi bi i naḡidi. Bi waivinidi ba Mowab, Amon, Edom, Sidon bi Ḡiti dobudi waivinidi. 2 ✡Dolinemo BADA Islael lavedi i giu vavasaḡedina gado, “Temi mote niga dobudi lavedi komai naḡinaḡiyedi banina nuwemi sa liuwidi te edi maimaituwa ko lauduneyedi.” 3 Ḡalibona Solomon mwanemwanena 700 ḡalibona damdimo a tubutubuḡana bi waivini 300 ba enaya a paupaula te i naḡidi bi niga waiwaivinidi a voiye te BADA ena Maimaituwa i ḡose kamaḡe.

4 Bi ḡalibona Solomon ena waimagula sauginemo ba mwanemwanena nopona a vitale te edi maimaituwa i lauduneyedi. Bi tana mote i waisumaḡadidi, BADA ena Maimaituwa lisinemo maibena tamana Deivida i waisumaḡana. 5 Tana Sidon lavedi edi maimaituwa waivinina, Astolet bi Amon lavedi edi maimaituwa Molek gebogebo otina, taudidi i kaikaiwatedi.

7 Yelusalemmo beubeu yawannemo olip oyana dabanemo ḡalibona Solomon Mowab lavedi edi maimaituwa gebogebona isana Semos bi Amon lavedi edi maimaituwa gebogebona isana Molek, ani lauduneyedi gabudi i ḡaledi. 8 Bi mainana kota mwanemwanena wali dobu waivinidi edi ani laudune gabudi i ḡaledi te ḡome piupiu a gabugabudi bi a laulausewasewa edi maimaituwa lisidimo.

9-10 Dolinemo Maimaituwa malabu i laumaḡata ḡalibona Solomon lisinemo bi i giu vavasaḡena gado, mote maimaituwa ḡesaudi kuma lauduneyedi bi geḡa te Solomon Maimaituwa i laukasaḡaiḡaiye. Taunana aubaina Maimaituwa i medi gulata Solomon lisinemo. 11 Bi i giuwena gado, “Tam egu waianina bi egu waiḡake mote ku kaiwatedi taunana aubaina em waibada Islael lavedi lisidimo yà kaikamaḡe bi em tauwaibabada ḡemota yà vite. 12 Bi tamam Deivida kananawamo, aubaina niganana ma miyammo mote mainana yàma voiye bi mba waibadana ba natum lisinemo kaka yà kaikamaḡe. 13 Bi ena waibada mote matabuna yàma kaikamaḡe bi egu taupaula Deivida kananawamo aubaina natum tana dam ḡemota yai badaye banina Yelusalem ba e vine aubaigu.”

Yelobwam ḡalibona Solomon i waiḡaviye

26 Ḡalibona Solomon ena taubagibagi edi bada ḡemota ba Yelobwam. Bi tamana ba Nabet bi edi taun ba Deleda, Ifleim dobuna noponemo bi tinana ba iwape bi isana ba Deluwa. Tana i miya moito te ena ḡalibona i waiḡaviye.

✡ **10:1:** Met 12:42 ✡ **11:1:** Wai 17:17 ✡ **11:2:** Wai 7:3,4

27 Niga taunana ḡalibona i waiḡaviyena titikunina: Solomon tamana Deivida ena taun
ganakukuna pakana tikwali gwagwedi i ḡuluḡuluvidi bi gavogavodi i patipati gududi.
28 Sauginemo ḡalibona Solomon i kita te Yelobwam anaanapuna bi noyanoyana guletina
ba i sako te Diyousep ena tubulelesa Ifleim bi Manasa damdi nopodimo taubagibagi
taulabedi.
29 Laḡan ḡemota Yelobwam Yelusalem taunina i gose kamaḡe bi i nawanawa etamo
te taugiuwatana Aḡida i banavi bi ena gala valivaliuna i kote bi ḡome ba tedi taudiḡa
wapumo. Bi tana ba Silowa lavana. 30 Bi Aḡida ena gala valivaliuna i kotekotena i
kaikamaḡe bi i lisilisi te wapedi 12 a tubuḡa. 31 Kamaina bi Yelobwam i giuwena gado,
“Gala puselidi 10 kwa legaudi banina BADA Islael edi Maimaituwa niga mainana i giu,
‘Tagu ḡotona te Solomon lisinemo waibada ya kenakenana yà kaikamaḡe bi dam wapedi
10 yà vitem. 32-33 Bi egu taupaula Deivida kananawamo bi kota Islael damdi nopodimo
tagu Yelusalem malagaina e vine, taunana aubaina Solomon dam ḡemota yai badaye.
Bi niga kauwina yà voiyena banina Solomon i ḡose kamaḡegu bi maimaituwa ḡesaudi
i lau lauduneyedi: Sidon edi maimaituwa waivinina isana Astolet, Mowab lavedi edi
maimaituwa isana Semos bi Amon lavedi edi maimaituwa isana Molek. Bi kota i lau
kasaḡaiḡaiyegu bi egu giuvavasaḡa bi egu waiḡake mote i kaiwatedi, niga kauwidi i
voivoiyedina matagumo mote i visu. Mote mai tamana Deivida.

35 “ ‘Bi waibada Solomon natuna lisinemo ya kenakenana kaka yà kaikamaḡe te dam
10 yà vitem.’ ”

40 Kamaina bi ḡalibona Solomon i ḡoeḡoe te maso Yelobwam i waipeki bi geḡa te
Yelobwam i naila i nawa ḡalibona Sisak lisinemo Idipmo. Bi ḡome i miyamiyana eete
Solomon i peki. 42 Bi ḡalibona Solomon Yelusalemmo kwalabu 40 nopodimo Islael lavedi
i waibadaedi. 43 Bi Solomon i peki bi tamana Deivida ena taunimo a dobo. Bi natuna
Liyabwam ena gabu i vai.

12

Islael lavedi Liyabwam ai ḡaviye

1 Islael lavedi Sikem malagainemo Liyabwam a labelabe te maso i tava bi a vine te edi
ḡalibona. 2 Sauginemo Nabet natuna Yelobwam niga giuna i vaivaiye ba tava munaḡa i
ḡoe. Tana wala ḡalibona Solomon i naile kamaḡe te i nawa Idipmo i miyamiya. 3 Taunana
aubaina Islael babadidi ena giu a giukamaḡe te ya tava munaḡa. Yelobwam bi Islael lavedi
a nawa ḡalibona Liyabwam lisinemo ai ḡemotidi bi a giuwena gado, 4 “Tamam Solomon
tama noya dididiga i vitemai. Bi niganana tam niga vitana kwa voiye te ya tekateka kaka
em waibada dibunemo ka miya.”
5 Bi ḡalibona Liyabwam edi giu i waimunena gado, “Ko munaḡa bi laḡan faiona ko vitegu
te yài nuwa noḡonoḡota kaka ko tava munaḡa te yà giuwemi.” Ḡome te lava a munaḡa.
6 Kamaina bi Liyabwam magumagula i giuwedi a tava ai ḡemotidi, tedi mabai tamana
ma miyanemo bi aubaina a noyanoya bi noḡota didimanemo a sagusaguna i waitalaedina
gado, “Bai giuna ko vitegu te noi lavedi yà giuvitedi?”
7 Bi magumagula a giuwena gado, “Bamoda tam niga lavedi kwa sagudi bi bai sa
waibaḡamna kwa voiyena ba tedi em waibada dibunemo sa miya nonoḡa.”
8 Bi geḡa te Liyabwam magumagula kalinedi mote i vaiye bi tana i nawa ena kimta lava
valivaliudi lisidimo. Mabai tana aubaina a waitaupaulana. 9 Bi i waitalayedina gado,
“Islael lavedi bainewa yà giuwedi? Tedi sa giugiuweguna gado, ‘Ema noya kwa voiye te
ya tekateka mote mai tamam ena saugemo.’ ”
10 Kamaina bi lava valivaliudi niga mainana a giuvitena gado, “Tedi sa waibaḡamna
gado, ‘Ema noya kwa voiye te ya tekateka,’ ba tam niga mainana kwa giuwedi, ‘Tagu
nopogu i bagibagi kauwa mote mai tamagu. 11 Tamagu noya dididiga i vitemi bi kota
tagu noya dididigi otina yà vitemi. Tana madamo i kwapumi bi tagu ba mada wai
gedegedelidimo yà kwapumi.’ ”
12 Laḡan faiona a kovi bi Yelobwam bi lava matabudi Liyabwam lisinemo a tava,
ḡalibona i giugiuwedina mainana. 13 Bi geḡa te ḡalibona Liyabwam magumagula edi giu
mote i vaiye, taunana aubaina tana giu bagibaginemo lava i giuwedi. 14 Bi tana lava
valivaliudi edi giu i kaiwata bi lava i giuwedina gado, “Tagu ba nuwagu bagibagina mote
mai tamagu! Tamagu noya dididigina i vitemi bi tagu ba noya dididigi otina yà vitemi.
Tana madamo i kwapumi bi tagu ba mada wai gedegedelidimo yà kwapumi.”

15 Bi niga mainana i tubuğana ba BADA ena ğowana luvanemo banina dolinemo
taugiuwatana Ağida Silowa lavana, BADA i giugiuwena mainana Nabat natuna Yelobwam
i giuvite.* Taunana aubaina ğalibona mote lava kalinedi i vaiye.
16 Sauginemo Islael lavedi a kita te ğalibona mote kalinedi i vaiye ba a giuwena gado,

"Tada mote Diyesi natuna Deivida ena dam isuna!
Tada mote tana ena dam isuna.
Islael lavada ğesauda ta munağa eda dobuğa,
Deivida itana Liyabwam ena lava otidi taudiğa yai badayedi!"

Kamaina bi Islael lavedi a munağa edi malagaiğa. 17 Bi ğalibona Liyabwam Islael lavedi
mabai Diuda damna noponemo a miyamiyana i wai etadoliyedi.
18 Oloto isana Adonilam, tana ğalibona ena taubagibagi edi bada bi Liyabwam Adonilam
i giukamağe Islael lisidimo te maso i natomedi lisinemo bi geğa te Islael lavedi ğakimemo
a laipeki. Bi sauginemo ğalibona Liyabwam peki giuna i vaivaiye ba ena seliotimo i miya
sağa bi i velau i nawa Yelusalem. 19 Mba sauginemo Islael damna noke aibadabada
yawannemo miyemiyedi, Deivida ena dam yalousa yawannemo a miyamiyana ai
ğinanedi. Mba waiğinenina i kena te niganana.
20 Bi sauginemo Islael lavedi a vaiye te Yelobwam Idipmo i miyamiyana i tava munağa,
ba lava a giuwedi ai ğemotidi bi a giuwe te i nato bi a sako te yai badaedi. Bi tedi mabai
Diuda damna noponemo a waibadana tedi Deivida ena tubulelesa taudiğa a labedi.

Yelobwam Maimaituwa i laukasağaiğaiye

25 Bi Yelobwam Ifleim dobuna noponemo Sikem taunina dididigina i gana wai
kwaivivili bi ğome i miya.† Bi kota i nawa Penuwel taunina ganakukuna i pati wai
kwaivivili.
26-27 Lağan ğemota Yelobwam niga mainana i wai nuwa noğonoğota gado, "Islael
lavedi matabudi sa nawa Yelusalemmo, Maimaituwa ena vanuwemo edi puyo sa lau
sewasewayedi BADA lisinemo. Niga lavedi noke ğome sa nawanawana male nuwedi sa
vitaledi te Diuda damna edi ğalibona Liyabwam lisinemo sa nawa bi tagu sai pekigu bi
tana sa voiye te gabugu ya vai bi nove yalousa yawanina matabuna ya labe."
28 ✡Taunana aubaina ena tauwaibabada vaitedi ai ogatala bi koikoitau kau aluwidi
labu goldimo i voiyedi bi lava i giuwedina gado, "Noke ko nawanawana Yelusalem
ba manekina i lofa. Niga emi maimaituwa, tedi taunana Idipmo a kapotiyovomi."
29 Kamaina bi ğemota Betelmo i waimoito bi ğesauna Denmo i waimoito. 30 Avena te
maneka bi a nawa Denmo bi kau natuna goldimo voivoiyena a laulauduneye, taunana
aubaina lava gebogebo a voiye.
31 Bi Yelobwam anilaudune vanuwidi oya dabedimo i ğaledi bi dam ğesaudimo pilisi i
vinedi, tedi mote Livai damnemo.

Bi mba sauginemo ğalibona Yelobwam Islael i waibadaye bi ğalibona Liyabwam tana Diuda i waibadaye. Bi Liyabwam Diuda i waibadayena kwalabu 17 nopodimo. Bi Diuda lavedi maimaituwa kaikaiyovudi a lau lauduneyedi bi Idip lavedi a nato bi ai ğaviyedi te a lauyovoğedi bi edi waiguyau ğoneğonedi, Maimaituwa ena vanuwemo bi ğalibona ena ani miyamo ğonağona visuvisudiğa a nawedi. Liyabwam bi Yelobwam lağan matabuna a waiğasiğasi.

Sauginemo ğalibona Liyabwam i peki ba natuna Ağida i sağa gabuna i vai bi kwalabu faiona Diuda i waibadaye. Bi tana kota ğalibona Yelobwam vaitena a waiğaviya. Bi sauginemo i peki ba natuna Asa gabuna i vai bi kwalabu 41 nopodimo Diuda lavedi i waibadayedi. Bi tana ba ğalibona visuvisuna bi Maimaituwa i laulauduneye bi Diuda lavedi maimaituwa kaikaiyovudi i waiğaviyedi. Bi tana kota Islael lavedi edi ğalibona Bağasa vaitena lağan matabuna ai ğasiğasi. Bi sauginemo ğalibona Asa i peki ba natuna Diosafat gabuna i vai bi Diuda i waibadaye.

Bi Islael noponemo Yelobwam natuna Nadab ba ğalibona gebogebona bi mabai mulinemo a waibadana ba a gebogebo gulata. Bi tana kwalabu labu nopodimo Islael lavedi i waibadayedi. Bağasa i miya moito te Nadab bi Yelobwam ena dam lavedi matabudi i waipekidi. Bi Bağasa i sağa ğalibona gabuna i vai bi kwalabu 24 nopodimo i waibada bi i peki. Bi natuna Ela ena gabu i vai bi Islael lavedi kwalabu labu i waibadayedi. Kamaina bi Ela ena tauwaiğaviya isana Dimli i miya moito te i wai peki bi taunağa i sako sağe te ğalibona. Bi tapalolo ğemota i kovi mulinemo Islael lavedi edi tauwaiğaviya edi bada isana Omli a sako sağe edi ğalibona. Ğome te Dimli taunağa i waipeki munağe. Bi Omli kwalabu 12

---

* **12:15:** Niga giuna ba Ğaliğalibona edi buka dolidolina 11:29 noponemo ko kita. † **12:25:** Ganana semetimo a pati wai kwaivivili. ✡ **12:28:** Pot 32:4

nopodimo i waibada. Mulinemo tana natuna Aḡab i saḡa tamana gabuna i vai. Bi kwalabu 22 nopodimo Islael lavedi i waibadayedi.

16

Ḡalibona Aḡab Islael i waibadaye

30 Omli natuna Aḡab kauwa gebogebodi wapewapedi i voiyedi bi Maimaituwa i lau
kasaḡaiḡaiye, mote mai ḡalibona dolidolidi a waibadana mainana. 31 Bi i wainoḡota te
gebo voiyena ba kauwa ḡaubona maibena Nabet natuna Yelobwam gebo i voivoiyena.
Bi gebogebo otina i voiyena ba Sidon edi ḡalibona Etabal natuna Desabel i naḡi bi Bal a
laulauduneye. 32 Aḡab Sameliyamo Bal ani lauduneyena vanuwina i ḡala bi noponemo
olta i voiye. 33 Bi kota Aḡab, edi maimaituwa Asela* waivinina, aluwina kaina i waimoito.
Bi kauwa ḡesaudi i voiyedi te Islael edi Maimaituwa i waimedina, kaka ḡalibona dolidolidi
a waibadana.

17

Elaidiya i giu te kalakaladada ya tubuḡa

1 Taugiuwatana Elaidiya* Dobu Giled noponemo taun isana Tisbe lavana. Tana i
nawa ḡalibona Aḡab lisinemo bi giuwena gado, “Giukauwa, te Islael edi Maimaituwa
yawayawasanina bi tagu ena taupaula, isanemo yà giugiu te kwalabu matademo sa
natonatona mote nabu ee uba sima yovo te tagu yà giu kaka sa tubuḡa.”

Mba kauwina mainana i tubuḡa. Sauga i lofa kauwa mote nabu bi mote kani.

8 Kamaina bi Bada, Elaidiya i giuwena gado, 9 “Kwa nawa Sidon taunina diyanemo
malagai isana Yalefat bi ḡome kwa miya. Bi ḡome ba iwape ya miyamiyana bi kaikana e
giuwe te yai kanim.”

10 Kamaina bi Elaidiya i nawa Yalefatmo bi sauginemo taun ganakukuna mataetinemo
i tavatava ba iwape i kita i laulaukai bi i waitalayena gado, “Aee, ḡemoḡemotina maso
gauba ḡaubona ledumo, kuna ḡini te e tego.” 11 Kamaina bi i nawanawa gauba yaiina
aubaina ba Elaidiya i giu munaḡena gado, “Aee, kota buledi kwa vai natome.”

12 Bi iwape ena giu i waimunena gado, “Giukauwa em Maimaituwa yawayawasanina
isanemo yà giugiuwem, te tagu mote lisigumo buledi. Bi lisigumo ba falawa ḡaubo otina
bi kota olip masina ḡaubona sa kenakena. Bi tagu ba yà laulaukai, te yà nawa vanuwemo
bi yà laubuka ḡemota te ka kani bi mulinemo ba kani pekina ka peki.”

13-14 Bi Elaidiya iwape i giuwena gado, “Geḡa, mote kumai nuwaboya! Islael edi
Maimaituwa i giu te falawa bi olip masina dubidi mote sima kovi, eete Maimaituwa nabu
ya giukamaḡe yovoḡe dobumo. Bi kwa nawa vanuwemo te kuna giugiuna mainana kwa
voiye bi dolina buledi ḡaubona aubaigu kwa gei buka. Bi nevana tam bi natum aubaimi
kwa buka.”

15 Elaidiya iwape i giugiuwena mainana i nawa bi i voiye. Taunana aubaina laḡan
matabuna ba kani i kenakena Elaidiya bi iwape manatuna aubaidi. 16 Bi Maimaituwa
taugiuwatana Elaidiya lisinemo i giugiuwapana mainana i tubuḡa te falawa dubina bi olip
masina dubina mote a kovi. 17 Laḡan visa a kovi mulidimo iwape natuna i sida gulata te i
peki. 18 Kamaina bi iwape, Elaidiya i giuwena gado, “Tam ba Maimaituwa taugiuwatana
bai aubaina niga mainana lisigumo kuna voiye. Tam niga ḡome kuna tavana ba egu
gebogebo kwa kamaḡatidi bi natugu kwai peki ee?”†

19 Bi Elaidiya i giuwena gado, “Natum ku natome.” Bi Elaidiya gomana i avali bi i saḡa
noke bena wailabunemo bi Elaidiya ena ani kenamo i waikena. 20 Bi tana, Bada lisinemo
i laupalina gado, “Aee Bada, egu Maimaituwa bai aubaina niga pilipilina iwape kuna vite.
Tana i waianinegu te ena vanuwemo yà miyamiya bi tam kuna voiye te natuna niganana
i peki.” 21 Bi tana ma faiona gomana i ḡomotawi bi Bada lisinemo i laupalina gado, “Aee,
Bada egu Maimaituwa, gomana yawasina kwa vite munaḡe!”

22 Ḡome Bada, Elaidiya ena pali i vaiye bi gomana i waiyawasani. 23 Kamaina bi Elaidiya
gomana i avali yovoḡe vanuwa dibunemo bi tinana i vite bi i giuwena gado, “Natum kwa
kita i yawasana munaḡa!”

24 Kamaina bi iwape i giuwena gado, “Elaidiya, niganana kaka e sibe te tam ba
Maimaituwa taugiuwatana bi Bada giuna kuna giugiuwena ba giukauwa.”

---

* **16:33:** Asela ba maimaituwa waivinina Bal mwanena. Mesapotomiya, Idip, Ponesiya bi Sailiya lavedi a laulauduneyedi. Tana ba Keinan lavedi edi maimaituwa. * **17:1:** Isa Elaidiya banina ba Bada tana Maimaituwa.

† **17:18:** Mba sauginemo lava ai sumaḡa te sida bi peki ba Maimaituwa ena kovoḡa gebogebo aubaina. Elaidiya ena miya waivini lisinemo ba Maimaituwa matana i sako yovoḡe te ena gebogebo i kita bi natuna i peki.

18

Elaidiya bi Bal taugiuwatana

1-2 Kwalabu waifaionina noponemo Sameliyamo nabu mote i yovo lubu, te mba dobuna
matabuna gomala i nawa yaḡosi. Mba kalakaladadana mai i nawa wata. Bi BADA, Elaidiya
i giuwena gado, “Kwa nawa ḡalibona AḠab lisinemo bi tagu ḡotona te nabu yà giukamaḡe
yovoḡe.”

17 Sauginemo ḡalibona AḠab, Elaidiya i kitakita ba i giuwena gado, “Tam lavamana Islael
dobuna taukapilipilina, ee?”
18 Bi Elaidiya, AḠab ena giu i waimunena gado, “Ei, tagu mote Islael dobuna taukapilip-
ilina. Tam bi em magumagula vaitedi BADA ena giuvavasaḡa kona laukasaḡaiḡaiye bi
Bal kona laulauduneye. 19 Tam niganana Islael lavedi matabudi kwa giuwedi te sa tava
lisigumo, oya kamel dabanemo. Bi kota Bal taugiuwatana 450 bi maimaituwa waivinina
Asela taugiuwatana 400 bi tedi mabai ḡalibona waivinina Desabel yawai kanidina vaitedi
kwa natomedi.”
20 Taunana aubaina ḡalibona AḠab Islael lavedi bi Bal taugiuwatana matabudi i yogedi
te a tava kamel oyana dabanemo ai ḡemotidi. 21 Ḡome Elaidiya lava matabudi matedimo
i moito bi i giuwedina gado, “Temi ma visa nuwalaḡalaḡa ko kaisako bamoda BADA bi
Maimaituwa ba ko kaiwata, kota Bal bi Maimaituwa ba ko kaiwata.” Ḡome lava mote bai
a giuwe.
22 Kamaina bi Elaidiya i giuwedina gado, “BADA taugiuwatana nopodimo ba tagu
tauguḡa yà miyamiya.* Bi Bal taugiuwatana ba 450. 23 Aubaida kau labu ko natomedi.
Bi Bal taugiuwatana kau ḡemota sa vai bi sa nigonigo te kai dabedimo sai dubu saḡedi bi
mote kai simai tuni. Bi tagu kau ḡesau yà vai bi kauwina ḡemotina yà voiye. 24 Kamaina
bi emi maimaituwa lisinemo ko laupali bi tagu kota BADA lisinemo yà laupali. Bi ta kita te
bamo maimaituwana bi kai yai vavanina ba tana taunana Maimaituwa giugiukauwina.
Bi ḡome lava matabudi ai anina.”
25 Bi Elaidiya, Bal taugiuwatana i giuwedina gado, “Temi kau ḡemota ko vine bi ko
kanonoḡi te emi sewasewa. Temi kona wapa gulata, taunana aubaina sewasewa ko gei
voiye bi kai komai tuni. Bi emi maimaituwa lisinemo ko laupali.” 26 Kamaina bi kau a
vai bi a kanonoḡi bi olta dabanemo a sako. Bi a laulau palina maimaituwa Bal isanemo
olaolalemo eete suwalamodo bi kota a binabinauna gado, “Oo Bal, ema pali kwa vaiye!”
Bi olta a voivoiyena a bigabiga wai kwaivivili. Bi Bal mote kalinedi i vaiye bi mote bai i
tubuḡa.
27 Bi suwala modo palatinemo Elaidiya i wai namaḡedina gado, “Kalinemi dididiginemo
ko laupali! Giukauwa te tana maimaituwa! Augunai male ya wai nuwanoḡonoḡota gulata
ee i nawa ginamuli ee bamo ya nawanawa ee ya kenakena te ko lainuwesi.” 28 Kamaina
bi a binau gulata bi edi vaivai luvanemo taudiḡa kepatemo bi naipimo tunidi a sesesedina
eete kwasina ai tosidi. 29 Tedi yaḡolo a binabinauna eete aubiga lausewasewa ena suwala
kauwa i vai bi mote bai i tubuḡa ee mote kalinedi i vaiye bi i giuwatewatedi.
30 Kamaina bi Elaidiya lava matabudi i giuwedina gado, “Ko nato lisigumo.” Bi lava
matabudi a nato a moito kwaivivili bi tana Maimaituwa ena olta a koikoi suwasuwana
i laivaliu munaḡe. 31 ✡Bi ḡakima 12 i tanodi te Islael damdi 12 nopodimo ba ḡakima
ḡemoḡemotaḡa, mba damdi sa wai mataile. Bi isa Islael ba edi magula Deikap isana
ḡesauna BADA i vite. 32 Niga ḡakimidimo BADA ani lauduneyena olta i voiye. Bi tana olta
diyana tikwali ena ani velau i ḡala waikwaivivili te luvana gauba dubidi 4, sa ḡinidi te ya
wanavu. 33 Bi tana olta dabanemo kai i waidubu saḡedi bi kau i nigonigo bi kai dabedimo
i wai dubu saḡedi bi i giuna gado, “Dubi ḡemoḡemotaḡa ba 14 lita luvedi koi wanavudi te
sewasewa ma kaina dabanemo ko ḡini tawatawa.”
34 Mai a voiye mulinemo ba i giuwedina gado, “Kota ko voiye munaḡe.” Kamaina bi
a voiye munaḡe, “Kota koi faioni.” Bi ai faioni. 35 Te olta ena ani moito tikwalina a
ḡalaḡalana gauba i wanavu.
36 Bi aubigamo lausewasewa saugina i tava bi Elaidiya i moito nawa olta diyanemo
bi i laupalina gado, “Oo BADA, Eiblaḡam, Aisik bi Islael edi Maimaituwa, niganana kwa
kamaḡatim te tam Islael edi Maimaituwa bi tagu em taupaula bi niga kauwidi e voiyedina
ba em giuvavasaḡa luvanemo. 37 Oo BADA egu pali kwa vai, te niga lavedi sa sibe te tam
BADA Maimaituwa bi tam kaka nuwedi kwa vitaledi te sa nato lisimmo.”
38 Kamaina bi Maimaituwa ena kai i yovo bi sewasewa, kai, ḡakima bi doḡa i kalaḡosedi
bi kota gauba tikwalimo i sosovi waiḡasali.

---

* **18:22:** Elaidiya ena giu ba ḡalibona waivinina Desabel i giugiuwata, i ḡoeḡoe te maso Maimaituwa ena taugiuwatana
i waipekidi. AḠab ena taupaula ✡ **18:31:** Pak 35:10

39 Bi sauginemo lava matabudi a kitakita ba a laudulu yovo doḡamo bi kalinedi dididiginemo a binauna gado, “BADA tana taunana Maimaituwa! BADA tana taunana Maimaituwa!”
40 Bi Elaidiya i giuvavasaḡedina gado, “Bal taugiuwatana ko kaidididi, mote ḡemota koma kita kamaḡe bi ima naila ima nawa. Kamaina bi lava Bal taugiuwatana a kaidididi bi Elaidiya i waidoli nawedi Kison gwagwanemo bi ai peki kovidi.”
41 Kamaina bi Elaidiya, Aḡab i giuwena gado, “Kwa nawa, kwa kani bi kwa tego banina tagu nabu dididiga daguguna e vaiye ya natonato.” 42 Bi Aḡab i nawa i kani bi i tego bi Elaidiya i saḡa oya kamel dabanemo bi i laudulu solana tuwapekana gavogavodimo bi i laupali.
43 Ḡome ena taupaula i giuwena gado, “Kwa nawa bi nisa yawaninaḡa kwai kita nawa.” Kamaina bi ena taupaula i nawa bi nisa yawaninaḡa i waikita nawa bi i nato munaḡa te i giuna gado, “Tagu mote bai yà kita.” Elaidiya mala 7 ena taupaula i giuwe, te ya nawa yai kita.
44 Bi nawa wai 7-nemo ena taupaula i tava munaḡa bi i giuwena gado, “Yada ḡaubona e kita, kitana mai lava nimana nisaḡa i saḡasaḡa.”
Kamaina bi ena taupaula i giuwena gado, “Kwa nawa bi Aḡab kwa giuwe, te ena seliotmo ya gelu bi ya munaḡa makai muliḡa kaka nabu ya miyagudu.”
45 Noi taunana te yada i waidudubala bi nabu nuwana tava. Kamaina bi nabu dididiga ma yavayavalina i miya kuluva. Ḡome Aḡab ena seliotmo i miya saḡa bi velau i nawa Diyesalel tauninemo. 46 Kamaina bi Bada, Elaidiya ḡailisi dididiga i vite bi ena gala i saḡe ena dagilolomo i tagini bi i velau Aḡab ena seliot i ḡose kamaḡe bi i nawa Diyesalel lisinemo i gei tava.

19

Elaidiya i naila i nawa Sainai oyanemo

1 Bi sauginemo Aḡab vanuwemo i tava ba bai matabuna Elaidiya i voivoiyena ḡalibona waivinina Desabel i tainuwatau. Bi bainewa Elaidiya, Bal taugiuwatana kepatemo i waiwaipekidina. 2 Kamaina bi Desabel giu i giukamaḡe Elaidiya lisinemo bi i giuwena gado, “Niga saugina bokina mainana yài pekim bainewa Bal taugiuwatana kuna waipekidina mainana. Bamoda mote yama voiye ba ya laulaupali te maimaituwa sa kovoḡigu bi kota sai pekigu.”
3 Kamaina bi Elaidiya i naila bi ena yawasana aubaina i velau i nawa. Bi sauginemo Biyasiba taunina Diuda noponemo i tava ba ḡome ena taupaula i ḡose kamaḡe. 4 ✡Bi laḡan ḡemota noponemo tana taunaḡa kalakalalelemo i nawa aupom. Bi kai isana ḡiliḡili pakanemo i tava bi i miya tulu bi peki aubaina i laupalina gado, “BADA, tagu kamaina, i visu te egu yawasana kwa kaikamaḡe. Tagu kaikana e peki mai egu magumagula pekipekidi.” 5 Kamaina bi i guli yovo, i kena te i wainuwayavuḡa.
Bi aneya i waimaḡemoti te i lainuwesi bi i giuwena gado, “Ku kena moito bi kwa kani.” 6 Elaidiya i kena moito bi i wai laulaukita ba buledi gabugabuna bi gauba dubina kununa yawannemo a kenakena. Kamaina bi buledi i kani bi gauba i tego bi i guliyovo te i kena munaḡa.
7 Kamaina bi BADA ena aneya i lainuwesi munaḡe bi i giuwena gado, “Ku kena moito bi kwa kani bagibagi. Banina maneka i lofa bi mote kuma voiye ba mote luvam te kwa nawa.” 8 Taunana aubaina i kena moito bi buledi i kani bi gauba i tego. Bi yasidimo i babalana laḡan 40 bi dudubala 40 te Maimaituwa ena oya Sainaimo i tava. 9 Bi mba dudubalinemo ba guba noponemo i sola nawa te i kena.

BADA, Elaidiya lisinemo i laumaḡata

Bi dudubalemo BADA, Elaidiya i giuwena gado, “Tam niga ḡome bai kwa voivoiye.”
10 Bi Elaidiya i giuna gado, “Maimaituwa ḡaiḡailisi guletim, tagu sauga matabuna tam taumḡa aubaim e noyanoya. Bi geḡa te Islael lavedi em waianina bagibagina a daboke bi em olta a dousuwesuwedi. Bi taugiuwatam matabudi kepatemo ai peki kovidi. Bi tagu tauguḡa ya miyamiya bi niganana sa ḡoeḡoena kota sai pekigu.”
11 Bi BADA Maimaituwa Elaidiya i giuwena gado, “Kwa laupotiyovo bi kwa nawa oyamo bi matagumo kwa moito.”
Kamaina bi Elaidiya i nawa oyamo i moito. Bi BADA matanaḡa i natonato bi yavala bagibagina i laulausuve te oya i nuwagunevi, te ḡakima a dabalala bi BADA mote yavalemo. Bi yavala mulinemo ba yoyo bi BADA mote yoyomo. 12 Bi yoyo mulinemo ba kai menamenana bi BADA mote kai menamenanemo. Bi kai menamenanana mulinemo ba waikasakasavena i vaiye. 13 Bi sauginemo i vaivaiye ba ena gala i solu yovoḡe matana

✡ **19:4:** Dya 4:3

i waigove bi i potiyovo guba mataetinemo i moito. Kamaina bi kalina i giuwena gado, “Elaidiya niga ḡome bai kwa voivoiye?”

14 Bi Elaidiya i giuna gado, “Maimaituwa ḡaiḡailisi guletim, tagu sauga matabuna tam taumḡa aubaim e noyanoya. Bi geḡa te Islael lavedi em waianina a daboke bi em olta a dousuwesuwedi. Bi taugiuwatam matabudi kepatemo ai peki kovidi. Bi tagu tauguḡa yà miyamiya bi niganana sa ḡoeḡoena kota sai pekigu.”

15 Kamaina bi BADA i giuwena gado, “Bamo etanaḡa kuna saḡasaḡana kota maiḡa kwa munaḡa, te kwa nawa Damaskas kalakalalelenemo. Bi sauginemo ḡome kuna tavana ba kwa nawa taun noponemo bi Eisel dabanemo buyobuyo kwa ḡini bi kwai mataile te tana ba Sailiya edi ḡalibona. 16 Bi Nimsi natuna Yeḡu dabanemo buyobuyo kwa ḡini bi kwai mataile te tana ba Islael edi ḡalibona bi Safeti natuna Elisa, Eibol Meḡola lavana dabanemo buyobuyo kwa ḡini bi kwai mataile te tana ba gabum ya vai te taugiuwatana. 17 Bi aiyai Eisel lisinemo i naila i nawana ba Yeḡu yai peki. Bi mabai Yeḡu lisinemo a naila a nawana ba Elisa yai pekidi. 18 Bi Islael lavedi 7 tausan mabai mote Bal a lauduneyedi bi aluwidi mote ai suluvedi, tedi ba sa miya.”

Maimaituwa Elisa i yoge

19 Kamaina bi Elaidiya i nawa te Safeti natuna Elisa i banavi ena daibimo i suwasuwata. Bi ḡome ba anisuwata bulumakau labulabuḡa wapedi 12 bi wai 12-na i suwasuwatae. Bi i nawa lisinemo te ena kwama i vai te Elisa dabayalonemo i wailauvana bi i nawa. 20 Kamaina bi Elisa i velau Elaidiya mulinaḡa bi i giuwena gado, “Aee kwai aninegu te ya nawa tamagu bi tinagu yai yebonedi bi yài suluvedi kaka yà nato te yà kaiwatam.” Ḡome te Elaidiya i giuwena gado, “Kwa nawa bi bai lisimmo e voivoiyena kwa noḡoti.” 21 Kamaina bi Elisa i munaḡa ena daibimo ena bulumakau labu i waipekidi. Bi ani suwata kaidi i koisuwesuwedi bi musala i laugabusila bi lava i vitedi a kani. Ḡome te Elisa i nawa bi Elaidiya aubaina i waitaupaula.

Ḡalibona edi buka wailabuna

Lainuwanega

Ḡalibona edi buka dolidolina bi wailabuna ba Deivida ena waiguyau mulinemo bi bai i tubutubuḡana i giuwatedi. Bi buka dolidolina ba bainewa Solomon tamana Deivida gabuna i vaivaina i giuwata.

Solomon i peki mulinemo ba Islael lavedi a dailidi te dobu labu a tubuḡa. Bi yalousa yawanina ai isana Diuda bi aibadabada ba ai isana Islael.

Sauginemo Diuda ḡalibonidi bi Islael ḡalibonidi, Maimaituwa a vivivile ba nuwauba i kenakena. Wali saugemo ba ḡaliḡalibona mote Maimaituwa a vivile bi a moito vitaledi bi maimaituwa ḡesaudi a laulauduneyedi ba kauwa gebogebodi a tubutubuḡa. Bi sauginemo Islael lavedi Maimaituwa vivilena a kaisakona ba taugiuwatana i giugiukamaḡedi. Bi ḡaliḡalibona edi buka wailabunemo, taugiuwatana laukai otina ba Elisa. Tana kauwidi i voivoiyedina ba lava Maimaituwa ena sagumo. Bi tana lava i giuwedi te Maimaituwa sa laudune munaḡe.

Maimaituwa ena lava i kovoḡidi bi edi ḡaviya i wai aninedi te a pani a nawedi. Bi kauwina Islael lavedi lisidimo i gei tubuḡa kaka muliḡa Diuda lavedi. Bi Maimaituwa mote ena lava i waianinedi te maso a munaḡa edi dobu otinemo eete kwalabu 70 a kovi.

Lauvina

Waibada labu Islael bi Diuda 1:1-17, 41
- Taugiuwatana Elisa ena titikuna 1:1-17, 41
- Diuda bi Islael ḡalibonidi edi titikuna 8:16—17:4
- Asaliya edi ḡalibona Sameliya tauninina bi Islael lavedi edi waibadamo i kaikamaḡedi bi i pani nawedi 17:5-40

Diuda ḡalibonidi edi titikuna 18:1-21, 26
- Ḡalibona Esekaiya ena waibadamo i waitubu te i nawa ḡalibona Dosaiya enai bada sauginemo i tava 18:1—21:26
- Diuda edi ḡaliḡalibona kovikovidi edi titikuna 23:31—24:20
- Babilon ḡalibonana Yelusalem bi Diuda dobuna lavedi i pani nawedi 25:1-30.

2

Bada Elaidiya i nawe malamo

1 Sauginemo Bada maso yavala vilivilitoto Elaidiya i saḡe i nawena malamo ba Elaidiya bi Elisa Gilgal a ḡose bi a nawa. 2 Bi ḡome Elaidiya, Elisa i giuwena gado, “Niga ḡome kwa miyamiya, Bada i giukamaḡegu te yà nawa Betel.”

Geḡa te Elisa i giuwena gado, “Bada miyamiyana isanemo yà giugiu te mote yàma gosem.” Taunana aubaina labuidi a nawa Betel.

3 Bi ḡome taugiuwatana dubudi Betelmo a miyamiyana Elisa a giuwena gado, “Kuna sibe ee geḡa te niganana Maimaituwa em bada ya nawe malamo?”

Bi Elisa i giuwedina gado, “Ei, e sibe bi koma giugiuwata.”

4 Kamaina bi Elaidiya, Elisa i giuwena gado, “Elisa, niga ḡome kwa miyamiya, Bada i giuwegu te yà nawa Deliko tauninemo.”

Bi geḡa te Elisa i giuna gado, “Bada miyamiyana isanemo yà giugiu te mote yàma gosem.” Kamaina bi a nawa Deliko.

5 Bi Deliko tauninemo taugiuwatana dubudi a miyamiyana a tava Elisa lisinemo bi ai talayena gado, “Kuna sibe ee geḡa te niga laḡanina ba Maimaituwa em bada ya nawe malamo?”

Bi Elisa i giuwedina gado, “Ei, e sibe bi koma giugiuwata.”

6 Kamaina bi Elaidiya, Elisa i giuwena gado, “Elisa niga ḡome kwa miyamiya bi Bada i giuwegu te yà nawa Diyoudan gaubinemo.” Bi Elisa i giuwena gado, “Bada miyamiyana isanemo yà giugiu te mote yàma gosem.”

Kamaina bi labuidi a nawanawa, 7 ba taugiuwatana dubudi nopodimo olooloto wapedi 50 muliḡa a nawa. Bi Diyoudan gaubina diyanemo Elaidiya bi Elisa a vamoito bi taugiuwatana ba ḡotona manekemo a vamoito bi tedi a wai kitawatedi. 8 Bi Elaidiya ena kwama i kaikamaḡe, i vilinoku bi kwamanemo gauba i kwapu. Kamaina bi gauba i nuwadaili te doḡa ḡasaḡasalinaḡa labuidi a damana noi nevanemo.

9 Sauginemo noi nevanemo a tava, Elaidiya, Elisa i giuwena gado, “Kwa giuwegu bai aubaim yà voiye, muliḡa kaka Bada ya nawegu malamo?”

Bi Elisa i giuwena gado, “Aee, ḡailisi wailautawina lisimmo kwa vitegu bi gabum yà vai te taugiuwatana edi bada.”*
10 Bi Elaidiya i giuwena gado, “Kauwa dididiga kunai baḡaye. Bamoda kwa kitagu bi BADA ya vai naweguna, kaka bai kunai baḡaena kwa vai. Bamoda mote ima tubuḡa ba geḡa.”
11 Tedi etaḡa ai giugiu bi a nawanawa te osi bi seliot mavavavanidi ai maḡemoti te Elaidiya bi Elisa i dailidi. Bi yavala vilivilitoto i yovo te Elaidiya i vilivai te i nawe malamo.
12 Elisa mainana i kitakita ba i binauna gado, “Aiyoi Tamagu! Tamagu! Islael edi seliot bi osi tauvelauyedi tagu e kitedi.” Bi Elaidiya mote i kita munaḡe. Kamaina te nuwaboya matailina ba ena kwama i lisi labu.
13 Bi sauginemo BADA, Elaidiya i nawenawe ba ena kwama i kuluva doḡamo. Ḡome Elisa kwama i vai bi i munaḡa, Diyoudan gaubina diyanemo i moito. 14 Bi tana Elaidiya ena kwama i kuluva bi i vaivaina, kwamanemo gauba i kwapu bi i binauna gado, “BADA, bamo, Elaidiya ena Maimaituwa?” Sauginemo Elisa gauba i kwapukwapu ba i nuwadaili bi i damana munaḡa noi nevanemo.†
15 Bi Delikomo ḡome taugiuwatana dubudi bi tedi ḡotona manekemo, a kita te bai i tubuḡa bi a giuna gado, “Elaidiya ena ḡailisi ba niganana i damana Elisa lisinemo!” Kamaina bi a nawa Elisa lisinemo bi matanemo a laudune yovo doḡamo, 16 bi a giuwena gado, “Tama ḡaiḡailisimai bi wapamai 50. Bi kwai aninemai te ka nawa em bada ka tavuḡe. BADA Aluwina male em bada i avali nawe oya dabanemo e gwagwamo i sako.” Bi Elisa i giuwedina gado, “Geḡa, koma nawa.” 17 Bi tedi a lauyaviyavi bi a voiye te i waidabauba taunana aubaina i waianinedina gado, “Kamaina ko nawa.” A nawa bi laḡan faiona ai tavutavu bi mote a banavi. 18 Bi Elisa Delikomo i miyamiya bi sauginemo a tava munaḡa ba i giuwedina gado, “E giuwemi te maso mote ko nawa.”

4

Elisa bi Sunem waivinina

8 Laḡan ḡemota Elisa i nawa Sunem tauninemo. Bi ḡome waivini waiguyauna i miyamiya. Tana Elisa i giu vavasaḡe te ya nato ena vanuwemo bi ya kani. Bi laḡan muliḡa maiḡa i nawana ba maso i nato lisinemo i kanikani. 9 Bi waivini mwanena i giuwena gado, “Bada, niga olotona tagu e sibe, laḡan wapawapa niga maiḡa ya nawanawa tana Maimaituwa taugiuwatana laukaina. 10 Bi i visu te eda vanuwa dabanemo ena gabu ta voiye. Bi ena ani kena, ena bena, ena ani miya bi kwadam ta sivudi. Bi sauginemo i tavana ba ḡome ya kenakena.”
11 Bi laḡan ḡemota Elisa i tava Sunem tauninemo ba i saḡa noke vanuwa dabanemo, ena ani kenamo bi i guliyovo i waiyawasi.

14 Elisa ena taupaula Geḡasi i waitalayena gado, “Bai visuvisuna niga waivinina aubaina ta voiye?” Bi Geḡasi i giuna gado, “Tana mote i wainatuna bi mwanena kaikana i magula.”
15 Kamaina bi Elisa ena taupaula i giuwena gado, “Kwa yoge ya saḡe.” Bi Geḡasi waivini i yoge te i saḡa mataetamo i moito. 16 ✡Bi Elisa i giuna gado, “Niga mainana laḡannemo bokina kwalabunemo ba gomana olotona nimamo kwa bewabewa.”
Bi waivini i giuna gado, “Tam ba Bada taugiuwatana mote kuma kaiyovuḡegu bi tagu ba em taupaula.”
17 Kamaina bi waivini i bwaga bi mba laḡannemo mainana kwalabu ḡesaunemo i wainatuna, maibena Elisa i giugiuwena luvanemo.

Elisa lava 100 i wai kanidi

42 Bi sauga ḡesaunemo oloto ḡemota Bal-Salisa tauninaḡa i tava. Bi mba kwalabunemo witi a geigei losina falawa wapedi 20 a voiyedi bi kota witi baikina Elisa i vite. Bi Elisa ena taupaula i giuwena gado, “Lava kani kwa vitedi te sa kani.”
43 Bi ena taupaula i giuna gado, “Waye! Niga mote luvana te lava 100 sa kani.” Bi Elisa i giuna gado, “BADA i giu te lava sa kani bi mulinemo kani nevana ya kena gwasa, taunana aubaina kwa vitedi.”
44 Kamaina bi taupaula lava kani i vitedi. Bi lava a kani te a kani nonoḡa bi kani nevana i kena gwasa, BADA i giugiuna luvanemo.

---

* **2:9:** Islael lavedi edi vaivaimo gomana tautuwaḡa gagasa wailautawina ya vai. Elisa mba taunana Elaidiya lisinemo ya waibaḡaye te maso gabuna i vai. † **2:14:** Niga kauwina ya kakamaḡati te Elisa ba Elaidiya epaiyanina tana Elaidiya ena ḡailisi bi ena waibada ya vai (Ḡaliḡalibona edi buka dolidolina ko kita 19:19). ✡ **4:16:** Pak 18:14

5

Elisa, Naman i wai yawasani

1 Sailiya edi ḡalibona ena tauwaiḡaviya edi bada dididigina isana Naman. BADA i sagu
te kedi ḡaviya a lauyovoḡedi. Ḡome Sailiya ḡalibonana i kita te, Naman ba lava laukaina
bi lava a vivivile kauwe. Bi tana ba tauwaiḡaviya laukaina bi sida kapa i vai.
2 Sailiya lavedi wala a nawa Islael lavedi a waiḡaviyedi te waivini guguḡinina ai dolivai
te Naman mwanena ena taupaula. 3 Bi muliḡa taupaula guguḡinina ena bada waivinina i
giuwena gado, “Bamoda Naman maso i nawa Sameliya bi taugiuwatana i kita bi ena sida
kapa maso i waiyawasani.”

9 Kamaina bi Naman ena seliotmo i gelu bi i nawa Sameliya bi Elisa ena vanuwa
ganakukuna mataetinemo i vamoito. 10 Bi Elisa giu i giukamaḡena gado, “Kwa nawa bi
Diyoudan gaubinemo mala 7 kwa asiwa. Bi tunim ya visuvisu bi kwa yawasana.”*
11 Bi geḡa te Naman ma medimedina i nawa bi i giuna gado, “Ei noḡotana bena ya yovo,
ya moito bi aubaigu ya laupali ena Maimaituwa lisinemo bi nimana yai kwade tunigumo
bi yai yawasanigu. 12 Damaskasmo gauba Abana bi Fafa mote a visu gulata, ee? Maso
ḡome e asiwa bi e yawasana.” Taunana aubaina ma medimedina i nawa.
13 Bi Naman ena taupaula i nawa lisinemo bi i giuwena gado, “Egu Bada bamoda
taugiuwatana i waibaḡam te noya dididiga kwa voiye ba maso kuna voiye. Taunana
aubaina kwa nawa bi bai taugiuwatana i giuwemna kwa voiye te kwa asiwa bi kwa
yawasana.” 14 Taunana aubaina Naman i nawa Diyoudan gaubinemo bi mala 7 i asiwa
maibena Maimaituwa taugiuwatana i giugiuwena mainana. Kamaina bi Naman tunina i
nuwa yaḡosi maibena gomana tunina bi i yawasana munaḡa.
15 Ḡome te Naman bi ena taupaula a munaḡa Maimaituwa taugiuwatana lisinemo. Bi
Naman i nato Elisa matanemo i moito bi kalinana dididiginemo i giuna gado, “Niganana
kaka e sibe te bamo mote maimaituwa ḡesaudi dobumo geḡa te Islael edi Maimaituwa
taunaḡa. Taunana aubaina, aee, niganana em taupaula lisigumo puyo kwa legaudi.”
16 Bi geḡa te taugiuwatana i giuna gado, “Giukauwa, BADA ya miyamiya, tana taunana
ena taupaula tagu bi isanemo yà giugiu te puyo mote yàma legaudi.” Avena te Naman, i
giu vavasaḡe te maso puyo i legaudi bi geḡa te Elisa i daboka.
17 Kamaina bi Naman i giuwena gado, “Bamoda kwai aninegu te niga dobuna doḡana
ḡotona yà ḡalavai bi egu donki labu sai geludi te yà nawe egu dobumo. Niganana bi noke
i saḡa i nawana ba maimaituwa ḡesaudi lisidimo mote yàma laupuyo ee sewasewa yàma
gabudi. Bi olta yà pati te Islael edi Maimaituwa taunaḡa lisinemo yà lausewasewa. 18 Bi
yà noḡonoḡoti te BADA egu gebogebo ya noḡotikamaḡe sauginemo egu ḡalibona yai saguye
bi ka nawa Sailiya edi maimaituwa Limon† ani laudunena vanuwinemo bi laḡaninemo ka
lauduneyena ba BADA maso egu gebogebo i noḡotikamaḡe.”
19 Kamaina bi Elisa, Naman i giuwena gado, “Ma nuwaubam kwa nawa.” Ḡome te
Naman i nawa.

Islael edi ḡalibona Aḡab i peki. Tana mulinemo ba Islael lavedi edi ḡaliḡalibona ḡesaudi a moito saḡa. Bi tedi Sameliya tauninemo a miyamiya eete Oseya i saḡa i waibada. Bi muliḡa te Asaliya lavedi edi tauwaiḡaviya Islael lavedi a lauyovoḡedi.

17

Islael lavedi gebogebo a voiye aubaina Asaliya a yovo a pani nawedi

5 Bi muliḡa Asaliya edi ḡalibona ena tauwaiḡaviya vaitedi a yovo Islael dobuna ai ḡaviye.
Tedi Sameliya taunina ganakukuna mataetina a miya gudu bi a waiḡaviyena eete kwalabu
faiona a kovi. 6 Bi Oseya Islael edi ḡalibona ena waibada kwalabu wai 9-nemo, Asaliya edi
ḡalibona Sameliya taunina i lauyovoḡedi bi Islael lavedi a pani nawedi Asaliyamo. Ḡome
kaka ḡesaudi a nawedi Ala tauninemo, ḡesaudi a nawedi Ḡabo gaubina diyanemo dobu
isana Gosen bi ḡesaudi Mediya taunidiḡa a sivu nawedi.
7 Asaliya lavedi a yovo bi Islael lavedi a pani nawedi banina edi Maimaituwa a
laukasaḡaiḡaiye bi maimaituwa ḡesaudi a laulauduneyedi bi gebogebo a voivoiyedi.
Maimaituwa taunana wala Idip ḡalibonana ena waibadamo a miyamiya bi i kapotiyovodi.
8 Islael lavedi wali dobu lavedi edi vaivai bi edi koikoitau a laulauduneyedi. Mba
dobudi lavedi taudidi dolinemo Keinan dobunemo a miyamiyana BADA i kwavivaidi.
Bi Islael lavedi a laulauduneyedina banina edi ḡaliḡalibona koikoitau a laulauduneyedi
bi edi kauwa gebogebodi taudidi a kaikaiwatedi. 9 Bi Islael lavedi gebogebo ḡesaudi

* **5:10:** Mousis ena waiḡake i giu te sida kapa lava bi i vaina ba ya kamilamila (Livai 13:3 ko kita). † **5:18:** Limon ba Asailiya lavedi edi maimaituwa.

kandavonemo a voivoiyedi bi BADA edi Maimaituwa matanemo mote i visu. Bi edi tauniḡa bi edi malagai keikeilikidiḡa edi anilaudune gabudi a ḡaledi. 10 Tedi oya dabediḡa bi kai waguludiḡa maimaituwa waivinina Asela aluwina ai moito nawedi.

Lava tabudi a tava Islael dobunemo a miya

24 Bi Asaliya ḡalibonana, Babilon, Kuta, Ava, Amat bi Sepaviam taunidiḡa lava i natomedi bi Sameliya noponemo taun matabudi nopodiḡa i waidubu nawedi. 25 Bi tedi ḡome a tava bi a miyana mote BADA a laulauduneye, taunana aubaina laiyon i giukamaḡedi te ḡesaudi ai pekidi. 26 Bi lava Asaliya ḡalibonana a giuwena gado, "Lava kuna nawedi Sameliya tauninemo kuna sivudi bi sa miyamiyana, mba dobuna ena maimaituwa bi ena vaivai mote a sibe, taunana aubaina laiyon i giukamaḡedi te sa waipekidi."

27 Asaliya edi ḡalibona i giuna gado, "Pilisi ḡemota ko giukamaḡe ya munaḡa Sameliyamo. Bi ḡome ya miya bi mba dobuna maimaituwana ena vaivai lava yai lovelovedi." 28 Taunana aubaina Pilisi ḡemota wala a panipani natomena Sameliyamo a giukamaḡe Betelmo bi lava ḡome i wailovelovedi te bainewa Maimaituwa sa lauduneye.

29 Bi lava mabai Sameliyamo a tavatavaitedina yaḡolo te edi koikoitau a voivoiyedi. Bi Islael lavedi edi maimaituwa ḡesaudi wala a voivoiyedina anilauduneyedi gabudimo a sivudi bi a laulauduneyedi.*

18

Diuda edi ḡalibona Esekaiya

1 Ela natuna Oseya Islael edi ḡalibona bi ena waibada kwalabuna waifaionemo Eiḡes natuna Esekaiya Diuda edi ḡalibona, kota Diudiyamo waibada i vai. 2 Bi ena kwalabu 25 bi Yelusalem i waibadae eete kwalabu 29 a kovi. Bi tinana ba Abi, Sakalaiya natuna. 3 Bi tana ba ena kauwa a visu Maimaituwa matanemo maibena ena magula Deivida. 4 ✡Bi Esekaiya tana laudune kaikaiyovudi gabudi i dousuwesuwedi bi edi anivivila ḡakimidi a wai moitodina i waidoukivikividi bi Asela aluwina kaidi a wai moitodina i oii kamakamaḡedi. Bi Mousis wala bamo blonsimo mwata aluwina i voiye bi Islael lavedi a wai isana mwata Neustan aluwina lisinemo piupiu a gabudi bi a laulausewasewa, vaitena i waidoukotokoto.*

5 Bi Esekaiya tana Islael edi Maimaituwa i waisumaḡe bi i laulauduneye. Mba laḡannemo mote bamo mai ḡalibona ḡesaudi Diuda noponemo, mote mai ḡaliḡalibona mulinemo e ḡaliḡalibona matanemo. 6 Tana BADA i waisumaḡedidi bi kaiwatana mote i kaisako bi BADA ena waiḡake Mousis i vitevitena i kaiwata kauwe. 7 Tana BADA vaitena aubaina te noya i voivoiyedina ba didimanidi. Tana Asaliya edi ḡalibona i waiḡaviye bi mote aubaina i noya. 8 Bi tana Filistiya lavedi i lauyovoḡedi, malagai keikeilikidimo te taun nananakidimo bi i nawa te Gasa taunina palatina.

Sauginemo ḡalibona Esekaiya i peki bi natuna Manasa ena gabu i vai.

21

Diuda edi ḡalibona Manasa

1 Mba laḡannemo Manasa ena kwalabu ba 12 bi i wai ḡalibona bi Yelusalem i waibadaena ba kwalabu 55 a kovi. Bi tinana isana ba Ḡebsiba. 2 Bi Manasa BADA i laukasaḡaiḡaiye te lava mabai Keinan doḡanemo a miyamiya bi BADA i kwavivaidi, muliḡa kaka Islael lavedi a tava. Mba lavedi edi vaivai gebogebodi i kaikaiwatedi. 3 Bi anilaudune gabudi tamana i kaka gebogebodina i ḡala munaḡedi bi kota olta i voiyedi Bal anilauduneyena. Bi kai taditadina maimaituwa waivinina Asela aluwina i voiye, maibena wala Islael edi ḡalibona Aḡab. Bi kota Manasa kipola i laulauduneyedi. 4 BADA i giuna gado, Yelusalem ba tagu anilauduneyegu bi geḡa te tana, BADA ena vanuwa noponemo maimaituwa ḡesaudi edi olta gabudi i voiyedi. 5 Bi kota BADA ena vanuwa ganakukuna noponemo ani waiḡemota gabunemo olta labu i ḡaledi te kipola anilauduneyedi. 6 Manasa natuotina kaimo i lausewasewaye kota yabune bi ginauli kauwidi i voivoiyedi bi tauwaidoḡadibu bi

---

* **17:29:** Niga gabudimo Islael lavedi maimaituwa kaikaiyovudi wala a laulauduneyedi. ✡ **18:4:** Nam 21:9

* **18:4:** Wala nove kalakalalelemo a miyamiya bi sauginemo mwata i kalatidina mwatana aluwina a kita bi a yawayawasana. Bi niganana ba lisinemo sa laulau sewasewa maibena maimaituwa. Asela ba Keinan edi maimaituwa waivinina (Nambas 21:9 ko kita).

alualuwa vaitedi a waigiugiu bi kalinedi i kaikaiwatedi.* Tana gebogebo nananaki otidi i voivoiyedi aubaina te BADA i medi gulata.

10 Bi BADA, taugiuwatana lisidimo i giuna gado, 11 "Diuda edi ḡalibona Manasa gebogebo nananaka otidi i voiyedi mote mai Keinan lavedi. Bi lava i voiyedi te ena koikoitau a lauduneye bi gebogebo a voivoiyedi. 12 Taunana aubaina BADA Islael edi Maimaituwa i giuna gado, kauwa wainuwa nainailidi Diuda bi Yelusalem lisidimo yà voiyedi. Bi mba sauginemo mabai niga kauwidi wainuwa nainailidi sa vaiyedina ba sa naila. 13 Bi tagu Yelusalem lavedi yà kovoḡidi, maibena Sameliya bi lslael ḡalibonana Aḡab ena tubulelesa vaitedi e kovokovoḡidina. Tagu mainana yà voiye, maibena lava aboma ya koḡa bi ya waikabubutawana. 14 Bi egu lava miyamiya bagibagidi kauwa gebogebodi a voiyedi, taunana aubaina edi ḡaviya sa laukivigebogeyedi bi edi ḡonaḡona sa kwayavaidi.

15 "Tagu mainana yà voiyena banina egu lava a voiyegu te e medi, nove edi magumagula Idipmo a potipotiyovona sauginemo bi i saḡa te niganana."

16 Manasa lava yabayababa i waipekidi bi Yelusalem taunina isuna te isuna kwasina i nawa yaḡosi. Bi kota Diuda lavedi nuwedi i wailausoludi te koikoitau a laulauduneyedi bi BADA matanemo gebogebo a voivoiye.

18 Manasa i peki bi tamana ena animiyamo belana daibina isana Usa noponemo a dobo. Bi natuna Amon i saḡa te tamana ena gabu i vai.

Diuda edi ḡalibona Amon

19 Mba sauginemo Diuda edi ḡalibona Amon ena kwalabu 22 bi tamana gabuna i vai. Bi tana Yelusalem i waibadaena kwalabu labu. Bi tinana Alus tana ba Mesulamet natuna bi Yobat lavana. 20 Amon Maimaituwa i laukasaḡaiḡaiye maibena tamana Manasa. 21 Bi Amon tamana pesina i vai bi ena vaivai i kaiwata bi koikoitau i laulauduneyedi. 22 Tana tamatamana edi Maimaituwa ena waiḡake i miya tautauliyedi. 23 Bi ḡalibona Amon ena waibabada ḡesaudi ai ogatala bi ena vanuwa noponemo ai peki.

24 Bi Diuda lavedi ḡesaudi a miya moito te ai ogatala bi Amon tauwaipekina ai pekidi bi natuna Dosaiya a sako saḡe te i waibada.

22

Diuda edi ḡalibona Dosaiya

1 Mba sauginemo Dosaiya ena kwalabu 8 bi tamana gabuna i vai te Diuda edi ḡalibona bi Yelusalem noponemo i waibadana ba kwalabu 31. Bi tinana ba Yedida bi Yedida tinana ba Adaiya tana ba Boskat lavana. 2 Dosaiya ena wai bada i visu Maimaituwa matanemo bi ena magula Deivida i voivoiyena mainana i voiye bi Maimaituwa ena waiḡake matabudi i kaikaiwatedi.

Dosaiya lava ḡesaudi i giuwedi te BADA ena vanuwa sa laivaliu. Bi laḡannemo a lailaivaliu ba Mousis ena waiḡake bukana a banavi bi a vai natome Dosaiya a vite.

11 Sauginemo waiḡake bukana a iyevi bi ḡalibona i vaivaiye ba nopona i kalati bi ena gala i lisi kamaḡe. 12 Bi Pilisi Ḡilkiya, Safet natuna Aḡikam, Mikaiya natuna Akbo, Safet ba ediya taugiluma bi Asiya ba ḡalibona taulaididimanina. Tana i giuna gado, 13 "Eda magumagula niga bukana bai i giugiuwena mote a kaiwata. Bi mote a giuweda te maso te kaiwata. Taunana aubaina Maimaituwa lisidemo i medi gulata. Ko nawa pali vanuwinemo te tagu bi Diuda lavedi matabuda aubaida Maimaituwa koi baḡa."

Bi Dosaiya ena tauwaibada ḡesaudi i giukamaḡedi BADA taugiuwatana ḡemota lisinemo. Bi taugiuwatana waivinina, niga giuna i giukamaḡe munaḡe ḡalibona lisinemo.

16-17 "BADA niga mainana i giu, 'Egu lava Diuda a dabokegu bi maimaituwa ḡesaudi lisidimo a laulausewasewa bi gebogebo ḡesaudi a voivoiyedi taunana aubaina lisidimo e medi gulata. E medina Yelusalem lisidimo mote aiyai kaka ima ka tautaugu, kamaina te ya tubuḡa.' Niga mainana Maimaituwa i giu, 'Tagu kaka Yelusalem lavedi matabudi yà kovoḡidi, maibena bukamo gilugilumimina ḡalibona i iyeiyevina mainana ya tubuḡa.' 18 Bi ko munaḡa te Diuda edi ḡalibona ko giuwena gado, 'Bada Islael edi Maimaituwa niga mainana i giu: Tam buka gilugilumina wadubonemo kuna vaiye. 19 E giuna gado, niga dobuna kaka yà kovoḡi te ya pupu. Tam Maimaituwa matanemo kuna sako yovoḡem bi maḡabam em gala kuna lisi kamaḡe te dobu bi lava aubaidi kuna laukuvasa aubaina em pali e vaiye. 20 Taunana aubaina kovoḡa e giugiuwapayena ma miyammo mote ima tubuḡa bi ma nuwaubam kwa peki." Kamaina bi waivini ena giu a vai a munaḡena ḡalibona lisinemo.

* **21:6:** Niga kauwidi a voiyedi bi Mousis ena waiḡake a laulau kasaḡaiḡaiye (Waiḡake 18:14 ko kita).

23

Dosaiya Waianina i laivaliu

1 Kamaina bi ḡalibona, waibabada Yelusalemmo bi Diuda nopodimo i giuwedi a tava
ai ḡemotidi. 2 Bi Diuda bi Yelusalem lavedi, pilipilisi, taugiuwatana bi lava matabudi
nananakidi te keikeilikidi vaitedi a saḡa a nawa BADA ena vanuwinemo. Kamaina bi
waianina bukana gilugilumina BADA ena vanuwinemo a banabanavina, a wai beyavaiye
bi i iyevi. 3 Kamaina bi ḡalibona Pali vanuwina noponemo duḡumoito diyanemo i moito
bi BADA matanemo i giuwapa te ena waianina i laivaliu te BADA ena giuvavasaḡa bi ena
waiḡake bukamo ba ya kaiwatedi. Bi kota lava matabudi a giuwapa bi ai anina te BADA sa
kaiwata. 4 ✡Kamaina bi ḡalibona Dosaiya bi Pilisi saḡasaḡa guletina Ḡilkaiya bi ena tausagu
pilipilisi bi mataeta taulabena i giuwedi te palivanuwina noponemo Bal, maimaituwa
waivinina Asela bi kipola ani lauduneyedi ḡoneḡonedi ai yovodi. Bi ḡalibona Yelusalem
taunina mulinemo Kidlon gwagwanemo i wai kalaḡosedi bi pumedi i nawedi Betelmo.

Kamaina bi Dosaiya, Diuda bi Islael dobudi i nawa yaḡosidi bi lava koikoitau a laulauduneyedina gabudi i kagebogebodi bi koikoitau edi pilipilisi noyamo i waipotiyovodi.

Bi ḡaliḡalibona mabai Dosaiya a kaikaiwatana ba gebogebo a voiye bi mote Maimaituwa a vivile.

✡ **23:4:** 2 Ḡali 21:3

2 Kolonikol

Niga bukedi gilugilumidi 1 bi 2 Kolonikol titikunidi ba ḡemoḡemotidi mai 1 bi 2 Samuwel bi ḡaliḡalibona edi buka 1 bi 2. 1 Kolonikol ba ḡalibona Deivida BADA ena vanuwa Yelusalemmo i ogatalena titikunina. Deivida Pilipilisi i giuwedi te maso BADA kalinana a kaiwata. 2 Kolonikol noponemo ba Islael ḡalibonidi edi vaivai ya giugiuwe. Bi kota bainewa Solomon ena taubagibagi BADA ena vanuwa Yelusalemmo a ḡalaḡalana. Solomon i peki mulinemo bi dobu i wai badayena lavedi, a daili munaḡedi te dobu labu a tubuḡa. 2 Kolonikol noponemo kota dobudi bi ḡalibonidi edi noyanoya i giuwata. Ḡaliḡalibona visa ota visuvisudi ba Maimaituwa a voteyeteye. Bi ḡesaudi ba ḡalibona gebogebodi. Tedi mote BADA ena waiḡake a kaiwatedi bi maimaituwa kaikaiyovudi a kaikaiwatedi. Niga ḡalibonidi edi lava a laulaukivi gebogeboyedi, taunana aubaina BADA ḡaviya i wai aninedi te niga dobudi labu a lauyovoḡedi bi ai pekidi.

36

Diuda lavedi giuwapa BADA matanemo mote a kaididi

14 Edi babada pilipilisi bi lava matabudi BADA matanemo mote ai patutu kauwa. Tedi dobu ḡesaudi lavedi edi vaivai gebogebodi a kita vaidi bi a kaikaiwatedi bi Yelusalemmo Pali vanuwina waiyawa nopona a kamilamila.

15 Edi magumagula edi BADA, Maimaituwa giu i giukamaḡe taugiuwatana lisidiḡa te lava sa tainuwataudi banina lava i launuwatoiyedi. 16 Bi tedi Maimaituwa taugiuwatana ai gwaigwaiyedi, kalinedi mote a vaiyedi bi a viviledi. Tedi niga mainana a voivoiyedi aubaina BADA ena medi ena lava lisidimo i didiga gulata bi mote aiyai ḡemoḡemotina ima gudu.

Babilon lavedi Yelusalem a ka gebogebo

17 Taunana aubaina Maimaituwa Babilon lavedi edi ḡalibona Nebukednesa i voiye te ena tauwaiḡaviya vaitedi a nato bi Diuda edi olooloto valivaliudi ai pekidi. Bi ḡesaudi a kwavi nawedi te pali vanuwinemo. Te lava valivaliudi bi magumagulidi, oloolotodi te waiwaivinidi ḡesaudi ai pekidi bi mote a launuwatoiyedi. 18 Bi Maimaituwa ena vanuwa ḡonaḡonana wainuwavaivaidi bi ḡalibona ena waibabada edi ḡonaḡona nananakidi te keikeilikidi matabudi a nawedi. 19 Bi Maimaituwa ena vanuwa a gabugolu bi malagai dididiga Yelusalem ganakukuna a dou suwasuwa, vanuwa nananakidi a gabudi bi ḡonaḡona wainuwavaivaidi matabudi a kagebogebodi.

20 Bi Diuda lavedi mabai mote a wai pekidi, taudidi a pani nawedi Babilonmo te ḡalibona aubaina ai taupaula. Bi ḡome a waitaupaulana eete Pesiya dobuna waibada i vai. 21 Laḡannemo Islael lavedi edi dobumo a miyamiyana ba mote bamo kwalabu ḡemota doḡa a kitakamaḡe i wai yawasi lubu. Taunana aubaina laḡannemo a pani nawedi Babilonmo ba mulidimo kwalabu 70 nopodimo mba doḡana i waiyawasi,* maibena taugiuwatana Delimaiya i giugiuna luvanemo.

22 Pesiya ḡalibonina Saelus ena waibada kwalabuna dolidolinemo, BADA niga kauwina taugiuwatana Delimaiya i giugiuwena mainana i tubuḡa. BADA, Saelus i lauetadoliye te ena giuvavasaḡa letedi i gilumidi bi bamo dobudi i waibadayedina dobudiḡa leta i giukamaḡedi.

23 Pesiya ḡalibonana Saelus niga mainana i giu, “BADA, mala Maimaituwana dobu ena waibada matabuna i vitegu bi kota i vinegu te Diuda noponemo, Maimaituwa ena vanuwa, Yelusalemmo yà ḡala. Temi mabai BADA ena lava ba niganana ko munaḡa Diuda bi tana ya labemi.”

* **36:21:** Waiyawasi laṅḡanna giuna ba Livai 25:1-7 i giugiuna luvanemo doḡa i waiyawasi.

Esla

Lainuwanega

Niga bukedi labu Esla bi Neyamaiya, sa giugiuweda te Diuda lavedi ba Babilonmo a miyamiya bi bainewa te kota a munaḡa tava edi dobu otinemo, kaka bi Yelusalem malagainemo BADA ena vanuwa a ḡala munaḡe. Bi ganakukuna Neyamaiya i voiye.

3

Lava olta gabuna a voiye munaḡe

1 Islael lavedi* a tava munaḡa bi edi tauniḡa a miya nawa bi nawalai wai 7-nemo
lava matabudi a nato Yelusalemmo ai ḡemotidi. 2 Yosadak natuna Yessuwa, ena lava
pilipilisi ḡesaudi vaitedi bi Selitel natuna Selubabel bi ena dam lavedi vaitedi Islael edi
Maimaituwa ena olta a laivaliu munaḡe. Te Islael lavedi edi sewasewa ani gabudi.
Maimaituwa taugiuwatana Mousis waiḡake i gilugilumina mainana sa voiye. 3 Tedi olta
gabunemo a ḡala munaḡe te olaolalemo bi aubigamo sewasewa a gabugabudi, BADA
lisinemo bi geḡa te yaḡolo mba dobuna lavedi a nainailedi.

Diuda lavedi BADA ena vanuwa a ḡala munaḡe

7 Pesiya ḡalibonana Saelus i giugiuna mainana, Islael lavedi ḡakima taunoyaedi bi
taukamda manemo ai maiidi. Tedi kani, tego bi olip masina a giukamaḡedi Taiya bi Sidon
lavedi lisidimo, te tedi seda kaidi Lebanonmo bi nisaḡa sa natomedi Diyopamo.†

8 Bi ḡome Selitel natuna Delubabel, Yessuwa natuna Yosadak bi edi vanuwa lavedi,
pilipilisi, Livai damna bi lava mabai a panipani nawedina a tava munaḡa Yelusalemmo.
Bi kwalabu ḡemota i kovi mulinemo nawalai wailabunemo tedi BADA ena vanuwa ḡala
munaḡena ai tubu. Bi Livai damna mabai edi kwalabu 20 bi noke i saḡasaḡana taudidi a
sivudi te noyana ai badae.

Lava a noya gulata te kwalabu 21 a kovikovi ba vanuwa ai kovi.

6

Islael lavedi Maimaituwa ena vanuwa ai kovi bi ma nuwavisudi soina a voiye

16 Islael lavedi, pilipilsi, Livai damna bi lava ḡesaudi mabai a nawenawedina dobu
ḡesaudimo a tava munaḡa bi ma yasisidi Maimaituwa ena vanuwa guduna a kaikamaḡe.

---

* **3:1:** Dobu nananakidi labu Diuda a kovi taunana aubaina taugiluma niga ḡome i wai isedina *Islael lavedi.* † **3:7:** Tedi Lebonon oyaoyanemo kai a yovoḡedi Taiya bi Sidon geledimo, ḡome kaka a pani bwainidi bi ai poule nawedi Diyopamo. Diyopa bi nawanawana Yelusalem lofana ba 58 kilomitas.

Neyamaiya

Lainuwanega

Buka gilugilumidi labu isedi ba Neyamaiya bi Esla sa giugiuweda te Diuda lavedi ba Babilonmo bi kota bainewa a munaḡa tava edi dobu otinemo, kaka bi Yelusalem malagainemo BADA ena vanuwa a ḡala munaḡe.

8

Esla, BADA ena waiḡake lava lisidimo i iyevi

1-2 Bi nawalai wai 7-na pakanemo Islael lavedi matabudi debamo ai ḡemotidi, Gauba Mataetina matanemo.* Waiḡake tauwailovelovena Esla a giuwe te BADA ena waiḡake Mousis i vitevitena Islael lavedi aubaidi ya vai natome.

Kamaina bi pilisi Esla† waiḡake bukana i vai natome lava kumna, babada, vesavesala bi libilibi giu vaivaiyedi lisidimo. 3 Bi tana Ḡauba Mataetina matanemo i moito matana bolu yawaninemo. Bi kalinana didiginemo iyava i waitubu, olaolalemo te i nawa suwalamodo. Bi lava matabudi waiḡake bukana i iyeiyevina a vaiye kauwe.

5 Esla bena dabanemo i moito saḡa te lava matabudi a lausanadade. Bi buka i kaikaikamaḡe ba lava matabudi a moito. 6 Esla Maimaituwa saḡasaḡa guletina i kasaḡesaḡe bi lava matabudi nimedi a kailagetidi, bi BADA a lauduneye bi a giuna gado, “Giukauwa! Giukauwa!”

8 Livai damna Maimaituwa ena waiḡake bukana a iyevi mulinemo ba a laididimani te lava a sibe kauwe.

9 Bi waiḡake bai i giugiuwena a vaivaiye ba nuwedi i taukoni bi a ḡaba. Kamaina bi gabemani Neyamaiya, pilisi Esla tana taunana waiḡake tauwailovelovena, bi Livai damna, tedi lava a wailovelovedina a giuwedina gado, “Niga ba BADA, Maimaituwa ena laḡan waiyawa mote komai nuwaboya bi koma ḡaba.”

10 Kamaina bi Neyamaiya i giuwedina gado, “Ko nawa emi kani bi emi tegotego ko tavaitedi, ko kani ḡemota bi ko yasisi. Bi mabai mote kani bi tegotego a vononoḡa ba kediya ko soi. Bi niga ba BADA ena laḡan waiyawa bi mote komai nuwaboya. Banina BADA yasisiyena ba emi ḡailisi.”

---

* **8:1-2:** Gauba mataetina ba Yelusalem malagaina ganakukunemo, suwala ena anilovotava yawannemo. † **8:1-2:** Esla ba pilisi bi kota waiḡake tauwailovelovena.

Diyoba

Lainuwanega

Niga ba oloto visuvisu guletina bi wainuwatoi wapewapedi i banabanavidina, titikunina i gilumi wata. Diyoba bi ena lava vaitedi bainewa mba wainuwatoidi a noǧoti waitetedi. Diyoba ena pilipilimo ba ena lava ai noǧota bena kage bai i voiye wai gebodi bi dabedimo te Maimaituwa ya kovokovoǧi. Tana i sibe te mba mote giukauwa bi yaǧolo te Maimaituwa i wai sumaǧe. Bi i ǧoeǧoena maso ena wainuwatoina banina i sibe kauwe. Niga giluminemo ba Maimaituwa, Diyoba ena wainuwatoi banina mote i giuvite bi kota i wailove te ena ǧailisi bi ena nuwauyauya ba i saǧa gulata. Bi yai maǧati te lava sa sibe. Sauginemo Diyoba, Maimaituwa ena ǧailisi bi ena nuwauyauya banina i sibesibe ba ena wainuwatoimo, waiuvala i kaisako bi Maimaituwa i lauduneye. Giluma damona ba Maimaituwa, Diyoba ena sidamo i wai yawasani, natunatuna wapawapa i vite bi i voiye te i waiguyau munaǧa. Diyoba ena wainuwatoi banina ena lava mote a sibe kauwe aubaina Maimaituwa i kaipasinedi.

Diyoba bi ena vanuwa lavedi

1 Usa dobunemo oloto isana Diyoba i miyamiya, tana Maimaituwa i laulauduneye bi
i vivivile kauwe. Bi lava visuvisuna bi tana i wai kita kauwa te mote gebogebo ima
voiye. 2 Bi natunatuna oloolotodi wapedi 7 bi waiwaivinidi faiona, 3 bi ena sipu ba 7,000,
kamelo 3,000, bulumakau 500 bi donki waivinidi 500. Bi ena taupaula wapawapa bi aibeu
yawaninemo ba tana taunaǧa i waiguyau gulata.
4 Diyoba natunatuna oloolotodi ǧemoǧemotaǧa, edi laǧan i kena tava te a soisoi bi
nuvunuvudi faiona a giuvaidi te vaitedi a kanikani bi a tegotego ǧemota. 5 Mba soidi
mulidimo Diyoba natunatuna i giuwedi a nato lisinemo bi ǧemoǧemotaǧa aubaidi i
laulausewasewa. Banina i wai noǧotana gado bamoda soi noponemo gebogebo sima
voivoiye, taunana aubaina Maimaituwa matanemo i kavisuvisudi.

Seitan Diyoba i wai laulubu

6 Laǧan ǧemota noke malamo aneya a tava BADA lisinemo bi mododimo Seitan kota i
lovotava. 7 BADA, Seitan i wai talayena gado, “Tam bamo maiǧa kuna tava?”
Seitan, BADA ena giu i wai munena gado, “Tagu dobu e kwaikwaivivili bi bai matabuna
i tubutubuǧana e kitekitedi.”
8 Ǧome BADA, Seitan i wai talayena gado, “Egu taupaula Diyoba kuna kita? Tana
ba lava visuvisu kauwina mote mai aiyai dobumo. Tana ena kauwa a didimana, ya
laulauduneyegu bi ya kitakita kauwe te gebogebo mote ima voiye.”
9 Ǧome Seitan, BADA ena giu i wai munena gado, “Mm banina tam Diyoba kwa labelabe
kauwe aubaina ya vivivilem. 10 Bi tam laǧan matabuna, tana bi ena vanuwa lavedi bi edi
ǧonaǧona matabudi kwa kitakitawata kauwedi. Bai ya voivoiyena ba ena noyana kwa
kakavisuvisu te dobumo ena ǧamoǧamo sa wapawapa. 11 Bamoda Diyoba ena ǧonaǧona
matabudi kwa ka amoǧidina male ya kuvalim.”
12 Kamaina bi BADA, i giuwena gado, “Kamaina mwali matabuna lisinemo ba nimammo
yà sakosako bi Diyoba tubuǧina mote kuma kagebogebo.” Ǧome te Setan, BADA i gose
kamaǧe bi i nawa.

Diyoba pilipili i banavidi

13 Laǧan ǧemota Diyoba natunatuna oloolotodi bi waiwaivinidi matabudi tuwaǧedi ena
vanuwemo a soisoi. 14 Bi laǧanna ǧemotina, kota tauwainoyanoya i tava Diyoba lisinemo
bi i giuwena gado, “Em taupaula bulumakau vaitedi daibimo a suwasuwata* bi diyedimo
donki a yabayaba, 15 bi Siba lavedi ǧome a tava te ǧamoǧamo matabudi a danenedi bi em
taupaula matabudi ai pekidi. Bi tagu tauguǧa e naila te e nato au giuwemmo.”
16 Yaǧolo tauwainoyanoya i giugiu ba tauwainoyanoya, wailabuna giu i tavaitena gado,
“Namanamali i yovo te sipu dubudi bi taulabedi matabudi i kalaǧosedi. Tagu tauguǧa e
naila e nato au giuwemmo.”
17 Kota yaǧolo tauwainoyanoya i giugiu ba tauwainoyanoya wai faionina giu i tavaitena
gado, “Taudanene dubudi faiona Babilonǧa a nato, te em kamelo a danenedi bi taupaula
matabudi ai pekidi. Tagu tauguǧa e naila e nato au giuwemmo.”

* **1:14:** Tedi edi suwata ba tabuna mote mainana tada, tedi yoke bulumakau a soludi bi doǧa a suwesuweti. Yoke ba anisuwatemo bulumakau gadodi a dulidi bi a solusoludi.

18 Ḡome yaḡolo tauwainoyanoya giugiu ba tauwainoyanoya wai 4-na giu i tavaitena
gado, “Natunatum oloolotodi bi waiwaivinidi tuwaḡedi olotona ena vanuwemo a soisoi.
19 Mote lofana te kaibitibiti yavalina kalakalalele yawaninaḡa i saḡa te vanuwa matabuna
i suve lolo bi vanuwa i nuwagolu yovo te natunatum matabudi i waipekidi. Tagu tauguḡa
e naila te e nato au giuwemmo.”
20 Ḡome te Diyoba ma nuwaboyana i miya moito ena gala i lisi bi dabana i ḡali. Bi
tuwapekana doḡamo i wai tupagwaliḡe bi Maimaituwa i lauduneye. 21 Bi i giuna gado,
“Kavakavagu e tubuḡa
bi kavakavagu yà peki.†
BADA bai matabuna tauvitegu,
bi kota tauvai munaḡena.
BADA isana ta kasaḡesaḡe.”
22 Niga kauwidi gebogebodi a tubuḡa nopodimo Diyoba mote Maimaituwa i wai wavu.

2

Seitan Diyoba i wailaulubu munaḡe

1 Laḡan ḡesaunemo aneya malamo a tava BADA matanemo ai ḡemoti munaḡedi bi Seitan
kota vaitena ḡome. 2 Kamaina bi BADA, Seitan i waitalayena gado, “Bamo maiḡa kuna
tava?”
Seitan i giuna gado, “Dobumo e yovoyovo saḡa bi e nawanawa yabayababa.”
3 Kamaina bi BADA i waitalayena gado, “Bi egu taupaula Diyoba bamo kuna kita? Tana
ba lava visuvisuna, mote aiyai ḡesauna mainana dobumo. Tana kauwa didimanidiḡa ya
voivoiyedi. Kuna gwayagu te pilipili waibani geḡana e vite bi geḡa te yaḡolo ya vivivilegu
bi ya kitakita kauwe te mote gebogebo ima voiye.”
4 Seitan, BADA ena giu i waimunena gado, “Lava male ena ḡonaḡona matabudi ya lau
avenakiyedina ba ya yawasana. 5 Bamoda tubuḡina kwa taukoni bi yai kibitoina ba ya
giu wai gebogebom.”
6 BADA i giuwena gado, “Kamaina bi nimammo yà sakosako bi mote kumai peki.”
7 Ḡome Seitan, BADA i gose kamaḡe bi i nawa. Bi wai boniboni Diyoba i vite tubuḡina
matabuna, kaḡenemo te kununemo i laukamaḡe. 8 Kamaina bi Diyoba veni ani ḡinina
diyanemo, kovumo i miya bi tunina sabilemo i kwelikweli.
9 Bi mwanena i giuwena gado, “Niga pilipilidi matabudi a nato lisimmo bi bai aubaina,
Maimaituwa kwa vivivile bi yaḡolo te didimana kwa voivoiye? I visu te maso Maimaituwa
kuna pasili bi kuna peki.”
10 Diyoba mwanena i giuwena gado, “Em giu mai bu'uwa. Maimaituwa kauwa
wapewapedi visuvisudi ya viteviteda bi kota gebogebodi i vitedana ba tai aninedi.” Pilipili
wapewapedi Diyoba lisinemo a tubuḡa bi tana mote bai gebogebona mudunemo i vato
Maimaituwa lisinemo.

Diyoba ena lava faiona a vakita

11 Diyoba ena lava faiona isedi ba Elifas ena malagai ba Teman, Bildad ena malagai ba
Suwa bi Diyofa ena malagai ba Namet. Diyoba ena pilipili a vaivaiye ba ai ḡemotidi bi miya
sagusaguna aubaina a nawa. 12 Manemanekemo Diyoba a kita bi mote a kitaḡone banina
tana tubuḡina boniboni a ka gebogebo. Tedi ma ḡabedi edi kwama a lisidi bi dabedimo
gobusa a yalaḡidi banina tedi ai nuwaboya. 13 Bi doḡamo vaitena a miyana ba laḡan 7 bi
dudubala 7. Mote aiyai bai i giuwe lisinemo banina a kita te i wai nuwatoi gulata.

3

Diyoba i wai uvala te mote maso i tubuḡa

1 Diyoba ena lava vaitedi a miyana laḡan 7 mulidimo, kaka Diyoba gagali i waitubu, ena
tubuḡa laḡanina i laupaliibe.
2 Bi i giuna gado,
3 “Egu tubuḡa laḡanina Maimaituwa kwa bwali kamaḡe.
Dudubalinemo e tubuḡa bi mabai a kitagu.
Bi a giuna a gado, ‘Weeo gomana olotona i tubuḡa,’
mba dudubalina e daboke, kwa bwali kamaḡe.
4 Mba laḡanna ba yai boimatuwa!
Maimaituwa noke nuwana ya yavuḡa,
ḡome mote yanayana ima kena.
5 Boimatuwa pilina mba laḡana ya suma yaḡosi.

† **1:21:** Niga giuna banina ba gado ya munaḡa malamo.

Kaka yada dubadubana ya sumatawi,
bi dudubala wai nuwa nainailina mba lāganna ya sumatawi wainaili.
6 Boimatuwa pilina mba dudubalina ya pili yāgosi.
Niga dudubalina mote imai nuwavisu munāga maibena lāgan ḡesaudi kwalabu noponemo.
Mba dudubalina mote sima i iyevi munāge.
7 Mba dudubalina kwa voiye te wai bani geḡana,
ḡome mote maso wainuwavisu bi yasisi.
8 Taubwalabwalau kwa giuwedi te mba lāgana sa pasili otiye.
Tedi mabai mwata a sunesunegidina mba lāganna sa pasili.
9-10 Mba dudubalina mote tinagu bwagana i gudu.
Tana egu pilipili i kadidigi otiye.
Taunana aubaina mba oleolelina kipolidi sai dudubala.
Mba dudubalina lāgan ya egeli bi mote ima yana makai.

11 Bai aubaina egu tubuḡa lāgannemo mote e peki?
Bai aubaina tinagu bwaganemo mote e peki?
12 Bai aubaina tinagu i bewabewa watawatagu?
Bai aubaina i waisusu watawatagu?
13 Egu tubuḡa lāgannemo bi e peki maso niganana tunigu i kalāḡauku.
Bi niganana maso ba egu pekimo e wai yawasi."

4

Elifasi, Diyoba lisinemo i gagali
1 Ḡome Teman olotona Elifasi, Diyoba i giuwena gado:
2 "Bai yà giuwemna male kwa medi.
Mote luvagu te yài nuwabagibagi?
3 Tam dolinemo, lava wapewapedi kuna lailaibagidi;
bi edi kaigwāḡamo ḡailisi kuna vitedi.
4 Mabai bi a kulukuluvana ba em giumo kuna kaisagudi
bi gwāḡegwāḡedi kuna lagetidi.
5 Bi niganana pilipili i laulaugulatem ba nuwam i kuluva.
Bi pilipili i vaivaim ba kuna naila gulata.
6 Tam Maimaituwa tauvivilena
bi taulauduneyena niganana kwa ḡailisi.
Tam noḡota didimanemo kwa miyamiyana
taunana yai yawasanim.

7 Kwai nuwa noḡonoḡota!
Lava visu tauvoiyena mote ima peki.
Kuna kita Maimaituwa mote lava edi yawasana
didimanidi ima kagebogebodi.
8 Tagu bai e sibena ba lava gebogebo pesina i wadina
ba damonemo kota gebogebo ya banavi."

Diyoba ena lava a giugiuwe te tana gebo wapewapedi i voivoiyedi, taunana aubaina pilipili a nananaka lisinemo sa tubutubuḡa. Bi Diyoba i giuna gado, "Tagu mote gebogebo yà voiyedi."

38

BADA ena gagali
1 BADA, kaibitibitimo Diyoba lisinemo i giu yovona gado,
2 "Tam em sibe bai, te egu nuwauyauya kwai talavitavitale?
Em giu banina geḡa.
3 Tam olotom te kwa vononoḡa bi noya dididiga kwa voiye.
Bai yài talayemna,
ba egu waitala kwaimunedi.

4 Tam ḡome bi tagu dobu voiyena ei tubu ee?
Bamoda kuna sibena ba kwa giuwegu.
5 Dobu ena didiga aiyai i wai ogatalaye, kuma sibe?

Aiyai nimana i tuḡu bi i lau luva?
6 Aiyai dobu yasina i sako
bi aiyai dodu liuna duḡudi i waimoitodi?
7 Mba laḡannemo, olaolala kipolidi sa sale ḡemota,
bi BADA ena aneya matabudi mayasisidi sa binau.

8 Laḡannemo, nisa i laulau pusuwalina maibena gomana bwagamo i tubutubuḡana,
ba aiyai nisana i wabaḡavuki? Bamoda kuma sibe ba kwa giuwegu?
9 Bi tagu giyou e voiye
te nisa ena kwesi bi boimatuwa pilina i sumatawi.
10 Bi ena palata e sako bi mataetina e sivudi
bi gudu ei moitodi.
11 Bi e giuna gado, ‘Kwa nato te niga palatinemo kwa vamoito
mote palata kumai muli, bi em labama nananakidi niga ḡome sa vamoito.”

40

1 BADA, Diyoba i giuwena gado,
2 “Tam aiyai bi tagu vaitegu ta waikagiu, tagu Maimaituwa saḡasaḡa guletigu.
Bamoda yaḡolo kwa giugiuvitavitala ba yài talayem bi egu giu kwaimune.”
3 Ḡome Diyoba, BADA ena giu i wai munena gado,
4 “Bainewa em nuwauyauya banidi yà sibedi, tagu lavaota.
Gayagu yà gudu bi yà miya moimoisili.
5 Tagu ei kalina wapa gulata,
bi niganana mote bai ḡesauna yàma giuwe.”

42

Diyoba, BADA ena giu i waimunedi
1 Diyoba, BADA ena giu i waimunena gado,
2 “Niganana e sibe te tam bai matabuna tauvoiyedi,
bi em noḡota kwa voivoiyena mote kaka aiyai ima gudu.
3 ✡Kuna giuweguna gado, ‘Diyoba bai aubaina em giu waibani geḡedimo egu nuwauyauya
kwai talavitavitale?’
Giukauwa te bai kauwidi e giugiuwedina banidi mote yà sibedi,
bi kauwa nananaka otidi mote luvagu te ya sibedi.

4 ✡Kuna giuna gado, ‘Diyoba, kwai beyavaiya bi yà giu!
Yài talayem bi egu giu kwaimune.’
5 Wala ba lava ḡesaudi a giugiuwatamna e vaivaiye,
bi niganana kaka tagu mata otigumo e kitam.
6 Egu gagali matabudi a voiyegu te ei dabauba,
tagu gobusemo bi kovumo e topana ba ya waimaḡati munaḡegu te e laukuvasa.”

BADA, Diyoba i kavisuvisu
7 BADA, ena gagali Diyoba lisinemo i wai waikovi ba kota Teman olotona isana Elifasi
i giuwena gado, “Tam mote ku giukauwa mai egu taupaula Diyoba, taunana aubaina
tam bi em lava labu vaitedi, lisimimo e medi. 8 Kamaina te kau oloolotodi 7 bi kota
sipu oloolotodi 7 bi ko nawa egu taupaula Diyoba lisinemo bi emi sewasewa ko gabudi.
Bi egu taupaula Diyoba aubaimi ya laupali bi bai aubaimi yai baḡaena ba mainana yà
voiye te emi ai giugiu yà noḡotikamaḡedi. Bi tagu mote yàma kovoḡimi banina temi mote
giukauwa ko giuwe maibena egu taupaula Diyoba.” 9 Kamaina bi Elifasi Teman olotona,
Bildad Suwa olotona bi Diyofa Namet olotona BADA ena giuvavasaḡa a voiye, dabanemo
tana Diyoba ena pali i waianine.
10 ✡Diyoba ena lava aubaidi i laupali mulinemo ba BADA, Diyoba maula i vite munaḡe
bi dabanemo i wailautawi. 11 Tana valevaletina, nuvunuvuna bi ena lava a sibesibena
matabudi a tava ena ani miyamo bi vaitena a soi. Banina BADA, pilipili Diyoba i vite bi
niganana i yawasana munaḡa taunana aubaina ena lava a tava waiyebonena aubaina.
Bi tedi ḡemoḡemotaḡa mane bi nima komakoma goldimo voivoiyedi a natomedi Diyoba a
vite.
12 Dolinemo BADA, Diyoba i kavisuvisu bi mwali wapapawapa i vite. Bi ena wainuwatoi
mulinemo ba i kavisuvisu gulatena kaka dolinemo banina niganana 14 tausan sipu i

✡ **42:3:** Dyb 38:2 ✡ **42:4:** Dyb 38:3 ✡ **42:10:** Dyb 1:1-3

vite, kamelo 6 tausan, bulumakau 1 tausan bi donki waivinidi 1 tausan. 13 Bi kota
natunatuna oloolotodi 7 bi waiwaivinidi faiona i vite. 14 Natuna waivinina tautuwaḡa i
wai isana *Dimaima*, taumodona *Kesiya* bi damodamona isana *Kelen-Ḡapuk*.* 15 Bi Diyoba
natunatuna waivinidi muleledi mote mai dobumo waivini ḡesaudi. Bi tana i giuwedi te
laḡannemo ya pekina ba ena waiguyau sa soiye te dubu ten bi ḡemoḡemotaḡa sa legau bi
kota nuvunuvudi mote nuwedi ima yavuḡa.
16 Niga mulinemo Diyoba i miya gulata te kwalabu 140 a kovi bi ena tubulelesa wai 4-na
i kita. 17 Bi i magula kauwa kaka i peki.

* **42:14:** Niga isedi banidi Ḡibulu kalinedimo vaiyedi ba a visu bi banidi ba waivini ena mulele.

Sale

Walaka bamo lava tabudi bi tabudi sale bi pali a gilumidi. Bi Islael lavedi mba saledi bi palidi a legaudi bi edi laudune nopodimo a iyeiyevidi. Mba saledi ba kasaḡesaḡe bi Maimaituwa a waiebonena palidi banina lisidimo visu i voivoiye. Sale ḡesaudi mba Maimaituwa a waibaḡa te edi gebogebo ya noḡotikamaḡedi bi ya moito galamedi pilipili nopodimo. Sale ḡesaudi nopodimo mba ḡaliḡalibona mabai tedi a labelabe kauwedina aubaidi a laupali bi kota a laulaupali te edi ḡaviya Maimaituwa ya kovoḡidi. Wali saugemo tedi nopodi ena nuwaboya Maimaituwa lisinemo a waiyovodi.

Niga dobunemo Yesu ena noya noponemo pali ḡesaudi Sale noponemo i legaudi bi i giugiu. Bi i saḡa i nawa mulinemo, Maimaituwa ena dam edi laudune nopodimo niga palidi a iyeiyevidi.

1

Nuwavisu giugiukauwina

1 Lava mabai mote gebogebo lavedi vaitedi simai gemota,
bi edi giu simai tiponaḡedi,
ee Maimaituwa tauwaigwaigwaiyena simai titiponaḡedi ba tedi sai nuwavisu.
2 Tedi ba dudubala bi suwala BADA ena wailovelove giudi sa legaudi bi sa noḡonoḡoti watedi,
bi nuwavisu ḡome sa banabanavi.
3 ✡Tedi edi yawasana ba mai kai gauba diyanemo moimoitona,
sauginemo ena bani laḡanina i tavana, tana ya votavota.
Bi luguluguna mote sima poki,
mainana tedi baibaiḡa sa voivoiyedina kaka edi yawasanamo vota visuvisudi sa tubuḡa.

4 Bi gebogebo tauvoiyena lisidimo kaka mote mai sima tubuḡa.
Tedi maibena kai pokina luguluguna, laḡannemo yavala i lausuvena ba sa laubulili kovi.
5 Bi etala laḡannemo mote ḡemoḡemotina te gebogebo lavedi Maimaituwa matanemo sima moito.
Bi tedi kaka Maimaituwa ena lava vaitedi mote sima miya ḡemota.
6 Didimana tauvoiyena tedi edi yawasanamo BADA ya labelabe kauwedi bi ya waietadoliyedi,
bi kota gebogebo etana taukaiwatana tedi sa peki.

23

Deivida niga Salena i gilumi.

BADA tana taugamoda

1 BADA tana taunana taulabegu. Tagu mote bai ḡesau yàma maluwabiye.
2 Tana dobu gidegidevinemo i sakogu
bi ya waidolinaweguna gauba ubaubana diyanemo te yai yawasi.
3 Tana nopogu ya lailaivaliu munaḡe.
Bi eta didimaninaḡa ya waidoli nawegu,
tana isana aubaina.
4 Avena te tagu peki gwagwana boimatuwanaḡa, yà nawanawa,
bi gebogebo mote yàma naile.
Banina tam tagu vaitegu, bi em diḡonemo
kwa moimoito galamegu.

5 Tam egu ḡaviya matedimo kaguya kuna voiye.
Tam olip masina buyobuyo dabagumo kuna ḡini.
Bi gabu pounemo kunai miyenigu,
egu ledu kunai wanavu te i nuwaḡiniḡini.
6 Giukauwa te em kivivisuvisu bi em launuwatoi
mote bai laḡannemo sima gosegu.
Bi tagu kaka BADA em vanuwemo
yà miya nonoḡa.

✡ **1:3:** Del 17:8

27

Niga Salena Deivida i gilumi.

1 “BADA tana egu yanayana bi yawasana pakana,
taunana aubaina aiyai bena yà naile?
Tana pilipilimo ya moimoito galamegu,
taunana aubaina mote yàma naila.
2 Sauginemo kagu ḡaviya, gebogebo lavedi sa suluvaigu,
bi sa ḡoeḡoe te maso sai pekigu,
ba tedi taudiḡa sai kalabetibeti munaḡedi bi sa kuluva.
3 Bamoda ḡaviya wapewapedi sa dubutawagu,
tagu mote yama naila.
Avena te ḡaviya sa suluvaigu,
bi tagu yaḡolo te BADA yài sumaḡe.

4 Tagu mwali ḡemota BADA yai baḡaye te aubaigu ya voiye:
Tagu e ḡoe kauwe te egu yawasana tabutabunemo em vanuwemo yà miya,
bi yà sibem te tam kuna visu gulata,
bi em vanuwa wai waiyawinanemo yà laupali lisimmo.
5 Sauginemo pilipili e banavidina ba gabu visuvisunemo kwa sako waidavogu,
te em vanuwemo kwa labe kauwegu,
bi kwa sako saḡegu ḡakima lofalofana dabanemo te egu ḡaviya mote sima suluvaigu.
6 Egu ḡaviya kaka sa moito kwaiviviligu,
bi geḡa te kwa sagugu te egu ḡaviya yà lauyovoḡedi.
Bi Maimaituwa em vanuwa noponemo tagu sewasewa yà gabu, tam BADA lisimmo,
tagu mayasisigu boiḡatu yà bibi bi ya sale BADA lisimmo.

7 BADA, laḡannemo yà laupalina ba egu pali kwa vaiye,
kwa launuwatoiyegu bi egu pali kwaimune.
8 Tam kuna giuweguna gado, ‘Kwa nato lisigumo bi kwai baḡa.’
Taunana aubaina niganana lisimmo yà natonato.
9 Tagu em taupaula, mote kuma medi
bi kuma miya tautauliyegu,
mote kuma kandavonegu!
Tam kunai yawasanigu,
bi laḡan matabuna kwa sagusagugu.
Taunana aubaina mote kuma gose kamaḡegu!
10 Bamoda tamagu bi tinagu sa dabokegu,
bi tam BADA kwa giuvaigu.

11 BADA, egu ḡaviya a wapa,
taunana aubaina kwai lovelovegu te yà kaiwatam,
eta didimaninaḡa kwai doligu.
12 Mba ḡaviidi kaiyovu giudimo sa waiwavugu,
tedi sa ḡoeḡoena sa kagebogebogu,
taunana aubaina kuma kita kamaḡedi sima vunugu!
13 Bi ei sumaḡa te BADA kivim lisigumo i visu,
bi niga dobunemo yà miyamiya
ei sumaḡa te kwa sagugu.

14 Taunana aubaina BADA tai sumaḡe,
te ta ḡailisi bi ta laudabatola,
eda sumaḡa ḡaiḡailisina BADA lisinemo ta sako.”

34

Laḡan ḡemota Deivida, Abimelek matanemo i kauwana maibena lava bu'ubu'uwina, taunana aubaina i giukamaḡe i nawa. Bi muliḡa Maimaituwa bainewa Deivida i saguna, taunana saledi i gilumi watedi ena pilipili laḡannemo.

1 Tagu laḡan matabuna BADA yà kasaḡesaḡe,
bi em kivivisuvisu yà giuwata nonoḡe.
2 Tagu BADA taunaḡa isana yà kailagelageti,

bi lava malumaluwabidi kalinagu sa vaiyena ba sai nuwavisu.
3 Tada BADA ta kasaḡesaḡe,
tada tai ḡemotida bi BADA isana ta lauduneye.

4 Tagu BADA lisinemo e laupali bi egu pali i waimune,
bi bai e nainailedina lisidimo i wai yawasanigu.
5 Tedi mabai a nuwavitaledi BADA lisinemo sagu aubaina,
ba sai nuwavisu gulata bi tana laḡan matabuna ya sagusagudi.
6 Tagu e wainuwatoitoi bi e laupali te BADA egu pali i vaiye,
bi kauwa gebogebodimo i waiyawasanigu.
7 Tedi mabai BADA sa vivivilena ba ena aneya,
sa kitakita galamedi bi sa labelabe kauwedi.

8 Taunana aubaina ko nuwavitala BADA lisinemo bi ena laukivivisuvisu ko banavi,
bamoda ko nawana lisinemo sagu aubaina ba koi nuwavisu gulata.
9 Temi lava waiwaisumeḡimi BADA ko vivile.
Bi lava mabai BADA sa vivivilena mote bai ḡesau sima maluwabiye.
10 Wali saugemo ba laiyon sa maluwabi bi kani sa peki,
bi geḡa te BADA tauwaisumaḡena tedi mote bai sima maluwabiye. 11 Egu lava ko nato
bi egu gagali ko vaiye.
Yai lovelovemi te BADA ko vivile.
12 Bamoda aiyai miya wailofa kwa ḡoena,
ba yawasana visuvisuna kwa vai.
13 Bi lava mote kuma giu wai gebogebodi
bi mote kumai kaikaiyovu.
14 Gebogebo kauwedimo kwa nuwavitala,
bi visu kwa voiye, kwa ḡailisi te lava kwa sagudi bi nuwaubamo kwa miya.

15 BADA didimana lavedi ya kitekitedi,
laḡannemo tana lisinemo sa laupalina ba ya sagudi.
16 Lavedi gebogebo tauvoiyena ba BADA ya miyatautauliyedi,
bi a pekina ba mote aiyai ima noḡoti munaḡedi.
17 LaḡannemoBADA ena lava lisinemo sagu sai baḡaena ba ya vaiyedi,
bi edi pilipilimo ya kuvesidi.
18 Tana lava nuwa kulukuluvidi diyedimo,
bi edi sumaḡa yovoyovodi ba ya sagudi.

19 Lava didimanina pilipili wapewapedi ya banabanavidi,
bi geḡa te pilipilidi nopodimo BADA ya sagusagu.
20 Tana siliḡena matabudi ya labelabe kauwedi,
te mote sima doukoto.

21 Bi gebogebo lavedi ba edi gebogebo ya
vunu munaḡedi, tedi mabai lava didimanina sa dabodabokena ba kovoḡa sa vai.
22 BADA ena taupaula yai yawasanidi.
Lava mabai BADA lisinemo sagu sa waibaḡayena ba ya moito galamedi te mote kovoḡa
sima vai.

51

Laḡan ḡemota ḡalibona Deivida, Ulaiya mwanena isana Besiba i lauwaiviniye, taunana aubaina Maimaituwa taugiuwatana Neitan i giu matai kauwina dabanemo bi Deivida i laukuvasa bi niga palina i gilumi Maimaituwa lisinemo.

1 “Aee, BADA, kwa launuwatoitoiyegu
em ḡoe kenakena nonoḡina luvanemo.
Bi em launuwatoimo
egu gebogebo milana kwa koḡa kamaḡe.
2 Egu gebogebo kwa koḡa kamaḡedi,
maibena lava gala milemiledi sa koḡekoḡedina.
3 Egu kauwa gebogebodi yà noḡotiwatedi,
bi laḡan matabuna sa taitai noḡonoḡotigu.
4 Tagu gebogebo taumḡa lisimmo e voiye,
egu kauwa matammo i gebo.

Taunana aubaina kuna giuweguna gado, ‘Tam gebogebo kuna voiye!’ Mba kuna giukauwa.
Sauginemo kuna kovoḡiguna, mba kauwa didimanina kuna voiye.
5 Tagu gebogebo vaitena tinagu bwaganemo,
bi gebogebo vaitena tinagu i bewagu.
6 Bi kuna ḡoe te em giukauwa taunana maso nopogu i waiwanavu,
bi kunugu maso em nuwauyauya kunai wanavu.

7 Egu gebogebo kwa koḡa kamaḡedi bi yà sabusabu,
kwa koḡagu bi yà yana gulata.
8 Kwa giuwegu te egu gebogebo kuna noḡotikamaḡedi
bi giukauwemo yài nuwavisu.
Tam kuna lauyovoḡegu, bi niganana kwa voiyegu te yai nuwa visu munaḡa.
9 Egu gebogebo kuma kitekitedi,
bi egu mila matabudi kwa koḡa kamaḡedi.
10 Aee, BADA nuwapou valivaliuna kwa vitegu,
bi Aluwim ḡaiḡailisina nuwapougumo kwa sako.
11 BADA tagu lisimmo yà miyamiyana mote kuma kwavivaigu yàma nawa,
bi lisigumo em Aluwa Waiyawa mote kuma kaikamaḡe.
12 Em yawasanamo kwa laivaliugu, maibena dolinemo kuna waiyawasaguna mainana,
bi kwa voiyegu te nuwagu tabutabunemo yà vivilem.

13 Mba mainana kaka gebogebo lavedi em eta yai lovedi,
te sa nuwavitala lisimmo.
14 Oo Maimaituwa, tagu e nima kwasina,
kwai yawasanigu bi kwa moito galamegu,
kaka ma yasisigu em kauwa didimanidi yà sale watedi.
15 Oo, Bada mudugu kwa taukoni,
te yà kasaḡesaḡem.
16 Tagu ḡamoḡamo yà lausewasewaye lisimmo bi tam mote em ḡowana mba taudidi.
Tam mote sewasewa mba mainana kitedi kuma ḡoeḡoedi.
17 Tam sewasewa laukaina kwa ḡoeḡoena,
ba laḡannemo tagu yà sako yovoḡe munaḡegu bi yài waibaḡam te egu gebogebo kwa noḡoti kamamaḡedi.
Oo, Maimaituwa, laḡannemo lisimmo yà laukuvasana mote kuma miya tautauliyegu.

18 Bi Saiyon malagaina kwa kavisuvisu bi ena lava kwa sagudi,
bi Yelusalem ganakukuna kwa laivaliu munaḡedi.
19 Bi lava nopodi visuvisudimo sa lausewasewa bi tam lisidimo kwai nuwavisu,
bi sewasewa tabudi bi tabudi lisimmo sa gabudi,
bi kau olta dabanemo sa lausewasewayedi.”

67

1 Oo Maimaituwa kwa launuwatoiyemai bi kwa kavisuvisumai,
te lisimaimo kwai nuwavisu.
2 Te lava matabudi dobumo em ḡowana sa sibe,
bi dam matabudi sa sibe te tam luvana kwai yawasanidi.

3 Taunana aubaina lava matabudi Maimaituwa sa kasaḡesaḡem,
lava matabudi kaka sa kasaḡesaḡem
4 Bi lava matabudi dobumo ma yasisidi sa sale,
banina tam dobu taulaididimana,
bi lava matabudi kwa labelabe kauwedi.
5 Taunana aubaina dobu matabuna Maimaituwa sa kasaḡesaḡem,
lava matabudi BADA sa kasaḡesaḡem.

6 Mba mainana kaka doḡa yai maula kauwa,
bi ema Maimaituwa mwali visuvisudi ya vitemai.
7 Giukauwa te Maimaituwa kaka ya kavisuvisumai,
bi lava matabudi dobumo kaka sa lauduneye.

90

Maimaituwa ena taupaula Mousis niga palina i gilumi.

1 Oo Bada, tubulelesa onena, tam taunana ema vanuwa.
2 Maimaituwa tam wala, nigananа bi yagolo mainana miyamiya nonogim,
muligа kaka oya
bi dobu matabuna kuna voiyedi.

3 Tam lava kuna giuwemaina gado, “Ko munagа dogamo!
Bi dogamo kuna voivoiyemaina kota kamunagа.”
4 Tam matammo, kwalabu 1,000 ba maibena lagan gemotа,
bi kota maibena ka sula kena te lagan ya sakosakona.
5 Tam lava edi yawasana kwa kaikaikamage makaiyedi,
maibena lauboni wainuwakaukauleyana.
Lava ba maibena belana,
6 olaolalemo ya duga kauwa te ya buso,
bi aubigamo ya welai te ya peki.
7 Mainana tama em medi dididiga ya yovona ba ka launeganega,
tama ke naile gulatem.
8 Tam ema gebogebo matabudi taukitedi,
tama kasivusivu waidavonedi bi gega te tam matabudi kwa kitekitedi.
9 Tam em medi, tama ema miya dobumo
ya bwalibwali gavuki.
Bi ema yawasana kwa kaikaikamage makaiyedi,
maibena lava nuwana peki bi yawasina ya tautau guduna mainana.

10 Bi tama dobumo ka miyana kwalabu 70,
bamoda lava i miya gaigailisina ba 80 ya vai,
bi nopodimo yavi bi wainuwatoi ka banabanvidi,
bi mote kama miya wailofa te ka pekipeki.

11 Bi em medi dididiga mote aiyai mayana i vai,
augunai em medi mayana ka vai, maso ba ke vivile kauwem.
12 Kwai lovemai te bainewa lofana ka miya te nogota didimanidi lisimmo ka legaudi,
banina niga dobunemo ema miya mote ima lofa.

13 Oo Bada kwa nato munagа! Tama em taupaula,
kwa launuwatoitoiyemai.
Lisimaimo mote kuma medi gulata.
14 Bi em nuwavaina kenakena nonogинemo kwai wanavumai kaka olaolala matabuna,
ka sale bi kainuwavisu nonogа.
15 Tam bainewa pilipilimo kuna sivumai ke miyamiyana, mainana kota nuwavisu kwa
vitemai.
Bi emai nuwatoi kwa kaikamage bi miya visuvisuna kwa vitemai.
16 Tama em taupaula bi em gailisi kwa kamagati lisimaimo,
bi ema tubulelesa sa kita te tam gaigailisi guletim.

17 Bada, tam ema Maimaituwa kwa launuwatoitoiyemai,
kwa sagumai te ema noya ya visu.
Bi kwa sagumai te noya ka voiye kauwedi te banidi sa tubugа.

95

1 Ko nato Bada ta kasagesagе,
mayasisida taulabeda Maimaituwa lisinemo ta sale.
2 Ta nato mayasisida Bada tai ebone,
ta sale bi ta kasagesagе.

3 Bada tana Maimaituwa gaigailisina,
galibona gaigailisina mote mai maimaituwa gesaudi.
4 Tana dobu matabuna ya waibadaye,
dogа dibuna te dabana bi kota oya lofelofedi matabudi ya waibadayedi.

5 Tana nisa i voivoiyena bi kota doga i patipatina ya waibadaye.

6 Ko nato BADA, matanemo iwada ta taunokudi,
taupatida lisinemo tuwapekada tai tupagwaligedi bi ta lauduneye.
7 Tana eda Maimaituwa bi ena lava tada ya labelabe kauweda,
maibena taugamo sipu ya labelabedina.

Niganana ba tana taunana kalinana ta vaiye. Tana ya giugiuna gado,
8 ✡"Nopomi mote koma gududi maibena emi magumagula sauginemo Melibamo,
Masa kalakalalelenemo a voivoiyena mainana.
9 Tedi kaikana bai aubaidi e voivoiyena a kita,
mba sauginemo tedi mote ai sumagegu bi yagolo te a laulaulubugu.
10 Tagu niga lavedi e mediyedina ba kwalabu 40 a kovi,
bi e giuna gado, 'Niga lavedi a miya tautauliyegu,
bi egu giuvavasaga mote sima kaikaiwatedi.'
11 Taunana aubaina e medi
bi lisidimo e giuwapana gado,
'Tagu aubaimi dobu e vononoge te maso gome konai yawasina
bi niganana mote yàmai aninemi te gome koma solasaga."

100

Niga salenemo, Maimaituwa ena lava ai ebone ena laukivivisuvisu aubaina.

1 Lava matabumi dobumo kalinemi,
dididiginemo ko sale BADA lisinemo.
2 Ko nato manuwavisumi BADA ko lauduneye,
bi mayasisimi ko sale.
3 Ko sibe te BADA tana Maimaituwa!
Tana i voiyeda te tada tana ena lava bi ya kitakitawatada,
maibena taugamo ena sipu ya labelabedina.
4 Ma wai ebomi ena vanuwa mataetinaga ko sola nawa,
bi ganakuku noponemo isana ko kasagesage.
5 Banina BADA i visu,
ena nuwavaina kenakena nonoginа ena lava lisidimo mote ima kovikovi.
Tana i giugiuwapana mainana tubulelesa onena ya miyawata.

103

Deivida niga salena i gilumi.

1 Nopogu bi tubugigu tabutabunemo
BADA isana waiyawa yà kasagesage.
2 Nopogu tabutabunemo BADA yà kasagesage,
bi kauwa visuvisudi i voivoiyedina
matabudi lisigumo yà nogoti watedi.
3 Bi egu gebogebo matabudi ya nogonogoti kamagedi,
bi egu sida matabudimo
yai waiyawasanigu.
4 Tana pekipekidi edi gabumo
ya waiyawasanigu.
Bi ena nuwavaina bagibagina
bi ena launuwatoi ya viteviteguna,
maibena kunubobo dabagumo.
5 Sauginemo niga dobunemo yà miyamiyana,
tana mwali visuvisudi ya vitevitegu.
Bi tubugigu ya lailaivaliuna,
maibena boniya lauewalina bi gaigailisina.

6 Lava edi lava sa kitakita waiyovoyovodina,
taudidi BADA ya sagusagudi
banina ena kauwa didimanina.

✡ **95:8:** Pot 17:1-7; Nam 20:2-13

7 Maimaituwa ena ogatala Mousis i vite,
te Islael lavedi lisidimo ena ḡailisi ya kamaḡati.
8 BADA tana laulaunuwatoina bi tauwaisagu,
tana mote medimedi makaina,
bi ena ḡoe kenakena nonoḡina.
9 Maimaituwa mote laḡan matabuna eda gebogebo dabedimo imai wavuda,
bi kota ena medi lisidemo mote ima kena nonoḡa.
10 Tada gebogebo nananakidi te voiyedi te maso i kovoḡida,
bi geḡa te mote ima kovokovoḡida.
11 Mabai BADA sa laulauduneyena
ba ena ḡoe lisidimo ya kena nonoḡa.
Bi ena ḡoe i saḡa gulata te mala i waimuli.
12 Tana eda gebogebo ya kaikaikamaḡedina,
manekina lofana maibena aibeu yawaninemo,
te ena lalasi yawaninemo.
13 Tamatamada dobumo sa laulaunuwatoiyedana,
mainana kota BADA, mabai sa vivivilena, ya laulaunuwatoiyedi.
14 Tana i sibe te tada mote ḡaiḡailisida,
banina tana i sibe te gobusemo i voiyeda.
15 Tada eda yawasana maibena ḡawaḡawa ya duga saḡa te ya poki munaḡa,
ee maibena belana busona,
olaolalemo ya tapale bi aubigamo ya ḡoḡosi.
16 Bi yavala ya lausuve te ya suve waibeku,
te mote aiyai ima kita munaḡedi.
17-18 Bi tubulelesa onedi,
mabai BADA sa laulauduneye bi ena waianina sa kaikaididina,
bi ena waiḡake sa noḡonoḡotidi bi sa kaikaiwatedina,
ba ena ḡoe bi ena laukivivisuvisu lisidimo ya kena nonoḡa.

19 BADA ena ani miya malamo i voiye,
bi bai matabuna ya waibadayedi.

20 Temi aneya ḡaiḡailisimi,
BADA ena giuvavasaḡa ko vai bi ko kaikaiwatedina
temi BADA ko kasaḡesaḡe.
21 Aneya malamo miyemiyemi
bi temi mabai ena ḡowana ko voivoiyena BADA ko kasaḡesaḡe.
22 Dobumo bai matabuna i voivoiyemina,
temi BADA ko kasaḡesaḡe.

Bi tagu nopogu tabutabunemo BADA yà kasaḡesaḡe.

110

Deivida niga sale i gilumi.

1 ✡BADA, egu bada i giuna gado:
“Kataiyagumo waibada gabunemo kwa miya,
bi em ḡaviya yà lauyovoḡedi
kaka em waibadana gabulinemo yà sivudi.”
2 Yelusalemmo BADA
em waibadana ya voiye
bi yai lauliye te em ḡaviya kwai badayedi.
3 Sauginemo waiḡaviya aubaina kwa nawana ba em lava sa vite munaḡedi em waibada gabulinemo,
bi ko nawa koi ḡaviya,
tam gala waiyawa kwa kotedi,
bi laḡan matabuna em ḡailisi yà laivaliu,
maibena olaolala silovuna.

4 “BADA i giuwapa te nuwana mote ima vitale,
‘tam ba kwai pilisi nonoḡa maibena Melkisedek.’

✡ **110:1:** Met 22:44; Mak 12:36; Giu 2:34,35

5 Oo BADA kataiyammo ḡalibona ya moimoito,
bi sauginemo i medina ba ḡaliḡalibona matabudi yai pekidi.
6 Bi dobu matabudi yà kovoḡidi bi edi wapu matabudi peki sa wanavu,
bi ḡaliḡalibona matabudi dobumo ya lauyovoḡedi.
7 Ḡalibona wai ḡaviya aubaina ya nawanawa bi gadona i maguna ba ya vamoito.
Te gauba eta diyanemo ya yovoyovona ya tego,
te ena ḡailisi ya vai munaḡe bi ḡaviya ḡesaudi ya lauyovoḡedi.”

119

9 Bainewa lava valivaliuna didimanemo ya miya?
Ba BADA, em giuvavasaḡa ya voteyateyaedi.
10 Nopogu tabutabunemo e ḡoena em noya yà voiye,
taunana aubaina kwa sagugu te em giuvavasaḡa yà voteyateyaedi.
11 Em giuvavasaḡa nopogumo e sivudi,
te mote lisimmo gebogebo yàma voiye.
12 BADA yà kakasaḡesaḡem,
em waiḡake kwai lovelovegu.
13 Kalinagu dididiginemo em waiḡake,
em lava yà giuwedi.
14 Bi em giuvavasaḡa e kaiwatedi bi yà wainuvisu gulata,
mote mai aniwaiguyau ḡoneḡonedi.
15 Em kauwa visuvisudi bi,
em waiḡake yà noḡotiwatedi.
16 Bi waiḡake yai nuwavisuyedi,
bi em giu mote nuwagu ima yavuḡa.

139

Deivida niga salena i gilumi.

Maimaituwa lava nopoda i sibe kauwe
1 Oo BADA, tam nopougu kwa kitakita,
bi kuna sibe kauwegu.
2 Tam egu miya bi egu miyamoito kwa sibesibedi,
bi kota tam manekemo,
bi geḡa te laḡan matabuna
egu noḡota kwa sibesibedi.
3 Tam laḡan matabuna egu ani nawamo,
bi egu ani waiyawasimo kwa kitakitagu.
Tam mwali matabudi yà voivoiyedina ba kwa sibesibedi.
4 BADA, muliḡa kaka yà gagalina,
tam kaikana kuna gei sibe te bai yà gagaliye.
5 Tam maibena ganakuku matagumo bi muligumo,
bi em ḡailisimo kwa labelabegu.
6 Tam sibem lisigumo ba i visu gulata,
bi mote luvagu te yà sibe kovim.
7 Bi em Aluwa mote yàma naile kamaḡe bamo yàma nawa.
Bamo mote gabu mainana te yà kandavona.
Bamo yà nawana ba laḡan matabuna tam diyagumo!
8 Bamoda yà saḡa yà nawa malamo ba tam ḡome,
bi kota yà nawa lava pekipekidi edi gabumo ba tam kota ḡome.
9 Bamoda yà lovo yà nawa suwala ena ani lovotavamo,
ee ena ani bulumo yà miyana,
10 bi yaḡolo te mba gabunemo nimam yai doligu.
Bi em ḡailisimo kwa labewatagu.
11 Bi bamoda dudubala yà giuwe te yai kwesi tawagu.
Bi kota yana i yanayana waikwaiviviliguna
yai dudubala.
12 Bi geḡa te dudubalina mote luvana
te yai kwesi tawagu.
Dudubala tam lisimmo ya yanana maibena laḡan.
Bi boimatuwa tam lisimmo,

maibena yanayana.

13 Tam tinagu bwaganemo kuna voiyegu,
bi siliḡegu kuna pati kaukauwedi.
14 Tagu yà kasaḡesaḡem bi yà vivilem,
banina e sibe kauwe te tam bwaga
noponemo kuna voiye kaukauwegu.
15 Tam bwaga noponemo
siliḡegu kuna sivu kaukauwedi.
Bi bwaga noponemo bainewa lofana e miyana
tam kuna sibegu.
16 Muliḡa kaka dobumo e tubuḡa
bi tam kaikana kuna kitagu.
Tagu niga dobunemo egu miya lofana kaikana kuna sibe,
bi em bukamo kuna gilumi,
muliḡa kaka laḡan ḡemota i waitubu.

17 Oo Maimaituwa em noḡota tagu aubaigu ba a visu,
bi tagu mote luvana te matabudi yà sibedi.
18 Tagu mote luvana te yà iyevidi,
banina i wapa gulata mote mai gimoli nisa diyanemo.
Bi laḡan matabuna dobumo mote yàma tavuḡem,
banina tam tagu vaitegu.

19 Oo Maimaituwa tedi mabai gebogebo sa voivoiyena maso kunai pekidi,
bi kuna kwavivaidi te maso a gose kamaḡegu.
20 Tedi taudidi sa waidiboḡim,
bi mote isam sima vivivile.
21 Oo BADA mabai sa miyamiya tautauliyemna,
ba tagu kota yà miya tautauliyedi.
22 Tedi mabai mote sima vivivilem,
tedi ba tagu kaguḡaviya.

23 Oo Maimaituwa tam nopogu kwa kita kaukauwe,
bi egu noḡota matabudi kwa kita kaukauwedi.
24 Bamoda gebogebo bai kuna kita banavina ba kwai lovegu,
bi eta kenakena nonoḡinemo kwai dolinawegu.

Miyakauwa Giudi

Lainuwanega

Niga bukanemo ba nuwauyauya giudi wapawapa bi giugiudi ba Maimaituwa ena lava sa wailovelovedi te didimanemo sa miya. Bi ḡalibona Solomon tana wapewapedi i gilumidi bi lava ḡesaudi kota ḡesaudi a gilumidi. Lava isana Agul ḡesaudi i gilumidi (laidalolo 30:1 ko kita) bi ḡalibona isana Lemuel kota ḡesaudi i gilumidi (laidalolo 31:1 ko kita).

Wailovelove dididiga niga ḡome ba, nuwauyauya bi nuwauyauya ba Maimaituwa ena puyo, nuwauyauya lavana kaka Maimaituwa ya gei vivile. Niga nuwauyauyana laḡan matabuna ya saguda eda vanuwemo, malagaimo, gabemanimo bi noyamo. Kota nuwauyauya giudi sa wailoveda te didimanemo ta miya, tada mote maso ta nuwasaḡasaḡa. Bi maso te noya gulata te eda lava ḡesaudi malumaluwabidi te sagudi.

Lava bainewa ya nuwauyauya

7 Maimaituwa kwa naile bi kwa vivile kauwena
kaka nuwauyauya lisimmo ya tubuḡa.
Bi lava noḡota sa malumaluwabiyena
ba nuwauyauya bi wailovelove sa dabodaboke.
8 Natugu, tamam ena giuvavasaḡa bi tinam ena wailovelove
kwa voteyeteyedi bi kwa kaiwatedi.
9 Edi wailovelovemo sa sagusagum te lava visuvisum kwa tubuḡa,
maibena waisia dabammo bi posalu gadommo,
ya voiyem te kitam ya visu.

5

Waivini kabakabaleyedi diyediḡa kuma nawanawa

8 Waivini waimatawapedi kwa kita matadiyayedi,
bi edi ani miyaḡa kuma nawanawa.
9 Bamoda mainana kwa voiyena ba isam kwa ka gebogebo,
bi mwali matabuna kwa natome te mwanena kwa vite,
bi tana mote ima launuwatoiyem.

21 Lava bai matabuna ya voivoiyena,
ba BADA ya kitakita wata.
22 Mabai gebogebo sa voivoiyena,
ba tedi taudiḡa edi gebogebo ya kwalodi.
23 Banina ena bu'uwa aubaina mote i wai nuwabagibagi,
bi ena peki etana ya tavutavu.

6

Vawaidoḡa ena giuvavasaḡa

20 Natugu, tamam ena giuvavasaḡa bi tinam ena wailovelove kwa voteyeteyedi bi kwa kaiwatedi.
21 Laḡan matabuna edi giu kwa noḡotiwatedi,
maibena posalu,
gadommo kwa gadogadoina.
22 Laḡannemo kwa bababala ba edi nuwauyauya giudi sa kadidimanim,
bi kuna kenana ba niga giudi sa moito galamem.
Bi kota kuna kena moitona ba niga giudi sai gagalim.
23 Edi wailovelove ba kwadam,
maibena yanayana dudubalemo,
edi laididimana ba ya wailovem
te bainewa didimanemo kwa miya.
24 Te waivini waimatawapana,
bi kota waivini naginagina ena giu komakomanimo, niga giudi sa moito galamem.
25 Mote ena mulele nopommo kuma noḡotiwata,
mote ima matakibem bi nuwam ima solu.

8

Nuwauyauya ya wai yoga

22-23 Niga ba nuwauyauya ya giugiu,
“Maimaituwa dobu bi mwali matabudi yaḡolo mote i voiyedi,
bi ena noya i gei waitubuna,
ba tagu nuwauyauya i voiyegu.
24 Muliḡa kaka Maimaituwa tovosa bi nisa i voiyedina,
ba dolinemo nuwauyauya e gei tubuḡa.
25 Tagu nuwauyauya e miyamiya,
kaka oya bi dabatuwa i voiyedi.
26 Tagu e miyamiya kaka Maimaituwa doḡa i voiye,
bi wapu ani bayau i voiyedi.
27 Tagu e miyamiya kaka Maimaituwa mala sawasawamo i sako,
bi kota galewa bi nisa edi wabaḡavuka i sako.
28 Tagu diyanemo e miyamiya kaka galewemo yada i sako,
bi tovosa nisa dibunemo i kaikamaḡedi te aila nisa.
29 Tagu vaitegu bi Maimaituwa nisa ena palata i sako.
Bi i giuwe te ena palata mote imai potitawi.
Tagu ḡome bi dobu duḡuna i wai moito.
30 Mba laḡannemo, tagu nuwauyauya ba tana diyanemo.
Laḡan matabuna e voiye te i wai nuwavisu,
bi ei nuwavisu te tagu mai taupaula diyanemo.
31 Tagu ei nuwavisu gulata
te dobu matagumo i voiye.
Bi ei nuwavisu te noponemo
lava e kitedi.”

9

Nuwauyauya ena giuvai

1 “Nuwauyauya tana maibena waivini,
ena vanuwa i ḡala,
bi yasina duḡu 7 i waimoitodi.
2 Tana ena ḡamoḡamo i vunu,
bi soi kanina i kanonoḡi bi waen ani tai panena vaitena i vitale
bi benamo i sivudi.
3 Bi ena taupaula i giuwedi te a nawa dabatuwamo a moito,
bi lava matabudi a binauwedi te sa tava.
4 Mabai mote noḡota kauwa lavedi,
bi kota ḡesaudi nuwauyauya
sa malumaluwabiyena i giuwedina gado,
‘Ko nato lisigumo.
5 Tagu kani bi waen e kanonoḡidi.
Ko nato ko kani bi ko tego.
6 Bi emi noḡota balebaledi,
ko gosedi.
Bi ko miya kauwa,
bi noḡota didimanidi ko kaiwatedi.”

13

1 Gomana nuwauyauyana tana tamana ena giu ya vovoteyeteyedi, bi gomana bu'ubu'uwina laḡannemo i laididimanina ba mote ena giu ima vaiye watawata.

4 Bi lava matamatagayawina mwali bai i ḡoe kauwe bi mote ḡemoḡemotina ima legaudi. Bi aiyai i noya gulatana ba ena ḡowana matabuna ya legaudi.

24 Aiyai natuna mote ima kwapukwapu ba ya dabodaboke, aiyai natuna bi i ḡoena ba yai lovelove, laḡannemo i wai beyapotona.

17

21 Gomana bu'ubu'uwina tana tamana ya voiye
te yai nuwaboya bi mote i mai nuwavisu.

20

4 Lava matamatagayawina mote kaka lag̃an kauwemo ena dabi ima voiyedi,
bi vililubu lag̃annemo ba tana mote kani ima banavi.

22

6 Lag̃annemo gomana ma g̃aubonemo, kauwa didimanidi kwai lovena,
ba muliga ya didiga te em giu ya nog̃otidi bi mote ima laukasag̃aig̃aiyem.

23

13 Gomana i wai beyapotana ba kwa kwapu, mote kuma naile,
mba mote ima peki.
14 Bi lag̃annemo kwa kwapukwapuna,
ba tana kwa sagusagu te ya yawasana.

24

30 Lava matamatagayawina,
ena waen daibina noponag̃a e nawanawa,
31 bi e kita te gedala a duga yag̃osi.
Bi daibina g̃awag̃awa a duga yag̃osi,
bi ganakukuna i nuwasuwasuwa.
32 Niga mwalidi e kitedi bi e wainuwa nog̃onog̃otayedi,
ba nog̃ota didimanina e vai.
33 Wai kenakena bi
miya boni bi kaitunidaboka
34 ba mulinemo gomala ya laugulatem,
maibena taudanedanene em g̃onag̃ona matabudi ya danedanenedina.

26

13 Lava matamatagayawidi, a giu te bena kage laiyon g̃asig̃asina etamo, taunana aubaina
a naila te vanuwemo sa miyamiya.

15 Lava matamatagayawidi sa kabiyovo kani abominemo, te kani sa legaudi
bi mote luvana te sa sako sag̃e mududimo banina tunidi a laugaligali.

29

3 Lava aiyai nuwauyauya ya g̃oeg̃oe kauwena ba tamana ya voiye te yai wainuwavisu,
bi lava aiyai waivini kabakabaleyana vaitena sa nawanawana ba ena mane yai
yakale.

15 Gomana ena kauwa waigebo dabanemo, kuna kwapu bi kuna kovog̃ina ba kunai anapu.
Bi aiyai mote natuna ima kwapu ba muliga tinana ya voiye te yai dabauba.

17 Bamoda gebogebo g̃alanemo bi natum kuna kwapuna ba ya miya kauwa bi nuwauba
ya vitem,
bi ya voiyem te kwai nuwavisu.

31

Waivini iniinibigana

10 I pilipili kauwa te waivini iniinibigana oloto ya banavi,
ena inibiga i tausaḡana kaka waiguyau ḡoneḡonedi.
11 Bi oloto nuwana i lautou,
te tana mote bai ḡesauna ima maluwabiye.
12 Bi laḡan matabuna mwanena ya voiye,
te ya wai nuwavisu nonoḡa.
13 Tana ḡamoḡamo kapalidimo,
maḡina ya loiloidi,
19 bi niga maḡinidimo
ena gala ya voivoiyedi.
20 Bi lava wainuwatoitoidi,
bi wai gala geḡedi ya sagusagudi.
30 Waivini wali saugemo ya palasi kaukauwa
te oloto yai laubwage.
Bi ena mulele mote ima kena nonoḡa.
Waivini aiyai tana BADA ya naile bi ya vivivilena
taunana lava isana sa kasaḡesaḡe.
31 Bi tana ena noya sipona ba lava matabudi,
ani waibolu gabunemo isana sa vivile.

Tauwailovelove ena giu

Lainuwanega

Niga bukana tauwailovelove, mote ta sibe te aiyai i gilumi. Bi lava ḡesaudi sa giugiu te bena ḡalibona Solomon i gilumi. Bi taugilumina ba nuwauyauya lavana. Bi taunaḡa i waiisa munaḡe te tana tauwailovelove. Tauwailovelove mwali tabuotidi i giuwatedi, taunana aubaina lava wapewapedi Maimaituwa mote a sibe. Bi tedi a laulubu te mwali matabudi a tubutubuḡana banidi a tavuḡedi. Bi bamo mote banidi a banavidi. Tauwailovelove niga lavedi edi noḡota i giuwata. Wali saugemo lava sa kaukauwa yabayababa bi i giuweda te mba maibena lava mabai sa wailaulubu te yavala sa kamoti. Niga mainana giuna ba niga lavedi edi noḡota maibena bu'uwa, tedi yawasana niga dobunemo a banavi te banina geḡa.

Mwali matabudi waibanigeḡedi

1 Niga ba tauwailovelove Deivida natuna ena giu, Yelusalem lavedi edi ḡalibona.
2 Tauwailovelove i giuna gado,
“Mwali matabudi waibanigeḡedi,
giukauwa te banidi geḡa.

3 Lava niga dobunemo
sa noyanoya gulata.
Bi damodimo bai mwalina sa banavi?
4 Bi tubulelesa ya pekipeki
bi ya tubutubuḡa.
Bi niga dobuna mainana
kitana ya kenakena.
5 Suwala ya lovotava
bi ya nawa ya bulu,
bi ya nawa te gabunemo
ya tavatava munaḡa.
6 Yavala ya lausuve nawa oyaḡa
bi kota ya lausuve nawa nisaḡa,
ya wai kwaikwaivivila,
bi gabunemo ya tava bi ya wai tubu munaḡe.
7 Gauba matabudi,
sa yovo sa nawanawa nisamo.
Bi nisa mote bamo ima wanawanavu,
bi sa munaḡa gabudimo sa tava
te kota sawai tubu munaḡe.
8 Mwalidi matabudi ḡemotidi sa tubutubuḡa
te ta kitekitedi bi ta vaivaiyedi.
Te tunida ya daboka
bi giuwatedi mote tama ḡoeḡoe.
9 Bi mwali matabudi wala nove a tubutubuḡana
ba niganana kota sa tubutubuḡa munaḡa.
Bai a voivoiyedina ba kota ḡemotidi sa voivoiye munaḡedi.
Bi mote bamo bai ḡesau
valivaliuna niga dobunemo kuma kita.
10 Lava mote kaka ima giu gado,
‘Kwa kita niga mwali valivaliuna.’
Geḡa, mwali nove mai kenekenedi,
muliḡa kaka tada te tubuḡa.
11 Mwali bai wala nove a tubutubuḡana,
ee bai niganana ta voivoiyedina,
mote lava kaka muliḡa sima noḡotiwatedi.”

Nuwauyauya banina geḡa

12 Tagu tauwailovelove, Islael lavedi edi ḡalibona Yelusalem tauninemo. 13 Egu nuwauyauyamo e laulubu te mwali matabudi niga dobunemo maso e sibe kauwedi. Ei noḡotana gado, “Maimaituwa lava noya matabudi i vitedi bi sa noyanoyaedi bi geḡa te noyedimo tunidi sa kwapukwapudi.” 14 Lava niga dobunemo noya matabudi

sa voivoiyedina e kita kovidi bi matabuna ba banina gẽga, mba maibena yavala sa kwavikwavi.

15 Lava mote gẽmoẽgemotina te mwali bai i balabalana
mote kaka ima ka didimani.
Bi bai mwalina kwa malumaluwabiyena
mote kuma laupatupatuwe.
16 Tauguga ei nuwa noẽgonoẽgotana gado, “Ei, tagu e nuwauyauya kauwa kaka wala gãligãlibona gẽsaudi Yelusalemmo a waibadaena. Tagu egu nuwauyauya bi egu anapu i tausagana kaka tedi. 17 Tagu e sibe kauwe te nuwauyauya, bu'uwa bi kauwa yabayababa sibedi ba maibena yavala kwavidi.
18 Bamoda e nuwauyauya gulatana
ba yai nuwaboya gulata.
Bi kota e anapu gulatana
ba kota egu nuwaboya ya didiga gulata.”

2

Nuwavisu kwa tavugena bi banina gẽga

1 Tagu nopogumo ei noẽgotana gado, “Tagu yà voiye munagẽgu te yà yasisi.” Bi e voivoiye te banina gẽga. 2 Taunana aubaina e giuna gado, “Soi yabayababa bi elawa yabayababa ba banidi gẽga.” 3 Tagu egu nuwauyauya bena kage waen ya voiyegu te yài nuwavisu bi yà kauwa yabayababa te yà sibe kauwe te bamo taunana nuwavisu lava edi miya watigena niga dobunemo.
4 Tagu noya dididiga e voiye. Egu vanuwa e galadi bi waen daibidi e wadidi. 5 Tagu kai votevotedi ani kani tabudi bi tabudi e wadidi. 6 Bi doba e voiye egu kai wapewapedi ani wai utuvidi aubaidi. 7 Tagu egu taupaulayababa wapawapa, waivini bi oloto e gimala bi taupaulayababa waivinidi ai natuna te taupaulayababa wapawapa a bewedi egu vanuwemo. Bi egu kau bi sipu dubudi wapewapedi, wala mote mainana gãligãlibona dolidolidi Yelusalemmo. 8 Tagu silva, gold bi gãligãlibona edi waiguyau gõneẽgonedi e legaudi dobu gẽsaudigẽga. Tagu olooloto bi waiwaivini tausale bi kota vesavesala mulemuleledi wapewapedi e legaudi bi sa voiyegu te yài nuwavisu. 9 Bi ei gõnagõna gulata mote aiyai mainana wala Yelusalem malagainemo. Bi niga kauwidimo egu nuwauyauya lisigumo i kena.
10 Bai matabudi e kitedi
bi e gõeẽgoedina e legaudi, ani wainuwavisugu aubaina.
Bi mote bai gẽsauna e daboke.
Tagu egu noyamo e wainuwavisu
bi mba taunana egu noya maiina.
11 Mwali e voivoiyedina e noẽgotiwatedi
te e noya gulata.
Bi matabudi e kita kovidi
te banidi gẽga.
Mba maibena yavala e kwavikwavi.
Bi niga dobunemo mote bai gẽsauna yàma vai.

Nuwauyauya miyaena ba kavakavana

12 Nuwauyauya bi mote noẽgota kauwa lavedi e noẽgoti waitetedi.
Lava aiyai muligã bi yai gãlibonana
ba bai e voivoiyena mainana ya voiye.
13 Bi e banavi te nuwauyauya i visuna kaka noẽgota balebaledi,
mba mainana yanayana i visuna kaka boimatuwa.
14 Lava nuwauyauyana ba manoẽgotina ya nawanawa,
bi lava ena kauwa mai bu'uwa,
ba ena nawa maibena boimatuwagẽga ya nawanawa.
Bi e sibe te niga kauwidi gẽmotidi
kota labuidi lisidimo ya tubugẽga.
15 Bi nopogumo ei noẽgotana gado,
“Bai bu'uwa lisinemo i tubutubugẽgana,
male mainana lisigumo ya tubugẽga,
bi e banavi munagẽgu,
te egu nuwauyauya banina gẽga.
16 Bi lagan muligã nuwauyauya,

bi bu'uwa lavedi mote aiyai ima noḡoti watedi.
Banina nuwauyauya lavana ya pekina
mainana kota bu'uwa lavana ya peki.”

Noya gulata banina geḡa

17 Taunana aubaina yawasana e tunidaboke banina bai matabuna niga dobunemo yà
voivoiyedina ba pilipili sa vitevitegu maibena yavala kwavikwavi. 18 Tagu yà pekina
ba mwali matabudi e voivoiyedina yà gose kamaḡedi lava ḡesau lisinemo. Taunana
aubaina niga dobunemo egu noya e daboke. 19-21 Tagu egu nuwauyauyamo e noya gulata
te mwali matabudi niga dobunemo e legaudi. Bi e kita te mote ei nuwavisu banina
lava ḡesau mote i noyae bi waiguyauna ya vai bi ya labe kauwe e geḡa. Mba lavana
nuwanuwauyauyana e bu'ubu'uwina, taunana aubaina mote ei nuwavisu, niga kauwa
kavekavedi. 22 Lava dobunemo ya noyanoya gulata bi ya wainuwaboya bi mote bai
ima banabanavi. 23 Mba lavana laḡan matabuna ena noyamo ya laulautuniyavi bi ya
medimedi bi kota dudubalemo mote imai yawasi kauwa, niga kota banina geḡa.

24 I visu kauwa te lava ena noya maiina ya kani, ya tego bi yai nuwavisu bi e kita
te niga ba Maimaituwa nimana. 25 Maimaituwa geḡa, maso mote aiyai i kani, i tego
bi i wainuwavisu. 26 Tedi mabai Maimaituwa sa wai nuwavisuna tana nuwauyauya,
anapu bi yasisi ya vitevitedi bi gebogebo lavedi ḡonaḡona sa legalegaudina ba tedi mabai
Maimaituwa tauwai nuwavisuna aubaidi. Niga kota banina geḡa bi maibena yavala ta
kwavikwavina.

3

Bai matabudi edi laḡan

1 Bai matabuna niga dobunemo sa tubutubuḡana,
ba Maimaituwa edi laḡan i sivusivudina luvanemo sa tubutubuḡa.

2 Tana lava ena tubuḡa bi ena peki,
wadi bi lauyaba laḡannidi i sivudi.
3 Bi tana waipeki bi waiyawasana,
laudousuwasuwa bi laukeli laḡannidi i sivudi.
4 Tana ḡaba bi gwai
nuwaboya bi biga laḡanidi i sivudi.
5 Wainuwavaina bi waikadabodaboka
waisuluva bi mote waisuluva laḡannidi tana i sivudi.*
6 Tana waitavutavu bi kaituniyoai,
sako kauwa bi pwalaḡe laḡannidi i sivudi.
7 Laudoulisi bi laupopo,
giu bi miya moimoisili laḡannidi tana i sivudi.
8 Wai nuwaḡemota bi waiḡinana,
waiḡasiḡasi bi wainuwaḡemota laḡannidi tana i sivudi.

4

9 Lava labu miyana i visuna
kaka lava ḡemota.
Banina tedi sai saguvivila
te edi noya ya velau kauwa.
10 Bamoda ḡemota i kuluvana
ba enatau ya solu waimoito.
Bi lava taunaḡa ba i gebo gulata,
mote aiyai kaka ima sagu.
11 Kauwina ḡemotinemo kota,
lava labu sa kenakena ḡemota.
Tedi sai tunipoyapoya,
bi lava taunaḡa bainewa yai poya.
12 Lava taunaḡa moimoitona male taudanene ya lauyovoḡe.
Bi lava labu ba sai tauliviteyanana
ba taudanene mote ima lauyovoḡedi.
Lava faiona ba maibena maḡina faiona loiloidi,

* **3:5:** Gibulu baibol i giu te ḡakima laidabadabalaladi bi ḡakima laidubudubudi.

mote luvana kuma ḡavuki makaiye.

5

10 Lava mabai mane nopodi ya vaivaina ba laḡan matabuna waimane gulata sa ḡoeḡoe,
lava mabai waiguyau nopodi ya vaivaina ba mote luvana mwali matabuna sima legau kovidi,
niga ḡowenidi vaitedi banidi geḡa.

11 Bamoda kunai mane gulatana ba lava wapewapedi sai sinasinam te mane kwa pwalaḡe kovi,
bi kwa kita otiye bi nimammo mote ima kena.

12 Taubagibagi sa noyanoya gulatana ba sa kena kauwa,
bamoda edi kani ḡaubona ee dididiga bi geḡa te sa kena,
bi lava waimanedi,
ba edi ḡonaḡona sa voiyedi te mote sima kena kauwa.
13 Tagu niga dobunemo mwali ḡemota
e kitana mote i visu.
Lava wai mane guletina
bi i wai nuwanuwava tana aubaina,
14 bi bainewa male te ena mane i yababa,
te natunatuna mote bai sima vai.
15 ✡Mainana kota tada makofakofada te tubuḡa,
bi laḡannemo ta pekina ba waiḡonaḡona geḡada.
Bi eda noya maiidi mote bai ḡesauna tama vai bi tama nawa.

7

Nuwauyauya ba yawasana aubaina
15 Egu yawasana waibanigeḡana noponemo bai matabuna e kitedi.
Lava didimanidi bi mavalivaliudi sa pekipeki,
bi gebogebo lavedi sa miyamiya wailofa.
16 Kumai noḡota te tam kuna didimana,
ee kuna nuwauyauya gulata,
mba taumḡa kwa kakagebogebom.
17 Kuma voiyem te tam bu'uwa,
ee gebogebo kauwena lavam
mba taumḡa em miya kwa taitaiwatiḡe.
18 Bi i visu te niga giuvavasaḡidi kwa kaiwatedi,
lava aiyai Maimaituwa ya vivivilena,
ba ya sagu te niga kauwidi labu mote lisinemo sima tubuḡa.

19 Bi nuwauyauya lavana i ḡailisina,
kaka ḡaliḡalibona taun 10 sa waibadaedina.

20 Bamo mote lava aiyai niga dobunemo didimanina,
te visuvisu taunaḡa ya voiye bi mote gebogebo.

8

16 Tagu suwala bi dudubala mote ei yawasi. E noyanoya gulata te gado nuwauyauya yà sibe, te lava niga dobunemo bai sa voivoiyena yà kita banavidi. 17 Bai matabuna Maimaituwa dobumo i voiyedi, ta kitekitedi bi banidi mote tama sibedi. Avena te kona laugaiḡailisi te bamo palatina bi mote luvemi. Bamo te sibe lavedi a giu te a sibe kauwe, mba mote bai a sibe.

11

9-10 Ei lava valivaliumi ko labe kauwemi mote bai imai nuwaboyemi bi ima taipilipilimi, emi waimagula laḡanna mote i lofa. Ma valivaliumi tubuḡimi ko labe kauwedi. Bi mavalivaliumi yawasana koi nuwavisuye. Bi bai matabuna ko noḡonoḡotidina ko voiyedi. Bi ko sibesibe te gebo ee visu ko voivoiyedina ba Maimaituwa taunaḡa kaka ya etalemi.

✡ **5:15:** Dyb 1:21

12

1 Sauginemo ma valivaliumi Taupatimi nuwemi ima kauleya. Ma valivaliumi ko vivile
kauwa bi pilipili lag̃andimo ba ko giuna gado, “Yawasanidi mote kaka yàmai nuwavisu
munag̃edi.” 2 Suwala, nawalai bi kipola yanedi sai dudubala bi nabu ya vakamag̃e,
mulinemo kaka yada ya laumag̃ata gabunemo. 3 Kwa nog̃oti te nima tausagum sa
gusugusu bi kag̃em em ani vamakamakai a mwalulu. Bi mwakam kamya anisana guda
kauwena ba a kuluva bi matam ai gag̃ugag̃u te mote kumai kita kauwa. 4 Sauginemo
beyam i potana ba etamo dagugu mote kuma vaiye. Bamo te witi sa g̃avig̃avi guda
bi daguguna ya sag̃asag̃a ee sale sai beya takataka bi mote luvana kuma vaiyedi. Bi
mwanuwa kalinedimo kwa kena nuwasa. 5 Taupatim kwa gei nog̃oti muliga kaka kwai
magula kauwa. Mba saugidimo kwa lauvayado bi kaidakig̃a nawa kwa naile. Dabam
ya yaguna bi tubug̃a wai g̃emotina nog̃otina lisimmo ya kovi. Tam kaka gabu kenakena
nonog̃inemo kwa nawa kwai yawasi bi em pekimo taug̃aba sa g̃abem.
6 Ma valivalium Taupatim kwa nog̃oti, muliga kaka em yawasana visuvisuna maibena
sein kipokipolina ya nuwag̃avuka, ee gulewa goldimo voivoiyena ya nuwagolu, ee mai
gauba dugina ya nuwanuwagoluna. 7 Te tubug̃a ya munag̃a yaila gobusa bi aluwa
Maimaituwa i vitevitedana ya vai munag̃e. 8 Tauwailovelove i giuna gado, “Yawasana
banina geg̃a, giukauwa te bai matabudi banidi geg̃a.”

Kwa vivila bi giuvavasag̃a kwa vai

9 Tauwailovelove ba i nuwauyauya bi i g̃oeg̃oena ba lava yai loveloveda te mba
nuwauyauyana banina ta sibe. Tana nuwauyeuyedi i nog̃otiwaitetedi bi i wai laulubidi te
giukauwa. 10 Tauwailovelove i g̃oeg̃oena ba didimana giudi ya gilumidi bi i gilugilumidina
ba kamaina te giukauwa giudi.
11 Mba nuwauyeuyedi giudi ba mai kai manimanidi taug̃amo nimedimo te sipu sa
labedi bi sa tupa wai didimanidi bi giudi kota mai tutu manimanidi kai mododimo
tututu patinidi. Bai matabuna tauwailovelove ya wailovedana ba Maimaituwa i viteda.
12 Natugu mba giudi kwa legaudi. Bi kwa kita kauwa, anapu vaina bi buka wapewapedi
gilumidi mote ima kovi bi kwa waitepedina eete tunim ya daboka. 13 Bai matabuna
kona vaiye bi egu nog̃ota ba niga mainana, Maimaituwa ko vivile bi kalinana ko
voteyeteye. Mba kauwina dabanemo te Maimaituwa i voiyeda. 14 Bi tada bai matabuna
kanidavonemo ee masagabomo ta voivoiyena, visuvisu ee gebogebo bi Maimaituwa kaka
ya kulavitavitaledi.

Aisaiya

Lainuwanega

Niga bukana ba taugiuwatana ḡemota isana Aisaiya isanemo buka ai isa bi tana 750 B.C. modomododimo Yelusalemmo i miya. Niga bukanemo giugiu yabedi faiona.

Laidalolo 1-39 ba ya giugiuweda te Asaliya dobuna ḡalibonana ḡaiḡailisina bi ena tauwaiḡaviya a moito te Islael malagaidi ai ḡaviyedi bi a lau yovoḡedi. Taugiuwatana Diuda lavedi i giuwedi te maso mote wali ḡalibona bi ena tauwaiḡaviya sima nailedi. Bi tedi maso Maimaituwa ai sumaḡe bi taunaḡa kalinana a vaiye.

Laidalolo 40-55 niga mainana i giu Babilon ḡalibonana i moito te Diuda lavedi i lau yovoḡedi bi wapewapedi i nawedi Babilonmo a miya. Diuda lavedi mba dobunemo a miyamiya bi taugiuwatana i laibagidi te Maimaituwa kaka ya munaḡa tavaitedi Yelusalem bi yawasana valivaliuna ya vitedi.

Laidalolo 56-66 ba Diuda lavedi edi tava munaḡana bi Yelusalemmo a miyamiyana i giuwata. Bi taugiuwatana, Maimaituwa ena ogatala Yelusalem, dobu, kalina, dam bi bai matabudi niga dobuna dabanemo i giuwata.

2

Nuwauba kenakena nonoḡina

1 Maimaituwa wailove Eimosi natuna Aisaiya i vite te bai ya voiye Yelusalem bi Diuda
dobudimo.

2 Laḡan ya natonatona, kaka niga mainana kauwa sa tubuḡa.
BADA ena vanuwa ena animoito oyana ya tausaḡana kaka oya ḡesaudi.
Dabatuwa ya saḡa kamaḡedi bi dobu lavedi matabudi kaka ḡome sa liya tava.
3 Bi lava wapewapedi sa giuna gado,
“Ko nato bi ta saḡa ta nawa BADA ena oyamo,
Islael edi Maimaituwa ena vanuwemo.
Bi ena kauwa yai loveloveda te eta kauwaḡa ta nawa.
Bi ena waiḡake Saiyonmo sa potipotiyovo
bi BADA giuna Yelusalemḡa* sa yovoyovo.”
4 Sauginemo dobu bi dobu sai saḡasaḡana ba BADA kaka ya kadidimanidi.
Bi lava waikagiudi kaka ya sivu kauwedi.
Edi aniwaiḡaviya ḡoneḡonedi ya voiye vitaledi te aniwadi
bi alaiya ya voiye vitaledi te kwatikwati anilaugula sa tubuḡa.
Dobu bi dobu mote simai ḡasiḡasi munaḡa,
bi wai ḡaviya aubaina mote simai ogatala.
5 Islael lavemi ko nato BADA
ena yanayanaḡa ta nawa.

5

Waen daibina salena

1 ✡Koi beyavaiya bi sale yà saleyena
ba valetigu egu nuwavaina lilina yà vai.
Ena waen daibina lilina yà saleye.
Valeti kauwigu ena waen daibina i voiye
oya modonemo doḡa visuvisunemo.
2 Tana ḡakima i kai kamakamaḡedi bi i laifuwa
kaka waen pesidi visuvisudi i wadidi.
Bi tana ani waikoyaḡa vadavadana dabi pounemo i ḡala,
bi kota waen votana guleipi ani vapisana domna i ḡala.
Bi i wailaba te maso waen votana guleipi visuvisudiḡa
bi geḡa te ailulu.

3 Niganana valetigu i giuna gado,
“Temi lava Yelusalemmo bi Diudamo miyemiyemi yai talayemi,
bai i gebogebo, tagu e ai kaukauwa ee waen daibina

---

* **2:3:** Saiyon mba Yelusalem isana ḡesau banina oya Saiyon dabanemo Yelusalem malagaina a ḡala. Nigilisimo Zion.

✡ **5:1:** Met 21:33; Mak 12:1

4 Daibina e voiye kauwe te maso waen a vota kauwa
bi gẽga te mote a vota kauwa bi kota bai gẽsauna mote yà voiye?
Tagu e gõoẽgoena maso guleipi visuvisudi bi bai aubaina te ailulu?

5 Niganana yà giuwemi te daibimo bai yà voiye,
waguluna yà oi kamakamagẽdi
bi daibi ganana yà dousuwasuwa,
bi yà kita kamagẽ te gamoõgamo suwana sa solasagẽa
te bai matabuna sa kani kovi bi sa ka gebogebo.
6 Yà kita kamagẽ te ya lakwau.
Bi waen mote yàma gula yawasi munagẽdi ee doõga yàma suweti,
yà kita kamagẽ te gedala bi gawagẽawa sa duga yagõsi.
Nabu mote yàmai anine te ima yovo bi imai utuvi."

7 Islael lavedi ba BADA gaigẽailisi guletina ena waen daibina.
Bi Diuda lavedi mba maibena waen pesina laukaina,
i wadiwadidina ya wainuwavisuyedi.
I gõoẽgoena maso lava didimanamo a laididimanidi,
bi gẽga te ai kapekipeki.
Kota i gõoẽgoena maso lava edi yawasana a didimana,
bi gẽga te wainuwatoi gabana ya vaivaiye.

6

Maimaituwa Aisaiya i yoge

1 Diuda edi galibona Usaiya ena peki kwalabunemo, BADA e kita. Ena animiya sagẽasagẽa guletinemo i miyamiya bi ena gala yavenina Maimaituwa ena vanuwa i wai wanavu. 2 Bi selafim BADA a lovolovo kwaivivile, gẽmoõgẽmotagẽa mabedi 6. Bi mabedi labu solatapedi a sumesumedi. Bi kota mabedi labu ba tubugẽidi a sumesumedi bi labu ba a lovolovo. 3 Bi edi lava lisidimo a binabinauna gado,
"BADA waiyawa, waiyawa, waiyawa sagẽasagẽa guletina
namalina dobu matabuna i wai wanavu."
4 Kalinedimo Maimaituwa ena vanuwa dugẽudi edi animoito bi gudu yasidi a gusu bi nopona matabuna sikei i waiwanavu.
5 Bi e giuna gado, "Pilipilimo e sagẽa, taugu gebogebogu, mudugu gebogebona. Bi lava edi gagali gebogebodi vaitedi ka miyamiya. Bi gẽga te matagumo BADA Galibona sagẽasagẽa guletina e kita."
6 Selafim gẽmota kaipou kalakalatina oltemo i kaigẽavi bi i lovo tava lisigumo. 7 Bi mudugu kaipou kalakalatinemo i waitaukoni bi i giuna gado, "Kwa kita niga mudum ei taukoni te wavu lisimmo i kenakenana e kaikamagẽ bi em gebogebo e nogõtikamagẽedi."
8 Gõome BADA e vaiye i giugiuna gado, "Aiyai yà giukamagẽ? Bi aiyai aubaida ya nawa?"
Bi e giuna gado, "Tagu niga ku giukamagẽegu!"

7

Imaniwelo yai mataile

10 BADA kalinana i yovona Aisaiya lisinemo bi i giuwe te ya nawa galibona Eigẽes ya giuwe, 11 "BADA em Maimaituwa kwai bagẽa te mataila ya kamagẽati nove lava pekipekidi edi gabumo ee noke malamo."
12 Bi Eigẽes i daboka bi i giuna gado, "Gẽga, mote BADA laulubumo yàma sako."
13 Bi Aisaiya i giuna gado, "Temi Deivida ena tubulelesa koi beyavaiya kauwa. Kona laulaukasagẽaigẽaina eete lava kona ka tunidabokidi bi kota mainana Maimaituwa ko katunidaboki? 14 ✡Taunana aubaina Bada kaka mataila ya vitemi. Totopa kaka ya bwaga bi gomana olotona ya bewa te yai isana *Imaniwelo*." (Niga isana banina ba *Maimaituwa vaiteda*.)

9

Galibona matademo

1 ✡Lava mabai pilipilimo sa miyamiyana mote mai kaka sima miya nonogẽa.

✡ **7:14:** Met 1:23 ✡ **9:1:** Met 4:15

Wala ba Sebulon bi Naptali dobudi a kita wai yovoyovodi bi lāgan ya natonatona ba niga
dobudi sa sanadadedi. Mediteliya nisana palatina aibeu yawaninaga te i nawa Diyoudan
gaubina noi nevana bi i nawa te Galili dobuna tautavatava edi animiyamo i laukamāge.
2 ✡Lava mabai wai dudubalinaga sa nawanawa ba
yana dididiga sa kita.
Tedi wai dudubalinemo miyemiyedi
niganana yanayana ya yana galamedi.
3 BADA tam edi dobu kuna kadidigi
bi kuna voiyedi te sa yasiyasisi.
Bi bai kuna voivoiyena ba sa yasiyasisi gulate
maibena vililubu lāgannemo
ee maibena tauwaigaviya edi ḡaviya sa lauyovoḡedi
bi edi ḡonagona sa legalegaudina yasisina mainana.

6 BADA gomana olotona i viteda!
Lisidemo i tubuga!
Bi waibada kaka ya vai bi yai badaeda.
Niga isedidi gomana a vite Taukadidimana visuvisuna,
Maimaituwa Ḡaigailisina,
Tamada Miyamiya Nonoginа bi
Nuwauba Badana.
7 Bi giukauwemo ena magula Deivida gabuna ya vai
bi didimanamo yai bada nonoga.
Bi ena waibada wai nuwaubana ya ḡailisi bi yai lauliye nawe.
Ena waibada wainuwaubana ya kena nonoga,
BADA ḡaigailisi guletina ena lava i ḡoe kauwedi
taunana aubaina te kauwidi ya voiyedi.

11

Nuwauba ena waibada
1 Diyesi kage pakanemo ḡalibona valivaliuna kaka ya moito saga
maibena kai sa oi kamage.
Bi nabina ya dugadugana,
bi nabinemo kaka ya vota.
2 BADA Aluwina kaka noponemo ya miya bi nuwauyauya, sibe bi anapu ya vite te ya ḡailisi
bi ena lava didimanemo yai badaedi.
BADA ena ḡowana ya sibe bi ya vivile,
3 bi manuwavisuna ya voteyeteye.
Mote dobu ena wai kitamo
ee ena wai beyavaiyamo,
ima laukadidimana
Bi mote giu kaikaiyovudi imai aninedi.
4 Tana giukauwemo waiyamoyamonidi ya etaledi,
bi malumaluwabidi dobumo aubaidi ya giu
bi ya kadidimanidi
te ya sivu kauwedi.
Kalinanemo dobu ya gusu,
bi yawasinemo gebo tauvoiyedi sa peki.
5 Bi didimana tagilolona yai tagiloloye
bi waipatutu dabayalonemo i talagagau maibena tana.

6 Wulf bi sipu nuwaubamo
kaka sa miya ḡemota,
lepedi bi gouti lauewalidi vaitedi
kaka sa guliyovo bi sa kena ḡemota.
Kau lauewalidi bi laiyon sa kani ḡemota,
bi gomana ḡaubona ḡamoḡamodi ya kita watedi.
7 Kau bi beya sa kani ḡemota
bi kota natunatudi, sa kena ḡemota.
Ḡawaḡawa pokidi laiyon ya kanidi

✡ **9:2:** Met 4:16

mai kau lauewalina ya kanikanidina.
8 Gomana ḡaubona mwata gebogebona
ena bwada diyanemo yai beyakulu bi
lisinemo mote bai ima tubuḡa.
9 Ena oya Waiyawamo mote bai wainuwa nainailina
ima kagebogeboda.
Bi dobuna matabuna BADA sibena yai wanavu,
mai gauba nisa ya waiwanavuna.

10 Laḡan ya natonatona kaka Diyesi kaḡe pakanemo ḡalibona valivaliuna ya moito saḡa te mba yawasana matailina. Dobu matabudi sa nato ena ani miyamo bi isana sa ka saḡesaḡe.

35

Eta waiyawa
1 Doḡa tatakalina ya yasisi,
bi belana sa buso doḡa ḡasaḡasalinemo.
2 Doḡa tatakalina matabuna belana sa duga yaḡosi,
bi ma nuwavisudi sa yasisi.
Kitana yai nuwavaivana mai Lebanon oyedi.
Bi yai maulana mai Kamel bi Salon wapudi.
Ḡome BADA namalina ya kamaḡati,
bi Maimaituwa ena ḡailisi dididigina sa kita.

3 Nimedi belubeludi bi kaḡedi gusugusudi,
kwa laibagidi.
4 Nainaili kaipotedi kwa giuwedina gado,
“Ko ḡailisi bi koma naila!
Emi Maimaituwa ya nato,
bi yai yawasanimi,
bi mulimimo ya moito bi emi ḡaviya ya kovoḡi gulatedi.”

5 ✡Bi matapotepotedi kaka matedi sa yana,
beyapotepotedi kota beyedi sa nuwakamaḡa.
6 Kaḡedi nuwanokudi kaka sa tapipila bi sa biga,
bi wai papapidi sai nuwavisu bi sa binau.
Gauba kaka kalakalalelemo,
doḡa tatakalinaḡa ya velau.
7 Gimoli wai poyedi saila gauba,
doḡa ḡasaḡasalinaḡa tovosa sa laupusuwali.
Daḡasi gwegwedi wala doḡa ḡasaḡasalinemo a miyamiya
bi niganana ḡawaḡawa sa duga.

8 Doḡa tatakalinaḡa kaka eta dididiga ya nawa.
Etana isana ba *Eta Waiyawa*.
Gebo tauvoiyedi mote etana sima kaiwata.
Maimaituwa ena ḡowana taukauwena,
mba etanaḡa sa nawa,
bi lava bu'ubu'uwidi,
mote kaka etana sima kaiwata.
9 Etanemo laiyon bi
ḡamoḡamo wainuwa nainailidi,
mote kaka maiḡa sima nawa.
Bi Maimaituwa ena lava i wai yawasanidina taudiḡa
etanaḡa sa nawa.
10 Bi BADA lava i wai yawasanidina
taudidi sa munaḡa tava.
Tedi ma saledi Saiyonmo sa sola saḡa bi
yasisi kenakena nonoḡina sai kunuboboe.
Nuwaboya bi ḡaba ya kovi,

✡ **35:5:** Met 11:5

nuwavisu bi yasisi yai wanavutalitalidi.

40

Maimaituwa ena lava yai nuwaubedi

1 Eda Maimaituwa i giuna gado,
“Egu lava kwai nuwaubedi.
2 Yelusalem lavedi kwa laibagidi.
Kwa giuwedi te ai nuwatoi nonoḡa.
Edi gebogebo dabedimo e kovokovoḡidina,
niganana e noḡotikamaḡe.”

3 ✡Koi beyavaiya lava ḡesau kalakalalelemo
ya binabinauna gado,
“BADA ena eta ko yawasi,
Kalakalalelemo eta ko kadidimani eda Maimaituwa aubaina.
4 Gwagwa ko ḡuluvidi,
oya bi dabatuwa ko keli wai wapuwapudi,
dabakai bi sagusagula
ko keli wai bigebigedi.
5 Bi BADA i giuna gado,
Dobumo BADA namalina ya laumaḡata,
te lava matabudi sa kita.”
9 Temi Saiyon lavemi ko saḡa kona nawanawana
oya lofalofana dabanemo giu visuvisuna ko giuwe,
temi Yelusalem lavemi mote koma naila
kalinemi dididiginemo giu visuvisuna ko giuwena gado,
“Diuda dobuna lavemi emi Maimaituwa ya natonato.”
10 Ko kita BADA, lava mabai i waiyawasanidina vaitedi sa natonato,
te ḡailisi vaitena yai badayedi.
11 ✡Bi ena lava ya labedina
maibena tauwaiḡamoḡamo ya wai labalabana,
tana sipu yai ḡemotidi
bi ya bewebewedina mainana.
Tana sipu ma natunatuna,
yai etadoli kauwedi.

42

BADA ena taupaula vinevinena

1 ✡✡Niga ba egu taupaula ei anine,
e vine kamaḡe, ḡailisi e vite,
bi ya wai nuwavisugu.
Aluwigumo ei wanavu,
bi tana kaka dobu matabudi giukauwemo,
bi didimanemo yai talapiliyedi.
2 Tana mote ima binau,
ee kalinana ima didiga bi etaḡa imai palala nawa.
3 Tana legi busona nuwayovuna
mote ima koto.
Bi kwadam kalakala pekipekina mote,
ima sapi vunu.
Lava giukauwemo yai talapiliyedi,
bi didimanamo yai miya kauwedi.
4 Tana mote nuwatomatoma,
ee nuwakulukuluva ima vai,
bi ya noya eete didimana dobumo ya kena.
Bi maneka lavedi,
ena wailovelove sa labelabe.

6 ✡Tagu BADA, e yogem,

✡ **40:3:** Met 3:3; Mak 1:3 ✡ **40:11:** Idi 34:15 ✡ **42:1:** Met 3:17, 17:5; Mak 1:11 ✡ **42:1:** Met 12:18-21
✡ **42:6:** Ais 49:6; Giu 13:47, 26:23

te dobumo egu didimana kwa kamaḡati,
bi nimammo yà kabi bi yà sagum.
Tam dabammo kaka waianina yà voiye,
te lava matabudi visuvisu sa banavi.
Bi tam yà voiyem te Eteni edi yanayana.
7 Matapotepotedi matedi kwa kayanedi,
biliweloko wai boimatuwinemo miyemiyedi,
kwai potiyovodi bi kwa kuvesidi.

49

Bada ena taupaula

3 Tana i giuweguna gado, “Egu taupaula Islael lavemi dabemimo,
kaka lava sa ka saḡesaḡegu.”

5 Bi taupaula i giuna gado,
“Muliḡa kaka e tubuḡana
Bada i gei vinegu bi i voiyegu bwaga noponemo,
te ena taupaula bi ena lava Islael aiainawenawedi
yà natomedi lisinemo.
Bada i waimiya saḡegu
bi ḡailisi i vitegu.”

6 ✡Bi Bada i giuweguna gado,
“Tam ba egu taupaula bi noya tekatakana e vitem,
te kwa voiye.
Deikap ena tubulelesa,
visa miyamiya bagibagidi
kwa natome munaḡedi.
Bi yà voiyedi te dam dididiga sa tubuḡa.
Tam taunana ba Eteni lavedi edi yanayana.
Lava kwa giuwedi te
bainewa edi gebogebomo yài yawasanidi.”

14 Bi Yelusalem lavedi a giuna gado,
“Bada i lau avenakiyemai
bi nuwana i kauleya.”
15 Bi Bada edi giu i waimunena gado,
“Bamo wala mote vaivaisu natuna meyameyana bewana
bi wai susuna ee
wai nuwavainena nuwana i kauleya?
Bamo te vaivaisu natuna bewana,
wai susuna bi wai nuwavainena nuwana ya kauleya.
Bi tagu kaka mote temi
nuwagu ima kauleya.”

50

Bada ena taupaula ena waikalina kabi

4 Bada wailewapanina ena nuwauyauya giudi i vitegu,
te bainewa tunitunidabokidi yà laibagidi.
Olaolala onena ya kakena moitogu
bi ya voiyegu te ena wailovelove yà vaiye kauwe.
5 Bada Maimaituwa i wailovelovegu te e sibe,
bi mote e laukasaḡaiḡai ee laumulitauliye.
6 ✡Tauligu lava e vitedi te a kwapu,
nadogu e vitedi te mudukologu a sapu bi ai namaḡegu
bi matagu a gelolo tawatawa mote ei govegove.

7 Banina Bada wailewapanina i sagugu,
te edi wai dibodiboḡa mote imai dabaubagu.
Bi kamaina te yà moito didina,

✡ **49:6:** Ais 42:6; Giu 26:23, 13:47 ✡ **50:6:** Met 26:67; Mak 14:65

bi egu wainuwatoimo yà moito bagibagi.
8 Taukadidimanigu ba diyagumo.
Niganana aiyai yai valavalagu?
Kwa nato ta nawa ta etala,
bi em waiwavu kwa sagedi.
9 BADA wailewapanina taunāga tausagugu,
aiyai bena yai wavugu?
Tauwaivalavalagu matabudi sa negānegā,
mai sulasula gala sa kanikani kovidina.

52

7 Tauwainoyanoya giu visuvisuna oyāga ya natonatomena ba i visu kauwa,
nuwauba bi yawasana giudi.
Saiyon i tainuwataudina gado,
“Emi Maimaituwa ya waibada.”
8 Koi beyavaiya tauwaikoyāgem ma yasisidi sa salesale gulata!
Bi BADA ena nato munāga Saiyonmo mata otimimo ko kita.
9 Lava miyamiyemi koi ḡemotimi
bi ko yasisi gulata!
Banina Yelusalem dobuna kaka lolalolana,
BADA i wai sasalane,
bi lava i wai nuwaubedi.
10 Niga mainana kaka ena ḡailisi waiyawa
dobu matabuna lisidimo ya kamāgati,
bi lava matabudi dobumo sa kita
te eda Maimaituwa bainewa ena lava i wai yawasanidi.

BADA ena taupaula wainuwatoina
13 Ko kita egu taupaula ena noya yai kovi kauwe,
mulinemo yà ka kenamoito, yà kailageti bi vivilena ya didiga.
14 Tana a kwapu gulate bi sauginemo lava wapewapedi a kitakita ba a tatava bi ai
nuwanaine,
anikitana mote mai lava.
15 Bi ḡaliḡalibona dobu matabudimo
bi egu taupaula lava sa soveye bi sa lautautau.
Banina wala kauwa mote a kitekitedi ba sa kitedi,
bi kauwa mote a vaivaiyedi ba niganana sa vaiyedi bi sa sibedi.

53

1 Aiyai ema giu visuvisuna i wai sumāge
bi aiyai lisinemo BADA ena ḡailisi i wai magati?
2 BADA ena ḡowana luvanemo te ena taupaula i duga
mai kai doga tatakalinemo ya kalakalanapuna.
Tana mote waiguyauna bi wai nuwavaivaina te maso te kaiwata.
3 Tana te kita kamāge bi te daboke bi te laumulitauliye bi gega te tana
tuniyavi bi wai nuwatoi i asiwidi.
Mote aiyai i kita waitete bi a kita kamāgena maibena lava yababa.

4 ✡Kamaina te i lai epaiyanida, bi tunina i yavi bi i wai nuwatoi,
bi tei noḡota te bena tana ena gebo aubaina Maimaituwa i kovoḡi.
5 Tada eda gebo dabanemo tunina a doulisilisidi,
eda kauwawaigebo aubaina tana a kwapukwapu.
Bi kovoga i vaivaina ba i wai nuwaubada,
bi tunina a doulisilisina ba i wai yawasanida.
6 Tada matabuda mai sipu te ainawanawa,
Maimaituwa ena eta te gose bi ḡemoḡemotāga eda eta tabudi tei tubudi.
Eda ai kaukauwa bi eda gebo kovoḡidi tana i vai.
7 ✡Tana a vawaidoḡadoga, a sulawainega,
bi i sako yovoge te mote bai ḡesau mudunemo i giuwe.
Mai bena sipu lauewalina kapalina bwalina ee sa nawe waipekina aubaina ba

✡ **53:4:** Met 8:17 ✡ **53:7:** Giu 8:32,33

ya miya moimoisili mote bai i vato lubuge.
8 Ai wavu yababe, a kaididi bi ai doli nawe,
bi ena peki mote aiyai i wai nuwapoyae.
Tana i pekina ba tada eda gebo aubaidi.
9 Tana mote gebo bai i voiye ee lava i kaiyovuge di,
bi lava waibeyapotedi vaitedi a peki bi lava waiguyauna ena tauyewamo a sako.
10 Kamaina te BADA ena gowana luvanemo i voiye te i wainuwatoi,
bi i vite munage te i waila sewasewa gebo ani bakilina,
te tana ena tubulelesa sa wapa.
Tana ya miyawailofa.
BADA ena ogatala lisinemo i voivoiyena baninemo i tava.
11 Ena wainuwatoi mulinemo ba yawasana yanayanana ya kita bi nuwana ya kena,
bi i sibe te ena wainuwatoi waibanina.
Bi egu taupaula didimanina lava wapewapedi edi gebogebo vitana ya avali bi ya kadidimanidi.
12 ✡Lava sagasaga guletidi poudimo
yà voiyem te kwa saga gulata.
Tana ena yawasana i vite munage te gebogebo lavedi vaitedi gemoge motidi.
Tana gebogebo taukauwedi edi vita i avali.
Bi i laupali te maso BADA lava edi gebogebo i nogoti kamagedi.

54

BADA ena nuwavaina Islael lisidimo
5 Taupatim maibena mwanem*
tana isana ba BADA wailewapanina.
Islael edi Maimaituwa waiyawa tauwaiyawasanimi,
tana Maimaituwa dobu matabuna tauwaibadaena.
6 Temi ba maibena waivini i nagi valiuvaliu bi ena oloto i gose,
bi ya wainuwaboyana mainana
bi BADA ya yoge waimunemi lisinemo
bi ya giuwemina gado,
7 "Lagan watiena e gosemi
bi e goe kauwemi te yà natome munagemi.
8 Lagan watiena e medi te e kita kamagemi
bi niganana ba yài nuwavaina nonogemi."
Niga mainana BADA tauwaiyawasanimi i giu,
9 ✡"Nowa ena saugemo e giuwapa te dobu mote kabaitemo yàmai avali munage.
Mba mainana niganana yà giugiuwapa te mote yàma medi lisimimo bi yàma kovogi munagemi.
10 Avena te oya sai dagudagu
bi dabatuwa sa launegaega
bi tagu egu nuwavaina lisimimo mote ima kovi,
bi egu giuwapa bi nuwauba lisimimo mote ima nuwagavuka."
Niga mainana BADA taulaunuwatoiyemi i giu.

55

Maimaituwa ena launuwatoi puyona
1 BADA i giuna gado, "Temi mabai gadomi magumagudi,
ko nato gauba ko tego,
bi wai mane gegemi,
ko nato ko gimala bi ko kani.
Ko nato waen bi miluki ko gimala, maiidi gega.
2 Bai aubaina mwali mote anikani,
lisidimo mane kwa waiyakali?
Bi em noya mote matailina,
Kalinagu ko vaiyena kaka,
kani visuvisuna ko kani,
bi koi nuwavisuye,
mote mai kani gesaudi.

✡ **53:12:** Mak 15:28 * **54:5:** Ingilisimo ba husband. ✡ **54:9:** Pak 9:8-17

3 ✡Ko nato lisigumo beyemi ko kaikamaḡe
bi koi beyavaiya komakomani kaka yawasana ko vai.
Bi egu waianina kenakena nonoḡina lisimimo yà voiye,
bi Deivida lisinemo kavisuvisu e giugiuwapaena yà vitemi.”
6 Taugiuwatana i giuna gado, “Bada ko tavuḡe bi lisinemo ko
laupali sauginemo tana diyademo.
7 Emi yawasana bi emi
noḡota balebaledi ko vitaledi.
Ko nuwavitala Bada lisinemo,
bi Maimaituwa ya launuwatoiyemi
bi emi gebogebo ya noḡoti kamaḡedi.”

8 Bada i giuna gado,
“Egu noḡota mote mai temi emi noḡota
bi egu kauwa ba tabu otidi mote mai temi emi kauwa.
9 Giukauwa te galewa i saḡa gulatana kaka dobu,
kota mainana egu kauwa bi egu noḡota
a tausaḡana kaka temi.

10 Galewaḡa nabu bi taumata ya yovoyovona dobumo
te doḡa yawai utuvi.
Bi pesi ya voiyedi te sa duga te sa laubani
te kani anikani bi pesi aniwadi.
11 Kota mainana mudugumo giu ya potipotiyovona
mote banina imai geḡa.
Tagu bai e noḡonoḡotina luvanemo mainana
mwalidi matabudi sa tubuḡa.”

56

Maimaituwa ena vanuwa dobu matabuna aubaidi
1 Bada i giuna gado,
“Tagu ḡotona te yà nato yài yawasanimi.
Bi lava matabudi kauwa didimanidi yài lovedi.
Taunana aubaina kauwa didimanidiḡa lava lisidimo ko voiyedi.
6 Wali dobu lavedi sa vite munaḡedi lisigumo,
bi tedi isagu sa ḡoe,
bi sa lauduneyegu waiyawasi laḡannemo,
bi sa vivilegu bi egu waianina sa kaididi.
7 ✡Mba lavedi kaka egu oya waiyawemo
yà natomedi pali vanuwinemo
bi yà voiyedi te yasisi nuwedi yai wanavu.
Edi vite sewasewana egu oltemo
sa gabuḡosedina ba yài aninedi.
Banina egu vanuwa ba isana pali vanuwina
dobu matabudi aubaidi.”

58

Udi giugiukauwina
Bada i giuna gado, “Emi udi tagu matagumo ya visuna ba niga kauwidi ko voiyedi:
7 ✡Temi kanikanipekidi, kani ko vitedi
bi waiyamoyamonidi ko giuvaidi emi vanuwemo.
Bi waigala geḡedi gala ko vitedi
bi emi lava otidi emi malagaimo
sagudi mote nuwemi ima kauleya.
8 Mba mainana kaka mayavaigu ya moito galamemi
maibena olaolala suwelina ya lovolovotavana
bi emi wai kibitoimo ko yawasana makai.
Tagu laḡan matabuna temi vaitemi te yài doli komakomaniyemi
bi mayavaigu ya moito galamemi.
9 Bi sauginemo ko laupalina ba emi pali yà vaiye,

✡ **55:3:** Giu 13:34 ✡ **56:7:** Met 21:13; Mak 11:17 ✡ **58:7:** Met 25:34

bi koi baḡaguna ba emi pali yài mune.
Emi lava koma laukivigebogeboyedi bi kaiyovumo koma kuvalidi.
10 Kanipekipekidi koi kanidi
bi pilipili lavedi ko kadidimanidi kaka boimatuwa ya yana.
Bi boimatuwina i sumesumemina ya yanana kamaḡe,
maibena suwalamodo suwelina.”

61

Bada giuna visuvisuna lava waiyamoyamonidi aubaidi
1 ✡Bada wailewapanina Aluwina i waiwanavuḡu,
bi buyobuyo dabagumo i ḡini te giuna visuvisuna,
wai yamoyamonidi lisidimo yà lauguguyae.
Te nopodi lololedi sa yawasana,
bi panipanimo miyemiyedi yà kuvesidi
bi lava biliweloko wai dudubalinemo
sa miyamiyana sa potiyovo.
2 ✡Tana i giukamaḡegu te yà lauguguya
banina laḡan i tava,
te Bada kaka kana ḡaviya ya lauyovoḡedi,
bi ena lava yai yawasanidi.
Tana i giukamaḡegu te wai nuwaboyedi yài nuwaubedi.
3 Bi lava wai nuwatoitoidi Saiyonmo a wai kovutopedina yà sagudi,
bi yài siyedi,
te a wai nuwaboyana ba sa yasisi
bi nuwa kulukuluvidi ba nuwavisu yài lautawidi.
Bi edi kauwa sa didimana,
maibena kai visuvisudi Bada i wadiwadidina.
Bi bai i voivoiyena lava sa kita bi sa kasaḡesaḡe.
6 Temi sai isemina Bada ena pilipilisi,
bi Maimaituwa ena taupaula.
Dobu edi waiguyau temi
koi nuwavisuyedi bi ko laubabada te emiya.
8 Bada i giuna gado, “Tagu didimana yà ḡoeḡoe,
danene bi kauwa yabayababa e daboke.
Egu lava aubaidi visu yà voiye
bi waianina lisidimo e voivoiyena ya kena nonoḡa.
9 Bi dobu matabudi sa sibedi
bi sa viviledi te Islael lavedi edi tubulelesa ba e kavisuvisudi.”
10 Yelusalem lavemi ko yasisi te aubaimi Bada bai i voiye.
Maibena waivini naḡi aubaina ya waisiyana.
Mainana kota Maimaituwa mba waivinina
yawasana waisiyanemo i waisiya.
11 Maibena daibimo doḡa pesi ya voiyedi te sa dugadugana,
mainana Bada wailewapanina
ena lava dobu matabudimo ya voiyedi
te sa kasaḡesaḡe.

64

Maimaituwa ena launuwatoi bi ena sagu waibaḡaena
4 Wala pakanemo dobu i tubuḡana
ba bamo mote aiyai Maimaituwa i kita ee i vaiye mai tam,
lava a waisumaḡemna ba kuna sagudi.
5 Sauginemo lava nuwavisumo visuvisu a voiyedi
bi didimaninemo a kaiwatamna ba tam kuna sagudi.
Tam lisimaimo kuna medi bi tama yaḡolo te gebogebo ke voivoiye nonoḡe.
Mba mainana kaka bainewa ka yawasana?
6 Matabumai ema kauwa gebogebodi matammo a mila,
avena te visu kauwedi, matammo ke voiyedi te bamo,
bi kauwidi mai anilau kaḡe yasaḡa galedi miledi.
Mba gebodi sa solusolu nawemaina

✡ **61:1:** Met 11:5 ✡ **61:2:** Met 5:4

maibena yavala kaipokina luguna ya suve
bi luguna sa bulilina.
7 Bamo mote aiyai lisimmo i nato
bi palimo sagu i waibaḡaye.
Tam ema gebogebo dabedimo
kuna gosemai bi kuna miyatautauliyemai bi ema gebodi a ka lolalolamai.

8 Aee BADA tamamai, tama mai gulewa
bi tam ba mai gulewina taupatina.
Tam nimammo kuna patimai.
9 Ka laulaupali lisimmo mote kuma medi
bi ema gebogebo kuma noḡotiwatedi, kwa launuwatoitoiyemai
banina tama ba tam em lava.

Delimaiya

Lainuwanega

Delimaiya ba taugiuwatana ḡesau laukaina Yelusalem noponemo bi tana BADA giuna ena lava lisidimo i giuwe. Tana ena lava i tainuwataudi te bainewa Maimaituwa ya kovoḡidi banina tedi a laumulitauliye bi maimaituwa ḡesaudi a kaikaiwatedi.

BADA Delimaiya i yoge te taugiuwatana

4 BADA lisigumo i giuna gado,
5 "Muliḡa kaka bwaga noponemo e patimna ba e gei sibem.
Bi muliḡa kaka kuna tubuḡana ba e vine kamaḡem
te taugiuwatagu dobu matabudi aubaidi."

6 Bi tagu e giuna gado, "Mm BADA, tagu gomana ḡaubogu, mote luvana te aubaim yà gagali!"
7 Bi BADA i giuweguna gado, "Mote kuma giu te tam gomana ḡaubom. Bi e giuwem te bamomaiḡa kwa nawana ba kamaina te kwa nawa bi bai e giugiuwemna mainana lava kwa giuwedi. 8 Niga mainana BADA i giu, lava mote kuma nailedi, tagu tam vaitem bi yà moito galamem!"
9 Ḡome BADA nimana i tuḡu te mudugu i taukoni bi i giuweguna gado, "Kwai beyavaiya, giugu mudummo e sivudi te kwa gagali. 10 ✡Niganana e vinem bi ḡailisi e vitem te dobu isuna bi isuna ḡaliḡalibona lisidimo, kwa laulaka, kwa laukoisuwa, kwa laukagebogebo, kwa laudouḡosaḡosa, kwa lauḡala bi kwa lauwadi."

17 "Kwa vononoḡa bi kwa nawa te bai matabuna e giugiuwemna kwa giuwedi. Mote Kuma naila ba matedimo yà voiyem te kwa naila gulata.
18 "Delimaiya kwai beyavaiya, Diuda edi ḡaliḡalibona, waibabada, pilipilisi bi lava matabudi kaka sai ḡaviyem. Bi niganana tagu ḡailisi yà vitevitem te mote sima lauyovoḡem, tam maibena malagai ganakukuna kaikaidakina, ee pawapawasi tupidi bi bilibili ilamemo voivoiyena. 19 Tagu BADA e giu te tam vaitem bi yà moito galamem te mote sima lauyovoḡem."

6

BADA i giuna gado,

13 "Egu lava matabudi waiguyaudi te waiyamoyamonidi sa wailavabiu,
bi mote giukauwemo mane sima voivoiye.
Bi kota taugiuwatana bi pilipilisi matabudi mainana sa voivoiye,
tedi lava sa kaikaiyovuḡedi.
14 Tagu egu lava bonidi a nanaka bi pilipilisi
bi taugiuwatana mote sima bunebunemi kauwedi.
Bi sa voivoiyena maibena boni keikeilikidi
bi sa giugiuna gado, 'Mba kamaina, mote bai.'
Bi geḡa te boni yaḡolo
mote sima yawayawasana."

17

BADA kwai Sumaḡe

5 BADA i giuna gado,
"Tagu lava mabai nuwapoudimo a miyatautauliyegu,
bi lava ota edi ḡailisi sa waisumaḡedi,
ba tagu lavedi yà kovoḡidi.
6 Mba lavedi maibena kai tomboluna doḡa ḡasalinemo bi waiḡolanemo sa dugadugana.
Ḡome mote bai visuvisudi sima dugaduga bi lava mote ḡome sima miyamiya.*
Niga mainana lavedi kaka mote bai visuvisuna lisidimo ima tubuḡa.

7 Lava mabai edi yawasana tabutabunemo,
tagu BADA ai sumaḡeguna ba yà kavisuvisudi.
8 ✡Mba lavedi edi yawasana maibena kai gauba diyanemo moimoitodi,

---

✡ **1:10:** Del 18:7 * **17:6:** Baibol ḡesaudi a giuna gado, doḡa wainisanisana. ✡ **17:8:** Sale 1:3

lamlamdi sa yovoyovo gaubemo te sa dugaduga kauwa.
Bi suwala ya lalanina saugemo ba mote simai nuwaboya.
Bi kalakaladada sauginemo ba mote sima naila,
tedi lugudi gidegidevidi, aubaina te sa votavota nonoḡa.
9 Mote aiyai kaka lava nuwapoudi ima sibedi,
laḡan matabuna ya nuwanuwavitale gebogebo bi waikaikaiyovu voiyedimo,
maibena boni dididiga mote aiyai imai yawasani.
10 Tagu BADA lava nuwapoudi taukitedi,
edi noḡota bi edi kauwa matabudi ya kita kauwedi,
kaka edi noya a voivoiyedina luvedimo mainana yài maiidi.
Tagu mai'ia giugiukauwina yà vitedi edi noya aubaina.”

20

Babilon lavedi Yelusalem edi waiguyau matabudi sa legau nawedi BADA i giuna gado,

5 “Yelusalem ḡonaḡonana maiidi nananaka matabudi, kona laulauvevewana kauwedina, emi ḡaviya nimedimo yà sivudi bi kota Diuda ḡalibonidi edi ḡonaḡona visuvisu otidi matabudi, sa avala nawedi Babilon.”

Delimaiya BADA lisinemo i wawalu Delimaiya i giuna gado,

7 Oo BADA, kuna kaiyovuḡegu,
te kaiyovuna ei sumaḡe.
Tam ḡaiḡailisi guletim bi tagu kaikaigwaḡagu,
taunana aubaina kuna lauyovoḡegu.
Sauga matabuna lava sa waigwaigwaiyegu,
te bena tagu edi bu'uwa.*
8 Sauginemo lava e tai tainuwataudina gado,
“BADA niga mainana i giu:
‘Emi ḡaviya kaka sai ḡaviyemi bi sa kagebogebomi.’
Niga kalinamna e giuwedi,
bi tedi laḡan matabuna sa waiḡwaiḡwaiyegu
bi sa kuvakuvaligu.
9 Sauga ḡesaudimo ba e giuna gado,
Niganana mote BADA isanemo kalinana yàma giu munaḡe,
bi giuwatana e daboka.
Bi geḡa te giuna nopogumo
ya kalakalatina,
maibena kai ya kalakalatina
maso bena nopogumo yà kena gwasa,
ba mote luvana te yà kaididi.
10 Lava e vaiyedi a wai muduneguna, e nailedi.
Tedi sa giugiuna gado, Tam bai kwa giugiuwena,
ema babada giuwedi.
Avena te egu lava otidi sa kitakita watagu,
tedi sa ḡoeḡoe te tagu bai yà voiye
waigebona ba sa kamaḡatigu.
Tagu egu lava otidi a giuna gado,
‘Tai sinasina bi bai ya vato wapana,
ba ta lauyovoḡe bi ta laubiwa.’

11 Bi geḡa te BADA tam diyagumo maibena
tauwaiḡaviya ḡaiḡailisina.
Taunana aubaina egu ḡaviya
sa kabikasaḡa te mote sima lauyovoḡegu.
Tedi sai dabauba
bi dabaubana noḡotina lava nuwedi mote ima yavuḡa.
12 Oo, BADA wailewapani guletim,
tam didimana lavedi kwa kitekitedi,
bi edi noḡota bi edi kauwa matabudi tam kwa wai laulubudi.

* **20:7:** Delimaiya taunaḡa i vite munaḡe te BADA taugiuwatana bi mote i sibe te pilipili matanemo sa natonato.

Nimammo egu vita yà sivusivudi,
bi yà kitakitam te egu ḡaviya kwa lauyovoḡedi.
13 BADA lisinemo ko sale,
bi ko kasaḡesaḡe!
Sauginemo gebo lavedi,
lava waiyamoyamonidi sa lau kivigebogeboyedina,
ba BADA nimedimo ya kabi bi yai yawasanidi."

23

BADA kaka taulauetadoli valivaliuna ya vine

1 BADA i giuna gado, "Pilipili nananakidi ba sa nato egu lava edi waibabada lisidimo. Tauwaiḡamoḡamo gebogebodi sipu a kagebogebodi bi a voiyedi te a ainawanawa dobu ḡesaudiḡa."
2 Taunana aubaina BADA, Islael edi Maimaituwa, ena giu tauwaiḡamoḡamo lisidimo i giuwedina gado, "Temi egu sipu mote ko labe kauwedi bi kona kwavidi te a nawa dobu ḡesaudimo, taunana aubaina emi ai kaukauwa lisidimo dabedimo yà kovoḡimi. 3 Bi egu lava e kwavidi a nawa dobu ḡesaudiḡa a miyamiya nawana, ba niganana yà natome munaḡedi edi ani miyam. Bi mabai a miyamiya bagibagina ba edi dobumo yài ḡemotidi bi sai natunatuna te sa wapa gulata. 4 Bi miyamiya bagibagidi tauwaiḡamoḡamo nimedimo yà sivudi te sa labe kauwedi bi mote sima naila ee sima gwegwe." Niga ba BADA kalinana.

5 ✡BADA i giuna gado,
"Laḡan ya natonatona
kaka Deivida ena tubulelesemo
Ḡalibona didimanina yà vine.
Tana ba nuwauyauyamo yai bada
bi mba dobunemo visu bi didimana ya voiyedi.
6 Laḡannemo yai ḡalibonana,
ba Diuda bi Islael lavedi sa yawasana
bi nuwaubamo sa miya.
Bi isana sa vatona gado,
BADA *Didimana Tauviteda*."

31

BADA Islael i natome munaḡedi

7 BADA niga mainana i giu,
"Islael ma yasisimi tana aubaina ko sale,
banina mba dobuna lavedi mote lavayabayababa.
Ko sale bi kasaḡesaḡemo ko binauna gado,
'Oo BADA, em lava a miyamiya bagibagina,
kwai yawasanidi.'
8 Egu lava dobu isuna te isuna bi aibadabada yawaninemo miyemiyedi yài doli natomedi te yài ḡemotidi.
Matapotepotedi, kaḡedi nuwanokudi,
bwagebwagedi bi nuwedi wainatuna.
Lava matabudi sa munaḡa tava,
te dam dididiga ya tubuḡa.
9 Egu lava kaka ma ḡabedi bi ma palidi yà natome munaḡedi.
Tedi gauba diyanaḡa bi eta nuwayaḡosinaḡa yài etadoliyedi,
te mote kaḡedi simai tutudi.
Tagu BADA Islael lavedi tamedi
bi Ifleim ba natugu tautuweḡina,
taunana aubaina niga mainana yà voiye."
31 ✡BADA niga mainana i giu, "Laḡan ya natonatona kaka egu waianina valivaliuna yà voiyena Islael bi Diuda lavedi lisidimo. 32 Niga waianinina ba mote wala mai edi magumagula Idipmo e ka potiyovodi bi lisidimo e voivoiyena, tagu nimedimo e kabi bi ei dolidi. Tedi egu waianina ai doukoto bi geḡa te e komaniyedina maibena oloto mwanena ya komakomaniyena. 33 Mba laḡandimo egu waianina valivaliuna Islael lavedi lisidimo yà voiyena ba niga mainana: Tagu kaka egu waiḡake nopodimo yà sivudi bi nuwapoudimo yà gilumidi. Te tagu edi Maimaituwa bi tedi egu lava. 34 BADA kalinana niga mainana,

✡ **23:5:** Del 33:14-16 ✡ **31:31:** Met 26:28; Mak 14:24

lava matabudi yovoyovodi bi sa ̄asa ̄a guletidi kaka sa sibegu bi mote aiyai sibegu, ena tau imai love bi ima giu gado, ‘BADA kwa sibe.’ Tedi edi gebogebo yà noo̧ti kamaedi bi edi ai kaukauwa mote yàma noo̧tiwatedi.”

33

BADA ena giuwapa Islael lisidimo ya kamaati

14 ✡BADA i giuna gado, “Laan sa natonatona kaka bai e giugiuwapaena Islael bi Diuda lavedi lisidimo banina yà voiye te ya tubua.

15 Mba laandimo bi laan kauwemo kaka Deivida ena tubulelesemo,
galibona didimanina tagu yà vine.
Bi galibonana kaka visuvisu bi didimana niga dobunemo ya voiyedi.
16 Ena waibada sauginemo Diuda lavedi sa yawasana
bi Yelusalemmo sa miya kauwa.
Mba taunina sai isana gado,
‘BADA Didimana Tauviteda.”

38

Delimaiya gauba domna asaasalinemo

4 Laan esaunemo galibona ena waibabada a nawa tana lisinemo bi a giuwena gado, “Galibona, tauwaiaviya visa niga tauninemo miyemiyedi ba Delimaiya ena giumo te nuwakulukuluva a vai, kota ome lava matabudi kauwinemo i bwadidi. Tana mote ima waisagu bi lava nuwaboya ya vitevitedi, tana kamaina te ya peki.”

5 Ome galibona Sedekaiya i giuwedina gado, “Kamaina, emi owana ko voiye mote yàmai akemi.”

6 Kamaina bi tedi Delimaiya ai doli nawena galibona natuna ena ani miya ganana noponemo bi tauyava edi gabumo ome mainemo nimana a pani bi gauba domna asaasalinemo ai dawe yovoe. Niga domna ba galibona natuna Malkisa ena gauba domna. Bi domnemo mote gauba bi niginigi taunaa aubaina te Delimaiya i miyasopo.

✡ **33:14:** Del 23:5,6

Ḡabalauiyava

Lainuwanega

Niga bukana ba Islael lavedi edi nuwaboya dididiga ya giugiuwe. Banina Babilon lavedi Islael dobuna a kagebogebo 586 B.C. noponemo. Bi lava bi ḡonaḡona visuvisudi a nawedi Babilonmo. Mote ta sibe kauwe te aiyai niga bukana i gilumi. Lava ḡesaudi sa noḡonoḡoti te male Delimaiya i gilumi.

Yelusalem nuwaboyana

1 Oo Yelusalem wala mote niga mainana,
bi niganana lavam i wai geḡa!
Wala ba dobu matabudi a sanasanadadem,
bi niganana kitam maibena iwape.
Tam wala kitam maibena ḡalibona mwanena
bi niganana kitam maibena taupaulayababa.

2 Tana dudubala onena ya ḡabaḡaba
bi matana sa uwauwa.
Bi ena ewali kauwa mote bamo aiyai te
te yai nuwauba.
Niganana ena lava ḡesaudi
a nuwavitala te kana ḡaviya bi kana pota a yesi.

3 Ḡaviya a tapipila te Diuda lavedi a sulagudegudedi bi ai doli nawedi.
Tedi a panidi bi lisidimo a miyana maibena tautavatava.
Bi edi dobumo a voiyedi te ai taupaulayababa,
mote bamo edi ani miya kauwa.
Mote luvana sima naila sima nawa.

4 Soi laḡandimo mote aiyai bamo ima nawanawa,
Maimaituwa ena vanuwemo ima laulaudune.
Ḡome guguini salesaledi niganana ai nuwaboya
bi pilipilisi a kaiḡabala.
Taun gananakukuna mataetidi mwakomwakoko a kasidi,
bi Saiyon ena yavi i didiga gulata.
5 Ena gebogebo dabanemo BADA i voiye te i wainuwatoi.
Ena ḡaviya niganana ai badaye
bi a ka kavakava.
Tana a giu waigusugusu,
bi natunatuna ai doli nawedi walidobuḡa.

6 Yelusalem, wala ba kitana i visuvisuna bi mulemulelena
bi niganana mba visuna bi mulelena i kovi.
Ena waibabada ba maibena ḡamoḡamo diya, kanikani pekidi bi kani sa tavutavu.
Tunidi a laugaligali
te mote ḡemoḡemotina kediḡaviya sima naile kamaḡedi.

7 Yelusalem lavedi sa nawanawa yabayababa bi sa wainuwatoi.
Niganana edi noḡota i munaḡa te wala edi visuvisu a noḡotidi.
Sauginemo edi ḡaviya a legauvaidi
ba ḡome mote aiyai te maso i saguvaidi.
Edi ḡaviya Yelusalem taunina ai kalaḡosa
bi ai gwaigwaiyedi.

3

19 Egu dobu e gose
bi e nawa yabayababa.
Bi wainuwatoidi e noḡotiwaitetedi
te ḡolana maibena kwaviso.
20 Niga nuwaboyedi e noḡonoḡotidi

ba nuwapougu i yavi.
21 Sauginemo BADA e noḡonoḡoti
ba nuwagu i lautou.

22 BADA ena nuwavaina
mai kenakenana
mote bamo damona.
Bi ena launuwatoi
mote bamo damona.
23 I giugiuwapana luvanemo,
te olaolala onena ya lailaivaluidi.
24 Tauguḡa e giu munaḡeguna gado,
“BADA ba tagu vaitegu,
mote bai ḡesau yàmai nuwaboyae.
Taunana aubaina avena te pilipili
bi yai sumaḡe otiye.”

25 Lava mabai BADA sa waisumaḡe
bi sa tavutavuḡena ba yà kavisuvisudi.
26 I visu te tai laba inibiga
te BADA yài yawasanida.
27 I visu te ma keikeilikidemo BADA ta sibe kauwe
bi ta voteyeteye.

28 Sauginemo te lauyavina ba ta miya moimoisili,
bi noḡota kauwa ta vai.
29 Bi matanemo tada ta sako yovoḡedana
kaka yà saguda.
30 Bamoda a kwapuda ee a kuvalidana
ba tamai sipo.

31 Tada lava, BADA mote ima daboke gwaseda.
32 Bamoda wainuwatoi ya viteda, te bamo palatina
bi kota ya laulaunuwatoiyeda banina ena nuwavaina bamo mote damona.
33 Tana mote yavi bi wainuwatoi ima viteviteda.

Idikel

Lainuwanega

Islael lavedi Maimaituwa otina a daboke bi maimaituwa kaikaiyovudi a laulauduneyedi. Tedi sauga matabuna matanemo gebo a voivoiyedi, taunana aubaina ḡaviya i wai aninedi te a lauyovoḡedi bi ai doli nawedi edi dobumo. Bi Idikel ba pilsi Livai damnemo, tana Maimaituwa i wai sumaḡe bi i voteyeteye. Diuda dobunemo i miyamiya bi Babilon edi tauwaiḡaviya a tava te a lauyovoḡedi te tana bi Diuda lavedi matabudi ai doli nawedi edi dobumo.

Tana ḡome i miyamiya bi Maimaituwa i vine te taugiuwatana bi giuna i vite. Diuda lavedi Babilonmo miyemiyedi bi kota ḡesaudi Yelusalemmo miyamiya gwasedi vaitedi. Bi Maimaituwa tainuwatau giudi Idikel i giu vitena gado, “Bamoda sa lau kasaḡaiḡaiyeguna ba kedi ḡaviya yài aninedi te sa lau yovoḡedi bi edi taun sa ka gebogebo.”

Sauginemo Diuda lavedi Maimaituwa a laulau kasaḡaiḡaiye ba Babilon edi tauwaiḡaviya a tava te Yelusalem a ka gebogebo, maibena dolinemo i giugiuna mainana.

Idikel ba Maimaituwa ena giu Islael lavedi i taitainuwataudi, te edi kauwa gebogebodimo maso a nuwavitala bi visuvisumo a miya. Bamoda sa nuwa vitalana Maimaituwa lisinemo ba ya munaḡedi edi dobumo.

2

Idikel bi Diuda lavedi ḡesaudi vaitedi a pani nawedi Babilonmo a miyamiya. Laḡan ḡemota Idikel i miyamiya te wailove i kitana ba galewa nuwawasena bi Maimaituwa namalina i kita.

Maimaituwa Idikel i vine te taugiuwatana

1 Sauginemo Bada namalina e kitakita ba tagu e miyatulu doḡamo te e laupwalasoku
bi kalina e vaiye i giuna gado, “Lava ota, kwa moito bi lisimmo yà gagali.” 2 Tana i
gagagali ba Maimaituwa Aluwina i wai wanavugu te i solu waimoitogu bi lisigumo i
giuna gado, 3 “Lava ota, yà giugiukamaḡem Islael lavedi lisidimo. Tedi a lau kasaḡaiḡai
bi a miya tautauliyeguna maibena wala edi magumagula. 4 Kwa nawana bi lavedi ba
nopodi gudugududi bi laulaukasaḡaiḡaidi kwa giuwedi, te tagu Bada wailewapanigu
yà giugiukamaḡemna kalinagu kwa giuwedi. 5 Bamoda lavedi laulaukasaḡaiḡaidi sai
beyavaiyem ee geḡa bi sa sibe te taugiuwatana ba vaitedi.”

17

Bada ena lava laivaliudi gagalina i lautaulalaye

22 Bada wailewapanina niga mainana giu i voiye, “Tagu Bada kaka kai lofalofana isana
seda lagana nabinabina yà koto vai bi Islael dobunemo, oya saḡasaḡa guletina dabanemo
yà wadi. 23 Bi kaina ya duga saḡa te kai dididiga wainuwavaivaina bi lagalagana yai
yamonedi te sa launabinabi bi sa vota te saila pesi. Mba kaina lagalagana waguludimo
kaka mwanuwa kitedi tabudi bi tabudi sa tava te sa launoḡi. 24 Gunuwala kaidi matabudi
sa sibegu te tagu Bada. Kai lofalofana yà oii kamaḡe bi kai payakina yà voiye te ya lofa
gulata. Bi kota kai gidegidevina yà voiye te ya welai bi kai welawelaina yà voiye te ya
gidava. Tagu Bada bai e giugiuwena ba mainana yà voiye.”

33

Bada Idikel i vine te tauwaikoyaḡa

7 Bada lisigumo i giuna gado, “Lava ota, e vinem te Islael lavedi taulabedi bi kwai
beyavaiya te bai e giugiu vavasaḡemna kwa nawe te lava kwa tainuwataudi. 8 Tagu ya
giugiu te lava aiyai gebogebo ya voivoiyena ba ya peki. Bi tam maso lavana ku giuwe te
ena gebomo i nuwa vitala bi yawasana i vai. Bi geḡa te gebogebo vaitena ya pekina mba
kamaina te ena peki wavuna kwa avali. 9 Bamoda kuna giuwe te maso i laukuvasa bi
geḡa te i laukasaḡaiḡaiyem bi gebogebo vaitena i pekina, mba em wavu kuna kaikamaḡe
te kuna yawasana.”

34

Bada ba Islael taugamodi

11 Bada wailewapanina niga mainana i giuna gado, “Tagu taunana kaka egu sipu
yà tavuḡedi bi yà labe kauwedi. 12 Tagu yà voiyena mai tauwaiḡamoḡamo ena sipu
lailaidabalalidi bi ya waiḡemoti munaḡedi. Mba laḡannina yada wai boimatuwinemo,

egu lava a dabadabalalana dobu ḡesaudiḡa a miyamiya ḡemoḡemotana ba yài ḡemoti munaḡedi.

15 “Tagu BADA wailewapanigu egu sipu yài kani bagibagidi bi yà voiyedi te sa kena bi
sai yawasi. 16 Tagu sipu a paipailana yà tavuḡedi, gwegwegwedi ba yà natome munaḡedi,
kelokelodi ba kelodi yà bunemidi bi kota sidesidedi ba yài yawasanidi. Bamo taudidi
pwatepwatedi bi ḡaiḡailisidi ba yà laipekidi bi didimana taunaḡa ya kena banina tagu
tauwaiḡamoḡamo didimanigu.
17 “Tagu BADA wailewapanigu yà giugiuwemi te egu ḡamoḡamo yà kita vitavitalemi kaka
yà dailimi maibena sipu bi gouti ya daidailidina, kota mainana visu bi gebo yà dailidi.”

36

BADA Islael edi yawasana ya laivaliu

16 BADA lisigumo i gagali munaḡana gado, 17 “Lava ota, saginemo Islael edi dobu
otinemo a miyamiya ba edi kauwa gebogebodimo dobu a ka milamila. Edi kauwidi
gebogebodi e kitekitedina ba maibena waivini ena nawanawalai ya vai bi kwasina ya
miyamiya kamakamaḡena. 18 Tedi koikoitau a lauduneyedi, lava a waipekidi bi edi dobu
a kakamilamila, taunana aubaina egu medi kaka ya yovona dabedimo. 19 Tedi edi ai
kaukauwemo aubaina, tagu ei dabalalidi te a nawa dobu ḡesaudiḡa bi lavedi vaitedi a
miya. 20 Mba dobudi lavedi a giugiuna gado, ‘Niga ba BADA ena lava bi geḡa te ena dobu
otina a gose.’ Mba giudimo ba isagu waiyawa a lauyovoḡe bi ai beyabeyakuluye. 21 Tagu
egu ḡowana tabutabuna ba lava isagu waiyawa sa vivile. Bi geḡa te Islael lavedi, dobu
ḡesaudiḡa a nawanawana ba isagu sa laulauyovoḡe.
22 “Tagu BADA wailewapanigu, kalinagu Islael lavedi kwa giuvitedi te sa sibe. Tagu
kaka yà munaḡedi edi dobumo. Niga yà voiyena ba isagu vivilena aubaina. Banina noko
dobu ḡesaudimo isagu waiyawa kona laulauyovoḡe. 23 Tagu BADA e giu te isagu waiyawa
ḡaiḡailisina yà kamaḡati, Dobu matabumi mba isanana konai beyabeyakuluye. Islael temi
dabemimo isagu yà kamaḡati te dobu ḡesaudi sa kita. Te tagu waiyawa bi laḡannemo yà
voiyena kaka mba lavedi sa sibe te tagu BADA. 24 Dobu ḡemoḡemotaḡa nopodimo lava
vaitedi ko miyamiyana kaka yà natomemi te emi dobumo yài ḡemotimi.
25 “Bi emi laudune kaikaiyovudi koikoitau lisidimo kona voivoiyedina, aubaina te
gauba neganegana dabemimo yà lai silosilovudi te emi mila yà koḡa kamaḡe. 26 Tagu
nuwapou valivaliuna bi Aluwa valivaliuna nuwapoumimo yà sivudi bi nuwapoumi
ḡaiḡaidi maibena ḡakima yà kaikamaḡedi. Bi nuwapou vovoteyateyana yà vitemi. 27 Bi
Aluwigu kaka yà vitemi te yà lauetadoliyemi te egu waiḡake ko viviledi bi egu wailovelove
ko kaiwata kauwedi.”

37

Gwagwamo, Siliḡe Tatakalidi

1 BADA ena ḡailisi lisigumo i yovo bi Aluwina i wai doli nawegu gwagwamo siliḡe
tatakalidi lapudimo. 2 BADA Aluwina i wai etadoliyegu te siliḡe kaisavodiḡa mba
gwagwana e nawa yaḡosi. Bi e nawanawana ba siliḡe tatakalidi wai daba kenekenedi
e kita kovidi. 3 BADA i wai talaeguna gado, “Lava ota, ḡemoḡemotina mba siliḡedi saila
lava munaḡa, ee?”
Bi ena giu ei munena gado, “BADA wailewapanim tam taumḡa kuna sibe.”
4 BADA i giuweguna gado, “Siliḡe tatakalidi kwa giuwedi te giugu sa vaiye. 5 Tagu kaka
yawasigu lisimimo yà sako bi yà voiyemi te ko yawasana munaḡa. 6 Tagu kaka walowalo
bi visiḡo yà kapatupatudi te saila tubuḡa bi kwapi yà vai te tubuḡa yài kotedi te saila lava
bi mote simai dagudagu. Tagu kaka yawasigu yà bunanai nawe lisidimo te sa yawasana
munaḡa. Ḡome kaka ko sibegu te tagu BADA.”
7 BADA kalinana e giugiuwe ba siliḡe a nato a kaka patupatudina, taleledi e vaiye.
8 Bi ḡome e waikita ba visiḡo siliḡe a gei sumatawidi, mulinemo kaka kwapi tubuḡa a
sumatawidi. Bi mba tubuḡidi mote siwai dagudagu.
9 BADA i giuweguna gado, “Lava ota, BADA ena giuvavasaḡa luvanemo, yavala kwa
giuwe te niga dobuna liuna 4 maiḡa yalau suve nato, tubuḡa pekipekidi nopodimo te sa
yawasana munaḡa.” 10 Bi kota BADA ena giuvavasaḡa luvanemo e giugiu ba yawasi i sola
saḡa tubuḡemo, te ai dagudagu bi a kenakena moito. Ba ḡaviya kumna ai nonokamaḡe.
11 Ḡome Maimaituwa i giuweguna gado, “Lava ota, Islael lavedi ba mai niga siliḡedi
tatakalidi. Tedi a giugiuna gado, ‘Tada ba tatakalida te pekina mote aiyai imai
yawasanida.’ 12 Taunana aubaina kalinagu kwa giu vitedi, BADA wailewapanina
niga mainana i giu: Oo egu lava tagu kaka emi kokowaga yà laipaipailidi bi yà

solu wailovotavimi. Kaka yà munaḡemina Islael doḡanemo. 13 Sauginemo egu lava
kokowagemo kona kenakena ba e solu wailovotavimi te ko sibegu te tagu BADA. 14 Tagu
kaka Aluwigu yà vitemi te ko yawasana munaḡa bi yà munaḡemi emi doḡa otinemo ko
miya. Ḡome kaka ko sibe te tagu BADA bi bai e giugiuwapaena ba yà voiye.”

Daniyela

Lainuwanega

Islael lavedi Maimaituwa a laukasaḡaiḡaiye bi koikoitau a laulauduneyedi. Bi laḡan matabuna kauwa gebogebodi matanemo a voivoiyedi, taunana aubaina i gei tainuwataudi te ḡaviya ya giukamaḡedi te sa lauyovoḡedi bi sai doli nawedi edi dobumo te aubaidi sai taupaula yababa. Babilon guyauna wailewapanina Nebukednesa, Yelusalem lavedi a lauyovoḡedi bi Islael lavedi wapewapedi a legau nawedi. Bi kota Daniyela ena lava ḡesaudi vaitedi a nawedi Babilonmo. Kwalabu faiona nopodimo ba kalina bi kauwa visuvisudi wapewapedi ai lovedi, te sa sibe kaka muliḡa guyau lisinemo a tava.

Bi Daniyela isana valivaliuna ai gwaliyena ba Betasal bi tana i wai gabemani. Daniyela bi ena lava faiona vaitedi mote Babilon lavedi edi maimaituwa ai sumaḡe bi tedi edi Maimaituwa giugiukauwina ai sumaḡe bi lisinemo a laulaupali. Babilon lavedi ḡesaudi edi kauwa gebogebodi, a ḡoeḡoena maso ai pekidi bi geḡa te Maimaituwa i kaikai sagudi.

Maimaituwa, Daniyela wailove bi lauboni i vitena gado, laḡan ya natonatona kaka Maimaituwa ena Vinevine wai Badana ya vite bi ya voiye te ya ḡailisi bi enai badana ya kena nonoḡa. Niga Maimaituwa ena laibagi Islael lavedi lisidimo te laḡan muliḡa mainana ya tubuḡa.

7

Daniyela wailove i kita

13 ✡Dudubala ḡemota wailove e kita. Bi e kitana ba mai Tana Taunana Natuna ma yadana i nato bi ai doli nawe, Tana Miyamiya Nonoḡina lisinemo. 14 Tana waibada, namala bi ḡailisi i vai te ya lauetadoli. Te dobu matabudi nopodimo lava matabudi bi kalina tabudi bi tabudi sa lauduneye. Bi ena waibadana ya kena nonoḡa.

12

Sauga damona

1 ✡Bada ena aneya niga mainana i giuweguna gado, “Aneya edi bada Maikel Islael lavedi taulabedi, laḡan muliḡa kaka ya laumaḡata. Mba saugidimo pilipili bi wainuwatoi nananakidi sa tubuḡa, mote mai wala nove em magumagula edi saugemo a tubutubuḡana te i saḡa niganana. Bi emi lava mabai isedi bukanemo sa kenakenana ba laḡannemo kaka sa yawasana. 2 ✡Bi lava wapewapedi a gei peki bi a dobodobodina ba sa kena moito munaḡa. Bi lava ḡesaudi ba yawasana kenakena nonoḡina sa vai bi kota ḡesaudi ba waidabauba bi waitunimayaḡa kenakena nonoḡina sa vai. 3 Lava mabai nuwauyeuyedi lava wapewapedi ai etadoliyedi bi didimana a voivoiyena ba sa yana nonoḡana maibena kipola.”

✡ **7:13:** Met 24:30, 26:64; Mak 13:26, 14:62 ✡ **12:1:** Met 24:21; Mak 13:19 ✡ **12:2:** Met 25:46

Oseya

Lainuwanega

Oseya ba Maimaituwa taugiuwatana ḡemota bi tana Maimaituwa kalinana Islael lavedi i giuwedi, te tedi tana a miyatautauliye. Bi maimaituwa waibani geḡedi a laulauduneyedi bi gebogebo a voivoiyedi taunana aubaina edi dobu ya kagebogebo bi ya kovoḡidi.

Waivini mwanena Oseya i gose kamaḡe bi i wai matawapa oloto ḡesaudi lisidimo. Bi geḡa te mwanena i ḡoye bi launuwatoiye. Taunana aubaina i tavuḡe te i waidoli natome ena vanuwemo. Bi kota niga bukana ya wailoveda te avena te Islael lavedi Maimaituwa a daboke te bamo palatina. Bi yaḡolo te i ḡoeḡoedi bi i giuwapa te ya noḡotidi bi ya natome munaḡedi tana lisinemo.

11

Maimaituwa ena nuwavaina Islael

1 ✡BADA i giuna gado, “Islael lavedi ba maibena gomana ḡaubona,
tagu natugu e nuwalave aubaina te Idipmo e yoge vai.
2 Islael lavedi yaḡolo e yogeyogedi
ba tedi a nuwavitaledi Bal
lisidimo bi a laulausewasewa
bi koikoitau lisidimo piupiu a gabugabudi.”

✡ **11:1:** Met 2:15

Eimos

Lainuwanega

Eimos tana ba tauwaiḡamoḡamo Betliḡem tauninemo i miyamiya Diudiya noponemo. Maimaituwa i vine te taugiuwatana. Niga laḡannemo Islael lavedi ai maula gulata te BADA ena giuvavasaḡa a gose. Lava ai lavabiu bi waiyamoyamonidi bi kanikanipekidi a laulau kivigebogeboyedi.

Eimos i lauguguyana gado, “Maimaituwa i giuwapa te laḡan muliḡa Islael dobuna kaka ya laivaliu munaḡe. Bi Yelusalem sa ḡala munaḡe bi ḡalibona Deivida ena tubulelesa dobuna sai badae bi lava nuwaubamo sa miya.”

8

Laḡan waiḡolana ya natonatona ena ḡaba

4 “Temi koi beyavaiya,
temi lava wai kani geḡedi ko vavawaidoḡedoḡedi.
Bi ko ḡoeḡoena emi dobumo
waiyamoyamonidi ko laukivi gebogeboyedi.
5 Waiyawasi laḡanna bi laḡan waiwaiyawidi
edi saugemo ba ko wai papalanana gado,
‘Laḡandi sa nawa kamaḡa
bi ta munaḡa eda kani tai kunekunedi.
Bi kanidi maiidi ta tausaḡedi
te taugimala sa gimelidi bi mane laubanidi ta legaudi.’
Banina temi ko ḡoeḡoena ko munaḡa makai
bi taugimala ko kaiyovuḡedi. Bi lava edi wai kunekune mwalidi sa natomdi bi temi ko aiai sikesikeledi.
6 Temi kani gebogebodi
bi visuvisudi ko viliviliwaikapudi
bi ko wai kunekunedi.
Bamoda lava wai yamoyamonina em bai i vai,
maibena kaḡesuma maiina ḡaubona
bi mote i wai maii ba ko voiye te aubaimi ya wai taupaula.
7 BADA isanemo i giuwapana gado,
Mba isanana Islael lavedi a vivivile bi i giuna gado,
‘Mote kaka edi gebogebo
nuwagu ima yavuḡa.’

10 Bi tagu emi soi yà vitaledi
te nuwaboya.
Bi emi sale yà vitaledi
te ḡaba kwatululu.
Bi matabumi yà voiyemi
te gala yadiyadidi ko kotedi
bi dabemi ko ḡalidi.
Mba laḡanina yà voiye te maibena
natum ḡemota ota i peki bi nuwaboyana,
ba maibena laḡan waiḡolana.”

Diyona

Lainuwanega

Niga bukanemo ba i giuweda te Maimaituwa ena nuwavaina lava matabudi lisidimo mote Islael lavedi taudiga. Maimaituwa, Diyona i yoge te taugiuwatana bi tana ya nawa Asaliya dobuna noponemo bi Ninive tauninemo te mba lavedi sa miyamiyana ya giuwedi te edi gebogebo sa gosedi bi Maimaituwa sa voteyeteye. Bamoda mainana sa voiyena ba mote ima kovogidi bi ya kavisuvisudi.

Diyona BADA i lau kasagaigaiye

1 Lagan gemota BADA i giu yovona Amitai natuna isana Diyona lisinemo gado, 2 "Tam
kwa nawa Ninive taunina dididiginemo bi lava lisidimo kwa lauguguya banina e kitedi
te kauwa gebogebodi sa voivoiyedi taunana aubaina yà kovogidi."
3 Bi gega te Diyona, BADA i lau kasagaigaiye bi eta tabuna i kaiwata. Te i nawa Diyopa
tauninemo bi gome waga i banavi i nawanawa Spein. Wagana i wai maii bi i gelu te maso,
BADA i naile kamage bi i nawa Talisis.*
4 Tedi a nawanawa ba BADA yavala bagibagina i giukamage nisa pounemo te i talatalaga
ba nisa i wai labalabamana mai oya tabudi bi i wai nuwa nainaila kauwa te gotona maso
waga i dousena. 5 Kamaina bi waga taunoyaena a naila tinatinamuli bi gemogemotaga
ai baga saga edi maimaituwa lisidiga. Mba mulinemo a miya moito bi gonagona ai kulu
yovo nisamo te waga ya tekateka. Bi nove waga nopo otinemo ba Diyona i kena kwavu.
6 Bi waga tauvelauyena i nawa nove lisinemo bi i giuwena gado, "Tam bai aubaina kuna
kena? Ku moito bi em maimaituwa lisinemo kwa laupali bamoda kalinam ya vaiye bi ya
saguda te mote tama bulu."
7 Kamaina bi waga taunoyaena ai gemotidi bi a ogatalana gado, "I visu te ta koitili bi ta
sibe kauwe te lava isana ena pilipili." Sauginemo a koikoitili ba Diyona isana i laumagata.
8 Kamaina bi ai talayena gado, "Ku giu, niga pilipilina lisidemo i tubugana ba aiyai tai
wavu? Tam em noya bai? Tam bamo bi kuna nato? Dobu isana lavam? Tam em dam
bamo lavedi?"
9 Diyona edi giu i waimunena gado, "Tagu Gibulu lavagu BADA, Maimaituwa
taulauduneyena, tana mala, nisa bi dobu i voiyedi."
10 Lagannemo i giugiuwedi ba tedi a naila gulata bi ai talayena gado, "Kauwa kana gebo
kuna voiye!" Waga taunoyaena a sibe te tana BADA i nainaile kamage banina tana kaikana
i gei giuwedi. 11 Kamaina bi yavala ma labamina i dididiga yabayababa bi ai talayena
gado, "Bai kauwina lisimmo ka voiye bi labama ya lautautau?"
12 Diyona i giuwedina gado, "Tagu egu wavu te yavala bagibagina konai galo. Ko lage-
tigu te nisamo ko pwalage yovogegu, kaka daumola ya kena bi labama ya nuwagavuka."
13 Gome waga taunoyaena mote a goe te maso Diyona a pwalage yovoge nisamo,
taunana aubaina a lau gaigailisi te maso waga a nawe diyadiyamo. Bi gega te a giu kasage
bi yavala ma labamina yagolo te i sagasaga yabayababa. 14 Kamaina bi BADA lisinemo
ai bagana gado, "Aee BADA, ka laulaupali te niga lavana visuvisuna ena yawasana
ka bwalina bi dabanemo kama peki. Niga kauwina tam em gowana luvanemo ya
tubutubuga."
15 Gome tedi Diyona a lageti te nisamo a pwalage yovoge, te nisa magemota i daumoli.
16 Niga mai kauwina a kitakita ba BADA a naile gulate bi lisinemo a lausewasewa bi kota
BADA lisinemo a giuwapa te aubaina sa noya.
17 ✡BADA iyana dididiga i giukamage te Diyona i guda bi iyana bwaganemo i miyana
lagan faiona bi dudubala faiona.

2

Diyona ena pali

1 Diyona mba iyenina noponemo bi BADA ena Maimaituwa lisinemo 2 i laupalina gado,

"Oo BADA egu pilipilimo
tagu lisimmo ei baga bi kalinagu kuna vaiye.
Tagu nove dom noponemo lava pekipekidi edi
gabumo sagu ei bagae bi kalinagu kuna vaiye.
3 Kuna pwalage yovogegu bi e daululu

* **1:3:** Talisis taunina ba Spein dobuna noponemo. ✡ **1:17:** Met 12:40

te nisa dibuotinemo e tava.
Bi ḡome nisa wai velavelauna i sumatawagu.
Tam em labama i wai kwesitawagu.
4 Bi nopogumo e wai nuwanoḡonoḡotana bena kage
tagu tam lisimmo bi kuna kwavivaigu.
Bi geḡa te em vanuwa waiyawa
kaka yà kita munaḡe.

5 Tagu diyagu matabuna nisa taunaḡa
bi nisa waidomdomnemo yawasigu tausaḡena e kabikasaḡe.
Bi nisa ḡaweḡawedi dabagu a sumatawi.
6 Tagu e daululu yovona oya dibu otidimo.
Ḡome waidom bekunemo biliwelokomo e miyamiya
bi eta matabuna gudugudunа,
bi geḡa te tam BADA egu Maimaituwa kunai yawasanigu.
Bi nisa waidomnemo kuna solu saḡegu.
7 Laḡannemo egu noḡota i kovi,
bi e noḡoti te niga egu yawasana damona,
ba ḡome e noḡoti makaiḡem
bi lisimmo e laupali.
Bi noke em vanuwa waiyawemo kalinagu kuna vaiye.
8 Lava mabai maimaituwa ḡesaudi sa laulauduneyedina,
ba Maimaituwa ena sagu a daboke.
9 Bi tagu tam yà kasaḡesaḡem
bi lisimmo yà lausewasewa.
Bai yà giugiuwapaena ba yà voiye.
Tam BADA yawasana tauvitegu.”

10 Kamaina bi BADA iyana i giuwe te Diyona i nawe diyadiyamo i waiḡilo kamaḡe.

3

Diyona BADA i voteyeteye

1 BADA i giu yovo munaḡa Diyona lisinemo. 2 Bi i giuwena gado, “Kwa nawa Ninive taun dididigi otinemo. Bi bai e giugiuvitemna kwa lauguguyae.”
3 Kamaina bi Diyona, BADA i voteyteye bi i nawa Nineve taunina dididiginemo, luvana laḡan faiona taunina sa babala koviye. 4 ✡Diyona tauninaḡa i nawa bi i laulauguguya. Bi i laulauguguyana gado, “Laḡan 40 matemimo sa kenakena bi mulinemo ba Ninive taunina BADA ya kagebogebo.” 5 Ḡome Ninive lavedi Maimaituwa giuna ai sumaḡe. Kamaina bi ai anina te lava matabudi sa udi. Noke waibabada lisidimo te i yovo lava yababa lisidimo i laukamaḡe. Tedi gala yadiyadidi a kotedi bi a udiudi, niga mai a voivoiyena ba a wai maḡati munaḡedi te a kuvakuvasa.
6 Laḡannemo Ninive edi ḡalibona lauguguya giuna i vaivaiye ba ena ani miya gabunemo i miya moito bi ḡalibona galedi i kotekotena i kaikamaḡedi. Bi ani udi galedi i kotedi bi i miyatulu gobusemo.
7 Ḡalibona ena waibabada vaitedi edi giu bagibagina mba tauninaḡa ai babali nawe lava matabudi lisidimo. Tana niga mainana i giu,

“Lava matabumi bi em ḡamoḡamo nananakidi te keikeilikidi mote bai koma kani bi koma tego. 8 Lava bi ḡamoḡamo matabumi ani udi galedi ko kotedi. Lava matabumi nuwemi tabutabudimo ko laupali bagibagi Maimaituwa lisinemo bi emi kauwa gebogebodi ko gosedi. 9 Mba mainana kaka male Maimaituwa ena medi dididiginemo nuwana ya vitale bi ya launuwatoiyeda te mote tama peki.”

10 Maimaituwa i kitedi te giukauwemo edi kauwa gebogebodi a gosedi, taunana aubaina i launuwatoiyedi bi nuwana i vitale te bai i giugiuwena mote ima voiye.

4

Maimaituwa ena launuwatoi bi Diyona ena medi

1 Bi Diyona mote i wai nuwavisu bi i medi banina BADA lavedi mote i kovoḡidi. 2 ✡Bi BADA lisinemo i laupalina gado, “Oo BADA laḡannemo egu malagaimo e miyamiya bi

✡ **3:4:** Met 12:41 ✡ **4:2:** Pot 34:6

em yawasana e sibe aubaina mote yà giuwatawatam, taunana aubaina waiḡapa e gose kamaḡem bi e nawa Talisis. Tagu e sibem te Maimaituwa laulau kivivisuvisum bi laulau nuwatoim, mote medimedi makaim. Tam em nuwavaina kenakena nonoḡina aubaina, nuwam kuna vitale te mote ku kovoḡidi. 3 ✡Taunana aubaina miya e daboka bi i visu te yà peki."

4 Bi BADA, Diyona ena giu i wai munena gado, "Em sibe bai, dabanemo kwa medimedi."

5 Ḡome Diyona taun i potiyovo kamaḡe bi i nawa beubeu yawaninemo i miyatulu. Ena kape i voiye bi dibunemo i miya bi i waiwai mayavai te Ninivemo bai ya tubuḡa. 6 Kamaina bi BADA, Maimaituwa kai i wai anine te ḡome i duga saḡa, te Diyona ena wagulu i tubuḡa, te yai wagulu kauwa. Bi tana mba kaina i wai nuwavisu gulate.

7 Bi laḡan i sako olaolalemo Maimaituwa mwatamwata i giukamaḡe te mba kaina i koi wai poki. 8 Laḡannemo suwala i lovotava ba Maimaituwa suwala i voiye te i wai poya gulata. Bi poya ma yavalina i lausuve te Diyona i poyapoyana eete i laugilibubu. Ḡome i ḡoe te maso i peki. Bi i giuna gado, "I visu te yà peki kaka yà miyamiyana."

9 Ḡome Maimaituwa, Diyona i giuwena gado, "Em sibe bai bi kaina dabanemo kuna medi?" Bi Diyona, BADA ena giu i waimunena gado, "Tagu egu medi gulata, i visu te yà peki."

10 Kamaina bi BADA, Diyona i giuwena gado, "Tam kaina mote ku wadi ee ku wai duga bi kwa wai nuwaboyae. Niga kaina ba dudubala ḡemota noponemo i duga saḡa bi dudubala wai labunemo i poki. 11 Giukauwa te niga taunina e launuwatoiye, banina ei nuwaboya gulata te lava wapana 120 tausan i waimuli, mainana kota ḡamoḡamo wapedi. Ninivemo lava sa miyamiyana, tedi visu bi gebo sa voivoiyena mote si sibe."

✡ **4:3:** 1 Ḡali 19:4

Maika

Lainuwanega

Giu niga bukanemo ba gado, Maimaituwa tana didimanina bi i ḡoeḡoena lava kota mainana didimanemo sa miya. Maimaituwa, Maika i yoge te taugiuwatana bi tana giuna Diuda bi Islael lavedi ya giuvitedi.

Edi ai kaukauwa i giu waimaḡatidi, maibena wailavabiu, nuwaḡasaḡa, kaiyovu bi waikulavai mba kauwidi lava wai yamoyamonidi lisidimo sa voivoiyedi. Taunana aubaina mba lavedi i giuwedi te kauwidi gebogebodi sa gose kamaḡedi bi Maimaituwa ena ḡowana sa voiye. Maika Keliso i gei giuwata bi kota bamo dobunemo ya tubuḡa.

5

Maimaituwa tauwaibada Betliḡemmo i giuwapae

1 Yelusalem lavemi, emi tauwaiḡaviya ko yoge tavaitedi,
bi gabu ḡemota sai ḡemotidi.
Ḡaviya a ganapaniyem bi sa suluvaim.
Mba ḡavidi kaka mada sa vai
bi Islael tauwaibadaena, gadigadinemo sa talaḡa.

2 ✡BADA i giuna gado, “Betliḡem Eflata
tam ba taun ḡaubona Diuda noponemo.
Tam dabammo kaka Islael tauwaibadaena yà natome.
Tana wala nove pakanemo mai miyamiyana.”
3 Taunana aubaina BADA Islael lavedi i legaudi te edi ḡaviya nimedimo i sivudi
bi a miyana eete maibena waivini ya supisupi te yai bewana.
Islael lavedi wali dobuḡa a panipani nawedina,
ba sa tava munaḡa te Islael lavedi ḡesaudi vaitedi sai ḡemotidi.
4 Tana laḡannemo ya natona kaka BADA ena ḡailisimo ena lava yai badayedina maibena tauwaiḡamoḡamo.
BADA ena Maimaituwa waibada ḡailisina i vite te ya voiye.
Bi edi ḡaviya ya moito galamedi,
banina dobu matabudi kaka tana sa vivile gulate.

✡ **5:2:** Met 2:6

Sakalaiya

Lainuwanega

Sakalaiya ena buka ya giugiu te bai matabudi Maimaituwa yawai badaedi, ena lava ya labelabedi bi ḡailisi ya vitevitedi bi kota lisidimo kauwa visuvisudi ya voivoiyedi. Maimaituwa Sakalaiya i vine te taugiuwatana te ena lava lisidimo giuna ya giuwedi. Bi tedi maso a voteyteye bi ena noya a voiye bi kauwa gebogebodi tauvoiyedi ba ya kovoḡidi bi lava visu tauvoiyena ba ya laivaliudi te ena lava.

Sakalaiya Keliso i gei giuwata kaka ya nato bi ena lava sa daboke. Bi Maimaituwa kaka muliḡa lava waisumeḡidi yai yawasanidi bi BADA yai ḡalibona te dobu yai badabadae.

9

Yelusalem edi ḡalibona kaka ya nato

9 ✡Saiyon lavemi, ko yasisi gulata
bi Yelusalem lavemi, ko binau gulata!
Emi ḡalibona ya natonato ko kita!
Ena kauwa didimanina bi ena ḡaviya i lauyovoḡedi.
Bi i sako yovoḡe te donki lau ewalinemo i gelu
bi donkina dabanaḡa ya natonato.
10 BADA i giuna gado, “Islaelmo seliot
aniwaiḡaviya yà kaikamaḡedi.
Bi Yelusalemo osi ani waiḡaviya yà kaikamaḡedi
bi kota pidu yà doukotokotodi.
Emi ḡalibona kaka nuwauba ya natome
dobu matabudi lisidimo.
Tana nisa te nisa yai badae
bi Ifleitis gaubina te i nawa dobu isu otinemo.”

12

10 ✡BADA i giuna gado, “Deivida ena tubulelesa bi lava ḡesaudi Yelusalemo miyemiyedi. Tagu kaka launuwatoi bi laupali Aluwina lisidimo yà ḡini yovoḡe. Ḡome kaka tana aiyai a gwali bi a waipekina sa kita banavi bi sa ḡabena maibena lava natunatudi lauḡemotidi bi kota maibena tautautuwaḡa sa peki bi sa ḡabeḡabedina mainana. 11 Mba laḡannemo, Yelusalem ba nuwaboya bi ḡaba ya saḡa gulata te maibena ḡalibona Ḡedad-Limon, Megido wapunemo a ḡabeḡabena mainana.”

13

1 BADA ḡaiḡailisina i giuna gado, “Mba laḡannemo kaka tovosa laulau pusuwalina ya yovo te Deivida ena tubulelesa bi Yelusalem lavedi koikoitau a laulauduneyedina edi gebogebo matabudi ya koḡa kamaḡedi.”

✡ **9:9:** Met 21:5 ✡ **12:10:** Met 24:20

Mak

Yesu bai i voivoiyena a gilumi wata

Yesu ena noya bi ena wailovelove niga bukanemo a gei gilumi. Niga bukana taugilumina mote aiyai i sibe kauwe. Bi lava nuwanuwauyeuyedi sa giugiu te Mak i gilumi. Mak tana mote Yesu ena tauwaikaiwatana 12 nopodimo. Bi lava ḡesaudi a noḡoti te Pita vaitena Loummo a miyamiya bi Pita i giugiuna i vaivaiyena luvanemo i gilumi. Tana mote bai matabuna i gilumi bi Yesu baibaiḡa i voivoiyedina taudidi i gilumidi.

Mak ena giu noponemo giu dabana dolidolina ba *Giu visuvisuna*. Tana ena buka noponemo Yesu ena wailovelove mote i gilumidi bi bai i nawa bi i voivoiyedina taudidi i gilumidi. Mai aluwa gebogebodi lava lisidimo i kwavidi, lava sidesidedi i waiyawasanidi bi edi gebogebo i noḡotikamaḡedi. Yesu bainewa kolosimo i peki bi ena kena moito taunana Mak i wailoveda.

Diyon taukabulu Yesu ena eta i yawasi
(Metiu 3:1-12; Luk 3:1-18)

1 Maimaituwa natuna Yesu Keliso, giuna visuvisuna ba niga mainana i tubuḡa,
2 Taugiuwatana Aisaiya i gilugilumina luvanemo, mainana i tubuḡa. Maimaituwa i giuna gado,
“Kwai beyavaiya, tagu egu tauwainoyanoya
yà gei giukamaḡe bi em eta ya yawasi.
3 ✡Lava ḡemota kalakalalelemo
ya binabinauna gado,
‘Bada ena eta ko kavisuvisu
bi ko kadidimani, tana ya natonato.’ ”
4 Taunana aubaina Diyon taukabulu, kalakalalelemo i tava bi lava i kakabuludi. Tana i lauguguyana gado, “Emi gebogebo ko gosedi bi ko nato yà kabulumi bi Maimaituwa emi gebogebo ya noḡoti kamaḡedi.” 5 Lava wapewapedi Diudiyamo bi Yelusalemmo miyemiyedi a nawa Diyon lisinemo. Bi edi gebogebo a kuvesidi bi Diyon Diyoudan gaubinemo i kabuludi.
6 Diyon ena kotekote ba kamelo kapalina vatuvatulina bi ena tagilolo ba ḡamoḡamo kwapina. Bi kanaya ba kapau bi iwavi. 7 Bi lava i giugiuwedina gado, “Lava muliguḡa ya natonatona ba laukaiotina mote mai tagu. Tagu mote ḡemoḡemotigu te ya laudulu bi ena kaḡesuma yà kaikamaḡe. 8 Tagu gaubemo yà kakabulumi bi lava muliḡa ya natonatona tana Aluwa Waiyawemo ya kabulumi.”

Diyon Yesu i Kabulu
(Metiu 3:13-17; Luk 3:21-22)

9 Mba laḡannemo Yesu Galili noponemo malagai Nasalet i gose bi i nawana Diyon lisinemo. Bi Diyon Diyoudan gaubinemo Yesu i kabulu. 10 Bi Yesu gaubemo i laulaulovotava ba mala nuwawasana i kita. Bi Aluwa i yovona lisinemo kitana maibena gabubu. 11 ✡Bi Maimaituwa kalinana malaḡa i yovona gado, “Tam ba natuotigu, nuwapougu lisimmo yà wainuwavisu.”

Seitan Yesu i wai Laulubu
(Metiu 4:1-11; Luk 4:1-13)

12 Mote lofana te Aluwa Yesu i wai doli nawena kalakalalelemo. 13 Ḡome i miyana laḡan 40 nopodimo bi Seitan Yesu i wailaulubu. Bi gunuwala ḡamoḡamodi vaitedi bi aneya a yovo te a sagu.

Yesu taugomo 4 i yogedi te sa kaiwata
(Metiu 4:12-22)

14 Ḡalodi Diyon biliwelokomo i sako nawe mulinemo Yesu i nawa Galilimo bi Maimaituwa giuna visuvisuna i lauguguyaye. 15 ✡Tana i giuna gado, “Maimaituwa ena waibada lava lisidimo saugina i tava. Emi gebogebo ko kuvesidi bi giuna visuvisuna koi sumaḡe.”
16 Yesu Galili topana diyanaḡa i nawanawa bi Saimon ma tasina Endulu i kitedi. Tedi topamo a gomogomo, banina tedi ba taugomogomo. 17 Yesu i giuwedina gado, “Ko nato ko kaiwatagu. Temi bainewa iyana ko konekonedina mainana tagu yài lovelovemi te lava ko konedi.” 18 Tedi ma ḡemota edi gomo a gose kamaḡedi bi Yesu a kaiwata.

✡ **1:3:** Ais 40:3 ✡ **1:11:** Pak 22:2; Ais 42:1; Met 3:17, 12:18; Mak 9:7 ✡ **1:15:** Met 3:2

19 Yesu i taunawanawa mote lofana te Diyebedi natunatuna Diyemes bi tasina Diyon i
kitedi. Tedi wagamo edi gomo a vovokaukauwedi. 20 Lāgannemo wagamo i kitekitedi te i
yogedi, “Ko nato ko kaiwatagu!” Gome tamedi Diyebedi bi tausagudi wagamo a gosedi bi
Yesu a kaiwata.

Yesu aluwa gebogebona oloto noponemo i kwavivai
(Luk 4:31-37)

21 Yesu bi ena tauwaikaiwatana a nato Kapeniam malagainemo bi waiyawasi
lāganinemo i nawa bolu vanuwinemo bi wailovelove i wai tubu. 22 ✡Bi gome ena
wailovelove lava a vaivaiyena ba a tagugu. Banina tana ena wailovelove tabuna mote
mai waigake tauwailovelovedi mainana. Tana ena wailovelove vaiyena ba waibadana
tana lisinemo.*
23 Gome bolu vanuwinemo aluwa gebogebona oloto i sunesunegina i binauna gado,
24 “Tam Nasalet Yesuna kuna goena bai lisimaimo kwa voiye? Tam kuna natona kwa
ka gebogebomai ee? Tagu e sibem tam aiyai? Tam waiyawa gemota Maimaituwa lisinaga
kuna yovo.”
25 Yesu aluwa gebogebona i giuwena gado, “Kumiya moimoisili bi oloto ku potiyovo
kamage!” 26 Aluwa gebogebona oloto i ka galagalali bi i voiye te i pekibubu bi i lau
potiyovo kamage.
27 Lava matabudi gome a sove bi edi lava ai talayedina gado, “Niga bai kauwina ya
tubutubuga? Niga wailovelove valivaliuna, tana waibada lisinemo te aluwa gebogebodi
ya giuwedi bi kalinana sa kaikaiwata.” 28 Yesu giuna ma gemota Galili dobuna matabuna
i na yagosi.

Yesu lava wapewapedi i wai yawasanidi
(Metiu 8:14-17; Luk 4:38-41)

29 Tedi bolu vanuwina a gosegose, ba tana Diyemes bi Diyon vaitedi a nawa Saimon bi
Endulu edi vanuwemo. 30 Bi mba vanuwinemo Saimon lawana gaugaululu i vai bi ena
gabumo i kenakena. Tana i sida aubaina te Yesu a tainuwatau. 31 Kamaina bi Yesu i nawa
waivini nimanemo i kabi bi i solu waimoito. Gaugaululu ma gemota i kovi bi waivini i
moito te i wai kanidi.
32 Mba aubiganemo suwala bulubulumo† lava matabudi edi lava sidesidedi bi aluwa
gebogebodi a sunesunegidina a avala tava Yesu lisinemo. 33 Tedi matabudi vanuwina
didiyaunemo ai gemotidi. 34 Bi Yesu edi sida tabudi bi tabudi i wai yawasanidi. Bi kota
aluwa gebogebodi vaitedi i wai potiyovodi. Bi aluwa gebogebodi a sibe te Yesu tana
Maimaituwa ena Vinevine. Taunana aubaina mote i wai aninedi te sa giu.‡

Yesu Galilimo i lauguguya
(Luk 4:42-44)

35 Olaolalemo dobu mawai dudubalina, Yesu vanuwa i gose bi i nawa dobu guyuwinemo
bi i laulaupali. 36 Saimon bi ena lava vaitedi a nawa a tavuge. 37 Tedi tana a banavi bi a
giuwena gado, “Lava matabudi tam sa tavutavugem.”
38 Bi Yesu i giuwedina gado, “Ta nawa malagai gesaunemo bi diyadiyanaga bi tedi vaitedi
lisidimo yà lauguguya. Taunana aubaina e tava.” 39 ✡Kamaina bi tana Galili dobuna i
nawa yagosi bi bolu vanuwidiga i laulauguguya. Bi kota lava nopodimo aluwa gebogebodi
i kwavidi a potipoti yovo.

Yesu oloto sida kapa vaivaina i wai yawasani
(Metiu 8:1-4; Luk 5:12-16)

40 Oloto sida kapa i vaivaina i tava Yesu kage pakanemo tuwapekana i wai tupagwaligе
bi i giuna gado, “Bamoda kwa goena, te kwai yawasanigu.”§
41 Yesu oloto i kita te i launuwatoiye, bi nimana i tugu te i taukoni bi i giuwena gado,
“Kamaina yà goegoena, kwa yawasana!” 42 Mote lofana te, sida kapa oloto i gose bi i
yawasana. 43 Kamaina bi Yesu oloto i wai gakena gado, 44 “Mote aiyai gesauna kuma

---

✡ **1:22:** Met 7:28,29 * **1:22:** Wala Maimaituwa Mousis waigake i vite te Islael lavedi maso a kaiwata.
† **1:32:** Suwala bulubulumo banina ba waiyawasi lāganna lāganina i kovi. Diu edi waiyawasi lāganina palaide suwala
bulubulumo i wai tubu bi satade suwala bulubulumo i kovi. ‡ **1:34:** Mote i wai aninedi te a giu banina Yesu i sibe
te aluwa gebogebodi yai aninedi bi sa giuna, tana Vinevinena tauwaiyawasana ba lava saegeli te gaviya yai badae a
noğonoğoti te tauwaiyawasana bena mainana (Diyon 6:15). ✡ **1:39:** Met 4:23, 9:35 § **1:40:** Diu edi waigakemo
lava sida kapa vaivaina ba yavana tabunemo miyamiyana. Diu ai gakedi te mote aiyai ima taukonidi. Lava gebogebodi
ai gakedi te mote bolu vanuwinemo sima laudune e malagaimo sima miya. Bamoda aiyai gebogebona bi i yawasanana
ba i visu munaga bi Maimaituwa matanemo tana kamaina. Lava vaitedi sa miya malagaimo bi ya laudune Maimaituwa
ena vanuwemo.

giuwe. Kwa nawa pilisi sewasewa taugabuna lisinemo bi ya kitam. Bi Mousis sewasewa i giugiuwena mainana kwa voiye, te lava sa kitam te tam kuna yawasana."**
45 Gēga te oloto i nawa bi lava i giu nawedi bai lisinemo i tubutubūgana giuna i ka didigi. Taunana aubaina Yesu mote masagabōga i nawanawa taun. Bi tana i nawa dobu ūyuwidiga i miyamiya nawa. Bi yagolo te lava bamo miyemiyedi tana lisinemo a tavatava.

2

Yesu oloto sida tunipekipeki i vaivaina i wai yawasani
(Metiu 9:1-8; Luk 5:17-26)

1 Lagan visa a kovi mulidimo Yesu i munāga tava Kapeniammo. Lava a vaiye te Yesu i tava munāga vanuwemo. 2 Kamaina bi lava wapewapedi a tava ḡome bi vanuwa nopona bi mataetina ai wanavu. Yesu Maimaituwa giuna i giugiuwedi. 3 Bi olooloto 4 edi tau tuni pekipekina latilatina a avali tavaite. 4 Tedi mote ḡemoḡemotina te maso a valageta Yesu lisinemo, lava mataeta ai wanavu. Taunana aubaina a kaisāga vanuwa dabanemo, bi bamo Yesu i moimoitona luvaluvanemo bwada a koiyavusi. Kamaina bi edi tau latilatina ai dawe yovoḡe Yesu matanemo. 5 Yesu olooloto edi sumāga i kita aubaina oloto tuni pekipekina i giuwena gado, "Natugu, em gebogebo yà noḡonoḡoti kamaḡe."
6 Ḡome waiḡake tauwailovelovena mainana a vaivaiye ba nuwedimo ai nuwanoḡonoḡotana gado, 7 "Maimaituwa taunāga gebogebo taunoḡoti kamaḡedi bai aubaina niga lavana mainana ya giugiu? Tana bena Maimaituwa vaitena ḡemoḡemotidi, ee?"
8 Tedi mai a wai nuwanoḡonoḡota ba Yesu ma ḡemota nopodi i sibe. Bi i giuwedina gado, "Bai aubaina nopomimo mainana ko wai noḡota? 9 Bamo giuna i tekateka oloto tuni pekipekina lisinemo, 'Ku moito em kebana kwa avali bi kwa nawa, ee em gebogebo e noḡoti kamaḡe?' 10 Niganana kaka yài lovemi bi ko sibe te Tana Taunana Natuna waibadana i vai te dobumo gebogebo ya noḡotikamaḡedi." Ḡome Yesu oloto tuni pekipekina i giuwena gado, 11 "Kwa moito em kebana kwa avali bi kwa nawa em vanuwemo." 12 Lava matabudi a kitakita bi ma ḡemota i kena moito, ena kebana i vai bi i nawa. Tedi ḡome a sove bi Maimaituwa a ka saḡesaḡena gado, "Tama niga kauwina mote bamo mainana ka kitakita."

Yesu Livai i yoge

13 Yesu Kapeniam i gose bi i munāga topa diyanāga i nawanawa. Bi lava kumna a tava lisinemo bi i wai lovelovedi. 14 Tana i nawanawa te Alupias natuna Livai i kita, takis anilaitupana vanuwinemo i miyamiya. Kamaina bi Yesu i giuwena gado, "Ku kaiwatagu!" Livai i miya moito te Yesu i kaiwata.
15 Mba aubiganemo Livai ena vanuwemo, Yesu ena tauwaikaiwatana vaitedi bi takis taulaitupa bi gebogebo lavedi wapewapedi vaitedi a kanikani.* 16 Palisi mabai waiḡake tauwailovelovena a kita te takis taulaitupa bi gebogebo lavedi Yesu vaitena a kanikani. Taunana aubaina Palisi Yesu ena tauwaikaiwatana a giuwedina gado, "Bai aubaina tana niga lavedi vaitedi sa kanikani?" 17 Yesu i vaiyedi bi edi giu i waimunena gado, "Lava yawayawasanidi mote doketa sima ḡoeḡoe bi lava sidesidedi doketa taudidi sa ḡoeḡoe. Tagu e yovona mote didimana lavedi aubaidi bi gebogebo lavedi aubaidi."

Udi ena waitala

18 Lagan ḡemota Diyon taukabulu ena tauwaikaiwatana bi kota Palisi a udiudi. Lava ḡesaudi a tava Yesu lisinemo bi ai talayena gado, "Bai aubaina Diyon taukabulu ena tauwaikaiwatana bi Palisi edi tauwaikaiwatana sa udiudi bi tam em tauwaikaiwatana geḡa?" 19 Yesu i giuwedina gado, "Bai aubaina lawelawena ena tauliso sa udi? Tedi mote sima udi banina lawelawena yaḡolo tedi vaitedi. 20 Bi lagan yaḡolo ya natonatona ena ḡaviya sa kaikamaḡe mulinemo kaka ena tauliso sa udi."
21 Lava mote ḡemoḡemotina te gala puselina valivaliuna ima vai bi gala wadubona vaitena ima popo waiḡemotidi. Bai aubaina, galana valivaliuna male gala wadubona ya lisi wai didigi.† 22 Aiyai mote waen valivaliuna ima vai bi galele wadubonemo ima ḡini

** **1:44:** Pilisi ba puyo taugabuna lava aubaidi Maimaituwa matanemo. Tana oloto ya kamaḡati te ena sida kapa i kovi. * **2:15:** Mousis waiḡake i gilumidi bi Palisi mba waiḡakedi matabudi a kaikaiwata kauwedi. Bi kota Diu edi vaivai bi vaivai ḡesaudi ai tubudi bi a kaikaiwatedi. Tedi a giu te mabai niga waiḡakedi mote a kaikaiwatedi ba tedi lava gebogebodi. † **2:21:** Tagu yawasana valivaliuna e natome. Bi temi emi vaivai wadubona vaitena tai ḡemotina mote ima kena kauwa. Mote aiyai gala puselina valivaliuna ima vai bi gala wadubona vaitena ima popo ḡemoti. Bamo te mai i kauwena ba sa koḡakoḡana sauginemo gala valivaliuna ya ḡoḡosi bi gala wadubona ya lisi waididigi.

yovoge. Bamoda mainana ya voiyena ba waen galelena wadubona ya nuwa golu te galele bi waen sa gebogebo. Gega te tana maso waen valivaliuna i vai bi galele valivaliunemo i gini.‡

Waiyawasi lagannа Waitalana

23 Waiyawasi lagannemo Yesu bi ena tauwaikaiwatana vaitedi witi daibinaga a nawanawa bi witi banidi a tanodi bi a kanikanidi. 24 Taunana aubaina Palisi Yesu a giuwena gado, “Ei! Mba tama ema waigake te em tauwaikaiwatana mote maso mai a voiye waiyawasi lagannemo.” 25 Yesu giu i wai munena gado, “Temi Deivida bai i voivoiyena mote bamo ko iyevi? Sauginemo tana bi ena lava vaitedi kani a peki bi a goe te maso bai a kani. 26 ✡Kamaina bi i nawa Maimaituwa ena vanuwemo bi buledi Maimaituwa vitevitena i vai bi ena lava vaitedi a kani. Niga kauiwina pilisi sagasaga guletina Abiyata ena waibada sauginemo i tubuga. Waigake ena luvamo mba buledina pilisi taudiga sa kanikani. Bi gega te Deivida i vai bi ena lava vaitedi a kani.” 27 Yesu giu i waikenana gado, “Waiyawasi laganinа ba lava aubaidi. Bi waiyawasi lagannа mote lava imai badaye.” 28 Niganana kona kita, Tana Taunana Natuna, tana waiyawasi laganinа badana.

3

Yesu Oloto Nimana Pekipekina I Wai Yawasani
(Metiu 12:9-14; Luk 6:6-11)

1 Waiyawasi lagannemo Yesu i munaga nawa bolu vanuwinemo. Bi gome oloto nimana pekipekina i miyamiya. 2 Bi lava gesaudi Yesu a wainene te sa kita, te waiyawasi lagannemo oloto nimana pekipekina yai wai yawasani te sai wavu. 3 Yesu oloto nimana pekipekina i giuwena gado, “Ku moito kwa saga lava matedimo.” 4 Bi lava i wai talayedina gado, “Egu lava, eda waiyawasi lagannа ena waigake bainewa ya giugiu? Lava ta sagu ee ta kita kamage, tai yawasani ee ta kagebogebo?” Bi tedi a miya moimoisili. 5 Lava i kita nawedi te nopodi bagibagidi aubaina te tana nuwana i lai medimedi bi gega te i wainuwapoyaedi. Kamaina bi oloto i giuwena gado, “Nimam ku tugu.” Gome oloto nimana i tugutugu ba i yawasana.

6 Palisi mai a kitakitana, tedi pali vanuwina a gose bi a nawa Alodi ena muli lavedi lisidimo. Bi Yesu kana pota a yesi te maso ai peki.

7-8 Yesu ena tauwaikaiwatana vaitedi mba malagaina a gose bi a nawa gelemo, Galili topana diyanemo. Bi Galili lavedi kumna a kaiwatedi. Bi bai matabuna i voivoiyena a vaiye bi lava wapewapedi Diudiyaga, Yelusalemga, Idumeya bi Diyoudan noi nevanemo, Taiya bi Sidon lavedi a tava Yesu lisinemo. 9-10 ✡Lava kumna sima dubutawi taunana aubaina te ena tauwaikaiwatana i giuwedi te waga sa kanonogi. Banina tana lava i waiwai yawasanidi, aubaina mabai sidesidedi a wai bibibina te maso a taukoni bi a yawasana. 11 Gome lava aluwa gebogebodi a sunesunegidinа Yesu a kitakita te matanemo a nuwalikwa bi a galagalalana gado, “Tam, Maimaituwa natuna.” 12 Bi Yesu aluwa gebogebodi i wai gakedi te mote aiyai sima giuwe te tana aiyai.

Yesu giugiukamagedi 12 i vinedi
(Metiu 10:14; Luk 6:12-16)

13 Yesu i nawa oya dabanemo bi tedi mabai i goegoedinа i yogedi bi a nato lisinemo. 14 Tedi 12 i vinedi bi i wai isedina, *giugiukamagedi.* Tana i giuwedina gado, “Tagu e vinemi te temi tagu vaitegu. Tagu yà giugiukamagemi te ko nawa ko lauguguya, 15 bi waibada ko vai te aluwa gebogebodi ko kwavidi.” 16 Niga 12 i vinevinedina isedi ba

Saimon (i wai isana *Pita**),
17 Diyebedi natunatuna Diyemes bi tasina Diyon i wai isedina *Boaneges*, niga isana banina ba palele natunatuna.
18 Endulu,
Filip,
Batolomiu,
Metiu, isana gesau Livai,
Tomas,
Diyemes Alupias natuna,
Tadias,

---

‡ **2:22:** Diu edi kwagi ba gamogamo kwapidi. Lagannemo gamogamo kwapina i wadubona ba pulopulo sa saga te kwagi ya suve sali. ✡ **2:26:** 1 Sam 21:1-6 ✡ **3:9-10:** Mak 4:1 * **3:16:** Isa Pita banina gakima.

Saimon tana ba Selot†
19 Bi Diudas Iskaliot tana taukaisolu.

Lava a giu te bena aluwa gebogebodi Yesu a sunēgi
(Metiu 12:22-32; Luk 11:14-23, 12:10)
20 Yesu i munāga vanuwemo bi lava kumdi a tava ai ḡemotidi, taunana aubaina Yesu
bi ena tauwaikaiwatana mote ḡemoḡemotina te maso a kani. 21 Sauginemo ena vanuwa
lavedi giuna a vaivaiye ba a nawa auwai dolinemo banina lava a giuna gado, “Yesu
i bu'uwa.” 22 ✡Waiḡake tauwailovelovena mabai Yelusalemga a tavatavana a giu te
penama edi bada taumudulele‡ Yesu i suneḡi te ḡailisi i vite bi aluwa gebogebodi ya
kwavikwavivaidi. 23 Kamaina bi Yesu i yogedi bi lautaulalamo i giuwedina gado, “Seitani
bainewa taunaga ya kwavi munaḡe? 24 Bamo dobuna lavedi sa dailidi bi sai ḡasiḡasina
ba taudiga sa ka gebogebodi? 25 Bi kota vanuwa ḡemota nopona lavedi sa dailidi bi sai
ḡasiḡasina ba sai dabalalidi. 26 Bamoda Seitan ena dam sa dailidi bi taudiga sai ḡasiḡasina
kaka bamo mote sima tava. 27 Aiyai mote oloto ḡaiḡailisina ena vanuwa ima lolo, te
tana dolinemo ya panipani kaka ena ḡonaḡona ya legaudi. 28 Yà giugiu kauwemi te gebo
matabudi bi lava kuvalidi ba Maimaituwa ya noḡotikamaḡedi. 29 Bi bamoda aiyai Aluwa
Waiyawa i kuvalina ba Maimaituwa mote ima noḡotikamaḡe. Banina tana gebo ilailala i
voiye.”
30 Yesu niga mainana i giuna banina tedi a giugiuwena gado, “Tana aluwa gebogebona
i suneḡi.”

Yesu Ena Lava Otidi
(Metiu 12:46-50; Luk 8:19-21)
31 Yesu tinana bi tasitasina a tava didiyaumo bi ena giu a giukamaḡe. 32 Lava kumna
a miyamiya kwaikwaivivilena a giuwena gado, “Ei, tinam bi tasitasim oloolotodi bi
waiwaivinidi didiyaumo sa labelabem bi a ḡoeḡoena sa kitam.” 33 Kamaina bi Yesu i
giuwedina gado, “Bamo tinaguna bi bamo tasitasigudi?” 34 Tana lava ḡome a miyamiyana
i kita nawedi bi i giuna gado, “Tagu tinagu bi tasitasigu niga taudidi sa miyamiya. 35 Tana
aiyai Maimaituwa ena ḡowana ya voivoiyena ba tasigu, nuvugu bi tinagu.”

4

Taubayau Lautaulalana
1 Yesu Galili topana diyanemo wailovelove i waitubu munaḡe. Bi lava kumna a
tava a dubutawi aubaina te tana waga i poupoulena dadanemo i miya saḡa. Bi lava
matabudi gelemo a moito. 2 Tana lautaulalamo kauwa wapewapedi i wailovelovedi bi
enai lovelovemo niga mainana i giuwedina gado, 3 “Koi beyavaiya, taubayau i nawa
pesi au launaḡasedimo. 4 Laḡannemo pesi i laulaunaḡasedi, ḡesaudi etamo a talaḡa bi
mwanuwa a tava te a kani vaidi. 5 Bi ḡesaudi doḡa waitelitelinemo a talaḡa. Ḡome doḡa
sebunemo te pesi a duga makai banina doḡa ḡaubona. 6 Bi laḡannemo suwala i lovo tava
bi i lalalani ba pesi kalakalanapudi i lalawaipokidi, banina tedi lamlamdi mote a yovo
gulata. 7 Bi pesi ḡesaudi gedala nopodimo a talatalaḡana, ba a duga. Bi gedala pesi i
yavanidi. Taunana aubaina mote a bani. 8 Bi kota pesi ḡesaudi doḡa visuvisunemo a
talatalaḡana ba a duga a saḡa te a vota, ḡesaudi 30, 60 bi 100.” 9 Yesu i giuna gado, “Temi
waibeyemi te koibeyavaiya.”

Bai Aubaina Yesu Lautaulalamo i Giugiu
(Metiu 13:10-17; Luk 8:9-10)
10 Muliga Yesu taunaga i miyamiya bi ena tauwaikaiwatana 12 bi lava ḡesaudi lisinemo
a tava bi ai talaye te lautaulala banina bai.
11 Kamaina bi Yesu tedi i giuwedina gado, “Maimaituwa ena waibadana kenakena
waidavonina ba temi i vitemi. Lava tabudimo miyemiyedi tedi mwali matabudi
lautaulalamo yà giuwedi, 12 te bai Aisaiya i giugiuwena ya tubuga,
‘Tedi sa kitakitana
bi mote sima kita banavi.
Bi kota male sa vaivaiyena,
bi mote sima sibe.
Taunana aubaina mote sima nuwavitala Maimaituwa lisinemo,
te maso edi gebogebo ya noḡotikamaḡedi.’ ”

---

† **3:18:** Isa Selot banina lava damna mabai tedi Loum gabemanina tauwai ḡaviyena. ✡ **3:22:** Met 9:34, 10:25

‡ **3:22:** Gulik baibol i giuna Belsebul. Mba giuna banina ba taudou edi bada.

Doga Matabudi 4 Edi Titikuna
(Metiu 13:18-23; Luk 8:11-15)

13 Yesu tedi i wai talayedina gado, “Temi niga lautaulalana mote ko sibe? Lautaulala
ge̱saudi yà giuwedina mba bainewa bi ko sibedi? 14 Taubayau pesi i laulau nage̱asedina ba
lava Maimaituwa giuna ya giugiu nawena. 15 Bi lava ge̱saudi ba maibena pesi etamo
kulukuluvidi. Niga lavedi Maimaituwa giuna sa vaivaiyena bi Seitan ya sage̱a makai
nopodimo te giu ya kaikaikamage̱di. 16 Lava ge̱saudi maibena doge̱a waitelitelinemo,
tedi manuwavisudi giu sa vaivaiyena 17 bi lamlamdi gege̱a aubaina mote sima moimoito
didina. Lage̱annemo pilipili bi laukivigebogebo sa sage̱a, Maimaituwa giuna aubaina ba
tedi mage̱emota sa kuluva. 18 Lava ge̱saudi maibena pesi gedala nopodimo a talatalage̱ana.
Tedi Bada giuna sa vaivaiyena, 19 bi kota niga dobuna ena yawasana, mai mane ge̱oena bi
mwali ge̱saudi noge̱otidi sa tava te Maimaituwa giuna sa yavayavani. Taunana aubaina
tedi mote sima votavota. 20 Lava ge̱saudi maibena pesi doge̱a visuvisunemo wadiwadidi.
Niga lavedi ba giu sa vaiye, te nopodimo sa sako bi sa kaikaiwata. Tedi votedi ge̱saudi 30,
60 bi 100.”

21 ✡Yesu lava niga mai i giuwedina gado, “Lava piupiu i gabuna, mote bai sauginemo
ima vai te gulewa dibunemo ee bena dibunemo ima sako nawe. Bi tana masagabomo
ge̱akima dabanemo ya sako te ya yana. 22 ✡Mwali bai kankandavonina mulige̱a male ya
laumage̱ata. Bi mwali bai waiwai kwesina male ya laumasagabo. 23 Bamoda temi wai
beyemi te koi beyavaiya.”

24 ✡Bi kota lava i giuwedina gado, “Bai ko vaivaiyena, kamaina te ko vaiye kauwe.
Bamoda niga kauwina ko komaniyena ba Maimaituwa kauwa ge̱saudi yai lovelovemi te
ko sibedi. Bi kota tana kauwa wapewapedi ya vitemi. 25 ✡Aiyai niga kauwidi ya vaivaiye
kauwedina ba Maimaituwa tana lisinemo nuwauyauya yai lautawi. Bi aiyai mote ima
waibeyavaiya kauwa bi lisinemo ge̱aubona ya kenakenana kaka sa kaikamage̱e.”

Maimaituwa Ena Waibada Ya Dididigana Titikunina

26 Bi Yesu i giuna gado, “Maimaituwa ena waibada ena lava lisidimo titikunina ba niga
mainana: Lava pesi ena daibimo i wadidi. 27 Dudubala bi suwala tana ya kenakena ee
ya miyamiya bi pesi kamaina te sa dugaduga. Bi tana mote i sibe te bai ya tubutubuge̱a
28 Doge̱a taunage̱a pesi ya wai dugedi bi ya wai votedi. Dolinemo sa kalanapu te lugudi sa
sivudi bi sa love te sa buso bi banidi nopodimo sa sivudi. 29 Lage̱annemo pesi i tabutuna
ba lava ya tava te biliukomo ya laukoige̱avuka. Banina vililubu ena lage̱ani i tava.”

30 Yesu i giu munage̱ana gado, “Maimaituwa ena waibadana ena lava lisidimo ba bai ya
lau koiluvae te ko sibe? Ee bai lautaulalana tagu yà giuwe te ko sibe? 31 Mba maibena
wasiva pouna ge̱aubo otina doge̱amo ko wadiwadina. 32 Mulige̱a mba pesina ya duga te ya
didiga mote mai pesi ge̱saudi. Bi lagalagana waiyamonina damodamodimo mwanuwa
sawasawage̱a lovolovodi sa tava te sa laulau noge̱i.”

33 Niga lautaulalana bi lautaulala ge̱saudi vaitedi, Yesu Maimaituwa giuna lava edi
luvamo i giuwedi te maso a sibe. 34 Tana giu matabudi i giugiuwedina ba lautaulalamo
i giugiuwedi, bamo mote giu bai i giu otiedi. Bi kota lage̱annemo ena tauwaikaiwatana
taudige̱a ba tana giu bani otidi i giugiuwedi.

Yesu yavala bi labama i giu waitaudi
(Metiu 8:23-27; Luk 8:22-25)

35 Mba lage̱anna ge̱emotina aubiganemo, Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedina gado, “Ta
nawa noi nevanemo.” 36 Yesu wagamo bi ena tauwaikaiwatana tana vaitena a nawa. Bi
lava kumna ge̱ome gelemo a gosedi. Bi tedi edi waga bi waga ge̱saudi vaitedi a nawa.
37 Tedi a nawanawa te yavala didiga i tava. Bi labama wagamo i talatalage̱a te gauba
waga noponemo i waidubusage̱e bi ge̱otona te maso i wanavu. 38 Bi Yesu waga mulinemo
kunuwana dabanemo i kenakena. Kamaina bi ena tauwaikaiwatana tana a lainuwesi bi
a giuwena gado, “Tauwailovelove tam kwai nuwaboyaeda ee gege̱a? Niga ta peki!” 39 Yesu
i moito bi kalinana bagibaginemo yavala i giuwena gado, “Ku nuwage̱avuka.” Bi labama
i giuwena gado, “Ku lautautau.” Kamaina bi yavala i nuwage̱avuka bi daumola i kena
40 Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedina gado, “Temi bai aubaina ko nainaila? Temi ko
wai sumage̱a ee gege̱a?”

41 Tedi a naila bi taudige̱a ai giugiuna gado, “Niga tana aiyai? Te yavala bi labama i
giuwedi te kalinana a kaiwata.”

✡ **4:21:** Met 5:15 ✡ **4:22:** Met 10:26 ✡ **4:24:** Met 7:2 ✡ **4:25:** Met 13:12, 25:29

5

Yesu oloto aluwa gebogebodi a sunesuneḡina i waiyawasani
(Metiu 8:28-34; Luk 8:26-39)

1 Yesu bi ena tauwaikaiwatana Galili topana noi nevanemo, Gelasin lavedi edi
dobumo. 2 Sauginemo Yesu waga dabanemo i potipoti yovo te, oloto aluwa gebogebodi
a sunesuneḡina, tana tauyewamo bi i velau i tava Yesu lisinemo. 3-5 Niga olotona
tauyewaḡa miyamiya nawina, mote aiyai ḡemoḡemotina te ya katautau. Tana suwala
bi dudubala tauyewaḡa bi dakiḡa i binabinau nawa bi sabilemo tunina i sesesedi. Bi
tana laḡani matabuna kaḡena bi nimana seinimo a panipanidi bi geḡa te i katikati
ḡavuḡavukidi. 6 Sauginemo tana Yesu manekemo i kitakita, te i velau Yesu kaḡe pakanemo
bi tuwapekana i wai tupagwaliye. 7 Bi kalinana dididiginemo i binauna gado, “Yesu
Maimaituwa saḡasaḡa guletina Natuna, tam bai lisigumo kwa voiye? Maimaituwa
isanemo yà giugiuwem te mote kuma laukivi gebogeboegu.” 8 Niga mainana i giuna,
banina Yesu kaikana giuwena gado, “Tam aluwa gebogebom oloto ku potiyovo kamaḡe.”
9 Ḡome Yesu, oloto i waitalayena gado, “Tam isam bainewa?”

Te tana niga mainana i giuvitena gado, “Tagu isagu kumna tama ke wapa kauwa.”
10 Bi aluwa gebogebona yaḡolo te Yesu i waibaḡa gulate te maso mote i giukamaḡedi wali
dobumo.

11 Bi mba ḡome buwawa kumna dididiga a yabayaba oya nevakaunemo. 12 Taunana
aubaina penama Yesu ai baḡa gulatena gado, “Kwa giu kamaḡemai te buwawa lisidimo
te nopodimo ka sola nawa.” 13 Kamaina bi Yesu aluwa gebogebodi i giuwedi te oloto a
potipoti yovo kamaḡe bi buwawa nopodimo a sola nawa. Kamaina bi buwawa kumna
wapana 2 tausan dabakai a velauwata a yovoyovona ba topamo a tona.

14 Bi buwawa tauḡamodi a velau a nawa malagai nopodiḡa bi malagai diyadiyanaḡa bi
bai i tubutubuḡana, lava a giuwedi. Kamaina bi lava bai i tubutubuḡana au kitanemo a
tava. 15 Laḡanemo lavedi Yesu lisinemo a tava, ba olotona penama kumna a sunesuneḡina
a kita, i wai gala kauwa bi ena noḡota didimaninemo i miyamiya ba lavedi a naila kauwa.
16 Tedi mabai oloto aluwa gebogebodi a sunesuneḡina bi kota buwawa lisidimo bai i
tubutubuḡana a kitakitana lava ḡesaudi a giuwedi. 17 Taunana aubaina tedi Yesu ai baḡa
te edi dobu ya gose.

18 Laḡaninemo Yesu wagamo i gelugelu tena, oloto aluwa gebogebodi a sunesuneḡina
Yesu i wai baḡa te vaitena maso a nawa. 19 Bi Yesu mote i wai anine bi i giuwena gado,
“Kwa munaḡa em vanuwa lavedi lisidimo bi Bada bai lisimmo i voivoiyena bi ena lau
kivivisuvisu tedi kwa giuwedi.” 20 Kamaina bi oloto i modina i nawa malagai 10 nopodiḡa
bi bai Yesu lisinemo i kaukauwena, lava i giu nawedi. Bi lava a vaivaiyena ba a sove.

Yesu, Diyailesi natuna bi waivini ḡesau i waiyawasanidi
(Metiu 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 Yesu wagaḡa i munaḡa noi nevanemo i tava. Tana topa diyanemo i miyamiya bi lava
kumna a tava a dubutawi. 22 Bolu vanuwina taulabena isana Diyailesi i tava Yesu i kitakita
ba Yesu kaḡe pakanemo tuwapekana i waitupagwaliḡe 23 bi nuwana tabutabunemo i wai
baḡana gado, “Natugu waivinina ḡaubona i sida kauwa, ḡotona te ya peki. Aee, kwa nato
nimam dabanemo kwa sako te ya yawasana bi ya miya.” 24 Kamaina bi Yesu vaitena a
nawa. Bi kota lava kumna dididiga tana a kaiwata bi a bibibini.

25 Ḡome waivini ḡemota kwalabu wapana 12 kwasina i miyamiya kamakamaḡena.
26 Niga waivinina ena mane matabuna doketa lisidimo i waiyakali. Bena maso i
yawayawasana ba sida i dididiga. 27 Laḡannemo waivinina Yesu giuna i vaivaiye ba tana
lava kumna mododiḡa Yesu mulinaḡa i saḡa bi ena gala isu damodamonaḡa i taukoni.
28 Banina tana kaikana noponemo i wai noḡotana gado, “Bamoda Yesu ena galaḡa yà
taukonina ba yà yawasana.” 29 Noi taunana te waivini ena sida kwasina i miyamiya
kamakamaḡena i kovi. Bi tuninemo mayana i vai te ena wainuwatoimo i yawasana.

30 Yesu maḡemota mayana i vai te ḡailisi lisinemo i potiyovo. Bi i tauvitale lava kumna
nopodimo bi i wai talayedina gado, “Aiyai i taukonigu?”

31 Bi ena tauwaikaiwatana a giuwena gado, “Tam kuna kita te lava kumna sa bibibinim
bi kuna giu te aiyai i taukonigu?”

32 Bi tana yaḡolo te i wai laulau kita te aiyai ena gala i taukoni. 33 Waivini i noḡoti
munaḡe te tana i taukoni. Taunana aubaina tana manailina bi magusuna i tava Yesu
kaḡe pakanemo te tuwapekana i wai tupagwaliye bi mwali matabuna i ka maḡati. 34 Bi
Yesu waivinina i giuwena gado, “Keulo, em sumaḡa i wai yawasanim. Em sida i kovi bi
ma nuwaubam kwa nawa.”

35 Yesu yaḡolo waivini lisinemo i giugiu ba Diyailesi ena vanuwa lavedi a tava bi a
giuwena gado, “Tauwailovelove kuma kaka nuwalaḡalaḡa natum kaikana i kovi.”

36 Tedi mai a giugiu ba Yesu beya damodamonemo i vaiyedi bi bolu vanuwina taulabena
i giuwena gado, “Nuwam ima kulukuluva kwai sumaga ota.” 37 Yesu gome lava matabudi
i wai gakedi, kamaina Pita, Diyemes bi tasina Diyon taudiga tana vaitena a nawa. 38 Tedi a
nawa Diyailesi ena vanuwemo a tavatava ba lava i kitedi a gabagaba bi, a leleleyakeyake
bi a nusanusa. 39 Yesu vanuwa noponemo i valageta bi i giuwedina gado, “Bai aubaina
ko wai nuwapoyae bi ko gabagaba? Gomana mote i peki tana ya kenakena ota.”
40 Lava Yesu ai gwaigwaiye aubaina, lava i giuwedi a potiyovo dogamo. Kamaina bi Yesu
ena tauwaikaiwatana faiona bi gomana tamana bi tinana a saga noke gomana lisinemo.
41 Kamaina bi Yesu gomana nimanemo i kabi bi i giuna gado, “Talita kum.” (Niga giuna
banina ba keulo ya giugiuwem te kwa kenamoito.)
42 Ma gemota gomana i kenamoito bi i moito nawa. Niga gomenina ena kwalabu ba 12.
Lava niga kauwina a kita te a sove gulata. 43 Yesu lava i waigakedi te bai i tubutubugana
mote aiyai sima giuwe. Bi i giuwedi te gomana kani sa vite ya kani.

6

Nasalet lavedi Yesu a miyatautauliye

1 Yesu mba dobuna i gose bi i munaga ena malagai otinemo bi ena tauwaikaiwatana a
kaiwata. 2 Waiyawasi lagannemo* tana wailovelove i waitubu bolu vanuwinemo. Bi lava
wapewapedi gome ena wailovelove a vaivaiyena, tedi matabudi a tatava bi ai talapilina
gado, “Niga nuwauyauyana bamo i vai? Bi kota bamo gailisi i vai bi ani sove kauwidi
ya voivoiyedi? 3 Tana ba taukamda, Meli natuna. Bi tasitasina niga Diyemes, Diyousepu,
Diudas bi Saimon. Bi kota nuvunuvuna niga vaiteda, ee?” Kamaina bi Yesu a daboke.
4 Yesu tedi i giuwedina gado, “Lava gesaudi ba taugiuwatana sa vivivile bi ena dam bi
ena vanuwa lavedi ba mote sima vivivile.” 5-6 Taunana aubaina lisidimo mote ani sove
kauwidi i voiyedi bi lava sidesidedi visa ota lisidimo nimana dabedimo i sako bi i wai
yawasanidi. Bi Yesu i sove te lavedi mote ai sumage.

Yesu taukaiwatana 12 i giukamagedi te malagaiga a lauguguya nawa

Yesu i nawa malagaiga bi lava i wailovelovedi. 7 Tana ena tauwaikaiwatana 12 i giuwedi
te a nato lisinemo bi labulabuga i giukamagedi. Tedi waibada i vitedi te aluwa gebogebodi
sa vawaiubedi 8 bi kota niga mainana i giuwedi, “Ko nawanawana mote bai gidoina koma
vai, digona taunaga ko vai. Ko nawanawana mote kani, mote tana, mote mane koma
tagini. 9 Bi kagesuma ba ko kotedi bi kwama gidoi mote koma vai.” 10 Bi kota niga mainana
i giuwedina gado, “Bamo malagaidimo ko tavatava bi vanuwinemo sa giuvaimina, ba
vanuwidimo ko miyamiyana eete malagaina ko gose. 11 ✡Bi bamoda lava mote sima goemi
bi mote simai beyavaiyemi, kamaina te kagemi gobusidi ko lai kulukuluvidi bi ko gose
kamagedi. Mba ba wailove te muliga lisidimo bai ya tubugana, mba tedi edi wavu.”†
12 Kamaina bi ena tauwaikaiwatana a nawa bi lava lisidimo a lauguguya te lava maso
edi gebogebo a kuvesidi. 13 Tedi lava nopodimo aluwa gebogebodi a kwavidi, te a lau
potiyovo. Bi kota olip masinemo lava sidesidedi tunidi a kailolodi bi ai yawasanidi.

Ğalibona Alodi Yesu i noğoti bena Diyon taukabulu

14-16 ✡Yesu giuna kaikana i dididiga, taunana aubaina lava a giugiuna gado, “Diyon
taukabulu male pekimo i kena moito. Taunana aubaina gailisi bi ani sove kauwidi ya
voivoiyedi.”
Bi gesaudi a giugiuna gado, “Tana Elaidiya.”
Bi kota gesaudi a giugiuna bena kage, “Bada taugiuwatana gemota mai wala dolinemo.”
Bi galibona Alodi‡ i vaiye te Yesu isana kaikana ya dididiga bi i giuna gado, “Tagu wala
Diyon taukabulu gadona e koi gavuki bi kota pekimo i kena moito munaga.”
17-20 Alodi wala tauwaigaviya i giukamagedi te Diyon a kaididi bi a lau seini te
biliwelokomo a sako nawe. Alodi tinanatuna Filip mwanena isana Elodias wala i kwaya.
Taunana aubaina Diyon, Alodi niga mainana i giugiuwena gado, “Mote i visu te tinanatum
mwanena kuna kwaya.”
Taunana aubaina, Elodias nuwana i medi Diyon taukabulu lisinemo bi i goegoe te
maso i wai peki. Bi mote i gemogemotina te maso mainana i voiye banina Alodi
tana Diyon i naile bi i labelabe kauwe. Bi i sibe te Diyon tana lava waiyawa bi

---

* **6:2:** Waiyawasi lağanna ba lağan wai 7-na ğome Maimaituwa ena noya i wai kovi bi i waiyawasi. ✡ **6:11:** Giu 13:51 † **6:11:** Diu lavedi Eteni dobudiğa sa vağavağai bi munağa aubaina ba kağedi gobosidi sa lai kulukuluvidi kaka bi sa sola nawa edi malagaimo, mba lağannemo tedi a visu. Yesu ena tauwaikaiwatana mai sa voiyena ba lava sa noğoti munağedi te tedi mote a visu mai Diu. ✡ **6:14-16:** Met 16:14; Mak 8:28 ‡ **6:14-16:** Ğalibona Alodi Alodi Entipas, Galili Tauwaibadayena

didimanina. Lag̃an wapawapa Diyon tana Alodi ena kauwa aubaina i giugiu matai bi Alodi i nuwanuwalag̃alag̃a te Diyon ena giu mote i nog̃onog̃oti watawata. Bi Alodi yag̃olo te Diyon ena giu vaiyena i g̃oeg̃oe.
21 Kamaina bi Alodi ena tubug̃a lag̃anna soina i voiye. Bi gabegabemani babadidi, g̃aviya babadidi bi kota Galili babadidi i giuwedi te a tava ena soimo. G̃ome Elodias gavogavo i vai te ena nuwa kilikili ya laukamag̃e. 22 G̃ome Elodias natuna guguinina i sag̃a bi i bigabiga te g̃alibona Alodi ena soi taulisoena nuwedi i laukwasili. Kamaina bi g̃alibona Alodi gomana i giuwena gado, “Bai kwai bag̃aena ba g̃emog̃emotina yà vitem.” 23 Alodi niga mainana gomana lisinemo i giuwapa, “Bai lisigumo kwai bag̃aena ba yà vitem bamo te egu waiguyau kwa g̃oena ba nevana yà vitem.”
24 Gomana g̃ome i potiyovo i nawa tinana i giuwena gado, “Bai yaibag̃ae?”
Bi tinana gomana i giuwena gado, “Tagu egu g̃owana Diyon taukabulu kununa.”
25 Gomana g̃ome mag̃emota i velau i munag̃a g̃alibona Alodi lisinemo bi niga mainana i waibag̃a, “Yà g̃oeg̃oena noi taunana Diyon taukabulu kununa aboma noponemo.”
26 Niga giuna g̃alibona i voiye te i wai nuwaboya kauwa. Bi tana mote g̃emog̃emotina te gomana ena giu ya giuvitale. Banina tana kaikana i giuwapa ena tauliso matedimo. 27 Kamaina bi g̃alibona ena tauwaig̃aviya mag̃emota i giukamag̃e te Diyon gadona ya koig̃avuki bi ya vai natome. Tauwaig̃aviya i nawa biliwelokomo Diyon gadona i koig̃avuki bi 28 abomemo i sako te i vai natome g̃alibona i vite. Bi g̃alibona i vai te gomana i vite bi gomana i vai nawe te tinana i vite.
29 Lag̃annemo Diyon taukaiwatana a vaiye te Diyon i peki, tedi a tava te taubeuna a vai nawe te tauyewamo a sako.

Yesu lava 5 tausan i waikanidi
(Metiu 14:13-21; Luk 9:10-17; Diyon 6:1-14)

30 Yesu giugiukamag̃edi i giukamag̃edi bi a nawanawana a tava munag̃a te a wailovelovena bi lava a wai yawasanidina Yesu a tainuwatau. 31 Lava g̃ome a natonato bi a nawanawa aubaina te tedi mote g̃emog̃emotina te maso a miya bi a kani. Taunana aubaina Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedina gado, “Temi taumig̃a ko nato ta nawa dobu g̃uyuwinemo bi ko sula waiyawasi.” 32 Kamaina bi tedi taudig̃a wagamo a gelu bi a nawa dobu g̃uyuwinemo.
33 Lava g̃ome tedi a kitekitedi ba a sibe otiyedi. Kamaina bi malagai matabudi nopodimo lava a lau potiyovo bi geleg̃a a vamakamakai te a gei tava. 34 Lag̃annemo Yesu wagag̃a balabalamo i sunasuna sag̃a ba lava kumna i kitedi bi i lau nuwatoiyedi. Banina tedi maibena sipu bi taulabedi geg̃a. Kamaina bi giu visuvisuna wai lovelovedi i waitubu. 35 Aubigamo ena tauwaikaiwatana a tava lisinemo bi niga mainana a giuwe, “Niga ba dobu g̃uyuwina bi mateya te ya dudubala. 36 Lava kwa giu kamag̃edi sa nawa malagaig̃a bi malagai diyediyedig̃a te kani sa kune bi sa kani.”
37 Bi Yesu niga mai i giuvitedi, “Temi kani ko vitedi te sa kani.” Bi tedi tana a giuwena gado, “Tam kwa g̃oeg̃oena tama ka nawa te mane 200 denali luvana buledi ka gimala bi kai kanidi ee?”§
38 Bi Yesu i wai talayedi, “Buledi visa lisimimo? Ko nawa ko kita.” Ena tauwaikaiwatana a nawa te a kita bi a giuna gado, “Buledi 5 bi iyana labu.”
39 Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedi te lava a laidubududubudi g̃awag̃awa gidegidevidi dabedimo te a miya. 40 Kamaina bi lava edi dubug̃a a miya lelesidi g̃esaudi 100 bi g̃esaudi 50. 41 Kamaina bi Yesu buledi 5 bi iyana labu i tanodi te i wai kita sag̃a malamo, Maimaituwa i wai ebone bi buledi i kividi. Tana i kivi kovidi te ena tauwaikaiwatana i vitedi te a soiye bi lava a vitedi. Bi kota iyana vaitedi i lisidi bi a soiye edi dubug̃a. 42 Lava matabudi a kani te a kani nonog̃a. 43 Bi ena tauwaikaiwatana lava buledi bi iyana a kanikani sivudina a laitupa bi po'a 12 ai wanavudi. 44 Olooloto taukani wapedi ba 5 tausan.

Yesu topa dabanag̃a i nawa taukaiwatana lisidimo
(Metiu 14:22-33; Diyon 6:15-21)

45 Yesu mag̃emota taukaiwatana i giuvavasag̃edi te wagamo sa gelu bi sa dolidoli Betsaidamo, noi nevanemo bi kota lava kumna i giukamag̃edi. 46 Tana lava i wai ebonedi a nawanawa mulidimo tana i nawa oyamo laupali aubaina. 47 Tautaugudu balana bi waga topa modonemo taunag̃a i poupoule i kita nawe. Bi gelemo taunag̃a i moimoito. 48 Bi Yesu ena tauwaikaiwatana i kitedi te waga a g̃iug̃iu bi a kabikabiye banina yavala i suvesuvedidi bi labama i talatalag̃a. Kamaina bi lag̃an sakosako balana Yesu topa dabanag̃a i nawanawa lisidimo bi g̃otona te maso i vawaitaulidi. 49 Bi tedi a kitakita ba

§ **6:37:** Denali ba mane isana, denali g̃emota ba taubagibagi edi mai'ia suwala g̃emota luvana.

ai noḡota bena alualuwa. Taunana aubaina tedi a naila gulata 50 bi a kabi binabinau. Ma ḡemota Yesu tedi lisidimo i giuna gado, “Nuwemi ya lautou. Tagu, mote koma naila.” 51-52 Kamaina bi Yesu waga dabanemo i moito saḡa lisidimo bi yavala i lautautau. Ena tauwaikaiwatana mainana a kitakitana ba edi sove i kovi. Banina Yesu buledi i kivikivina banina yaḡolo mote a sibe, aubaina te edi noḡota mote a didimana.

Yesu lava wapewapedi Ganasaletimo i waiyawasanidi
(Metiu 14:34-36)

53 Laḡannemo Yesu taukaiwatana vaitedi noi nevanemo a tava Ganasaletimo bi edi waga ai moito bi a pani kamaḡe. 54 Noi taunana wagamo a potipoti yovo ba lava Yesu a kita ḡone. 55 Kamaina bi tedi a nawa mba dobuna bi diadiana lavedi a giuwedi. Bi lava sidesidedi latilatimo ai kenedi bi a avala tava. Bi Yesu i nawanawana matanemo a wai kenedi. 56 Yesu i nawanawana malagaidiḡa bi malagai diyadiyanaḡa lava edi lava sidesidedi a natomedi bi ani waiḡemota gabudiḡa a wai kenedi. Bi Yesu ai baḡa vavasaḡe te maso ena gala isu damodamonaḡa a taukoni bi a yawasana. Tedi mabai tana ena gala a tautaukonina ba matabudi a yawasana.

7

Maimaituwa ena waiḡake iteitedi edi vaivai i saḡa kamaḡe

1-4 Palisi bi Diu iteitedi edi vaivai a voiyedi bi a wai laudamedina taudidi a kaikaiwata kauwedi. Mba vaivaidi ba niga mainana: Tedi mote sima kani te dolinemo nimedi sa gei koḡedi kaka sa kani. Ḡemoḡemotina kota mainana waikunekunemo bi a tava munaḡana ba mote sima kani te nimedi sa koḡa kauwedi kaka sa kani. Bi kota vaivai wapewapedi ḡesaudi iteitedi lisidiḡa a yovoyovona vaitedi a kaikaiwatedi, maibena ledu, gulewa bi aboma koḡedi. Niga mainana sa voiyedi te bena Maimaituwa matanemo tedi kamaina. Kamaina bi Palisi bi waiḡake tauwailovelovena Yelusalemḡa a tava Yesu lisinemo. Bi ḡome Yesu ena tauwaikaiwatana ḡesaudi a kitedi te mote nimedi a koḡedi bi a kanikani. 5 Taunana aubaina tedi Yesu ai talayena gado, “Bai aubaina taukaiwatam mote sima lau nimakoḡa bi sa kanikani. Tama itaitamai edi vaivaimo ba lava nimedi sa gei koḡedi kaka sa kanikani.” 6 Bi tana edi giu i waimunena gado, “Temi lava matedimo ko voiyemi te bena giu kauwa bi geḡa te nopomi kavekavedi. Taugiuwatana Aisaiya i gilugilumina niga mainana i giu watemi,

‘Niga lavedi mududiḡa sa giugiu te sa vivivilegu
bi nopodi ba mote lisigumo.
7 Tedi taudiḡa edi vaivai sa wai lovelovedi
bi sa giugiu te bena Maimaituwa ena waiḡake.
Taunana aubaina sa laulauduneyeguna bi banidi geḡa.’ ”

8 Yesu i giuwedina gado, “Temi Maimaituwa ena waiḡake ko sakosako liye bi temi emi wailovelove ko kaikaiwatedi.” 9 Bi kota i giuwedina gado, “Temi konai noḡota bena ko voivoiye kauwe, Maimaituwa ena waiḡake mulimimo kona sako liye bi iteitemi edi vaivai a wai lovelovemina ko kaikaiwata kauwedi. 10 ✡Mousis i giuwedina gado, *Tamam bi tinam kwa viviledi*, bi *aiyai tamana bi tinana i kuvalidi ba sa laipeki*. 11 Bi temi ko giugiuna bamoda lava lisinemo bai mwalina ya kenakena tamana bi tinana maso i vitedi bi geḡa te i giuwedina gado, niga Maimaituwa aubaina e sako temi mote yàma vitemi. 12 Temi emi wailovelove oloto konai love wapa te tamana bi tinana mote ima sagusagudi. 13 Niga mainana wailovelovedi kowai dama lava ḡesaudi lisidimo bi Maimaituwa giuna ko kaka neḡaneḡa. Bi mote niga kauwina taunaḡa bi kota kauwa wapawapa vaitedi ko voivoiyedi.”

Lava Nuwapouna
(Metiu 15:10-20)

14 Yesu lava kumna i yogedi a tava munaḡa lisinemo bi i giuwedina gado, “Matabumi koi beyavaiyegu bi giu banidi kosibedi. 15-16 Mwali bai lava gayanemo ya wai daululuna, mote ima ka milamila bi bai noponemo ya saḡa te gayanemo ya potipotiyovona taunana ya kaka milamila.”*

17 Sauginemo tana lava kumna i gosedi bi i nawa vanuwemo bi ena tauwaikaiwatana ai talaye te lautaulala banina bai. 18-19 Bi i giuwedina gado, “Temi yaḡolo ko wai nuwanaina, mote ko sibe? Temi kona sibe e geḡa te kani bai lava i kanina ba ya yovona bwaganemo te ya potiyovo munaḡa bi mote kaka nopona imai mila.” Yesu niga mainana i giuna ba i ka maḡati te kani matabudi ba visuvisudi Maimaituwa matanemo.

✡ **7:10:** Pot 20:12, 21:17 * **7:15-16:** Gilugilumidi wadubodi ḡesaudimo lova 16 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Aiyai bi wai beyam te kwai beyavaiya.

20 Bi kota i giu, “Mwali bai lava noponemo ya potipotiyovona mba taunana yawai mila.
21 Lava nuwapounemo noḡota gebogebodi mai elawa, waimwanemwanena yabayababa,
danene, waipeki bi waimatawapa. 22 Kanitoku, lau laukivigebogebo, waikaikaiyovu,
unula, kuvali, nuwasaḡasaḡa bi kauwa yabayababa. 23 Niga kauwidi matabudi lava
nopodimo sa tubutubuḡana, taudidi lava sa kaka milamila.”

Wali dobu waivinina Yesu i waisumaḡe
(Metiu 15:21-28)

24 Yesu mba malagaina i gose bi i nawa Taiya malagainemo Fonisia noponemo. Bi
vanuwemo i miya moimoisili, mote i ḡoe te lava sa sibe. Bi mote ḡemoḡemotina te maso i
kandavona. 25-26 Sailiya noponemo dobu Fonisia waivinina bi natuna aluwa gebogebona
i sunesuneḡina, i vaiye te Yesu ḡome. Kamaina bi i tava Yesu lisinemo bi kaḡe pakanemo
tuwapekana i wai tupagwaliye. Bi i waibaḡa vavasaḡe te aluwa gebogebona natuna i
sunesuneḡina maso i kwavi. 27 Waivinina ba eteni bi Yesu i giuwena gado, “Mote i visu te
libilibi kediya yà vai bi yà pwalaḡe daḡasi matedimo, libilibi sa gei kani te sa launonoḡa.”†
28 Waivini Yesu ena giu i wai munena gado, “Bada bai kuna giuwena ba giu kauwa, bi
geḡa te daḡadaḡasi kani puselidi benamo sa lavulavusana sa kanikanidi.”
29 Bi Yesu waivini i giuwena gado, “Mainana kuna giu aubaina, kwa nawa bi natum
kaikana penama i gose.”
30 Kamaina bi i munaḡa vanuwemo, penama i potiyovo bi gomana i kita i kenakena.

Yesu oloto papapina i wai yawasani

31 Yesu Taiya i gose bi Sidon noponaḡa i nawa te Galili nisanemo bi Taun 10‡ nopodiḡa i
nawa. 32 Bi ḡome lava editau papapina ai doli tavaite Yesu lisinemo bi ai baḡa vavasaḡe te
nimana maso papapa dabanemo i sako. 33 Yesu oloto i wai doli bi lava a gosedi bi a nawa
tabudimo, Yesu nimana i tuḡudi bi oloto beyana i sikwedi bi nimagalana i gelolo bi oloto
menana i taukoni. 34 Kota Yesu i wai kita saḡa malamo bi yawasina i bunanai kamaḡe bi
oloto i giuwena gado, “Ephphatha banina ba ku nuwakamaḡa.”
35 Maḡemota oloto beyana bi menana a nuwakamaḡa bi i wai beyavaiya bi i gagali
ota. 36 Yesu i waiḡakedi te mote aiyai sima giuwe bi geḡa te kauwina a giugiu nawe.
37 Sauginemo lava kauwina giuna a vaivaiye te a tagugu bi a sove. Bi a giu te bai matabuna
i kauwena ba visuvisunaḡa, papapa i wai beyavaiya bi i giu.

8

Yesu lava 4 tausan i wai kani bagibagidi
(Metiu 15:32-39)

1 Sauga ḡemota lava wapewapedi ai ḡemoti munaḡedi. Lava kediya geḡa aubaina te
Yesu taukaiwatana i yogedi a tava lisinemo bi i giuwedina gado, 2 “Niga lavedi vaitedi ke
miya te laḡan faiona a kovi, bi kani geḡa aubaina te e launuwatoiyedi. 3 Bamoda ma kani
pekidi yà giukamaḡedi bi sa nawa edi vanuwemo, mba etamo sa laugulibubu. Bi kota
ḡesaudi manekaḡa a tava.”
4 Bi ena tauwaikaiwatana ai talayena gado, “Niga mutuyuwa bamo kani ta vai bi tai
kanidi?”
5 Bi Yesu i wai talayedina gado, “Temi lisimimo buledi visa sa kenakena?”
Bi tedi a giuwena gado, “Wapedi 7.”
6 Kamaina bi Yesu lava kumdi i giuwedi doḡamo a miya. Tana buledi 7 i tanodi bi
Maimaituwa i wai ebone bi i kividi bi ena tauwaikaiwatana i vitedi, te a soiyedi. 7 Bi
iyana visa keikeilikidi vaitedi a natomedi Yesu lisinemo bi tana Maimaituwa i wai ebone
bi ena tauwaikaiwatana i giuwedi te a soiyedi. 8 Lava a kani te a kani nonoḡa. Bi ena
tauwaikaiwatana kani pusepuselidi a laitupa bi po'a 7 ai wanavudi. 9 Olooloto wapedi ba
4 tausan mainana bi i giukamaḡedi te a nawa.
10 Bi kota tana ena tauwaikaiwatana vaitedi wagamo a gelu bi a nawa Damanutamo.

Palisi mataila ai baḡae
(Metiu 15:39—16:4)

11 ✡Ḡome Palisi ḡesaudi Yesu laulubuna ḡaḡaluna a tava bi ai tala vitavitale te
Maimaituwa ena mataila maso i wai lovedi. 12 ✡Yesu yawasina i bunanai kamaḡe bi
i giuna gado, “Temi niga kimtina bai aubaina ko ḡoeḡoe te mataila ko kita? Yà giugiu
kauwemi te mote mataila yàma voiye koma kita.”

---

† **7:27:** Niga ḡome libilibi ba Diu lavedi bi daḡadaḡasi ba Eteni lavedi. ‡ **7:31:** Dekapolis ba malagai 10. ✡ **8:11:** Met 12:38 ✡ **8:12:** Met 12:39

13 Yesu ena tauwaikaiwatana vaitedi Palisi a gosedi te wagamo a gelu bi a nawa noi
nevanemo.

Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedi te Palisi bi Alodi edi wailovelove kaikaiyovudi sa kita kauwedi

14 Ena tauwaikaiwatana nuwedi i kauleya te mote buledi a tano. Bi ḡemota ota wagamo
ai gelu. 15 Yesu i giuvavasaḡedina gado, “Palisi bi Alodi edi mu'aa koi kita kauwe.”*
16 Tedi taudiḡa ai talapilina gado, “Tada mote buledi ta vai aubaina te mai i giu.”
17 Yesu edi noḡota i sibe bi i giuwedina gado, “Bai aubaina ko giugiu te mote buledi
ko vai? Temi mote ko kita, ee mote ko sibe? Temi yaḡolo ko wai nuwanaina? 18 ✡Temi
waimatemi bi mote komai kita kauwa? Waibeyemi bi mote komai beyavaiya kauwa?
Mote ko noḡoti? 19 Tagu buledi 5 e kividi bi lava 5 tausan a kani bi kani puselidi kona
laitupa bi po'a visa konai wanavudi?”
Tedi a giuna gado, “Po'a 12.”
20 “Bi tagu buledi 7 e kividi bi lava 4 tausan a kani bi kani puselidi kona laitupa bi po'a
visa konai wanavudi?”
Tedi a giuna gado, “Po'a 7.”
21 Bi i giuwedina gado, “Temi yaḡolo mote ko sibe?”

Yesu Betsaidamo oloto matapotapotana i wai yawasani

22 Tedi Betsaida malagainemo a tava bi ḡome lava edi tau matapotapotana ai doli tavaite
bi Yesu ai baḡa vavasaḡe te maso matana i taukoni. 23 Bi tana oloto nimanemo i kaididi
bi i wai doli te malagai a potiyovo kamaḡe. Ḡome Yesu oloto matana i gelolo bi nimana
matanemo i sako bi i wai talayena gado, “Bai kwa kitakita ee geḡa?”
24 Tana matana i taulageti bi i giuna gado, “Tagu lava e kitedi sa nawanawa kitedi mai
kai.”
25 Yesu nimana i sako munaḡe oloto matanemo. Maḡemota oloto matana i yana i
visuvisu bi i wai kita kauwa.
26 Yesu oloto i giuwena gado, “Kwa nawa em vanuwemo, mote kuma nawa malagaimo.”

Pita Yesu i kamaḡati
(Metiu 16:13-16; Luk 9:18-20)

27 Yesu bi ena tauwaikaiwatana a nawa Seseliya Filipai malagaidi diyediḡa. Tedi a
nawanawa etamo bi Yesu i wai talayedina gado, “Lava sa giugiu te tagu aiyai?”
28 ✡Tedi a giuna gado, “Lava ḡesaudi sa giugiu te tam Diyon taukabulu, ḡesaudi Elaidiya
bi ḡesaudi taugiuwatana ḡemota.”
29 Bi i wai tala munaḡedina gado, “Temi bainewa ko noḡonoḡoti, te tagu aiyai?”
Bi Pita i giuna gado, “Tam ba Keliso Maimaituwa ena Vinevine!” 30 Yesu i giu vavasaḡedi
te mote aiyai sima giuwe te tana aiyai.

Yesu ena peki bi ena kenamoito i giuwata
(Metiu 16:21-23; Luk 9:21)

31 Tana wai lovelovedi i waitubu bi i giuwedina gado, “Tana Taunana Natuna male
kauwa wapewapedi yai nuwatoiyedi bi babada nananaka, pilisi edi babada bi waiḡake
tauwailovelovena sa miya tautaulie bi tana male sai peki bi laḡan wai faioninemo ya
kenamoito munaḡa.” 32 Yesu mba kauwidi i giu kaukauwedi, taunana aubaina Pita i wai
doli nawe tabudimo bi i kaipasini.
33 Yesu i tauvitale bi ena tauwaikaiwatana i kitedi bi Pita lisinemo i kaipasina, “Seitani!
Ku taulia muligumo. Mba noḡotidi mote Maimaituwa lisinaḡa sima yovoyovo bi lava edi
noḡota mainana.”

Yesu kaiwatana banina
(Metiu 16:24-28; Luk 9:23-27)

34 ✡Yesu lava kumna bi ena tauwaikaiwatana i yogedi a nato lisinemo bi i giuwedina
gado, “Bamoda aiyai muliguḡa ya natona ba ena ḡowana matabudi sa kena bi ena kolosi ya
kailageti bi ya kaiwatagu.”† 35 ✡Lava aiyai bi ena yawasana i nuwamunaḡena ba muliḡa
ya kulayakasi. Bi aiyai ena yawasana ya nuwakamaḡena tagu aubaigu bi giu visuvisuna
aubaina ba muliḡa ya vai munaḡe. 36 Bamoda lava niga dobuna ena ḡowana matabuna i

* **8:15:** Diu edi noḡotemo mu'aa ba lautaulala. Maibena palawa ya voiye te ya lusa. Mai wailovelove kaikaiyovudi bi gebogebo lava nopodimo sa didiga. Niga ḡome ba Yesu mu'aa i lauluvaena ba Palisi bi Alodi edi miyamiya i giuwata.

✡ **8:18:** Mak 4:12 ✡ **8:28:** Mak 6:14,15 ✡ **8:34:** Met 10:38 † **8:34:** Niga giuna kolosi kailagetina ba lautaulala. Mba giuna banina ba Yesu taukaiwatana laukivigebogebo bi wainuatoi nopodiḡa sa nawana banina Yesu sa kaikaiwata. Tana mote ima giugiu te taukaiwatana sa pekina mai tana kolosimo i pekipekina. ✡ **8:35:** Met 10:39

vai kovi bi ena yawasana i ka gebogebo, mba kauwidi damodimo bai visuna ya tubuga?
37 Bi kota bai mwalina ya vite bi ena yawasana ya vai munage? Gega gega ota. 38 Lava
niganana lagannemo sa miyamiyana ba Maimaituwa giuna sa laulau kasagaigaiye bi gebo
sa voivoiyena ba tedi mai lava wai matawapedi. Bi bamo te aiyai kwai tunimayagegu bi
giugu wailovelovena kwai tunimayagena ba Tana Taunana Natuna Tamana namalinemo
ena aneya waiyawa vaitedi ena nato munagemo yai tunimayage.

9

1 Bi Yesu i giuwedina gado, “Yà giugiu kauwemi, matabumi niganana ko miyamiyana
mote koma peki kamaina eete Maimaituwa ena waibada gailisi vaitena ya natonatona ko
kita.”

Yesu kitana i nuwavitala
(Metiu 17:1-13; Luk 9:28-36)

2 Lagan 6 mulidimo Yesu Pita, Diyemes bi Diyon i wai dolidi te a saga a nawa oya
lofalofana dabanemo, gome tedi taudiga. Bi a wai kita ba Yesu kitana i nuwavitala. 3 Te
ena gala potipotina bi waimatakanikanina, mote aiyai dobumo gala ima koga bi mainana
kitana ima tubuga. 4 Kamaina bi ena tauwaikaiwatana faiona a kita te Mousis bi Elaidiya
a laumagata bi Yesu vaitena a wai giugiu.

5 Pita Yesu i giuwena gado, “Tauwailovelove i visu te tama niga gome. Tama kape faiona
ka voiyedi, gemota tam, gemota Mousis bi gemota Elaidiya.” 6 Tedi a tava bi a naila gulata
bi Pita mote bai i sibe taunana aubaina i giu yabayababa.

7 ✡Kamaina bi giyou i laumagata bi i suma tawedi bi kalina dididigina giyouga i yovona
gado, “Niga taunana tagu Natugu, nuwagu taulaukwasilina. Koi beyavaiye kauwe!” 8 Noi
taunana a tautauvitaledi te mote aiyai a kita bi Yesu taunaga i moimoito.

9 Sauginemo oyamo a miyamiya kuluva ba Yesu i giu vavasagedi te bai i tubutubugana
mote aiyai gesau sima giuwe, eete Tana Taunana Natuna pekimo ya kena moito.

10 Tedi ena giu a kaiwata bi taudiga niga kauwina a wai giugiuwe te pekimo kenamoito
banina bai.

11 ✡ Bi Yesu ai talayena gado, “Bai aubaina waigake tauwailovelovena sa giugiu te
Elaidiya ya gei tava?”*

12 Yesu i giuna gado, “Mba giu kauwa, Elaidiya kaka ya gei tava bi bai matabuna ya
kadidimani. Bi kota bai aubaina gilugilumina wadubonemo i giu te Tana Taunana Natuna
kaka sa daboke bi yai nuwatoi gulata. 13 Yà giugiuwemi te Elaidiya kaikana i tava bi lava
edi gowana lisinemo a nogonogotina a voiye, maibena gilugilumina wadubonemo i giugiu
watana mainana.”†

Yesu aluwa gebogebona gomana noponemo i kwavi vai
(Metiu 17:14-21; Luk 9:37-43a)

14 Yesu bi ena tauwaikaiwatana faiona oyamo bi a yovo munaga tauwaikaiwatana
gesaudi lisidimo. Bi a kita te lava kumna tedi a dubutawidi bi waigake tauwailovelovena
vaitedi a waikagiu. 15 Sauginemo lava Yesu a kitakita ba a tagugu bi a velau waiyebone
aubaina.

16 Tana ena tauwaikaiwatana i waitalayedina gado, “Bai kona waikagiuwe?”

17 Lava kumna nopodimo oloto i giuna gado, “Tauwailovelove, natugu e natomena
lisimmo, tana aluwa gebogebona i suneĝi bi i voiye te mote ima giugiu. 18 Sauginemo
aluwa gebogebona gomana i sulusuluvai ba ya pwalapwalagena dogamo. Bi mwakana ya
sana waikikokikodi bi kasapula gayanaga sa yovoyovo bi tunina sa badobado. Taunana
aubaina te em tauwaikaiwatana e giuwedi te aluwa gebogebona maso a kwavi vai bi gega
mote a voiye.”

19 Yesu i giuwedina gado, “Ei, temi mote koma wai sumaga! Vaitemi te alamiya! Yagolo
te emi vita yà ava'avali? Gomenina ko natome lisigumo.”

20 Tedi gomana a nawe Yesu lisinemo. Noi taunana aluwa gebogebona Yesu i kitakita ba
gomana i katititi te i kuluva dogamo i talaga bi i wai kuikuileva bi kasapulana gayanaga a
yovoyovo. 21 Yesu gomana tamana i waitalayena gado, “Niga ena sidana i vaina bainewa
lofana?”

✡ **9:7:** Met 3:17; Mak 1:11 ✡ **9:11:** Met 11:14 * **9:11:** Diu edi waisumaga te Elaidiya maso i gei tava dobumo, kaka muliga Maimaituwa ena vinevine maso i tava (Mal 3:1, 4:5-6 ko kita). Tedi mote a sibe te Elaidiya ya tava dobumo ba yai nuwatoi. † **9:13:** Yesu niga gome Elaidiya i giuwena ba Diyon taukabulu i giugiuwata (Metiu 11:13-14, 17:10-13 ko kita).

Bi tana i giuna gado, “Wala ma ḡaubonemo te niganana. 22 Bi laḡan wapawapa aluwa
gebogebona gomana kaimo bi gaubemo i pwalaḡe nawe te maso i wai peki. Bamo te tam
ḡemoḡemotim, te kwa launuwatoiyemai bi kwa sagumai.”
23 Yesu i giuwena gado, “Bamo te tam ḡemoḡemotim? Aiyai ya waisumaḡana ba
Maimaituwa ḡemoḡemotina bai matabuna tana aubaina ya voiyedi.”
24 Noi taunana te gomana tamana i kaiḡabalana gado, “Aee, yà waisumaḡa bi egu
sumaḡa mote i didiga. Kwa sagugu te egu sumaḡa ya didiga!”
25 Yesu i kita te lava kumna a tavatava taunana aubaina Yesu aluwa gebogebona i
giuwena gado, “Tam beyapotapota bi gumgum aluwina yà kwavikwavim te noi taunana
gomana kwa gose kamaḡe, mote kuma saḡa munaḡa gomana noponemo!”
26 Aluwa gebogebona gomana i ka binabinau bi i katititi bi i potiyovo kamaḡe. Bi
gomana kitana mai lava pekipekina bi lava wapewapedi ḡome a giuna gado, “Gomana
i peki.” 27 Bi Yesu gomana nimanemo i kabi, bi i solu waimoito.
28 Muliḡa Yesu i nawa vanuwa noponemo bi ḡome tedi taudiḡa bi ena tauwaikaiwatana
ai talayena gado, “Bai aubaina te tama mote aluwa gebogebona ke kwavi vai?”
29 Bi Yesu i giuwedina gado, “Niga mai aluwina ba pali taunaḡa kaka ya kwavi vai, mote
bai ḡesauna.”

Yesu ena peki i giuwata munaḡe
(Metiu 17:22-23; Luk 9:43b-45)

30 Yesu bi ena tauwaikaiwatana mba modomodona a ḡose bi Galili noponaḡa a nawa.
Yesu mote i ḡoe te aiyai ḡesau ya sibe te tana ḡome, 31 banina tana ena tauwaikaiwatana
i wailovelovedi bi i giuwedina gado, “Tana Taunana Natuna kaka sa kaisoluḡe, lava
nimedimo sa sako bi sai peki. Bi laḡan wai faioninemo ya kenamoito.” 32 Tana mba
mainana giuna i vatovatona ba tedi banina mote a sibe. Bi a naila aubaina te mote ai
talaye.

Yesu ena tauwaikaiwatana a waikagiu te aiyai i saḡa gulata
(Metiu 18:1-5; Luk 9:46-48)

33 Yesu bi ena tauwaikaiwatana Kapeniammo a tava. Bi a valageta vanuwemo bi i
waitalayedina gado, “Temi etamo bai konai kagiuwe?”
34 Tedi a miya moimoisili bi mote bai a giuwe banina tedi etamo taudiḡa a waikagiu te
aiyai i saḡa gulata.
35 ✡Tana i miyatulu bi ena tauwaikaiwatana 12 i giuwedi a nato ai ḡemotidi bi i
giuwedina gado, “Aiyai bi doli i ḡoena ba ya sakoyovoḡe munaḡe bi lava matabudi aubaidi
yai taupaula.”
36 Yesu gomana i natome mododimo i wai moito bi i giuwedina gado, 37 ✡“Aiyai isagumo
bi gomana ḡaubona i giuvai maibena niga gomenina ba tagu ya giugiuvaigu. Bi kota aiyai
tagu ya giugiuvaiguna ba tana mote tagu tauguḡa ima giugiuvaigu bi taugiukamaḡegu
vaitena ya giugiuvai.”

Aiyai mote imai ḡaviyeda ba tana eda tau
(Luk 9:49-50)

38 Diyon Yesu i giuwena gado, “Tauwailovelove, tama oloto ḡemota ke kita isammo
aluwa gebogebodi i kwavikwavivaidi. Tana mote tada nopodemo, taunana aubaina kei
ḡake te mote ima voiye munaḡe.”
39 Yesu i giuwedina gado, “Mote komai ḡake, lava aiyai isagumo anisove kauwidi ya
voivoiyedina ba muliḡa mote isagu ima kagebogebo. 40 ✡Lava aiyai bi mote imai ḡaviyeda
ba lavana eda tau. 41 ✡Yà giugiu kauwemi te lava aiyai gauba i yaai bi i vitemina banina
temi tagu taukaiwatagu ba ena maii'a kaka ya vai.”

Laukaḡesolumo gebogebo ya tubutubuḡa
(Metiu 18:6-9; Luk 17:1-2)

42 “Bamo te niga libilibidi mododimo gomana ḡaubona ḡemota i waisumaḡegu bi aiyai
i voiye wapa bi gebomo i kuluvana ba i visu te lavana gadonemo ḡakima dididiga sa duli
bi nisamo sa pwalaḡe nawe. 43 Bamo te nimam i voiyem bi gebomo kuna kuluvana ba
kwa koiḡavuki. I visu te nimam ḡemota bi kwa saḡa yawasanamo. Kaka nimam labu bi
kwa nawana iyoyoḡamo, ḡome kai kalakalatina bamo mote ena ani kalapeki.‡ 45 Bamo te
kaḡem i voiyem bi gebomo kuna kuluvana ba kwa koi ḡavuki. I visu te kaḡem ḡemota bi

✡ **9:35:** Met 20:26,27, 23:11; Mak 10:43,44 ✡ **9:37:** Met 10:40 ✡ **9:40:** Met 12:30 ✡ **9:41:** Met 10:42 ‡ **9:43:** Gilugilumidi wadubodi ḡesaudimo lova 44 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Mba ḡome mwatamwata lava sa kanikanidi bamo mote edi anipeki bi kaina mote bamo ena ani kalapeki (Ḡemoḡemotina ma lova 48).

kwa saḡa yawasanamo. Kaka kaḡem labu sa voiyem te kwa nawana iyoyoḡamo.§ 47 Bamo
te matam i voiyem bi gebomo kuna kuluvana ba kwa ḡivoi kamaḡe. I visu te matam
ḡemota bi Maimaituwa ena waibadamo kwa saḡa. Kaka matam labu sa voiyem te kwa
nawana iyoyoḡamo. 48 Mba ḡome mwatamwata lava sa kanikanidi bamo mote edi anipeki
bi kaina mote bamo ena ani kalapeki.
49 “Taukaiwatagu matabudi kaka pilipili sa banavidi bi pilipilidi mayavaidi mai kai
poyana, mba etanemo kaka sa ḡailisi.
50 ✡“Soliti ba mwali visuvisuna bi bamo te dinina i kovina ba bainewa ko voiye bi ya dini
munaḡa? Temi ko wai kagiuna didiga aubaina, mba temi mai soliti dinimi i kovi. Temi
emi yawasana maso maibena kani solisolitina dinina. Temi maso mainana nuwavisumo
emi lava vaitedi kona miya.”

10

Waigose ena titikuna

1 Yesu mba dobuna i ḡose bi i nawa Diudiya bi Dioudan gaubina i damaniye noi
nevanemo. Bi ḡome lava kumna a tava munaḡa bi i wai lovelovedi, maibena sauga
matabuna i voivoiyena mainana.
2 Palisi ḡesaudi Yesu wai laulubuna a ḡoe aubaina te a nato lisinemo bi ai talayena gado,
“Eda waiḡake i waianine ee geḡa, te oloto mwanena ya gose?”
3 Bi Yesu waitalamo i giuwedina gado, “Mousis waiḡake i vitevitemina bainewa i giu?”
4 ✡Tedi a giuwena gado, “Mousis ena waiḡake i waianina te oloto waiḡose pepana ya
gilumi mwanena ya vite kaka ya giukamaḡe te ya nawa.”
5 Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Banina temi nopomi a ḡaiḡai taunana aubaimi
Mousis mba waiḡakena aubaina i gilumi. 6 ✡Bi ko noḡoti, Maimaituwa wala pakanemo
dobu i voivoiye sauginemo, tana lava i voiyedi, oloto bi waivini. 7 ✡Taunana aubaina oloto
tamana bi tinana ya gosedi bi mwanena vaitena sa miya ḡemota, 8 bi tedi labuidi tubuḡa
ḡemota sa tubuḡa. Niganana tedi mote labu bi ḡemota. 9 Taunana aubaina Maimaituwa
tedi i wai ḡemotidina mote lava i mai dabalalidi.”
10 Muliḡa a munaḡa vanuwemo bi Yesu ena tauwaikaiwatana niḡa giuna aubaina ai
talaye. 11 ✡Kamaina bi tana i giuwedina gado, “Bamoda oloto waivini i gose bi waivini
ḡesau i naḡina ba mwanena ya vavawaidoḡa. 12 Kota mainana, waivini ena oloto i gose
bi oloto ḡesau i naḡina ba mwanena ya vavawaidoḡa.”

Yesu bi libilibi keikeilikidi

13 Lava ḡesaudi libilibi keikeilikidi a natomedi Yesu lisinemo te tana maso nimana
dabedimo i sivudi bi geḡa te ena tauwaikaiwatana lava ai ḡakedi. 14 Yesu mainana i
kitakita ba ena tauwaikaiwatana lisidimo nuwana i medi bi i giuwedina gado, “Libilibi
koi aninedi sa nato lisigumo mote komai ḡakedi banina Maimaituwa ena waibada lava
lisidimo maibena niga libilibidi. 15 ✡Yà giugiu kauwemi te aiyai mote Maimaituwa ena
waibada i mai anine bi ima vai, maibena libilibi keikeilikidi edi yawasana. Ba tana
kaka mote Maimaituwa ena waibada noponemo ima sola saḡa.” 16 Kamaina bi libilibi
i bewedi kalonemo i sivudi bi nimana dabedimo i sivudi bi i laupali, te Maimaituwa ya
kavisuvisudi.

Oloto waiguyauna yawasana ilailala aubaina i waitala
(Metiu 19:16-30; Luk 18:18-30)

17 Bi Yesu i modina i nawanawa etamo ba oloto i velau i tava Yesu matanemo bi
tuwapekana doḡamo i wai tupagwaliye. Bi i giuwena gado, “Tauwailovelove visuvisum
bai yà voiye bi yawasana ilailalana yà vai?”
18 Bi Yesu oloto i giuwena gado, “Bai aubaina kuna giu te visuvisugu? Aiyai mote i
visu, Maimaituwa taunaḡa i visu. 19 ✡Tam waiḡake kuna sibedi: Mote kumai peki, mote
mwanem kuma vawaidoḡa, mote kuma danene, lava mote kaiyovumo kumai wavu, mote
kuma soinuwava, tamam bi tinam kwa viviledi.”
20 Bi oloto i giuwena gado, “Tauwailovelove, tagu ḡaubogumo te niganana mba
waiḡakedi matabudi e voiye kovidi.”
21 Bi Yesu oloto i kita te nuwana i vai bi i giuwena gado, “Mwali ḡemota kwa
malumaluwabiye. Kwa nawa em waiguyau matabuna kwa kune kamaḡedi bi mane

§ **9:45:** Gilugilumidi wadubodi ḡesaudimo kota mainana lova 46 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Mba ḡome mwatamwata lava sa kanikanidi bamo mote edi anipeki bi kaina mote bamo ena ani kalapeki (Ḡemoḡemotina ma lova 48). ✡ **9:50:** Met 5:13 ✡ **10:4:** Met 5:31 ✡ **10:6:** Pak 1:27 ✡ **10:7:** Pak 2:24 ✡ **10:11:** Met 5:32 ✡ **10:15:** Met 18:3 ✡ **10:19:** Pot 20:12-16

waiyamoyamonidi kwa vitedi bi mala ena waiguyau kwa vai. Kaka kwa nato te kwa kaiwatagu."
22 Niga olotona ba i wai ḡonaḡona gulata, taunana aubaina Yesu ena giu i vaivaiye ba nuwana i kuluva bi ma nuwaboyana i nawa.
23 Ḡome ena tauwaikaiwatana i kita nawedi bi i giuwedina gado, "I bagibagi kauwa kaka tana waiwaiguyauna Maimaituwa ena waibada noponemo ya sola saḡa."
24 Tauwaikaiwatana Yesu ena giu a vaivaiye ba a tagugu.* Bi Yesu i giuwedina gado, "Libilibi, i bagibagi kauwa kaka lava waiguyauna Maimaituwa ena waibada noponemo ya sola saḡa. 25 I pilipili kauwa kaka ḡamoḡamo dididiga kamelo, siyau bwadanemo ya sola, mba mainana kota lava waiguyauna mote Maimaituwa ena waibada noponemo ima sola saḡa."
26 Ḡome ena tauwaikaiwatana mba giuna a vaivaiyena ba a tatava gulata bi edi lava vaitedi ai talapilina gado, "Bamoda mainana, ba aiyai kaka bena ya yawasana?"
27 Yesu i kitedi bi i giuwedina gado, "Lava lisidimo ba i pilipili kauwa te taudiḡa sai yawasanidi bi Maimaituwa lisinemo bai matabuna ba ḡemoḡemotina ya voiye."
28 Kamaina bi Pita i giuna gado, "Bi tama bainewa? Tama kaikana bai matabudi ke ḡosedi kamaḡedi bi ke kaiwatam."
29 Yesu i giuwedina gado, "Yà giugiu kauwemi, aiyai ena vanuwa ee tinatinanatuna ee nuvunuvuna ee valevaletina ee tinana bi tamana, ee natunatuna bi ena daibi ya gosedi bi tagu ya kaiwatagu bi lava ḡesaudi lisidimo giugu visuvisuna ya giunawena, 30 mba sauginemo tana mai'a dididiga otina Maimaituwa ya vite: Ena vanuwa, valevaletina, nuvunuvuna, tinatinana, natunatuna bi daibi sa wapa. Bi kota lava sa laukivigebogeboye. Bi laḡan muliḡa ya natonatona tana yawasana ilailala ya vai. 31 ✡Lava wapewapedi mabai niganana sa wailaumatanana kaka sai laumuli bi mabai sa wailaumulina ba sai laumatana."

Yesu ena peki giuna i wai faioni
(Metiu 20:17-19; Luk 18:31-33)

32 Tedi etaḡa a nawanawa Yelusalem bi Yesu eta i dolidoliye. Bi ena tauwaikaiwatana a tagugu bi lava ḡesaudi a kaikaiwatedina a naila. Yesu ena tauwaikaiwatana vaitedi a moito gebi tabudimo bi lisinemo bai matabudi sa tubuḡana ena tauwaikaiwatana i tainuwataudina gado,† 33 "Ko vaiye, niganana ta nawanawa Yelusalem, bi ḡome taukaisolu kaka Tana Taunana Natuna pilisi edi babada bi waiḡake tauwailovelovena babadidi nimedimo ya sako. Tedi sa etale bi sai anine te Loum lavedi nimedimo sa sako te tedi sai peki. 34 Tedi sai gadolose, sa gelolo, sa kwapu bi sai peki bi laḡan wai faioninemo tana ya kena moito."

Diyemes bi Diyon edi wai baḡa
(Metiu 20:20-28)

35 Diyebedi natunatuna Diyemes bi Diyon a tava Yesu lisinemo bi a giuwena gado, "Tauwailovelove, tama ka ḡoeḡoena bai kai baḡamna ba ema ḡowana kwa voiye."
36 Yesu i waitalayedina gado, "Bai mwalina ko ḡoeḡoena aubaimi yà voiye?"
37 Tedi ena giu ai munena gado, "Kwai aninemai te aiyai kataiyammo ya miya bi aiyai ḡeniyammo ya miya em waibada laḡannemo."
38 Yesu i giuwedina gado, "Temi mote ko sibe te bai ko waibaḡae. Temi ḡemoḡemotina wainuwatoi leduna yà tegona mainana ko tego? Ee yà buluna mainana ko bulu?"‡
39 Tedi ena giu ai munena gado, "Tama ḡemoḡemotimai."
Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, "Temi ḡolaḡolana yà tegona mainana temi ko tego bi yà pekina mainana ko peki." Bi Yesu i giuwedina gado, 40 "Kamaina bi tagu mote egu waibada ima kenakena te yà lauvina, te aiyai kataiyagumo bi aiyai ḡeniyagumo. Niga gabuna tedi mabai Maimaituwa i vinevinedina aubaidi i kanonoḡi."
41 Tauwaikaiwatana 10 mainana giuna a vaivaiyena, ba tedi Diyemes bi Diyon lisidimo a medi. 42 Yesu matabudi i yogedi bi i giuwedina gado, "Kona sibe tedi mabai Eteni sa wai badaedina ba lisidimo sa wai bada teyala. 43 ✡Temi mote maso mai ko voiye, aiyai didiga i ḡoena ba ya sako yovoḡe munaḡe bi aubaimi yai taupaula. 44 Aiyai bi doli i ḡoena

* **10:24:** Diu edi wai sumaḡa te waiguyau ba mataila Maimaituwa lava lisinemo i wainuwavisu bi ya kakavisuvisu (Sale 128, Miya 10:22). Taunana aubaina Yesu ena tauwaikaiwatana ena giu a vaivaiye ba a tagugu. Tedi ai noḡota bamoda Maimaituwa lava wai ḡuyaudi mote imai yawasanidi ba lava ḡesaudi kota mote imai yawasanidi. ✡ **10:31:** Met 20:16 † **10:32:** Tauwaikaiwatana a tava banina lava tana a waidibodiboḡi. Bi lava ḡesaudi mulinaḡa a nawanawa a naila banina, a nawanawana noke Yelusalemmo bai ya tubuḡa lisinemo. ‡ **10:38:** Yesu ledu lau tegoyena bi waibulu i giuwena ba mote ledu ota bi asiwa ota bi ena wainuwatoi bi ena peki i giu wata. ✡ **10:43:** Met 23:11; Mak 9:35

ba ya sako yovoḡe munaḡe bi lava ḡesaudi aubaidi yai taupaula yababa. 45 Mainana Tana
Taunana Natuna i yovona mote lava aubaina si paula bi tana lava aubaidi i paula bi ena
yawasana i vite munaḡe te lava wapewapedi i wai yawasanidi."§

Yesu Batimiyas matana potapotana i wai yawasani
(Luk 18:35-43)

46 Yesu ena taukaiwatana vaitedi a tava Deliko malagainemo. Ḡome ena tauwaikai-
watana bi lava kumna dididiga vaitedi Deliko a gosegose ba oloto matapotapotana isana
Batimiyas tana eta diyanemo i miya bi i waiwaigigimana, Batimiyas tana Timiyas natuna.
47 Sauginemo tana Nasalet Yesuna giuna i vaivaiye ba binau i waitubuna gado, "Yesu
Deivida Natuna** kwa lau nuwatoitoiyegu!" 48 Lava wapewapedi ḡome Batimiyas a
kaipasine, "Ku miya moimoisili!" Bi tana yaḡolo te kalinana dididiginemo i binabinau
gado, "Deivida Natuna kwa lau nuwatoitoiyegu!"
49 Kamaina bi Yesu i vamoito bi lava i giuwedina gado, "Ko giuwe ya saḡa niga ḡome."
Tedi oloto matapotapotana a giuwena gado, "Ya yogeyogem, ma nuwavisum kwa moito
bi kwa nawa lisinemo."
50 Kamaina bi tana ena kwama i ḡiḡi, i pwalaḡe kamaḡe, i laupotisaḡa bi i nato Yesu
lisinemo.
51 Ḡome Yesu Batimiyas i waitalayena gado, "Bai kwa ḡoeḡoena aubaim yà voiye?"
Kamaina bi oloto mata potapotana i giuwena gado, "Tauwailovelove, tagu ya ḡoeḡoena
yai kita munaḡa."
52 Yesu i giuwena gado "Kwa nawa em sumaḡa i wai yawasanim." Noi taunana te oloto
matana i yana bi Yesu i kaiwata te etaḡa a nawa.

11

Yesu Yelusalemmo i sola saḡa
(Metiu 21:1-11; Luk 19:28-40; Diyon 12:12-19)

1 Yesu bi ena tauwaikaiwatana oya Olip diyanemo malagai Betpage bi Betenimo a tava,
Yelusalem a vavawaiḡeleḡele. Bi Yesu ena tauwaikaiwatana labu i giukamaḡedi a doli, 2 bi
i giuwedina gado, "Ko nawa Yelusalem malagainemo bi sauginemo ḡome kona tavana ba
donki lauewalina waitamina ko kita, mote aiyai i geluwe, temi ko kuvesi bi ko natome.*
3 Bi aiyai yai talayemina gado, 'Bai aubaina niga mai ko voivoiye?' Ba temi tana ko
giuwena gado, 'Bada ya ḡoeḡoe bi mote lofana te ya munaḡe."
4 Tedi a nawa malagaimo a tava bi eta diyanemo vanuwa mataetinemo donki
lauewalina waitamina a kita i moimoito, kamaina bi a kuvesi. 5 Ḡome lava ḡesaudi
diyanemo a moimoitona ai talayedina gado, "Bai aubaina mba donkina ko kuvekuvesi?"
6 Kamaina bi tedi Yesu bai i giugiuwedina mainana a giuwedi. Ḡome te ai aninedi bi donki
ai doli nawe. 7 Tedi donki ai doli nawe Yesu lisinemo bi edi kwama a ḡiḡikamaḡedi te donki
dabanemo a yesidi bi dabedimo Yesu i miya.
8 Lava wapewapedi edi kwama etamo a yesidi bi ḡesaudi kai malugulugudi a bwalidi
bi a yesi nawedi.† 9 Lava dolidolidi bi mulimulidi a binabinauna gado,
"Maimaituwa ta kasaḡesaḡe.

Ka kavisuvisuna ya natonato Bada isanemo.‡
10 Ka kavisuvisuna BADA isanemo ya natonatona Deivida ena tubulelesemo
Maimaituwa ta kasaḡesaḡe, noke malamo!"
11 Yesu Yelusalemmo i tava bi i nawa Maimaituwa ena vanuwemo. Ḡome bai matabuna
i kita kovidi bi kaikana aubiga aubaina te ena tauwaikaiwatana 12 vaitedi a nawa
Betenimo.

Yesu kai damaya i pasili
(Metiu 21:18-19)

12 Laḡani i sako Beteni a gose bi a nawanawa te Yesu kani i peki. 13 Kamaina bi i wai
kita nawa manemanekemo te kai damaya luguna i kita. Bi i nawa diyanemo te i kita
kaukauwe ba votana geḡa, banina mote vota ena bolimani. 14 Yesu kai damaya i pasilina

§ **10:45:** Yesu ena wainuwatoi bi ena peki gebogebo lavada eda gabu i vai, mai Aisaiya 53:8 i giugiuna. ** **10:47:** Giu Deivida Natuna ba mote natu otina bi Deivida ena dammo i tubuḡa. * **11:2:** Yesu tana donki dabanemo i gelu banina tana Maimaituwa ena vinevine (Sakalaiya 9:9). † **11:8:** Diyon 12:13 i giugiuna luvanemo lava edi gala bi kai ma lugulugudi a bwalidi etamo a yesidi ba edi ka saḡesaḡe bi edi vivila te ḡalibona a voyai. ‡ **11:9:** Giu Ousana Alamek kalinedimo ba Niganana kwai yawasanimai. Muliḡa giuna a vitale te ka saḡesaḡe Sale 118. Mba giuna noḡotinemo tedi Yesu a kasaḡesaḡe te tana guyau.

gado, “Mote aiyai kaka votam ima kani munaḡe!” Mai i giugiu ba ena tauwaikaiwatana ena giu a vaiye.

Yesu taugimala bi taukune Maimaituwa ena vanuwa didiyaunemo i kwavidi a potiyovo
(Metiu 21:12-17; Luk 19:45-48; Diyon 2:13-22)

15 Yesu ena tauwaikaiwatana vaitedi Yelusalemmo a tava bi tana i nawa Maimaituwa ena vanuwa ganakukuna noponemo. Ḡome tedi mabai a wai kunekune bi a gimagimala i kwavivaidi a potiyovo. Bi wali dobu manedi tauvitaledi bi mwanuwa gabubu a wai kunekuneyedina edi bena bi edi animiya i vitaledi.§ 16 Bi lava i waiḡakedi te waikunekune mwalidi mote sima avala bi Maimaituwa ena vanuwa ganakukuna noponaḡa sima nawa. 17 ✡Bi tana lava i wailovelovedi bi i giuwedina gado, “Gilugilumina wadubonemo Maimaituwa i giuna gado,

‘Tagu egu vanuwa sai isana
pali vanuwina lava dobu matabuna aubaidi.’

Bi temi kona voiye te maibena ‘taudanedanene edi gabu.’ ”**

18 Pilisi edi babada bi waiḡake tauwailovelovena niga giuna a vaiye bi eta a tavutavu te bainewa maso Yesu ai peki. Bi geḡa te a naile banina lava kumna ena wailovelove a sovesoveye.

19 Kamaina bi suwala bulubulumo Yesu ena tauwaikaiwatana vaitedi Yelusalem a gose bi a nawa.

Damaya kaina i poki
(Metiu 21:20-22)

20 Malaboiboi ḡesaunemo tedi a munamunaḡa, mba kaina a kita i poki pakanemo te damonemo. 21 Ḡome tedi kai a kitakita ba Pita Yesu ena giu i noḡoti bi i giuna gado, “Tauwailovelove kwa kita, damaya kaina kuna pasipasilina i poki.”

22 Yesu edi giu i waimunena gado, “Emi waisumaḡa Maimaituwa lisinemo ko sako. 23 ✡Giukauwemo yà giugiuwemi, aiyai niga oyana ya giuwena gado, ‘Ku pwalaḡe nawem nisamo’ bi tana noponemo mote ima nuwalaḡalaḡa bi yai sumaḡa te bai i giugiuwena ba aubaina ya tubuḡa. 24 Taunana aubaina yà giugiuwemi te bai palimo ko wai baḡaena ba koi sumaḡa te kona banavi, bi mba temi emiya. 25 Bi laḡannemo ko laulaupalina ba dolina tedi mabai gebogebo lisimimo a voivoiyena, ko noḡoti kamaḡedi, mainana kaka Tamemi malamo emi gebogebo ya noḡoti kamaḡedi.”††

Yesu ena waibada waitalana
(Metiu 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Tedi a tava munaḡa Yelusalemmo bi Yesu, Maimaituwa ena vanuwa didiyaunaḡa i nawanawa. Pilisi edi babada, waiḡake tauwailovelovena bi Diu babadidi a tava Yesu lisinemo 28 bi ai talayena gado, “Tam waibada bamo kuna vai bi niga kauwidi kwa voivoiyedi? Em waibada aiyai i vitem?”

29 Kamaina bi Yesu edi giu i wai munena gado, “Waitala ḡemota yài talayemi bi giu koi mune kaka yà giuwemi te bamo tagu waibada e vai bi niga kauwidi yà voivoiyedi. 30 Ko giuwegu, aiyai Diyon waibadana i vite bi i laulaukabulu? Maimaituwa i vite ee lava dobumo?”

31 Tedi taudiḡa ai talapilina gado, “Bamoda ta giuna gado, Malaḡa, ba tana ya giuna gado, ‘Bai aubaina mote koi sumaḡe.’ 32 Bi bamoda ta giuna gado, ‘Lava lisidiḡa,’ ba sa ḡasiyeda.” Tedi a nailana banina lava matabudi a sibe, te Diyon tana kamaina te taugiuwatana. 33 Taunana aubaina ena giu ai munena gado, “Tama mote ka sibe.”

Bi Yesu i giuwedina gado, “Tagu kota mote yàma giuwemi te egu waibada bamo e vai bi niga kauwidi yà voivoiyedi.”

12

Taubayau lautaulalana
(Metiu 21:33-46; Luk 20:9-19)

1 ✡Kamaina bi Yesu lautaulalamo giuwedi i waitubuna gado, “Oloto waen daibina i wadi bi i ganakuku. Bi kota waen aniva pisana i voiye bi ani waikoyaḡa vadavadana i keli.

§ **11:15:** Diu edi noḡotemo manemo lava matana ba koikoitau. Taunana aubaina a tavaitedi bi a wai kunekuneyedi te mane a tanodi bi takis a wai mai'idi. ✡ **11:17:** Ais 56:7 ** **11:17:** Yesu mba lavedi edi bena i vitaledi banina mba manedimo kaiyovumo a puyopuyo bi lava ḡesaudi edi mane nevedi a tanotanodi. ✡ **11:23:** Met 17:20 †† **11:25:** Gilugilumidi wadubodi ḡesaudimo kota mainana lova 26 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Bamoda temi emi lava edi gebogebo mote koma noḡoti kamaḡedi, ba kota Tamemi malamo emi gebogebo mote ima noḡoti kamaḡedi (Metiu 6:15 ko kita). ✡ **12:1:** Ais 5:1,2

Kamaina bi taubayau i tanodi te waen daibinemo* i waidubudi. Bi tana i nawa dobu
ḡesaunemo. 2 Vililubu laḡannemo tana taupaula i giukamaḡe waen daibina taulabena
lisidimo te waen votedi ḡesaudi maso i laitupa. 3 Bi geḡa te taubayau taupaula a kaididi,
a kwapu bi a giukamaḡe kavakavana i munaḡa. 4 Bi kota taniwaga taupaula ḡesau i
giukamaḡe lisidimo bi tedi kununa a dougolu bi a voiye te i wai tunimayaḡa. 5 Daibi
taniwagina taupaula ḡesau i giukamaḡe bi tedi tana ai peki. Bi kota wapewapedi mainana
a voiyedi, a kwapudi bi ai pekidi.†
6 “Niganana ḡemota ota ya miyamiya, taniwaga natuotina nuwapouna. Muliḡa tana
natuotina i giukamaḡe bi i giuna gado, ‘Tedi male natugu sa vivile.’
7 “Bi geḡa te taubayau taudiḡa ai giugiuna gado, ‘Niga olotona male tamana gagasina
matabudi ya tanodi. Ei, ko nato ta lai peki bi gagasa matabuna tada ta vai.’ 8 Kamaina bi
tedi a kaididi, ai peki bi waen daibina mulitaulinemo a pwalaḡe nawe.”
9 Yesu ena giu i waikovi bi i wai talayedina gado, “Daibi taniwagina bai ya voiye? Tana
kaka ya tava bi taubayau yai pekidi bi waen daibina lava ḡesaudi ya vitedi.‡ 10 ✡Temi
gilugilumina wadubonemo kona iyevi ee geḡa? Mba niga mainana i giu,
‘Vanuwa taukelina duḡu a dabodabokena,
i nuwavitala te duḡu laukaina vanuwa yasina i tubuḡa.§
11 Bada, niga kauwina i voiye te kitana lisidemo i visu gulata.’ ”
12 Ḡome Diu babadidi eta a tavutavuḡe te maso a pani, banina a sibe te tana
lautaulalamo i giugiu watedi bi geḡa te tedi lava kumna a nailedi. Kamaina bi a kita
kamaḡe te i nawa.

Takis ena waitala
(Metiu 22:15-22; Luk 20:20-26)

13 Lautaulala mulinemo Palisi ḡesaudi bi Alodi ena muli a giukamaḡedi Yesu lisinemo te
ena giumo maso ai wavu. 14 Bi tedi a tava lisinemo bi a giuwena gado, “Tauwailovelove,
ke sibe te tam ba giukauwa kwa giugiuwe, te lava bai sa giugiuwena mote kuma nainaile.
Tam lava isanawenawedi edi giu mote kuma iyeiyevidi bi em wailovelove ba Maimaituwa
ena ḡowana bi giukauwa lava kwa wailovelovedi. Kwa giuwemai, kamaina te takis kai
maii Sisa lisinemo ee geḡa?”
15 Yesu edi kaiyovu i sibe bi i giuwedina gado, “Bai aubaina, ko ḡoeḡoe te ko taikulugu?
Kaikaiyovumi? Mane ko natome bi yà kita.” 16 Kamaina bi mane a natome bi i giuwedina
gado, “Aiyai isana bi kununa aluwina manemo?”
Bi a giuwena gado, “Ḡalibona Sisa aluwina bi isana.”
17 Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Bai Sisa enaya ba Sisa ko vite bi bai Maimaituwa
enaya ba Maimaituwa ko vite.” Ḡome tana ena giu a soveye.

Pekimo kenamoito waitalana
(Metiu 22:23-33; Luk 20:27-40)

18 ✡Sadisi ai sumaḡa te lava pekipekidi mote sima kenamoito. Taunana waitalana
aubaina a tava Yesu lisinemo.** 19 Bi tedi a giuna gado, “Tauwailovelove, Mousis,
Maimaituwa enai ḡake aubaimai i gilumina gado, ‘Bamoda oloto tinanatuna mwanena
i peki kamaḡe bi natunatuna geḡa ba kota tinanatuna iwapena ya naḡi. Bi yai natuna te
tuwaḡana pekipekina aubaina.’ 20 Mai maso olooloto 7 bi tautuweḡina i naḡi te i peki bi
natunatuna geḡa. 21 Wai labuna iwapena i naḡi bi kota i peki, natunatuna geḡa. Mainana
wai faionina vaitena. 22 Mba olotodi wapedi 7 waivinina a naḡi bi kauwina ḡemotina
lisidimo i tubuḡa bi a peki kovi mote natunatudi bi waivini muliḡa i peki. 23 Kenamoito
sauginemo male aiyai mwanena mba waivinina, oloto wapedi 7 a naḡinaḡina?”
24 Bi Yesu i giuwedina gado, “Temi kona ai giugiu, gilugilumina wadubonemo
Maimaituwa ena giu kona iyevi bi mote ko sibe, kota ena ḡailisi mote ko sibe. 25 Laḡannemo

---

* **12:1:** Waen daibina ba gabu ḡaubona ḡome Diu lavedi waen sa wadiwadi. Bi waen votana a wai isana guleipi. Tedi guleipi dom nopodimo a sivu yovoḡedi bi a vava buyodi. Bi masidi a ledudi bi kwagimo a ḡiniḡini yovoḡedi, mba taunana waen edi ani tego. † **12:5:** Islael lavedi Maimaituwa ena taupaula a dabokedi bi a wai pekidi maibena taubayau daibi taniwagina ena taupaula a dabokedi bi a wai pekidi (Delimaiya 7:25-26, Eimos 3:7, Sakalaiya 1:6). ‡ **12:9:** Niga ḡome Yesu ena giu banina ba tana male Diu babadidi sai peki bi Maimaituwa male tedi ya kovoḡidi. ✡ **12:10:** Sale 118:22,23 § **12:10:** Gulik baibol noponemo i giu te ḡakima. Banina tedi ḡakimemo vanuwa a kelikelidi. Bi ḡakima ḡemota vanuwa liunemo ya moimoitona ba vanuwa yasina. Niga ḡakimina taunana Yesu, Maimaituwa ena vanuwa valivaliuna duḡuna (Epeses 2:19-21 bi Aisaiya 28:16). ✡ **12:18:** Giu 23:8 ** **12:18:** Diu nopodimo dam ḡemota a miyamiyana isedi Sadisi. Niga lavedi edi waisumaḡa ba tabuna, tedi mote ai sumaḡa te lava ya peki bi ya kena moito. Bi mote ai sumaḡa te alualuwa bi aneya mote bamo sima miyamiya. Tedi Mousis ena buka i gilugilumidina taudiḡa a iyeiyevidi bi buka ḡesaudi geḡa.

pekipekidi sa kenamoitona ba mote sima naḡi. Tedi sa miyana mai aneya malamo. 26 ✡Bi
pekimo kenamoito ena giu Mousis i gilugilumina mote ko iyevi? Wala kai tombolunemo,
kai vavavanina noponemo Maimaituwa, Mousis i giuwena gado, ‘Tagu Eiblaḡam ena
Maimaituwa, Aisik ena Maimaituwa bi Deikap ena Maimaituwa.’ 27 Tana mote lava
pekipekidi edi Maimaituwa bi lava miyemiyedi edi Maimaituwa.†† Temi ba ko giugiu
yabayababa.”

Waiḡake laukaina
(Metiu 22:34-40; Luk 10:25-28)

28 Waiḡake tauwailovelovena ḡome i vaiyedi a waitalapilina gado. Tana i sibe te Yesu i
giukauwa, kamaina bi i waitalayena gado, “Waiḡake matabudi mododimo bamo taunana
waiḡake laukaina?”
29 ✡Yesu ena giu i waimunena gado, “Waiḡake laukaina ba niḡa, ‘Ko vaiye Islael,
Bada eda Maimaituwa taunaḡa Bada. 30 Bada em Maimaituwa kwa ḡoena, mba
nuwapoum tabutabunemo, tubuḡim tabutabunemo, em noḡota tabutabunemo bi em
ḡailisi tabutabunemo.’ 31 ✡Waiḡake wai labuna ba niga, ‘Lava ḡesauna kwa ḡoena mai
bainewa taumḡa kwa ḡoeḡoemna. Bamo mote waiḡake ḡesau i didiga gulata kaka niga
taudidi.”
32 Kamaina bi waiḡake tauwailovelovena Yesu i giuwena gado, “Bai kuna giuwena
ba i visu. Giukauwa te Bada tana Maimaituwa bi diyanemo mote bamo Maimaituwa
ḡesau. 33 Bi lava maso Bada edi Maimaituwa a ḡoena, nuwapoudi tabutabunemo, tubuḡidi
tabutabunemo, edi noḡota tabutabunemo bi edi ḡailisi tabutabunemo. Bi lava ḡesaudi
ḡoedi, i saḡa gulatana kaka sewasewa gabugabu ḡosedi Maimaituwa lisinemo.”
34 Yesu i vaiye te niga olotona ena giu i visu. Kamaina bi i giuwena gado, “Maimaituwa
ena waibadana ḡotona te kwa banavi.” Niga mulinemo lava matabudi a naila bi aiyai
mote Yesu i waitala munaḡe.

Deivida ena Bada aiyai?
(Metiu 22:41—23:36; Luk 20:41-47)

35 Yesu Maimaituwa ena vanuwemo i wailovelove bi i waitalana gado, “Bainewa te
waiḡake tauwailovelovena sa giugiu te Keliso ba Deivida ena tubulelesemo? 36 ✡Aluwa
Waiyawa noḡota Deivida i vite te i giuna gado,
‘Bada egu Bada i giuwena gado,
“Niga ḡome kataiyagumo kwa miyamiya
eete em ḡaviya kaḡem dibunemo
yài dubudi.” ’
37 Deivida otina i giuna gado, *Bada.* Bi bainewa te Vinevinena maso Deivida ena
tubulelesemo?” Lava kumna dididiga Yesu ena giu a vaivaiye ba ai nuwavisu.

Yesu aiyai natuna

38 Yesu i wailovelovedi bi i giuna gado, “Waiḡake tauwailovelovena ko kita kauwedi.
Tedi gala lofelofedi sa kotedi bi ani waiḡemota gabudiḡa sa moimoito nawa te lava maso
sai ebonedi vivila vaitena. 39 Tedi sa ḡoeḡoena ani miya visuvisudimo sa miya aniwai
bolu vanuwidimo bi mata'asimo. 40 Tedi iwape sa kaiyovuḡedi, edi ḡonaḡona sa legaudi
bi lisidimo sawai bada teyala. Bi kota pali lofelofedi sa voivoiyedi, te maso lava sa sovedi.
Niga lavedi muliḡa edi kovoḡa dididigi otina sa vai.”

Iwape ena puyo
(Luk 21:1-4)

41 Maimaituwa ena vanuwa didiyaunemo, Yesu mane abomina diyanemo i miya bi lava
i kitedi abomemo mane a sivusivudi. Lava waiguyaudi wapewapedi mane nananakidi a
sivusivudi. 42 Bi kota iwape wai nuwatoitoina i tava bi peni labu i sivu, mba penidi labu
ba laḡan ḡemota ani gimala luvana. 43 Yesu ena tauwaikaiwatana i yogedi ai ḡemotidi
bi i giuwedina gado, “Yà giugiu kauwemi te niga iwapena ena puyo i sakona ba i didiga
gulatana kaka lava waiguyaudi. 44 Bai aubaina tedi wai guyaudi edi mane nananakidi
a kenakena bi keikeilikidi a sivusivudi. Bi niga iwapena waiyamoyamonina kanaya ani
gimelina bi geḡa te matabuna i sako kovi.”

13

Yesu i giu te muliḡa lava Maimaituwa ena vanuwa waiyawa sa kagebogebo
(Metiu 24:1-2; Luk 21:5-6)

✡ **12:26:** Pot 3:6 †† **12:27:** Lava niganana sa miyamiyana bi waiwaisumeḡidi a pekipekina edi Maimaituwa.
✡ **12:29:** Wai 6:4,5 ✡ **12:31:** Liv 19:18 ✡ **12:36:** Sale 110:1

1 Ḡome Yesu Maimaituwa ena vanuwa waiyawa i gosegose bi ena tauwaikaiwatana
ḡemota i giuwena gado, “Tauwailovelove, kwa kita niga vanuwidi kitedi a visu gulata bi
kota ḡakima nananakidi a laukeliyedi.”
2 Yesu giu i waimunena gado, “Niga vanuwidi nananakidi ko kitekitedina, mote kaka
ḡakima ḡemota ena gabumo ima kena, matabudi kaka sa ḡima wai dabalalidi.”

Pilipili bi laukivigebogebo nopodimo Yesu ena tauwaikaiwatana sa moitodidina
(Metiu 24:3-14; Luk 21:7-19)

3 Yesu oya Olip dabanemo i miya bi matana Maimaituwa ena vanuwa waiyawa
yawaninaḡa i waikita nawa. Kamaina bi Pita, Diyemes, Diyon bi Endulu taudiḡa a tava
Yesu lisinemo bi ai talayena gado, 4 “Kwa giuwemai te bai laḡannemo niga kauwidi sa
tubuḡa? Bi bai matailina ka kita bi ka sibe te mba kauwidi ḡotona te sa tubuḡa?”
5 Bi Yesu i giuwedina gado, “Koi kita kauwa te mote aiyai ima kaiyovuḡemi. 6 Muliḡa
male lava wapewapedi sa tava bi isagumo sa giuna gado, ‘Tagu taunana Maimaituwa ena
vinevine’ bi lava wapewapedi sa'ai wai etadoliyedi. 7 Laḡannemo waiḡasiḡasi daguguna
laulisimo bi manekemo noyana ko vaiyena ba koma naila. Niga kauwidi sa gei tubuḡa bi
mba taunana mote damona. 8 Dam bi dam sai ḡasiḡasi bi ḡalibona falona ḡalibona vaitena
sai ḡasiḡasi. Bi dobu ḡesaudiḡa yoyo bi gomala sa tubuḡa. Niga kauwidi sa tubuḡana
maibena waivini bwagabwagana wainatuna yavina mayavaina mainana.
9 ✡“Temi ko kita kauwa, lava male sa panimi bi sa etalemi bi bolu vanuwidimo sa
kwapumi. Banina temi tagu taukaiwatagu. Temi babada bi ḡalibona matedimo ko moito
bi tagu giugu ko giuwedi. 10 Muliḡa kaka laḡan damona ya tavana, dolina taukaiwatagu
giugu visuvisuna sa lauguguyaena dobu matabudimo.
11 “Bi laḡannemo sa panimi bi sa nawemi ko etalena ba mote komai nuwaboya dolidoli
te bainewa ko giu. Mba laḡannemo bai Maimaituwa ya vitevitemina ko giuwe. Mba mote
temi koma giugiu bi Aluwa Waiyawa noḡota ya vitemi te ko giu.
12 “Lava ḡesaudi sa kaisolu te tasitasidi kedi ḡaviya nimedimo sa sivudi te sai pekidi.
Bi tamatama natunatudi sa kaisoluḡedi. Bi libilibi sa kaisolu te tametamedi kedi ḡaviya
nimedimo sa sivudi te sai pekidi. 13 ✡Bi lava matabudi sa dabokemi banina temi tagu ko
waisumaḡegu. Bi aiyai i moito didina te damonemo ba ya yawasana.”

Wainuwatoi laḡanina dididiga
(Metiu 24:15-28; Luk 21:20-24)

14 “Mba laḡaninemo kauwa gebogebo otina bi wai matawalawalana, ḡome mote maso
i moito bi geḡa te ya moito. (Temi tauiyava niga ḡome bai ya giugiuwena banina ko
sibe kauwe.) Tedi mabai Diudiyamo sa miyamiyana sa velau sa nawa oyamo. 15 Bi
tedi mabai vanuwa dabanemo sa miyamiyana mote sima yovo vanuwa noponemo te
edi ḡonaḡona bai sima vai. 16 Bi kota tana aiyai daibimo mote i munaḡa vanuwemo
ena gala vaina aubaina. 17 Bi mba laḡandimo vesavesala bwagebwagedi bi vaivaisu
lisidimo ba i gebo gulata! 18 Taunana aubaina ko laupali gulata te niga kauwidi mote
bodubodu laḡandimo sima tubuḡa!* 19 ✡Mba laḡanidimo ba wainuwatoi dididigina ya
tubuḡa, mote mai wala pakanemo Maimaituwa dobu i voivoiyena laḡannemo te niganana.
Bi muliḡa mote mainana wainuwatoina ima tubuḡa munaḡa. 20 Bada ena vinevine lavedi
kedinawamo aubaina te mba laḡandi i bwali wai watiyedi, bamoda geḡa, mote maso aiyai
i yawasana.
21-22 “Mba laḡannemo bamoda aiyai ya giuna gado, ‘Kwa kita Keliso niga,’ ee ‘kwa
kita tana nanoi,’ mote kumai sumaḡe. Banina Keliso kaikaiyovudi bi taugiuwatana
kaikaiyovudi sa laumaḡata te mataila bi anisove kauwidi sa voiyedi te bena maso
Maimaituwa ena vinevine lavedi male sa'ai waietadoliyedi. 23 Taunana aubaina koi kita
kauwa mwali matabuna kaikana e giu wainonomi.”

Yesu ena nato munaḡa
(Metiu 24:29-31; Luk 21:25-28)

24 “Mba pilipilidi laḡanidi mulidimo suwala yai dudubala bi nawalai mote ima yana.
25 Bi kota kipola galewemo sa kuluva bi mwali sawasawamo ḡaiḡailisidi matabudi sa gusu.
26 ✡“Mba laḡannemo Tana Taunana Natuna yadamo, ya laumaḡata ḡailisi vaitena bi ma
namalina ya nato te lava sa kita. 27 Bi tana ena aneya ya giukamaḡedi te dobu matabuna
sa kwaivivile. Bi ena vinevine lavedi dobu isuna bi isuna sai ḡemotidi bi kota mainana
malamo.”

✡ **13:9:** Met 10:17-20 ✡ **13:13:** Met 10:22 * **13:18:** Gulik baibol noponemo mote bodubodu ima kenakena bi gomala (winter). ✡ **13:19:** Dan 12:1 ✡ **13:26:** Dan 7:13

Kaikini ya natonato
(Metiu 24:32-35; Luk 21:29-33)

28 “Niganana kaikini yai lovelovemi, lāgannemo kai lagelagedi sa nimagala, sa kini bi
lugudi sa gidagidava ba ko sibe te bodubodu lāganina ya natonato. 29 Bi kota mainana
temi niga kauwidi sa tubutubuga ba ko sibe te lāgani i watige te tana ya nato munāga.
30 Giukauwemo yà giugiuwemi, te niga kimtina sa miyamiyana mote sima peki bi niga
kauwidi sa tubuga. 31 Mala bi dobu sa launegānega bi giugu mote kaka ima launegānega.”

Tada ta vononoga Yesu ena nato munāga aubaina
(Metiu 24:36-44)

32 ✡“Bada ena nato munāga lāganina bi saugina mote aiyai i sibe. Mote aneya malamo,
mote natuna bi tamana taunāga i sibe. 33 Koi kita kauwa bi koi mayavai banina temi mote
ko sibe te bai lāgannemo mba lāganna ya tava. 34 Mba maibena oloto ena vanuwa i gose bi
i nawa dobu gesaunemo bi ena taupaula ena vanuwa sa kitakita wata. Bi gemogemotaga
edi noya i vitedi bi mataeta taulabena i giuwe te yai kita kauwa. 35 Koi kita kauwa! Bai
aubaina, mote ko sibe te bai lāgannemo vanuwa taniwagina ya tava, bamoda aubigamo
ee dudubala modonemo ee kamkam ya gabagāgaba ee olaolalemo suwala ya lovolovotava.
36 Mote koma kena nuwayavuga bamoda yai tagugumi. 37 Bai yà giugiuwemina ba
mainana lava gesaudi yà giugiuwedi: Koi kita kauwa!”

14

Diu babadidi Yesu kana pota a yesi
(Metiu 26:1-5; Luk 22:1-2; Diyon 11:45-53)

1 ✡Lāgani labu muligā kaka vawaitauli bi buledi tabatabana mote muu'a vaitena soina
sa voiyena. Ba Pilisi edi babada bi waigake tauwailovelovena kandavonemo eta a
tavutavu te bainewa maso Yesu a pani bi ai peki. 2 Tedi a giuna gado, “Mote soimo tama
voiye male lava ta kāgasigāsidi.”

Waivini masi panepanena Yesu dabanemo i gini
(Metiu 26:6-13; Diyon 12:1-8)

3 Betenimo Saimon sida kapa i vaivaina ena vanuwemo Yesu i miya i kanikani bi waivini
masi panepanena dubina* i vai tavaite. Kamaina bi dubi gadona i kulakoto bi Yesu
dabanemo i gini. Niga gaubina ba gawagāgawa isana Nad masinemo a voiye bi maiina ba
i didiga gulata. 4 Lava gesaudi gome a miyamiyana a medi bi taudigā ai giugiuna gado,
“Bai aubaina masi panepanena i waiyakali? 5 Mba maso a kuneye bi mane dididiga otina
a vai te maso lava wainuwatoitoidi a vitedi.” Bi tedi waivini a kaipasine.
6 Bi Yesu i giuwedina gado, “Ko kita kamage! Bai aubaina ko kaka nuwalāgalāga? Tana
kauwa visuvisuna tagu aubaigu i voiye. 7 Temi lava wai nuwatoitoidi sauga matabuna
vaitedi ko miyamiya, bamoda sagudi ko goena ba wali saugemo ko sagudi bi tagu mote
temi vaitemi tama miya nonoga. 8 Tana i sibe te bai ya voivoiye. Masi panepanena
tubugigumo i ginina ba i ka nonogina muliga laudobo aubaina. 9 Yà giugiu kauwemi, dobu
matabunemo lava giu visuvisuna sa lauguguyaena ba niga waivinina bai i voivoiyena sa
nogoti bi sa giuwata.”

Diudas i wai anina te Yesu ya kaisolugē
(Metiu 26:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Diyon 13:21-30)

10 Diudas Iskaliot, tauwaikaiwatana 12 nopodimo i nawa pilisi edi babada lisidimo bi i
kaisolu te bainewa Yesu sa pani. 11 Tedi bai i giugiuwedina, a vaiye bi ai nuwavisu gulata.
Kamaina bi a giuwapa te mane sa vite. Gome Diudas gavogavo i tavutavu te bainewa
maso Yesu nimedimo i sako.

Vawaitauli soina a kani

12 Buledi mote muu'a vaitena soina lāganina i tava. Gome lava sipu natunatudi lau
ewalidi a vunudi bi a lau sewasewaedi vawaitauli soinemo. Bi ena tauwaikaiwatana ai
talayena gado, “Bamo gome kuna goegoena vawaitauli kanina ka voiye?”
13 Kamaina bi Yesu ena tauwaikaiwatana labu i giu wailovelovedi bi i giukamagedina
gado, “Ko nawa Yelusalemmo ko tava bi oloto ko kita gauba dubina ya avaavalina ko
kaiwata. 14 Bi bamo vanuwinemo ya valagetana, mba vanuwina taniwagina ko giuwena
gado: Tauwailovelove niga mainana i giu, ‘Bamo gabunemo tagu bi egu tauwaikaiwatana
vaitedi, vawaitauli kanina ka kani?’ 15 Bi gome vanuwina noponemo gabu dididiga kaka
nonogina yai lovemi. Te gome temi bai matabuna aubaida ko kanonogi.”

✡ **13:32:** Met 24:36 ✡ **14:1:** Pot 12:1-27 * **14:3:** Niga gaubina mai'ina i didiga gulata. Inglisimo sawai isana alabasta.

16 Kamaina bi taukaiwatana a nawa, malagai dididiginemo a tava bi bai matabuna Yesu
bainewa i giugiuwedina mainana a banavi. Bi ḡome vawaitauli kanina a kanonoḡi.
17 Aubigamo Yesu taukaiwatana vaitedi a tava. 18 Laḡannemo a miya a kanikani ba Yesu
i giuna gado, “Yà giugiu kauwemi, te ḡemota modomimo kaka ya kaisoluyegu, tana aiyai
vaitena ka kanikanina.”
19 Taukaiwatana nuwedi i gebo bi ḡemoḡemotaḡa ai talayena gado, “Bada ku giu, mote
tagu, ee?”
20 Yesu i giuwedina gado, “Temi 12 modomimo ḡemota, tana aiyai vaitegu ema buledi
abomemo ka wai dakwana. 21 Maibena wala a gilugilumina noponemo te Tana Taunana
Natuna kaka ya peki. Bi i gebo kauwa te oloto aiyai Tana Taunana Natuna ya kaisoluye!
Mba olotona avena te maso i tubuḡa.”
22 Ḡome a kanikani bi Yesu buledi i vai, Maimaituwa i wai ebone, i vilikivi bi ena
tauwaikaiwatana i vitedi. Bi i giuwedina gado, “Niga ko vai, tagu tubuḡigu.”
23 Kota ledu i vai, tamana i wai ebone bi tedi matabudi ledunemo a lautego. 24 ✡Yesu
i giuwedina gado, “Niga ba tagu kwasinigu i nuwaḡini lava wapewapedi aubaidi, tagu
kwasinigu Maimaituwa ena waianina ya voiye te ya ḡailisi. 25 Yà giugiukauwemi, tagu
kaka mote niga waenina yàma tego munaḡe eete Maimaituwa ena waibada laḡannemo
kaka waen valivaliuna yà tego.”
26 Kamaina bi a sale i kovi bi a nawa Olip oyanemo.

Yesu Pita ena valele i gei giuwe
(Metiu 26:31-35; Luk 22:31-34; Diyon 13:36-38)

27 Yesu tedi i giuwedina gado, “Temi matabumi kaka ko velau ko ḡosegu, maibena
gilugilumina wadubonemo Maimaituwa niga mainana i giu,
‘Tagu kaka tauwaiḡamoḡamo yai peki
bi sipu kaka sa dabalala.’
Taunana aubaina temi matabumi kaka ko velau ko nawa. 28 ✡Bi laḡannemo tagu yà
kenamoito, ba yà dolidoli Galilimo.”
29 Tana mainana i giugiu ba Pita ena giu i wai munena gado, “Egu lava ḡesaudi male
sa velau sa nawa bi tagu ba mote yàma gosem!” 30 Yesu Pita i giuwena gado, “Yà
giugiukauwem te mateya dudubalemo, muliḡa kaka kamkam malabu ya ḡabana, ba tam
ma faiona kwa giu te mote ku sibegu.”
31 Pita kalinana bagibaginemo i giuna gado, “Tagu male mote mainana yàma giu. Avena
te bainewa bi male vaitem ta peki. Tagu male mote yàma valeleem.” Bi ḡesaudi giuna
ḡemotina a vato.

Yesu Getsemenimo i laupali
(Metiu 26:36-46; Luk 22:39-46)

32 Tedi dobu isana Getsemenimo a tava bi Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedina gado,
“Niga ḡome ko miyamiya bi tagu yà nawa yà laupali.” 33 Tana Pita, Diyemes bi Diyon i
waidolidi te a nawa. Tana yavi bi nuwaboya nopona i wai wanavu. 34 Bi i giuwedina
gado, “Nuwaboya nopogumo i didiga gulata, ḡotona te yai pekigu. Niga ḡome ko miya bi
manoḡotimi ko wai kita.”
35 Yesu ḡotona i taunawa bi i nuwalikwa doḡamo i talaḡa bi i laupalina, bamoda
ḡemoḡemotina, te niga wainuwatoina mote maso i vai. 36 Kamaina bi i laupalina gado,
“Tamagu, Tamagu! Bai matabuna tam lisimmo i tekateka. Niga wainuwatoina leduna
lisigumo kwa kaikamaḡe. Bi geḡa te mote tagu egu ḡowana bi tam em ḡowana.”
37 Yesu i tava munaḡa bi ena tauwaikaiwatana faiona i kitedi a kena kwavu. Kamaina
bi tana Pita i giuwena gado, “Saimon, tam kwa kenakena ee? Maso ḡemoḡemotina kona
tauwai kita laḡan ḡaubona?† 38 Ko kita kauwa bi ko laupali te mote laulubumo koma
kuluva. Aluwimi ya ḡoeḡoe bi tubuḡa i gwaḡa.”
39 Kamaina bi kota i munaḡa i laupali bi giuna ḡemotinana i vatovato. 40 I nato munaḡa
i kitedi a kenakena banina tedi mote ḡemoḡemotina te sai kita. Bi mote a sibe te bai sa
giuwe.
41 Bi ena tava waifaioninemo i giuwedina gado, “Temi yaḡolo ko waiyawasi? Kena
avena, ko kita, laḡanina i tava, te Tana Taunana Natuna sa kaisoluye bi gebogebo lavedi
nimedimo sa sako. 42 Ko moito! Ta nawa, ko kita, oloto taukaisoluḡegu kaikana i tava!”

Yesu a pani
(Metiu 26:47-56; Luk 22:47-53; Diyon 18:3-12)

✡ **14:24:** Pot 24:8; Del 31:31-34 ✡ **14:28:** Met 28:16 † **14:37:** Baibol nopodimo a giuna one hour.

43 Yesu yaǧolo i giugiu ba ena tauwaikaiwatana 12 nopodimo ǧemota isana Diudas i
tava. Lava kumna edi madamada bi kepata a tanodi bi tana vaitena a tava. Pilisi edi
babada, waiǧake tauwailovelovena bi Diu babadidi niga lavedi a giukamaǧedi a tava.
44 Diudas lava kumna i giu wainonodi te mataila yai lovedi, “Bamo taunana yài suluvena
ba taunana ko pani bi ko kita te mote ima naila ima nawa.”
45 Noi taunana a tavatava, te Diudas i nawa ota Yesu lisinemo bi i giuwena gado,
“Tauwailovelove!” bi i waisuluve. 46 Kamaina bi Yesu a pani bi a labadidi. 47 Bi ǧome
diyanemo taumoito ǧemota ena kepata i wai guli, te pilisi saǧasaǧa guletina ena taupaula
beyana i tadi kamaǧe. 48 Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Temi kepata bi madamada
kona avala tava, te tagu ko paniguna maibena tauwaibeyapota ee?
49 “Laǧan matabuna tagu Maimaituwa ena vanuwemo e wailovelove bi mote ko panigu.
Gilugilumina wadubonemo i giugiuwena niga taunana ya tubutubuǧa.” 50 Kamaina bi
ǧome ena tauwaikaiwatana a ǧose bi a velau a nawa. 51 Oloto ewalina ǧemota Yesu i
kaikaiwata bi ena kaleko potipotina i kotekotena bena maso a kaididi 52 bi geǧa te ena
galaǧa a soluǧiǧi kamaǧe bi tana ma kofakofana i velau i nawa.

Yesu Diu edi babada matedimo i etala
(Metiu 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Diyon 18:13-14,19-24)

53 Kamaina bi Yesu ai dolinawe pilisi saǧasaǧa guletina ena vanuwemo, ǧome pilisi
edi babada, waiǧake tauwailovelovena bi Diu babadidi ǧesaudi a tava ai ǧemotidi.
54 Pita, Yesu i vawatawata te tana didimanina i nawa pilisi saǧasaǧa guletina ena
vanuwa mataetinemo. Tana ǧome etala gabuna taulabena vaitedi a miya kai diyanemo
a malimalili. 55 Pilipilisi edi babada bi bolu babadidi ǧesaudi tedi Yesu ena gebo a
tavutavuǧe te maso ai peki bi mote aiyai bamo lisinemo giukauwa a vai. 56 Lava
wapewapedi edi waiwavu giudi a tava a giuwedi bi edi giu ba tabudi bi tabudi.
57 Lava ǧesaudi a moito bi waiwavu kaikaiyovudimo tana ai wavuna gado, 58 “Tama ke
vaiye i giuna gado, ‘Tagu kaka Maimaituwa ena vanuwa lava a kelikelina, yà kagebogebo
bi laǧan faiona nopodimo ǧesau yà keli, mote lava nimedimo voivoiyena.” 59 Bi yaǧolo te
edi giu tabudi bi tabudi.
60 Kamaina bi pilisi saǧasaǧa guletina i miya moito i nato bi Yesu i wai talayena gado,
“Bai kwa giuwe ee geǧa? Niga lavedi sa wai wavum.”
61 Bi tana i miya moimoisili, mote bai i giuwe. Bi kota pilisi saǧasaǧa guletina i waitala
munaǧe bi i giuna gado, “Tam taunana Vinevinena, Maimaituwa ta kaka saǧesaǧena
natuna, ee?”
62 ✡Bi Yesu i giuna gado, “Tagu taunana Vinevinena, Tana Taunana Natuna kaka ko kita
tamana ǧaiǧailisina kataiyanemo ya miyamiya bi malamo ma giyouna ya nato.”
63 Ǧome pilisi saǧasaǧa guletina ena gala i kulalisi bi i giuna gado, “Tama niganana
mote giu ǧesaudi vaiyedi kama ǧoeǧoedi.” 64 Bainewa ko noǧonoǧoti, kaikana beyademo
te vaiye te i waidiboǧa te Maimaituwa i sako yovoǧe.‡
Tedi matabudi a binauna gado, “Tana i waidiboǧa, kamaina te ya peki.”
65 Bi lava ǧesaudi Yesu a gelolo, matana a suma, a kwapu bi a giuna gado, “Tena ku giu,
aiyai i kwapum?” Kamaina bi tauyava Yesu a kaididi bi a lau nevanevakau.

Pita Yesu i valeleye
(Metiu 26:69-75; Luk 22:56-62; Diyon 18:15-18,25-27)

66 Pita yaǧolo pilisi saǧasaǧa guletina ena vanuwa mataetinemo bi pilisi ena taupaula
waivinina ǧemota i tava. 67 Ǧome Pita i kita i malimalili bi i kitadidi bi i giuwena gado,
“Tam taunana Nasalet Yesuna vaitena kona nawanawa ǧemota.”
68 Bi geǧa te tana i valele bi i giuna gado, “Tagu mote yà sibe bai kwa giugiuwe.”
Kamaina bi Pita i miya moito te ganakuku mataetina yawaninaǧa i nawa. Kamaina bi
kamkam i ǧaba.§
69 Ǧome taupaula waivinina Pita i kita bi giuna ǧemotina diyanemo taumoito i
giuwedina gado, “Niga taunana editau ǧemota.” 70 Bi Pita kota i valele munaǧena gado, “Mote kuma
valele, kamaina te tam taunana Galili lavam.”
71 Bi Pita Maimaituwa isanemo i waisaǧinana gado, “Kagusai Tamagu, yà giugiu
kauwemi te tagu mba lavana ko giugiuwena mote yà sibe.”

✡ **14:62:** Dan 7:13 ‡ **14:64:** Diu lavedi a noǧoti te Yesu ena giu bena Maimaituwa vaitena ǧemoǧemotidi. § **14:68:** Niga lovanemo giu kamkam i ǧabana ba buka ǧesaudi wadubodimo mote ima kenakena.

72 Noi taunana te kamkam ḡaba i wai labu, mulinemo Pita Yesu ena giu i noḡoti, “Muliḡa
kaka kamkam ma labu ya ḡabana, tam kaka ma faiona kwa valeleyegu.” Kamaina bi Pita
i laudulu bi i ḡaba nusanusa.

15

Yesu Paelat matanemo i moito

1 Olaolala kaikana Pilisi edi babada, waiḡake tauwailovelovena, waibabada bi bolu
babadidi matabudi ai ḡemotidi bi ai ogatala. Kamaina bi Yesu nimana a pani bi ai doli
nawe gabemani isana Paelat nimanemo a sako. 2 Paelat Yesu i waitalayena gado, “Tam Diu
edi ḡalibona ee?” Bi Yesu ena giu i wai munena gado, “Emaso, kuna giugiuna mainana.”
3 Pilisi edi babada kauwa wapewapedimo Yesu ai wavu. 4 Kamaina bi Paelat Yesu i
waitala munaḡena gado, “Ei, tam bai kwa giuwe ee geḡa? Kwa vaiye kauwa wapewapedi
gebogebodimo sa wai wavum!” 5 Bi Yesu mote bamo bai i giulubuḡe. Taunana aubaina
Paelat i sove.

Diu babadidi a ḡoe te Yesu maso i peki

6 Paelat ena vaivaimo wala vawaitauli soina laḡannemo Diu lavedi bamo lavana
biliwelokomo a wai aninena taunana ya kaikamaḡe. 7 Mba ḡome oloto isana Balabas
ena lava tauwaiḡaviya ḡesaudi vaitedi biliwelokomo a miyamiya. Tedi wala Loum
gabemanina ena waibada ai ḡaviye bi lava a waipekidi. 8 Lava kumna a tava Paelat
lisinemo ai ḡemotidi bi ai baḡa te aubaidi, ena vaivaimo wala i voivoiyena mainana maso
i voiye. 9-10 Bi Paelat i sibe kauwe te pilipilisi edi babada unula dabanemo Yesu tana
nimanemo a sako. Taunana aubaina Paelat edi giu i waimunena gado, “Ko ḡoeḡoena Diu
edi ḡalibona yà kaikamaḡe aubaimi ee?” 11 Pilipilisi edi babada edi giumo lava kumna
nuwedi a liuliuwe te Paelat maso ai baḡa te Balabas biliwelokomo ya kaikamaḡe aubaidi
bi mote Yesu.

12 Bi tana lava i waitala munaḡedina gado, “Te bai kona ḡoena yà voiye niga lavana ko
wai isana Diu edi ḡalibona lisinemo?” 13 Bi tedi a binauna gado, “Ku tupalatu!” 14 Bi Paelat
i waitalayedina gado, “Bi bai aubaina? Bai gebona i voiye?” Bi kota a binau gulatana gado,
“Ku tupalatu!” 15 Kamaina bi Paelat i ḡoeḡoena lava yai nuwavisudi aubaina, Balabas i
kaikamaḡe i nawa bi ḡaviḡaviyidi i giuwedi te Yesu sa kwapu bi sa nawe sa tupalatu.

Tauwaiḡaviya Yesu ai namaḡe

16 Ḡaviḡaviyidi Yesu ai doli nawe Paelat ena vanuwa mataetinemo bi edi lava ḡesaudi
ḡaviḡaviyidi a giuwedi a tava te ai ḡemotidi. 17 Bi ḡome tedi gala molemolena maibena
ḡalibona ena gala kulina, Yesu ai kote bi donadona pipipinina a voivoiyena a vai te
kununemo ai kote. 18 Kamaina bi ai gwaigwaiye bi lisinemo a binauna gado, “Ebom,
Diu edi ḡalibona!” 19 Tedi diḡonemo kununa a kwapu, a kaniso tawatawa bi tuwapekedi
ai tupagwaliḡedi bi wainamaḡemo a laulauduneye maibena ḡalibona. 20 Tedi ai namaḡe i
kovi bi gala molemolena a kaikamaḡe bi tana ena gala otina ai kote munaḡe, kaka bi ai
dolinawe tupalatuna aubaina.

Yesu a tupalatu

21 A nawanawa etamo te oloto isana Saimon a banavi, tana daibimo bi i saḡasaḡa
Yelusalem malagai dididiginemo. Saimon tana Aleksanda bi Lupas tamedi tana Sailin
lavana. Ḡome ḡaviḡaviyidi Saimon a egeli te Yesu ena kolosi i avali. 22 Tedi Yesu ai doli
nawe Golgotamo, niga isana banina ba *Kunukoukou gabuna*. 23 Ḡome tedi waen ma'a
vaitena vitavitalena Yesu a vite lubu bi i daboke.* 24 Ḡaviḡaviyidi Yesu a tupalatu bi ena
gala a daliḡidi. Bi wainasi beyakuluna a voiye te aiyai bi i vato kauwena ba galedi ya
tanodi.

25 Olaolalemo 9 okoloki bi Yesu a tupalatu. 26 Bi kai selipapinemo wai gwaigwai
giuna a gilumina gado, “Niga Diu edi ḡalibona!” bi kununa kavalinemo a sako. 27-28 ✡Bi
kota taudanedanene labu a tupalatudi Yesu vaitena, ḡemota kataiyanemo bi ḡemota
ḡeniyanemo.†

29 ✡Tedi mabai a velavelau teiyaḡina ba ai diboḡi, iwedi ai kwadekwadedi bi a giugiuna
gado, “Emata! Tam walanamo kuna giu te Maimaituwa ena vanuwa kwa koisuwasuwa
bi laḡan faiona nopodimo kwa keli munaḡe. 30 Niganana ku waiyawasani munaḡem bi
kolosi modonaḡa kwa yovo!”

---

* **15:23:** Niga waenna maa vaitena vitavitalena ba yavi aniwai ubana. ✡ **15:27-28:** Ais 53:12 † **15:27-28:** Gilugilumidi wadubodi buka ḡesaudimo lova 28 ba mote ima kenakena. Lova 28 ba niga mai i giu, Tana a voiyena maibena waiḡake tauwaikatikotona (Aisaiya 53:12). ✡ **15:29:** Mak 14:58

31 Kauwina ḡemoḡemotinemo pilipilisi edi babada bi waiḡake tauwailovelovena Yesu ai
namaḡe bi tedi taudiḡa a wai gwaigwaiyena gado, “Lava ḡesaudi i wai yawasanidi bi tana
mote ḡemoḡemotina te imai yawasani munaḡe! 32 Tana i giu te tana taunana Keliso, Islael
edi ḡalibona. Niganana kolosimo ya potiyovo ta kita, kaka bi tai sumaḡe.” Bi kota lava
labu Yesu diyanemo a tupatupalatudina vaitedi tana ai diboḡi.

Yesu i peki

33 Suwala 12 okoloki balamo mba dobuna matabuna i waidudubala eete suwala i
tinamuli. 34 Suwala 3 okoloki bi Yesu kalinana dididiginemo i guletutuna gado, “*Eloi, Eloi,
lama sabatani*.” Niga giuna banina ba, “Egu Maimaituwa, Egu Maimaituwa bai aubaina
kuna gosegu?” 35 Bi diyanemo taumoito noi giuna a aivaivaiye ba a giuna gado, “Ko vaiye,
tana Elaidiya‡ ya yogeyoge.” 36 Lava ḡemota i velau tai i vai te kai isunemo i pani bi waen
wailuluna§ i taivai te maso Yesu i waitego. Bi i giuna gado, “Avena ta tau wailaba bi ta
wai kita bamoda Elaidiya ya nato bi kolosimo ya sako yovoḡe.”

37 Ḡome Yesu kalinana dididiginemo i lauaiyoi bi yawasina i tauvunu. 38 Bi Maimaituwa
ena vanuwemo guduboyo i dawedawena i nuwalisi labu dabanemo te i yovo dibunemo
i laukamaḡe. Niga guduboyona ba gabu waiwaiyawina guduna. 39 Ḡome ḡaviḡaviyidi edi
bada kolosi pakanemo i moimoitona i kita te bainewa Yesu i peki, kamaina bi i giuna
gado, “Giukauwa te niga lavana Maimaituwa natuna!” 40 Mba ḡome ba waivini ḡesaudi
manemanekemo a waiwaikitana, nopodimo ba Meli Magdalin, Meli, Diyemes ḡaubona
bi Dioses** tinedi bi Salome. 41 Niga waivinidi wala Galilimo Yesu a kaikaiwata bi a
sagusagu. Bi kota waivini ḡesaudi wala Yesu vaitena a natonatona Yelusalemmo ba ḡome
vaitedi.

Diyousep Alimatiya olotona Yesu tubuḡina i vai bi tauyewamo i sako

42-43 Mba aubiganemo vononoḡa suwelina i kovikovi†† bi muliḡa kaka waiyawasi
laḡanna yai tubu.‡‡ Bi Diyousep Alimatiya olotona tana bolu badana ḡemota bi a vivivile,
tana Maimaituwa ena waibadana ya natonatona i labelabe. Tana ma laudabatolana i
nawa Paelat lisinemo bi i waibaḡa te Yesu taubeuna ya vai. 44 Ḡome Paelat i tatava te
Yesu kaikana i peki. Taunana aubaina ḡaviḡaviyidi edi bada i yoge bi i waitalayena gado,
“Yesu i peki, ee?” 45 Bi ḡaviḡaviyidi edi bada Paelat i giuwe te Yesu kaikana i peki. Taunana
aubaina Diyousep i waianine te Yesu taubeuna kolosimo ya vai.

46 Diyousep gala potipotidi i gimeli tavaitedi bi Yesu taubeuna i sako yovoḡe te galedimo
i suma. Kamaina bi i avali nawe tauyewamo po'oa doudou wainononemo i sako. Ḡome
ḡakima dididiga tabatabana i ḡima bi tauyewa mataetina i wai dougudu. 47 Meli Magdalin
bi Meli Dioses tinana a kita te Yesu taubeuna bamo ḡome i sako.

16

1 Kamaina bi waiyawasi laḡanina i kovi mulinemo Meli Magdalin, Diyemes tinana Meli
bi Salome bona panepanedi a gimala Yesu tunina a kailolo aubaina.* 2 Kamaina bi Sande
olaolalemo suwala i lovolovotava tedi a nawa tauyewamo. 3 Bi etaḡa taudiḡa a wai
giugiuna gado, “Aiyai aubaida ḡakima ya ḡima kamaḡe tauyewa mataetinemo?”

4 Laḡannemo matedi a tautaulagetidi ba ḡakimina dididiga ḡimaḡima kamaḡena a kita.
5 Tedi tauyewamo a sola nawa te oloto lauewalina a kita, ena gala potipotina kataiyedimo
i miyamiya. Ḡome tedi a tatava bi a naila gulata.

6 Kamaina bi i giuwedina gado, “Koma nainaila! Temi ba Nasalet Yesuna tupatu-
palatuna ko tavutavuḡe. Tana mote niga ḡome, kaikana pekimo i kenamoito. Ko kita,
niga taubeu gabukavanaḡa. 7 ✡Bi ko nawa ena tauwaikaiwatana ḡesaudi lisidimo bi kota
Pita bi niga mainana ko giuwedi, ‘Tana ya dolidoli Galilimo, i giugiuwemina mainana,
ḡome kaka ko kita.”

8 Kamaina bi waivinidi ma nuwagusugusudi tauyewa a potiyovo kamaḡe bi a velau a
nawa. Tedi a naila gulata aubaina te mote bamo aiyai a giuwe.

MAK 16:9-20

---

‡ **15:35:** Alamek kalinedimo Eloi vaiyena maibena Elaidiya. § **15:36:** Sale 69:21 noponemo i giuna gado Vinevinena kaka waen ḡolaḡolana sa vite. ** **15:40:** Metiu 27:56, Metiu ena bukamo tana Diyousep i gilumi bi mote Dioses. †† **15:42-43:** Diu edi waiyawasi Palaide suwala bulubulumo i waitubu te Satade Suwala bulubulumo i kovikovi. ‡‡ **15:42-43:** Diu edi waiḡakemo i giu te lava i pekina ba laḡanna ḡemotinemo sa dobo, taunana aubaina Diyousep i waipapalana, muliḡa kaka waiyawasi laḡanna yai tubu. * **16:1:** Diu edi vaivaimo lava bi i pekina ba dolinemo masimo tunina sa kailolo kaka sa dobo. Bi niga waivinidi a ḡoe te niga vaivaina maso a voiye wata. ✡ **16:7:** Met 26:32; Mak 14:28

[Mak ena buka damodamona i gilugilumina ba i ai nawanawa bi mote a banavi. Bi lova 9 te 20 noponemo bai a noḡonoḡotina luvanemo mainana a gilumi.]

Yesu Meli Magdalin lisinemo i laumaḡata

9 Kamaina bi Sande olaolalemo Yesu pekimo i kenamoito bi Meli Magdalin lisinemo i
gei laumaḡata. Niga waivinina wala lisinemo aluwa gebogebodi wapedi 7 i kwavivaidi.
10 Tana i nawa te Yesu taukaiwatana bai i tubutubuḡana i giuwedi. Banina Yesu i peki
aubaina tedi ma nuwaboyedi a miya bi a ḡabaḡaba. 11 Bi laḡannemo Meli i giuwedina
gado, “Tagu lisigumo Yesu i laumaḡata te e kita.” Tedi waivinina ena giu mote ai sumaḡe.

Yesu ena tauwaikaiwatana labu lisidimo i laumaḡata.

12 Bi mulinemo taukaiwatana labu malagai a potiyovo kamaḡe bi a nawanawa etaḡa
bi Yesu lisidimo i laumaḡata bi kitana i nuwavitala te mote a kita ḡone. 13 Tedi a tau
nawanawa kaka a kitaḡone, kamaina bi a munaḡa edi lava a giuwedi bi edi giu mote ai
sumaḡedi.

Yesu ena tauwaikaiwatana 11 lisidimo i laumaḡata

14 Mulinemo te Yesu ena tauwaikaiwatana 11 a kanikani bi lisidimo i laumaḡata. Ena
tauwaikaiwatana nopodi ba gudugududi aubaina mote ai sumaḡe. Taunana aubaina i
ḡasiyedi bi i giuwedina gado, “Tagu pekimo e kenamoito te lava a kitagu bi a giuwemi
bi bai aubaina mote koi sumaḡedi?” 15 ✡Kamaina bi i giuwedina gado, “Ko nawa dobu
matabudimo bi lava matabudi lisidimo giu visuvisuna ko lauguguyae. 16 Bi lava aiyai yai
sumaḡegu bi gaubemo sa kabuluna ba tana ya yawasana. Bi aiyai mote i wai sumaḡegu ba
kamaina te kovoḡa ya vai. 17 Bi mabai sa wai sumaḡeguna ba anisove kauwidi sa voiyedi.
Bi tedi kaka tagu isagumo aluwa gebogebodi lava lisidimo sa kwavivaidi. Bi kota kalina
ḡesaudi mote a sibesibedinemo sa gagali. 18 Tedi mwata wai lauonedi sa legaudina ba
mote sima peki. Bi kota gauba waionedi sa tegodina ba mote ima laukubutidi. Bi nimedi
lava sidesidedi dabedimo sa sivudina ba sa yawasana.”

Maimaituwa Yesu i lageti saḡe malamo

19 ✡Bada Yesu giu i wai waikovi mulinemo ba Maimaituwa Yesu i lageti saḡe malamo.
Tana kataiyanemo waibada gabunemo i waimiyeni. 20 Kamaina bi ena tauwaikaiwatana
a potiyovo a nawa dobu matabudimo bi a lauguguya. Bi Bada i sagudi bi i ka maḡati
kauwe te edi lauguguya ba giukauwa. Banina Bada ena ḡailisimo anisove kauwidi a
voivoiyedi bi lava a kitekitedi.

✡ **16:15:** Giu 1:8 ✡ **16:19:** Giu 1:9-11

Giugiukamaḡedi edi Kauwa

Yesu i giu te Aluwa Waiyawa ya yovo

1 Aisii, Tiopilas! Egu buka dolinemo e gilugilumina,* ba Yesu ena noya bi ena
wailovelove i wai waitubuna e gilumiwata. 2 Bi noya wapewapedi i voivoiyedina eete
i saḡe i nawe malamo. Muliḡa kaka i nawana malamo bi giugiukamaḡedi i vinevinedina
Aluwa Waiyawemo i giu vavasaḡedi. 3 Yesu ena wai nuwatoitoi bi ena peki mulinemo
giugiukamaḡedi lisidimo kauwa wapewapedimo i laumaḡata te tedi sa sibe te tana i
kenamoito munaḡa. Laḡan 40 nopodimo laḡan wapawapa i laumaḡata bi Maimaituwa
ena waibada lisidimo i giugiuwe.

4 Bi laḡan ḡemota tana giugiukamaḡedi vaitedi ai ḡemotidi bi i giuvavasaḡedina gado,
"Mote Yelusalem koma gose bi koi laba te Tamagu Aluwa Waiyawa ya giukamaḡe yovoḡe
maibena dolinemo i giugiuwapana mainana. Tagu niga puyona dolinemo e gei giuwemi.
5 Diyon lava gaubemo i ka buludi bi laḡan ḡotona temi Aluwa Waiyawamo ya ka bulumi."

Maimaituwa Yesu i nawena malamo

6 Laḡannemo giugiukamaḡedi Yesu vaitena ai ḡemoti munaḡedi ba Yesu ai talayena gado,
"Bada, tam niga laḡannemo Islael lavedi waibada kwa vite munaḡedi, ee?"

7 Bi i giuwedina gado, "Tamagu taunaḡa waibadana lisinemo te mba laḡandi i vinedi bi
temi mote emi noya bai te ko sibe. 8 ✡Bi laḡanemo Aluwa Waiyawa ya yovona lisimimo
laḡannemo, kaka ḡailisi ko vai te giugu visuvisuna ko giuwata, Yelusalemmo, Diudiya,
Sameliya matabuna nopodiḡa bi dobu isuna te isuna."

9 ✡Laḡannemo Yesu ena giu i waikovi mulinemo a kitakita bi Maimaituwa i kailageti
saḡe bi giyou i suma te mote a kita munaḡe. 10 Tedi ai kitawata i saḡa i nawanawa ba
olooloto labu edi gala potipotidi, ai maḡemoti te diyedimo a moito kamaḡedi. 11 Bi a giuna
gado, "Temi mani Galili bai aubaina niga ḡome kona moito bi galewa ko kitakita? Niga
Yesuna niganana lisimimo Maimaituwa i vai nawe galewemo, tana bainewa kona kita bi
i saḡa i nawanawana, mainana kota ya yovo munaḡa."

Diudas epaiyanina a vine

12 Ḡome oya isana Olip, a gose bi a munaḡa Yelusalemmo. Niga oyana Yelusalem
diyanemo, manekina mote i lofa.† 13 ✡Bi laḡannemo a munaḡa taun ba vanuwa a
miyamiyanemo a valageta bi noke a saḡa dabanemo. Bi lava ḡome a miyamiyana ba Pita,
Diyon, Diyemes, Endulu, Filip, Tomas, Batolomiu, Metiu, Diyemes tamana ba Alupias. Bi
Saimon a wai isana *Selot* bi Diudas tamana ba Diyemes. 14 Niga lavedi laḡan matabuna
ai ḡemotidi bi a laulaupali. Nopodimo ba Yesu tasitasina, tinana Meli bi waivini ḡesaudi
vaitedi.

15 Bi mba laḡannemo tauwaisumaḡa wapedi 120 a wai bolu poudimo Pita i miya moito
bi i giuwedina gado, 16-17 "Egu lava waisumeḡimi, wala nove Aluwa Waiyawa Deivida
i waietadoliye te i giuwatana gado, lava ḡemota kaka Yesu ya kaisoluḡe. Bi niganana
gilugilumina wadubonemo bai i giugiuwena banina i tubuḡa. Bi dolinemo Yesu lavana
i vine te tada vaitena te noyanoya. Niga lavana Diudas, tana Yesu taupanina i wai
etadoliyedi te Yesu a kaididi."

18 ✡(Diudas Yesu kaisoluna aubaina mane a vite bi manenemo doḡa i kune. Bi ḡome
tana kununaḡa i kuluva bi bwagana i wai katisali bi tinaḡena i dabalala te i peki. 19 Bi
lava matabudi Yelusalem noponemo niga giuna a vaiye. Taunana aubaina niga doḡana
kalinedimo ai isana *Akeldama*. Mba banina ba kwasina doḡa i vitale).

20 Pita i giuna gado, "Niga kauwina Deivida ena buka Sale noponemo, i gilugilumina
mainana i tubuḡa. Ḡome i giuna gado, 'Kaka ena vanuwa ya kavakava, bi mote aiyai
noponemo ima miya.' Bi kota, 'Lava ḡesau ena waibada gabuna ya vai.'

21-22 ✡"Taunana aubaina i visu te oloto ḡesau ta vine te BADA Yesu ena kenamoito vaitena
ta giu nawe. Niga olotona maso ba Yesu vaitena te nawanawa ḡemota nove Diyon ena
waibulu laḡannemo eete Maimaituwa Yesu i kailageti saḡe malamo."

23 Kamaina te lava labu a legaudi: Diyousep a wai isana *Basabas* bi isana ḡesauna
Diyastas bi Mataiyas. 24 Bi ḡome a laupalina gado, "Bada, tam lava matabudi nopodi
tausibedi. Kamaina te kwai lovemai te niga lavedi labu bi bamo taunana kuna vine, 25 te

---

* **1:1:** Giu dolinemo e gilugilumina ba Luk ena gospol (Luk 1:1-4 ko kita). ✡ **1:8:** Met 28:19; Mak 16:15 ✡ **1:9:** Mak 16:19 † **1:12:** Kilomita ḡemota luvana. ✡ **1:13:** Met 10:2-4; Mak 3:16-19 ✡ **1:18:** Met 27:3-8 ✡ **1:21-22:** Met 3:16; Mak 1:9, 16:19

giugiukamaḡedi vaitena sa noya. Banina Diudas niga noyana i gose kamaḡe bi i nawa ena gabumo."
26 Kamaina te ḡakima labu mododimo mba lavedi isedi a gilumidi bi ledu noponemo a sivudi. Bi lava ḡemota i wai matapota bi ledu noponemo i kabi yovo bi Mataiyas isana i kulamatai. Kamaina te Mataiyas giugiukamaḡedi 11 nopodimo i saḡa.

2

Aluwa Waiyawa i yovo

1 Laḡannemo Pentikost soina laḡanina i tava, tauwaisumaḡa matabudi gabu ḡemota ai ḡemotidi. 2 Bi i wai maḡemoti te vuvusa malamo bi i yovona maibena kaibitibiti daguguna bi vanuwa nopona i wai wanavu. 3 Ḡome mwali a kitana maibena kai menamenana ḡemoḡemotaḡa dabediḡa i wai yamone. 4 Bi matabudi Aluwa Waiyawa nopodi i wai wanavudi bi kalina ḡesaudi gagaliyedi ai tubu, Aluwa Waiyawa i vitevitedina mainana a gagali.
5 Ḡome ba Diu lavedi Maimaituwa taulauduneyena dobu matabuna noponemo a tava Yelusalemmo a miyamiya. 6 Bi laḡannemo kalina a vaivaiye ba a tava ai ḡemotidi bi a vaiye te tauwaikaiwatana kalinedimo a giugiu ba a nuwalaḡalaḡa. 7 Bi tedi tauwaikaiwatana a soveyedi bi a giuna gado, "Niga lavedi ba Galili dobuna lavedi, 8 bi bainewa te ta vaivaiyedi ḡemoḡemotaḡa kalinademo sa giugiu? 9 Tada matabuda dobu tabudiḡa te tava: Patiya, Midiya, Elam, Mesapotomiya lavedi, Diudiya, Kapadosiya, Pontus, Eisiya, 10 Piligiya, Pamfilia, Idip bi dobu ḡesaudi Libiya noponemo Sailin diyanemo. Bi ḡesauda ba tautavatava Loumḡa te tava. 11 (Eteni lavedi bi Diu, niganana Diu lavedi edi laudune ta kaikaiwatedi). Bi tada ḡesauda ba Kulitiḡa bi Alebiyaḡa te tava. Bi ta vaivaiye te ḡemoḡemotaḡa kalinademo Maimaituwa kauwa nananakidi i voivoiyedina sa giugiuwedi." 12 Tedi a sove bi nuwedi i laḡalaḡa bi ai giugiuna gado, "Niga kauwina banina bai?"
13 Bi lava ḡesaudi ai gadolosedi bi a giuna gado, "Niga lavedi waen a tego gulate te a bu'uwa bi sa giugiu yabayababa."

Pita ena lauguguya

14 Ḡome Pita bi giugiukamaḡedi 11 vaitedi a moito bi Pita kalinana dididiginemo lava i giuwedina gado,
"Temi Diu bi ma baibaimiḡa Yelusalemmo ko miyamiyana, koi beyavaiya kauwa bi bai yà giuwemi! 15 Niga lavedi mote a tego bu'uwa mai temi ko noḡonoḡotina banina niganana ba 9-na okoloki olaolala.* 16 Niga ba buka wadubonemo taugiuwatana Diyouwelo bai i giugiuwena niganana ya tubutubuḡa. Diyouwelo niga mainana i giu,
17 ✡"Ḡome Maimaituwa i giuna gado:
Laḡan damodimo tagu kaka egu Aluwa
yà ḡini kamaḡe lava matabudi lisidimo.
Bi natunatumi oloolotodi bi waiwaivinidi
tedi kaka taugiuwatana sa tubuḡa
bi giugu sa lauguguyae.
Bi emi olooloto valivaliudi
kaka wailove sa kitedi.
Bi emi magumagula lauboni
sa kitedi.
18 Mba laḡandimo egu taupaula oloolotodi
bi waiwaivinidi matabudi lisidimo
egu Aluwa yà ḡini kamaḡe,
te tedi taugiuwatana sa tubuḡa
bi giugu sa lauguguyae.
19 Bi tagu mataila galewemo yà voiyedi
bi dobumo kwasina bi kaisikei baduwalina.
20 Suwala yai dudubala
bi nawalai ya sabana maibena kwasina
bi muliḡa kaka Bada ena laḡan dididiga ya tava.
21 Tedi mabai Bada isanemo sai baḡana ba matabudi sa yawasana.'
22 "Islael lavemi, niga giudi ko vaiyedi: Maimaituwa Nasalet Yesuna, ḡailisi i vite te kauwa nananakidi bi mataila i voivoiyedi, mba Maimaituwa i wai lovemi te temi Yesu ko

* **2:15:** Diu tedi musala sa kani kaka waen sa tego. Tedi olaolalemo buledi sa kani bi aubigamo musala sa kani (Potiyovo 16:8). Bainewa maso 9 okoloki olaolalemo a tego bu'uwa. ✡ **2:17:** Dyl 2:28-32

sibe. 23 ✡Bi wala Maimaituwa ena ogatala i voivoiyena luvanemo, temi gebogebo lavedi
nimedimo kona sako te kolosimo kona tupalatu te i peki. 24 ✡Bi Maimaituwa Yesu lisinemo
peki tuniyavina bi nuwaboya i kaikamaḡe bi i ka kenamoito munaḡe. Banina peki mote
ḡemoḡemotina te maso Yesu i kaididi. 25 ✡Banina Deivida Yesu niga mainana i gei giuwata,
‘Bada Maimaituwa e kita
laḡan matabuna ya waidoligu.
Tana tagu vaitegu aubaina te
egu ḡaviya mote yàma nailedi.
26 Taunana aubaina tagu yài nuwavisu
bi mayasisigu yà sale.
Bi avena te yà peki,
bi yà noḡonoḡoti te tam tubuḡigu
kwa labe kauwe.
27 Bi Maimaituwa, tam
mote pekipekidi edi gabumo kuma gosegu,
bi kota em taupaula waiyawa tubuḡina
mote kuma kita kamaḡe ima bova.
28 Tam yawasana kunai lovegu
te yà miya nonoḡa.
Tam vaitegu
aubaina te nopogu yasisi i wanavu.’
29 “Egu lava, eda magula ḡalibona Deivida ena giu kamaina te yà giu otiḡemi. Deivida i
peki te a dobo bi kokowagina niganana niga ḡome ya kenakena. 30 ✡Tana taugiuwatana
aubaina te i sibe te ena dam noponemo kaka Maimaituwa ena waiguyau lava ḡemota
ya vite, banina Maimaituwa i giuwapa te mainana ya voiye. 31 Deivida laḡan muliḡa bai
ya tubuḡana i gei giuwata, te Keliso ya kenamoito munaḡa. Bi tana mote pekipekidi edi
gabumo ima gose bi tubuḡina ima bova.
32 “Tama matabumai matamaimo ke kita te Maimaituwa niga Yesuna pekimo i ka
kenamoito munaḡa, 33 bi ena ḡailisimo i kailageti saḡe te kataiyanemo i waimiyeni.† Ḡome
tamana Aluwa Waiyawa i vite, dolinemo i giugiuwapana mainana. Bi niganana Yesu
Aluwa Waiyawa tama lisimaimo i ḡini kamaḡe, mba taunana niganana ko kitakita bi ko
vaivaiye. 34 ✡Bi Deivida yaḡolo mote i nawa malamo bi tana Yesu niga mainana i gei
giuwata,
‘Maimaituwa egu Bada i giuwe:
Kataiyagumo ku miya
35 kamaina eete tagu em ḡaviya yà natomedi
bi kaḡem dibunemo yài dubudi
maibena panibulu kaḡem ani lauyasayasaḡina.’
36 “Taunana aubaina Islael lavemi e ḡoe te maso matabumi kona sibe kauwe te niga
Yesuna kona tupatupalatuna, Maimaituwa i voiye te tana taunana Keliso bi Bada.”
37 Laḡannemo lava Pita ena giu a vaivaiye ba, nuwedi i kalati. Bi Pita bi giugiukamaḡedi
ḡesaudi a giuwedina gado, “Ema lava bai ka voiye?”
38 Bi Pita i giuwedina gado, “Temi ḡemoḡemotaḡa emi gebogebo ko kuvesidi bi
Maimaituwa lisinemo ko nato. Bi Yesu Vinevinena isanemo ko bulu, te mba mataila te
Maimaituwa emi gebogebo i noḡotikamaḡedi. Bi puyo Aluwa Waiyawa ko vai. 39 Banina
Maimaituwa i giuwapemi te mai ya voiye. Niga puyona ba temi bi natunatumi vaitedi
aubaimi. Bi kota lava matabudi manekaḡa mabaibaidiḡa Bada eda Maimaituwa ya
yogedina.” 40 Bi Pita giu wapewapedi ḡesaudi i tainuwataudi bi i giu vavasaḡedina gado,
“Maimaituwa koi anine te yai yawasanimi bi mote niga kimtina lavedi edi yawasana
gebogebodi edi kovoḡa vaitedi koma vai.”
41 Tedi mabai ḡome Pita ena giu a vaivaina, taudidi a bulu. Mba laḡannemo lava wapana
male 3 tausan edi lava waisumeḡidi nopodimo a saḡa.

Tauwaisumaḡa edi miyamiya

42 Bi laḡan matabuna giugiukamaḡedi edi wailovelove a vaivaiyedi, a kanikani ḡemota,
a tulituliya bi palimo a waiḡemotidi.‡
43 Bi matabudi nopodi naila bi vivila i wanavu bi kota giugiukamaḡedi anisove kauwidi
bi mataila wapewapedi a voivoiyedi. 44 ✡Bi tauwaisumaḡa edi ḡonaḡona gabu ḡemota ai

✡ **2:23:** Met 27:35; Mak 15:24 ✡ **2:24:** Met 28:5,6; Mak 16:6 ✡ **2:25:** Sale 16:8-11 ✡ **2:30:** 2 Sam 7:12,13
† **2:33:** Kataiyana yawanina: Vivila bi ḡailisi gabuna. ✡ **2:34:** Sale 110:1 ‡ **2:42:** Buledi kivina: Bada tubuḡina
bi kwasinina a kani ḡemota. ✡ **2:44:** Giu 4:32-35

ḡemotidi te matabudi aubaidi. 45 Tedi doḡa bi ḡonaḡona a kuneyedi bi mane a legaudi bi
edi lava bai a malumaluwabina a vitevitedi. 46 Bi laḡan matabuna a wai ḡemotidi pali
vanuwinemo a laulaudune bi edi vanuwa nopodiḡa ma nuwavisudi nuwedi ḡemota edi
lava vaitedi buledi a kivi bi a kanikani ḡemota.§ 47 Bi tedi Maimaituwa a kasaḡesaḡe
bi lava matabudi nuwedi a solusoludi. Bi laḡan matabuna Bada lava ḡesaudi i wai
yawasanidi bi i saḡesaḡedi edi lava nopodimo.

3

Pita lava kaḡena nuwakuduna i wai yawasani

1 Laḡan ḡemota aubigamo suwala 3 okoloki, Pita bi Diyon a saḡa a nawanawana
pali vanuwinemo laupali aubaina.* 2 Kamaina bi oloto ḡemota kaḡena nuwakududi
mai i tubuḡaye a avali tavaite. Bi pali vanuwina mataetinemo, sawai isana, “Mataeta
mulemulelena.” Ḡome aimiyeni. Tana mba ḡome laḡan matabuna aimiyeni bi i miyamiya
bi mabai pali vanuwinemo a saḡa a nawanawana lisidimo mane i wai waigigimane.
3 Kamaina bi i kita te Pita bi Diyon ḡotona te maso a valageta pali vanuwina noponemo
bi tana lisidimo mane i wai gigimane gado, “Aee, mane ko vitegu.”
4 Ḡome Pita bi Diyon tana a kitadidi bi Pita oloto i giuwena gado, “Kwa kitamai!”
5 Kamaina bi, oloto tedi i kitedi bi i wai noḡotana bena kage mane tana sa vite. 6 Bi Pita
i giuwena gado, “Tagu lisigumo mane geḡa. Bi bai lisigumo taunana yà vitem: Nasalet
Yesuna Vinevinena isanemo: Kwa moito bi kwa nawa!”
7 Kamaina bi Pita oloto nimana kataiyanemo i kabi bi i solu waimoito. Bi maḡemota
oloto kaḡe matabiwana bi kaḡe iwakiduna nuwakududi a didimana. 8 Tana kaḡenemo
i moito makai bi nawa i waitubu. Kamaina bi tana vaitena a nawa pali vanuwina
ganakukuna noponemo bi ḡome tana ganakuku noponaḡa i nawa bi i wai laulaupoti bi
Maimaituwa i kaka saḡesaḡe.
9 Bi lava matabudi mba olotona a kita i nawa bi Maimaituwa i kaka saḡesaḡe. 10 Ḡome
tedi a kitaḡone te tana ba tauwaigigimana laḡan matabuna pali vanuwina mataetinemo
i miyamiya, mba mataetina a wai isana “Mataeta Mulemulelena.” Bi lava matabudi a
tagugu bi a sove te bai lisinemo i tubuḡa.

Pita i lauguguya munaḡa

11 Laḡannemo tauwaigigimana Pita bi Diyon i kaidididi bi a moimoito, ḡome lava
matabudi a sove gulata bi a velau lisidimo gabu isana *Solomon ena yoveyovemo* ai
ḡemotidi. 12 Laḡannemo Pita mba mainana i kitekitedi ba i giuwedina gado, “Islael lavemi,
bai aubaina ko sovesoveye bi ko kitakitamai te bena kage tama ema ḡailisimo ee ema
kauwa visuvisuna niga olotona i voiye te kaḡena i didimana? 13 ✡Geḡa Maimaituwa, wala
tamatamada Eiblaḡam, Aisik bi Deikap a wai sumaḡena, tana namalina ena taupaula
Yesu i vite. Niga Yesuna temi konai anine bi ena ḡaviya nimedimo kona sako te maso
ai peki, avena te Paelat i ḡoeḡoe te maso i giukamaḡe i nawa bi temi kona lauyaviyavi.
14 ✡Tana lava visuvisuna bi didimanina bi temi kona giuvavasaḡa te aubaimi Paelat,
lava tauwaipekidi i kaikamaḡe. 15 Temi yawasana tautavaitena konai peki bi geḡa te
Maimaituwa pekimo i wai yawasani. Bi tama niga kauwina matamaimo ke kita.
16 “Bi niga olotona matabumi ko kitakita bi ko sibesibe, tama ema waisumaḡa Yesu
lisinemo aubaina, Yesu isanemo i yawasana. Banina tama Yesu ena ḡailisi kei sumaḡe
aubaina te niga olotona i yawasana bi niganana matemimo ko kitakita.
17 “Bi niganana egu lava, e sibe te temi emi babada vaitedi bu'uwa kona voiye
bi Vinevinena konai peki. 18 Bi Maimaituwa ena giu i kamaḡati banina dolinemo
taugiuwatana matabudi lisidimo i gei giu te yaḡolo Vinevinena yai nuwatoitoi bi ya
peki. 19 Taunana aubaina nuwemi ko vitaledi bi Maimaituwa lisinemo ko nawa te
tana emi gebogebo ya noḡotikamaḡedi bi nuwemi ya laivaliudi. 20 Bi Tauwaiyawasana
i vinevinena ya giukamaḡe lisimimo. Niga Tauwaiyawasanina ba Yesu. 21 Tana malamo
ya miyamiyana, eete laḡan ya tava te Maimaituwa bai matabuna ya laivaliu munaḡedi
banina wala niga mainana i giu waiyawa taugiuwatana lisidimo. 22 ✡Bi kota Mousis
mainana i giu, ‘Bada emi Maimaituwa tana kaka modomimo taugiuwatana ḡemota ya
kamaḡati maibena tagu. Bi tana bai matabuna ya giugiuwemina, ko vaiye kauwe! 23 ✡Bi
aiyai mote taugiuwatana ena giu ima vaivaiye ba kamaina te Maimaituwa ena dam lavedi
lisidimo ya kwavi vai bi ya kovoḡi.’

---

§ **2:46:** Buledi kivina: Bada tubuḡina a kani bi kwasina a tego ḡemota. * **3:1:** Pilisi tedi pali vanuwinemo sewasewa ma labu sa gabugabudi, olaolalemo 9 okoloki bi aubigamo 3 okoloki. Mba laḡandimo pilisi sewasewa sa voiyedi bi lava sa laupali. Bi pali laḡanna ḡesau ba suwala bulubulumo. ✡ **3:13:** Pot 3:15 ✡ **3:14:** Met 27:15-23; Mak 15:6-14 ✡ **3:22:** Wai 18:15,18 ✡ **3:23:** Wai 18:19

24 “Bi taugiuwatana ḡesaudi vaitedi a giu te niga kauwidi yaḡolo sa tubuḡa, maibena
niganana laḡandimo sa tubutubuḡa mainana. Mba taugiuwatedi tedi Samuwel bi ḡesaudi
mulinemo a tubutubuḡana. 25 ✡Bi temi mba taugiuwatedi edi libilibi, taunana aubaina
Maimaituwa wala emi magula lisidimo giu wainoḡota i sako, mba temi vaitemi aubaimi
mai i giu. Bi Maimaituwa Eiblaḡam lisinemo waianina i voiyena ba niga mainana, ‘Tam
em tubulelesemo kaka lava matabudi dobumo kavisuvisu sa vai.’
26 Taunana aubaina Maimaituwa ena taupaula† pekimo i ka kenamoito munaḡe bi i gei
giukamaḡe lisimimo. Bi mba taupaulina i voiyemi te ḡemogemotaḡa emi gebogebo kona
kuvesidi bi tana i kavisuvisumi.”

4

Pita bi Diyon bolu babadidi lisidimo a natomedi

1 Pita bi Diyon yaḡolo lava lisidimo a giugiu ba Diu pilipilisidi, Sadisi lavedi bi pali
vanuwina tauyavena edi bada a nawa Pita bi Diyon lisidimo a tava. 2 Tedi nuwedi
i medina banina Pita bi Diyon lava a wailovelovedi bi a giugiuwedi te Yesu pekimo i
kenamoito munaḡa bi kota lava matabudi pekimo sa kena moito munaḡa. 3 Taunana
aubaina a panidi bi kaikana aubiga aubaina te biliwelokomo a sivu nawedi te laḡan i sako.
4 Bi lava wapewapedi Pita ena giu a vaivaiyena ai sumaḡa. Bi tauwaisumaḡa olooloto
wapedi i saḡa te 5 tausan.
5 Bokinamai Diu edi babada bi babada nananakidi bi waiḡake tauwailovelovena
Yelusalem noponemo ai ḡemotidi bi ai bolu. 6 Lava niga bolunemo ba Anas tana pilipilisi
edi bada Kaiyapas, Diyon, Aleksanda, olooloto ḡesaudi vaitedi bi pilisi edi bada ena
vanuwa lavedi matabudi. 7 Tedi Pita bi Diyon mododimo ai moitodi bi ai talayedina gado,
“Bai ḡailisinemo ee aiyai isanemo temi niga kauwina kona voiye?”
8 Ḡome Pita nopona Aluwa Waiyawa i wai wanavuna i giuwedina gado, “Tauwaibabada
lava aubaidi bi tauwaibabada nananakimi koi beyavaiya. 9 Tama niganana ko wai ta-
lavitavitalemaina, kauwa visuvisuna lava kaḡe nuwakuduna lisinemo i tubuḡa aubaina.
Temi ko wai talavitavitalemai te bainewa bi niga lavana i yawasana. 10 Kamaina te ka
giuwemi te temi bi Islael lavemi matabumi ko vaiye. Nasalet Yesuna Vinevine Kamaḡena
temi kona tupatupalatuna, tana Maimaituwa pekimo i ka kenamoito munaḡe, tana
isanemo niga olotona niganana i yawasana bi matemimo ya moimoito. 11 Tana taunana
‘duḡumoito bi temi vanuwa taukelina
dugumoitona kona dabodabokena,
niganana i nuwavitala
te vanuwa yasina i tubuḡa.’*
12 Mote aiyai ḡemota niga dobunemo kaka imai yawasanida banina dobu matabuna
noponemo mote bamo isa ḡesauna ima kenakena te isanemo yawasana tai baḡaye, geḡa
te Yesu taunaḡa isanemo.”
13 Laḡannemo bolu babadidi Pita bi Diyon edi laudabatola a kitakita ba, tedi a soveyedi
banina a sibe te Pita bi Diyon mote giluma kauwa lavedi, tedi ba lava yababa. Bi a sibe
te niga lavedi dolinemo Yesu vaitena a nawanawa. 14 Bi Diu babadidi a kita te oloto
a waiyawasanina diyedimo i moimoito. Taunana aubaina tedi mote ḡemoḡemotina te
maso lisidimo bai a giuwe. 15 Kamaina bi a giuwedi te a potiyovo aniwai bolu vanuwina
didiyaunemo a miyamiya bi taudima babadidi taudiḡa ai talapili vivila.
16 Tedi ai tala munaḡedina gado, “Niga lavedi bainewa tai voiyedi? Yelusalem lavedi
matabudi a sibe te niga lavedi mataila dididiga a voiye bi tada mote ḡemoḡemotina te
ta valeledi. 17 Bi ta giu dabokedi te niga kauwina i tubutubuḡana mote ima dabalala lava
lisidimo. Niga lavedi ta giu wainainailidi te mba isanemo mote aiyai lisinemo sima gagali
munaḡe.” 18 Ḡome Pita bi Diyon a giuwedi te aniwai bolu vanuwina noponemo a saḡa
munaḡa bi a giu wainainailidi te mote niga lavana isanemo sima lauguguya, ee simai
lovelove munaḡa.
19 Bi edi giu ai munena gado, “Taumiḡa koi talapili munaḡemi te Maimaituwa matanemo
bamo taunana i visu? Maimaituwa giuna ka kaiwata, ee temi emi giu ka kaiwata? 20 Tama
mote ḡemoḡemotina te bai ke kitakitana bi ke vaivaiyena giuwena kama gose.”
21 Kamaina bi bolu babadidi a giu wainainailidi bi a kaikamaḡedi te a nawa banina mote
a sibe te bainewa maso a kovoḡidi. Kota lava matabudi kaikana a kita te bai i tubuḡa bi

✡ **3:25:** Pak 22:18 † **3:26:** Natu, Ee Taunoya. * **4:11:** Sale 118:22 noponemo ba ḡakima i giuwe bi mote duḡutau. Diu lavedi ba ḡakimemo vanuwa a kelikelidi. Vanuwa noponemo ba gabu ḡemota ḡome ba ḡakima dididiga, mba taunana vanuwa yasina. Niga ba Yesu ya giugiu wata, tana taunana Maimaituwa ena dam lavedi (church) yasidi.

Maimaituwa isana a kaka saḡesaḡe. 22 Niga olotona kaḡenuwanokuna i yawasanana ba
ena kwalabu 40 bi i waimuli.

Tauwaisumaḡa laudabatola aubaina a laupali

23 Laḡannemo waibabada Pita bi Diyon a giugiukamaḡedi ba tedi a munaḡa edi lava
tauwaisumaḡa lisidimo bi bai matabuna pilisi edi babada bi babada ḡesaudi bai a
giugiuwedina, mainana a kamaḡatidi. 24 ✡Laḡannemo tauwaisumaḡa mainana a vaivaiye
ba matabudi ai ḡemotidi bi kalinedi dididiginemo Maimaituwa lisinemo a laupali, “Bada
saḡasaḡa guletim, tam galewa, dobu, nisa bi nopodimo mwali matabuna kuna voiyedi.
25 Tama tamamai Deivida em taupaula, wala Aluwa Waiyawemo kuna voiye te niga
mainana i giu:
‘Bai aubaina Eteni lavedi sa medimedi?
Bai aubaina lavedi kampota sa yesiyesi?
Mba potana ba waibani geḡana.
26 Dobu edi ḡaliḡalibona a miya moito
bi waibabada ḡesaudi nananakidi vaitedi ai ḡemotidi te
Bada bi ena Buyobuyona sa wai ḡaviye.’
27 ✡Giukauwa te, Alodi, Pontis Paelat, Islael lavedi bi kota Eteni lavedi niga malagainemo
ai ḡemotidi bi em taupaula waiwaiyawina Yesu kuna vinena buyobuyona ai ḡaviye. 28 Bi
tedi ai ḡemotidi bi bai matabuna tam em ḡailisimo bi em ogatala kuna wai aninena,
luvanemo mainana a voiye. 29 Bi Bada, niganana edi giu wainainaila lisimaimo kwa
noḡoti bi kwa voiyemai te tama em taupaula gium laudabatolamo ka giuwe. 30 Nimam
kwa tuḡu te kwai yawasana, mataila bi kauwa nananakidi kwa voiyedi em taupaula
waiwaiyawina Yesu isanemo.”

31 Laḡannemo pali i kovikovi ba gabu a waiḡemotidina i gusu. Bi matabudi Aluwa
Waiyawa i waiwanavudi bi tedi Maimaituwa giuna laudabatolamo a giu nawe.

Tauwaisumaḡa edi ḡonaḡona a soiyedi

32 ✡Tauwaisumaḡa matabudi nuwedi bi edi noḡota ḡemota. Bi aiyai mote i giu te
taunaḡa ena ḡonaḡona, geḡa te matabudi awai sagu vivila. 33 Ḡome giugiukamaḡedi ḡailisi
vaitena Bada Yesu ena peki bi ena kenamoito a giu nawe. Bi Maimaituwa sagu dididigina
matabudi i vitedi bi i kavisuvisudi.† 34 Bi ḡome mote aiyai mododimo bai i maluwabiye.
Banina mabai doḡa bi vanuwa lisidimo ba a kuneyedi bi mane 35 giugiukamaḡedi a vitedi.
Bi aiyai bai i malumaluwabiyena, mai a vitevite.

36 Maibena Diyousep tana Livai damna noponemo bi Saiplasimo i tubuḡa bi giugiuka-
maḡedi awai isaisana Banabas. Isa Banabas banina ba *Taulaibagi*. 37 Tana doḡa i wai
badayena i kuneye bi manena i natome giugiukamaḡedi i vitedi.

5

Ananaiyas bi Safila

1 Oloto isana Ananaiyas bi mwanena Safila, tedi edi doḡa ḡaubona a kuneye. 2 Bi tana
mwanena vaitena ai anina te mane isuna a kaididi tedi aubaidi. Bi isuna giugiukamaḡedi
a vitedi.

3 Bi Pita Ananaiyas i giuwena gado, “Bai aubaina Seitan kunai anine te nopom i
waibadae bi Aluwa Waiyawa lisinemo kuna kaiyovu, tam doḡa kuna kunekuneyena
manena isuna kuna kaididi tam aubaim? 4 Tam maso doḡa kuna labe gwase, ee doḡa kuna
kuneyena mulinemo mane maso kuna kaididi. Bi bai aubaina niga kauwina nopommo
kunai nuwanoḡonoḡotae bi mainana kuna voiye? Tam mote lava lisinemo ku kaiyovu bi
geḡa te Maimaituwa lisinemo kuna kaiyovu.”

5 Laḡannemo Ananaiyas mai giuna i vaivaiye, tana i kuluva bi i peki. Bi lava matabudi
niga kauwina giuna a vaivaiyena a naila gulata. 6 Laḡannemo Ananaiyas i pekipeki ba,
ḡome ewaewali a tava te a suma bi a avali nawe te a dobo.

7 Tedi a taumiya laḡan ḡotona* te mwanena Safila i tava bi mote i sibe te bai i tubuḡa.
8 Ḡome Pita i waitalayena gado, “Ku giuwegu, doḡa kona kunekuneyena manena, niga
taunana kamaina, ee?”

Bi Safila i giuna gado, “Emaso, mba taunana kamaina.”

9 Bi Pita i giuwena gado, “Bai aubaina temi konai anina bi Bada ena Aluwa konai
laulubu? Lava mwanem a dobodobona, tedi mataetamo sawai laba te tam kota vaitem
sa avali nawem.”

✡ **4:24:** Pot 20:11 ✡ **4:27:** Met 27:1,2; Mak 15:1 ✡ **4:32:** Giu 2:44,45 † **4:33:** Maimaituwa taukaiwatana ya kakavisuvisu gulatedi: Ee mabai taukaiwatana sa vivile kauwedina. * **5:7:** Inglis baibol noponemo i giu, 3 hours.

10 Kamaina te Safila i waimaḡemoti te Pita kaḡe pakanemo i kuluva bi i peki. Ḡome
ewaewali a saḡa vanuwemo bi a kita te waivini i peki. Kamaina bi a avali nawe bi
mwanena diyanemo a dobo. 11 Bi Maimaituwa ena dam lavedi matabudi bi lava matabudi
niga giuna a vaivaiyena ba a naila gulata.

Giugiukamaḡedi lava wapewapedi ai yawasanidi

12 ✡Giugiukamaḡedi mataila bi anisove kauwidi wapewapedi a voiyedi lava lisidimo.
Bi tauwaisumaḡa matabudi Solomon ena yoveyovemo awai ḡemotidi, 13 bi lava ḡesaudi
mote waisumeḡidi tedi tauwaisumaḡa vaitedi waiḡemota naile geḡa te lava matabudi a
viviledi. 14 Olooloto bi waiwaivini Bada ai sumaḡe bi a solasaḡa tauwaisumaḡa nopodimo
te laḡan matabuna tauwaisumaḡa iyevina i dididiga. 15 Tedi lava sidesidedi a avali
nawedi etamo te benamo bi duya dabedimo ai kenedi. Tedi mai a voiyena banina
Pita i natonatona waguluna maso i taukonidi te a yawasana. 16 Lava kumna ḡesaudi
Yelusalem diyana malagaidi vaitedi ai ḡemotidi bi lava sidesidedi bi kota lava ḡesaudi
aluwa gebogebodi a sunesuneḡidina vaitedi a tavaitedi bi matabudi ai yawasanidi.

Giugiukamaḡedi a laukivigebogebodi

17 Ḡome pilisi saḡasaḡa guletina bi ena lava Sadisi wai babadidi vaitedi nopodi unula i
wanavu. 18 Bi Giugiukamaḡedi a panidi bi biliwelokomo a sivudi. 19 Bi dudubalemo Bada
ena aneya biliweloko mataetina i kaikamaḡe te i waidolidi a potiyovo bi i giuwedina gado,
20 “Ko nawa Maimaituwa ena vanuwa ganakukunemo ko moito bi yawasana valivaliuna
matabuna lava ko giuwedi!” 21 Laḡan i sako bi giugiukamaḡedi a nawa pali vanuwinemo,
aneya i giugiuwedina mainana bi lava wailovelovedi ai tubu.

Laḡannemo pilisi saḡasaḡa guletina bi ena wai babada ḡesaudi bi Diu babadidi vaitedi
bolu ai yogae bi a tava bolu vanuwinemo ai ḡemotidi. Bi tauyava a giukamaḡedi
biliwelokomo, te maso giugiukamaḡedi ai dolidi.

22 Laḡannemo tedi biliwelokomo a tavatava ba giugiukamaḡedi mote a kitedi, taunana
aubaina a munaḡa bolu babadidi lisidimo bi bai i tubutubuḡana a kamaḡati bi a giuna
gado, 23 “Biliweloko mataetina gudugudu kauwena bi tauyava mataetamo a moimoito bi
mataeta ke kaikaikamaḡe ba mote aiyai ḡome ke kita.”

24 Laḡannemo Maimaituwa ena vanuwa tauyavena edi bada bi pilisi edi babada niga
giuna a vaivaiye ba, tedi ai nuwanaina bi mote a sibe te bai ya tubuḡa. 25 Ḡome
lava ḡemota i tava bi i giuwedina gado, “Olooloto biliwelokomo kona sivusivudina, tedi
niganana Maimaituwa ena vanuwemo a moito bi lava sa wailovelovedi.”

26 Ḡome pali vanuwina tauyavena edi bada vaitena a nawa bi giugiukamaḡedi a
natomedi. Bi mote a egelidi banina lava a nailedi, male sa laugakimidi.

Giugiukamaḡedi Bolu babadidi matedimo mote giu a naile

27 Tedi giugiukamaḡedi a natomedi Bolu babadidi lisidimo bi pilisi edi bada i wai
talavitavitaledi. 28 ✡Bi i giuwedina gado, “Tama ke giu vavasaḡemi te temi mote maso niga
olotona isanemo ko wailovelove. Bi geḡa te emi wailovelove kaikana Yelusalem nopona
i waiwanavu. Bi temi ko giugiuwemai te niga lavana ena peki wavuna tama ke avali.”

29 Bi Pita giugiukamaḡedi ḡesaudi vaitedi giu ai munena gado, “Tama Maimaituwa ka
voteyateyae mote lava. 30 Temi Yesu kolosi modonemo konai peki bi tamatamada edi
Maimaituwa pekimo i ka kenamoito munaḡe. 31 ✡Te kataiyanemo i waimiyenina Ḡalibona
bi Tauwaiyawasana. Te Islael lavedi nopodi ya vitaledi te sa laukuvasa bi edi gebogebo ya
noḡotikamaḡedi. 32 Tama niga kauwidi matamaimo ke kitekitedina ka giugiu nawe, kota
mabai Maimaituwa Aluwa Waiyawa i vitevitedina tedi sa vovoteyeteye.”

Gamaliel ena lava i giuwainoḡotidi

33 Laḡannemo Diu babadidi niga giuna a vaivaiye ba tedi nuwedi i medi gulata
bi a ḡoeḡoena maso ai pekidi. 34 Bi Palisi ḡemota isana Gamaliel, tana waiḡake
tauwailovelovena bi lava matabudi tana a vivivile, tana poudimo i miya moito bi tauyava
i giu vavasaḡedina gado, “Pita bi Diyon ko giuwedi sa potiyovo doḡamo laḡan watiḡena.
35 Tana i giuna gado, Islael babadimi, ko kita kauwa kaka niga lavedi lisidimo bai ko
voiye. 36 Dolinemo mainana oloto isana Tadiyas i moito saḡa bi i giu te tana bena kage
lava dididiga bi lava wapana 400 a kaiwata. Bi laḡannemo tana ḡaviḡaviyidi ai peki bi
taukaiwatana a dabalala bi bai matabuna i lautautau. 37 Bi tana mulinemo, kota Galili
olotona isana Diudas ko noḡoti. Mba laḡannemo Loum gabemanina lava a iyeiyevidi
bi i moitosaḡa te lava kumna iai waietadoliyedi. Bi tana vaitena ḡaviḡaviyidi ai peki bi
taukaiwatana matabudi ai nawa ḡemoḡemota.

✡ **5:12:** Giu 3:11 ✡ **5:28:** Met 27:25 ✡ **5:31:** Giu 2:33

38 “Taunana aubaina niganana yà giugiuwemi te niga lavedi lisidimo mote bai koma
voiye. Bamoda edi noya lava lisinaḡa i natona ba, noyana ya lautautau. 39 Bi bamoda
Maimaituwa lisinaḡa i natona ba mote ḡemoḡemotina niga lavedi koma giu waitautaudi
bamoda temi Maimaituwa kowai ḡaviye.” Kamaina bi mba babadidi Gamaliel ena giu ai
anine bi a kaiwata.
40 Ḡome tauyava giugiukamaḡedi a ka valageti munaḡedi bi madamo a kwapudi bi a giu
vavasaḡedi te maso mote Yesu isanemo a giu munaḡa, kamaina bi a kita kamaḡedi te a
nawa. 41 Ḡome giugiukamaḡedi ma nuwavisudi bolu vanuwina a potiyovo kamaḡe bi a
nawa banina Maimaituwa i vinedi te tedi kamaina te sai nuwatoi Yesu isana aubaina.
42 Bi laḡan matabuna pali vanuwinemo bi lava edi vanuwa nopodiḡa giu visuvisuna
wailovelovena mote a kaisako bi a laulauguguya te Yesu tana Vinevine Kamaḡena.

6

Taupaula 7 a vinedi

1 Mba laḡandimo tauwaikaiwatana iyevina i saḡasaḡa. Bi tauwaisumaḡa Gulik kalinana
taugiuwena a moito te Diu Ḡibulu taugiuwena a giuvitavitaledi. Banina Gulik iwape mote
a kita kauwedi kani soiyenemo.* 2 Taunana aubaina tauwaikaiwatana 12 tauwaisumaḡa
a yogedi a tava ai ḡemotidi bi a giuwedina gado, “Mote i visu te kani soiyenemo ka soisoi
kauleya bi Maimaituwa giuna lauguguyaena ka kaisako. 3 Taunana aubaina, ema lava
waisumeḡimi ko kita te olooloto 7 sibe lavedi bi Aluwa i waiwai wanavudina ko vinedi
te tama niga noyana ka vitedi te sai badaye. 4 Bi tama kamaina te Maimaituwa giuna ka
lauguguyae bi pali ka kaididi.”
5 Ḡome giugiukamaḡedi edi giu, lava matabudi ai anine. Kamaina bi Stivin,
waisumeḡina bi Aluwa Waiyawa i waiwai wanavuna a vine. Bi ena lava ḡesaudi ba: Filip,
Pokolas, Nikano, Timon, Pamenas bi Nikolas. Nikolas tana ba Eteni, Entiyok olotona bi
wala i waila Diu. 6 Tauwaisumaḡa niga oloolotodi 7 ai doli natomedi giugiukamaḡedi
lisidimo. Bi giugiukamaḡedi nimedi olooloto 7 dabedimo a sivudi te a laupali.
7 Kamaina bi ḡome Maimaituwa giuna i tuwa. Bi tauwaikaiwatana iyevina Yelusalem
noponemo i wapa kasaḡe. Bi pilisi wapewapedi vaitedi a nato Yesu ena kauwa a
wailovelovena ai sumaḡe.

Stivin a pani

8 Maimaituwa Stivin i ka visuvisu bi ḡailisi i vite te anisove kauwidi bi mataila i
voivoiyedi lava lisidimo. 9 Bi geḡa te Diu lavedi ḡesaudi Stivin a giu vitavitale, tedi
ba bolu vanuwina isana *Waitaupaula yababa i kovi* lavedi. Tedi ba Diu lavedi mabai
Sailin, Aleksandiliya, Silisiya bi Eisiya plovinsina lavedi. Tedi Stivin vaitena waikagiu
ai tubu. 10 Bi geḡa te Aluwa Waiyawa nuwauyauya Stivin i vite bi i gagagaliyena
mote ḡemoḡemotina te maso a lauyovoḡe. 11 Taunana aubaina tedi kandavonemo
olooloto ḡesaudi a gwayedi te kaiyovumo sa giuna gado, “Tama ke vaiye te Stivin Mousis
bi Maimaituwa i giu waiyovoyovodi.” 12 Niga giudimo lava, waibabada bi waiḡake
tauwailovelovena a ka medimedidi. Kamaina bi tedi Stivin a pani bi ai doli nawe
bolu babadidi lisidimo. 13 Ḡome tedi giu kaikaiyovudimo lava ḡesaudi a giuwedi te sa
giuna gado, “Niga lavana ke vaiye te tana Maimaituwa ena vanuwa bi ena waiḡake
Mousis i vitevitena laḡan matabuna i laulauyovoḡedi. 14 Tama ke vaiye te i giuna gado,
‘Niga Nasalet Yesuna male pali vanuwina yaka gebogebo bi Diu edi vaivai Mousis i
vitevitemaina ya vitaledi.”
15 Tedi mabai bolu babadidi a miyamiyana Stivin a kitakitadidi bi kitana i nuwavitala
maibena aneya.

7

Stivin Diu babadidi matedimo i lauguguya

1 Pilisi saḡasaḡa guletina Stivin i wai talayena gado, “Niga lavedi bai sa giugiuwena ba
giukauwa, ee?”
2 ✡Bi Stivin edi giu i waimunena gado, “Tamatamagu bi tuwatuwaḡagu bai yà giuwena
ko vaiye. Maimaituwa namanamalina wala Mesapotomiyamo Eiblaḡam lisinemo i
laumaḡata, muliḡa kaka i nawa Alanmo i miya.
3 “Bi Maimaituwa Eiblaḡam i giuwena gado, ‘Em dobu bi em lava kwa gosedi bi dobu
tagu yài lovemnemo kwa nawa.’ 4 ✡Kamaina bi ena dobu Mesapotomiya i gose bi i
nawa Alanmo i miya. Ḡome tamana i peki mulinemo, Maimaituwa Eiblaḡam i giukamaḡe

* **6:1:** Teteka labena (table). Niga banina ba kani soiyena waibadayena ee mane labena waibadayena, Gulik giuna table banina ba banika. ✡ **7:2:** Pak 12:1 ✡ **7:4:** Pak 12:4

niga dobunemo niganana ta miyamiyanemo. 5 ✡Mba laḡannemo Maimaituwa mote doḡa ḡaubona niga ḡome i vite. Bi Maimaituwa i giuwapa te laḡan muliḡa tana bi ena tubulelesa ya vitedi. Avena te Eiblaḡam mote i wainatuna bi yaḡolo te Maimaituwa lisinemo i sauga. 6 ✡Maimaituwa i giuwena gado, ‘Em tubulelesa kaka wali dobumo sai taupaula yababa. Bi kwalabu 400 nopodimo mba dobuna lavedi kaka em tubulelesa sa voiyedi te sai nuwatoitoi. 7 ✡Bi mba dobuna lavedi aubaidi sa wai taupaula yababana kaka yà kovoḡidi. Bi muliḡa kaka em tubulelesa mba dobuna sa gose kamaḡe bi sa nato niga dobunemo bi sa lauduneyegu.’ 8 ✡Mba ḡome Maimaituwa kwapibwali ena waianina Eiblaḡam i vite. Bi laḡannemo Aisik i tubuḡa, laḡan 8 mulidimo Eiblaḡam kwapibwali i voiye Aisik lisinemo. Bi kota Aisik natuna Deikap lisinemo i voiye. Bi Deikap natunatuna 12 lisidimo kota mainana i voiye. Niga lavedi edi tubulelesa ba tada.

9 ✡“Deikap natunatuna tasidi Diyousep a unule, taunana aubaina tana a kune kamaḡe Idip lavedi lisidimo te yai taupaula yababa. Bi geḡa te Maimaituwa tana vaitena, 10 ✡taunana aubaina ena pilipili matabudimo i sagu. Maimaituwa Diyousep nuwauyauya i vite bi ena yawasanamo Idip ḡalibonana nuwana i laukwasili. Taunana aubaina ḡalibona, Diyousep waibada i vite te Idip dobuna matabuna bi ena vanuwa nopona i waibadae.

11 ✡“Kamaina bi Idip bi Keinan dobudi matabudi gomala i ka gebogebodi bi wainuwatoi dididiga i tubuḡa. Bi eda magula mote bamo kani a banavi. 12 Laḡannemo Deikap i vaiye te Idipmo kani, tana natunatuna eda magumagula i giukamaḡedi. Tedi mote ḡome nawenawedi bi geḡa te a nawa. 13 Bi kota edi nawa wailabunemo Diyousep i kamaḡati munaḡe tuwatuwaḡana lisidimo. Ḡome kaka Idip ḡalibonana Diyousep ena vanuwa lavedi i sibedi. 14 ✡Diyousep tamana Deikap bi ena vanuwa lavedi wapedi 75 edi giu i giukamaḡe te sa nato Idipmo. 15 ✡Kamaina bi Deikap i nawa Idipmo, ḡome tana bi natunatuna a miyamiyana eete a peki. 16 Bi tubuḡidi a munaḡedi te Sekemmo tauyewamo a sivudi wala Eiblaḡam manemo i gimegimelina Ḡema natunatuna lisidimo.

17 ✡“Laḡan i watiwatiḡe te Maimaituwa Eiblaḡam lisinemo bai i giugiuwapana ya tubuḡa. Bi Idip noponemo eda lava Islael lavedi iyevina i wapa gulata. 18 Kamaina bi lava ḡesau i waiḡalibona Idipmo. Niga lavana mote Diyousep i sibe. 19 ✡Bi niga ḡalibonana eda magumagula i laukivi gebogeboyedi bi i egelidi te natunatudi meyemeyedi doḡamo a sivu yovoḡedi te sa peki. 20 ✡Mba laḡannemo Mousis i tubuḡa bi tana gomana mulemulelena Maimaituwa matanemo. Nawalai faiona tinana bi tamana edi vanuwemo a labe. 21 ✡Bi laḡannemo mote ḡemoḡemotina te maso a labe, tana a sako yovoḡe. Bi ḡalibona natuna waivinina i vai, te i ḡamo bi i wai natune maibena natu otina. 22 Bi tana Idip edi nuwauyauyamo ai lovelove. Tana ena giumo bi ena kauwemo lava ḡaiḡailisina i tubuḡa.

23 ✡“Laḡannemo Mousis ena kwalabu 40 a kovi bi i ḡoe te ena lava Islael ya vakitedi. 24 Bi Mousis i kita te Idip lavana i miya moito te Islael olotona i katikati vunu. Ḡome tana ena tau mulinemo i moito bi biwana i vai te Idip lavana i lai peki. 25 Bi Mousis i wainoḡota te ena lava otidi maso a sibe te Maimaituwa yai etadoliye te tana kaka ena lava yai yawasanidi bi geḡa te tedi mote a sibe. 26 Bokina mainana i kita te ena lava Islael labu a waiḡasiḡasi. Kamaina bi Mousis i nawa i katautaudi bi i giuwedina gado, ‘Ei, mba em tau bai aubaina ko waikaḡasiḡasi?’ 27 Ḡome oloto ena tau i laulaugulatena Mousis i bibini bi i giuwena gado, ‘Tam aiyai waibada i vitem bi kwa waibadaemai bi kwa etaetalemai? 28 Tam maḡo Idip lavana kuna lai peki, mai niganana tagu kwa lai pekigu, ee?’ 29 Laḡannemo Mousis niga giuna i vaivaiye ba tana i naila i nawa Midian. Ḡome i miyana maibena tautavatava bi natunatuna oloolotodi labu.

30 ✡“Kwalabu 40 a kovi mulidimo kalakalalelemo oya Sainai diyanemo, kai tomboluna, vavavannemo aneya i laumaḡata Mousis lisinemo. 31 Laḡannemo nigamai i kitakita ba i tava. Kamaina bi i nawa diyanemo maso i kita kaukauwena mba Bada kalinana i vaiyena gado, 32 ‘Tagu taunana em magumagula Eiblaḡam, Aisik bi Deikap edi Maimaituwa.’ Mousis naila i kagusugusu bi mote i waikita munaḡa. 33 Kamaina bi Bada, Mousis i giuwena gado, ‘Em kaḡe suma kwa kaikamaḡe. Banina mba gabunemo kwa moimoitona ba doḡa waiyawa. 34 Tagu egu lava edi wainuwatoi Idipmo e kita bi kota edi lauaiyoi e vaiye. Bi tagu e yovona ba yài yawasanidi. Taunana aubaina kwa nato bi niganana yà giukamaḡem kwa munaḡa Idipmo.’

35 ✡“Mousis tana taunana dolinemo Islael lavedi a daboke bi a giuwena gado, ‘Tam aiyai ḡailisi i vitem bi kwa waibadaemai?’ Tana taunana Maimaituwa i giukamaḡe te

---

✡ **7:5:** Pak 12:7, 13:15, 17:8 ✡ **7:6:** Pak 15:13,14 ✡ **7:7:** Pot 3:12 ✡ **7:8:** Pak 17:10-14, 21:2-4, 25:26, 29:31—35:18 ✡ **7:9:** Pak 37:28, 39:2,21 ✡ **7:10:** Pak 41:39-41 ✡ **7:11:** Pak 42:1,2 ✡ **7:14:** Pak 45:9,10,17,18 ✡ **7:15:** Pak 46:1-7, 49:33 ✡ **7:17:** Pot 1:7,8 ✡ **7:19:** Pot 1:10,11,22 ✡ **7:20:** Pot 2:2 ✡ **7:21:** Pot 2:3-10 ✡ **7:23:** Pot 2:11-15 ✡ **7:30:** Pot 3:1-10 ✡ **7:35:** Pot 2:14

lava ya kapotiyovodi bi yai etadoliyedi, aneya kai tomboluna vavavaninemo lisinemo i laulaumaḡatana ena sagumo. 36 ✡Islael lavedi Idipmo i kapotiyovodi bi anisove kauwidi bi mataila Idipmo i voiyedi. Bi kota Nisa Sabasabanemo bi kalakalalelemo kwalabu 40 nopodimo. 37 ✡Mousis Islael lavedi i giuwedina gado, ‘Maimaituwa kaka taugiuwatana ḡemota nopomimo ya vine bi ya giukamaḡena lisimimo maibena tagu.’ 38 ✡Bi tana taunana kalakalalelemo Islael lavedi, vaitedi ai ḡemotidi. Tana ḡome eda magumagula vaitedi bi kota Mousis oya Sainai dabanemo yawasana giuna aneya i giuvite te i waidama lisidemo. 39 Bi geḡa te eda magumagula mote kalinana a voteyateyae. Tedi a daboke bi a ḡoeḡoena maso a munaḡa Idip. 40 Taunana aubaina Elon a giuwena gado, ‘Ema maimaituwa kwa voiyedi te sai etadoliyemai. Niga lavana Mousis Idipmo i ka potiyovoda bi tada mote ta sibe te bai lisinemo i tubuḡa?’ 41 Kamaina bi tedi koikoitau a voiyena kitana maibena kau natuna. Bi koikoitau a voivioyena lisinemo a soi, a lausewasewa bi a vivivile. 42 Taunana aubaina Maimaituwa i miyatautauliyedi bi i kita kamaḡedi te kipola, suwala bi nawalai galewemo a laulauduneyedi, maibena taugiuwatana edi bukamo a gilugilumina mainana. Ḡome Maimaituwa i giuna gado,

‘Islael lavemi, wala kwalabu 40 kalakalalelemo
kona miyamiyana ba mote
tagu lisigumo ko laulausewasewa.
43 Bi temi mba maimaituwa Molek ena kape
kona ava'avali waibabali.
Bi kota kipola maimaituwana Lafen aluwina
kona ava'avali waibabali.
Temi mba mwalidi kona voiyedi
bi kona laulauduneyedi.
Taunana aubaina yà giukamaḡemi
te emi dobuko potiyovo kamaḡe
bi Babilon mulitaulinemo ko nawa.’

44 ✡“Kalakalalelemo eda magumagula Maimaituwa mayavaina kapena a ava'avali nawe. Bi a voiyena ba bainewa Maimaituwa Mousis i giugiuwena mainana. Bi kota kitana bainewa i wailovena mainana luvanemo i voiye. 45 Laḡan muliḡa Diyosuwa eda magumagula i wai etadoliyedi ḡaviya noponemo bi lava mba dobudimo miyemiyedi Maimaituwa i kwavi waipotiyovodi te dobuna a vai, lava niga ḡome a miyamiyana lisidimo. Bi Maimaituwa mayavaina kapena a avali tavaite niga dobunemo Maimaituwa ani laudunena bi ḡome i kenana eete Deivida ena waibada saugina. 46 ✡Maimaituwa, Deivida nuwana i vai. Bi Deivida, Maimaituwa i waibaḡa te maso i waianine bi pali vanuwina i ḡala, Deikap ena tubulelesa edi ani laudune. 47 ✡Bi geḡa te Solomon pali vanuwina i ḡala Maimaituwa aubaina. 48 Bi kota Maimaituwa saḡasaḡa guletina mote lava vanuwa a ḡaleḡaledina nopodimo ima miyamiya. Taugiuwatana niga mainana i giu:

49 ‘Mala egu ani miya
bi dobu kaḡegu ani waitupamoitona.
Vanuwa bainewa kitana kwa ḡala aubaigu?
Ee bamo egu vanuwa ani waiyawasi?
50 Tagu mote mwali matabudi malamo
bi dobumo nimagumo e voiyedi?’ ”

51 Stivin yaḡolo ena giu ya nawenawe, “Temi nopomi ḡaiḡaidi, beyemi a pota bi kona laukasaḡaiḡai mote Maimaituwa giuna koma vaivaiye. Maibena emi magumagula. Temi sauga matabuna Aluwa Waiyawa ko laulaukasaḡaiḡaiye. 52 Emi magumagula wala taugiuwatana matabudi a laukivigebogeboyedi bi ai pekidi. Tedi ba lava didimanina ena nato a giugiuwata. Bi laḡannemo i tavana ba temi kona kaisoluḡe bi konai peki. 53 Maimaituwa ena waiḡake aneya i vitedi bi a natome eda magula lisidimo bi temi mote ko kaiwata.”

Stivin ḡakimemo ai peki

54 Laḡannemo Diu babadidi Stivin ena giu a vaivaiyedi ba a medi gulata lisinemo bi mwakedi a sanadididi. 55 Stivin Aluwa Waiyawa i waiwanavu bi i wai kita saḡa malamo te Maimaituwa namalina bi Yesu, Maimaituwa kataiyanemo i moimoitona i kita. 56 Kamaina bi Stivin i giuna gado, “Koi kita, tagu mala nuwa wasana e kita bi Maimaituwa kataiyanemo Tana Taunana Natuna ya moimoito.”

✡ **7:36:** Pot 14:21; Nam 14:33 ✡ **7:37:** Wai 18:15,18 ✡ **7:38:** Pot 19:1—20:17 ✡ **7:44:** Pot 25:9,40 ✡ **7:46:** 2 Sam 7:1-16 ✡ **7:47:** 1 Ḡali 6:1-38

57 Niga giudi a vaivaiyedi ba beyedi a sula gududi bi matabudi ai lasa te velau Stivin a
dubutawi. 58 Tedi a solu nawe malagai mulitaulinemo bi ḡome a laugakimi. Bi tauwaiwavu
edi gala a lolodi bi oloto ewalina isana Sol* kaḡe pakanemo a sivudi te ya labedi.
59 Laḡannemo Stivin a laulauḡakimi ba tana i laupalina gado, “Bada Yesu, aluwigu kwa
vai!” 60 Kamaina bi tuwapekana i waitupagwaliḡe bi kalinana dididiginemo i binauna
gado, “Bada niga lavedi edi gebogebo kwa noḡotikamaḡe.” Stivin niga giuna i vato
mulinemo te i peki.

8

Tauwaisumaḡa laukivigebogebo a banavi

1-2 Bi Sol ena waianina Stivin ai peki.

Diu babadidi Stivin a laipeki mulinemo, olooloto tauwaisumaḡa Stivin a ḡabe gulate
bi a avali nawe tauyewamo a sako. Mba laḡaninemo kota Yelusalemmo laukivigebogebo
dididiga tauwaisumaḡa lisidimo i tubuḡa. Te tauwaisumaḡa matabudi a dabalala bi a
nawa Diudiya bi Sameliya plovinsidi nopodiḡa. Bi giugiukamaḡedi taudiḡa Yelusalemmo
a miya gwasa. 3 ✡Ḡome Sol lava i lauegelidi te Maimaituwa ena dam laukivigebogeboyedi
ai tubu. Tedi a nawa vanuwa bi vanuwa bi tauwaisumaḡa oloolotodi bi waiwaivinidi a
solu yovoḡedi te biliwelokomo a sivusivu nawedi.

Filip Sameliyamo i lauguguya

4 Tauwaisumaḡa a dabadabalalana a nawa malagai te malagai bi Yesu giuna visuvisuna
a lauguguyae. 5 Bi Filip i nawa malagai dididigina Sameliya dobuna noponemo bi
Vinevine Kamaḡena giuna visuvisuna i lauguguyae lava lisidimo. 6 Laḡannemo lava
kumdi Filip ena lauguguya a vaivaiye bi anisove kauwidi a kitekitedi ba tedi matabudi
ena giu a vaiye kaukauwe. 7 Banina Filip lava nopodimo aluwa gebogebodi i kwavi vaidi
bi ma galalidi a potiyovo. Bi kota lava wapewapedi tunipekipekidi bi kaḡe nuwakududi
i waiyawasanidi. 8 Taunana aubaina lava mba malagaina dididiginemo ai nuwavisu
gulata.

Saimon taubwalabwalau

9 Sameliyamo oloto isana Saimon walaka bwalabwalauna miyamiyana, Sameliya
lavedi matabudi ena bwalau kauwidi i voivoiyedina a sovesove. Bi i seḡaseḡala te lava
dididiga. 10 Bi lava yababa te lava nananakidi mataudi kalinana a vaivaiye kauwe bi a giu
te, “Maimaituwa ena ḡailisi dididiga lisinemo.” 11 Tedi Saimon kaiwatana walaka ai tubu
bi ena bwalaumo lava i wai soveyedi. 12 Bi Laḡannemo Filip Maimaituwa ena waibada
bi Yesu isana i laulauguguyae ba olooloto bi waiwaivini ai sumaḡa bi i kabuludi. 13 Bi
Saimon vaitena i waisumaḡa bi i kabulu. Ḡome Filip ena ani nawamo i kaiwata. Bi Filip
anisove kauwidi bi mataila i voivoiyedina Saimon i kitedi bi i sovesoveyedi.

14 Laḡannemo giugiukamaḡedi Yelusalemmo a vaiye te Sameliya lavedi Maimaituwa
giuna ai sumaḡe, tedi Pita bi Diyon a giukamaḡedi lisidimo. 15-16 Banina tedi yaḡolo mote
Aluwa Waiyawa i yovo tauwaisumaḡa valivaliudi lisidimo. Bi tedi ba Bada Yesu isanemo
a kabulu otiḡedi. Laḡannemo Pita bi Diyon a tava lisidimo ba aubaidi a laupali te Aluwa
Waiyawa sa vai. 17 Kamaina bi Pita bi Diyon nimedi tauwaisumaḡa dabedimo a sivudi bi
Aluwa Waiyawa a vai.

18 Bi laḡannemo Saimon i kita te giugiukamaḡedi nimedi tauwaisumaḡa dabedimo a
sivudi te Aluwa Waiyawa a vai. Ḡome Saimon mane i waiyoyo Pita bi Diyon lisidimo 19 bi
i giuwedina gado, “Niga ḡailisina kota ko vitegu te aiyai dabanemo nimagu yà sakona ba
Aluwa Waiyawa ya vai.”

20 Bi geḡa te bi Pita i giuwena gado, “Tam male em mane vaitena ko nawa kai
kalakalatinemo. Banina tam kuna noḡoti te Maimaituwa ena puyo bena manemo kwa
gimeli ee! 21 Tam mote Maimaituwa i waianinem te tama ema noyamo kwa saḡa banina
nuwapoum mote i didimana Maimaituwa matanemo. 22 I visu te mba em noḡotidi
gebogebodi kwa kuvesidi bi kwa laupali Bada lisinemo te em gebogebo male ya noḡoti
kamaḡedi. 23 Banina e kitam te kuna unula gulata lisimaimo bi em noḡota gebogebodi sa
waibadaem.”

24 Kamaina bi Saimon i giuwena gado, “Aee aubaigu ko laupali Bada lisinemo te bai
kuna giugiuwena lisigumo mote mainana ima tubuḡa.”

25 Ḡome Pita bi Diyon edi waisumaḡa a giuwedi bi Bada Yesu giuna visuvisuna a
lauguguyae. Mulinemo tedi a munamunaḡa Yelusalemmo ba Sameliya malagaidiḡa giu
visuvisuna a laulauguguyae.

---

* **7:58:** Sol muliḡa isana Pol, Yesu ena tauwaikaiwatana laukaina. ✡ **8:3:** Giu 22:4,5, 26:9-11

Filip bi Itiopiya badana dididiga

26 Kamaina bi Yelusalemmo Bada ena aneya Filip i giuwena gado, “Kwa vononoḡa bi
kwa yovo kwa nawa yalousa yawaninaḡa. Tam eta Yelusalemmo bi i yovo i nawa Gasa
taunana kwa kaiwata.” (Mba etana i pupu aubaina lava mote sima kaikaiwata). 27 Ḡome
Filip i modina i nawanawa etamo te Itiopiya olotona i banavi bi olotona ba waibadana
dididiga, ḡalibona waivinina isana Kandeke ena mane taulabena. Niga olotona i nawa
Yelusalemmo laudune aubaina, 28 bi ena seliotmo i munamunaḡa ba etamo taugiuwatana
Aisaiya ena buka i iyeiyevi. 29 Kamaina bi Aluwa Waiyawa Filip i giuwena gado, “Kwa
nawa noi seliyotina diyanemo kwa moito.” 30 Bi ḡome Filip i velau seliot diyanemo bi i
vaiye te olotona taugiuwatana Aisaiya ena buka i iyeiyevi. Kamaina bi Filip i waitalayena
gado, “Bai kwa iyeiyevina banina kwa sibesibe ee geḡa?”

31 Bi olotona ena giu i waimunena gado, “Bainewa yà sibe? Walitau ya
giuwailovelovegu kaka yà sibe.” Kamaina bi olotona Filip i giuwe te i valageta ena
seliotimo bi diyanemo i miya.

32 ✡Bi olotona Aisaiya ena bukamo i iyeiyevina ba niga mainana i giu:
“Lava tana ai doli nawe
bi sa vununa maibena sipu.
Bi kota maibena sipu lauewalina
laḡannemo kapalina a bwalibwali,
ba tana i miya moimoisili
bi mote bai i giuwe.
33 Laḡannemo a ka gebogebo gulate,
tana mote aubaina i giu ḡaiḡailisi.
Mote aiyai kaka ena tubulelesa
ima giuwata.
Banina ena yawasana dobumo ba damona.”

34 Ḡome Itiopiya badana Filip i waitalayena gado, “Ae goma, ku giuwegu, taugiuwatana
aiyai ya giugiuwe, tana taunaḡa ee, lava ḡesau?” 35 Kamaina bi Filip, Aisaiya ena bukamo
giugiuna ḡemotinemo giu i waitubu bi Yesu giuna visuvisuna giu wailovelove i wai tubu.
36-37 Tedi a nawanawa etaḡa te gaubemo a tava bi Itiopiya badana i giuwena gado, “Ei,
gauba nove, tagu kamaina te yà bulu bai ya ka pilipiligu?”* 38 Kamaina bi ena seliot
tauvelauyena i giuwe te i moito bi tana bi Filip a nawa gaubemo. Ḡome Filip Itiopiya
badana i kabulu. 39 Laḡannemo gaubemo a lovolovo tava ba Bada Aluwina i waimaḡemoti
te Filip i avali nawe. Bi Itiopiya olotona mote Filip i kita munaḡe. Bi tana ma yasisina i
gelu i nawa banina Maimaituwa i waiyawasani.

40 Filip bainewa te Adotasmo i laumaḡata. Tana malagai matabuna nopodiḡa i nawa bi
giu visuvisuna i laulauguguya nawena eete Seseliyamo i tava.

9

Sol ena yawasana i vitale

1 Mba laḡandi nopodimo Sol yaḡolo te nuwana i medi gulata bi i giu te Bada ena
tauwaikaiwatana yai pekidi. Taunana aubaina i nawa pilisi saḡasaḡa guletina lisinemo
bi 2 i waibaḡa te pepa ya kulidi Diu edi bolu vanuwidi babadidi aubaidi Damaskas
malagainemo. Tedi maso mba pepedi a iyevidi bi Sol ai anine te olooloto bi waiwaivini
Yawasana Etana taukaiwatana maso i panidi bi i natomedi Yelusalemmo. 3 Kamaina bi
Sol i nawa Damaskas malagaina diyanemo i tavatava ba yanayana wai matakanikanina
malamo i wai maḡemoti te Sol i yana kwaivivili, 4 bi i kuluva doḡamo i talaḡa. Bi kalina
galewemo i vaiyena gado, “Sol, Sol bai aubaina kwa laulau kivigebogeboyegu?”

5 Sol i waitalana gado, “Tam aiyai, Bada ee!”

Bi Yesu i giuna gado, “Tagu Yesu, tagu taunana kwa laulaukivigebogeboyegu.
6 Yaḡiyaḡina kwa moito makai bi kwa nawa malagai dididiginemo bi ḡome sa giuwem
te bai kwa voiye.”

7 Olooloto Sol vaitena a nawanawana, ḡome a tau moimoito giu geḡa banina tedi kalina
a vaiye bi mote aiyai a kita. 8 Ḡome Sol i miya moito bi gado yai kita ba matana i wai
dudubala bi mote bai i kita. Kamaina bi nimanemo a kabi bi ai wai doli nawe Damaskas.
9 Bi ma matapotapotana i miyana laḡan faiona a kovi, mote bai i kani bi i tego.

10 Damaskas noponemo tauwaikaiwatana ḡemota isana Ananaiyas i miyamiya. Bi
wailove i kita Bada i laumaḡata bi i giuwena gado, “Ananaiyas.”

Bi ena giu i waimunena gado, “Bada, tagu niga.”

✡ **8:32:** Ais 53:7,8 * **8:36-37:** Kulikulidi wadubodi ḡesaudimo nigamai a giu, Tam bamoda nuwam tabutabunemo kwai sumaḡana ba yà ka bulum.

11 Ḡome Bada i giuwena gado, “Kwa modina kwa nawa eta sa wai isana, *Eta Didimanina*.
Mba ḡome Diudas ena vanuwemo kwa tava bi kwai talana Tasis olotona isana Sol aubaina,
tana ḡome niganana ya laulaupali lisigumo. 12 Bi wailove i kita te oloto isana Ananaiyas
ya natonato lisinemo te nimana dabanemo ya sivudi bi yai kita munaḡa.”
13 Ḡome Ananaiyas ena giu i waimunena gado, “Bada, lava wapewapedi mba olotona
ena kauwa a giuwegu, te tana taukaiwatam Yelusalemmo i kaka gebogebodi. 14 Bi pilipilisi
edi babada ḡailisi a vite te i nato Damaskasmo te taulauduneyem matabudi ya panidi.”
15 Bada, Ananaiyas i giuwena gado, “Kwa nawa banina tagu niga olotona e vine te
egu noya ya voiye bi isagu ya giuwaimaḡati, Eteni lavedi bi ḡaliḡalibona bi Islael lavedi
lisidimo. 16 Bi tagu yài love te bainewa wainuwatoi dididiga ya banavi tagu isagu
aubaina.”
17 Kamaina bi Ananaiyas i nawa vanuwemo i valageta. Te nimana Sol dabanemo
i sako bi i giuwena gado, “Valetigu Sol, etaḡa kuna natonato bi Bada Yesu lisimmo i
laulau maḡatana, taunana i giukamaḡegu te tam kwai kita munaḡa bi Aluwa Waiyawa
yai wanavum.”
18 Laḡannemo Ananaiyas nimana Sol dabanemo i sakosako ba maḡemota mwali kitedi
maibena iyana vevedi matanemo a kuluva bi matana i layana munaḡa, moito bi
Ananaiyas Sol i kabulu. 19 Kamaina bi Sol kani i kani te ena ḡailisi i vai munaḡe.

Sol Damaskasmo lauguguya i waitubu

Sol Damaskasmo tauwaikaiwatana vaitena a taumiyamiya laḡan visa. 20 Ḡome bolu
vanuwidiḡa i nawa bi lauguguya i waitubuna gado, “Yesu tana Maimaituwa Natuna.”
21 Ḡome tedi mabai a vaivaiyena ba a tagugu bi ai giugiuna gado, “Niga olotona tana
taunana Yelusalem noponemo Yesu tauwaisumaḡena i kaka gebogebodi. Bi niganana
i tava niga ḡome bi tauwaisumaḡa ya pani nawedi Yelusalemmo pilipilisi edi babada
lisidimo.” 22 Bi geḡa te Sol ena lauguguya i ḡailisi gulata bi i kamaḡati kauwe te Yesu tana
Maimaituwa ena Vinevine. Bi Diu lavedi Damaskasmo miyemiyedi mote ḡemoḡemotina
te Sol vaitena sai kagiu.
23 Laḡan wapawapa a kovi mulidimo Diu lavedi ḡome miyemiyedi ai ḡemotidi bi Sol
kana pota a yesi te maso ai peki. 24 Bi geḡa te lava ḡesaudi Sol a tainuwatau. Bi Diu
lavedi suwala bi dudubala tedi malagai ganakukuna mataetina a yaveyave te Sol maso i
laupotiyovo bi ai peki. 25 Taunana aubaina dudubala ḡemota Sol ena lava kaikaiwatana
dou noponemo a suveki bi ganakuku koiyavusinemo ai dawe yovoḡe.
26 Laḡannemo Sol Yelusalemmo i tava bi i ḡoe te maso tauwaikaiwata vaitedi ai ḡemotidi
bi tedi matabudi a naile bi mote ai sumaḡe te tana tauwaikaiwatana ḡesauna. 27 Kamaina
bi Banabas, Sol i waidoli nawe giugiukamaḡedi lisidimo bi i giuwedi te bainewa Sol
i nawanawa Damaskas bi etamo Bada lisinemo i laumaḡata. Bi kota i giuwedi te
Sol bainewa Damaskasmo ma laudabatolana Yesu isana i lauguguyae. 28 Ḡome Sol
tauwaikaiwatana vaitena a miya bi Yelusalem malagaina noponaḡa ma laudabatolana
Bada isana i laulauguguya nawe. 29 Bi kota Diu lavedi Gulik kalinedi taugiuwena vaitedi
ai kagiu bi a wai saḡasaḡa. Bi tedi a ḡoeḡoena maso Sol ai peki. 30 Bi laḡannemo
tauwaisumaḡa a vaivaiye ba tedi Sol ai doli nawe Seseliya bi a giukamaḡe i nawa Tasis.
31 Mba laḡandimo Maimaituwa ena dam lavedi Diudiya, Galili bi Sameliya dobudimo
miyemiyedi tedi nuwedi i kena. Bi Aluwa Waiyawa ena ḡailisimo tedi i laibagidi te a ḡailisi.
Tedi Maimaituwa a vivivile bi ena dam iyevina i dididiga.

Pita Aniyas i wai yawasani bi Dokas pekimo i ka kena moito

32 Mba laḡandimo Pita i nawa dobu bi dobu bi kota Laida malagaina noponemo
tauwaisumaḡa i vakitedi. 33 Ḡome tana oloto isana Aniyas i banavi bi tana sida
tunipekipeki i vai bi i kenana kwalabu 8 a kovi. 34 Bi Pita i giuwena gado, “Aniyas,
Yesu Keliso i wai yawasanim, ku moito em kebana kwa noku.” Noi taunana te Aniyas i
yawasana te kenamoito. 35 Mba ḡome Laida bi Salon malagaidi lavedi matabudi, mainana
a kitakita ba a nuwavitaledi bi Bada ai sumaḡe.
36 Bi kota Diyopa malagainemo tauwaisumaḡa waivinina i miyamiyana isana Tabita.
(Gulik kalinedimo isa Tabita ba Dokas). Tana laḡan matabuna kauwa visuvisudi i
voivoiyedi bi lava wainuwatoitoidi i sagusagudi. 37 Laḡan ḡemota tana i sida kauwa te
i peki. Kamaina bi tubuḡina a koḡa bi a avali saḡe noke bena wailabunemo* a sako. 38 Bi
Laida malagaina ba Diyopa diyanemo, taunana aubaina tauwaisumaḡa Diyopamo a vaiye
te Pita Laidamo i miyamiya. Kamaina bi olooloto labu a giukamaḡedi te Pita sai baḡana
gado, “Aee, ku nato makai lisimaimo.”

* **9:37:** Gulik baibol bi nigilisi a giuna upstairs room.

39 Kamaina bi Pita niga oloolotodi vaitedi a munaḡa Diyopamo. Laḡannemo tedi ḡome
a tava ba Pita ai doli saḡe noke bena wailabunemo. Bi iwape matabudi Pita a moito
kwaivivili bi a ḡabaḡaba. Tedi kwama bi gala Dokas ma miyanemo i voivoiyedina Pita
ai love.
40 Ḡome Pita matabudi i giuwedi te a potiyovo vanuwa dibunemo. Bi tana tuwapekana
i waitupagwaliḡe bi i laupali. Bi i tauvitale te waivini pekipekina i kita bi i giuwena
gado, “Tabita, ku kenamoito.” Tana matana i layana bi laḡannemo Pita i kitakita ba i
kenamoito. 41 Pita nimana i tuḡu bi waivini nimanemo i kabi te i solu waimoito. Ḡome
tana, iwape bi tauwaisumaḡa i yogedi a saḡa bi i wailovedi te waivini i yawasana munaḡa.
42 Lava matabudi Diyopa noponemo bai i tubutubuḡana giuna a vaiye bi lava wapewapedi
Bada Yesu ai sumaḡe. 43 Pita oloto isana Saimon vaitena Diyopamo laḡan wapewapedi a
miyamiya. Bi Saimon ena noya ba musala kwapidi i kopedi bi i waikunekuneyedi.

10

Pita bi Koniliyas

1 Seseliya malagainemo oloto isana Koniliyas i miyamiya, tana ba tauwaiḡaviya edi
bada, sawai isedina *Itali potumina.* 2 Tana ba lava didimanina bi ena vanuwa lavedi
matabudi Maimaituwa a laulauduneye. Tana laḡan matabuna Diu lavedi wainuwa-
toitoidi i sagusagudi bi kota Maimaituwa lisinemo i laulaupali nonoḡa. 3 Bi laḡan ḡemota
suwala 3-ya okoloki mainana* bi Koniliyas wailove i kita, wailovenemo ba Maimaituwa
ena aneya i laumaḡata bi i giuwena gado, “Koniliyas.”
4 Koniliyas ma nailina tana i kitadidi bi i giuna gado, “Bada bai kwa ḡoeḡoe?”
Bi aneya i giuwena gado, “Em pali bi em waisagu lava wainuwatoitoidi lisidimo
Maimaituwa i sibe bi nuwana kuna laukwasili. Tam em pali maibena sewasewa sa
gabugabuna panena.
5 “Taunana aubaina niganana olooloto ḡesaudi kwa giukamaḡedi te sa nawa Diyopa
bi ḡome oloto isana Saimon bi wai isaisa ba Pita sai doli natome. 6 Tana ena tau ḡesau
Saimon musala kwapidi taukopedi ena vanuwemo ya miyamiya. Mba vanuwina ba nisa
diyanemo.”
7 Laḡannemo aneya giu i wai kovi bi i nawanawa ba Koniliyas ena taupaula labu
bi ena tauwaiḡaviya ḡemota i giuwedi a tava. Bi tauwaiḡaviya tana ba Maimaituwa
taulauduneyena. 8 Bi bai matabuna i tubutubuḡana i giuvitedi bi i giukamaḡedi a nawa
Diyopa malagainemo.

Pita wailove i kita

9 Bokinamai suwala modomo niga oloolotodi nuwedi tava Diyopamo bi Pita vanuwa
dabanemo i saḡa laupali aubaina.† 10 Tana kani i peki bi i ḡoeḡoe te maso bai i kani.
Bi laḡannemo kani vanuwemo a kaka nonoḡi ba kota wailove i kita. 11 Ḡome Pita mala
nuwawasana i kita. Bi mwali kitana maibena kadawali dididiga liuna 4 isunemo bi
isunemo a kabi bi ai dawe yovoḡe dobumo. 12 Bi geina noponemo ba musala kitedi
tabudi bi tabudi a miyamiya. Musala kaḡediḡa nawenawedi, daledaledi bi lovolovodi.
13 Kamaina bi kalina malaḡa i yovona gado, “Pita ku moito bi niga museliḍi kwa vunudi
bi kwa kanidi.”
14 Bi Pita i giuna gado, “Mm Bada, geḡa ota! Tagu mote bai bamo milamilana ee waiyawa
e kani eete niganana.”
15 Bi kalina i giu munaḡana gado, “Mote bai mwalina Maimaituwa i kaka visuvisuna
kuma giuwe te milamilana.”
16 Niga kauwina i tubuḡana ma faiona. Kamaina bi kadawali maḡemota a munaḡe
malamo.
17 Ḡome Pita yaḡolo wailove i kitakitana banina i noḡonoḡoti waitete ba Koniliyas
olooloto i giugiukamaḡedina Saimon‡ ena vanuwa a banavi. Tedi vanuwa ganakukuna
mataetinemo a vamoito. 18 Bi vanuwa taniwagina ai talayena gado, “Niga ḡome lava isana
Saimon Pita ya miyamiya e geḡa?”
19 Bi Pita yaḡolo wailove i kitakitana i noḡonoḡoti wata ba Aluwa Waiyawa i giuwena
gado, “Saimon, olooloto faiona sa tavutavuḡem. 20 Taunana aubaina kwa moito bi kwa
potiyovo doḡamo bi mote nawa vaitedi nuwam ima laḡalaḡae. Banina niga lavedi ba tagu
e giukamaḡedi.”

---

* **10:3:** Suwala 3:00 mainana bi augunai male i laulaupali (3:1 ko kita). † **10:9:** Islael vanuwidi ba dabedi tabetabedi. ‡ **10:17:** Niga Saimonna ba musala kwapidi taukopedi.

21 Ḡome Pita i potiyovo doḡamo bi olooloto i giuwedina gadoaubaina, “Egu lava, tagu
taunana ko tavutavuḡegu. Bai aubaina kona tava?”
22 Kamaina bi olooloto a giuna gado, “Tama tauwaiḡaviya edi bada Koniliyas i
giukamaḡemai. Tana ba lava didimanina bi kota Maimaituwa taulaudunena bi Diu lavedi
matabudi tana sa vivivile. Bi Bada ena aneya waiyawa i giuwe te tam i ḡoemna kwa nawa
ena vanuwemo bi bai kwa giuwe te ya vaiye.” 23 Kamaina bi Pita olooloto i giuvaidi te
vaitedi sa kena.

Pita Koniliyas ena vanuwemo i tava

Bokinamai Pita i vononoḡa bi olooloto faiona vaitedi a modina. Bi kota tauwaisumaḡa
ḡesaudi Diyopamo vaitedi a nawa Seseliya. 24 Tedi laḡan i sako kaka Seseliyamo a tava.
Koniliyas bi ena dam lavedi bi kota ena lava kauwa i giuwedi te ai ḡemotidi bi Pita a
labelabe te ya tava. 25 Laḡannemo Pita i valavalageta vanuwemo ba Koniliyas i nato Pita
matanemo bi tuwapekana i waitupagwaliḡe bi i lauduneye. 26 Bi geḡa te Pita, Koniliyas
nimanemo i kabi te i solu waimoito bi i giuwena gado, “Ku moito, tagu lava ota mai tam.”
27 Tedi ma waigiugiudi a valageta vanuwemo. Bi ḡome lava wapewapedi i kitedi ai
ḡemotidi bi a wailaba. 28 Kamaina bi Pita i giuwedina gado, “Temi kona sibe te tama Diu
ema waiḡake te Eteni lavedi vaitedi kamai ḡemotimai, ee lisidimo kama nawa. Bi geḡa
te Maimaituwa i wailovegu, te mote yàmai noḡota gado, ‘Eteni lavedi ba lava milemiledi
bi ani kitakamaḡa.’ 29 Taunana aubaina laḡannemo egu giu kuna giukamaḡe ba mote yà
giuvitale gado. Bai aubaina egu giu kuna giukamaḡe?”
30 Bi Koniliyas, Pita ena giu i waimunena gado, “Laḡan faiona a kovi, egu vanuwemo
suwala 3 okoloki e laulaupali bi aneya ena gala waimatakanikanina i wai maḡemoti te
matagumo i moito kamaḡe, 31 bi i giuweguna gado, ‘Koniliyas em pali i vaiye bi em
waisagu lava wainuwatoitoidi lisidimo Maimaituwa i sibe. 32 Lava ḡesaudi niganana kwa
giukamaḡedi sa nawa Diyopamo, te lava isana Saimon sawai isana Pita sa giuwe te ya
nato. Tana ba taomana bi Saimon musala kwapidi taukopedi vaitena sa miyamiya bi ena
vanuwa ba nisa diyanemo.’ 33 Taunana aubaina tagu em giu maḡemota e giukamaḡe. Bi
i visu te kuna tava. Bi niganana Maimaituwa matanemo matabumai kei ḡemotimai, te
Bada bai i giugiuwemna matabudi kwa giuwemai te ka vaiye.”

Pita ena lauguguya

34 Ḡome Pita giu i waitubuna gado, “Niganana kaka e sibe kauwe te Maimaituwa lava
matabudi ya ḡoeḡoedi bi Diu lavedi mote taudiḡa. 35 Dobu matabuna noponemo mabai
Maimaituwa sa laulauduneye bi kauwa didimanidi sa voivoiyedina ba ya wai aninedi.
36 Temi kona sibe te Maimaituwa giuna visuvisuna i giukamaḡe Islael lavedi lisidimo, te
laḡannemo mabai Yesu Vinevinena Kamaḡena sai sumaḡena ba Maimaituwa nuwauba
ya vitedi. Yesu taunana mwali matabuna tauwaibadayena. 37 Bai matabuna Diudiya
noponemo i tubutubuḡana§ temi kona sibe. Yesu giuna visuvisuna Galilimo i tubuḡa,
Diyon kabulu i lauguguyae mulinemo.
38 “Mba laḡannemo Maimaituwa, Aluwa Waiyawa bi ḡailisi Nasalet Yesuna i wai
wanavu. Bi tana mba dobuna i nawa yaḡosi bi kauwa visuvisudi i voivoiyedi bi lava
mabai aluwa gebogebodi a sunesuneḡidina i waiyawasanidi banina Maimaituwa tana
vaitena.
39 “Tana kauwa matabudi Diudiya bi Yelusalem noponedimo i voivoiyedina tama
mataotimaimo ke kitedi. Tana kolosimo a tupalatu te i peki. 40 Bi geḡa te laḡan
waifaioninemo, Maimaituwa pekimo i ka kenamoito bi i voiye te tama lisimaimo i
kamaḡati. 41 Bi pekimo kenamoito mulinemo tana mote lava matabudi a kita bi tama
Maimaituwa i gei vinemai te ke kita, vaitena ke kani bi ke tego. 42 Bi i giu vavasaḡemai
te tama lava lisidimo ka lauguguya bi ka giuwedi te tana taunana Maimaituwa i vine
te lava miyemiyedi bi pekipekidi ya etaledi. 43 Taugiuwatana matabudi tana a giuwata,
te lava matabudi tana sai sumaḡena ba Yesu isanemo Maimaituwa edi gebogebo ya
noḡotikamaḡedi.”

Eteni lavedi Aluwa Waiyawa a vai

44 Pita yaḡolo i giugiu ba Aluwa Waiyawa i yovo lava matabudi ena giu a vaivaiyena
lisidimo. 45 Diu lavedi waisumeḡidi ḡesaudi Pita vaitena a natonatona, tedi a tagugu.
Banina Maimaituwa puyo Aluwa Waiyawa i giukamaḡe yovoḡe Eteni lavedi lisidimo. 46 Bi
tedi a vaiyedi te kalina ḡesaudi mote a sibedi bi a gagagaliyedi bi kota Maimaituwa a kaka
saḡesaḡe.
Kamaina bi Pita i giuna gado, 47 “Tagu e noḡoti te niga lavedi maso gaubemo te ka buludi
bi mote aiyai i mai ḡakeda. Banina tedi kaikana Aluwa Waiyawa a vai, mai tada.” 48 Ḡome

§ **10:37:** Bai i tubuḡa: Ee wasa i nawana.

Pita i giuwedi te tedi Yesu Keliso Kamaǧena isanemo sa kabuludi. Kamaina bi Pita ai baǧa te vaitena ǧome sa taumiya laǧan visa.

11

Pita ena noya Diu tauwaisumaǧa lisidimo i giu waididimani

1 Giugiukamaǧedi bi tauwaisumaǧa Diudiyamo a vaiye te Eteni lavedi Maimaituwa giuna a vai. 2 Taunana aubaina laǧannemo Pita Yelusalemmo i tavatava ba Diu lavedi tauwaisumaǧa Pita a giuvitavitalena gado, 3 “Tam bai aubaina kuna nawa Eteni lavedi edi vanuwemo bi vaitedi kona kanikani?”

4 Taunana aubaina Pita lisinemo baibaiǧa a tubutubuǧana matabudi i giu waiipoipo lava lisidimo gado, 5 “Laǧan ǧemota tagu Diyopamo e laulaupali bi wailove e kita. Bi mwali kitana maibena kadawali dididiga liuna 4 malaǧa ai dawe yovoǧe matagumo. 6 Bi kadawali nopona e kitakita ba dobumo ǧamoǧamo kitedi tabudi bi tabudi suwana, malamalaǧamidi bi mwanuwa lovolovodi. 7 Kamaina bi kalina malamo i giuweguna gado, ‘Pita ku moito, kwa vunudi bi kwa kanidi.’

8 “Bi tagu e giuwena gado, ‘Mm Bada, geǧa ota! Tagu mote bamo musala milemiledi e kanidi, eete niganana.’*

9 “Bi kalina malamo i giu munaǧana gado, ‘Bai mwalina Maimaituwa i kaka visuvisuna mote kuma giuwe te milamilana.’ 10 Niga kauwina ma faiona i tubuǧa. Kamaina bi bai matabuna a solu saǧe munaǧe malamo.

11 “Noi taunana te olooloto faiona Seseliyaǧa a giugiukamaǧedina a tava, vanuwa e miyamiyanemo. 12 Bi Aluwa i giuwegu te mote yà nuwalalaǧa bi vaitedi ka nawa. Niga lavedi 6 waisumeǧidi vaitedi Diyopamo te ke nawa Sisaliyia bi matabumai Koniliyas ena vanuwemo ke valageta. 13 Ǧome Koniliyas i giuwemai te bainewa aneya ena vanuwemo i laumaǧata bi giuwena gado, ‘Olooloto ǧesaudi kwa giukamaǧedi Diyopamo, ǧome lava isana Saimon bi wai isaisa ba Pita sai doli natome. 14 Tana giu visuvisuna ya natome te tam bi em vanuwa lavedi matabumi ko yawasana.’

15 “Laǧannemo giu e wai tubu ba Aluwa Waiyawa i yovo lisidimo, maibena dolinemo tada lisidemo i yovoyovona.† 16 ✡Kamaina bi ǧome Bada bai i giugiuwena e noǧoti, ‘Diyon gauba otamo i waibulu bi temi kaka Aluwa Waiyawemo ko bulu.’ 17 Tada wala Bada Yesu Keliso tei sumaǧe bi Maimaituwa puyo Aluwa Waiyawa i viteda, niganana ǧemotina kota Eteni lavedi i vitedi. Taunana aubaina tagu mote egu ǧailisi bai te Maimaituwa ena kauwa yài ǧake.”

18 Laǧannemo niga giudi a vaivaiyedi ba Pita a giugiuvitavitalena a kaisako bi Maimaituwa a ka saǧesaǧena gado, “Giukauwa te niganana kaka ke sibe te Maimaituwa Eteni lavedi i waianinedi te sa lau kuvasa bi yawasana kenakena nonoǧina sa vai.”

Tauwaisumaǧa Entiyok noponemo

19 ✡Laǧannemo laukivigebogebo i tubuǧa bi Stivin a waipeki ba tauwaisumaǧa ǧesaudi a dabalala. Tedi a nawa Fonisia wapunemo, Saiplas bwanabwananemo bi Entiyok tauninemo. Bi ǧome Diu taudiǧa lisidimo giu visuvisuna a lauguguyae. 20 Bi tauwaisumaǧa ǧesaudi oloolotodi Saiplasiǧa bi Sailiǧa, tedi kota a nawa Entiyokmo bi Eteni lavedi lisidimo Bada Yesu giuna visuvisuna a lauguguyae. 21 Tedi Bada ena ǧailisimo lava wapewapedi a vitaledi bi Bada ai sumaǧe.

22 Laǧannemo Maimaituwa ena dam Yelusalemmo niga giuna a vaivaiye ba Banabas a giukamaǧe i nawa Entiyok. 23 Laǧannemo Banabas Entiyokmo i tavatava ba Maimaituwa ena laukivivisuvisu lava lisidimo i kita. Ǧome tana i wainuwavisu bi i laibagidi te nuwedi tabutabunemo Bada lisinemo sa moito didina. 24 Banabas tana lava visuvisuna bi i waisumeǧi guletina nopona Aluwa Waiyawa i waiwanavu. Taunana aubaina lava wapewapedi a nato te Bada ai sumaǧe.

25 Kamaina bi Banabas bi i nawa Tasis Sol tavuǧena aubaina. 26 Bi laǧannemo i banabanavi ba i waidoli natome Entiyokmo. Bi ǧome tedi tauwaikaiwatana vaitedi kwalabu ǧemota a miya bi lava wapewapedi a wailovelovedi. Mba lagannemo Entiyokmo tauwaisumaǧa wai isedi ai tubuna gado, “Maimaituwa ena dam lavedi.”

27 Mba laǧandimo taugiuwatana ǧesaudi Yelusalemǧa a tava Entiyokmo. 28 ✡Bi ǧemota isana Agabas i miya moito te Aluwa Waiyawa ena sagumo, Loum dobuna matabuna noponemo gomala dididiga ya tubuǧana i gei giuwata. (Niga gomelina ba Kolodiyas ena waibada laǧannemo i tubuǧa).‡ 29 Taunana aubaina tauwaikaiwatana Entiyokmo

---

* **11:8:** I milamilana mote ǧemoǧemotina mai kani (10:14 ko kita). † **11:15:** Giugiukamaǧedi laidalolo 2:1-13 ko iyevi. ✡ **11:16:** Giu 1:5 ✡ **11:19:** Giu 8:1-4 ✡ **11:28:** Giu 21:10 ‡ **11:28:** Kolodiyas tana Loum i waibadaena kwalabu 41 AD i nawa te 54 AD.

ai ogatala te edi banava luvanemo edi puyo a giukamaḡedi tauwaisumaḡa Diudiyamo miyemiyedi aubaidi. 30 Tedi edi puyo Banabas bi Sol nimedimo a sivudi te a nawedi Yelusalemmo tauwaisumaḡa edi babada lisidimo.

12

Ḡalibona Alodi tauwaisumaḡa i laukivigebogeboyedi

1 Mba laḡandimo ḡalibona Alodi* Maimaituwa ena dam ḡesaudi i panidi bi i laukivigebogeboyedi. 2 Tana Diyon tuwaḡana Diyemes kwatikwatimo i wai peki. 3 Bi laḡannemo Alodi i kita te Diu lavedi nuwedi i visu kauwa, kauwina i voivoiyena aubaina ba kota i giu te Pita ya pani. Bi Buledi mote muu'a vaitena soina noponemo i pani. 4 ✡Kamaina bi Alodi tauwaiḡaviya i giuwedi te Pita biliwelokomo a sako nawe. Bi tauwaiḡaviya dubudi 4 bi nopodiḡa ba wapedi 4 a sivunawedi te Pita a kita wata. Tana i ogatala te vawaitauli soina mulinemo maso Pita biliwelokomo ika potiyovo lava kumna matedimo te maso i etale. 5 Kamaina bi Pita biliwelokomo a labe bi Maimaituwa ena dam ba nopodi tabutabudimo tana aubaina Maimaituwa lisinemo a laulaupali.

Pita biliweloko i potiyovo kamaḡe

6 Bokinamai Alodi Pita maso i kapotiyovona etala aubaina ba mba dudubalinemo Pita lava tauwaiḡaviya labu mododimo i kenakena. Bi tana seini labu a lau paniyedi, ḡemota kataiyanemo bi ḡemota ḡeniyanemo. Bi mba seinidi ḡemotidi isudi ba tauwaiḡaviya nimedimo ai ḡalodi. Bi biliweloko mataetinemo ba tauyava a moimoito. 7 Bi i wai maḡemoti te Bada ena aneya i lau moitoe bi Pita ena ani kena gabuna i lai yana. Bi tana Pita giligilinemo i laidagu bi i giuwena gado, “Ku kenamoito makai!” Kamaina bi mba seinidi nimanemo a nuwa kamaḡa.

8 Ḡome aneya Pita i giuwena gado, “Em gala bi em kaḡesuma kwa kotedi.” Bi Pita mainana i voiye bi kota aneya i giu munaḡe, “Niganana em kwama dabanemo kwa kote bi kwa kaiwatagu te ta potiyovo.”

9 Kamaina bi Pita aneya i kaiwata bi biliweloko a potiyovo kamaḡe. Bi tana mote i sibe te aneya bai i voivoiye, bi mba kamaina kauwa banina i tubutubuḡa bi tana i wainoḡotana benakage wailove i kitakita. 10 Tedi tauyava laumatamo bi laumulimo a vawaitaulidi bi a potiyovo malagai etana mataetinemo. Mba mataetina guduna ba ilama bi ḡome a tavatava ba mataetina nuwanemo i nuwa kamaḡe bi aneya Pita vaitena a yovo a taunawanawa bi aneya i wai maḡemoti te i yaufa.

11 Ḡome kaka Pita bai lisinemo i tubutubuḡana i noḡoti bi i giuna gado, “Niganana e sibe kauwe te giukauwa Bada ena aneya i giukamaḡe te Alodi ena ḡailisimo bi Diu lavedi edi ogatala gebogebodimo tagu i wai yawasanigu.”

12 Ḡome kaka Pita ena noḡota i kena kauwa bi i nawa Meli ena vanuwemo, natuna Diyon isana ḡesauna ba Mak. Bi lava wapewapedi ena vanuwemo ai ḡemotidi bi a laulaupali. 13 Kamaina bi Pita gudu taulinemo i laupewapewa bi taupaula waivinina isana Loda, tana mataeta kaikamaḡena aubaina i nawa. 14 Bi laḡannemo Pita kalinana i vai ḡone ba nuwana i lauvisuvisu bi gudu kaikamaḡena nuwana i yavuḡa bi i velau i munaḡa bi i giuna gado, “Pita mataetamo ya moimoito.”

15 Bi tedi a giuwena gado, “Tam kuna bu'uwa, ee?” Bi geḡa te tana i giu laukasaḡaiḡai, aubaina tedi a giuna gado, “Augunai Pita meyauna.”†

16 Bi Pita yaḡolo te i laulaupewapewa. Ḡome tedi mataeta a kaikamaḡe bi Pita a kitakita ba a ai sovesove. 17 Bi Pita nimanemo i wai katitawedi te maso a miya moimoisili. Ḡome tana i giuwedi bainewa Bada biliwelokomo bi i ka potiyovona. Bi tana i giuwedina gado, “Niga kauwina Diyemes‡ bi tuwatuwaḡana ḡesaudi vaitedi ko giuwedi!” Kamaina bi tana i potiyovo munaḡa te i nawa dobu ḡesaunemo.

18 Olaolalemo tauyava ai nuwanaina gulata bi nuwedi i lovo bi a giuna gado, “Pita lisinemo bai i tubuḡa?” 19 Alodi i vaiye te Pita biliwelokomo i potiyovo ba giu i sako te sa tavuḡe bi mote a banavi aubaina biliweloko tauyavena i wai talavitavitaledi bi i giuvavasaḡa te sai pekidi. Ḡome Alodi dobu Diudiya i gose bi i nawa Seseliyamo i taumiya.

Alodi ena peki laḡanina

20 Bi Alodi tana Taiya bi Sidon lavedi lisidimo nuwana i medi kauwa. Taunana aubaina edi babada a giukamaḡedi Alodi lisinemo. Bi tedi Alodi ena vanuwa taulabena isana Blastas a gei waitauwe. Bi a giuwe te tana maso Alodi i kanuwabigabiga. Banina tedi mba ḡalibonana ena dobumo kani a vaivai. 21 Ḡome Alodi laḡan i vine te maso mba

* **12:1:** Alodi Agilipa 1 ba Alodi dididigina itana. ✡ **12:4:** Pot 12:1-27 † **12:15:** Ena aneya, augunai gado, Ena aneya tauwailabalaba. ‡ **12:17:** Diyemes ba Bada Yesu tasina.

laḡannemo ai ḡemotidi. Kamaina bi laḡanna i sakosakonemo ḡalibona galedi i kotedi bi ena animiya gabunemo i miya bi lava lisidimo i gagali. 22 Ḡome ena giu noponemo lava kalinedi dididiginemo a binauna gado, “Niga ba maimaituwa kalinana, mote mai lava!”
23 Banina tana mote Maimaituwa isana i ka saḡesaḡe. Taunana aubaina Maimaituwa ena aneya Alodi i doulikwa doḡamo i talaḡa bi bwagana mwatamwata a kani te i peki.
24 Bi Maimaituwa giuna i didiga bi i dabalala. 25 Laḡannemo Banabas bi Sol edi noya Yelusalemmo a wai kovi ba tedi Diyon isana ḡesauna Mak, vaitena a munaḡa Entiyok.§

13

Maimaituwa ena dam Banabas bi Sol a vinedi bi a giukamaḡedi
1 Bi Entiyokmo Maimaituwa ena dammo taugiuwatana bi tauwailovelove a miyamiya. Tedi isedi ba Banabas, Simiyon isana ḡesau Duba, Sol, Lusiyas tana Sailin lavana bi Manen tana ḡalibona Alodi vaitena a didiga ḡemota.* 2 Laḡannemo tedi Bada a laulauduneye bi a udiudi ba Aluwa Waiyawa i giuwedina gado, “Banabas bi Sol ko vinedi banina tagu e yogedi te egu noya sa voiye.” 3 Ḡome tedi a udi, a laupali bi nimedi Banabas bi Sol dabedimo a sivudi kaka a giukamaḡedi.

Banabas bi Sol Saiplas bwanabwananemo Maimaituwa giuna a lauguguyae
4 Sol bi Banabas Aluwa Waiyawa i giukamaḡedi a nawa dobu Selusiya bi ḡome kukakukamo a gelu a nawa Saiplas bwanabwananemo. 5 Laḡannemo tedi Salamisimo a tavatava ba Diu lavedi edi bolu vanuwidiḡa Maimaituwa giuna a lauguguyae. Bi ḡome ba tausagudi Diyon Mak vaitena.
6 Bi tedi Saiplas bwanabwanana a nawa yaḡosi eete Papos tauninemo a tava. Bi ḡome tedi taugiuwatana kaikaiyovuna Diu olotona a banavi. Tana lava bwalabwalauna isana Bar-Yesu.† 7 Bi tana ba gabemani Segiyas Polas ena tau. Segiyas Polas tana lava nuwanuwa uyauyana, Maimaituwa giuna vaiyena i ḡoeḡoe taunana aubaina Sol bi Banabas i giuwedi te ena vanuwemo a saḡa. 8 Bi taubwalau Gulik kalinedimo sa wai isana Elimas, tana kota Sol bi Banabas edi giu i laulaupali-ibedi. Banina tana i ḡoeḡoe te Plimiya Segiyas maso mote Sol bi Banabas edi giu i wai sumaḡe. 9 Bi Sol isana ḡesauna Pol tana Aluwa Waiyawa nopona i waiwanavu bi taubwalau matana i kitadidi 10 bi i giuwena gado, “Tam penama natuna, kaiyovu bi gebogebo nopom i waiwanavu. Tam visuvisu matabudi sa natonatona kwa laulaupali-ibedi. Bi Bada giuna didimanidi laḡan matabuna kwa lailaibaledi. 11 Taunana aubaina niganana Bada ya kovoḡim bi matam ya paya te laḡan visa nopodimo suwala mote kuma kita.” Noi taunana te boimatuwa pilina i waikwesi tawa te i waikaibwasoku nawa bi i ḡoeḡoe te aiyai maso nimanemo i kabi bi i waidoli.
12 Laḡannemo Plimiya Segiyas bai i tubutubuḡana i kitakita ba i tagugu gulata bi Bada giuna a wailovelovena i waisumaḡe.

Pol bi Banabas a nawa Entiyokmo Pisidiya plovinsnemo
13 Laḡannemo Pol bi ena tausagu vaitedi dobu Papos a gose bi kukakukaḡa a nawa Pega tauninemo Pamfilia plovinsnemo. Mba ḡome Diyon Mak ena lava i gose kamaḡedi bi i munaḡa Yelusalem. 14 Ḡome tedi Pegamo bi a nawa Entiyok malagainemo Pisidiya plovinsnemo. Bi waiyawasi laḡannemo tedi a nawa bolu vanuwinemo a miyatulu. 15 Ḡome bolu vanuwina babadidi, waiḡake giudi bi taugiuwatana kalinedi a gilugilumidina a iyevidi. Mulinemo tedi Banabas bi Pol ai baḡedina gado, “Tuwatuwaḡamai bamoda temi lisimimo laibagi giudi lava aubaidi ba kamaina te ko giu.”
16 Pol i miya moito te nimanemo lava i waikatitawedi a miyamoimoisili bi i giuna gado, “Temi Islael lavemi bi Eteni lavemi mabai Maimaituwa taulauduneyena koi beyavaiya.
17 ✡Islael lavedi edi Maimaituwa wala eda magumagula i vinedi bi i voiyedi te Islael damna i didiga. Bi Idip dobunemo a miyana mai tautavatava. Bi Maimaituwa ena ḡailisimo eda magumagula Idipmo i kapotiyovodi bi i waidoli nawedi. 18 ✡Bi kwalabu 40 nopodimo kalakalalelemo avena te a kaka manisobala bi kamaina te i labelabe kauwedi.
19 ✡Tana dobu wapana 7 Keinan noponemo lava i ḡosedi bi dobudi ena lava Islael i vitedi te sai taniwagaye. 20 ✡Kwalabu wapana 450 nopodimo niga kauwidi matabudi a tubuḡa.
“Mulinemo Maimaituwa Islael lavedi taulaididimana i vitedi bi a miyana eete taugiuwatana Samuwel ena sauga i tava. 21 ✡Mba laḡannemo Islael lavedi ḡalibona a ḡoe,

§ **12:25:** Munaḡa Yelusalem. Kulikulidi ḡesaudimo Yelusalem a ḡose bi ḡesaudi ba gado, A nawa Entiyok. * **13:1:** Sol tana mote Alodi vaitena a didiga ḡemota, tana ba tauwailovelove bi taugiuwatana. † **13:6:** Bar-Yesu banina ba Yesu natuna. ✡ **13:17:** Pot 1:7 ✡ **13:18:** Nam 14:34 ✡ **13:19:** Wai 7:1 ✡ **13:20:** Taulai 2:16; 1 Sam 3:20 ✡ **13:21:** 1 Sam 8:5, 10:21

taunana aubaina Maimaituwa Sol i vitedi. Sol ba Kis natuna Bendiman damnemo. Tana i
wai ḡalibona bi i labedi te kwalabu 40 a kovi. 22 ✡Kamaina bi Maimaituwa Sol i kaikamaḡe
mulinemo Deivida i voiye te edi ḡalibona bai i giugiuwena luvanemo. Tana niga mainana
i giu, ‘Diyesi natuna Deivida tagu e kita banavi, tana taunana nopogu ena ḡowana. Tana
kaka egu ḡowana matabuna ya voiyedi.’
23 “Deivida ena tubulelesemo Maimaituwa Tauwaiyawasana Yesu i giukamaḡe Islael
lavedi lisidimo, mai nove wala i giugiuwapana luvanemo. 24 ✡Bi muliḡa kaka Yesu i tava
ena noya i waitubuna ba dolinemo Diyon i gei tava te i lauguguya Islael lavedi lisidimo
te maso a nuwavitala bi i kabuludi. 25 ✡Laḡannemo Diyon ena noya i wai waikovi ba i
giuwedina gado, ‘Temi ko noḡonoḡotigu te tagu aiyai? Temi male tagu ko noḡonoḡotigu te
Tauwaiyawasana. Geḡa, tagu mote Tauwaiyawasana. Lava muliguḡa ya natonatona tana
taunana Tauwaiyawasana. Tagu mote ḡemoḡemotigu te ena kaḡesuma yà kaikamaḡe.’
26 “Temi tuwatuwaḡagu Eiblaḡam natunatuna bi temi Eteni lavemi mabai Maimaituwa
taulauduneyena, koi beyavaiya. Maimaituwa tada aubaida yawasana giuna i giukamaḡe
lisidemo. 27 Bi Diu lavedi edi babada vaitedi Yelusalemmo miyemiyedi ba mote a sibe
te Yesu tauwaiyasana bi a giu te sai peki. Bi laḡannemo a waipeki ba taugiuwatana a
gilugilumina, waiyawasi laḡandimo a iyeiyevi nonoḡena banina i tubuḡa. 28 ✡Tedi Yesu
lisinemo mote bai gebona a banavi bi geḡa te Paelat ai baḡa te Yesu ai peki.
29 ✡“Bi laḡannemo niga kauwidi matabudi taugiuwatana a giugiuwedina, lava a voivoiye
kovi Yesu lisinemo ba taubeuna kolosi modonemo a avali yovoḡe bi tauyewamo a
sako. 30 Bi kota Maimaituwa pekimo i ka kenamoito. 31 ✡Bi tedi mabai tana vaitena
a bababalana Galilimo te Yelusalemmo lisidimo laḡan wapewapedi i laumaḡata. Bi
matedimo a kitakitana taunana niganana sa giu nawe lava lisidimo.
32 “Bi tama niganana niga giuna visuvisuna ka giugiuwemi: Niga giuna Maimaituwa
tamatamada lisidimo wala nove i giuwapaye. 33 Niganana natunatudi tada lisidemo
banina i kamaḡati te Yesu tana pekimo i ka kenamoito. Sale 2 noponemo niga mainana i
giu,
‘Tam natugu
bi niganana tagu tamam.’
34 ✡Maimaituwa Yesu pekimo yaka kenamoito bi mote ima bova ba ena giugiu niga
mainana,
‘Tagu kavisuvisu bi yawasana waiyawa yà vitemi
mai wala Deivida i giugiuwapaeyena luvanemo.’
35 Bi gilugilumina ḡesaunemo kota mainana i giu,
‘Tam em taupaula Waiyawa
mote kuwai anine te tauyewamo
ima bova.’
36 “Niganana Deivida ta kita, tana ena laḡanimo Maimaituwa ena ḡowana i voivoiye bi
i peki te tauyewamo tamatamada diyedimo taubeuna a sako bi i bova gwasa. 37 Bi kota
niga lavana Maimaituwa ika kenamoito te mote i bova.
38 “Taunana aubaina, egu lava! Tama niganana lisimimo ka laulauguguya te Yesu
ko sibe kauwe te tana dabanemo kaka Maimaituwa emi gebogebo ya noḡotikamaḡedi.
39 Bi Mousis ena waiḡake mote ḡemoḡemotina te ima ka didimanimi. Temi Yesu koi
sumaḡena ba emi gebogebo ya noḡotikamaḡe bi yaka didimanimi. 40 Bi ko kita kauwa
te bai taugiuwatana a giugiuwena lisimimo mote sima tubuḡa. Tedi niga mainana a giu,
41 ‘Koi beyavaiya, temi waidiboḡimi,
ko kita kauwa.
Temi koi nuwanaina te ko peki.
Banina temi emi laḡanmo
tagu niganana bai yà voiyena,
ba mote komai sumaḡa.
Bi bamo te aiyai lisimimo ya giuna,
ba yaḡolo mote komai sumaḡe.’ ”
42 Laḡannemo Pol bi Banabas bolu vanuwina a potipotiyovo kamaḡe ba lava tedi a
giuwedi te waiyawasi laḡanina ḡesaunemo maso a nato munaḡa bi giudi a laukaukauwedi.
43 Tapalolo mulinemo Diu bi Eteni lavedi mabai nuwedi a nuwanuwavitalana Pol bi
Banabas a kaiwatedi bi tedi lava a laibagidi te Maimaituwa ena laukivivisuvisu sai
sumaḡedidi bi sa miyae.

✡ **13:22:** 1 Sam 13:14, 16:12; Sale 89:20 ✡ **13:24:** Mak 1:4 ✡ **13:25:** Met 3:11; Mak 1:7 ✡ **13:28:** Met 27:22,23; Mak 15:13,14 ✡ **13:29:** Met 27:57-61; Mak 15:42-47 ✡ **13:31:** Giu 1:3 ✡ **13:34:** Ais 55:3

44 Bi waiyawasi laḡanna ḡesaunemo ḡotona te maso malagai lavedi matabudi a tava kovi
ai ḡemotidi, Bada giuna vaiyena aubaina. 45 Bi ḡome Diu lavedi a kita te lava kumna giu
awai beyavaiye ba tedi Banabas bi Pol a unuledi bi Pol bai i giugiuwena a giuvitavitale.
46 Pol bi Banabas ḡome ma laudabatoledi a giuna gado, “Tama kamaina te Maimaituwa
giuna lisidimo ka giu doliye. Bi anikitana ba kona daboke bi giuna kenakena nonoḡina
mote koma ḡoeḡoe. Taunana aubaina tama niganana ka gosemi bi ka nawa Eteni lavedi
lisidimo. 47 ✡Baninana Maimaituwa niga mainana i giuwemai,
‘Tagu e vinem te tam
Eteni lavedi edi yanayana.
Bi tam taunana yawasana giuna kwa giu nawena
dobu isuna te isuna.’ ”
48 Laḡannemo Eteni lavedi niga giuna a vaivaiye ba nuwedi i visu bi Bada a kasaḡesaḡe
tana giuna aubaina. Bi mabai Maimaituwa i vinedi bi sa waisumaḡana ba yawasana
kenakena nonoḡinemo sa saḡa.
49 Bi Bada giuna mba dobuna matabuna i nawa yaḡosi. 50 Bi Diu lavedi a miya moito
te Eteni waivinidi isanawenawedi Maimaituwa taulauduneyena bi malagai babadidi
laukaidi nuwedi a liudi bi a kanuwa medimedidi. Kamaina bi edi dobumo Pol bi
Banabas a laukivi gebogeboyedi bi a kwavivaidi 51 ✡Taunana aubaina Pol bi Banabas
kaḡedi gobusidi ḡome a lai kulukuludi‡ bi a gosedi a nawa Ikoniyam malagaina. 52 Ḡome
tauwaikaiwatana Aluwa Waiyawa i waiwanavudi te ai nuwavisu bi a yasisi.

14

Pol bi Banabas Ikoniyam noponemo

1 Ikoniyam malagainemo Pol ena vaivai luvanemo Banabas vaitena a nawa Diu lavedi
edi bolu vanuwinemo. Ḡome tedi a lauguguya bi edi lauguguya ba i ḡailisi kauwa, te Diu
bi Eteni lavedi wapawapa otidi Yesu ai sumaḡe. 2 Ḡome Diu lavedi mabai waisumaḡa a
daboka tedi taudidi Eteni lavedi nuwedi a liudi te a medi tauwaisumaḡa lisidimo. 3 Pol bi
Banabas ḡome a taumiya bi malaudabatoledi Bada Yesu a giuwata. Bi Bada ḡailisi i vitedi
te mataila bi anisove kauwidi a voiyedi. Ḡome Bada ena lau kivivisuvisu lisidimo lava a
kita.
4 Bi mba malagainemo lava a daili munaḡedi te nevedi Diu vaitedi ai kalinakabiyedi
bi nevedi Pol bi Banabas vaitedi ai kalinakabiyedi. 5 Taunana aubaina Diu bi Eteni
edi babada ai ḡemotidi te Pol bi Banabas kedi pota a yesi, te maso a laukivigebogebodi
bi ḡakimemo maso a laipekidi.* 6 Bi laḡannemo pota a yesiyesina giuna a vaivaiye
ba kandavonaḡa a nawa Lista bi Debi malagaidimo, Likoniyam plovinsina noponemo.
Bi mba malagaidi nananakidi bi diyediḡa, 7 tedi edi noya a laumunaḡe bi Yesu giuna
visuvisuna a lauguguya nawe.

Pol bi Banabas Lista bi Debi dobudimo

8 Lista malagaina noponemo oloto kaḡena nuwanokuna mai i tubuḡae bi mote i
nawanawa. 9 Tana i miya bi Pol ena giu i vaivaiye bi Pol mba olotona i kitadidi te tana
ba i waisumaḡa te ya yawasana. 10 Ḡome Pol kalinana dididiginemo i giuwena gado, “Ku
miya moito!” I waimaḡemoti te oloto i laupoti saḡa bi nawa i waitubu. 11 Laḡannemo
Pol mai i voiye bi lava a kitakita ba tedi Likoniyam kalinedimo a binauna gado, “Po-oi,
niga maimaituwedi labu ba ailalava ota bi niganana a yovo lisidemo!”† 12 Tedi Banabas
ai isana *Sus* bi Pol ai isana *Emes* banina tana taugagali. 13 Bi maimaituwa Sus ena pilisi
ena ani laudunena vanuwina ba malagai eta lovolovotavinemo i moimoito, kamaina bi
Sus ena pilisi bi lava a ḡoe te kau tamokanidi bi belana dulidulidi edi puyo a natomedi te
ḡome a lausewasewa Pol bi Banabas lisidimo.
14 Laḡannemo giugiukamaḡedi Pol bi Banabas mai a vaivaiyedi ba tedi edi gala a
lisidi bi a velau a nawa lava kumna nopodimo bi kalinedi dididiginemo a giuna gado,
15 ✡“Olooloto bai aubaina mai ko voivoiye? Tama lava ota, mai temi! Tama giu visuvisuna
ke natome te ko vaiye bi nuwemi ko vitaledi. Mba maimaituwidi waibanigeḡedi ko gose
kamaḡedi bi Maimaituwa miyamiya nonoḡina lisinemo ko nawa bi ko lauduneye. Banina
tana taunana mala, dobu, nisa bi bai matabudi nopodimo i voiyedi. 16 Tana wala lava
matabudi i kita kamaḡedi te edi ḡowanaḡa a nawanawa. 17 Bi yaḡolo te ena laukivivisuvisu

---

✡ **13:47:** Ais 42:6, 49:6 ✡ **13:51:** Met 10:14; Mak 6:11 ‡ **13:51:** Gobusa a laikulukuluvina banina ba yawasana mote sima banavi ba taudiḡa edi wavu bi mote Pol bi Banabas. * **14:5:** Diu edi waiḡake i giu lavana aiyai Maimaituwa i lau kasaḡaiḡaiyena ba ḡakimemo sa laipeki (Livai 24:16). † **14:11:** Pol bi Banabas Gulik kalininemo a giugiuna banina dobu matabuna niga kalina a sibe. ✡ **14:15:** Pot 20:11

lisimimo yà kakamaḡati. Tana nabu i vitemi te emi pesi a dugaduga kauwa edi ilimo bi yà wai maulimi te kowai wainuwavisu." 18 Giugiukamaḡedi giu a wai waikovi ba lava matabudi a lautautau. Bi lava ḡesaudi yaḡolo a ḡoeḡoe te sa puyodi.

Lista lavedi Pol a laugakimi

19 Ḡome Diu lavedi Entiyok bi Ikoniyamḡa a tavatavana edi giumo lava kumdi a ka manisobaledi. 20 Bi matabudi Pol a laugakimi bi a solu nawe malagai a potiyovo kamaḡe. Banina ai noḡota te tana bena i peki.

Kamaina bi tauwaikaiwatana Pol a moito kwaivivili te i kena moito bi i munaḡa malagaimo. Bi bokinamai tana bi Banabas a nawa Debi malagainemo.

Pol bi Banabas a munaḡa Entiyokmo Sailiya plovinsnemo

21 Mba malagainemo tedi giu visuvisuna a lauguguyae bi lava wapawapa a voiyedi te a nuwavitala bi Bada a kaiwata. Mulinemo tedi a munaḡa Lista, Ikoniyam bi Entiyok malagaidimo. 22 Ḡome tedi tauwaikaiwatana a laibagidi te waisumaḡemo sa moito didina bi a giuwedina gado, "Muliḡa kaka tada Maimaituwa ena waibadamo ta sola saḡana bi dolinemo waiwaiḡolana ta gei asiwi." 23 Mba malagaidi nopodiḡa a nawanawa bi Maimaituwa ena dam lavedi nopodimo babada a vinedi, kaka bi a laupali, a udi bi Bada nimanemo a sivudi. Banina tana taunana a waisumaḡe. 24 Tedi Pisidiya plovinsnaḡa a nawanawana eete Pamfilia plovinsnemo a tava. 25 Bi Pega malagainemo Bada giuna a lauguguyae, i kovi bi a nawa Ataliya malagainemo. 26 ✡Kamaina bi ḡome ai kaivitaledi te kukakukaḡa a munaḡa Entiyokmo. Dolinemo tauwaisumaḡa ḡome tedi Pol bi Banabas Bada nimanemo a sivudi. Bi ena laukivivisuvisumo noyana a nawenawena eete a tavaite munaḡe.

27 Tedi ḡome a tava bi Maimaituwa ena dam lavedi matabudi ai ḡemotidi bi Maimaituwa bai matabuna i voivoiyedina lisidimo bi bainewa waisumaḡa etana i kaikaikamaḡena Eteni lavedi lisidimo taudidi a tai nuwataudi. 28 Pol bi Banabas ḡome tauwaikaiwatana vaitedi a miya gulata.

15

Tauwaisumaḡa Yelusalemmo ai bolu

1 ✡Pol bi Banabas Entiyokmo a miyamiya bi olooloto ḡesaudi Diudiyaḡa a yovo Entiyokmo bi tauwaisumaḡa a wailovelovedina gado, "Bamoda temi bi mote kwapibwali matailina ko vai, mai Mousis ena waiḡake luvanemo ba mote koma yawasana." 2 Niga giudi dabedimo Pol bi Banabas mba lavedi vaitedi ai saḡasaḡa. Taunana aubaina tauwaisumaḡa Entiyokmo Pol, Banabas bi tauwaisumaḡa ḡesaudi a vinedi bi sa ḡoeḡoe te sa giukamaḡedi Yelusalemmo. Bi ḡome tauwaikaiwatana bi waibabada nananakidi vaitedi kwapibwalina giugiuna sa laididimani. 3 Bi Maimaituwa ena dam, tedi a giukamaḡedi a nawanawa Fonisia bi Sameliya malagaidiḡa ba Pol bi Banabas tauwaisumaḡa a giuvitedi te Eteni lavedi ba a nuwavitala Maimaituwa lisinemo. Tauwaisumaḡa mai giuna a vaivaiye ba ai nuwavisu.

4 Bi laḡannemo Yelusalemmo a tavatava ba ḡome Maimaituwa ena dam lavedi, giugiukamaḡedi bi waibabada Pol ena lava vaitedi a giuvaidi. Bi ḡome Pol bi Banabas bai matabuna Maimaituwa lisidimo i voivoiyena taunana Yelusalem lavedi a giuvitedi. 5 Bi kota Palisi nopodimo tauwaisumaḡa ḡesaudi a miya moito bi a giuna gado, "Mousis ena waiḡake luvanemo kamaina te Eteni lavedi kwapibwali sa vai."*

6 Ḡome giugiukamaḡedi bi waibabada ai ḡemotidi ai bolu bi niga pilipilina ai talapiliye.† 7 ✡Ai talapili gulata mulinemo Pita i miya moito bi i giuna gado, "Valevaletigu, temi kona sibe te dolinemo nopomimo‡ tagu Maimaituwa i vinegu te egu giumo Eteni lavedi giu visuvisuna sai sumaḡe. 8 ✡Maimaituwa nopo matabuna taukitana i wai lovegu te tana Eteni lavedi i waianinedi te Aluwa Waiyawa ya vitedi mai wala tada. 9 Tana mote i waiseli te tedi tabudi bi tada tabuda. Tedi ai sumaḡa aubaina Maimaituwa nopodi i koḡedi bi edi gebogebo i noḡotikamaḡedi. 10 Niganana bai aubaina ko kaka nuwalaḡelaḡedi? Tada ee eda magumagula wala mai niga vitana ava'avalina maso mote luvada te ta miya.§ Temi

---

✡ **14:26:** Giu 13:3 ✡ **15:1:** Pak 17:9-14 * **15:5:** Niga laḡannemo, Diu Yesu tauwaiumaḡena tana tauwaiyawasana bi Diu mabai mote Yesu a waisumaḡe a laualudune ḡemota. Diu waiwaisumeḡidi tedi yaḡolo Diu damna noponemo maibena Palisi bi Sadisi. † **15:6:** Niga boluna i tubuḡana ba AD 49-50. ✡ **15:7:** Giu 10:1-43 ‡ **15:7:** Kwalabu 10 muliḡa kaka AD 40 (Giugiukamaḡedi 10:11-18). ✡ **15:8:** Giu 10:44, 2:4 § **15:10:** Mousis ena waiḡake noponemo waiḡake wapana 613. Diu lavedi waiḡake ḡesaudi nopodimo a voiyedi bi a kitedi maibena Mousis ena waiḡake. Tedi wali saugemo waiḡakedi a giuwedi mai vita (Galeisiya 5:1). Yesu ena vita ba tabuna (Metiu 11:28-29).

mai ko giugiuna ba Maimaituwa lisinemo ko waimenabala te ya medi. 11 Mainana koma giugiu. Bada Yesu ena laukivi visuvisu tei sumağe te yawasana te vai. Bi kota kauwina ğemotina mainana Eteni lavedi lisidimo."
12 Bolu lavedi matabudi a miya moimoisili bi Pol bi Banabas lisidiğa Maimaituwa mataila bi anisove kauwidi Eteni lavedi lisidimo i voivoiyena lava a giuwedi bi a wai beyavaiya.
13 Lağannemo edi giu a wai kovi ba Diyemes i miya moito bi i giuna gado, "Valevaletigu, koi beyavaiyegu. 14 Saimon Pita kaikana i gei giuweda te Maimaituwa Eteni lavedi i vinedi te tana ena lava otidi. 15 Niga kauwina taugiuwatana a giugiuwena luvanemo ya tubutubuğa. Mai taugiuwatana ğemota ba niga mainana i gilumi,
16 'Lağan muliğa
tagu yà nato munağa
bi Deivida ena palai
i laulaubulilina ba
yà keli munağe.
Bamo gavogavodi
a nuwanuwa suwasuwana ba
yà laivaliudi.
17 Tagu mai yà voiye
te Islael miyamiya gwasedi
sai sumağegu.
Bi Eteni lavedi mabai e vinevinedina
sai sumağegu bi yai badayedi. Niga Bada kalinana,
tana taunana niga kauwidi
ya voivoiyedi.'
18 Niga kauwidi yà giugiuwedina ba walaka lava a sibedi.
19 "Taunana aubaina niga mainana egu noğota: Eteni lavedi mabai Maimaituwa lisinemo a nawa bi sa waisumağena, mote tama ka nuwalağelağedi. 20 ✡Niganana maso tada pepa te gilumi bi te giuwedi te niga kauwidi mote sima voiyedi: Kani milemiledi koikoitau lisidimo laulau sewasewayedi mote sima kanidi, simai mwanemwanena yabayababa bi musala gadona vilivilisina ee kwasinina mote sima kani.** 21 Banina Mousis ena waiğake wala te niganana waiyawasi lağandimo malagai matabudi nopodimo bolu vanuwidiğa sa iyeviyevi bi sa laulauguguya nonoğedi."

Taudima babadidi leta a giukamağe Eteni lavedi lisidimo

22 Ğome tauwaikaiwatana, waibabada bi Maimaituwa ena dam lavedi matabudi a ğoeğoe te olooloto ğesaudi maso sa vinedi te Pol bi Banabas vaitedi sa nawa Entiyok. Kamaina bi Diudas isana ğesau Basabas bi Saelas a vinedi. Tedi ba tauwaisumağa taulauetadoliyedi. 23 Waibabada pepana niga oloolotodi nimedimo a sako. Bi pepana noponemo ba niga mainana a gilumi:

Aisii valevaletimai ebomi, temi mabai Eteni ko waisumağana.

Tama tuwatuwağemi, giugiukamağedi bi waibabada niga pepana ka gilugilumina tauwaisumağa niga dobudimo lisidimo: Entiyok, Sailiya bi Silisiya. 24 Tama ke vaiye te nopomaimo lava ğesaudi a nato lisimimo bi edi giumo nuwemi a kalağelağedi bi ai nuwaboyemi. Tama mba lavedi mote kai aninedi. 25 Taunana aubaina matabumai kei anina te olooloto ğesaudi ke vinedi, te niganana ema lava Pol bi Banabas vaitedi ka giugiukamağedi lisimimo. 26 Pol bi Banabas mote peki a naile bi a vite munağedi eda Bada Yesu Vinevinekamağena aubaina. 27 Niga Diudas bi Saelas ka giugiukamağedi te pepamo bai ke gilugilumina taudidi mudu otidimo sa giuwemi.

28 Aluwa Waiyawa bi tama kei anina ğemota te mote kama kanuwalağelağemi bi kamaivitemi.
29 Bi niga kauwidi taudidi mote koma voiyedi: Koikoitau lisidimo kani laulau sewasewayena mote koma kani.

Musala gadona vilivilisina ee ma kwasinina mote koma kani.

✡ **15:20:** Liv 18:6-23, 17:10-16 ** **15:20:** Niga waiğakedi taudidi laubanidi ai bada te mabai Diu vaitedi sa waiğemota (Livai 17:10—18:30). Bi Eteni lavedi ğome mote bai te maso a viviledi taunana aubaina a waiğemota yababa. Bi lava a sibe kauwedi te Eteni lavedi ba koikoitau taulaudunedi bi waimwanemwanena yabayababa ba edi laudune nevana. Musala aniwakunekunemo gabudimo ba koikoitau lisidimo a lau sewasewayedina. Diu niga muselidi a giugiu te (milemiledi) bi aiyai i kanidina ba ya (kakamilamila) taunana aubaina Diu lavedi Eteni ai ğakedi te mote vaitedi a waiğemota. Bi Diu a giugiu te musala gadona vilivlisina (milamilana) banaina kwasina noponemo mote i tosi kamakamağe. Tagu Maimaituwa Diu waiğakemi te mote kwasina koma tego mba ba ğamoğamo ena yawasana. (Pakanemo 9:4-6).

Mote komai mwanemwanena yabayababa.
Niga waiḡakedi ko kaiwatedina ba temi kamaina.
Ebom ema lava matabumi.
30 Ḡome olooloto a giukamaḡedi bi a nawa Entiyok. Laḡannemo ḡome a tavatava ba tedi
Maimaituwa ena dam lavedi matabudi ai ḡemotidi bi pepa a vitedi. 31 Lavedi pepana a
iyevi bi laibagi a vai te ai nuwavisu. 32 Diudas bi Saelas ba taugiuwatana bi tauwaisumaḡa
a laibagidi te ḡailisi sa vai. 33 Diudas bi Saelas Entiyokmo a taumiya mulinemo,
tauwaisumaḡa kavisuvisu giudimo a kavisuvisudi bi a giuwedi te manuwaubedi sa
munaḡa taugiukamaḡedi lisidimo.†† 35 Pol bi Banabas Entiyokmo a taumiya. Bi lava
ḡesaudi vaitedi Bada giuna lava lisidimo a lauguguyae bi ai lovelovedi.

Pol bi Banabas Diyon Mak dabanemo ai kagiu

36 Tedi a miya laḡan visa a kovi mulinemo Pol ena tau Banabas i giuwena gado,
“Goma, dolinemo bamo malagaidiḡa te laulauguguya nawana maiḡa kota ta munaḡa bi
valevaletida ta vakitedi. Tedi bainewa edi miyamiya.” 37 Kamaina bi Banabas ena ḡowana
ba Diyon isana ḡesauna Mak vaitena maso a nawa. 38 ✡Bi kota Pol i noḡoti te Diyon vaitena
sa nawana ba mote i visu. Banina tana dolinemo Pamfiliamo i gose kamaḡedi. Bi tedi
mote tana vaitena a noya.
39 Niga kauwina dabanemo Pol bi Banabas ai kagiu gulata te a dailidi. Ḡome Banabas,
Mak i waidoli bi kukakukaḡa a nawa Saiplasimo. 40 Bi kota Pol, Saelas i vine te
tauwaisumaḡa tedi aubaidi a gei laupali te Bada ya labe kauwedi edi ani nawamo. 41 Tedi
Sailiya bi Silisiya nopodiḡa a nawa bi Maimaituwa ena dam lavedi a lailaibagidi.

16

Pol Timoti i vine te tana bi Saelas ya kaiwatedi

1 Pol Debi bi Lista malagaidimo i tavatava ba ḡome tauwaikaiwatana isana Timoti
i banavi. Tana tinana ba Diu lavana bi tauwaisumaḡa, tamana ba Gulik lavana.
2 Tauwaisumaḡa matabudi Lista bi Ikoniyam dobudimo miyemiyedi a giu te Timoti tana
ba lava visuvisuna. 3 Taunana aubaina Pol i ḡoeḡoe te Timoti yai doli bi sa nawa. Bi Pol
kwapibwali i voiye Timoti lisinemo banina mba malagainemo ba Diu lavedi a miyamiya.
Tedi kedi nawamo te Pol, Timoti lisinemo kwapibwali i voiye. Banina lava matabudi a
sibe te tana tamana ba Gulik lavana. 4 ✡Mulinemo tedi malagai bi malagai a nawaedi bi
Yelusalemmo giugiukamaḡedi bi waibabada bamo giudi a wai aninedina taudidi lava a
giuvitedi te maso a kaiwatedi. 5 Maimaituwa ena dam lavedi a voiyedi te edi waisumaḡa
i ḡailisi. Bi laḡan matabuna tauwaisumaḡa iyevina i dididiga.

Maimaituwa Pol i giukamaḡe i nawa Mesidoniya

6 Aluwa Waiyawa mote i wai aninedi te Pol ena tausagu vaitedi maso Maimaituwa giuna
Eisiya plovinsnemo a lauguguyae. Taunana aubaina tedi Piligiya bi Galeisiya plovins
nopodiḡa a nawa. 7 Laḡannemo tedi Misiya plovinsina platinemo a tavatava ba tedi a
ḡoe te maso a nawa Bitiniya plovinsnemo bi geḡa te Yesu Aluwina mote i wai aninedi
te ḡome sa nawa. 8 Taunana aubaina tedi Misiya a vaitauli bi a yovo a nawa ota Tolas
malagainemo. 9 Mba dudubalinemo Pol wailove i kita. Tana Mesidoniya olotona i kita
matanemo i moito bi i wai baḡana gado, “Aee, kwa damana nato Mesidoniyamo bi kwa
sagumai!” 10 Pol niga wailovena i kita mulinemo tama* wailove aubaina ke novononoḡa
makai bi ke modina Mesidoniya. Banina ke noḡoti te tama Maimaituwa i yogemai te ḡome
tana giuna visuvisuna ka lauguguyaye lavedi lisidimo.

Lidiya ena yawasana Bada i vitale

11 Tama Tolas ke gose bi kukakukaḡa ke damanana Samotes. Bi bokinamai ke
damanana Nipolis. 12 Ḡome te kaḡemaiḡa ke nawa Filipai, mba Mesidoniya malagaina
dididiga bi Loum gabemanina i waibadaye. Bi tama ḡome laḡan visa ke miya. 13 Bi
waiyawasi laḡannemo tama malagai ke gose bi ke nawa gauba diyanemo ani laupali
gabuna maso ke tavuḡe. Kamaina bi ḡome waivini awai ḡemotidina lisidimo ke tava, ke
miyatulu bi ke lauguguya. 14 Mba ḡome waivini ḡemota isana Lidiya tana Maimaituwa
taulauduneyena. Tana Taiyatila malagainemo gala laumolemoledi i voivoiyedi. Bi
laḡannemo Pol i laulauguguya ba Bada Lidiya nopona i kaikamaḡe bi Pol, Yesu giuna
i giugiuwena i vaiye kauwe. 15 Bi tana bi ena vanuwa lavedi vaitedi ḡome a kabuludi.
Mulinemo tana i giuvaimai ena vanuwemo bi i giuna gado, “Egu lava, temi kona noḡoti

†† **15:33:** Kulikulidi wadubodi ḡesaudimo ba lova 34 vaitena. Mba niga mainana i giu, Saelas munaḡa Yelusalemmo i daboka. ✡ **15:38:** Giu 13:13 ✡ **16:4:** Giu 15:28-29 * **16:10:** Niga ḡome giu tama ba Luk ya kaka maḡati munaḡe te ḡome bi noke i saḡa i nawana, tana vaitena. Tana taunana niga bukana i kuli.

te tagu Bada tauwaisumaḡena ba yà waibaḡemi te ko nato egu vanuwemo ta miya." Tana i waibaḡa gulatamai te nuwamai ke vitale te ke nawa ena vanuwemo.

Pol bi Saelas biliwelokomo

16 Laḡan ḡemota tama ke nawanawa pali gabunemo bi taupaulayababa guguinina etamo ke banavi. Tana aluwa gebogebona i suneḡi bi kauwa bai noke matademo sa tubuḡana i geigei giuwatedi. Mba kauwinemo mane dididiga i voivoiye ena taniwaga aubaidi. 17 Niga waivinina Pol bi tama i kaiwatamai bi i binabinauna gado, "Niga oloolotodi tedi Maimaituwa saḡasaḡa guletina ena taupaula! Tedi ba yawasana etana sa giugiuwemi!" 18 Waivinina laḡan wapawapa i tava bi mai i voivoiye, eete Pol i ka tunidaboki. Bi Pol aluwa gebogebona i giuwena gado, "Yesu Keliso isanemo yà giugiu vavasaḡem te waivini kwa potiyovo kamaḡe!" Noi taunana te aluwa gebogebona i potiyovo kamaḡe.

19 Laḡannemo ena tanitaniwaga a kita te edi mane etana i nuwaḡavuka ba tedi a medi gulata, Pol bi Saelas lisidimo bi a vunudi bi a solu waga nawedi aniwai kunekune gabunemo, waibabada nimedimo a sivudi. 20 Kamaina bi tedi a nawedi taulauetala lisidimo bi a giuwena gado, "Niga Diu oloolotodi eda malagai sa kaka gebogebo. 21 Tedi vaivai tabudi a tavaitedi bi sa wailoveloveda, tada mote ḡemoḡemotina te mba vaivaidi ta kaiwatedi. Banina tada ba Loum lavada eda vaivai tabudi."

22 Lava kumna ḡome ai ḡemotidi bi Pol bi Saelas a mediyedi bi taulauetala lava a egelidi te Pol bi Saelas edi gala a lisi kamaḡedi bi a kwapu yabayababedi. 23 Bi wai kwapu mulinemo a sivu nawedi biliwelokomo. Waibabada ḡome tauyava edi bada a giuwe te Pol bi Saelas ya kita watedi. 24 Niga giuna luvanemo tauyava Pol bi Saelas biliweloko nopo otinemo i sivu nawedi bi kaḡedi kai tupidimo ai ḡaviti.

25 Dudubala modonemo mainana Pol bi Saelas Maimaituwa lisinemo a laulaupali bi a salesale. Bi edi lava biliwelokomo taumiya a vaivaiye watedi. 26 Kamaina bi i wai maḡemoti te yanigusugusu dididiga i tubuḡa. Bi biliweloko matabuna i waitalitali te mataeta gududi a nuwakamakamaḡa. Bi lava seinimo a panipanidina nuwedimo a nuwakamakamaḡa. 27 Ḡome tauyava i kena tagugu bi i kita te biliweloko mataetidi nuwakamaḡedi. Tana maḡemota ena kepata i soluvai te maso i wai peki munaḡe. Banina i wai noḡota bena kage biliwelokomo taumiya a velau a nawa. 28 Kamaina bi Pol i binauna gado, "Ei, kumai peki munaḡem! Tama matabumai niga!"

29 Tauyava ḡome ena lava ḡesaudi i binauwedi te kwadam a natome bi magusuna i velau Pol bi Saelas matedimo tuwapekana i wai tupagwaliḡe 30 bi i kapotiyovodi bi i wai talayedina gado, "Egu babada bai yà voiye bi yawasana yà vai?"

31 Bi tauyava ena giu ai munena gado, "Bada Yesu kwai sumaḡe bi kwa yawasana, tam bi em vanuwa lavedi matabumi." 32 Pol bi Saelas Bada giuna tauyava bi ena vanuwa lavedi lisidimo a lauguguyae. 33 Mba dudubalina kauwina mulinemo tauyava i wai doli nawedi bi bonidi i koḡedi, kaka bi Pol bi Saelas tauyava ena vanuwa lavedi vaitedi a kabuludi. 34 Kamaina bi tauyava i giuvaidi ena vanuwemo bi i wai kanidi. Ḡome tauyava bi ena vanuwa lavedi vaitedi ai nuwavisu gulata banina Maimaituwa ai sumaḡe.

35 Bokinamai olaolalemo taulauetala, tauwaiḡaviya a giukamaḡedi tauyava lisinemo bi a giuwedina gado, "Mba oloolotodi kwa giukamaḡedi bi sa nawa."

36 Kamaina bi tauyava Pol i giuwena gado, "Taulauetala a giu te tam bi Saelas yà kaikamaḡemi te ko nawa. Taunana aubaina niganana manuwaubemi ko nawa."

37 Bi Pol tauwaiḡaviya i giuwedina gado, "Geḡa mote mainana, tama Loum lavamai bi tedi mote a etala kauwemai bi lava kumna matedimo a kwapu yabayababemai bi biliwelokomo a sivunawemai. Bi niganana sa giugiu te kandavonemo sa kaikamaḡemai, mote mainana, tedi otidi ko giuwedi te sa nato niga ḡome bi sa kaikamaḡemai."

38 Ḡome tauwaiḡaviya a nawa taulauetala lisidimo bi Pol bai i giugiuwedina a giuvitedi. Laḡannemo a vaiye te Pol bi Saelas tedi Loum lavedi ba a naila. 39 Taulauetala a nawa Pol bi Saelas lisidimo te edi kauwa waigebo aubaina ai ebonedi bi biliwelokomo a kaikamaḡedi bi ai baḡedi te mba malagaina sa gose kamaḡe. 40 Ḡome Pol bi Saelas a potiyovo bi didimanina a nawa Lidiya ena vanuwemo. Bi ḡome tauwaisumaḡa a banavidi bi a laibagidi, kaka bi malagaina a gose.

17

Pol bi Saelas Tesaloniamo a tava

1 Tedi Empipolis bi Apoloniya malagaidi nopodiḡa a nawa ota te Tesalonia tauninemo a tava bi ḡome Diu edi bolu vanuwina a kita. 2 Kamaina bi Pol ena miyamiya luvanemo i nawa bolu vanuwinemo. Bi tana ḡome i miya bi waiyawasi laḡanidi faiona nopodimo wadubonemo gilugilumina i iyevidi 3 bi giudi banidi i kamaḡati bi i wailovelovedi te Keliso

yai nuwatoi bi pekimo ya kenamoito. Pol i giuna gado, “Niga Yesuna yà laulauguguyaena ba tana taunana Keliso.” 4 Edi lauguguyamo Diu lavedi ḡesaudi nopodi a kaikamaḡedi te Pol bi Saelas a kaiwatedi. Bi kota mainana Gulik lavedi Maimaituwa taulauduneyena wapewapedi bi kota waivini isanawenawedi vaitedi.

5 Bi kota Diu lavedi a unula bi ani waikunekune gabunemo tauwaibeyapota ai ḡemotidi bi waimalumalu ai tubu. Bi a velau a nawa Deisen ena vanuwemo Pol bi Saelas a tavuḡedi te maso ai doli natomedi lava lisidimo. 6 Bi laḡannemo tedi mote a banavidi ba Deisen bi tauwaisumaḡa ḡesaudi a solu yovoḡedi te a natomedi tauni babadidi matedimo bi a binabinauna gado, “Pol bi Saelas taudidi dobu isuna bi isuna sa nawaye bi gebogebo sa voivoiye bi niganana lisidemo a tava. 7 Ḡome Deisen i giuvaidi te i nawedi ena vanuwemo bi sa giugiu te ḡalibona ḡesauna ba isana Yesu Tedi ba Sisa ena waiḡake sawai doukoto.”

8 Laḡannemo lava kumna bi tauwaiḡaviya niga giudi a vaivaiyedi ba a medi bi a laimalumalu te waiḡasiḡasi i tubuḡa. 9 Taunana aubaina taun babadidi Deisen bi tauwaisumaḡa ḡesaudi a lauegelidi te sai mai'a lisidimo kaka sa kaikamaḡedi.

Pol bi Saelas Beliyamo

10 Laḡannemo dobu i wai dudubala ba tauwaisumaḡa Pol bi Saelas a giukamaḡedi Beliya malagainemo. Tedi ḡome a tava bi a nawa Diu edi bolu vanuwinemo. 11 Bi Beliya taunina lavedi nuwedi kaikaikamaḡedi mote mai Tesalonia lavedi. Banina tedi laḡan matabuna Maimaituwa giuna nuwedi tabutabunemo a vaiye bi nuwedimo a sivusivudi. Bi a kita te Pol gilugilumina wadubonemo bai i giugiuwena ba giukauwa. 12 Ḡome Diu lavedi wapewapedi ai sumaḡa. Bi kota Gulik oloolotodi bi waiwaivinidi isa nawenawedi ai sumaḡa.

13 Bi laḡannemo Diu lavedi Tesaloniamo a vaiye te Pol Beliyamo Maimaituwa giuna i laulauguguyae ba tedi kota ḡome a nawa. Bi lava kumna nuwedi a liuwidi te a medi gulata Pol bi Saelas lisidimo. 14 Taunana aubaina tauwaisumaḡa waiḡapa Pol a giukamaḡe makaiye i nawa gelemo. Saelas bi Timoti ba tedi Beliya tauninemo a miya. 15 Bi olooloto mabai Pol a wai doli nawena gelemo vaitedi a nawa Atens tauninemo. Ḡome Pol ena giu a munaḡe Beliya tauninemo te Saelas bi Timoti sa giuwedi te mulinaḡa sa nawa makai.

Pol Atens noponemo

16 Atens tauninemo Pol ena lava Saelas bi Timoti i labelabedi bi i kita te mba malagaina ba koikoitau i wanavu, taunana aubaina i wainuwaboya kauwa. 17 Kamaina bi i nawa bolu vanuwinemo Diu bi Eteni lavedi vaitedi ai ogatala. Bi laḡan onena Eteni Maimaituwa taulaudunena bi mabai ani waiḡemota gabunemo a tavatavana vaitedi. 18 Bi ḡome Epikuliya bi Stoiki dobudi oloolotodi nuwauyeuyedi Pol vaitena ai kagiu bi a giuwena gado, “Mba lavana giugiu bu'ubu'uwina bai ya giugiuwe.”

Bi ḡesaudi ai talana gado, “Anivaiyena maibena walidobu maimaituwedi ya giugiuwedi.” Tedi mai a giuna banina Pol ba Yesu ena kenamoito i giugiuwata.

19 Taunana aubaina Pol ai doli nawe oya Aliopagas dabanemo bi a giuwena gado, “Tama ka ḡoeḡoe te em wailovelove valivaliuna kwa giugiuwena ka sibe. 20 Banina tam em giu ka vaivaiyedina ba tabu otidi. Tama ka ḡoeḡoe mba em wailovelove valivaliuna kwa giugiuwena banina ka sibe.” 21 Ḡome Atens lavedi bi tautavatava edi miyamiyamo laḡan matabuna mai sa miyaboni bi giu valivaliudi sa giuwatedi bi sa vaivaiyedi.

22 Aleopagasmo ḡome bolumo babadidi matedimo i miya moito bi i giuwedina gado, “Atens lavemi, tagu e kitemi te maimaituwa tabudi bi tabudi ko laulauduneyedi. 23 Emi tauniḡa e nawanawa ba emi ani laudune koikoitaudi e kitedi. Bi olta ḡemota modonemo giu niga mainana a gilugilumina e kita: MAIMAITUWA MOTE AIYAI I SIBE AUBAINA. Niga Maimaituwina ko laulauduneyena ba mote ko sibe, taunana niganana yà kamaḡati lisimimo. 24 ✡Maimaituwa dobu matabuna noponemo mwali matabudi tauvoiyedi tana taunana galewa bi dobu yaibadedi. Bi tana mote lava nimedimo laudune vanuwidi, a ḡaleḡaledinemo ima miyamiya. 25 Bi lava mote ḡemoḡemotina simai kani bi sima labe tana mote bai ḡesauna lisidemo ima ḡoeḡoe banina tana taunana lava matabudi yawasi, yawasana bi mwali matabudi ya vitevitedi. 26 Pakanemo tana lava ḡemota i voiye bi lisinaḡa dobu matabuna noponemo lava a wapa. Bi ena ḡowanemo edi ani miya bi edi laḡan i sivudi. 27 Maimaituwa mai i voiye te lava sai tavutavu gulata kaka tana sa banavi. Bi tana ba diyademo, mote manekina i lofa ḡemoḡemotaḡa lisidemo. 28 Tana dabanemo tada ta yawayawasana, ta nawanawa bi ta miyamiya. Maibena ḡesaumi emi sale a gilumidina gado, ‘Tada natunatuna.’

29 “Banina tada Maimaituwa natunatuna, taunana aubaina maso mote ta noḡoti te tana koikoitau, mai lava edi sibemo bi anapumo goldimo, siluvamo bi ḡakimemo a

✡ **17:24:** 1 Ḡali 8:27; Giu 7:48

voivoiyedina mainana. 30 Banina wala lava Maimaituwa mote a sibe tedi bu'uwa ena miyamo a miyamiyana i kita kamaḡedi. Bi niganana dobu lava matabudi ya giugiuvavasaḡedi te sa laukuvasa. 31 Banina tana laḡan i sako te lava didimaninemo ya etaledi. Maimaituwa oloto ḡemota i vine te mba laḡannemo etala yai badaye. Niga olotona taunana Maimaituwa pekimo i ka kenamoito munaḡe te lava matabuda ta kita bi ta sibe."

32 Laḡannemo pekimo kena moito giuna a vaivaiye ba Pol ai gwaigwaiye bi ḡesaudi a giuna gado, "Niga giuna ḡemotina laḡan ḡesaunemo kwa nato munaḡa bi kwa giuwemai te ka vaiye." 33 Kamaina bi Pol bolu lavedi i gose kamaḡedi bi i nawa. 34 Lava visa lauguguya a vaivaiyena ba Pol a kaiwata bi Yesu ai sumaḡe. Mba lavedi ba Aleopagas olotona Diyonsi, waivini isana Damalesi bi lava ḡesaudi vaitedi.

18

Pol Kolinti noponemo Yesu i lauguguyae

1 Niga kauwidi mulidimo Pol Atens i gose kamaḡe bi i nawa Kolinti. 2 Mba ḡome Diu olotona isana Akwila i banavi, tana Pontus plovinsnemo i tubuḡa. Bi mwanena Pilisila vaitena maḡo ota Italiḡa a tava. Banina ḡalibona Kolodiyas Diu lavedi matabudi i giuvavasaḡedi te Loum malagaina dididiga* sa gose. Bi Pol i nawa kitedi aubaina. 3 Pol, Pilisila bi Akwila ba edi noya ḡemota palai tausiyaudi taunana aubaina vaitena a miya bi a noyanoya ḡemota. 4 Bi waiyawasi laḡandi onedi Pol, Diu bi Eteni lavedi edi pali vanuwina noponemo i wai wailovelovedi te maso nuwedi i vitaledi.

5 Laḡannemo Saelas bi Timoti Mesidoniyaḡa a tavatava ba tana palai voiyedi i kaisako bi laḡan matabuna Maimaituwa giuna i giugiuwata. Bi Diu lavedi lisidimo i kamaḡati kauwe te Yesu kamaina Tauwaiyawasana. 6 Bi Diu lavedi Pol ena giu a unule bi giuvitavitale, taunana aubaina ena gala gobusidi i lai kulukulu bi i giuna gado, "Bamoda yawasana mote koma banavi ba temi emi wavu bi wavumi taumiḡa ko avali munaḡe bi mote tagu. Niganana bi noke i saḡa i nawana ba tagu yà nawana Eteni lisidimo."

7 Kamaina bi Pol pali vanuwina i potiyovo kamaḡe bi i nawa Taitos Diyastas ena vanuwemo, pali vanuwina diyanemo. Bi Taitos ba Maimaituwa taulauduneyena. 8 Bi Klispas tana bolu vanuwina tauwaibadayena, tana ena vanuwa lavedi vaitedi Bada Yesu ai sumaḡe. Bi laḡannemo Kolinti lavedi wapewapedi giuna visuvisuna a vaivaiye ba kota Yesu ai sumaḡe bi Pol i kabuludi.

9 Dududala ḡemota Pol wailove i kita, Bada i laumaḡata lisinemo bi i giuwena gado, "Mote kuma naila, tam kamaina te Bada giuna kwa giuwata bi mote kuma miya moimoisili. 10 Banina tagu tam vaitem bi mote aiyai kaka ima laukivigebogeboyem. Bi mba malagainemo ba egu lava wapewapedi sa miyamiya." 11 Kamaina bi kwalabu ḡemota bi nawalai 6 nopodimo Pol ḡome i miya bi Maimaituwa giuna lava i wailovelovedi.

12 Laḡannemo Galiyo, Akaiya plovinsina i waibadaye ba Diu lavedi ai ḡemotidi bi Pol a pani bi a natome bolu gabunemo lauetala aubaina. 13 Tedi Pol ai wavu bi a giuna gado, "Niga olotona taunana lava nuwedi ya liuwidi bi Maimaituwa sa laulauduneye bi Loum ena waiḡake sa waidoukoto."†

14 Ḡome Pol maso giu i waitubuna ba Galiyo Diu lavedi i giuwedina gado, "Bamoda niga lavana bai i voiyewapa ee bai gebona dididigina i voiye bi ko waiwavuna mba ba kamaina tagu yai beyavaiyemi. 15 Bi niga waitaledi bi giudi ya giugiuwedina ba temi emi giugiu, isa bi emi waiḡake. Taunana aubaina temi taumiḡa ko viliyaḡosidi. Tagu mote yamai talapiliyedi." 16 Taunana aubaina tana i kwavivaidi bi etala gabuna a potiyovo kamaḡe. 17 Ḡome Diu lavedi matabudi bolu vanuwina tauwaibadayena isana Sostenes a kaididi bi taulauetala matedimo a kwapu yabayababe. Bi Galiyo mote bai i giuwe.

Pilisila, Akwila bi Apolos

18 Pol Kolintimo i miya gulata kaka bi valevaletina i waiebonedi bi kukakukaḡa i nawa Sailiya, Akwila bi Pilisila vaitedi. Bi muliḡa kaka ya geluna ba Kenkeliya malagainemo dabana a suvi. Banina tana Maimaituwa lisinemo i giugiuwapana‡ ena palatemo i tava.

---

* **18:2:** Loum ba malagai dididiga bi ena waiguyau ba dididiga otina, Dobu Itali noponemo. Ḡalibona Kolodiyas ena waibadana laḡannemo AD 49 noponemo waiḡasiḡasi dididiga i tubuḡa bi Diu lavedi matabudi a kwavivaidi bi Loum a potiyovo kamaḡe. Mba laḡannemo Akwila mwanena Pilisila vaitena a nato Kolinti. † **18:13:** Diu lavedi a giugiuna gado, "Pol Eteni edi waisumaḡa giugiukauwina Loum i wai aninena ima wailoveloveye. Bi tana wailovelove valivaliuna Loum edi waiḡake mote i waianine taunana ya wailoveloveye." Taunana aubaina a ḡoeḡoe maso Loum edi bada laubanina maso Pol i kovigi (Giugiukamaḡedi 16:20-21 bi 17:7 ko iyevi). ‡ **18:18:** Diu edi vaivaimo lava bamoda Maimaituwa lisinemo i giuwapana ba dabana ya gose te ya laulagalaga. Bi laḡaninemo saugawapa laḡanina i kovina, kaka dabana sa suvi kamaḡe.

19 Tedi Epeses tauninemo a tava bi ḡome Pilisila bi Akwila i gosedi bi tana i nawa bolu
vanuwinemo bi Diu lavedi vaitedi awai talapili. 20 Bi Diu lavedi tana ai baḡa te maso
vaitena a taumiyamiya kaka maso i nawa bi geḡa te tana i daboka. 21 Bi i modimodina
ba i giuwedina gado, “Bamoda Maimaituwa ena ḡowana ba yà tava munaḡa lisimimo.”
Kamaina bi Epeses i gose bi kukakukaḡa i nawa Seseliya. 22 Laḡannemo Seseliyamo i
tava, ba tana i nawa Yelusalemmo bi Maimaituwa ena dam lavedi i waiebonedi kaka
bi i nawa Entiyok tauninemo. 23 Pol Entiyokmo i taumiya kaka bi dobuna i gose bi i
babala malagai te malagai Galeisiya bi Piligiya plovinsidi nopodiḡa bi tauwaikaiwatana
matabudi i lailaibagidi.

Apolos Maimaituwa giuna i lauguguyae Epeses lavedi lisidimo

24 Mba laḡandimo Diu olotona isana Apolos, tana dobu Aleksandiliya dobunemo i
tubuḡa. Tana ba giugiu komakomanina bi gilugilumina wadubonemo i sibe kauwedi.
Bi i nato Epeses tauninemo. 25 Bi Bada Yesu ena Yawasana Etana ai love kauwe. Tana
Diyon ena kabulu giugiuna taunana i sibe kauwe. Bi nuwauyauya vaitena, Yesu i giuwata
bi giukauwa i wailovelove lava lisidimo bi Yesu yaḡolo mote i sibe kauwe. 26 Apolos
malaudabatolana i nawa bolu vanuwinemo bi lauguguya i waitubu. Bi laḡannemo Pilisila
bi Akwila ena giu a vaivaiye ba a giuvai te edi vanuwemo bi Maimaituwa giuna lisinemo
a laididimani kauwe.

27 Kamaina bi Apolos Akaiya plovinsina nawana i wainuwa noḡonoḡotae ba vale-
valetina Epesesmo pepa a gilumi nawena tauwaisumaḡa lisidimo Akaiya plovinsnemo
te laḡannemo Apolos ya tavana ba tedi nimedimo. Apolos laḡannemo ḡome i tavatava ba
Maimaituwa ena sagumo tauwaisumaḡa i sagu gulatedi edi sumaḡa i ḡailisi. 28 Tana ena
giu i ḡailisi gulata te Diu lavedi edi giu i lauyovoḡedi lava kumdi matedimo. Banina tana
gilugilumina wadubonemo i kamaḡati kauwe te Yesu tana kamaina Tauwaiyawasana.

19

Pol Epesesmo

1 Laḡannemo Apolos Kolintimo ba Pol eta oyaḡa ani waivaḡavuka maiḡa i nawa te Epeses
tauninemo i tava, mba ḡome tauwaikaiwatana ḡesaudi i banavidi. 2 Bi i waitalayedina
gado, “Laḡannemo konai sumaḡana ba Aluwa Waiyawa kona vai e geḡa?”

Bi tedi a giuna gado, “Geḡa, tama mote bamo Aluwa Waiyawa giuna ka vaiye.”

3 Kamaina bi Pol i waitalayedina gado, “Temi bai kabuluna kona vai?”

Bi tedi ena giu ai munena gado, “Diyon ena kabulu.”

4 ✡Pol tedi i giuwedina gado, “Diyon ena kabulu ba laukuvasa aubaina lava i kaka
buludi. Tana lava i giuwedi te lava mulinaḡa ya natonatona sai sumaḡe, mba taunana
Yesu.” 5 Laḡannemo niga giuna a vaivaiye ba Pol Yesu isanemo i kabuludi. 6 Kamaina bi Pol
nimana lava dabedimo i sivudi bi Aluwa Waiyawa i yovo dabedimo bi kalina ḡesaudimo
a gagali bi Bada giuna a lauguguyae. 7 Ḡome olooloto wapedi ba 12.

8 Bi nawalai faiona nopodimo Pol i nawa bolu vanuwinemo bi lava lisidimo ma
laudabatolana Maimaituwa ena waibada i ka kamaḡati bi i giugiu vavasaḡedi te sa
nuwavitala. 9 Bi tauwaikaiwatana ḡesaudi a laukasaḡaiḡai bi mote ai sumaḡa bi lava
kumna matedimo Yawasana Etana a giugiu waigebogebo. Taunana aubaina Pol tedi
i gosedi bi tauwaikaiwatana ḡesaudi i legaudi bi laḡan matabuna Tailanos ena giluma
vanuwinemo a waitalapili. 10 Niga noyana i velauna ba kwalabu labu a kovi. Taunana
aubaina Diu lavedi matabudi bi Gulik mabai Eisiya plovinsnemo miyemiyedi matabudi
Bada giuna a vaiye.

Lava ginauli bukedi ai kalaḡosedi

11 Bi Epeses noponemo Maimaituwa ena ḡailisi Pol i vite te tana mataila nananakidi i
voiyedi. 12 Ḡome lava Pol ena agesi bi ena gala a legaudi bi lava sidesidedi dabedimo a
sivudi te a yawasana bi aluwa gebogebodi a potiyovo kamaḡedi.

13 Bi Diu lavedi ḡesaudi ba ginauli tauvoiyedi bi a babala nawa malagai te malagai bi
aluwa gebogebodi a kwavikwavivaidi. Tedi niga ḡome a wai laulubu te maso lava aluwa
gebogebona i sunesuneḡina maso Yesu isanemo a kwavivai. Tedi a giuna gado, “Yà giugiu
vavasaḡem te Yesu, Pol i laulauguguyaena isanemo mba lavana kwa potiyovo kamaḡe.”
14 Niga kauwina ba Diu edi pilisi saḡasaḡa guletina isana Sikiva natunatuna oloolotodi
wapedi 7 niga kauwina a voivoiye. 15 Bi aluwa gebogebona i giuwedina gado, “Tagu Yesu
e sibe bi kota Pol e sibe bi temi mabai?” 16 Ḡome aluwa gebogebona oloto i suneḡi i potivai
i kativunu yabayababedi, i laikofekofedi bi ma kwasikwasinidi te a velau ena vanuwa a
gose kamaḡe.

✡ **19:4:** Met 3:11; Mak 1:4,7,8

17 Diu bi Gulik* lavedi matabudi Epesesmo miyemiyedi niga kauwina a vaivaiye ba a naila gulata. Bi Bada Yesu isana a vivile kauwe.

18 Bi lava wapewapedi mabai a wai sumaḡana tedi a nato bi edi kauwa gebogebodi a voivoiyedina lava kumna matedimo a kuvesidi. 19 Bi kota lava wapewapedi mabai ginauli a voivoiyedina matabudi edi ginauli bukedi ai ḡemotidi bi lava kumna matedimo ai kalaḡosedi.† Bi buka ai ḡemotidi bi a iyevidina maso ba silva mane didigina 50 tausan luvana.‡ 20 Kauwidi mainana a tubutubuḡa ba Bada giuna i ḡailisi bi i dabalala.

21 Niga kauwidi a tubutubuḡana mulidimo ba Pol Yelusalem nawana i wai nuwa noḡonoḡotae, te maso Mesidoniya plovins bi Akaiya plovins nopodiḡa i nawa. Bi i giuna gado, “Dolinemo tagu yà gei nawa Yelusalem muliḡa kaka yà nawa Loum.” 22 Kamaina bi tausaguna labu, Timoti bi Elastas i gei giukamaḡedi Mesidoniyamo. Bi tana Eisiya plovinsnemo i taumiya.

Epesesmo waiḡasiḡasi a kelisali

23 Mba laḡannemo lava ḡesaudi Yawasana Etana aubaina a medi gulata bi waikagiu dididiga ai tubu. 24 Bi oloto isana Damatilis tana ena noya ba siluvemo pulapula i voivoiyedi. Bi kota siluvemo koikoitau waivinina Atemas ena vanuwa aluwidi i voivoiyedi. Niga kauwinemo Damatilis mane dididiga i voivoiye. Bi ena taupaula noya i vite nawedi bi pulapula tabudi bi tabudi a voivoiyedi. 25 Kamaina bi tana ena taupaula bi ena waibabada matabudi i yogedi a tava ai ḡemotidi bi i giuwedina gado, “Egu lava, kona sibe te niga noyanemo mane dididiga ta vaivai. 26 Temi kona kita bi kona vaiye te niga lavana Pol lava wapewapedi niga Epesesmo nuwedi i liuwidi bi tada a goseda bi tana sa kaikaiwata. Niga kauwina mote niga ḡome taunaḡa bi Eisiya plovinsina matabuna. Tana ya giugiu te maimaituwa lava nimedimo a voivoiyedina ba mote maimaituwa giugiukauwidi. 27 Niga giunemo niganana eda mane ani vaina etana i waidougudu. Bi ḡesauna ba niga mainana: Lava kaka Atemas ani lauduneyena vanuwina sa noḡoti waiubauba. Atemas tana Eisiya nopodiḡa bi dobu matabuna isana i dididiga bi lava matabudi sa laulauduneye bi niganana Pol ya kaka ḡaubo.”

28 Laḡannemo lava kumdi niga giudi a vaivaiye ba a medi gulata bi a binauna gado, “Weo! Epeses maimaituwana Atemas saḡasaḡa guletina!” 29 Ḡome taun dididiga matabuna lavedi ai kaḡasiḡasi yabayababa bi Pol ena lava labu Mesidoniya lavedi tana vaitena a natonatona Epesesmo, ḡome lava kumdi Gaiyas bi Alistakas a kaididi bi etaḡa a solu nawedi ani waibolu gabunemo.§ 30 Bi Pol i ḡoeḡoe te maso i nawa lava kumdi nopodimo bi tauwaikaiwatana mote ai anine. 31 Bi kota mba plovinsina babadidi nananakidi Pol ena lava, tana ena giu a giukamaḡe te mote ima nawa ani waibolu gabunemo.

32 Ḡome lava kumdi ai nuwanaina. Taunana aubaina lava ḡesaudi kauwa tabudi a binabinauwedi bi kota lava ḡesaudi wali kauwa a binabinauwedi. Bi lavedi ḡesaudi mote a sibe te bai aubaina ḡome a tava. 33 Bi Diu lavedi Aleksanda a biulikwa nawe lava kumdi matedimo bi nimana i kailageti te maso Diu aubaidi i giu. 34 Bi laḡannemo gado sa kita ḡone te tana Diu olotona ba awa labu nopodimo matabudi a binauna gado, “Epeses maimaituwana Atemas saḡasaḡa guletina!”

35 Tauni dididiga badana ḡemota lavedi i giu waitautaudina gado, “Ei, Epeses lavemi, dobu matabuna a sibe te Atemas aluwina ḡakimina sawamo i kulukuluva yovona ani lauduneyena vanuwina ba Epeses lavada ta labelabe. 36 Niga giudi ba giukauwa, mote aiyai ima giu waikaikaiyovuda. Taunana aubaina ko miya moimoisili, mote bai ḡesau koma voiye. 37 Temi niga oloolotodi labu kona saḡe yababedi. Tedi mote eda ani laudune vanuwinemo a danene ee maimaituwa waivinina Atemas a giu waigebogebo. 38 Bamoda Damatilis ena taupaula vaitedi edi waiwavu aiyai lisinemo ba taulaididimana babadidi sa miyamiya bi kota etala laḡandi ai dubudi te sa kenakena te ḡome kaka maiia sa sako. 39 Bi bamoda temi kauwa ḡesaudi koma ḡoeḡoedi, mba ba kamaina te bolu dididiginemo lava vaitedi bi ko kadidimanidi. 40 Bai te niganana i tubuḡana ba ani naila. Bi tada kaka niga pilipilina aubaina sai wavuda. Bi tada mote bamo eda giu ima kenakena te ta giu.” 41 Niga giudi mulidimo tana lava i giukamaḡedi te a nawa.

---

* **19:17:** Gulik lavedi taudidi Eteni. † **19:19:** Waiḡake 18:10-14 noponemo Maimaituwa ena lava i giuwedi te mote ginauli sima voiyedi. ‡ **19:19:** Gulik kalinedimo ba drachma. Mba taubagibagi laḡan ḡemota ya bagibagina mai'ina. § **19:29:** Malagai dididigina edi aniwai bolu gabuna. Bi vanuwa dididiga otina wai dabatola geḡana bi lava kumdi ḡome a nawa a miya bi beyakulu bi kauwa ḡesaudi a kitekitedi.

20

Pol i nawa Mesidoniya bi Gulik

1 Bi pilipili a kovi mulidimo, Pol tauwaikaiwatana i giuwedi te a tava lisinemo. Bi i
laibagidi, i waiebonedi bi i modina i nawa Mesidoniya plovinsnemo. 2 Ḡome i tava bi
mba dobuna matabuna i nawa yaḡosi bi tauwaikaiwatana i lailaibagi nawedina eete
Gulik plovinsnemo i tava. 3 Bi ḡome i miyana nawalai faiona a kovi, i ḡoeḡoe te maso
wagaḡa i nawa Sailiya. Bi i vaiye te Diu lavedi mba nawanemo sa ḡoeḡoe te maso sai
peki, taunana aubaina nuwana i vitale te i munaḡa Mesidoniya noponaḡa i nawa. 4 Bi
olooloto ḡesaudi vaitena a nawana, isedi ba Sopata Pailas natuna, ena dobu ba Beliya,
Alistakas bi Sekundas tedi Tesalonia lavedi, Gaiyas ba Debi dobuna lavana, Timoti bi
Eisiya oloolotodi labu Titikas bi Tolofimas. 5 ✡Niga oloolotodi wagaḡa a gei doli a nawa
Tolasimo a labelabemai. 6 Bi buledi tabatabana mote muu'a vaitena soina i kovi, tama
kukakukamo ke gelu i Filipai taunina ke ḡose. Laḡan 5 mulidimo ke tava ema lava lisidimo
Tolas tauninemo, ḡome vaitedi ke miya te laḡan 7 a kovi.

Tolas malagainemo Pol Yutikas i waiyawasani munaḡe

7 Wiki pakanemo ke tava kei ḡemotimai kani ḡemota aubaina bi Pol lava lisidimo
i laulauguguya. Tana i noḡonoḡoti te bokinamai ya modina. Taunana aubaina tana
i gagagalina eete dudubala modona. 8 Bi tama noke vanuwa benana waifaioninemo
ke miyamiya, ḡome piupiu wapawapa a yanayana. 9 Bi bilibili koikoiyavusinemo ba
ewali isana Yutikas i miya bi i waibeyavaiye. Bi laḡannemo Pol i giugiu wailofalofa ba
Yutikas i yadoyadona eete i wainuwayavuḡa, kamaina bi i kuluva te bilibili taulinaḡa
i yovo doḡamo i talaḡa. Bi a kaikailageti ba tana pekipekina. 10 Bi Pol i potiyovo bi
Yutikas i ḡomotawi.* Kamaina bi lava i giuwedina gado, “Mote komai nuwaboya, tana
yawayawasanina.” 11 Ḡome Pol i valageta munaḡa vanuwemo bi buledi i kivi bi a kani
bi i gagagalina eete dobu i yana te mba dobuna i gose. 12 Bi tauwaisumaḡa ai nuwavisu
gulata te ewali i yawasana munaḡa, kamaina bi ai doli a nawa vanuwemo.

Pol ena waiyebona Epeses edi babada lisidimo

13 Ḡome ke nawa wagamo ke gelu bi Pol i giuwemai te kaḡenaḡa yai vaḡavuka Asosi
tauninemo kaka ya gelu. 14 Bi Asosi tauninemo i banavimai kaka wagamo kei gelu
bi matabumai ke nawa Mitiliyen tauninemo. 15 Laḡan i sako tama ke nawa dobu
ḡesaunemo ke tava Kiyos bwanabwanana diyanemo. Bi laḡani wailabuna tama Samos
bwanabwanana ke vaitauli bi laḡan waifaioninemo tama Militas tauninemo ke tava.
16 Pol mote i ḡoe te Epeses tauninemo ka solasaḡa bi ḡome ka miya laḡan wapawapa Eisiya
plovinsnemo taunana aubaina i ogatala te ke nawa ota. Bi Pol i ḡoe kauwe te ya nawa
makai Yelusalemmo, te Pentikost soinemo maso i tava.

Pol tauwaisumaḡa edi babada i waiebonedi Epesesmo bi i modina

17 Laḡannemo Militas tauninemo ke tavatava ba Pol giu i giukamaḡe nawe Epesesmo
te Maimaituwa ena dam babadidi maso a nato lisinemo. 18 Bi laḡannemo a tavatava
ba i giuwedina gado, “Dolinemo e tavana Eisiya plovinsnemo ba kona sibe bainewa
laḡan matabuna vaitemi e miyana. 19 Bi kona sibe te Diu lavedi a ḡoeḡoena maso a
vunugu bi e sako yovoḡe munaḡegu bi pilipili nopodiḡa ma matasulugu Bada ena noya e
voivoiye. 20 Bi temi kona sibe te laḡannemo e laulauguguyana mote bamo giu ḡesauna e
nuwevi. Bi sagumi aubaina giu matabudi lisimimo e giu kovidi, lava boludi nopodiḡa bi
vanuwa te vanuwa e nawa bi e wailovelovemi. 21 Bi Diu bi Gulik lavedi e giuvavasaḡedi
te edi gebogebomo sa nuwavitala bi sa nato Maimaituwa lisinemo, Bi eda Bada Yesu
Tauwaiyawasana sai sumaḡe.

22 “Bi niga giuna ko vaiye, Aluwa Waiyawa i lagetigu te yà nawanawa Yelusalemmo.
Bi mote yà sibe te ḡome male bai lisigumo yà tubuḡa. 23 Bi e sibe bamo taunidiḡa yà
nawanawana ba Aluwa Waiyawa yà taitainuwataugu, te Yelusalemmo kaka sa laukivi
gebogeboyegu bi biliwelokomo sa sakogu. 24 Bi bamoda sai pekiguna ba kamaina, mba
mote bai. Bi kauwa laubanina yà noḡonoḡotina ba egu noya, Bada Yesu i viteviteguna
taunana yài kovi. Mba noyana ba Maimaituwa ena sagu bi giuna visuvisuna lava lisidimo
yà lauguguyae.

25 “Bi niganana e sibe te lava matabumi lisimimo Maimaituwa ena waibada e lau-
guguyae bi mote kaka koma kita munaḡegu. 26 Taunana aubaina niganana yà giugiuota,
te lava matabuna kwasinina nimagumo e yasaḡi. 27 Niganana yà giugiu vavasaḡemi
te niga giudi mote komai aninedi emi yawasanamo mba temi emi wavu. 28 Taunana

---

✡ **20:5:** Giu 16:10 * **20:10:** Niga kauwina ḡemoḡemotina Elaija bi Elaisa a voiyena kaiyababa natuna lisinemo (Ḡaliḡalibona edi buka dolidolina 17:21, Ḡalibona edi buka wailabuna 4:34-35).

aubaina ko labe munaḡemi bi kota tauwaisumaḡa ḡesaudi matabudi. Bamo taudidi Aluwa Waiyawa nimemimo i waidubudi te ko labedi, maibena tauwailabalaba sipu ya labedi bi ya kitakita watedina mainana. Niga lavedi matabudi Maimaituwa natuna kwasininemo i kune munaḡedi. 29 Bi e sibe te laḡannemo yà ḡosemina ba tauwailovelove kaikaiyovudi sa tava lisimimo bi lava waisumeḡidi sa kagebogebodi, maibena daḡasi gwegwena ya saḡa sipu nopodimo bi ya kaka gebogebodina mainana. 30 Bi kota temi nopomimo ba lava ḡesaudi sa moito bi Maimaituwa giuna sa kulavitale bi tauwaikaiwatana sa ai wainawenawemi te ko kaiwatedi. 31 Taunana aubaina koi kita kauwa bi ko noḡoti te tagu kwalabu faiona nopodimo dubala bi suwala, ma matasulugu wailovelovemi mote e kaisako.

32 “Niganana yà laukaikamaḡemi Maimaituwa nimanemo, ena sagumo giunemo ya kavisuvisumi bi sakosako liyedi vaitedi yawasana ko vai. 33 Tagu mote aiyai lisinemo gold, ee silva, ee gala ei kitakonedi. 34 Temi kona sibe te tagu nimagumo e noya bi mane e vai te egu lava vaitedi ema ḡowana voiyedi aubaidi. 35 Bi bai matabuna e voivoiyedina ba ei lovemi, te temi maso mainana kona noya gulata te lava wainuwatoitoidi kona sagudi. Bada Yesu ena giu ko noḡoti, i giuna gado, ‘Vitemo ba wainuwavisu i dididiga guletina, kaka ta vaivaina.”

36 Laḡannemo Pol giu waikovi ba matabudi tuwapekedi ai tupagwaliḡedi bi a laupali. 37 Tedi matabudi Pol nuwedi i poyae bi a yovuvai ai suluve bi ai yebone. 38 Bai i voiyedi bi a ḡabana ba ena giu a noḡoti te mote matana sima kita munaḡe. Kamaina bi ai doli nawe auwai gelunemo.

21

Pol ena nawa Yelusalem tauninemo

1 Laḡannemo kei yeboyebona mulinemo, wagamo ke gelu bi ke nawa Kos bwanabwananemo ke tava. Bokinamai ke nawa Lodes bwanabwananemo bi ḡome te ke modina te ke nawa Patala malagainemo ke tava. 2 Ḡome waga ke banavi i damadamana Fonisia, kamaina bi ke gelu te ke nawa. 3 Te Saiplas bwanabwanana ḡeniyamaimo ke kitakita bi ke vawaitauli te ke nawa Sailiya. Ḡome te ke nawa Taiya tauninemo ke vamoito bi wagamo ḡonaḡona kei yovodi. 4 Ḡome tauwaikaiwatana ke banavidi bi laḡan 7 vaitedi ke miya. Tedi Aluwa ena mayavaimo Pol a giuvavasaḡe te mote ima nawa Yelusalemmo. 5 Bi ema nawa saugina i tavatava ba ke modina ke nawa. Bi tauwaikaiwatana matabudi mwanemwanedi bi natunatudi vaitedi, matabumai malagai ke ḡose bi ke nawa gelemo. Bi matabumai tuwapekamai kei tupagwaliḡedi bi ke laupali. 6 Bi kei ebonedi i kovi bi wagamo ke gelu bi ke nawa bi tedi a munaḡa malagaimo.

7 Bi Taiya tauninemo ke modina kamaina eete Tolemais dobunemo ke tava, ḡome tauwaisumaḡa ke yebonedi bi tedi vaitedi ke miyana laḡan ḡemota. 8 ✡Bokina mainana olaolalemo ke modina munaḡa te Seseliyamo ke tava. Bi ḡome ba Filip giu visuvisuna taulauguguyena ena vanuwemo ke miya, Filip ba wala tauwaisagu 7 a vinevinedina nopodimo ba tana ḡemota. 9 Tana natunatuna guguḡinidi 4 lava a sibedi te tedi ba Bada giuna visuvisuna giuwatana puyona a vai.

10 ✡Ḡome ke miya laḡan visa a kovi mulidimo taugiuwatana isana Agabas Diudiyaḡa i yovo. 11 Lisimaimo i nato bi Pol ena dagilolo i vai bi taunaḡa nimana bi kaḡena i panipanidi bi i giuna gado, “Aluwa Waiyawa i kamaḡati te Diu lavedi Yelusalemmo kaka niga dagilolo taniwagina, niga mainana kota sa pani bi Eteni lavedi nimedimo sa sako.”

12 Sauginemo lava matabumai niga giuna ke vaivaiye ba tama bi lava ḡesaudi Pol kei baḡa vavasaḡe te mote maso i nawa Yelusalemmo. 13 Bi Pol edi giu i waimunena gado, “Temi bai aubaina ko ḡabaḡaba bi koi wainuwaboyaegu? Tagu e vononoḡa te Yelusalemmo sa panigu ee sai pekigu Bada Yesu isana aubaina.”

14 Bi laḡannemo mote luvamai te maso kei ḡake ba kamaina te ke miya moimoisili bi ke giuna gado, “Kamaina te Bada ena ḡowana luvanemo mainana ya tubuḡa.”

15 Niga kauwidi mulidimo ema ḡonaḡona ke vononoḡa ba ke saḡa ke nawa Yelusalemmo. 16 Tauwaikaiwatana ḡesaudi Seseliyamo vaitedi ke nawa ḡemota, eete Manason ena vanuwemo a kavalagetimai te ḡome ke miya. Manason ba Saiplas olotona tana tauwaikaiwatana dolidolina.

Pol Diyemes i vakita

17 Laḡannemo tama Yelusalemmo ke tavatava ba tauwaisumaḡa ma nuwavisudi ai doli nawemai edi vanuwemo. 18 Bokinamai Pol bi tama ke nawa Diyemes kitana aubaina. Bi tauwaisumaḡa edi babada matabudi ḡome a miyamiya. 19 Pol i waiebonedi

✡ **21:8:** Giu 6:5, 8:5 ✡ **21:10:** Giu 11:28

bi bai matabuna ena noyamo Maimaituwa i voivoiyena Eteni lavedi lisidimo taunana i tainuwataudi.
20 Niga giudi a vaivaiyedi ba Maimaituwa a kasaḡesaḡe. Bi Pol a giuwena gado,
“Valetimai, niganana kwa kita Diu lavedi iyevina wapana tausan ai sumaḡa.
Bi tedi matabudi nuwedi tabutabunemo Mousis ena waiḡake sa kaikaiwatedi. 21 Bi a vaiye te
tam Diu lavedi Eteni nopodimo sa miyamiyana kunai lovelovedi te Mousis ena waiḡake
mote sima kaiwatedi te natunatudi lisidimo mote kwapidibwali sima voiye ee Diu edi
vaivai mote sima kaiwatedi. 22 Bi niganana tedi sa vaiye te tam kuna tavana. Ba tada
bai ta voiye? 23 Taunana aubaina bai ka giuwemna ba kwa voiye. Niga ḡome olooloto 4
giuwapa a voiyena Maimaituwa lisinemo. 24 ✡Mba oloolotodi kwa legaudi bi tedi vaitedi
ko kavisuvisu munaḡemi. Bi tam aubaidi kwai maii'a bi tedi dabedi sa ḡalidi. Niga
mainana kwa voiyena kaka lava sa sibe, te niga giudi matabudi lava sa giugiuwedina
lisimmo ba mote giukauwa. Bi tam taumḡa ba Mousis ena waiḡake luvanemo kwa
miyamiya. 25 ✡Bi Eteni lavedi mabai a waisumaḡana, tama edi pepa kaikana ke gilumidi
bi ke giukamaḡe tedi, kani koikoitau lisidimo a laulau sewesewedina mote sima kanidi bi
kota kwasina ee musala gadodi kikikidi mote sima kanidi bamoda mainana ba kwasina
ko gei waitosi kamaḡe, kaka ko kani. Bi mote komai mwanemwanena yabayababa.” *
26 Bokinamai Pol mba oloolotodi i legaudi bi a kuvesi munaḡedi. Ḡome tedi a nawa pali
vanuwina noponemo bi Pol pilisi i giuwedina gado, niganana giuwapa laḡanina i tubuḡa.
Bi laḡan 7 mulidimo tada ḡemoḡemotaḡa kavisuvisu puyona ta tavaitedi.

Diu ḡesaudi Pol a pani

27-29 ✡Laḡan wai 7-na nuwana kovi, Diu lavedi ḡesaudi Eisiya plovinsnaḡa tavetavedi.
Tedi Pol pali vanuwina noponemo a kita bi ḡome lava a kanuwa medimedidi te maso
Pol a kaididi. Tedi mainana a giuna banina dolinemo Pol bi Tolofimas a kitedi Yelusalem
tauninaḡa a nawanawa. Bi tedi ai noḡoti bena Pol Tolofimas i dolinawe pali vanuwinemo.
Bi kalinedi dididiginemo a giuna gado, “Islael lavemi, ko sagumai! Niga olotona dobu
matabuna i nawa bi lava i wailovelovedi te Diu edi waiḡake mote sima kaiwatedi. Bi
tana giumo pali vanuwina i kakagebogebo. Bi ḡesaunemo ba Gulik lavedi i saḡedi pali
vanuwina ganakukunemo bi gabu waiyawa i kaka milamila.”†
30 Kamaina bi malagai lavedi matabudi a kanuwa medimedidi bi a dabalala tava. Bi
ḡome Pol pali vanuwina ganakukuna noponemo a kaididi te a solu yovoḡe ganakuku
taulinemo bi geḡa te tauyava maḡemota mataeta a gududi. 31 Bi noitaunana maso ai
pekina ba giuna i velau makai te Loum edi tauwaiḡaviya, edi bada didigina i vaiye.
Yelusalem lavedi pali vanuwina ganakukuna noponemo waiḡasiḡasi aubaina te a ḡaḡala
gulata. 32 Ḡome maḡemota tauwaiḡaviya edi bada, waibabada ḡesaudi bi tauwaiḡaviya i
waidolidi te a yovo a nawa lava kumdi lisidimo. Laḡannemo lava babada nananakidi a
kitekitedi ba Pol kwapuna a kaisako.
33 Tauwaiḡaviya edi bada i saḡa Pol i kaididi bi tauwaiḡaviya i egelidi te seini labumo
maso a pani. Ḡome tana lava i waitalayedina gado, “Niga lavana aiyai bi bai i voiye?”
34 Ḡome lava ḡesaudi edi giu tabudi bi tabudi taunana aubaina tauwaiḡaviya edi bada
dididiga mote bamo giukauwa i banavi, aubaina te tauwaiḡaviya i giuwedi te ai dolinawe
edi ani miyamo. 35 Laḡannemo Pol kini pakanemo i tavatava ba lava edi medi i dididiga
gulata, kamaina te tauwaiḡaviya Pol dabayalodimo a avali otiḡe. 36 Banina lava kumna a
kaiwatedi bi kalinedi dididiginemo a binabinauna gado, “Koi peki! Koi peki!”

Pol lava kumna lisidimo i giu

37 Ḡome ḡotona te maso tauwaiḡaviya Pol a nawena vanuwemo ba Pol tauwaiḡaviya edi
bada dididiga i giuwena gado, “Kamaina ee geḡa te maso lisimmo bai e giuwe.”
Bi tauwaiḡaviya edi bada dididiga ena giu i waimunena gado, “Tam gode Gulik kalinedi
kuna sibe? 38 E noḡoti te tam bena Idip lavam, tana dolinemo waiḡaviya i waitubu bi
tauwaiḡaviya 4 tausan i waidoli nawedi kalakalalelemo.”
39 Bi Pol i giuna gado, “Geḡa, tagu ba Diu lavagu egu dobu ba dobu isa nawanawana
Tasis, Silisiya plovins noponemo. Bi yà waibaḡam te maso kunai aninegu te lava lisidimo
bai e giuwe.”

✡ **21:24:** Giu 18:18 ✡ **21:25:** Giu 15:29 * **21:25:** Tubuḡa waiḡemoti yabayababena maibena lava ḡesau mwanena vaitena mote komai mwanemwanena (Potiyovo 20:14; Waiḡake 5:18); lava ḡesau vaitena komai mwanemwanena mane e puyo ḡesaudi aubaidi (Livai 19:29; 1 Koli 6:15); kena nadewa vaitena, vanuwa lavana mai oloto natuna waivinina vaitena (Livai 18:6); oloto ena tau oloto vaitena ee waivini ena tau (Livai 18:22; Loum 1:26-27); bi lava ḡamoḡamo vaitena (Livai 18:23). ✡ **21:27-29:** Giu 20:4 † **21:27-29:** Diu ai noḡota gado, “Eteni ba lava milemiledi.” Diu edi ḡaiḡake luvanemo, Eteni mote sima saḡa etala gabuna ganakuku noponemo bi Diu taudiḡa. Bi aiyai niga waiḡekena i waidoukoto ba sai peki.

40 Kamaina bi tauwaiḡaviya edi bada dididiga Pol i wai anine, te kinimo i moito bi nimanemo lava i waikatitawedi te sa miyamoimoisili. Bi Pol Ḡibulu kalinedimo lava lisidimo i giu.

22

1 “Egu lava Diu bi valevaletigu, koi beyavaiya niganana yà koikoigalamegu.”
2 Laḡannemo a vaiye te Pol Ḡibulu kalinedimo i giugiu ba tedi binau a kaisako bi a miya moimoisili ota.
3 ✡Kamaina bi Pol i giuna gado, “Tagu ba Diu lavagu bi Tasis malagainemo e tubuḡa, Silisiya plovins noponemo. Bi niga Yelusalemmo dobunemo e didiga, Gamaliel ena waibada laḡannemo, ba tamatamada edi waiḡake bi edi vaivai i wailovelove kauwegu. Te tagu Maimaituwa e kaiwata kauwe mai temi matabumi niganana. 4 ✡Tagu Yesu ena wailovelove taukaiwatana e laukivi gebogeboyedi bi e waipekidi. Olooloto bi waiwaivini ḡesaudi e panidi bi biliwelokomo e sivusivu nawedi. 5 Bi Pilisi saḡasaḡa guletina bi babada ḡesaudi sa giu te niga ba giukauwa. Tedi pepa a kuli bi a vitegu, te edi lava Damaskasmo aubaidi. Tagu e nawanawa ḡome te maso a sagugu bi tauwaisumaḡa ḡome maso ke kaidididi bi ke saḡedi Yelusalemmo te maso a kovoḡidi.
6 “Bi suwala modo mainana Damaskas diyanemo ke tavatava ba yanayana malamo waimatakanikanina i waimaḡemoti te i laiyana yovoḡegu. 7 Bi e kuluva doḡamo e talatalaḡa ba kalina malaḡa i yovo e vaiye i giuna gado, ‘Sol! Sol! Bai aubaina kwa laulaukivi gebogeboyegu?’ 8 Bi ei talayena gado, ‘Tam aiyai, Bada?’
“Bi kalina niga mainana i giu, ‘Tagu taunana Nasalet Yesuna kwa laulaukivi gebogeboyegu.’ 9 Bi tausagugu yana a kita bi lava lisigumo i giugiuna kalinana mote a vaiye bi mote a sibe.
10 “Bi ei talana gado, ‘Bada bai yà voiye?’ Bi i giuna gado, ‘Kwa moito bi kwa nawa Damaskas malagainemo bi lava aiyai egu ḡowana bai ya giuwemna ba taunana kwa voiye.’ 11 Kamaina bi tausagugu nimagumo a kabi bi ai doli nawegu Damaskas. Banina yana waimatakanikanina matagu i kani te i waidudubala bi ei kaimatabwasoku.
12 “Ḡome oloto isana Ananaiyas i tava lisigumo tana Mousis ena waiḡake i kaikaiwata bi Maimaituwa taulaudune kauwena bi Diu lavedi matabudi ḡome miyemiyedi a vivivile kauwe. 13 Bi tana diyagumo i moito bi i giuna gado, ‘Valetigu Sol, niganana kwai kita munaḡa!’ Bi i waimaḡemoti te Ananaiyas e kita.
14 “Ḡome i giuna gado, ‘Tamatamada edi Maimaituwa i vinem te ena ḡowana kwa sibe bi lava didimanina kwa kita bi giu mudunemo ya giugiuwedina kwa vaiye ḡonedi. 15 Banina tam kaka tana aubaina kwa noya, lava matabudi lisidimo. Bi bai kuna kitekitedina bi kuna vaivaiyedina ba lava matabudi kwa giuwedi. 16 Bi niganana mote kumai goela, kwa miya moito bi kwa bulu bi Yesu isanemo kwai baḡa te em gebogebo ya koḡa kamaḡedi.’
17 “Laḡannemo e munaḡa tava Yelusalemmo bi pali vanuwinemo e laulaupali noponemo ba mataotigumo lauboni e kita. 18 Ḡome Bada e kita bi i giuweguna gado, ‘Kwai papalana bi Yelusalem kwa ḡose banina ḡome giugu kwa giuwena mote kaka simai beyavaiyem.’
19 “Bi e giu waimunena gado, ‘Bada, tedi a sibe te tagu wala tauwaisumaḡem bolu vanuwidi nopodiḡa e kwapudi bi biliwelokomo e sivusivu nawedi. 20 ✡Bi em tauwaimatamata Stivin laḡannemo a waipeki mba tagu ḡome e moimoito bi kauwina i tubutubuḡana ba tagu ei anine. Bi mabai Stivin ai waipekina edi gala tagu e labelabedi.’
21 “Bi ḡome Bada i giuweguna gado, ‘Kwa nawa! Tagu yà giugiu kamaḡemna manekemo Eteni lavedi lisidimo.’ ”

Pol i giu te tana Loum lavana

22 Lava kumna a waibeyavaiye bi Pol mai giuna i vatovato ba tedi kalinedi didiginemo a binauna gado, “Ko nawe tabunemo bi koi peki kamaḡe mote luvana dobumo ima miya!”
23 Ḡome tedi ma binabinaudi edi gala dabanemo a pwalaḡedi bi ḡobusa sawasawamo a yalaidi. 24 Taunana aubaina tauwaiḡaviya edi bada dididiga i giu vavasaḡedi te Pol maso a saḡe vanuwa ganakukuna noponemo. Bi i giuwedi te maso a kwapu bi ai talaye te maso a sibe te bai aubaina lava tana a lasalasawaineḡa. 25 Ḡome tedi Pol nimana a panipani kai modonemo bi kwapuna aubaina ba Pol tauwaiḡaviya edi bada i giuwena gado, “Temi emi waiḡake ya kenakena te Loum lavana mote ena gebo ko banavi bi ko kwapu yababe, ee?”
26 Laḡannemo tauwaiḡaviya edi bada niga giuna i vaivaiye ba i nawa tauwaiḡaviya edi bada didigina lisinemo bi i giuna gado, “Tam bai kwa voiye? Niga Loum lavana.”

✡ **22:3:** Giu 5:34-39 ✡ **22:4:** Giu 8:3, 26:9-11 ✡ **22:20:** Giu 7:58

27 Ḡome ḡaviya badana i nawa bi Pol i waitalayena gado, “Tam giukauwa te Loum lavam, ee?”
Ḡome Pol i giuna gado, “Emaso bena kuna giu kauwa.”
28 Bi tauwaiḡaviya edi bada dididiga i giuna gado, “Tagu mane dididiga e sako te eila Loum.”
Pol i giuna gado, “Bi tagu bena Loum gomenigu.”
29 Bi tedi mabai maso ai talayena ba mba taunana te a gose kamaḡe. Bi tauwaiḡaviya edi bada dididiga i naila gulata te Loum lavana a lausein.

Pol waibabada matedimo i moito

30 Bokina mainana tauwaiḡaviya edi bada dididiga i ḡoeḡoena maso i sibe kauwe, te Diu lavedi bai aubaina Pol ai wavu. Taunana aubaina Pol a laulauseinina i kaikamaḡe bi pilisi edi babada bi Diu lavedi edi babada i egelidi te ai ḡemotidi bolu aubaina. Kamaina bi Pol a lau egeli te i nato matedimo i moito.

23

1 Pol Diu babadidi i kitadididi bi i giuwedina gado, “Egu lava laḡan matabuna Maimaituwa matanemo e miyana ba egu noḡota sabusabuna didimanina te niganana.”
2 Mainana i giugiu ba pilisi saḡasaḡa guletina Ananaiyas, Pol diyanemo mabai a moimoitona i giuwedi te Pol muduna sa talaḡa. 3 ✡Ḡome Pol, pilisi saḡasaḡa guletina i giuwena gado, “Maimaituwa kaka ya kwapum, tam lava kaikaiyovum! Tam niganana kwa etaetalegu waiḡake luvanemo bi tam kota waiḡake kuna wai doukoto. Lava kuna giuwedi te a kwapukwapugu.”
4 Bi mabai ḡome a moimoitona Pol a giuwena gado, “Tam Maimaituwa ena pilisi saḡasaḡa guletina kwa ḡasiḡasiye ee?”
5 Pol i giuwedina gado, “Egu valevaletigu, tagu mote e sibe te tana gode pilisi saḡasaḡa guletina. Bi tagu e sibena ba gilugilumina wadubonemo i giuna gado, ‘Mote em lava edi bada kuma giu waigebogebo.”
6 ✡Bi Pol i kitedi te waibabada ḡesaudi ba Sadisi bi ḡesaudi ba Palisi lavedi, taunana aubaina bolu babadidi nopodimo bi kalinana dididiginemo i giuna gado, “Egu lava, tagu ba Palisi bi kota tamagu ba tana Palisi. Bi yà waisumaḡa te lava pekipekidi ba sa kena moito munaḡa bi niga waisumeḡina aubaina temi ko etaetalegu.” 7 Niga mainana i giugiu ba Palisi bi Sadisi waikagiu ai tubuḡa. Bi edi boluna a suwa te dam labu a tubuḡa.
8 ✡Banina Sadisi sa giugiu te lava mote pekimo ima kenamoito munaḡa bi bamo mote aneya ee alualuwa. Bi Palisi lavedi sa giugiu te niga mwalidi ba giukauwa.
9 Ḡome binau i didiga gulata te waiḡake tauwailovelovena Palisi damna noponemo tedi Pol mulinemo a nawa bi a giuna gado, “Tama niga lavana lisinemo mote bai gebogebona ka banavi. Augunai alualuwa ee aneya lisinemo i giu.” 10 Bi waikagiu i dididiga gulata aubaina tauwaiḡaviya edi bada dididiga nuwana i lovo bamoda Pol sima lisi waiyamoni. Taunana aubaina ena tauwaiḡaviya i egelidi te a yovo bi Pol a solu nawe edi animiyamo.
11 Mba dudubalinemo Bada ena aneya Pol diyanemo i moito bi i giuwena gado, “Mote kuma naila! Bainewa Yelusalemmo kuna giugiuna kota mainana Loum noponemo aubaigu kwa giu.”

Diu lavedi Pol kana pota a yesi te sai peki

12 Laḡan i sako olaolalemo Diu lavedi ḡesaudi Pol kana pota a yesi bi a giuwapa munaḡedi, te mote bai sima kani e sima tego, eete Pol sai peki. 13 Niga giuwapana noponemo olooloto wapedi 40 ai ḡemotidi bi ai ogatala. 14 Bi a nawa pilisi babadidi bi waibabada nananakidi lisidimo bi a giuna gado, “Tama ke giuwapa te mote kama kani e kama tego eete Pol kaipeki.” 15 Taunana aubaina niganana temi waibabada vaitemi, tauwaiḡaviya edi bada dididigina koi baḡa te Pol ya yovoḡe lisimimo. Ko kaiyovuḡe te bena a waiwavuna banina ko sibe kauwe. Bi ke vononoḡa te sauginemo ya yovoyovo ba etamo kaipeki.
16 Bi Pol ḡavuna i vaiye te Diu lavedi ḡesaudi Pol kana pota a yesiyesi, kamaina bi i nawa te baimo i miyamiyanemo bi bai a giugiuwena i tainuwatau.
17 Ḡome Pol tauwaiḡaviya edi bada ḡemota i yoge bi i giuwena gado, “Niga ewalina kwa doli nawe tauwaiḡaviya edi bada dididiga lisinemo bi tana bai ya giuwe.”
18 Kamaina bi mba ewalina i wai doli nawe tauwaiḡaviya edi bada dididiga lisinemo bi i giuna gado, “Pol biliwelokomo taumiya, i yogegu e nawa bi i wai baḡagu te niga ewalina e saḡe lisimmo banina tana kaka lisimmo bai ya giuwe.”

✡ **23:3:** Met 23:27,28 ✡ **23:6:** Giu 26:5 ✡ **23:8:** Met 22:23; Mak 12:18

19 Tauwaiḡaviya edi bada dididigina ewali nimanemo i kabi bi a nawa tabudimo bi i
waitalena gado, “Bai mwalina kuna ḡoena kwa giuwegu?”
20 Bi ewali i giuna gado, “Diu lavedi ai anina te bokina ba sai baḡam te Pol kwa nawe
Diu a babadidi edi bolumo bi sa kaiyovu te bena waibabada Pol ena pilipili banina sa sibe
kauwe. 21 Bi kalinedi mote kuma vaiye banina olooloto wapedi 40 male sa kandavona bi
sa labelabe. Tedi kaikana a giuwapa te mote sima kani ee sima tego eete Pol sai peki. Tedi
noitaunana a vononoḡa te mai sa voiye bi tam sa labelabe te edi ogatala kwai anine ee
geḡa.”
22 Ḡaviya edi bada dididiga i giuna gado, “Mote aiyai kuma giuwe te lisigumo kunai
benabenama.” Ḡome te ewali i giu kamaḡe i nawa.

Pol a giukamaḡe Gabemani Filiks lisinemo

23 Bi tauwaiḡaviya edi bada dididigina bi tauwaiḡaviya babada labu i yogedi bi
i giuwedina gado, “Tauwaiḡaviya 200 ko tanodi bi ko nawa Seseliya. Bi kota osi
tauvelauyedi wapedi 70 bi pawasimo tauwaiḡaviya wapedi 200, ko vononoḡa bi mateya
9:00 dudubalemo ko modina Seseliya. 24 Bi kota osi ḡesaudi ko tanodi Pol aubaina ya gelu
bi ya nawa kauwa gabemani edi bada Filiks lisidimo.”
25 Kamaina bi ḡaviya badana dididiga pepa i kulina gado.
26 “Tagu Kolodiyas Lisiyas, tam bada saḡasaḡa guletim, gabemani badana Filiks: yà
waiyebone kauwem!
27 Niga olotona Pol ba Diu lavedi a kaididi bi ḡotona maso ai peki bi lava ḡesau i
giuwegu te tana ba Loum olotona. Taunana aubaina egu tauwaiḡaviya vaitedi ke nawa
te kanakuvu keyeda. 28 Bi e ḡoeḡoe maso e sibe te bai aubaina ai waiwavu, taunana
aubaina Pol e saḡe Diu waibabada matedimo. 29 Bi e banavi te edi kauwa bi edi waiḡake
aubaina te ai waiwavu bi mote Loum edi waiḡake i waidoukoto te maso biliwelokomo
a sako e ai peki.” 30 Bi giu e vaiye te Diu lavedi ḡesaudi Pol kana pota a yesiyesi te maso
ai peki ba waiḡapa e giukamaḡe lisimmo bi tauwaiwavuna e giuwedi te sa giuwem te
bai aubaina Pol ai wavu.
31 Kamaina bi ḡaviya edi bada dididigina bai tauwaiḡaviya i giugiuwedina mainana a
voiye. Mba dudubalinemo Pol ai doli bi a nawa, Entipatlis tauninemo a tava. 32 Laḡan i
sako ba kepatemo bi pawasimo tauwaiḡaviya a munaḡa edi animiya Yelusalemmo. Bi osi
tauvelauyedi taudiḡa Pol vaitena a nawa. 33 Bi tedi Seseliyamo a tavatava ba gabemani
Filiks, pepa a vite bi Pol tana lisinemo a gose. 34 Ḡome gabemani Filiks leta i iyevi kovi bi
Pol i waitalaye te tana dobu isana lavana. Bi Pol i giuna gado, “Tagu ba Silisiya plovinsina
lavagu.”
35 Kamaina bi i giuna gado, “Tam tauwaiwavum sa tava bi em pilipili yà laidididimani.”
Kamaina bi tauwaiḡaviya i giuwedi, te Pol sai doli nawe ḡalibona Alodi ena vanuwemo sa
sako bi sa labe kauwe.

24

Pol a giukamaḡe Gabemani Filiks lisinemo

1 Laḡan 5 a kovi mulidimo pilisi saḡasaḡa guletina Ananaiyas, Diu babadidi bi waiḡake
taulaididimana isana Titulas vaitena, Yelusalemḡa a yovona Seseliyamo. Ḡome edi
waiwavu Pol lisinemo gabemani edi bada Filiks matanemo a kamaḡatidi. 2 Sauginemo
Pol a giuwe te i saḡa gabemani edi bada lisinemo. Ḡome Titulas ena kita waigebo Pol
lisinemo Filiks i giuwena gado, “Filiks tam dididigim, visuvisum bi em noḡota didimanina,
ka wainuwavisu gulata te em waibada dibunemo ke miya te niga palatina. Bi kauwa
wapawapa visuvisudi ema dobumo a tubuḡa.* 3 Bi dobu matabuna tama laḡan matabuna
niga kauwidi aubaidi tam gabemani Filiks lisimmo kawainuwavisu. 4 Tagu mote yà
ḡoeḡoe te yà taipilipilim, taunana aubaina yà waibaḡam te kivim maso i visu bi ema giu
watiena kuna beyavaiye.
5 “Tama niga lavana ke banavi te tana ba gebogebo tauwaitubuna, tana dobu matabuna
nopodimo Diu lavedi ya kanuwa medimedi bi waiḡasiḡasi sa waitubudi. Bi tana kota

* **24:2:** Mba fuyanemo Filiks i badana mote i waibada kauwa. Titula i gwayagwaya te Filiks maso i giu te Pol gebo i voiye. Filiks lava pilipili i vitedi bi Pol waitalapilina kwalabu labu mulidimo, Loum guyauna Nalo Filiks gabuna i vai. Bi ḡome waiḡasiḡasi dididiga i tubuḡa, Diu Loum lavedi ai ḡaviyedi bi Loum edi tauwaiḡaviya a miya moito te Yelusalem a kagebogebo.

Nasalet damna edi bada.† 6 Bi Pali vanuwina i kaka milemiledi taunana aubaina ke pani.‡
8 Bi kwai talaye kaka kwa banavi te bai ka waiwavuna ba giukauwa."
9 Bi Diu lavedi edi tau Titulas a sagu bi a giuna gado, "Niga giudi matabudi ba giukauwa."
10 Kamaina bi gabemani edi bada dididiga nimana i waiyoyo Pol lisinemo te ya giu. Bi Pol i koigalamena gado, "Tagu e sibe te tam kwalabu te kwalabu tam niga dobuna lavedi edi taulaididimana, taunana aubaina tagu nuwagu visuvisunemo matamo yà koigalamegu. 11 Bi lava kwai talayedi kaka sa giu kauwem te e saḡa e nawa Yelusalemmo laudune aubaina ba niganana laḡan 12 a kovi. 12 Bi tauwaiwavugu mote a kitagu te aiyai vaitena kei kagiu, ee aiyai lavana nopona e kamedimedi pali vanuwinemo ee malagai noponemo. 13 Bi mote ḡemoḡemotina te niganana edi waiwavu lisigumo sa kamaḡati te mba giukauwa. 14 Bi yà giuwemi te niga ba giukauwa te tamatamada edi Maimaituwa tagu yà laulauduneye bi tagu Yesu eta yà kaikaiwatana ba tedi sa wai isana laudune kaikaiyovuna. Tagu Mousis ena waiḡake bai i waianinena bi taugiuwatana a gilugilumina taudidi yà kaikaiwatedi. 15 Bi tagu Maimaituwa yà waisumaḡe mainana tedi bi yà noḡotadidi te lava didimanidi bi gebogebodi pekimo sa kenamoito munaḡa. 16 Taunana aubaina sauga matabuna yà wailaulubu gulata te egu noḡota bi egu kauwa Maimaituwa bi lava lisidimo maso didimanidi.
17 ✡"Yelusalem e gosena ba kwalabu visa a kovi.§ Bi maḡo ota e tava munaḡa egu lava wai nuwatoitoidi aubaidi puyo e natomedi bi sewasewa Maimaituwa yà vite. 18 Tagu pali vanuwina noponemo laukuvasa sewasewana e voivoiye bi tauwaiwavugu a banavigu. Tagu mote lava e kaka nuwa medimedidi ee waiḡasiḡasi e waitubudi. 19 Bi ḡome Diu lavedi ḡesaudi Eisiya plovinsina noponemo miyemiyedi a kitagu. Tedi taunana maso niganana a tava bi a giu te bai gebona a kita e voivoiye. 20 Ee mabai ḡome maso niganana a giuwem te gebo bai a banavi, sauginemo Diu waibabada edi bolumo e moito bi a etaetalegu.
21 ✡Bi augunai mwali ḡemota Diu lavedi matedimo e moito bi e laulaugayapouna gado, 'Lava pekipekidi kaka sa kenamoito munaḡa bi niga taunana aubaina temi niganana ko etaetalegu."
22 Bi Filiks yawasana etana i sibe kauwe aubaina tana etala laḡanna i tauliye bi i giuna gado, "Koi laba ḡaviya edi bada dididiga Lisiyas ya tava kaka tagu etalemi yài tubu munaḡe." 23 Ḡome Filiks tauwaiḡaviya edi bada i giuwe te Pol biliwelokomo ya sako nawe bi i giuwena gado, "Kwa voiye te yai nuwavisu. Bamoda ena lava sa vakitakita ee saguna aubaina sa tavana ba mote kumai ḡakedi."

Filiks bi Dulusila matedimo Pol i moito

24 Laḡan visa a kovi Filiks bi mwanena Dulusila, tana ba Diu waivinina a tava waiḡemota vanuwinemo. Bi Pol ena giu i giu kamaḡe te i tava. Bi Pol Yesu Keliso waisumaḡena Filiks lisinemo i giu waiipoipo. Bi a wai beyavaiye. 25 Bi Pol i giu nawa te yawasana didimanina, eda ḡowana balebaledi gosedi bi laḡan damona waitalapilina, i giugiu waiipoipo ba Filiks i naila bi giuna gado, "Niganana aubaina ba kamaina, bi kwa nawa! Bi laḡan ḡesaunemo yà vononoḡana, kaka em giu yà giukamaḡe te kwa tava munaḡa." 26 Bi Filiks sauga matabuna ena giu i giugiukamaḡe te i tava vaitena a waigiugiu. Banina Pol biliwelokomo i miyamiya taunana aubaina Filiks i ḡoeḡoe, te Pol maso kandavonemo mane i vite bi kandavonemo i kaikamaḡe.
27 Bi lagannemo kwalabu labu a kovi ba Posias Festas i moito saḡa te gabemani edi bada bi Filiks ena gabu i vai. Bi Filiks Diu lavedi edi ḡowana i voiye te Pol biliwelokomo i ḡose kamaḡe.**

25

Pol i ḡoeḡoe te ḡalibona Sisa matanemo ya moito

---

† **24:5:** Nasalet ba lava damna mabai Yesu a kaikaiwatana ya giugiuwatedi baina tana ba Nasalet taun lavana. Laḡannemo niga manana i wai isedina Nasalet damna, Titulas ba tauwaisumaḡa i laulauyovoḡedi. Diu Yelusalemmo bi Diudiya plovins matabunemo, Galili plovins lavedi kita waiyovoyovodi Nasalet taunana bamo (Diyon 1:46 ko kita).
Tana niga mai ya giugiuna ba bena Pol ya laulaudunena ba Loum edi waiḡake mote ima waianine. ‡ **24:6:** Lova 7 ba gilugilumina wadubodimo visa ota bi Gulik gilugilumina nopodimo niga lovana 7 mote ima kenakena. ✡ **24:17:** Giu 21:17-28 § **24:17:** Kwalabu 5 a kovi mulidimo Pol i tava munaḡa Yelusalem i vakita, laḡan i mote lofa ena nawamo lavedi lisidimo bi wasa visuvisuna i laulau guguyena i tainuwataudi (Giugiukamaḡedi 18:22). ✡ **24:21:** Giu 23:6 ** **24:27:** Loum edi waiḡake i giu te lava mote sima etale bi biliwelokomo i miya kwalabu labu a kovina ba sa kaikamaḡe. Mba laḡannemo Filiks maso Pol i kaikamaḡe bi geḡa te Diu lavedi a medi gulata lisinemo banina kauwa wapewapedi i voivoiyedina aubaina. Taunana aubaina i ḡoeḡoe te bai maso i voiye bi Diu lavedi i wainuwavisudi.

1 Gabemani edi bada Festas Seseliyamo i tava bi laḡan faiona mulidimo i saḡa i nawa
Yelusalemmo. 2 Bi ḡome pilisi edi babada bi Diu babadidi a nato Festas lisinemo bi edi
waiwavu Pol lisinemo a saḡedi. 3 Kamaina bi Festas ai baḡa te maso edi ḡowana i voiye, te
maso Pol i giukamaḡe i saḡa i nawa Yelusalemmo. Banina tedi kaikana kana pota a yesi te
kandavonemo etamo sai peki. 4 Bi Festas i giuna gado, “Geḡa Pol Seseliyamo biliwelokomo
ya miyamiya bi mavisemo ba yà yovo yà nawa. 5 Bi emi babada ḡesaudi maso vaitedi ke
nawa nove ḡome kaka edi waiwavu maso a saḡedi mba olotona lisinemo, bamoda tana
bai i voiye waigebo.”
6 Ḡome Festas i miyana male laḡan 8 ee 10 mainana bi mulinemo i yovo i nawa Seseliya.
Bi laḡan i sako ba etala i waitubu bi ena tauwaiḡaviya i giuwedi te Pol sa natome lisinemo.
7 Bi sauginemo Pol i tavana ba Diu lavedi mabai Yelusalemḡa a yovoyovona tana a moito
kwaivivili bi a waiwavu gulatena. Bamo mote giukauwa.
8 Bi Pol i koigalame gado, “Tagu mote bai gebogebona e voiye. Ḡalibona Sisa lisinemo
ee Diu edi waiḡake ei doukoto ee pali vanuwina e ka milamila.”
9 Festas i ḡoe te Diu edi ḡowana ya voiye. Taunana aubaina Pol i waitalayena gado, “Tam
Yelusalem nawana kwa ḡoeḡoe ee geḡa, te ḡome maso niga kauwidi aubaidi yà etalem?”
10 Bi Pol giu i waimunena gado, “Niga vanuwinemo niganana ya moimoitona taunana
ḡalibona Sisa ena anietala gabuna. Niga taunana gabunemo kwa etalegu. Tam kuna sibe
te tagu mote bai gebogebona e voiye Diu lavedi lisidimo. 11 Bamoda bai gebona e voiyena
ba kamaina te yà peki, tagu mote peki e daboka. Bi bamoda niga lavedi bai sa waiwavuna
mote giukauwa, ba aiyai mote ḡemoḡemotina te noi lavedi nimedimo ya sakogu te sai
pekigu. Bi tagu yà ḡoeḡoena ḡalibona Sisa ya etalegu.”*
12 Ḡome Festas ena lava nuwanuwauyeuyedi vaitedi ai giugiu te bai ya voiye, kaka bi
Festas Pol i giuwena gado, “Tam kuna ḡoena ḡalibona Sisa ya etalemna, ba kamaina te
kwa nawa Loummo ḡalibonana Sisa lisinemo.”

Festas Ḡalibona Agilipa vaitena ai giugiu

13 Laḡan visa a kovi mulidimo ḡalibona Agilipa† bi nuvuna Benis a tava Seseliyamo,
gabemani valivaliuna Festas waiyebona aubaina. 14 Bi ḡome a taumiya laḡan visa a kovi bi
Festas, Pol ena kauwa ḡalibona Agalipa i giuwe gado, “Laḡannemo Filiks i laulaupotiyovo
ba oloto ḡemota biliwelokomo i ḡose kamaḡe. 15 Bi sauginemo e nawanawa Yelusalem ba
pilisi edi babada bi Diu babadidi tedi ai wavu bi ai baḡagu te maso ei anina bi maso ai
peki.
16 “Bi e giuwedina gado, ‘Tama Loum ema vaivaimo mote lava kama kovoḡi yababe.
Te dolina tana tauwaiwavuna vaitedi Taulaetala matanemo sa moito te sa waiwavuna
aubaina ya koigalagalame. 17 Bi sauginemo Diu babadidi vaitedi ke tava niga ḡome ba
tagu mote yài laba. Bi laḡan i sako olaolalemo etala gabunemo e miya bi tauwaiḡaviya
e giuwedi te Pol sa saḡe matagumo. 18 Ḡome tauwaiwavuna a moito bi edi waiwavu
lisinemo a giuwedi, tagu e wainoḡotana bena olotona bai gebogebo otina i voiye bi sai
wavu. 19 Bi geḡa te tedi ba a waikagiu Diu edi laudune aubaina bi lava isana Yesu i peki
bi Pol ya giugiu te i kenamoito munaḡa dabanemo. 20 Bi tagu a kanuwa laḡalaḡagu te
niga kauwidi bainewa yà kadidimanidi. Taunana aubaina Pol e giuwe te maso i nawa
Yelusalemmo bi ḡome maso i etala. 21 Bi Pol i daboka bi i waibaḡa te Seseliyamo ya
miya bi ḡalibona Sisa ya etale. Taunana aubaina e giu te niga ḡome a kaididi eete tagu
yà giukamaḡe Sisa lisinemo.”
22 Ḡome ḡalibona Agilipa, Festas i giuwena gado, “Tagu yà ḡoeḡoena niga lavana ena giu
yài beyavaiye.”
Bi Festas i giuna gado, “Tam bokina kaka kwai beyavaiye.”

Ḡalibona Agilipa Pol ena giu i waibeyavaiye
(Giugiukamaḡedi 9:3-8, 22:6-11)

23 Laḡan i sako ḡalibona Agilipa bi Benis edi gala waimatakanikani a kotedi bi
tauwaiḡaviya edi babada nananakidi bi malagai babadidi vaitedi matabudi a poleni. Bi
a saḡa anietala vanuwina noponemo. Bi Festas tauwaiḡaviya i giuwedi te Pol ai doli
saḡe. 24 Bi Festas i giuna gado, “Ḡalibona Agilipa bi babada matabumi niganana vaitemai,
niga olotona ko kita matademo ya moimoitona! Diu lavedi matabudi Yelusalemmo bi
Seseliyamo ai baḡagu te niga lavana sai peki mote ima miya. 25 Bi tagu e banavi te tana
mote bai gebogebona i voiye te maso ya peki. Bi Pol i giu te tana ya ḡoeḡoena ḡalibona

* **25:11:** Loum lavedi matabudi ḡalibona Sisa ai baḡa te tana taunaḡa maso lava i etaetaledi te bai a voiye waigebo ee
geḡa. Bi bamoda Loum lavana ḡemota bi mai i waibaḡana ba mote aiyai imai ḡake. † **25:13:** Niga Agilipana ba Alodi
dolidolina natuna tautasina bi nosina ba Diu waivina. Tana Diudiya plovensi noponemo tauna ḡemota i waibadaye bi
tana ena waibada i kenakena te pilisi saḡasaḡa guletina yà vine.

Sisa ya etale. Taunana aubaina te yà ḡoeḡoe te yà giukamaḡe Loum. 26 Bi tagu mote e sibe
kauwe te bai giuna maso e kuli ḡalibona Sisa lisinemo. Taunana aubaina Pol e saḡe temi
matabumi lisimimo bi kota tam ḡalibona Agilipa lisimmo. Bi ta gei waitalavitavitale te bai
tagu yà sibe kaka muliḡa leta yà kuli. 27 Tagu e sibe te panipani lavana mote bai gebona
i voiye bi yà giukamaḡe yababe ḡalibona Sisa lisinemo ba mote i visu."

26

Pol taunaḡa aubaina i giu

1 Kamaina bi Agilipa Pol i giuwena gado, "Niganana ba kei aninem te taumḡa aubaim
kwa giu."

Kamaina bi Pol nimana i lageti te lava i waikatitawedi bi taunaḡa i koi galamena
gado, 2 "Ḡalibona Agilipa, tagu nuwagu i visu te niganana matammo yà moimoito, Diu
a waiwavugu aubaina niganana yà koikoigalamegu. 3 Banina tam Diu edi vaivai bi edi
waiḡinana kuna sibe kauwe. Taunana aubaina yà waibaḡam te kwai beyavaiyegu.

4 "Wala egu dobumo ma ḡaubogu egu yawasana bainewa e miyamiyana Diu lavedi
matabudi a sibe bi kota muliḡa Yelusalemmo e miyana. 5 ✡Tedi a sibe mba sauginemo
Yelusalemmo e miyamiyana ba tagu Palisi edi vaivai e kaikaiwata. Bi Palisi edi waiḡake
ba i bagibagi kauwa. Bi bamoda Diu lavedi sima ḡoe te sa giu. 6 Bi niganana egu sumaḡa
bai Maimaituwa i giugiuwapana tamatamada lisidimo aubaina ko etaetalegu. 7 Bi niga
giuwapana eda dam 12 a noḡonoḡoti te maso i tubuḡa te a kita. Taunana aubaina ma
vivilidi dudubala bi suwala Maimaituwa aubaina a waitaupaula. Ḡalibona, tagu niga
giuwapana yà waisumaḡe, taunana aubaina Diu lavedi sa waiwavugu. 8 Bai aubaina temi
ko wainoḡota, te Maimaituwa mote ḡemoḡemotina te lava pekipekidi ima kakenamoito
munaḡedi?

9 ✡"Tagu wala mainana e wainoḡota te bai matabuna e voiye te Nasalet Yesuna isana
e waiḡaviye. 10 Bi mba kauwina Yelusalemmo e voiye. Tagu pilipilisi edi babada edi
ḡailisimo tauwaisumaḡa wapewapedi e panidi bi biliwelokomo e sivusivu nawedi. Bi
sauginemo waipekidi aubaina ba tagu taunana e waianina. 11 Tagu laḡan wapawapa bolu
vanuwidi nopodiḡa e nawa bi tauwaisumaḡa e kovoḡidi bi e egelidi te tedi Yesu isana a
kaka gebogebo. Tagu nuwagu i medi kauwa lisidimo, taunana aubaina te e nawa dobu
ḡesaudiḡa te maso e banavidi bi e kovoḡidi.

12 "Laḡan ḡemota pilisi edi babada, ḡailisi a vitegu, te e nawanawa Damaskas.
13 Ḡalibona, tagu suwalamodo mainana etamo bi yanayana malaḡa waimatakanikanina
i yovo. Bi yana e kita i waimatakanikani gulata mote mai suwala. Ḡome tagu bi olooloto
vaitedi ke nawanawana i laiyana kwavivilemai. 14 Bi matabumai ke kuluva doḡamo bi
kalina e vaiye, Ḡibulu kalinedimo, i giu yovona lisigumo gado, 'Sol, Sol! Bai aubaina kwai
ḡaviyegu mba tam kwa kaka gebogebo munaḡem?'

15 "Bi ei talana gado, 'Tam aiyai, Bada?' Bi BADA i giuna gado, 'Tagu taunana
Yesu kwa laulau kivigebogeboyegu. 16 Bi niganana kwa miya moito! Tagu lisimmo e
laumaḡatana banina tam e vinem te egu taupaula bi matammo kuna kitakitaguna lava
kwa tainuwataudi bi kota kauwa ḡesaudi muliḡa lisimmo yà kamaḡatidi. 17 Tagu yà
giugiukamaḡem Diu bi Eteni lavedi lisidimo bi yà labe kauwem. 18 Kwa nawa bi matedi
kwa kayanedi te wai dudubalinemo sa nuwavitala bi sa natona yanayanamo. Bi Seitan
ena ḡailisimo sa potiyovo bi sa nato Maimaituwa lisinemo, kaka edi gebogebo yà noḡoti
kamaḡedi. Bi sai sumaḡegu bi yai aninedi te egu dam waiwaiyawidi sa tubuḡa.'

19 "Ḡalibona Agilipa, wailove malaḡa i yovoyovona kamaina te e voteyeteye. 20 ✡Bi
Damaskasmo lauguguya lava lisidimo ei tubu, tena Diu lavedi lisidimo Yelusalemmo bi
Diudiya plovinsina nopona matabuna bi kota Eteni lavedi lisidimo te maso a laukuvasa bi
a nuwavitala Maimaituwa lisinemo bi kauwa visuvisudi a voiyedi te a kamaḡati munaḡedi
te giukauwa te a laukuvasa. 21 Banina niga kauwidi dabedimo, Diu lavedi pali vanuwidi
nopodimo a kaididigu bi a ḡoeḡoena maso ai pekigu. 22 Bi Maimaituwa i sagugu eete
niganana, niga ḡome e moito bi lava nanakidi bi keikeilikidi lisidimo yà laulauguguya. Bi
taugiuwatana bi Mousis bai a giugiuwata te maso i tubuḡa, taunana yà giugiuwe. 23 ✡Bi
Keliso sa voiye te yai nuwatoitoi bi pekimo ya gei kenamoito munaḡa bi yana ya natome
ena lava Diu bi Eteni lavedi lisidimo."

24 Bi sauginemo Pol i koikoigalame ba Festas Pol i lasagudana gado, "Pol tam kuna
bu'uwa ee! Em anapu dididigina i ka bu'uwim."

25 Bi Pol i giuwena gado, "O Festas saḡasaḡa guletim! Tagu mote yà bu'uwa. Bi bai yà
giugiuwena ba giukauwa bi waibanina. 26 Ḡalibona Agilipa niga kauwidi yà giugiuwedina

✡ **26:5:** Giu 23:6 ✡ **26:9:** Giu 8:3, 22:4,5 ✡ **26:20:** Giu 9:20,28,29 ✡ **26:23:** Ais 42:6, 49:6

ba mote kadavonemo a tubuḡa. E sibe te niga kauwidi matabudi kuna sibedi, taunana aubaina malaudabatolagu lisimmo yà giugiu.” 27 Ḡome te Pol i waitalana gado, “Ḡalibona Agilipa, taugiuwatana bai a gilugilumina kwai sumaḡe e geḡa, e sibe te kwai sumaḡe.”
28 Ḡome ḡalibona Agilipa, Pol i giuwena gado, “Tam kuna noḡoti te noi taunana laḡan watiḡenemo kwa voiyegu te yesu yai sumaḡe.”
29 Bi Pol i giu waimunena gado, “Bamoda noitaunana ee yaḡolo bi mba mote i pilipili. Bi Maimaituwa lisinemo yà laulaupali te mote taumḡa bi lava matabudi niganana ko waibeyavaiyana kaka koi sumaḡa mai tagu bi mote yàma ḡoeḡoe te panipanimo ko miya mai tagu.”
30 Ḡome ḡalibona Festas, gabemani badana Agilipa, Benis bi mabai ḡome a miyamiyana matabudi a miya moito. 31 Bi tedi etala gabuna a ḡose bi edi lava vaitedi ai giugiuna gado, “Niga lavana mote bai i voiye waigebo, te maso biliwelokomo ya miya ee ya peki.”
32 Bi Agilipa, Festas i giuwena gado, “Niga olotona maso biliwelokomo a sakoyovoḡe te i nawa. Bi geḡa te kaikana i giu te ḡalibona Sisa ya etale, te bai gebona i voiye. Taunana aubaina tada mote ḡemoḡemotina te ta kaikamaḡe.”

27

Pol nawa Loum i waitubu

1 Sauginemo a ḡoeḡoe te wagaḡa ka nawa Itali ba Pol bi biliwelokomo taumiya ḡesaudi vaitedi bi tauwaiḡaviya edi bada isana Duliyas nimanemo a sivudi. Duliyas ba ḡalibona Sisa ena tauwaiḡaviya laukaina. 2 Kamaina bi Adamitiyam edi waga maso i nawa Eisiya plovinsina noponaḡa, nisadiya malagaidiḡa bi ḡome ke gelu.* Bi ke modina Seseliya ke gose bi ḡome ba Alistakas vaitena bi tana Tesalonia taunina lavana Mesidoniya plovinsina noponemo.

3 Bi laḡan i sako ba Sidon tauninemo ke tava,† bi wagamo ḡonaḡona ḡesaudi ai yovodi. Bi Duliyas ba kivina i visu kauwa aubaina Pol i waianine te i nawa ena lava i kitedi bi ena ḡowana bai te maso a sagu. 4 Mba dobuna ke ḡose bi ke nawanawa ba yavala i didiga gulata, taunana aubaina Saiplas bwanabwanana ḡoyonaḡa ke kwaivivila. 5 Kamaina te ke nawa nisa dididiginemo Silisiya plovins bi Famfiliya plovins gele diyediḡa, te ke nawa Maila taunaḡa Lisiya plovinsina noponemo. 6 Ḡome Maila tauninemo tauwaiḡaviya edi bada waga i banavi Aleksandiliyaḡa i tava. Bi waganemo kegelu kenawa Itali. 7 Laḡan visa nopodimo tama nuwatauḡa ke nawanawana eete Kinidus taunina diyanemo ke tava. Bi yavala i didiga gulata matamaiḡa i laulausuve. Taunana aubaina Kuliti bwanabwana ḡoyonaḡa te Salon Isukokona ke gose. 8 Bi nuwatauḡa diyadiyaḡa bwanabwana ḡoyonaḡa eete Wofu Visuvisuna ḡome ke tava Laseya taunina diyanemo.
9 Laḡan wapawapa a kovi mulidimo bi kota udi laḡanina i kovi. Bi nawa i wainuwa nainaila taunana aubaina Pol lava i tainuwataudi, 10 bi i giuwedina gado, “Egu lava, eda babala male ya pilipili kauwa bi waga ḡonaḡona bi tada eda yawasana male sa gebogebo. Bi tada male kota ta peki.” 11 Bi tauwaiḡaviya edi bada waga tauvelauyena ena giu i waianine te Pol ena giu mote a vaiye. 12 Bi niga dobunemo mote ḡemoḡemotina te maso waga i moito. Taunana aubaina lava wapawapa a giu te ke nawa otana Finiks wofunemo.‡ Ḡome ka miya te bodubodu laḡanina ya kovi. Bi Finiks dobuna Kuliti bwanabwananemo ba waga edi ani moito. Finiks ba suwala ena anibulu yawaninemo.

Kaibitibiti dididiga nisamo

13 Kamaina bi yalousaḡa yavala nuwatauḡa lausuve i waitubu ba ai noḡota bena niga yavalina ya sagudi te sa nawa Finiks tauninemo sa tava. Taunana aubaina anika a solu saḡe bi waga Kuliti bwanabwanana diyanaḡa i nawa. 14 Bi ke nawa mote lofana, te Kuliti bwanabwananemo aibadabadaḡa kaibitibiti lausuve i waitubu. 15 Bi yavala dididiga waga i suvedidi te mote luvana waga matana yavala yawaninaḡa ima nawa. Taunana aubaina bai matabuna ke kaisako bi yavala taunaḡa waga i avali nawe. 16 Bi sauginemo bwanabwana ḡaubona isana Kauda ke vavawaimuli, ba i pilipili kauwa te waga ḡaubona a solu saḡe waga dididiginemo bi a pani te mote labama ima avali. 17 Bi kota waga modona a pani waibagibagi te mote labama ima dousuwasuwa. Bi mba mulinemo a naila bamoda waga bubu dabatuwina isana Setis ima saḡai, taunana aubaina tedi anika ai dawe yovoḡe nisamo te waga ya taipelapela bi nuwatauḡa waga ya poule nawa. 18 Laḡan i sako labama bagibagina waga modenemo i talatalaḡa, kamaina bi lava edi ḡonaḡonana ḡesaudi ai

* **27:2:** Niga lovana waga ya giugiuwena ba, niganana kaka waga bi wala ba kukakuka. † **27:3:** Seseliya te Sidon tauna manekina lofana ba 120 kilomita bi Sidon taun ba aipouna yawannemo. ‡ **27:12:** Finiks taun te Wofu Visuvisuna ba 64 kilomitas, bi suwala ena bulu yawannemo.

yovodi nisamo. 19 Bi laḡan waifaioninemo waga ani lauvevewanina ḡoneḡonedi ai yovodi.
20 Bi laḡan i gebogebo gulata te mote kipola ee suwala ke kita lubudi eete laḡan visa a kovi.
Bi yavala i waikenadidi gulata te yawasana noḡotina i kovi.
21 Bi laḡan wapawapa a kovi lava mote a kani lubu. Taunana aubaina Pol matedimo i
moito bi i giuwedina gado, “Kona kita, walanamo taunana e giuwemi te Kuliti mote maso
ta gose bi kalinagu kona vaiye kamaḡe. Taunana aubaina niganana emi waga i gebogebo
bi ḡonaḡona konai yovodi. 22 Bi niganana yà giugiuwemi te mote koma naila bi nuwemi
ya lautou. Bi male waga taunaḡa ya gebogebo bi mote lava ḡemota ima peki. 23 Banina
kage dudubalinemo Maimaituwa egu Bada tana taunana yà laulauduneyena ena aneya
i tava lisigumo. 24 Bi diyagumo i moito bi i giuweguna gado, ‘Pol, kuma naila. Tam
male Sisa matanemo kwa moito bi ya etalem. Taunana aubaina Maimaituwa em pali i
vaiye, te tam bi lava wagamo kona gelugeluna kaka yai yawasanimi.’ 25 Taunana aubaina
egu lava, nuwemi sa lautou. Maimaituwa yà waisumaḡe te bai i giugiuwena lisigumo
kaka ya tubuḡa. 26 Bi yavala kaka ya ava'avali naweda eete bwanabwana ḡesaunemo ya
tavaiteda.” 27 Bi Mediteliya nisanemo yavala bi labama a avali nawemaina eete laḡan 14
a kovi. Bi dudubala modenemo waga taunoyaena ai noḡota bena kaikana diyadiyamo a
tava. 28 Taunana aubaina tedi nisa domdom a luva, bi a banavi te 40 mita, bi a taumiya
ḡotona te a luva munaḡe te 30 mita.§ 29 Bi waga lavedi a naila gulata, bi ai noḡotana gado
yavala waga ima suvenawe kila dabanemo. Taunana aubaina anika 4 waga mulinemo
a pwalaḡe yovoḡedi. Bi a ḡoeḡoena maso dobu i yana makai. 30 Bi wagamo taubagibagi
waga ḡaubona a sako yovoḡe, te maso a naila a nawa. Taunana aubaina tedi ai kaikaiyovu
te bena maso waga isunemo anika sa pwalaḡe yovoḡe.
31 Ḡome Pol tauwaiḡaviya edi bada bi tauwaiḡaviya i giuwedina gado, “Bamoda waga
taunoya mote wagamo sima miya ba temi mote koma yawasana.” 32 Ḡome tauwaiḡaviya
waga ḡaubona maḡinina a koiḡavuki bi i kuluva yovo nisamo. 33 Bi laḡan sakosako
balanemo Pol lava i giu vavasaḡedi te maso bai a kani. Bi i giuwedina gado, “Temi kona
wailaba bi kona waikita, mote ko kani te laḡan 14 a kovi. 34 Niganana yà giugiu vavasaḡemi
te ko kani bi ko ḡailisi, te mote ḡemota kaka ima peki.” 35 Pol niga mainana i giu bi
matabudi matedimo buledi i vai te Maimaituwa i waiyebone, i kivi bi kani i waitubu.
36 Ḡome lava matabudi nuwedi i kena bi a kani. 37 Bi wagamo lava wapamai ba 276. 38 Bi
lava matabudi a kani te a kani nonoḡa, bi mulinemo ba witi ai naḡasedi nisamo te waga
i tekateka.

Waga i nuwa suwasuwa

39 Kamaina bi laḡan i yana kamaḡe, bi waga lavedi dobu a kita bi mote a kitaḡone.
Tedi yafo a kita bi ḡome gele visuvisuna. Bi ḡome a ḡoe te waga a ḡiu waididimani
te maso i nawa diyadiyamo i tava. 40 Taunana aubaina waga lavedi anika maḡinidi a
koiḡavuḡavukidi te nisamo a yovo, bi kulin maḡinina a kuvesidi. Bi kuka ḡaubona waga
matanemo a lageti te maso yavala waga i avali nawe diyadiyamo maso i tava. 41 Bi geḡa
te waga bubu dabatuwina i saḡai. Te isuna bubu dabatuwinemo i laukatikava te mote
luvana imai dagudagu. Bi kuka kaidi ba labama i waidoukotokotodi.
42 Bi tauwaiḡaviya ai ogatala te biliwelokomo taumiya maso ai pekidi, male sa yaka
nawa diyadiyamo bi sa velau sa nawa. 43 Ḡome tauwaiḡaviya edi bada mote Pol waipekina
i ḡoe, taunana aubaina edi ogatalana mote i waianine. Kamaina bi tauwaiḡaviya edi
bada lava mabai ḡemoḡemotina te sa yakana ba i giuwedi te a geilaupoti te a yaka nawa
diyadiyamo. 44 Bi lava ḡesaudi mabai mote ḡemoḡemotina sima yaka ba i giuwedi, te
waga i wai doukotokotona kaidi sa tanodi bi dabediḡa sa poule nawa diyadiyamo. Bi
niga mainana a voiye te lava matabudi a yawasana.

28

Pol Malta bwanabwananemo

1 Mba ḡome ke yaka nawa gelemo ke tavatava ba, ḡome kaka a giuwemai te bwanab-
wana isana ba Malta. 2 Mba bwanabwanana lavedi kividi a visu kauwa, te a giuvaimai. Bi
nabu i yovoyovo te ke tululu, taunana aubaina lava kai a suve. 3 Bi Pol kai bwainina i vai
bi i waiwaigabu ba kai nopodimo mwata salama, kai i poya wailovotavi te Pol nimanemo
i kaputa te i dawe. 4 Bi bwanabwana lavedi Pol nimanemo mwata a kita i dawedawe ba
taudiḡa ai giugiuna gado, “Niga olotona ba tauwaipeki. Tana nisamo mote i peki taunana
aubaina niganana maimaituwa Dike* kaka yai peki.” 5 Bi Pol nimanemo salama i laipaili

§ **27:28:** Maḡina lofalofanemo ḡakima sa duli, bi sai pwalaḡe nisamo te ya yovo nove nisa dibunemo, bi ena lofa sa luva.
* **28:4:** Dike ba Molta lavedi edi maimaituwa a waisumaḡe te lava bai i kauwe waigebona ba ya kovoḡi ee yai peki.

nawe kaimo bi tana mote mwata i waikelo. 6 Ḡome lava a wailaba te nimana ya lusa ee yai maḡemoti te ya kuluva bi ya peki. Ai laba bi a waikita te Pol lisinemo mote bai i tubuḡa. Taunana aubaina nuwedi a vitale bi a giuna gado, “Tana ba maimaituwa.”

7 Bi ke miyamiyana diyamaimo ba daibi dididiga bi bwanabwana badana Pabilas ena vanuwa diyamaimo. Bi kivina i visu gulata te i nawemai ena vanuwemo bi i labe kauwemai te laḡan faiona a kovi. 8 Bi Pabilas tamana i sida kauwa te vanuwemo i kenakena. Tana tunipoyapoya bi dibukwasina i vai. Pol i nawa lisinemo bi aubaina i laupali bi nimana dabanemo i sivudi te i waiyawasani. 9 Bi niga kauwina mainana i tubutubuḡa ba lava sidesidedi mba bwanabwananemo matabudi a tava Pol lisinemo bi i waiyawasanidi.

Pol Malta bwanabwanana i ḡose bi i nawa Loum

10 Bi Malta bwanabwananemo ke miya te bodubodu laḡanina i kovi bi nawa aubaina ba lava puyo wapewapedi a vitemai. Bi kota ema kalaḡi wagamo ai geludi. 11 Bi nawalai faiona mulidimo Aleksandiliya lavedi edi wagamo ke gelu bi ke modina. Niga wagana ba ḡome i moito te bodubodu saugina i kovi bi wagana matanemo ba koikoitau labu taditadidi ai moitodi, isedi ba Kasta bi Polak. 12 Bi ḡome ke modina te Silakus tauninemo ke tava ḡome bi laḡan faiona ke miya. 13 Ḡome ke modina munaḡa te Legium tauninemo ke tava. Bi laḡan i sako ba yalousaḡa yavala i laulausuve taunana aubaina laḡan i sako munaḡe ba Puteli tauninemo ke tava. 14 Ḡome ba valevaletimai tauwaisumaḡa ke banavidi bi a giuwemai te vaitedi ke miya te laḡan 7 a kovi. Muliḡa kaka ke nawa Loum. 15 Sauginemo valevaletimai tauwaisumaḡa Loummo giumai a vaiye ba a saḡa a labelabemai malagai isana, Taomana Faiona Vanuwidi. Bi ḡesaudi a tava ani waikunekune gabuna isana Apiyas ḡome kei taubanava. Ḡome tedi Pol i kitekitedi ba nuwana i lautou bi Maimaituwa i waiyebone. 16 Bi sauginemo tama Loummo ke tava ba Loum babadidi Pol taunaḡa ai anine te vanuwa a vite bi taunaḡa ya miya bi tauwaiḡaviya ḡemota vaitena te ya kita wata.

Pol Loumḡa i lauguguya nawa

17 Laḡan waifaioninemo Pol Diu babadidi i giuwedi te a tava lisinemo ai ḡemotidi. Bi i giuwedina gado, “Valevaletigu, tagu mote bai e voiye waigebo lava lisidimo ee tamatamada edi vaivai e kagebogebodi. Bi Yelusalemmo a panigu bi Loum lavedi nimedimo a sakogu. 18 Bi Loum lavedi a banavigu te tagu mote bai gebogebona yà voiye te maso ai pekigu, taunana aubaina a ḡoeḡoena maso a kaikamaḡegu. 19 ✡Bi Diu lavedi mote a ḡoeḡoe te sa kaikamaḡegu, taunana aubaina e giu te ḡalibona Sisa matanemo yà moito bi tana ya etalegu. Bi mote maso egu lava Diu ei wavudi. 20 Bi niga kauwina aubaina te e giuwemi kona tava te ta waigiugiu. Bi tagu Islael lavedi bai kauwina sa waisumaḡedidina, taunana e laulauguguyaena dabanemo seinimo a panigu.”

21 Bi tedi ena giu ai munena gado, “Bi em pilipili pepana mote aiyai Diudiyamo i giukamaḡe yovoḡe lisimaimo. Bi kota valevaletimai mabai noke mai a yovoyovona mote bamo a giu waigebogebom ka vaiye. 22 Bi ke ḡoeḡoeyena tam em noḡota bai kwa giuwemai, bi ke sibe te lava dobu matabunemo niga damna valivaliuna ba sa giugiu tunidaboke.”

23 Ḡome ai anina te bamo laḡannemo ba sa tava sai ḡemoti munaḡedi bi Pol ena giu sai beyavaiye. Mba laḡannemo Diu lavedi wapewapedi a tava Pol ena miyamo ai ḡemotidi. Bi Pol, Maimaituwa ena waibada i giuwaitetena olaolalemo i waitubu eete i nawa i dudubala. Mousis bi taugiuwatana bai a gilugilumina taunana i giugiuwata bi i ḡoeḡoena maso nuwedi i vitaledi bi Yesu ai sumaḡe. 24 Bi lava ena giu a vaiye te ḡesaudi nuwedi a vitaledi bi ai sumaḡa bi ḡesaudi mote ai sumaḡa. 25 Taunana aubaina tedi taudiḡa a waikagiu, muliḡa kaka sa nawana ba Pol ena giu lisidimo i waikovina gado, “Aluwa Waiyawa i giukauwa eda magumagula lisidimo bi Taugiuwatana Aisaiya i gilumina gado,

26 ‘Kwa nawa em lava otidi Islael lisidimo
bi kwa giuwedina gado,
“Temi giu ko vaivaiyena
bi mote ko sibe.
Temi Maimaituwa kauwa i voiyedi kona kitekitedi,
bi mote ko sibedi te bai ya voivoiye.”
27 ✡Niga lavedi mote bai sima sibesibe,
banina nopodi a ḡaiḡai.
Tedi waibeyedi bi bai sa vaivaiyena
mote sima sibesibe,

✡ **28:19:** Giu 25:11 ✡ **28:27:** Ais 6:9-10

tedi matedi a pota
banina mote a ḡoeḡoe te sai kita.
Bamoda tedi sa ḡoe bi bai yà giugiuwedina sa kaiwatana,
ba tedi male nopodimo sa sibe.
Bi bai yà voivoiyena sa kita
bi kota yà giugiuwena sa vaiyena.
Kaka lisigumo sa nuwavitala
bi yài yawasanidi.'
28 "Temi Diu lavemi mote giukauwa koma vaivaiye, taunana aubaina yà giugiuwemi te
Maimaituwa yawasana giuna i giukamaḡe Eteni lavedi lisidimo te sa vai."†
30 Ḡome Pol kwalabu labu i miya vanuwa i waiwaimaiinemo. Bi lava mabai a
tavatavana lisinemo ba matabudi i giu vaidi ena vanuwemo. 31 Bi Pol mote aiyai i
waiḡake, nuwana i lautou bi malaudabatolana Maimaituwa ena waibada i lauguguyae
bi Bada Yesu Keliso giuna visuvisuna i wailovelovedi.

† **28:28:** Lova 29 ba gilugilumina wadubodimo visa ota bi Gulik gilugilumina nopodimo niga lovana 29 mote ima kenakena.